

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

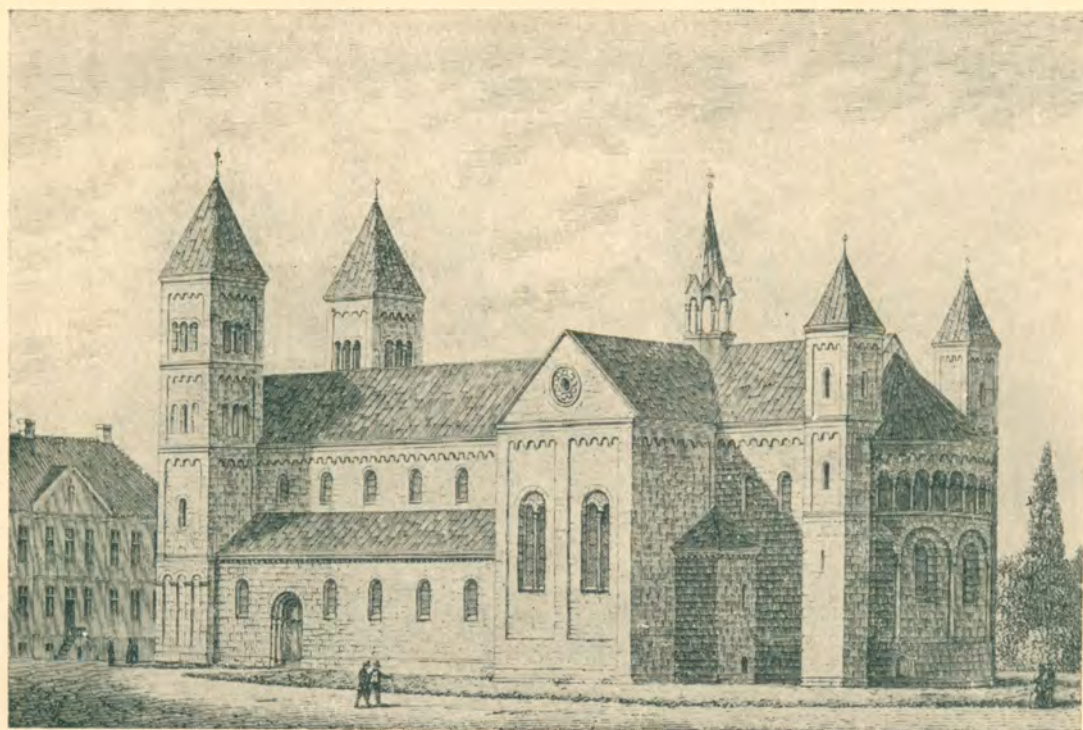
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

DANSKE BYER OG SOGNE

VIBORG AMT

1. HÆFTE

DANSKE BYER OG SOGNE

HISTORISKE
OG PERSONALHISTORISKE OPLYSNINGER
OM LAND OG BY

11. BIND
VIBORG AMT

VORT LANDS FORLAG
KØBENHAVN F. — 1934

S. A. R. BUCHWALD, Stiftamtmand,

R. af D., DM.,

er født den 17. December 1877 paa Friisholt som Søn af Godsejer August Buchwald og Hustru Charlotte, født Arenstorff. Gift 1907 med Bodil Baronesse Juul Rysensten. Student fra Østerbros Latinskole 1895, cand. jur. 1902, Assistent i Københavns Overpræsidium samme Aar, By- og Herredsfuldmægtig i Hobro 1904, Sekondløjtnant 1905, Assistent i Kultusministeriet 1907, Fuldmægtig 1914, Kontorchef i Kirkeministeriet 1921, Stiftamtmand over Viborg Stift og Amtmand over Viborg Amt 1931.

JOHANNES GÖTZSCHE, Biskop,

K. 2., DM.,

er født den 25. Juli 1866 i Fredericia som Søn af Biskop C. V. Gøtzsche og Hustru Pouline, født Hjort. Gift 1. Gang 1892 med Ebba Kragh (død 1899), gift 2. Gang 1909 med Karen Schleppegrell. Student fra Fredericia 1883, cand. theol. 1889, Lærer ved Skoler og Seminarier i København fra 1889—94, ord. Kateket i Fredericia fra 1894—1900, Sognepræst i Herning 1900, Provst for Hammerum Herred fra 1911—19, kst. Provst for Tørninglen Provsti og Sognepræst i Rødning fra 1920, Biskop over Viborg Stift 1921. Medlem af Diakonissestiftelsens Hovedbestyrelse og af Bestyrelsen for Bibelselskabet og for Det danske Missionsselskab, Medlem af det kirkepolitiske Udvalg af 1928 og Formand for Udvalget for Oversættelse af det gamle Testamente, Udgiver af en Række religiøse Skrifter.

VIBORG AMT

VIBORG AMT er det eneste jyske Amt, der ikke berøres af det aabne Hav. Det begrænses mod Nord af Limfjorden, i hvilket det udsender Halvøen Sallingland, og her ligger det op til: Venø Bugt, Kaas Bredning, Lysen Bredning, Salling Sund, Livø Bredning, Risgaard Bredning, Hvalpsund, Skive Fjord, Lovns Bredning og Hjarbæk Fjord, (Nord for Sallingland ligger Øen Fur, der ligeledes hører til Amtet), endvidere begrænses Amtet af Gislum Herred i Aalborg Amt, fra hvilket det tildels skilles ved Lerkenfeld Aa, mod Øst af Onsild, Nørhald, Støvring og Galten Herreder i Randers Amt, mod Syd og Sydøst af Sabro, Gern og Vrads Herreder i Aarhus og Skanderborg Amter, og fra disse Amter skilles det paa en Strækning af Gudena og Silkeborg Langsø, og mod Vest af Hammerum og Ginding Herreder i Ringkøbing Amt, hvor Skive Aa danner Grænsen.

Amtets samlede Areal udgør 305,766 ha, og Indbyggerantallet er ca. 135,000.

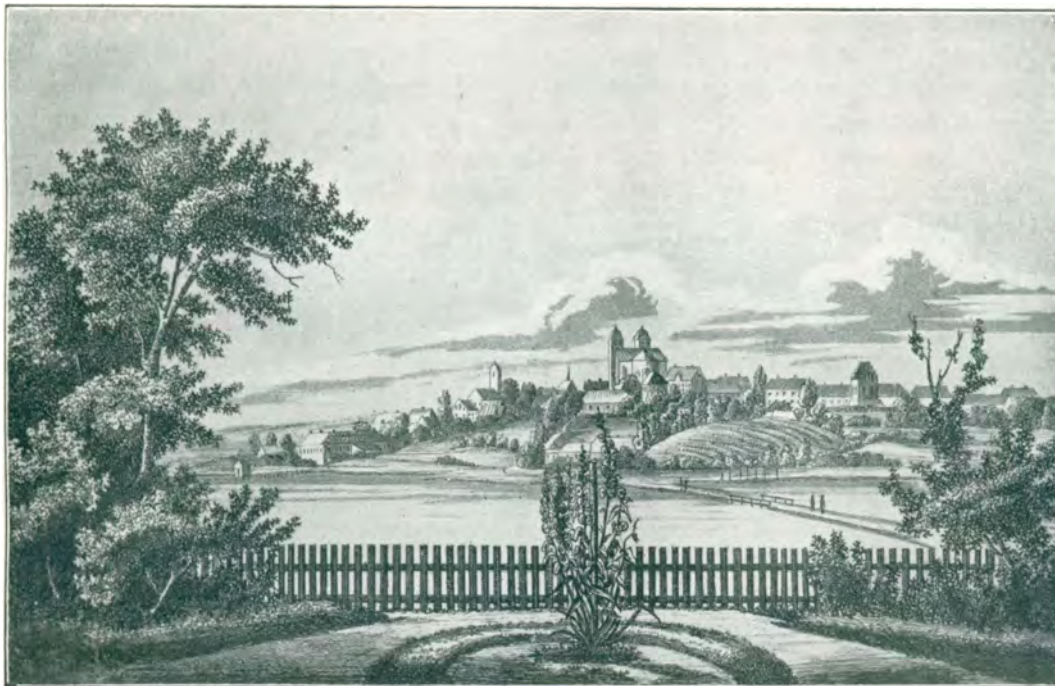
Viborg Amt bestaar af Købstæderne: Viborg og Skive samt Herrederne: Hindborg, Harre, Nørre og Rødding, der tilsammen danner Sallingland, Fjends, Rinds, Nørlyng, Sønderlyng, Middelsom, Lysgaard, Hids og Hovbjerg.

Viborg Amtsraad

Medlemmer af Viborg Amtsraad er: Gaardejer S. Lerche Christensen, Hornbæk, Gaardejer S. Bregendahl, Fly, Husmand J. P. Møller, Torum, Gaardejer M. Madsen, Funder, Lærer N. P. Fisker, Almind, Gaardejer J. Dalsgaard, Roslev, Gaardejer Otto Møller, Mammen, Gaardejer K. Mikkelsen Kristensen, Aptrup, Gaardejer T. Østergaard, Bygum, Gaardejer K. Bundgaard, Stubberupgaard, Boghandler David Christensen, Kjellerup, Gaardejer P. K. Søndergaard, Trevad, og Gaardejer M. Andersen, Ans.

Amtsraadssekretær er: Amtsfuldmægtig, cand. jur. J. P. Jørgensen, Viborg. Amtsrevisor er: Gaardejer I. O. Nielsen, Bøstrup pr. Højslev. Amtsvandløbsinspektør er: cand. polyt. J. Vestergaard, Overlund pr. Viborg. Amtsvejinspektør er: cand. polyt. A. V. S. Dalberg, Viborg, og Skolefondskasserer er: cand. jur. B. Helweg-Larsen, Overlund pr. Viborg.

Viborg. Gengivelse efter et gammelt Kobberstik.

VIBORG

A LLE Vegne fra fører Veje til Viborg, i gamle Dage krogede og dybt nedskaarne, her og der stridende sig stædigt over Bakker, naar ej andet kunde være, men som Regel slyngende sig udenom Vanskeligheder i Terrænet, i det hele lagt som præget af Maalbevidsthed. De ligger paa gamle Rejseruters Plads og vidner om Stedet Viborgs Betydning i meget tidlig Tid. Den ældste Gade gennem Byen ser ud til at have været den gamle Adelgade, fortsættende mod Syd i Lille

St. Mikkelsgade og mod Nord i St. Ibsgade. Dette tyder paa, at det Punkt, som Vejene stilede imod, laa nær Søen, at det altsaa var dèr, Folk har haft noget at komme efter. Derfor er det maaske rigtigt, som P. Severinsen siger i sin Bog om Viborg Domkirke, at de hellige Bjerge, Vibjergene, ikke er det store Bakkedrag, Byen er kravlet op over, men et Par Bakkeknunder, store og lille Borgvold, paa Halvøen ved Søen.

Helt usandsynligt er det dog ikke, at ogsaa Punkter paa Bakkedragets Kant var hellige, f. Eks. paa Grund af Kilder dèr. Efter de hellige Bjerge eller Helligbjerget har Byen faaet Navn. I Kong Valdemars Jordebog af 1231 staar Enkelttalsform, Wibjærgh og Wybjærg, andre Steder anvendes ofte Flertalsform, f. Eks. i latinske Breve og islandske Sagaer. Den danske Form, Wibjærgh, er paalideligst, og efter den skulde Viborg betyde Helligbjerget.

Stedet har været bebygget langt tilbage i Oldtiden. Gravfund vidner derom, ligledes Fund af en Oldtidsboplads uden for St. Ibs Port. Her som saa mange andre

Steder har Mennesker slaaet sig ned paa en Skrænt nær Sø og Græsgang. Men hvor tidlig Viborg blev et Knudepunkt, der blev almindeligt søgt af Folk, vides ikke. I det mindste maa det dog være sket langt tilbage i den hedenske Tid, og sandsynligst er Grunden til det den, at en Helligdom dér maa have været fælles for mange vidt omkring. Paa det hellige Terræn var det praktisk at have Tingsted. Naar Folk mødtes dér af kultiske Grunde, kunde Stridigheder afgøres med det samme, saa meget mere som Parterne holdt sig i Ro paa Grund af Omraadets Hellighed. Af samme Grund var sligt et Sted egnet til Omsætning. Tilstømningen af Mennesker førte Handelschancer med sig. Naturligt opvoksede da en Handelsplads. Og eftersom dens Ry steg, kom fjerntboende til. Gisle Surssøns Saga fortæller, at tre Islændere, Vestejn, Gisle og Bjalfe, drog fra Island til Danmark og kom til Købstaden her i Vibjergene og var der om Vinteren, vistnok 962—63. De lod sig primsigne, indvi til at blive kristne; thi Kristendom var dengang kommet i Danmark, og at blive primsignet var Sædvane hos Mænd, der var paa Købmandsrejse; thi det lettede Samkvem med kristne Mænd.

Den Beretning tyder paa, at Viborg da var kristen, og at hedenske Handelsmænd ikke var velsete dér. Men den vidner ogsaa om Viborgs store Betydning som Handelsplads. Det var for Handelens Skyld, at Islændere tog dertil. Og da Primsigningen, Indledningshandlingen til en Daab, blev foretaget, har det nok været i Viborg, det skete, siden Islænderne da opholdt dér. Præster har da nok været paa Stedet og vel ogsaa i det mindste een Kirke. Ogsaa det vidner om Stedets Betydning allerede da.

At Viborg er blandt de allerældste af Jyllands Byer er uden al Tvivl, og at Adelgade er ældst i Byen, er antydet. Det sluttet dels af Navnet, der plejer at være Betegnelse for det ældste Strøg i Byerne, og dels af, at langs den laa syv af Byens fjorten Kirker eller Kapeller. Adelgade er taget som betegnende hele Hovedruten gennem den ældre By, St. Ibsgade og Lille Mikkelsgade altsaa regnet med. Langs den har sikkert Handel fundet Sted, da Gisle og hans Fæller var i Staden. Maaske allerede da, og i hvert Fald ikke længe efter, har Byen bredt sig mod Vest langs Vejen i den Retning, Matthiasgade. St. Bodulfi Kirke laa ret langt ude ved den Gade, dér hvor St. Pedersstræde støder til den. Og St. Bodulfi Kirke gaar vel tilbage til Knud den Stores Dage, 1018—35, da Dyrkelsen af den engelske Helgen, Bodulf, maa antages overført til Danmark paa den Tid. I det hele taget var de Helgener, Viborg Kirker er kaldt op efter og knyttet til, paa Mode før Korstogstiden, altsaa før ca. 1100, og disse Kirker er vel derfor ogsaa ældre end før 1100. Domkirken synes at være kommet sidst og vistnok omkring 1128. Det Aar angives i den sikkert bedste Kilde til Oplysning om Sagen: Erik Ludvigsen Pontoppidans Bog: *Annales ecclesiæ Danicæ*. Det vil da sige, at allerede før den Tid var Viborg en efter Tidens Forhold meget stor By, der fyldte det meste af Arealet mellem Gravene og Adelgade. Omkring 1120 havde Ælnoth skildret den som „et berømmeligt Sted“. At Staden var stor, tyder ogsaa det paa, at den var Møntsted fra Knud den Stores Dage og længe fremefter lige til Christoffer II.s Tid. Det samme viser den Omstændighed, at Kongerne hylledes her for Nørrejyllands Vedkommende flere Aarhundreder igennem. Det var her, Ulf Jarl lod Hardeknud udraabe til Hersker under Knud den Stores Fraværelse. Svend Estridsen og flere af hans Sønner modtog Jydernes Hylding her. At Viborg Ting var vigtigt ses ogsaa af, at paa det afgjordes store Retstvister. Fra hele Jylland strømmede Folk ved visse Lejligheder til Viborg. Alt dette gav Liv og Røre og stor Interesse for Landets Politik. Naar de stridende Konger i Svend, Knud og Valdemars Dage søgte Folks Tilslutning her og mødte med Hære, der bekæmpede hinanden i Egnen, var Viborg med i, hvad der foregik. Det var paa Viborg Ting, Valdemar den Store

Parti ved Vintertid.

veltalende berettede om Svends Forræderi i Roskilde og „vakte Sorg i alles Sind ved den bedrøvelige Fortælling om, hvad han havde oplevet“, som Sakse siger. Valdemar fik Jyderne med sig, Svend blev slaaget paa Graahede, Bestemmelser i Viborg satte Valdemar paa Tronen. Baade da og i flere andre Tilfælde har Aftaler truffet i Viborg været afgørende for Landets Skæbne. Eksempelvis kan nævnes, at jydsk Rigsraader her vedtog at opsigte Christian II. Huldskab og Troskab 1523.

Den talrige Gejstlighed har haft stor Betydning for Staden. En Domkirke, tolv Sognekirker og tre Klostre vidner grundigt om Kirkens Indflydelse. Til Borgernes Behov har der været mere end gejstlige nok. Gudstjeneste, Sakramentuddeling af enhver Slags, Offermodtagelse, Messer o. s. v. var der nok til at varetage. Kirkens Mænd prægede Byen. Det var dog ikke blot Borgernes Interesser, de tog sig af, selv om de baade direkte og indirekte kom til at fremme dem.

Over hele Jylland havde Folk Forbindelser i Viborg. Mange havde Slægtninge blandt de gejstlige der og droges derfor til Byen paa Besøg. Mange kom dertil for Relikviernes Skyld. Af den Slags fandtes mange i Staden. Domkirken alene raadede over en lang Række. I Langebeks store Afskriftsamling i Rigsarkivet findes en Liste over Domkirkens Relikvier. Blandt Listens 59 Numre nævnes her eksempelvis et Tørklæde med noget af Kristi Blod paa, et Stykke af Kristi Kors, noget af Vor Frues Haar og noget af hendes Klæder, noget af St. Olafs Skjorte og noget af St. Kjelds Tænder og Ben. Der var Stumper af Knogler af St. Knud Konge og St. Knud Hertug, af St. Villads og St. Leone og St. Peder m. m. Ikke blot Stadens og Oplandets Folk søgte Stedet af Interesse for disse Sager bl. a., men langvejs fra kom Folk rejsende, mange paa Gennemrejse til endnu helligere Steder, som f. Eks. Jerusalem. Islændere drog den Vej. Fra ca. 1150 findes en Pilgrimsrejsebog, skrevet af Abbed Nicolaus paa Island. Den angiver en Rute over Norge til Aalborg og videre over Viborg og Slesvig, altsaa ad den gamle Hærvej, og den oplyser Pilgrimmen om, hvor han bør standse

for at holde Andagt. I Viborg var der meget at dvæle ved. Konger og Adelige, Pilgrimme og Handelsmænd kom saaledes langvejs fra til Viborg. Oplandets Bønder bragte Varer til Torvs. Det store Forbrug skabte god Afsætning, selv om Kirkens Mænd ret snart blev i Stand til at forsyne sig selv fra dens egne Ejendomme. Viborg blev en god By for Oplandet. Men Borgerne fik ogsaa gode Afsætningsmuligheder. Haandværk og Handel blomstrede op, saa vel som Viborgs eget Landbrug. Der er Tegn paa, at mange Borgere i Viborg var velhavende. I Middelalderen nævnes flere som Ejere af Gaarde spredt i Jylland fra Skanderborgegnen til Thy. Registrerne til Diplomatarium Vibergense, Ældste danske Arkivregistraturer og Repertorium diplomaticum, gør det let at konstatere dette. I de samme Kilder nævnes forskellige Haandværkere i Viborg. Byens Gadenavne er i den Henseende mindre oplysende end andre Købstæders. Helgennavne og deslige anvendt paa Gader har bidraget til at skjule disses Præg for Efterverdenen. Nogle Slutninger kan dog drages ud fra Byens Topografi og Navnestof.

St. Ibsgade eller Nedergade og Adelgade eller Riddergade plus Lille St. Mikkelsgade er som antydnet den gamle Hærvej gennem Viborg, Byens oprindelige Adelstrøg, Hovedstrøg. Byernes gamle Adelgader har været Handelspladser, hvor Folk paa visse Dage fremstod med deres Varer. Saaledes utvivlsomt ogsaa i Viborg. Helst vilde de Handlende have Stade nær en Kirke eller Kirkegaard, fordi Strid vanskeligst opkom paa hellig Grund. At flygte ind paa Kirkens Jord var omtrent det samme som at komme i Sikkerhed. Det gjaldt da bare at stille sig ved Kirkegaardens Kant, for det Tilfælde at Uenighed skulde opstaa eller Slagsbrødre vise sig. Noget tyder paa, at den første Torveplads i Viborg foruden selve Adelgadestrøget har været et lille Omraade nær ved St. Nicolai Kirke. P. Severinsen fortæller efter R. Brostrøm, at der synes at have været et lille Torv mellem St. Nicolai Kirkegaard og St. Ibsgade, den østre Adelgade, og efter Kortet i hans Bog om Viborg Domkirke er et Torv angivet netop der. Det yderste Nicolaigades Retning gør det yderligere sandsynligt, at megen Handel har foregaaet paa dette Sted, Hjørnet af den østre Adelgade og Munkeslusen, senere St. Villadsgade. Forøvrigt ligger det jo nær ved den gamle hellige Plads ved Vibjergene. At hedensk Helligplads, Vejsammenløb og kirkelig Helligplads fandtes paa omtrent samme Sted kan kun underbygge den Antagelse, at netop her har der naturligt udviklet sig et tidlig-middelalderligt Torv. At Hovedvejen fra Vest, St. Matthiasgade, svinger noget mod Nord tyder desuden paa, at Færdselens Maal var det Stykke af Adelgade, der laa nær dette gamle Torv. Vej over Søen fandtes ikke før 1812.

Men maa det saaledes antages, at den ældste Viborg Handelsplads har ligget omtrent paa dette Sted, er det dog tydeligt, at Tyngdepunktet blev forlagt ret tidligt i Middelalderen. Tegn paa Udvikling i Retning ad Vest er Nicolajgades Forløb, engang vel helt ned bag Bispegaarden og med Fortsættelse i St. Leonigade. Den Strækning kan betragtes som Baggade til Adelstrøget. — Fra Gaardenes Bagsider var det mest praktisk at drive Kvæget til Marken og varetage andet Arbejde vedrørende Jordene. Paa den Maade opstod i flere Byer det, der kaldtes Bagveje, parallelt med egentlige Gader. Især den inderste Del af Nicolajgade kan betragtes som en saadan Baggade, opstaaet før den Tid, da Domkirken opførtes. Ved Domkirken laa det senere Torv. Oprindeligt har der vel været et stort Torv fra Graabrødrekirkestræde til Matthiasgade, altsammen kirkelig Grund og derfor fordelagtige at tage Stade paa, desuden ydende god Plads for de handlende med Vogne og Varer. Som i andre Byer opførtes i Viborg et Raadhus paa Torvet, da Torvehandelens Organisation var lagt i faste Rammer, og Byøvrigheden havde faaet det Hverv at have Opsigt med Handelen. Mogensgades

Viborg set fra Landbrugsskolen.

Betydning blev stor, da Domkirken kom, og Torvet forlagdes. Men det er sikkert ikke rigtigt at betragte den som en oprindelig Del af den gamle Hærvej. Matthiasgade og Terrænet Syd for med Sortebrødrekirkestræde synes den ikke at være gaet over. Det hindrer dog ikke, at den sammen med Matthiasgade blev vigtigst i Byen for Bymand og Bonde og den gennemrejsende Mand fra Valdemarernes Tid og Middelalderen igennem. At den er brugt længe og grundigt fremkom der et godt Tegn paa i 1921, da man ved Kloakering nær Rosenstrædes Hjørne fandt gammel Brolægning over 1½ m under den nuværende Overflade. — Lag paa Lag er i Tidens Løb aflejret i Mogensgade.

Viborg Stads Omraade dengang har formodentlig været begrænset af Dumperne, Gravene, Reberbanen og en Linie langs de Voldrester, der endnu findes nordlig i Byen, fra den gamle Mogensport og ned mod Søen. Dumperne var Bakkeskrænter mod Syd, Gravene har været anlagt af Borgerne, Volden mod Nord ligeledes. Efter Scriptorum rerum Danicarum har Svend Grathe ladet Byen befæste 1150. En Bakke i den sydvestlige Bydel kaldtes senere Skansebakken. Paa Dumpernes øverste Kant og langs Gravenes Rand har der uden Tvivl været Palisadeværk, hvad der lige saa sikkert har været paa Volden mod Nord og langs Reberbanestrækningen, der sikkert ogsaa har haft Vold og Grav.

Indenfor disse Grænser laa den bebyggede Jord. Almindelige Borgere ejede Boliger og Grunde. Adelige havde en Del Huse i Byen til Brug for dem under deres Ophold dør, naar Landsting eller andet gjorde dem interesseret i at møde dør. Kronen ejede Gaard og Grund, Dronning Margrete saaledes fra 1406 en Gaard lige Vest for St. Hans Kloster. Men især Gejstligheden bredte sig paa store Arealer. Ikke blot laa der Kirker og Klostre og Kannikeboliger, ogsaa gejstliges Lader og andre Avlsbygninger, saa vel som Kirkegaarde og Rosenhaver og hvad andet, Kirkens Mænd havde

Brug for. Eftersom Gejstligheden bredte sig, og Folketallet voksede, blev der mindre Grundareal til de enkelte Borgere. Meget smaa Stykker Jord omtales i Skøder fra Slutningen af Middelalderen, og Christoffer af Bayern bestemte ved Brev af 9. Juli 1444, at Ihæندهavere af Borgergaarde skulde besætte disse med Folk, „som kunde gøre der tilbørlig Tyng og Besværing af til Hans Majestæt, Kronen og Byen som andre Borgere dør sammesteds“. Det er Smaatræk, der tyder paa, at man ikke ønskede flere skattefrie Grunde i Byen, da det førte til, at der blev færre om at udrede Byens Tynger og Besværinger. Gejstlige skulde ikke have Lov at brede sig mere. Her som andetsteds har man set med sure Miner paa, at Gejstligheden lagde sin Haand over store, gode Grunde, som man havde Brug for paa anden Maade. Frederik I, som ellers ikke støttede Kirken, forbød 1528 Borgmestre, Raad og menige Almue at gøre St. Hans Klosters Prior Forhindring paa „den Lukke og Toft som ligger Norden ved Viborg“. Den Lukke og Toft har Borgernes altsaa været ude efter. Ved Middelalderens Slutning har da Borgernes Huse knebet sig sammen og fyldt Grunden tæt lige til Stadens Grænse. Grunde lige uden for Bygraven synes eftertragtede paa den Tid. Kort efter laa et Herberge, Skottenborg, uden for St. Hans Port. Men netop da Byen var ved at sprænge sine Rammer, kom Reformationen. Det gav Luft indenfor Voldene derved, at gejstlige Grunde inddroges. Byggepladser og Torvepladser opstod paa dem. Og saaledes aflastedes man for det værste Tryk. Byen kunde vokse uden at brede sig over større Areal. Det vil sige, at de fleste af de Gader, der nævnes i Viborg før ca. 1800, har ligget inden for Plankeværk, Volde og Grave og kan regnes for middelalderlige. De kan da passende nævnes her for at give et Indtryk af Byen før den store Omvæltning, der kaldes Reformationen, og som i Viborg ikke blot blev en religiøs Omvæltning, men ogsaa i ualmindelig Grad en økonomisk.

Gader med gejstlige Navne efter Kirker og Klostre og Helgener er der som nævnt mange af, men at gaa nærmere ind paa det her vil føre videre, end Pladsen tillader. En Henvisning til „Viborg Domkirke“ med de dør anførte Kilder maa være tilstrækkelig. Blot skal det erindres, at alle disse Navne vidner om Gejstlighedens overvældende Indflydelse i Byen. — Et Minde om en gejstlig Rosengaard, Urtehave, er nok Navnet Rosenstræde. Det nederste Stykke af den smalle Gade kaldtes længe St. Ibs Kirkestræde. Tre Søgyder nævnes i Resens Atlas. Den sydligste af dem kalder han blot Søgyde. Senere kaldtes den Garverigyde efter et Garveri, som efter Pontoppidans Atlas laa ved Gydens yderste Ende og over for Tugt- og Manufakturhuset fra 1740. Da Resen ikke tager det helt nøje med Navnene, er det trods hans Betegnelse af Gyden ikke usandsynligt, at den havde med Garveri at gøre allerede før hans Tid. Skomagere var en meget agtet Klasse i Middelalderen. De beskæftigede sig ikke blot med at sy Sko, men ogsaa med at tilberede Skind. Dette Arbejde med at opløde Skindene og skave, skrabe, dem fri for Kødstumper og Haar foregik paa fugtige Pladser ved Sø eller Aa, hvor Vand var let for Haanden. Paa slige Steder gik Svende og soppede mellem Huderne, mens de udførte deres stinkende Arbejde. En saadan Plads maa nødvendigvis de Viborg Skindere og Skomagere have haft og helst lidt afsides for Lugtens Skyld, og saa er der nogen Sandsyndlighed for, at det har været den som senere — for et Par Aarhundreder siden — et Garveri anlagdes paa, og som saaledes kan minde om Viborgs Skomagermestre i Middelalderen og senere. Nær Søen laa ogsaa Bleghaven, omtrent hvor Salonen nu ligger. Paa det grønne Græs har hvidt Lærred ligget i Række til Blegning i Solen, mens vel her som i andre Købstæder en Blegmand har passet paa det, saa det ikke skulde fjernes af Blæst eller Tyv eller tilsmudses af Borgernes mange Gæs, der holdt til ved Søbredderne. — Omtrent fra

Parti af gamle Gaarde i St. Mogensgade.

Mikkelsport bugtede Gaasegyde sig ud i det grønne som en Slags Privatvej for Gæs og Gaasepiger. Lidt nordligere fandtes i det 17. Aarhundrede en lille Gyde, der hed Renden. Vort Kendskab til middelalderlige Byers Forhold gør det naturligt at tro, at Renden i Viborg er et gammelt Afløb fra Gaarde ved den, en gammel Bysens Rende, man har smidt Affald, i for at lade dens Vand og anden Fugtighed i den føre det

væk, ned til Søen. Munkeslusen gennem St. Villadsgade har vel været benyttet paa lignende Maade. Den skal have dannet Afløb for en Dam paa Arresthusets Plads neden for Graabrødrekloster. Syd for Duebrødre Kloster indenfor St. Ibs Port laa Fiskeboderne, et Udsalgssted for Fisk. Nær det ældste Torv laa en Gade, der hed Skive Marked. I Betragtning af, at Bymænd kunde faa Stadelplads i en fremmed By for at handle med visse Varer, fortæller vel dette Navn, at Skiveboere her har holdt Varer fal. Efter Hugo Matthiessens Mening har det været de Skive Pottmænd med deres Gryder. Brande i Viborg har slettet Gader ud, saa deres Navne gik i Glemme, eller ændret dem saaledes, at nye Navne syntes mere betegnende. En Gade yderst ved Nicolajgade hed ligefrem Navnløs. — Naar Frands Berings Gaard blev den eneste eller mest iøjnefaldende i en bestemt Gyde i samme Kvarter, fik Gyden hans Navn, som Jep Friises Gyde laante Navn af Jep Friis. Trangtrappe var en snæver Passage fra Domkirken ned mod Matthiasgade. Mellemrysten og Skolerysten ligesaa. Deres Navne minder om Borgernes Landbrug og om Kirkegaard ved Domkirken. Der fortælles om, at baade Svin og Kvæg og Gæs gik løse paa Viborgs Gader. Her som andetsteds har Kirkegaardens Græs lokket de firbenede til, og man greb da til den Udvej at smede Riste af Jern og anbringe dem i en Træramme foran Indgangen til Kirkegården, saaledes at Dyrene kom til at stikke Benene ned mellem Ristens Tremmer. Over Risten gik Folk til Kirke, Ristpladser var kendte Steder, passende at bruge som Betegnelse for Veje dertil. Gadenavnet Bradepanden henviser sikkert til et Haandværkerskilt, en Pande. Der var baade Gamle og Nye Bradepande i Viborg, henholdsvis det senere Store St. Pedersstræde og Lille St. Pedersstræde. Ud fra den Viden, at Haandværkere af samme Fag boede i samme Gade, kan man maaske slutte, at Klejnsmede og dermed maaske ogsaa Grovsmede boede i Kvarteret ned mod Lille Dumpen i Byens sydlige Kant. Smede og i det hele Folk, der arbejdede med Ild, skulde i Købstæderne have deres Værksteder i Byens Udkant, for at ikke Gnister fra deres Esse skulde være en altfor stor Fare for de straatækte Huse. Bradepandegadekvarteret i Viborg havde en passende ufarlig Beliggenhed til at være Smedegaders Plads. Det er sandsynligt, at den Badstue, der efter Diplomatarium Vibergense var i Viborg laa i Nærheden. I Badstuerne frembragtes Damp ved at hælde Vand over gloende Sten. Stærk Fyring og gloende Sten kunde nok afstedkomme Ildsvaade, saa Badstuen maatte helst ligge lidt af Vejen ligesom Smedier. Den benyttedes ikke blot til at tage Bad i, men Folk blev ogsaa der klippede og barberede, fik Ligtorne skaaret og Knyster behandlet, og var de syge, kom de der for at blive aareladt. Badskæren var i Stand til at klare alt dette. Der har maaske været flere i Byen. I 1567 maatte Viborg stille en dygtig Badskær til Flaaden. Og hundrede Aar senere var der ikke mindre end fem af den Profession i Byen. I saa stor en Stad har der sikkert meget tidligt været en forholdsvis fin Badstue. Rebslagerne, der skulde have god Plads til deres Virksomhed, er altid at finde nær Bygrænsen, og saaledes ogsaa i Viborg. Reberbanens Navn er Tegn nok paa, at her var engang Skel mellem Stad og Bymark. Pipengans, senere forvansket til Pickengans, har Navn efter et Skilt med en fløjtespillende Gaas. Musicerende Dyr var engang yndede som Skiltbilleder. Storkereden var efter ca. 1650 Betegnelse for en Del af St. Nicolajgade, og nær St. Ibs Port laa paa samme Tid Gaden Fuglsang, baade efter Navn og Beliggenhed at dømme et ret ubefærdet Sted. — Slynborg, et Hus neden for Skolebakken, minder om Risgærder dør. Mageløsstræde har Navn efter et flot Hus, kaldet Mageløs, bygget 1616 i Strædet. Skottenborg er opkaldt efter Herberget uden for St. Hans Port, men dette havde Navn efter omrejsende skotske Kræmmere, der fra Slutningen af Middelalderen drog rundt til Markederne med Kram, til Ærgrelse for Byernes Borgere.

Museet. (Det gamle Raadhus).

Giver end Gadernes Navne og Plads i Viborg ikke mange Oplysninger om Borgernes Næring, er der dog altid en Smule at se af dem. Forøvrigt fremgaar der noget om de økonomiske Forhold af bevarede Dokumenter som Skøder og Pantebreve og deslige foruden af Kongebreve af forskellig Slags, Privilegier og Stadsret. Af trykte Kilder til Viborgs Historie erindres om dem, der er nævnt i Dansk historisk Bibliografi ved Erichsen og Krarup.

Bymarken laa som et Bælte om Byen, brugt af Borgerne til Kvægdrift og Kornavl. Kvæg og Geder gik derude, Gæs nær Søen, saa længe Høsten stod, Svin rodede paa Gader og Stræder, i Byens Udkant og i de dengang nære Skove. Ad Gaderne traskede de Dyr til Staldene og derfra, oprædende Jorden og forurenende den, bringende bestandig en ilde Stank over Byen. Landbrug har været en vigtig Næringsvej. Ikke mindst gejstlige havde store Landbrugsindtægter. St. Hans Kloster f. Eks. ejede Gaarde flere Steder i Jylland foruden dets Arealer i og ved Viborg By. Og Kapitlet havde store Rettigheder paa Læsø, baade Gods og Skove dèr, men af størst Interesse vel Saltkedlerne, hvor de lod producere Salt af Havvand. Salt var i Middelalderen en meget vigtig Artikel, da hver Husholdning om Efteraaret saltede Kød til et Aars Forbrug, og Salt var vanskeligere at skaffe end nu. De gejstlige Saltkar i Viborg kunde sluge en Del af den Vare. Skibe løb fra Læsø til Hjarbæk med Salt til Kapitlet, Smør og Fisk tog de med til Kannikernes Bord. Øens Navn erindres tit af gejstlige i Byen.

Haandværk i Viborg var ikke ringe. Mange Haandværkere, Embedsmænd som de kaldtes, nævnes. Og de fik Støtte fra Kongerne. Af et Bytingsvidne fra 1489 fremgaar det, at i det mindste fra ca. 1400 havde Viborg Bys Borgere Frihed og Stade paa Vestervig Marked. Der har de været interesseret i at afsætte Produkter. Christoffer af Bayern gav dem Toldfrihed i hele Riget undtagen Skanør. De har kunnet producere saa meget, at der kunde blive til Udførsel fra Byen videre ud end til dens egentlige Opland. Den samme Konge gav Viborg Privilegier den 11. April 1440. Christian I støttede 1461 Borgerne ved at forbyde den megen Købslaaen, Landprang, i Oplandet, ligesom han 1469 stadfæstede Privilegierne. Vigtig har Torvehandelen været. Af Privilegierne ses det, at det, da de udstedtes, allerede var en gammel Sædvane at holde Torv hver Lørdag. Og Kongen vilde, at Borgerne den Dag skulde „udstaa med deres Kram og Købmandsskab af hvert Embede, saa at Almuen, som dennem søge til Torvs, fange dèr at se og købe saadanne Varer, som Borgerne fal have dèr, som andetsteds gøres i vores Købstæder“. „Og“, hedder det videre, „beder vi eder, Vor Almue deromkring, at I dennem paa formeldte Dag søge til Torvs med Eders, hvis I have at sælge, da have vi det saa skikket med fornævnte vore Borgmestre og Raad udi Viborg, at Eder skal vederfares det, som redeligt er“. Paa Torvet stod da de handlende efter Fag, Sudere for sig, Remsnidere for sig o. s. v. Fremmede maatte ikke handle indbyrdes. — Derved kunde en Slags Kædehandel fremkomme til Skade for indfødte Liebhave. Og da der kunde ligge en Fortjeneste i at opkøbe Bondens Varer, før han naaede til Staden, forsøgte det naturligtvis. Men her som i andre Byer blev det forbudt, betegnende nok flere Gange, saa Ondet har været vanskeligt at komme til Livs og været noget, som Borgerne klagede over. Et helt Læbælte fire Mile ud oprettedes omkring Viborg i 1505. Borgerne skulde ikke lide Afbræk paa deres Næring. Bryggeri støttedes 1492 ved en Bestemmelse om, at ingen maatte føre dansk Øl til Byen. Den Øl, Borgerne vilde drikke, skulde de ogsaa nok selv brygge, med mindre de vilde have tysk Øl, der stod højt i Kurs. Øltapperi skulde være en Indtægt for Bysens Folk. Øl skulde der til. Saltmad gav Tørst. Gæster skulde ikke gaa af By med tør Hals.

Det vilde være urigtigt at kalde Viborg en Havneby, men trods sin Beliggenhed drog den dog Næring til sig ad Søvejen. Hjarbæk var at betragte som dens Havnestad. Og da Vandveje var meget vigtige for Transport af tunge Ting, er det højst sandsynligt, at Søen og Nørreaa er blevet befaret af mange Pramme. Længe efter Middelalderens Ophør kunde ikke mere end 3 Tønder Byg ad Gangen forlanges transporteret

Theatret.

pr. Vogn, og lige til vore Dage har man set Fordele i at holde den Vandvej farbar. Ikke blot som Vej brugtes Vandene ved Viborg. Fiskeboderne ved St. Ibsgade minder ikke blot om Fiskehandel, men ogsaa om Fiskeri, og det ikke blot i den nære Nørresø, men ogsaa længere borte som i Limfjorden, hvor Borgerne 1488 fik Ret til at fiske. Kannikernes Bundgarnsstader dør stod og fortalte, at det lønnede sig at drive Fjordfiskeri, selv om man boede i Viborg.

Som Helligsted og Tingsted og Handelsplads fik Viborg Brug for egen Øvrighed og en egen Stadsret, der gjaldt for hele Købstaden med tilliggende Jorder. Denne Stadsret, hvis tidligste Opgave var at sikre Torvefreden og dernæst Borgernes Rettigheder i det hele taget samt at ordne Bystyrelsen, har Viborg tilsyneladende faaet fra Slesvig. Da Ebeltoft 1317 fik „samme stadfæstede Lov og Vedtægt“ som Viborg, fik den til Laans et Eksemplar et Slesvig Stadsret tilsendt fra Horsens. Slesvigs Ret er fra 1201. Viborgs Borgmestre, gerne 2, og Raadmænd, oftest 8, skulde varetage Byens Tarv, undertiden i Forbindelse med „menige Almue“, Vælgerne. Kneb det med at skaffe Domme respekteret, kunde Gilder bøde derpaa. Gildesammenslutningen var en Slags Forsikringsforening, hvis Medlemmer hjalp hinanden i Tilfælde af Ulykke og Uret fra anden Side. Da Byen var en By med mange Indbyggere og mange tilrejsende, var der nok for Øvrigheden at tage Vare.

Hvor mange Borgere, der i Middelalderen var i Viborg, er vel ikke ganske let at sige. Men noget kan dog vides derom. Ifølge Kong Valdemars Jordebog af 1231 udredede Viborg i Ledingsskat 40 Mark Sølv eller det samme som Ribe og dobbelt saa meget som Horsens. Efter Velschows Beregning i Historisk Tidsskrift IV skulde det maaske svare til et Indbyggertal paa 5000. Den Beregning er maaske lidt for høj, men visse Ting tyder paa, at Viborg netop da var paa sin relativt største Højde, lige saa stor som Ribe. Efter Valdemarernes Tid synes denne By at have overfløjet Viborg. De urolige Tider, der fulgte, har bragt særlig megen Uro til Jyllands gamle Hovedstad.

Erik Glipping blev begravet der i en truende Tid, Erik Menved byggede 1313 en Borg ved Søen, Borgvold, for at holde Egnen, maaske Viborg selv, i Ave. Efter Borgens Opførelse viser sig første Gang Navnet Viborg for Vibjerg. — Oprør og Kongeløsets Kampe og især Den sorte Død har givet Byen et Knæk, der tog lang Tid at forvinde. Det tør forudsættes, at som Færdselsknudepunkt er Viborg blevet ramt grundigt af Pesten baade dengang og senere, naar Farsoter hærgede. At den var kommet sig inden 1500, tyder dog det paa, at den da var ved at bulne ud gennem Portene. Men en Junidag 1501 slog Lynet ned i Domkirken, der gik op i Luer. Og Branden bredte sig, saa bl. a. St. Hans Kirke brændte, og flere Ejendomme i Mogensgade blev lagt i Aske. Og da kirkelige Ejendomme blev inddraget til verdslig Anvendelse efter Reformationen, kunde den foreløbig ret godt nøjes med Arealet inden for Volde og Grave. Dens Indbyggertal har vel da været som 300 Aar før. Efter megen Tilbagegang i det 17. Aarhundrede havde den 1672 knap 3000 Indbyggere, saa ca. 4000 omkring 1500 og omkring 1200 er maaske ikke et meget galt Tal.

Blandt de læge Borgeres Boliger har Kirkens Bygninger domineret, illustrerende Kirkens Rigdom og store Magt. Det store St. Hans Kirketaarn hang Stormklokken i. Enkelte borgerlige Stenhuse nævnes fra Middelalderens Slutningstid. Til den Slags har maaske hørt den Gaard, Dronning Margrete 1406 købte af Peder Jensen. Rester af en Kælder med gotiske Hvælvinger er fundet under Apoteket paa Nytorv lige Vest for St. Hans, hvor Gaarden skal have ligget. Kælderen har dog vel nærmest ikke hørt hjemme i en Borgergaard. I den Forbindelse kan det nævnes, at der i 1533 udstedtes Kongebreve om et Stenhus i Viborg tilhørende St. Hans. Fra ca. 1500 laa en fornem Adelsgaard paa Hjørnet af Matthiasgade og Store St. Mikkelsgade, fra samme Tid laa i Mogensgade en lignende fornem Gaard, og paa Hjørnet af Leonistræde og Sortebrødrekirkestræde kom samtidig et Stenhus med gotiske Trappegavle. Det blev 1873 til Stiftsprovstegaard. Længe før den Tid ejede adelige Gaarde i Viborg, hvad Skøder viser os, men ingen saa gamle Gaarde staar endnu i Viborg. — De fleste Huse har været lave, straatækte Bulhuse, næsten udelukkende af Træ, eller Bindingsværkshuse, ogsaa mest af Træ og med Straatag. Tagsten, Teglpotter, var sjældne, selv om Regeringen allerede fra Slutningen af Middelalderen indskærpede, at Stentag burde anvendes for at mindske den altid overhængende Brandfare, hvor Huse laa saa tæt, og Gnister altid ulmede i Ildstedernes Aske.

Branden 1501 har bidraget til at ændre Byens Udseende. Det var Opgangstider, saa flere nye Bygninger blev forholdsvis flotte. Maaske har det netop dengang ærgret i særlig Grad, at Kirken bredte sig over store Arealer, naar der ellers var snæver Plads. Det var næppe et Tilfælde, at Reformationen saa let fængede kraftigt i Viborg. Misfornøjelsen var en god Jordbund for Hans Tavsens at saa i. Bispen forstod det og byggede sig en ny og stærkere Borg, Hald, uden for Borgernes Rækkevidde og i Stand til at modstaa dem.

En Sommerdag i 1525 var Magister Hans Tavsens kommet til Viborg, hvor han skulde være hos Korsbrødrene i St. Ibsgade. Den Begivenhed syntes foreløbig uden større Betydning. Men efter som Hans Tavsens lutheranske Anskuelse bemærkedes, opstod gejstlig Uvilje mod ham. Da Biskop Jørgen Friis begyndte at true ham i Foraaret 1526, gik Borgerne til Kongen, der opholdt sig paa sit kære Gottorp Slot og nu befalede, at Parterne skulde holde sig rolige, indtil Kongen kom og undersøgte Sagen. Hans Tavsens havde forladt St. Ibs og prædikede nu i St. Hans Kirke. Men han var usikkert stillet, og i Oktober 1526 udstedte Kong Frederik I et Beskærmelsesbrev for ham, efter hvilket han skulde have Lov fortsat at prædike i Viborg og ikke maatte

generes af nogen, det være sig gejstlige eller verdslige. Hans Tavsens prædikede videre, hans Meninger fængede dybere, Uroen voksede. Bispem flyttede til Hald 1529. Kongen optraadte paa luthersk Vis som den bestemmende i kirkelige Sager, f. Eks. gav han i Februar 1529 Borgerne Tilladelse til at nedbryde de 12 gamle Sognekirker og for Eftertiden benytte Sortebrødrekirke og Graabrødrekirke i Stedet. Saa nedbrødes de hurtigt, gik dog ikke til Spilde, Sten fra dem saas senere i verdslige Bygninger i Viborg. Hans Tavsens virkede derefter fra Graabrødrekirke. Nicolai Kirkelade blev hans Bolig. Graabrødrene trængtes til Side i deres eget Hus. Da de klagede til Kongen, førte det kun til, at de bortvistes fra Klostret i 1530. Da var Hans Tavsens for et Aar siden kaldt som Præst til København. — Hans Ophold i Viborg havde sat sine dybe Spor: Bispem trængt ud, Kirker nedbrudt, Lutheranismen gennemført.

Den protestantiske Iver, Viborgenserne var besjælet af, blev dog ikke ganske gratis. De fik Guds pure, rene Ord, og de fik vel Byggemateriale og Grunde, men det viste sig, at den Kirke, man havde set skævt til paa Grund af dens Breden sig i Byen ikke blot havde hindret Borgerne i at udfolde sig økonomisk, hvad man troede, men ogsaa havde skaffet Indtægter til Godtfolk. Dog førtes Folk over den Opdagelse uden dybere Ærgrelse. Reformationsbegejstring og Prisstigning lettede Sagen, og for den store Gejstlighed fik man en Slags Erstatning i Adelen. Denne havde vel før gjort sig gældende i Byen og været gavnlige. Nu byggede den ene adelige efter den anden sig Gaard i Viborg, lod maaske en Slægtning bo i den for at føre Tilsyn med den, naar han ikke selv var til Stede. Især Adelen tjente gode Penge under den store Prisstigning især efter 1550. Mange af disse Penge gaves ud i Viborg, der jo stadig var Landstingets Sæde og en meget vigtig By, hvor der flere Gange aarlig var adelige Stævner, og hvor Adelen havde sit Forsamlingshus, Adelen Gaard. Grevens Fejde voldte vel en kort Tid Postyr, da Oprørerne havde Byen inde. Men det varede ikke længe. Og Borgerne skal have kunnet se Skipper Clement blive lagt paa Hjul og Stejle efter Dom paa Gammeltorv. Nu var Adelsvælden inde, efter at Gejstlighedens Glanstid var omme, og saadan forblev Stillingen til 1660.

Velstanden i Viborg har da antagelig været tilfredsstillende i det 16. Aarhundrede, selv om Kirkens Fald og Grevens Fejde har trukket nedad, ja selv om andre Ting virkede i samme Retning. „Den engelske Sved“ rasede voldsomt i Jylland 1529 og er vel ikke gaaet uden om Viborg, der i høj Grad laa paa Alfarvej. Flere Gange i det Aarhundrede var der saakaldt Pest i Jylland. Og en stor Brand hærgede Byen 1567. Domkirken, Skolen og mange Kannikerresidenser blev Luernes Bytte, og det fortælles, at ogsaa omkring 100 Adelsgaarde brændte. Det sidste lyder lidt overdrevet, men sandt er det nok, at der brændte mange Adelsgaarde, et Tegn paa, at Adelen var blevet overordentlig betydningsfuld i Viborg. Der var dengang baade Bogtrykker og Læge i Byen, og dens første Apoteker etablerede sig der 1573. Aristokrati gjorde Chancerne gode. Undersøges Byens Afgifter og Indbyggertal Aarhundredet igennem, ser det ud til, at de økonomiske Skær har været klaret. I 1523 regnedes den aarlige direkte Skat af Viborg til 200 Mark, det samme som for Aalborg, Randers og Horsens. Ribe var sat til 237^{1/2}. Ved forskellige Ansættelser viser det samme Forhold sig gældende. Skulde Soldater, Knægte, indkvarteres, lægges i Borgeleje, fik Viborg sin Part saaledes, at den stod paa samme Plads i Byernes Række. I 1542 fik Ribe 120, Randers 100, Viborg 100 og Skive 10. Det svarer nogenlunde til det Indbyggertal, der foran er regnet med for sandsynligt for Viborg, ca. 4000. Byen takseredes i Aaret 1600 til at kunne stille 210 vaabenføre Mænd paa Benene. Henvend 20 Gange de vaabenføres Tal skulde være Indbyggertallet. Maaske bliver dette paa den Maade lidt

for højt regnet, men meget galt kan det næppe være. Mansa regner omtrent saaledes i sin Bog om Folkesygdommenes og Sundhedsplejens Historie i Danmark.

Borgernes Næring led noget under Konkurrence fra Ribe, der indtil 1542 havde Eneret til at handle i Jylland med Humle, Salt, Staal og Klæde. De fire Varer var dengang alle meget vigtige, saa det var slemt at være afskaaret fra at handle med dem. Men da Viborg efter 1542 fik Ret til den Handel, betød det Opgang. Gammeltorv var for lille. Aflastning tiltrængtes. Det kom, da Christian III skænkede Byen St. Hans Kirkegaard til Torv, Hjultorvet, og da Nytorv blev udlagt 1584 i Anledning af Hyldningen af Prins Christian, senere den 4. Der holdtes foruden Torvedagene vistnok 4 Markeder i Viborg, Snabstingsmarked, St. Kjelds, St. Matthias og St. Mauritii Marked eller Toftmarked. Der var allerede før Reformationen en Tendens til at bygge Markedsboder uden for Byen. Derved kunde Toldafgifter spares. Men Regeringen kunde ikke finde sig i at gaa Glip af den Slags, og Borgerne var ogsaa utilfredse med Fremgangsmaaden. At sælge Kramvarer, Kedler, Gryder eller Haandværksvarer, før de var ført ind i Byen, blev da forbudt, bl. a. ved et Brev af 24. August 1520. — Fire Aar senere forbødes det Præster og Fogeder at brygge Øl, købe Okser, Hønning og andre Ting til Forprang. Haandværkere og handlende skulde sikres da som før og siden.

Marked og Torvehandel aabnedes ved Klokkeringning, en Straavisk hængtes ud paa Torvet, saa længe Torvetid varede. Overholdtes Torvevedtægterne ikke, var det let at komme Øvrigheden i Tale. Raadhuset laa ved Gammeltorv. Dom vilde hurtigt falde. Galgen stod parat for de værste Forbrydere, blandt disse saa formastelige Personer som dem, der ikke vilde tage Kongens Mønt for gode Varer. Nord for Byen løb en Vej til Søende og en til Galgehøj. Den middelalderlige Galge har vel da staaet Nordvest for Byen. Men Frederik II befalede, at en Galge skulde have Plads paa hver Købstads Torv, saa Eksekvering af Straf kunde foretages prompte. Fra hans Tid har da nok en Galge faaet sig kantet ind i Byen. Der var Alvor i Sagerne dengang. — Snyderier frabad man sig kraftigt. Ærligt og redeligt har Viborg søgt at hævde sig. Om det helt lykkedes at bevare den gode Plads i Købstædernes Række er dog tvivlsomt.

Bøsseskytter skulde indkvarteres i Købstæderne 1599 som saa ofte før. Da fik Ribe 44, Aalborg 40, Randers 18, Viborg 14 og Skive 5. Det er vel ikke noget sikkert Tegn paa, at Viborg var gaaet tilbage, men det kan tyde paa det. Til „de velordnede Stæder“, som Kongen kalder Købstæderne i et Brev af 6. Februar 1604, har Viborg næppe hørt i saa høj Grad som tidligere. En Borgmester og en forstandig Købmand skulde sendes til Møde i Horsens for at drøfte Planer til Forbedring af Købstædernes Forhold, da Kongen havde bragt i Erfaring, at „den gemene Handtering og Købmandshandel“ i Købstæderne i Nørrejylland Aar efter Aar forringedes mere og mere og i højere Grad end andetsteds. Det faktiske Forhold var dog vist blot, at ikke alle Byer fulgte med i Fremgangen, og at Viborg distanceredes noget uden direkte at gaa tilbage. Et Par Billeder fra Næringslivets Omraade hidsættes for at vise, hvorledes hver Klasse søgte sine gamle Rettigheder overholdt omkring Aarhundredskiftet i Christian IV's Dage.

Smede og andre i Viborg gik Snedkerne i Bedene ved at forfærdige Kister, Skrin og lignende. Det syntes Snedkerne i hvert Fald og klagede derfor til Borgmestre og Raad. Men da denne Øvrighed syntes at holde med Smedene, gik Snedkerne til Kongen med en Klage. Og de fik Ret. Kongen resolverede i 1608, at ingen maatte understaa sig til at holde Snedkersvende i deres Arbejde til Skade for Snedkerne i Viborg. Og Borgmestre og Raad fik en skarp Reprimande. Om Kongens Afgørelse har virket

Morvilles Hus i St. Mogensgade. I Baggrunden ses den gamle Katedralskole.

efter Snedkernes Ønske er maaske tvivlsomt. I det mindste var den let at omgaa efter Ordlyden.

Landbruget i Viborg gav ogsaa Anledning til Strid dengang i saa høj Grad, at Sagen gik til Kongen. Der var Trætte mellem Borgmestre og Raad paa den ene Side og andre Lodsejere paa den anden om Ejendomme ved Byen, som tilhørte dem i Fællesskab. Borgmestre og Raad hævdede, at de aarlig led stor Skade paa deres Korn og Græs ved, at de andre brugte og bortlejede Jorden baade til Sæd, Drift og Tøjring, skønt Vider og Vedtægter viste, at den omtalte Jord og Mark ved Viborg skulde bruges alene til Korn og Græs og ikke til Drift eller Tøjring. Afgørelse af den Slags Spørgsmaal var af Vigtighed, saavist som Landbrugets Betydning for Byen var stor. Endnu var der vel 4000 Indbyggere i Byen, men snart kom de ud for Vanskeligheder, der bragte Ulykke og Tilbagegang med sig for dem alle.

Det kom til at svie utroligt haardt til Jyderne, at Christian IV. kom galt fra sin Deltagelse i Trediveaarskrigen. Hans egne Lejetropper drog hærgende rundt i Jylland i September 1627. En ny Chef, Generalmajor Konrad Nelle, fik 3-4000 af dem samlet i Viborg, ikke til Glæde for Borgerne. Pludselig fik vel Tropperne travlt med at komme væk, men efter dem kom 8000 fremmede Lejesoldater, der var lige ved at fange dem alle netop i Viborg, og som ikke var bedre at have i Byen. Noget holdtes de dog i Tømme ved, at den kejserlige General, Grev Strozzi, tog Kvarter her. Fra den grønmaalede toetages Gaard, Mageløs, dirigerede han baade Soldater og Civile. Det eneste gode ved at have ham i Viborg var, at Tilstandene vilde være værre uden ham. De var slemme nok endda. Da han var væk, og Krigen var Slut 1629, maatte Byen have haardt tiltrængt Skattefrihed efter Fjendens Huseren. Den Frihed hørte snart op, men Forholdene var bragt ud af Lave, det stod daarligt til. Og pludselig var der atter haardhændede Fjender i Byen. Det var Torstenssons forraaede svenske Soldater, der kom 1644 som en Svøbe for Folk. Ulykke og Ruin førte de med sig.

Og inden Svenskere viste sig næste Gang, gik kun 13 Aar. Der havde ikke været Tid til at komme til Kræfter økonomisk. Modstandskraften var ringe, Fjenderne strænge som sædvanlig. Vore Hjælpere, Polakkerne og Brandenborgerne, behandlede Folk lige saa slemt, som Svenskerne gjorde det. Naar det fortælles, at Viborgbispen, Frands Rosenberg, døde af Sorg over Landets Ulykker 1658, kunde det maaske tilføjes, at Synet af Enkeltmands Ulykker vel ogsaa har nedtrykt ham. Krigene gjorde Underværker i Retning af Ødelæggelse i Jylland.

Enkeltvis kommer Ulykker ikke. I Soldaternes Spor fulgte smitsomme Sygdomme. Af den Slags var der dog ellers nok ogsaa i Fredstid. I Begyndelsen af Aarhundredet havde Den dyre Død bortrevet mange Mennesker. Brande havde tæret paa Byens Velstand. Ursin fortæller, at en Dag i April 1615 kom en Bøsemager til ved et Skud at stikke Ild i Straataget paa en Gaard ved Nytorv, hvorefter Ilden med Nordvestvinden løb over Matthiasgade, Mikkelsgade og Vestergade og fortærede 123 Gaarde og 33 Boder. En Brand i 1667 fik Borgerne gjort saa interesserede i at undgaa den Slags for Eftertiden, hvis det var muligt, at de vedtog en Brandanordning i 1672, fyldt med gode Bestemmelser om „Ild Instrumenter“ og Bymænds Forpligtelser ved Brands Opkomst. Men Brandanordningen gaar uden om det vigtigste, det som Regeringerne siden Kong Hans' Dage havde arbejdet paa: at faa Straatag erstattet med Tegtag. Branden var opstaaet paa det sydlige Hjørne af Mogensgade og Nytorvgade. Der vilde Anders Bigums Pige varme noget Vand at dejne i, men Madmoderen kaldte paa hende, og mens Pigen var borte, gik der Ild i noget Lyng, der laa nær Kedelen i Bryggeret. Resultatet var, at den Aften, den 18. April, brændte mange Gaarde i Mogensgade og deromkring. Det var en vanskelig Tid at komme over en Bybrand paa, nu da Borgerne var forarmede efter mange Ulykker gennem lange Tider. Og det var saa meget vanskeligere at komme over det, som Tiderne nu i det hele gik nedad. Priserne faldt paa Landets langt vigtigste Udførselsartikel Korn. Der var ingen Penge mellem Folk. Og Viborgs Trøst, de rige Adelsmænd, gik tilbage, ikke blot i Rigdom, men ogsaa i Indflydelse. Med Enevældens Indførelse i 1660 og dens Organisation i de følgende Aar mistede Landstinget delvis sin Betydning og borgerlige trængte ind i Administrationen. Da Enevælden stod fast, havde adelige mindre at komme til Viborg efter. De solgte deres Ejendomme der, den ene efter den anden, og de Mennesker, de direkte eller indirekte havde skaffet Brødet, maatte indskrænke sig eller se sig om efter noget andet. Mange Mennesker flyttede fra Byen. I 1672 var Indbyggerantallet dalet til 2704. At det havde været langt større før, er set. Ejendomspriserne faldt katastrofalt. I Slutningen af 1670erne skal teglhængte Gaarde have kunnet købes for en Tredjedel af Tagstenenes Værdi, efter hvad Ursin fortæller. En saa lav Pris har dog sikkert været ekstraordinær. Byen skulde i hvert Fald udrede 6000 Daler i Krigsstyr under Den skaanske Krig, et Tegn paa, at det trods alt ikke var gaaet fuldstændig galt med den. Men galt var det, og Tiderne blev værre. I 1709 var Indbyggerantallet sunket til ca. 2300.

Brande og Krig, Pest og Prisfald og andre Onder var ikke det eneste, der tyngede Viborgenserne i det 17. Aarhundrede. Overtro og Trolddom gjorde dem ogsaa Livet surt. Hvordan det stod til i den Henseende i Viborg dengang, har Villads Christensen givet Prøver paa i Jydske Samlinger 3, VI. Kirsten Snedkers Naboerske havde kastet lidt Affald ud paa Gaden til en Kat, men Karen Vorres So kom og tog det. Giversken blev vred og slog Soen med en Stav, men Kirsten Snedkers traadte da frem i sin Dør og tog Soen i Forsvar, skønt den ikke tilhørte hende. Skænderi opstod, Kirsten endte med at love den anden en Ulykke. Og da Naboersken senere

~ Karnapgaarden i St. Mogensgade.

blev ramt af en hastig Sygdom, var der Grund til, at man tog sig lidt kraftigt af Kirsten og det saa meget mere, som Karen Vorre ikke siden havde kunnet finde sin So. Nogle havde hørt Kirsten rose sig af, at hun havde to „Tingester“ paa Borgvold, og jo mere man rodede op i Kirstens Fortid, jo tydeligere kom hun til at staa som Heks. Landstinget dømte hende 1618 skyldig i Trolddom. Dermed fulgte Ret til at

pine hende. Et Gode derved var, at man kunde faa hendes medskyldige frem. En saadan viste Kirsten Fasses sig at være. Hver af dem havde en hjælpende Smaadjævel, en „Dreng“. Kirsten Snedkers Dreng hed Graakat, Kirsten Fasses hed Sort. De havde danset i Katteskikkelse Paaskemorgen med en Gryde imellem sig for at forgøre Niels Nielsen, men det mislykkedes for dem, fordi Dagen brød frem, inden de var færdige med Kunsterne. Jo, Jo! Kirsten Snedkers kunde man roligt brænde og saa tage fat paa Kirsten Fasses. Hun viste sig da ogsaa baade ful og sort. Anders Væver vidnede, at han efter en mystisk Samtale med hende for 9 Aar siden tre Gange forgæves havde forsøgt at skyde hende. At Bøssen klikkede tre Gange var Tegn paa, Kirsten var en Heks. Under Forhørene kom mange Ting frem, der vidnede mod hende. Man mente, hun stod bag ved følgende Begivenhed: En Aften, da Rasmus, en Borger, laa i sin Seng i den store Stue, raabte hans lille Dreng, der laa i den lille Stue, pludselig, at der var saa mange Katte derinde, og at de vilde rive ham ihjel, hvorefter han kom løbende ind til Forældrene. Moderen tog ham op i Sengen, men da hun senere vilde løfte ham ud paa Gulvet igen, for at han skulde gaa ind i sin egen Seng, da kom der en stor „Kumpen“ og tog fat paa begge hendes Arme og vilde trække hende ud af Sengen. Det var en stor lodden Kumpen med Klør og Krammer paa Hænderne og et Øje midt i Panden saa stort som en Tallerken og gloende som Ild. Konen var skrækslagen, men Rasmus rejste sig op og greb efter sit Værge og raabte: „Er her en Djævel inde, da skal du ud i Jesu Navn“. Saa for Djævelen ud af Vinduet og tog det halve af det med sig, og udenfor stod en Flok Hunde og tog hylende imod ham. Men inde i Huset blev der saa slem en Lugt, at den ikke gik ud i 8 Dage. — Den Slags Historier blev taget for gode Varer, lette at forstaa for alle og enhver. Jo, Djævelen virkede til daglig i Viborg, og Hekse var hans Hjælpere. Kom Ulykke paa, var det forstandigt at granske ældre Kvinders Forhold, om Ulykkens Aarsag kunde findes og fjernes. Det var utrygge Tider. Rasmus havde ikke for intet sit Værge ved Sengen. Viborgenserne havde det ondt i det 17. Aarhundrede.

Da det attende oprandt, stod det ilde til. Overtroen var vel dalende, men Priserne ogsaa. Bortflytningen fra Byen varede ved, Borgertallet sank. Landbruget blev saa lidet lønnende, at Jordværdien blev Nul. Een Ting steg, det var Skatterne. Den store nordiske Krig stillede store Krav til Pengeposerne. Og da den var forbi, kom en voldsom Brand og raserede en stor Del af Byen. Det var den 25. Juni 1726. I Peder Vandets Hus paa Nordsiden af Hjultorvet gik der Ild i noget Lyng i Bryggerset Kl. 4 om Eftermiddagen. Øllet blev dyrt. Brygningen blev det, der førte til Byens Brand. Reddedes end en Del, blev det vigtigste dog ødelagt. Kvartererne om de tre Torve, Domkirken og Sortebrødrekirken helt ned til Søen gik op i Luer i Nordvestenblæsten. Det var et sørgeligt Syn for dem at se, der havde været til Marked i Skive med deres Varer. Uden at ane, hvad der var sket, konstaterede de paa Hjemvejen, Øst for Højslev, at Domkirkens Taarne ikke som sædvanlig kunde ses, men de slog sig til Ro med, at det skyldtes en Taage, der syntes liggende over Byen. De fik andet at tænke paa, da de kom nærmere. I de trykkende Tider var Katastrofen ekstra stor, og den forvandt ikke i de Mænds Levetid. Længe efter deres Død laa mange Grunde øde. Nogle af de offentlige Bygninger genopførtes smukt. Mester for det var Claus Stallknecht fra Altona. Raadhuset, det nuværende Museum, og Bispegaarden har siden den Tid mindet om hans fine Stilsans. Almindelige Vaaningshuse opførtes nu efter den store Forskrækkelse, for manges Vedkommende med Tegltag. Efter Aarhundreders Forløb var man blevet klog af Skade. Men at alle Huse var teglhængte 40 Aar senere, som Pontoppidan fortæller i Danske Atlas er næppe rigtigt. Hans udmærkede Bog giver paa dette Punkt urigtige Oplysninger om flere Købstæder.

Viborgs Handel og Haandværk havde været ude for saa mange Stød fra Trediveaarskrigen til den store Brand, altsaa hundrede Aar igennem, at det ikke er et Under, at det stod daarligt til, da Byens Magistrat i 1735 skulde redegøre for Tilstanden. Den indberettede da til Regeringen, at Viborgs Næring „bestaar den største Part udi den Avling som Indvaanerne nyde af de Byen af Arilds Tid tillagte Markjorder og Ejendomme“. Et Produkt var dog Viborg da som altid bekendt for, nemlig det stærke Øl, Skald, som det kaldtes. Borgerne har den Gang haft Grund til Glæde over deres udstrakte Jorder, men ogsaa paa det Punkt skulde de rammes. Den orientalske Kvægpest viste sig i Eggen 1746 og slog en stor Del af Besætningerne ihjel. I nogle jyske Herreder dræbte den 70 pCt. af Kreaturerne. Det var ikke nær saa galt i Halds Amt, men galt nok endda. Viborg slap ikke for sin Del af Tabet.

Med Kvægpestens Ophør syntes Ulykkerne forbi. Priserne steg, alt Næringsliv gik fremad. Men der skulde Tid til at sunde sig og til at gribe Chancen for dem, der i saa høj Grad var vant til at se Uheld. For den enkelte næringsdrivende gik det vel støt fremad. Af dem, der tog Borgerskab i Viborg mellem 1713 og 1796, var i hvert Tiaar henved 40 fra Byen selv. Tallet er nogenlunde konstant. De udefra kommandes Antal var mere varierende. I Aarhundredets første Halvdel gik Befolkningstallet tilbage. Det var 1990 i 1769 eller 300 mindre i 1709. Derefter steg det til knap 2400 i 1801. I flere Perioder mellem 1765 og 1865 laa der Garnison i Byen, men i 1801 var det ikke Tilfældet, og i 1769 er Soldaterne ikke talt med, saa Tallene for de to Aar maa give Udtryk for Fremgang. Handelen var dog ikke imponerende. Havnepladsen Hjarbæk havde nok nogen Betydning, men det var ret bekosteligt og undertiden tidsspildende at lade Varer sejle dertil, fordi Omladning ved Løgstør dengang var nødvendig paa Grund af Sandgrunde dør. Nogle Ting hentedes i Hjerting hinsides Varde. Men det var for lang en Landtransport. Væsentligst Varer, nødvendige for Landboere, kunde afsættes. Og de fleste af de Varer forarbejdedes i Viborg. Haandværk var det, der prægede Byen. De store Markeder bragte Kunder til Staden i Hobe-tal. Saa var der stor Afsætning for baade Haandværker og Købmand. Dog klagede man over udenbys Konkurrence ved de Lejligheder. Jøder og fræmmede handlende gjorde Byens egne Folk og Købmænd mere Skade end Nytte, sagde man. Ikke faa Borgere levede til Dels af at sælge Øl og Brændevin. Saadan var det i alle Byer. I Sammenligning med Nabobyen Skive stod det helt vel til i Viborg. I 1760erne var Konsumtionen ca. 5300 Daler aarlig, i Skive var den ca. 1000. Til Gengæld var Befolkningstallet ogsaa omkring fem Gange saa stort som i Skive. Viborgs Embedsmænd, den fornemme Portion, bør særlig erindres. Med deres gode Gager dengang betød de noget for de næringsdrivende. At der omkring 1800 var flere Manufakturhandlere, betegner Byen som fin. Ikke enhver Købstad havde den Slags Borgere.

Var Forholdene i Viborg end forholdsvis gode paa den Tid, var Byen dog langt fra imponerende. Da Professor Engelstoft besøgte den i 1805, skrev han i sin Dag-bog: „Viborg er egentlig kun en Landsby. Den har næppe en Tredjedel tilbage af sin gamle Størrelse. Byggepladserne er forvandlede til Tofter; dog synes den høje Pris, Gaardene i de sidste Aar er steget til, at vise, at Byen igen er i Tilvækst“. De mange tomme Pladser efter Brandene har altsaa endnu paa hans Tid præget Viborg stærkt, Opgangen dog ogsaa saa tydeligt, at den kunde konstateres paa et Besøg, der varede en Dags Tid. Det var „den florissante Periode“, der ogsaa her satte Spor. Militær laa i Byen 1804—16. Krigsfanger anbragtes der under den engelske Krig 1807—14. Usikkerheden paa Havet dengang gjorde, at mange Varer transporteredes landværts. Mange Fragtvogne gik til Viborg. En Bro blev anlagt fra Borgvold over

Søen i 1812. I flere Aarhundreder, vel fra Asmild Klosters Oprettelse, havde der været Færge over. Et Færgehus laa Øst for Søen i det 17. Aarhundrede. Broen fremmede Fragten til Viborg. Færdselen i Byen blev ligefrem lagt om, da den kom. Mens Strømmen før gik Nord-Syd med Mogensgade som Hovedstrøg, gik den nu Vest-Øst, saa Matthiasgade blev den vigtigste Gade. Men samtidig med, at Viborg saaledes drog Fordel af Tilstandene, fuldførtes et Arbejde, der blev til dens Skade. Det var Uddybningen af Gudenaas Egne, som laa Viborg langt nærmere end Randers, blev det fordelagtigt for at faa Varer fra denne By og sende dertil Produkter, der tidligere afhændedes i Viborg. Hobro svang sig samtidigt op, delvis paa Viborgs Bekostning. I Sammenhæng med disse Ting maa det ses, at Viborg gik noget tilbage, saa der sidst i 1830erne var omkring 100 Indbyggere færre end i 1801. Fra 1840erne kom atter Opgang. I Aarhundredets Løb gik det dog efterhaanden noget tilbage for Landbruget, der alene eller delvis var mange Borgeres Næringsvej. Indberetninger til Rentekammeret viser, at der i 1838 var 180 Heste og 469 Køer foruden Stude, Ungkvæg, Kalve og Tyre samt Faar og Svin i Viborg. Efter Hartkorn var det omtrent det samme Kreaturhold som paa Landsbyjorder i Oplandet. Kornavlens svarede paa samme Maade til Hartkornet. Landbruget var endnu meget vigtig for Byens Indbyggere. Efter den Tid dreves det mindre og mindre af den egentlige Bys Beboere.

Købstadloven af 1837 havde nyordnet Købstædernes Styrelse. Byens ny Kommunalbestyrelse traadte sammen 1839. Forskellige Institutioner, der vil blive nævnt i det følgende, blev i Tidens Løb henlagt til Viborg eller oprettet der. Vigtig var Stænderforsamlingen, der havde Sæde her 1834-48. Nørrejyllands fremtrædende Mænd mødtes her nogle Maanedes hvert andet Aar for at drøfte Statens Sager og give Kongen Raad om, hvad der mentes at kunne gavne Landet. Kongens og Folkets Mand, Anders Sandøe Ørsted, var Regeringens Kommissær i Forsamlingen. Den første Samling aabnedes den 10. April 1836. Folk af alle Stænder sad her mellem hinanden. De hidtil oversete Bønder var med. Blandt deres Repræsentanter blev især to bekendte: den gammeldags, omstændelige Sallingbo, Peder Lydersen, som dog ikke blev videre agtet eller forstaaet, og paa heldigere Maade Ole Kirk fra Ringkøbingegnen. Viborg var paany blevet et politisk Centrum, hvorfra der kom Udtalelser, Regeringen tog Hensyn til. Og da Enevælden styrtedes i København i Martsdagene 1848, holdtes samtidigt i Viborg et stort Folkemøde, hvor til Dels mere frisindede Udtalelser end Kasinomødets vedtoges.

Treaarskrigen bragte en Del Uro med sig, selv om ingen Fjender naaede Staden. Først kom i 1848 ved Oprørets Udbrud det falske Rygte om undslupne Tugthuslavers Hærgen og bragte Forskrækkelse, saa Meddelelser om Kampene, saa Krav om Skat, altid spændende Nyheder. I 1849 saa det mere truende ud. Forskellige tyske Afdelinger havde ranet og plyndret paa Aarhuskanten, f. Eks. i Borum og ved Skanderborg. Deres ilde Rygte løb forud for dem og vakte Bekymring i Viborg. I de Dage, lige efter 1. Juli, da de nærmede sig, laa Kaptajn Rist i Byen med en halv Eskadron Dragoner og nogle Jægere. Ved Rygtet om Fjendernes Fremmarch bestilte han Kvarter i Byen til flere Tusinde danske Soldater. Rygtet derom bredte sig i Egnen og kom Tyskerne for Øre. Med Besvær var de gaaet over Kongens Bro den 3. Juli, og Kl. 11 om Formiddagen den 4. vidste man i Viborg, at Fjendens Forposter var naaet til Højbjerg, og to Timer senere kom der Melding om, at en fjendtlig Patrouille nærmede sig. Saa blev der Røre blandt Militæret i Viborg. Danske Forposter havde maattet trække sig tilbage fra Rindsholm, ialt var over 2000 Tyskere paa Vej, og nogle Husarer trængte frem til en halv Mil fra Byen, til Bjerget Snese. Men da de saa danske

Indgang og Vagttårn til 2. Generalkommandobygning.

Dragoner rykke frem, dristigt og hurtigt, et Stykke fra Vejens ene Side og Jægere det samme paa den anden Side, tog de Flugten, da Danskernes Dristighed jo kun kunde forklares ved, at det var sandt, at der var en stor dansk Styrke i Viborg. Byen slap for Besættelse af meget ubehagelige tyske Afdelinger. Der var Stolthed blandt Borgerne over de danske Soldater og Glæde, da Faren var ovre.

Efter den Dag var der ingen overhængende Fare for Besættelse. Treaarskrigen endte, uden at Fjender kom til Viborg. Man festede for de hjemvendende danske Soldater. Der var almindelig Tilfredshed med Resultatet af Krigen. Tiderne blev bag- efter gode, bortset fra en kort Periode 1857, da en Verdenspengekrise satte sine Spor ogsaa i Danmark. Den nationale Politik optog Sindene mere og mere fra Begyndelsen af 1860erne. Da det endte med Krig 1864, ventede man i Viborg som andetsteds, at vor Hær kunde klare sig. Derfor var ogsaa Viborgenserne vrede over Danevirkes Rømning. De fleste forbavsedes ogsaa over Dybbøls Fald. Men Skuffelserne bidrog til at øge Offerviljen. — En Damekomité søgte at skaffe Uldtøj til Tropperne. Hvis de kunde hindre det, skulde danske Soldater ikke fryse i Felten. En „Forfriskningskomité“ sendte Madvarer, Piber, Penge o. s. v. til Jenserne, og en „Firskillingskomité“ arbejdede paa at skaffe Hjælp til de indkaldtes trængende Familier. Men Ro til det Arbejde blev der ikke ved at være. Den 26. April lidt over Kl. 10 om Formiddagen kom en større styrke prøjsisk Militær og forlangte Kvarter til 4300 Mand, og senere paa Dagen kom disse tillige med 700 andre og slog sig ned i Byen. Foruden dem kom flere Tusinde dragende fra Silkeborgvejen og rykkede gennem Byen for at slaa sig ned i Landsbyerne Øst for. Gennemmarchen varede i tre Timer. Mindre Afdelinger for i en farlig Fart gennem Gaderne for at se, om danske Tropper skulde være at finde. De var dog draget bort umiddelbart før Tyskernes Komme. Nu var Viborg i Prøjsershaand og fik det at føle.

Der skulde leveres straks en Mængde Varer til Forsyning af Soldater og Heste. Og Forsyningen skulde være rigelig. Vin og Brændevin, Tobak og Cigarer maatte til saa vel som mere nødvendige Ting. Kravene var saa store, at de ikke kunde efterkommes. Prøjserne truede med Plyndring, hvis Varerne ikke skaffedes. Herredsfogederne maatte træde til for at faa Sagerne ved Landdistrikternes Hjælp. Det lykkedes ikke helt, men Prøjserne slog sig dog til Taals. Andre Vanskeligheder havde naturligvis ogsaa vist sig. Haandværkere blev tvunget til at arbejde for Fjenden, skulde forsaale Støvler, sy Seletøj, ødelægge Hjarbæk Havn, og hvad der nu ellers skønnedes ønskeligt for Tyskerne. En farlig Uro førte Besættelsen med sig. Da et Rygte kom, at 20,000 Svenskere var landede i Aalborg for at hjælpe os, blev der pludselig Opbrud, saa Officerer ikke engang fik Tid til at tage deres Penge med sig fra Spillebordene i „Preislers Hotel“, hvor de havde festet. Dagen efter slog en slem Bombe ned. En prøjsisk Officer mødte paa Raadhuset for at meddele Overgeneral Wrangels Ordre om, at Viborg skulde udrede 50,000 prøjsiske Daler i Krigsskat. Ordren lød elskværdig, men bestemt, og Dagen efter vilde Kommandanten afhente Pengene Kl. 12. — Han kom, men Penge var der ingen af, og da han paa Forlangende fik Raadstuen to offentlige Kasser at se, viste den ene sig tom og den anden blot indeholdende 17 Rigsdaler, „besynderligt nok“, som Stiftstidende skrev. — Andre offentlige Kasser indeholdt saa lidt, at Kommandanten ikke gad tage det. De 17 Rigsdaler var lovlige lidt af de 50,000. Resten skulde nu præsteres 30 Timer senere, Mandag den 2. Maj Kl. 6 Eftermiddag. Skete det ikke, vilde Prøjserne skaffe sig betalt ved at tage Værdisager og Penge fra private og eventuelt tage Gidsler. — Det blev under Straf forbudt at føre Sølvsager, Penge o. l. ud af Byen. Visitation praktiseredes over for dem, der passerede Bygrænsen.

Mandagen kom, Kommandanten indfandt sig paa Raadstuen, Kommunalbestyrelsens Formand gav ham skriftligt Afslag med den Motivering, at Bestyrelsen ikke vilde svigte Konge, Fædreland og Borgere, og forøvrigt ikke kunde befale Borgerne noget, og at der overhovedet ikke fandtes 50,000 Daler i Byen eller Ting af større Værdi,

Den gamle Katedralskole i St. Mogensgade.

da den Slags var sendt bort, før Fjenden kom. Afslaget gjorde Situationen kritisk. Kommandanten gik „ikke saa velsindet i sine Ytringer som tidligere“. Udenfor blæste det bidende koldt. Der faldt Sne. Stillingen var usikker 3 Dage igennem, indtil der var hentet Ordre fra Wrangel i Vejle. Da fik man Besked en tidlig Morgen. Flere Borgeres Boliger var omringet af Militær, der var ude efter Gidsler. Seks blev taget, blandt dem Etatsraad Bregendahl. Og de vilde ikke blive de sidste, hvis Krigsskatten ikke skaffedes, sagde Prøjsjerne. Kavalleri og Infanteri eskorterede Gidslerne til Randers. Det saa alvorligt ud. Men da Folk den Aften var gaaet til Sengs, vendte de seks Borgere tilbage som fri Mænd. Det var ikke Kommandoens Hensigt at gaa til de værste Yderligheder.

Besættelsetiden varede i syv Maaneder. Den prøjsiske Tvang syntes Folk ikke om. Fjenderne var vel ikke nær saa slemme som dem, Byen et Par Aarhundreder før havde været ude for. Der blev holdt forholdsvis god Disciplin. Uheldige Optrin forefaldt vel jævnlig, Overfald og den Slags blev vel ikke ganske undgaaet, men de Soldater, der begik dem, blev straffet, og saarede tog Prøjsjerne sig af paa det Lazaret, de havde indrettet i Stænderhuset Nordøst for Domkirken. Megen Uro og Tummel førte Soldaterne med sig, selv om de fleste af dem opførte sig godt. — Byen havde dengang ca. 5000 Indbyggere. At faa hver Husstand fordoblet gav Vanskeligheder i Mængde. Tilmed gik Besættelsen ud over de økonomiske Forhold. Landboerne købte lidet i Byen den Sommer. Markederne blev ringe. Tyskerne konfiskerede undertiden Kvæg og Heste. Saa ønskede ikke mange at vove sig til Marked og især ikke at købe noget der. Udførsel af Korn og Kvæg fra Jylland blev forbudt af den tyske Generalgouvernør von Falkenstein. Priserne faldt. Alting gik trykkende. Ærgrelser var der mest af. Skatter skulde betales til Tyskerne. Engang imellem kom der vel en Lysning i Situationen. Den 25. Juni kunde man glæde sig over Tyskernes Forsvinden. Men Glæden blev kort. Om Aftenen kom en Mængde nyt Militær, der indførte Belejnings-

tilstand. Borgmesteren blev sat under Bevogtning i Brohuset, Jernbanemateriellet blev ødelagt, Vejene ud af Byen spærredes. Længe varede det dog ikke, før Byen atter behandlede mildere. Fjendens Krav blev vel store ud paa Efteraaret, da Hensigten var at gøre Jyderne krigstrætte, saa de kunde paavirke Regeringen i Retning af at slutte Fred, som Bismarck ønskede. Freden sluttedes vel den 30. Oktober, men Fjendernes Udmarch tog Tid. Fra det nordlige Jylland kom den ene Styrke efter den anden til Indkvartering i Viborg. — Men Kravene var nedsatte betydeligt nu, for efter Fredsslutningen skulde Tyskerne betale for Fortæring. Dog var det ubehageligt med de mange og stadig skiftende Soldater. Først den 17. November forsvandt de sidste. Det følte som en uhyre Lettelse at være dem kvit.

Domkirken restaureredes 1864. Bag Plankeværkerne omkring den var den roligste Plads, hvor Fjender sjældent forstyrrede. En Smule Ro mindede der om det gamle, rolige Viborg. Den fornemme engelske Turist Horace Marryat, der opholdt sig i Danmark et Par Aar og ogsaa besøgte Viborg, giver i sin Bog: A residence in Jutland, en lille idyllisk Skildring af Viborg en Sommerdag 1858: „Der er Liv i Viborg endnu. Gaderne er ved at blive ombrolagte, og Byen er i det hele ved at blive fikset op, da den skal have Jernbane. Der er nogen Handel og Industri i Byen. Ved et aabent Vindue ser jeg en Væver, der er travlt optaget af sit Arbejde. Se nærmere til. Hans Hus overskygges af to klippede Lindetræer, alt er saa net og ordenligt. — Inde paa Væggen hænger to Basrelieffer. . . , det ene forestiller den nuværende Konge, det andet er Thorvaldsens „Aarets Genius“. Se ogsaa paa hans Blomster. Der er baade Oleandre og Nelliker, og hvor de staar godt. Og læg frem for alt Mærke til hans eget sunde, velnærede Udseende og den blomstrende Familie, han har om sig. Han synger, mens han væver, og bagved ham ligger der en Stabel af Uldrøjer. Hans Nabo er Strømpevæver og arbejder ligeledes for egen Regning, og lige saa hurtigt, han har sine Produkter færdige, lægger han dem frem til Salg i Vinduet. Foran hvert Hus er der anbragt en rød Tønde, hvorpaa Ejernes Navne er malet med hvide Bogstaver. Det ser meget fikst ud. Viborg har en sand Skræk for Ildebrand, og disse Smaatønder holdes parate for det Tilfældes Skyld, at der maatte blive Brug for dem. Den hele Ordning er jo primitiv og gammeldags, men selvfølgelig bedre end intet“.

Horace Marryat har haft Sans for den gamle, hyggelige Haandværkerby, Viborg var. Efter 1864 gik det vel snart her som i andre Byer, at Haandværket mere og mere industrialiseredes. I Viborg blev Udviklingen i den Retning dog ikke alt for stærk. Endnu er Byen ikke præget af Fabriksskorstene, men stadig i forholdsvis høj Grad en Haandværkernes By. Embedsstanden har dog ogsaa sat sit Stempel paa den, Militæret ligeledes. Her er der ikke socialistisk Flertal i Byraadet. Først i 1902 begyndte et socialistisk Blad at udgaa i Byen. Det var „Viborg Amts Socialdemokrat“, det radikale „Viborg Venstreblad“ kom fra 1911, „Viborg Stifts Folkeblad“ udgik siden 1878 som Venstres Organ i Byen og Egnen, men over hundrede Aar før var „Viborg Stifts Tidende“ begyndt at udkomme, nemlig fra 1773, og er saaledes en af Landets allerældste Aviser.

Trods de mange Brande minder flere gamle Huse endnu om de fornemme Tider, da adelig og boglig Kultur var at finde i Viborg i særlig høj Grad. Og nye, smukke Bygninger opføres endnu i Byen. Stillestaaende er den ikke. Om Lørdagen viser dens Torve endnu dette ved noget af det samme Liv, som Jeppe Aakjær har skildret i „Hedevandringer“. Og nogle Tal illustrerer det tydeligt. Indbyggertallet var i 1901 8623, over dobbelt saa meget som 50 Aar tidligere, og i de sidste 30 Aar er det atter fordoblet til 16,635 i 1930.

Det gamle Offersted og Tingsted blev vigtig for Kirkemagt, for Adelsvælde og for Statsmagt. Det sidste især er det endnu. Viborg er en Embedsstandens og Institutionernes By. Derfor har mange Ærinde dertil til Glæde for dens næringsdrivende Borgere.

Viborg Bys nuværende betydende Institutioner, dens ledende Foreningsliv og dens kendte Mænd og Kvinder vil vi paa de kommende Sider forsøge at fremstille saa fyldestgørende, som Pladsen og de til Raadighed staaende Oplysninger tillader.

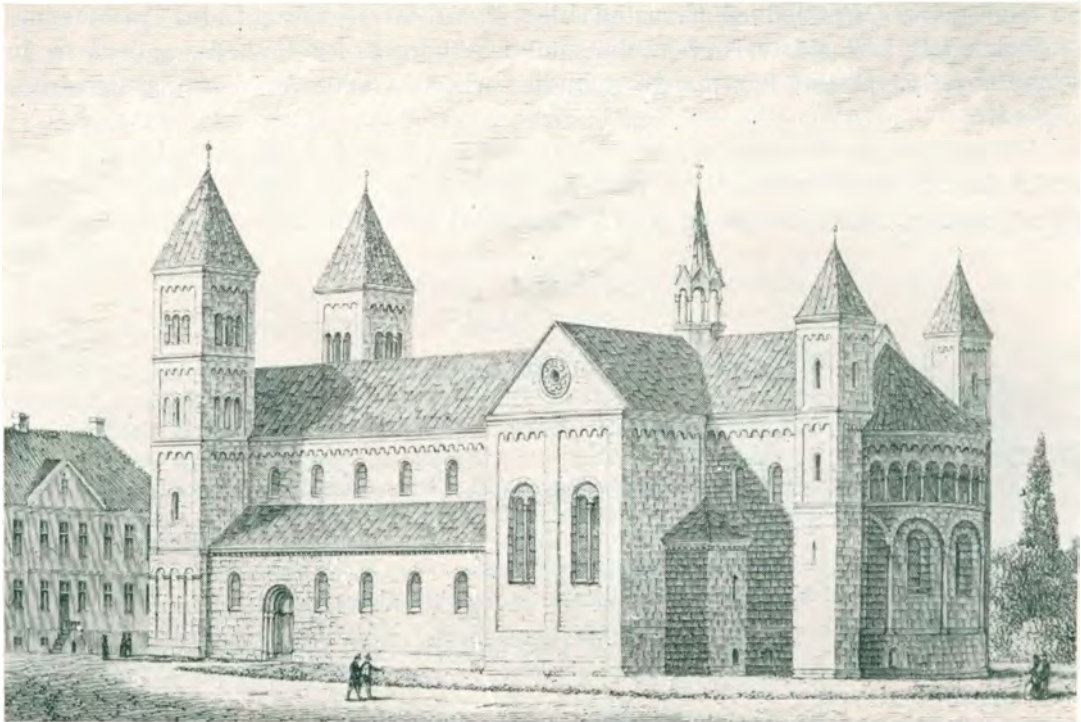
Christian Poulsen,
Borgmester.

CHRISTIAN POULSEN, Borgmester, R. af D., er født den 15. Februar 1864 i Byrsted som Søn af Blikkenslager Peter Poulsen og Hustru Laura, født Nielsen. Gift 1898 med Enine Wilcken. Lærereksamen fra Ranum Seminarium 1884, Kommunelærer i Viborg 1886, Medlem af Hjælpekassen fra 1908—17, af Komiteen for Børnebespisningen 1894, Kasserer for den konservative Vælgerforening 1899, Medlem af Bestyrelsen for Centralbiblioteket 1920, Formand 1924, Medlem af Byraadet 1913, Formand for Børnetilsynet, Fattigudvalget og Elektricitetsudvalget 1917, for Gasværksudvalget 1924, Byraadets Repræsentant i Vægeraadet 1921, Medlem af Legatudvalget og Bevillingsnævnet.

Medlemmer af Viborg Byraad er: Redaktør A. Chr. Mortensen, Skrædermester C. Chr. Pedersen, Tømrermester Chr. F. V. Jensen, Isenkræmmer Chr. Ankjær Sumborg, cand. pharm. H. L. Krogh, Overassistent A. E. Lebahn, Redaktionssekretær Aa. Riis Flor, Murermester J. Jensen Aaris, Fabrikant N. Kalhave, Avlsbruger Chr. Nielsen Lautrup, Hospitalsforvalter V. Aggerholm, Overretssagfører Chr. Ørum, Arbejdsmand P. A. M. Mathiasen og Købmand A. M. Mønster.

VIBORG DOMKIRKE, Vor Frue eller Skt. Marie Kirke, som den ogsaa kaldes, stammer fra det 12. Aarhundrede. — Efter Traditionen lagdes Grundstenen af Biskop Eskil Aar 1130, men fuldførtes først 1169; disse Tal er dog kun overleverede af Traditionen, der vides intet sikkert.

Denne Kirke havde omtrent som nu tredelt Skib, Korsarme, Apsis og Kor. Desuden var der under Kor og Apsis en Krypt, hvortil der var Nedgang fra begge Sider af Højkoret. I Løbet af Middelalderen foretoges der forskellige Tilbygninger, Skt. Kjelds Kapel, Skt. Annas Kapel og Vor Frues Kapel. Disse Tilbygninger ændrede dog ikke væsentlig ved Kirkens Stil; først da Kirken i 1501 hærgedes af en voldsom Ildebrand, og det meste af Kirken nedbrændte, kom den første afgørende Ændring. Smagen var nu ændret fra romansk til gotisk, og man havde ikke Sans for at bevare den gamle Stil, og i Løbet af 10 Aar var Kirken genopbygget, denne Gang i gotisk Stil, med spidse Hvælvninger og Vinduer. 1567 brændte den igen. Denne Gang ødelagdes dog kun Tag, Taarnspir og Klokker; men af Mangel paa Materiale trak Arbejdet længe ud. Først da man fik Tilladelse til at nedrive Skt. Hans Kloster og Kirke, tog Arbejdet fart, og Kirken fuldførtes Aar 1578. Reparationerne blev imidlertid daarligt udført, og Materialerne var slette, saa i den følgende Tid maatte man stadig arbejde paa den. 1694 istandsattes det Indre, ved den Lejlighed blev iøvrigt de gamle Adelsvaaben overmalet.

Viborg Domkirke set fra Sydøst.

1726 nedbrændte Kirken atter. Denne Gang stod kun de nøgne Mure tilbage med enkelte af Hvælvingerne, men allerede 1730 stod Kirken der igen, rejst under Ledelse af Claus Stallknecht fra Altona. Arbejdet blev udført meget billigt, men ogsaa ualmindeligt slet. Man maatte fortsætte med Smaareparationer, saaledes i 1772, 1796 og 1828. Ydermere ødelagdes en Del under Krigen 1807-14, da Kirken anvendtes til Kornlager.

Alt dette havde kun været Restaurationer, og man blev nu klar over, at der maatte gøres noget effektivt. Efter en Undersøgelse, der begyndte 1857, ledet af Arkitekt Nebelong, blev det meste af Ydermuren nedrevet, og det var nu Meningen gradvis at føre Kirken tilbage til den oprindelige Stil. I August 1862 maatte Kirken imidlertid lukkes, da Hvælvingerne truede med at falde sammen, og det særlige Kirkesyn, der bestod af Professorerne N. L. Høyen og Herholdt, henstillede paa Nebelongs Forslag, at Kirken fuldstændig ombyggedes. Trods mange Indvendinger bevilgedes ved Lov af 19. Januar 1863 en større Sum, der senere suppleredes, bl. a. ved en privat Indsamling, der indbragte ca. 100,000 Kr.

Straks efter begyndte Nedrivningen, der kun lod Krypten, der altsaa er det eneste oprindelige, tilbage. Den 8. April 1864 nedlagdes Grundstenen, og der arbejdedes med Opførelsen af den nye Kirke til 1876, da Kirken indviedes den 10. September. Arbejderne udførtes i Begyndelsen under Ledelse af Arkitekt Nebelong, senere ved hans Død af I. Tholle og fuldførtes af H. B. Storck.

De sidste Arbejder, der unægtelig er de mest interessante, udførtes i Tiden fra 1900 til 1906 og fortsattes fra 1911 til 1913, idet Kirkens Indre udsmykkedes af Maleren Joakim Skovgaard.

Af denne rent historiske Indledning ser man, at Kirken, som den staar nu, er et Værk af det 19. Aarhundrede. Der er intet af Middelalderens Ombygninger tilbage, og af den oprindelige Kirke eksisterer som sagt kun Krypten. Dog maa man huske,

at den nuværende Kirke er opført saa nær den gamle Stil som muligt, idet man ved Nedrivningen stadig søgte at finde det for Bygningen karakteristiske, det oprindelige, det ægte romanske.

Søger man tilbage til Tiden for Kirkens Grundlæggelse, finder man meget faa Oplysninger af paalidelig Art, end ikke Aarstallet for Grundstenens Nedlæggelse ved man nøjagtigt. I det hele taget har man meget faa paalidelige Efterretninger fra Kristendommens første Tid i Danmark. Kong Haralds berømte Indskrift paa den store Jellingesten: „Kong Harald rejste denne Sten efter Gorm sin Fader og Thyra sin Moder, den Harald, der vandt sig al Danmark og Norge og gjorde Danerne kristne“, skal sikkert ikke tages alt for bogstaveligt. Vel havde den angelsachsiske Præst Willibrord omkring Aar 700 begyndt et Missionsarbejde i Danmark; men hans Arbejde var kun kortvarig og naaede kun det sydligste Jylland. Dette Arbejde blev jo senere fortsat, og snart er vel de første Kirkebygninger blevet rejst, først som smaa Trækapeller, tilhørende de rigeste; men snart byggede de voksende Byer selv Kapeller og senere Kirker. For Eksempel skal der i Viborg paa den Tid, hvor Domkirken menes at være bygget, have været 12 Sognekirker, og man maa undre sig over, at Kirken er blevet lagt der, kilet ind mellem de gamle Sogne. Grunden er dog sikkert den, at Kirken skulde være et Samlingssted for alle Sogne, at dens Præster skulde staa som Eksempel for Præsterne ved de andre Kirker, idet de levede under strængere Forhold, f. Eks. leve under absolut Cølibat, hvad ellers ikke var almindeligt.

Hvornaar Viborg er blevet Bispestad, vides ikke ganske bestemt. En Kirkekrønike, ganske vist fra 1543, fortæller, om en Odinkar, der skænkede Midlerne til en Domkirke allerede i Aar 1000, men først Aar 1060 ved man bestemt, at Byen har været Bispestad, idet det meddeles, at Svend Estridssøn delte det store nordjyske Stift i 4 Dele: Vestervig, Viborg, Aarhus og Ribe.

Den Kirke, der dengang har fungeret som Domkirke, har man nu ingen Spor af. Man kan kun gætte ud fra nogle Noter af den viborgske Muremester Chr. Gullev. Han var nemlig med til den sidste store Reparation i 1828 og mente at kunne paavise

Domkirkens Krypt.

Sporene af en Kirkebygning, ældre end den, der blev indviet 1169. „Domkirken er opført til 2 forskellige Tider, da hvad der nu udgør Hovedskibet til Korset, har udgjort Hoved- eller den egentlige Kirke til Klosteret. Bemeldte Gavl, som saas ved Nedrivningen under den første Restauration, ganske bestod af Granit saavel indvendig i Fyldingsmuren som udvendige Mure“. Desuden mener han at have fundet Fundament til en halvrund Apsis samt til to Taarne, der altsaa skulde have eksisteret før 1169. Disse Spor blev ved den fuldstændige Nedrivning 1863 ganske udslettet, uden at man foretog nogen nøjere Udforskning.

Derfor maa man altsaa nøjes med at betragte den Kirke, der fuldførtes ca. Aar 1169. Begyndelsen har været gjort med Krypten, der ligger 2,5 m under Korets Gulv, den er ca. 14 m lang og 8,5 m bred, Loftshøjden er ca. 4 m. Dens 12 Hvælvinger bæres af 6 Søjler, de 4 af Granit, de to af Porfyr. Krypten anvendtes oprindeligt til Begravelse af Kirkens Helgener, senere ogsaa til Begravelse af de rige Adelsmænd, men efterhaanden flyttedes disse Gravsteder til selve Kirkerummet, og i Kirkebygninger fra senere Tider findes heller ikke Krypter. Byggematerialet var i Indervæggene Al, i Hvælvingerne Fraadsten, Kildekalk.

Gulvet i Højkoret har været hævet paa Grund af Krypten, saaledes at der har været Trin fra den øvrige Del af Kirken, derved fremhævedes ogsaa netop det centrale i Kirken, Højalteret, der havde sin Plads her.

Selve Kirkerummet var treskibet, havde Bjælkeloft, medens Sideskibene har været hvælvede, saaledes som de ogsaa er nu. Paa Nordsiden har der været Kvindedør, og paa Sydsiden har Mandsdøren ført ind til Kirkerummet, der har været helt aabent, uden Stole. I Midten af dette Rum har Korsalteret staaet, omtrent hvor nu Prædikestolen staaer. Menigheden har kun haft Adgang til denne Del af Kirken, Resten, d.v.s. Kor og Korsarme har været forbeholdt Præsterne, til hvem der var opstillet Bænkerader.

I Hjørnerne mellem Kor og Apsis var de smaa Hjørnesakristier, der hver bærer et lavt Taarn. Mod Vest flankeredes Festindgangen af to større Taarne, der sikkert har været i Smag med Rhineggenes Taarnbygninger i romansk Stil.

Det konstruktive i Bygningen var Graniten. — I Ribe havde man anvendt Tuf, hentet fra Egnen ved Köln. Andre Steder anvendte man Limsten, men Markerne laa jo oversaaet med Kampesten, og en Mur af saadanne Sten, hugget i Kvadre, havde et prægtigt Spil af Skygger. Ganske vist var det et Stof, der var vanskeligt at arbejde, men efterhaanden overvandt man Besværlighederne, ja huggede endog Søjler og Dekorationer deri. Der har dog ogsaa været anvendt Tuf i Kirken, saaledes i det øverste af Taarnene.

Hvorvidt Kirkens Ydermure har været udsmykkede, kan ikke siges, de forskellige Brande har udslettet Sporene deraf. Man kan blot se, at der har været Søjler, f. Eks. øverst i Apsis. Inde i Kirken har Søjler været anvendt flere Steder, saaledes i Krypten og Gallerierne fra Midtskibet til Sideskibene. Da man begyndte paa Krypten, har man ikke været klar over, hvilken Stil Søjlerne skulde være i. Paa de to Porfyrsøjler er Foden cirkelrund, men paa de øvrige kantede.

I det hele taget var Udsmykningen af dens Tids Kirker ret spartansk. Først senere begyndte man at udsmykke Alteret, og da Helgendyrkelsen for Alvor tog Fart ofredes der uhyre Summer paa at gøre Kirkerne saa pragtfulde som muligt. De rige Adelsmænd skænkede kostbare Gaver til Kirkerne for at faa et Gravsted nær Alteret, og da Afladshandelen blomstrede, anvendtes Pengene for en stor Del til Udsmykkelse af Kirkerne. Sandsynligvis har ogsaa Viborg Domkirke haft en saadan Dekoration, men den er i saa Tilfælde først kommen til i senere Tider og er blevet ødelagt af

Viborg Domkirke.

Ildebrandene eller maaske med Forsæt blevet taget ned ved Reformationen, der jo netop angreb den katolske Kirkes Overdrivelse af Udsmykning, man behøver blot at tænke paa de farverige italienske Kirker, Peters Kirken i Rom og San Marco i Venedig. — Det eneste, man med Sikkerhed kan antage har været dekoreret, er Stoleraderne til Præsterne i Koret. De var af Træ, og det er sandsynligt, at Munkene selv har ud-

skaaret dem, saaledes som man har Eksempler paa det andre Steder. Men alt dette er som sagt forlængst forsvundet under de talrige Brande.

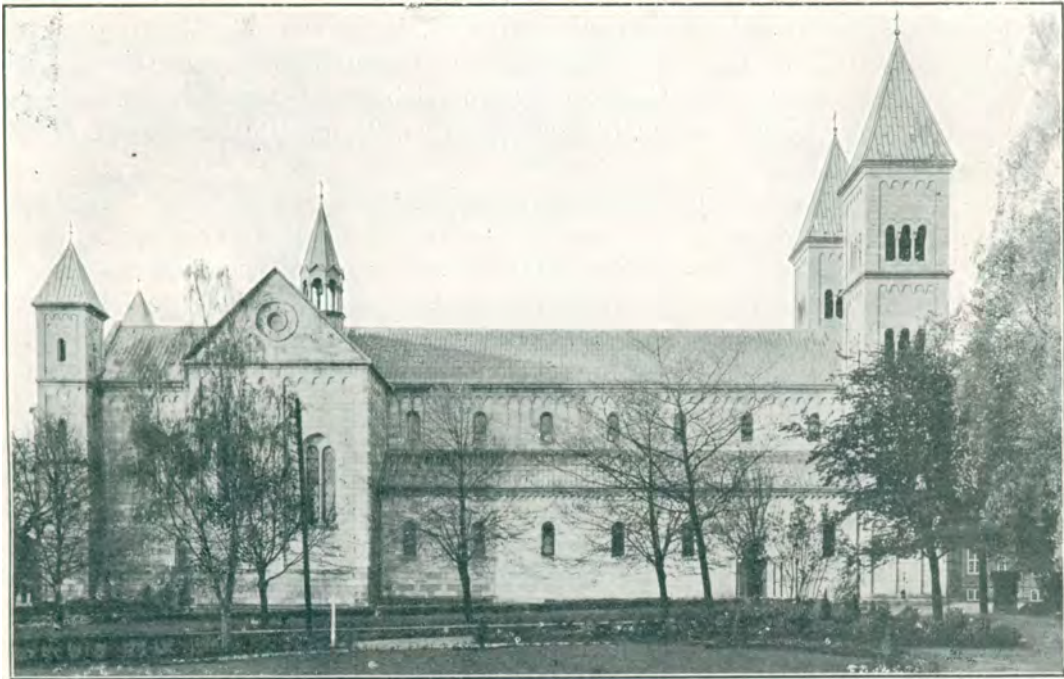
De Gaver, der skænkedes af de rige Adelsmænd, forpligtede Kirken til at lade læse Dødsmesser over dem efter deres Død, og da der kun maa læses en Messe daglig ved hvert Alter, var man nødsaget til efterhaanden at bygge flere Altre, og naar Kirken ikke kunde rumme flere Altre, maatte Kirken udvides. Derfor byggedes de mange Smaakapeller, man finder ved de fleste gamle Kirker. Ogsaa ved Domkirken her er der i Tidens Løb blevet bygget flere Kapeller til. Allerede omkring 1190 er det første Kapel blevet bygget, Skt. Kjelds Kapel. Det blev kilet ind mellem nordre Langskib og nordre Kors. Helgenskrinet med den fromme Præst blev opstillet derinde sammen med Altret i Kapellets Østside, men er senere ved Reformationen blevet fjernet og er endelig ved Branden 1726 forsvundet. Det næste Kapel har sikkert været Skt. Annas Kapel, der blev anbragt paa den modsatte Side, mod Syd. — Dets Alder kendes ikke, men antagelig er det først fra ca. 1360. Dette Kapel var bygget sammen med det langt større Vor Frue Kapel. Ved Branden 1726 er det blevet meget medtaget, og Genopbygningen var ikke omhyggelig; men af en Tegning fra den Tid kan man slutte en Del. Det var bygget i gotisk Stil med to store spidsbuede Vinduer mod Syd og to mod Vest. Loftet bestod af 4 gotiske Hvælvinger, understøttede af en svær Søjle. Dets Gavl mod Syd gled regelmæssigt ind i den søndre Korsarms, men blev ved Branden ganske ændret.

Disse Tilbygninger er nu væk. Vel stod noget af dem tilbage, da Kirken 1863 skulde ombygges, men da de ikke hørte til den oprindelige Kirke, undlod man dem. Det, man søgte, var det for den gamle Granitkirke specielle, og derfor nedrev man ubarmhjertigt alt, sprang ganske over Middelalderens Udbedringer. Men Resultatet skuffede. Kirken var dyster og kold. De store, bare Granitflader virkede ikke, som man havde ventet. Først Joakim Skovgaards Billeder gav Kirken det Præg, som man havde tilstræbt.

Tidens Mode indenfor Arkitekturen var netop denne Efterligning, denne Byggen op i den oprindelige Stil. Hver Restauration fra Middelalderen bar Præg af sin Tids Smag, men nu befriede man sig fra enhver personlig Stil, var saglig, grundig. Det hele danner en Slags Efterklang af Romantikens Interesse for Fortiden, man erindrer med Begejstring Ingemanns Ridderborge, Oehlenschlägers gotiske Kirke, der var Tidens Sværmeri — men det hele var præget af en voksende, borgerlig Alfornuft, der lammede det, der var det væsentlige ved Romantiken, Flugten, Letheden. Det blev kun Efterligning, hvor det skulde være Nyskabelse.

I 1830, da Interessen for Fortiden endnu levede af den romantiske Digtningens Kraft, var Kunsthistorikeren N. L. Høyen paa en Legatrejse i Jylland for at undersøge Mindesmærker. Han besøgte bl. a. Viborg, og under den tidligere omtalte Murermester Gullevs Vejledning undersøgte han Kirken. Han var med det samme klar over, at dette var noget usædvanligt, at Bygningen rummede en ganske ualmindelig Skønhed i sin farverige og dog ensartede Granit. Men samtidig saa han, at den var medtaget af Ildebrande og skændet af daarligt udførte Restaurationer. Efter dette Besøg i Viborg fattede han en bestandig Kærlighed til Domkirken, og ved alle Lejligheder søgte han at vække Interesse for den.

I 40erne afsluttedes en grundig Reparation af Ribe Domkirke, og Interessen vendte sig nu mod Viborg. En af Kirkens ivrigste Fortalere var Stiftsprovst Welding, der 1855 kom til Viborg. Han fik den daværende Kultusminister Monrad gjort interesseret i Sagen, og til sidst blev det overdraget Arkitekt Nebelong, der havde forestaaet Ribe

Viborg Domkirke.

Domkirkes Restauration, at foretage en grundig Undersøgelse af Kirken. Denne Undersøgelse begyndte 1857, og han blev hurtigt klar over, at hvis Kirken skulde sættes i forsvarlig Stand, maatte der begyndes helt forfra. Hans første Plan var, Del for Del at rive Kirken ned og ved Opbygningen saavidt muligt anvende de gamle Materialer og den gamle Byggeplan. Dette Forslag støttedes af Høyen og Herholdt, der udgjorde det „særlige Byggeudvalg“.

Nebelongs Plan var at lade Vor Frue Kapel helt forsvinde, men ellers bygge alt op, som det havde været før, idet man dog mente at kunne benytte noget af det Murværk, der stod, f. Eks. noget af Apsis, noget af Tværskibet samt en Del af Høj-kirkens Mure.

Det var imidlertid svært at faa bevilget de nødvendige Penge, og Sagen blev stadig udskudt, skønt Welding vedblev at arbejde paa Sagen. I Sommeren 1862 kom det afgørende. Kirkesynet krævede efter en Undersøgelse, at Kirken blev lukket, da Hvælvingerne flere Steder begyndte at aabne sig, saa Afholdelsen af Gudstjenester var farligt. Nu maatte der skaffes Penge, og nogle Maaneder efter, den 19. Januar 1863, blev der bevilget en foreløbig Sum. Desuden vedtoges det, at forskellige Kirker, især Roskilde Domkirke, skulde yde Laan til Viborg Domkirke.

Nedrivningen begyndte straks, men efterhaanden som den skred frem, saa man, hvor medtaget Murværket i Virkeligheden var. Arkadepillerne, som man ogsaa havde haabet kunde holde, viste sig at være mørnet af de mange Brande og af Ælde; ved de tidligere Reparationer havde man blot udbedret dem lidt, og derefter kalket dem over. Paa samme Maade gik det med det øvrige. Graniten var blevet mør, de enkelte Kvadre var gledet fra hinanden, idet Bindematerialet var smuldret væk, hele Høj-kirken maatte rives ned, Apsis, alt; kun Krypten stod saa godt som uskadt. Ved Restaurationen i 1828 var den ogsaa blevet istandsat og befriet for de gamle Gravsteder.

Den 8. April 1864 var man kommet saa langt, at Grundstenen til den nye Kirke

kunde nedlægges, og Arbejdet stod paa indtil 1876. De nuværende Maal er følgende: Udvendig Længde 69,7 m, Skibets Bredde 22,5 m, Korsets 30,7 m, Vesttaarnenes Spir 42 m, Kortaarnenes Spir 27 m, Spiret over Korset 33,5 m, den indvendige Længde er 65,9 m, Bredden 19,5 m, Højden til Tagryggen ca. 21 m, Midterskibets Loftshøjde ca. 16 m.

Krigen 1864 gav en Del Vanskeligheder, især med Pengespørgsmaalet, idet Staten havde garanteret en vis Sum aarligt, men Krigen vanskeliggjorde Forholdene, saa der flere Gange truedes med, at Arbejderne maatte standse, og ydermere kom der nu den forventede Kritik. Baade Tscherning, Krabbe og J. C. Jacobsen klagede i Rigsdagen, idet de hævdede, at Kirken, som den nu blev bygget op, ikke vilde svare til Forventningerne, at man burde have beholdt mere af den gamle Kirke, i hvert Fald tage noget af den med, naar Kirken skulde genopbygges. Endelig var Monrad som Kultusminister blevet efterfulgt af Heltzen, der trods alt ikke var inde i Kirkens Forhold som Monrad. Alligevel fortsattes Arbejdet, Pengene skaffedes til Veje, og da Arkitekt Nebelong døde den 9. Oktober 1871, stod det meste af Murene færdige. Hans Efterfølger blev som sagt Julius Tholle, der allerede i en Aarrække havde været med i Arbejdet. Han døde imidlertid kort Tid efter, den 7. November, og efterfulgtes af H. B. Storck, der fuldførte Kirken.

Materialet til Kirken blev, som man kunde vente, Granit. I Begyndelsen lod det til, at man ikke kunde faa Materiale nok, og Nebelong havde derfor skaffet Granit fra Uddevalla, men denne Sten er noget mørkere end den jyske Kampesten og mangler dennes Farvespil, hvad Welding straks saa. Og det lykkedes da ogsaa tilsidst at faa fremskaffet tilstrækkelig af den danske, men Tilhugningen tog jo lang Tid.

Da Storck kom til, var Arbejdet paa Kirkens Ydre i det væsentlige færdigt. Det, der blev hans Opgave, var at skabe Kirkens Indre, men ifølge Gullevs Udtalelser, arbejdede han efter ganske andre Anskuelser. Han søgte at skabe noget, der passede ind i Kirkens Former. Det var ikke blot det stilrene, han efterstræbte.

Naar man ser paa Gengivelsen af Kirkens Vestfacade, lægger man ogsaa straks Mærke til dens stilrene Linier, de slanke Taarne, gennembrudt af de tre Buer med Søjlerne. De mildner den ellers saa strenge Facade, gør den lettere, og Pillerne med Buerne, der er markeret i Murværket, understøtter dette Indtryk. Taarnene, der ved Restaurationen 1726—30, havde faaet erstattet de slanke Spir med lave tunge „Blyhatte“, fordi dette var billigere, har igen faaet den Afslutning, der hører dem til, og som passer til de øvrige Taarnspir. Dette ser man tydeligere paa de to Billeder af Kirkens Nord- og Sydside. Taarnene giver her Bygningen den rette Rejsning, som Kirken ganske manglede før i Tiden, da selve Højkirken dominerede med sin lange, lige Linie, der kun afbrødes af de tilbyggede Kapeller. Man ser ogsaa paa disse Billeder Sideskibenes og Korsarmenes Forhold til den øvrige Kirke, ser, hvor Korsarmene nu staar frit, i Modsætning til ældre Tid, hvor Kapellerne brød Linierne.

Billedet af Domkirkens Langskib viser Kirken, saadan som den staar nu efter Skovgaards Udsmykning af den. Langskibet aabner sig til begge Sider ud mod Sideskibene med 7 Buer, der støttes af svære Granitpiller. Ovenover Buerne er Muren gennembrudt af de efter den gamle Kirke rekonstruerede Triforier, bestaaende af en Rundbue, hvis øverste Halvdel er blændet, og hvis nederste Del har tre mindre Buer, støttet af to Søjler. Langskibet har, foruden de 7 Vinduer paa hver Side over Triforierne, et stort Vindue i Vestgavlen, og Sideskibene har hver 6 Vinduer. Sideskibene er overhvalvede med Krydshvalvinger, medens Loftet i Langskibet er Kassetteloft, saadan som det ogsaa var i den gamle Kirke.

Domkirkens Langskib.

Fortsætter man op gennem Kirken, kommer man til Korsarmene, der hver har to Vinduer i Gavlene mod Nord og Syd. Korsarmene har Krydshvælvinger, ligesom Sideskibene, og over Korsskæringen er Kuplen, der støttes af fire Piller, indbyrdes forbundne med Buer. Fra Korsskæringen hæver Koret sig 10 Trin paa Grund af Kryp-

ten, der ligger under Kor og Apsis. Krypten og Adgangen dertil er ganske som før Nedrivningen. Over Koret er der Krydshvælving, medens Apsis dækkes af en Halvkuppel. I Apsis er tre Vinduer, der ved Genopbygningen blev forsynet med Glasmosaikvinduer, tegnede af Th. Bindsbøll. Saavel Halvkuplen over Apsis som Kuplen over Korsskæringen dekoreredes samtidig med Langskibets Loft. Over Apsis efterlignede man Skiby Kirkes Maleri, over Korsskæringen maledes de tolv Apostle; men alt dette var, som før sagt, kun midlertidig Udsmykning, da man var klar over, at Murene maatte have Tid at tørre, før man maalede de endelige Billeder.

Det, der nu fører Storcks Navn videre, er heller ikke disse Maleriers Udførelse, men Udførelsen og Anbringelsen af Kirkens „løse“ Genstande, Alter, Prædikestol, Døbefont, Orgel, o. s. v. Alteret staar i Apsis, ligesom før Ombygningen. Storck gav selv Tegningen til det og lod det udføre af Professor C. Peters. Altertavlen er af forgyldt Metal med Motiv fra Sale Kirke ved Skive.

Øverst i Altertavlen ses Kristus paa Korset med sin Moder paa den ene Side og Johannes paa den anden. Figurerne staar frit, saa Kristus staar med det ene Mosaikvindue som Baggrund. Nedenunder paa selve Tavlen ses Kristus med de tolv Apostle. Paa Forsiden af Alterbordet ses Fremstillingen af Jesu Liv. Det gamle Alterbillede, der stammer fra Restaurationen 1730, er nu ophængt i det nordlige Kapel.

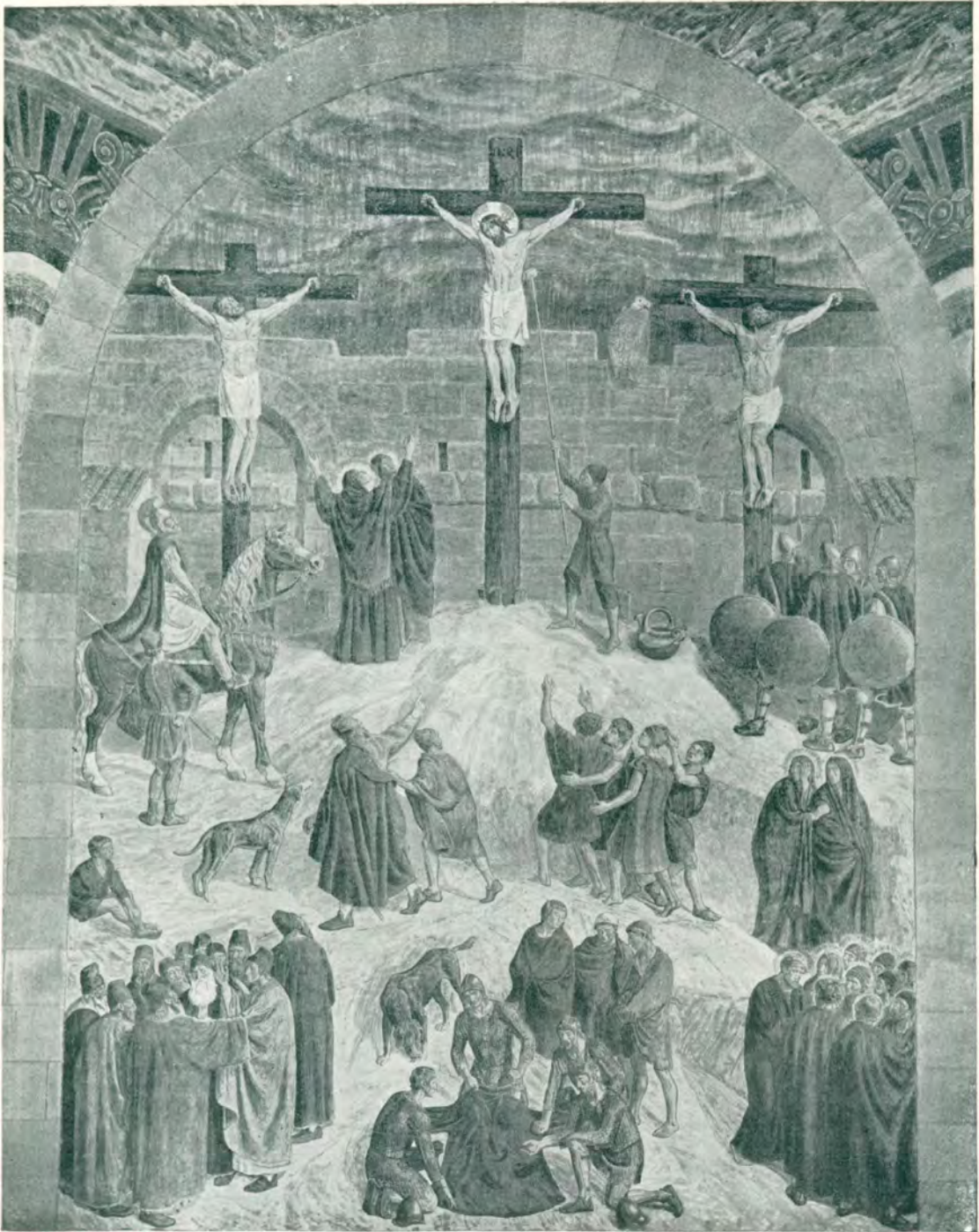
Prædikestolen, der ses paa Billedet af Langskibet, er udført i Bremer-Sandsten af Billedhuggeren C. J. Rosenfalk. Den bæres af tre polerede Granit søjler, der har liggende Granitløver, modeleret af H. Bissen, til Underlag.

Orglet er anbragt over Vestdøren, men delt i to Dele for ikke at skjule det store Vindue. Det gamle Orgel var fra 1736 og kunde naturligvis ikke bruges mere. Det nye er leveret af David Køhne, København, 1876, og har 43 Stemmer, fordelt paa Pedal og tre Manual. Granitdøbefonten staar ved den nordlige Korsarm. Lige foran Opgangen til Koret staar „Lyskloven“, en omtrent 3 m høj syvarmet Lysesstage, der har overlevet alle Brandene. Den stammer fra 1494 og bærer en Indskrift, der fortæller om dens Historie. Den er omtrent det eneste, der er bevaret fra den gamle Kirkes Inventar. De helt gamle Kannikestole, der stammede fra den katolske Tid, brændte 1726, og der har saaledes ikke været noget af Interesse at bevare. De nye Stole er udført efter Storcks Tegning i romansk Stil.

Naar man gennemgaar Kirken, er det stadig de tre Arkitekters Navne, der lyder; den gav Tegning til det, og den gav Tegning til det; men den, der stadig var over det hele, var Høyen. Det var ham, der blev ved at arbejde, naar man truede med at maatte standse Arbejdet paa Grund af Pengemangel, altid var han bag ved, parat til at hjælpe. — I sin Bog om Viborg Domkirke, i Anledning af dens 800 Aars Jubilæum, siger Kirkehistorikeren P. Severinsen ogsaa netop: „Mange har gjort deres Indsats i denne nye Domkirke, men skal den have et Navn, da er den Høyens Domkirke.“ — Det er rigtigt, han opdagede den gamle Kirke og skabte den nye.

Men den, der har fuldført Kirken, gjort den til det, de andre kun vagt drømte om, det er Maleren Joakim Skovgaard. — Naar man nævner Navnet Viborg Domkirke, udbryder Folk straks: „Aa, ja, Viborg Domkirke, det er den med Skovgaards Billeder.“ — Det var ham, der gjorde den til Folkeej, fuldstændiggjorde Genskabelsen af Eskilds Domkirke.

Arbejdet med Dekorationen i 1875 udførtes af F. C. Lund, med den unge Joakim Skovgaard som Hjælper. — Det hele var kun midlertidigt, og i 1889 kom Spørgsmaalet om Fornyelse af Dekorationen igen paa Tale, men først 1895 mente man, at Murene var tørre nok, og efter flere Forhandlinger, bl. a. med August Jerndorff blev

Korsfæstelsen (Kalkmaleri).

man enige om at lade Joakim Skovgaard udarbejde en Skitse til en eventuel Udsmykning af Kirken.

Valget af Joakim Skovgaard til at udsmykke Kirken blev modtaget med almindelig Tilfredshed.

Han havde det frem for de fleste Kirkemalere, at Emnerne, Opgaven betød noget

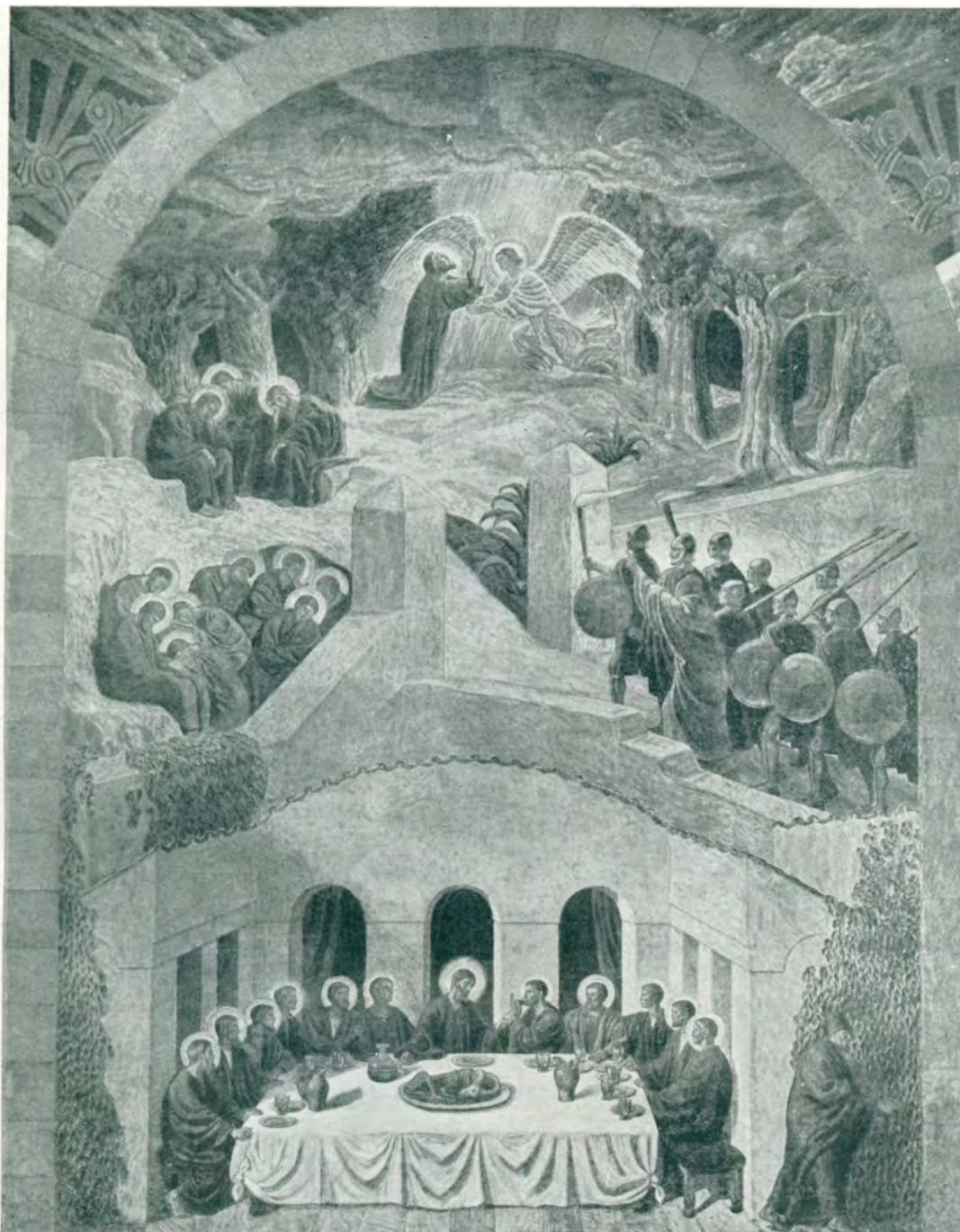

for ham selv, var en Del af hans eget Jeg. — Han var stærkt knyttet til den aandelige Bevægelse, der knyttedes til Grundtvigs Arbejder, og hans Personlighed var præget af den første Grundtvigianismes Friskhed, hans enestaaende Klarhed i Billedkompositionen var saa at sige en Overførelse af „det levende Ord“. Men ogsaa hans hele Maleropdragelse var en sund Udvikling, med Basis i det forrige Aarhundredes Kunst; han var Søn af Maleren P. C. Skovgaard og har sikkert derigennem levet sig ind i den Tids Malerkunst, og denne Teknik parret med den grundtvigske Klarhed har sat ham i Stand til at paatage sig den store Opgave, der skulde blive hans Livsværk.

Ogsaa Constantin Hansen har betydet meget for ham. — Begrebet, „de skønne Kunsters Enhed“, d. v. s. Forbindelse mellem Malerkunst, Arkitektur og Skulptur, var Constantin Hansens Hovedidé, som han stadig udformede for den unge Skovgaard, og som senere netop skulde komme denne til gode under hans store Dekorationsarbejde. — Skovgaard debuterede paa Udstillingen 1878, men var allerede da kendt i vide Kredse. 1882 var han paa Studierejse til Italien, i 1884 til Grækenland. Det var meget grundige Studierejser, som ogsaa fik stor Betydning for ham senere, især var vel Grækenlandsrejsen, hvor han studerede Bygningskunsten og Dekoration, af Vigtighed for hans senere Uddannelse. — Da han kom hjem fra disse Rejser, fik Thorvald Bindesbøll ham gjort interesseret i Keramikunstens dekorative Opgaver. 1888 udstilledes det første Billede med bibelske Emner, „Engelen rører Vandet i Bethesda Dam“, og senere fulgte andre efter, bl. a. en Altertavle „Jesus modtager den omvendte Røver i Paradis“. — I 1894—95 arbejdede han i Helligaandskirken i København paa en Dekoration, da han af Kultusministeriet under Bardenfleth blev opfordret til at udarbejde den ovenfor omtalte Skitse.

Han gik straks i Gang med Udkastet og 1897 forelaa det færdigt. Planen for Emnerne havde han udarbejdet i Samraad med Biskop Swane. Efter Planen var det ca. 4000 Kvadratalen, der skulde udsmykkes med 400—500 Figurer, de fleste i Legemsstørrelse. I 1899 var Skitserne udstillet og vakte stor Begejstring. Til at begynde med blev der givet en Bevilling paa 3000 Kr. til Prøvearbejder.

Det første Problem, der meldte sig, var Valget af Farver. Skovgaard var mest fortrolig med Kaseinfarver, men da det var uvist, om de egnede sig for Maling der i Kirken, forsøgte man samtidig med engelske Terpentinfarver og med Frescometoden. Denne sidste var Skovgaard ikke fortrolig med, men under Oscar Matthiesens Vejledning blev han hurtigt klar over, at det var det ideelle. Ganske vist var denne Metode betydeligt dyrere end Kaseinmetoden, men den nødvendige Sum bevilgedes dog. Det særlige Kirkesyn var netop blevet suppleret med Professor Jerndorff, og efter Synet havde set Resultaterne af første Aars Arbejde, anbefalede de, for det første, at Prøvearbejdere fortsattes endnu et Aar og desuden, at der fortsattes med al fresco Metoden. I Forsommeren 1900 rejstes det store Stillads i Kirken, og medens man før hovedsagelig havde arbejdet paa Papiret, foregik Arbejdet nu i Kirken. Det blev besluttet at vedblive Forsøgene med de forskellige Farver, saaledes at man endnu i søndre Sideskib har Fremstillingen af „Lots Familie“ i Kaseinfarver, medens „Herodes' Gæstebud“ staar i Terpentinfarver. Metoden for „al fresco“ er følgende: Pulverfarverne blandes op med Vand og tilsættes Kalk, og med denne Farve males der paa Kalkpuds, der endnu er frisk; det vil altsaa sige, at man om Morgenen kalkpudser saa stort et Stykke, som man mener at kunne naa i Løbet af Dagen. Hvad man ikke naar at benytte, maa skræbes bort og gøres i Stand igen den følgende Dag. Resultatet bliver, at Kalken omdannes til kulsur Kalk, idet den paavirkes af Luftens Kulsyre. Denne kulsure Kalk bliver kun haardere og haardere med Tiden, og Farven skulde saaledes bevares for bestandig.

Jesus i Gethsemane Have og Nadverens Indstiftelse. (Kalkmaleri).

Denne Metode var anvendt paa de gamle italienske Frescomalerier, og Skovgaard sørgede ogsaa for paa en Studierejse til Italien at studere denne Metode. Ogsaa den specielle Kirkedekoration studerede han nøje, og han lærte, at det gjaldt om at bygge Malerierne ind i Kirken, at lade dem faa deres særlige Præg af Kirkens specielle rumlige Forhold. Her gjaldt det en Genopbyggelse af en Kirke, der virkelig havde noget, der var specielt for den, de store Granitflader, den rene Linie.

I Begyndelsen var det Kirkens strenge romanske Stil, der var Udgangspunktet for hans Dekoration, men efterhaanden som han lærte Kirken at kende, frigjorde han sig, skabte sin egen Stil. I sin Skildring i „Tidsskrift“ beskæfter Skovgaard sig netop med Spørgsmaalet „Stil“. Han søger at forklare det ved Baand eller Tøjler. Han skriver: „Der er noget, der hedder at køre med stramme Tøjler. Jeg er ikke Kusk, men bilder mig ind, at i givet Fald, i kyndige Hænder, er det, kanske netop med fyrige Heste, meget nyttigt. Vi har det samme, paa anden Maade, i „bunden Stil“, det er Poesi. Og kan den bundne Stil ikke netop give en Frihed, en Flugt, en Knaphed, saa Tanken bliver klarere og vægtigere udtrykt?“ Han fortsætter om Stilen: „Der er adskillige Stilarter, der hver hører sin Tid til. Men vor Tid er ret stilløs, fordi vi nu paa engang har lært alle Tidens og alle Landes Stilarter at kende. Takket være Jernbaner og Fotografier. Nu søger man sig mere enkeltvis frem. I gamle Dage gik Stilen sin jævne Gang frem og tog alle med. Saaledes er jeg da gaaet ud fra den gamle Folke- og Tidsstil og har der ud fra søgt mig frem til min egen, hvori østerlandske Oprin skulde ikklædes et halvt middelalderligt, nordisk Klædebon, halvt holde sig til Traditionen i den store kirkelige Kunst. Jeg har ikke villet gennemføre en af Delene, det vilde blive snærende Baand, som snart vilde briste. Den ydre Side af Sagen, Dragter og sligt, tog jeg let og lagde Vægten over paa Indhold og Fortælling.

Disse lange Citater bekræfter netop det forud sagte. Den rette Kunstner behøver ikke at hænge sig i Stil, naar han i Stedet kan sætte noget personligt.

Det viste sig ogsaa, at man havde Tillid til ham. 1901, medens Arbejderne stod paa, kom Dr. Th. Bierfreund til Viborg for at bese Arbejderne, og den 25.-26. August skrev han i „Politiken“ to meget skarpe Artikler, hvor han hævdede, 1) at Skovgaard arbejdede uden forudlagt Plan, 2) at Skovgaard ikke havde formaaet at sætte sig ind i kristelig Tankegang, 3) at Skovgaard paa sine Studierejser i Italien havde rejst som en 14 Dages Turist uden at have lært noget, 4) at Skovgaard sammenblandede forskellige Stilarter, 5) at Skovgaard gennem sine Arbejder mishandlede Kirken, som den aldrig var blevet det før. — Efter dette haarde Angreb lod det særlige Syn Skovgaard vide, at man tog absolut Afstand fra den ganske uberettigede Kritik og bad ham fortsætte Arbejdet uden Hensyn til dette Angreb.

Hver Sommer fra nu af arbejdedes der i Kirken, og Vinteren benyttedes til at lægge Planerne for næste Sommers Arbejde eller til Studierejser til Udlandet. Allerede 1906 kunde Kunstneren aflevere Arbejderne færdige, ovenikøbet med en Restbeholdning af det bevilgede Beløb paa tætvæd 20,000 Kr.

Billederne danner en fortsat Illustration til det gamle og nye Testamente. I Sideskibene og i Langskibets Triforier fremstilles Emner fra det gamle Testamente, Korsarmene fremstiller Jesu Liv, og Billederne i Koret gengiver Jesu Ophøjelse og Herliggørelse.

Billedrækken begynder i det nordvestlige Hjørne, det næste Billede er paa Nordvæggen i Sideskibet, Nr. 3 er Triforiefeltet paa Langskibets Nordvæg, det fjerde Billede er det sydlige Sideskib, det femte i det sydlige Triforiefelt, derefter gaar man igen til det nordlige Sideskib og fortsætter fremefter i Zig-Zag, til man naar Korsarmen. Der begynder Billederne paa Sydsiden i Feltet mellem Vinduerne, der er delt i tre Dele, saaledes at det første Billede staar øverst. Rækken fortsætter paa samme Maade paa Nordvæggen, og Korsarmens sidste fire Billeder er paa Øst- og Vestvæggene, begyndende mod Sydvest, derefter Nordvest, Nordøst, Sydøst. Som Afslutning paa denne Billedrække er Korsarmens nordre Hvælving benyttet til Fremstillingen af Herrens Stridsengle, sluttende sig til Matth. 26.⁵³, hvor Jesus siger: „Mener du, at jeg ikke kan bede min Fader, saa han nu tilskikker mig mere end 12 Legioner Engle?“

Indbydelsen til det store Gæstebud. (Kalkmaleri).

I Korsarmens søndre Hvælving ses Herrens Sendebud, og i Midten, i Kuplen, ses de tolv Apostle og i Spidserne de fire Evangelister. Hvælvingerne og Kuplen danner en Samling paa hele Billedrækken og fører videre frem mod de sidste Billeder, Opstandelsen, Himmelfarten, og til Slut Jesus siddende omgivet af de frelstes Skarer.

Dette Arbejde var et Livsværk. Skovgaard satte hele sin Arbejdskraft ind paa

Gennemførelsen af Værket. Han blev ved at rette paa Billederne, atter og atter blev det samme Stykke pudset til Maling for næste Dag atter at blive slaaet ned, og for hver Ændring blev det bedre, for til sidst at tilfredsstille ganske. Skovgaard var altid ganske sikker, naar de andre sagde, at nu blev det ikke bedre, nu var det lavet om saa tit, saa arbejdede han stadig videre, utrættelig, man ser som Regel ellers, at det første Udkast til et Arbejde er det bedste; thi det har Inspirationens fulde Friskhed, men her var det stadig Stigen mod noget bedre.

I Holger Begtrups Tidsskrift har Skovgaard selv skildret Arbejdernes Forløb. Naar man læser denne Skildring, der egentlig er beregnet som et Foredrag ved et grundtvigsk Vennemøde i Viborg, forstaar man, at det ikke er tomme Ord, naar det siges, at dette Arbejde betød alt for ham, at han følte, at dette var hans Indsats for den kristne Kirke. Naar han malede et Billede med Motiv fra Biblen, traadte hans udprægede kristne Idérigdom frem, han nøjedes ikke med at male nogle Figurer, men han genskabte Biblens Ord, saadan som han selv opfattede dem og stræbte stadig at klarlægge sin Opfattelse, saa alle kunde fatte det.

Hvem tænker, naar man ser paa Billederne, at de alle har været omarbejdet flere Gange, hvem tænker over det Arbejde, Planlægningen har været? Det hele falder saa naturligt, saa man synes, der har da ikke kunnet være nogen Tvivl om noget — og deri ligger netop Skovgaards store Kunst, at male naturligt, og at finde hvad der skal males. —

Det, Skovgaard lagde Hovedvægten paa, var at finde det, der hørte til i Kirken, at undgaa alt hvad dér kunde bryde Kirkens Linier. Derfor anvendte han heller ingen Steder paa Væggen perspektiviske Virkemidler. De store Murflader maatte ikke brydes, men skulde tværtimod fremhæves. Konsekvensen er, at naar der optraadte Personer bag ved hinanden, maatte de simpelthen enten skydes til Siden eller opefter. Klarheden i Billederne forhøjes ydermere ved Undgaaelsen af Fremstilling af sammensatte Sjælstilstande. Sorg, Glæde, Smerte, Angst alt er fremstillet ved ganske enkelte Virkemidler. Nogle Steder maa man maaske sige, at det er for enkelt, for stileret, nogle af Figurerne kan synes uden Liv, men det træder i Baggrunden af den Rigdom af Farver, hvormed der er ødslet. I Sideskibene har den hvide Kalkpuds faaet Lov at staa som virkningsfuld Baggrund, ellers er der de fleste Steder farvet Baggrund, saaledes i Triforiefelterne en okkergul og i Kornhvælvingen en kobaltblaa Farve.

Naturligvis er ikke alle disse Detailler malet af Skovgaard selv, han havde Medhjælpere til sin Disposition, og disses Arbejder sattes af ham selv meget højt. Alle Kompositionerne udarbejdes selvsagt af ham selv, medens meget af Overførelsen af Billederne paa Muren blev overladt til de forskellige Kunstnere, der her kunde arbejde ret selvstændigt. De fire, der kan siges at være selvstændige Medarbejdere, er Stevns, V. Madsen, Mielche og Nordmanden Lofthus. Hver havde sit Speciale, og man kan finde Spor af de forskellige Malerstrøg i de forskellige Billeder.

Disse Arbejder stod paa gennem 6 Aar. Da de tre Aar var gaaet, saa det ud, som man stod stille, atter og atter rev man ned, hvad der ansaas for færdigt, det store Stillads kørte frem og tilbage, det saa haabløst ud. Men langsomt klaredes det, Kuppelhvælvingen blev gjort helt færdig, Korsarmene lidt senere, og endelig 1906 kunde Kirken afleveres færdig.

Alle var nu tilfredse med Kirken. Det mørke, dystre, der havde været over den, var fordrevet af de levende Farver, Rummet virkede nu harmonisk. Det eneste, man ønskede rettet, var den gamle Loftsdekoration, udført af Lund. Vel passede Emnerne ind i de af Skovgaard valgte, men Malemaaden saa forskellig, at man ønskede med

Domkirkens Alter.

Tiden at faa ogsaa Kasetteloftet dekoreret af Skovgaard, og 1911 begyndte han igen Arbejderne.

I Lighed med de 7 Fag i Sidevæggene, deltes Loftet i 7 Felter paa langs, tre i Bredden, heraf er de 7 midterste brede, de øvrige 14 smalle. De fremstiller Profeterne og Jesu Historie indtil Daaben. Ved Malingen af disse Billeder gik Skovgaard frem

efter andre Regler end ved Dekorationen af Vægge og Hvælvinger. Den største Forskel er Anvendelsen af Perspektiv. Dette havde i den øvrige Del af Kirken kun fundet Anvendelse i enkelte af Hvælvingerne, hvor det netop benyttedes til at forhøje de ret flade Hvælvinger ved et optisk Bedrag. Paa Grund af den store Afstand mente Skovgaard det nødvendigt at benytte det her, og de ensartede, firkantede Felter, i Stedet for de ulige Triforiefelter, begunstigede netop denne Form.

Frederik Schepelern,
Stiftsprovst.

Disse sidste Billeder gav Arbejderne en virkelig Helhed. Det var den samme Aand, der nu prægede hele Kirken, Eskil, Høyen, Skovgaard, det var den samme Aand, der besjælede dem alle og derigennem skabte den store Enhed.

FREDERIK SCHEPELERN, Stiftsprovst, R. af D., er født den 7. April 1868 i Kirkehelsing, som Søn af Provst Georg Schepelern (Død 1900) og Hustru født Laub (Død 1915). Gift 1895 med Ellen Wright. Student 1885 fra Borgerdydsskolen, cand. theol. 1890, personel Kapellan i Gislev paa Fyn 1892, Sognepræst i Tønning-Træden 1894, i Thisted Binderup-Durup 1899, resid. Kapellan ved Vor Frue Kirke i Aarhus 1905, Sognepræst ved Sct. Mikkels Kirke i Slagelse 1916, Stiftsprovst i Viborg siden 1923. Medlem af Bestyrelsen for Det danske Missions-selskab fra 1922 og for Kvindehjælpen 1906.

SORTEBRØDRE- ELLER SØNDRE SOGNS KIRKE. Om denne gamle Kirke finder man i Mag. Christen Erichsens: Viborgs Beskrivelse, fra 1727, genoptrykt ved Jeppe Aakjær 1925, kun følgende Skildring: „Dend anden Kirkke udi Viborg (den første var Domkirken) er Sortebrødre Kirkke, hvis Taarn er først bleven opsat og bygt 1669 af Peder Hermandsen, og blev den første Sten lagt til samme Taarn af Mag. Christen Erichsen, samme Taarn er i Høyden fra Grunden og til Spiren . . . Alne. Samme Kirkkis Spir blev opsat af Niels Povelsen Tønnermand i Vinte Mølle Anno 1702, som er fra Muren og til Stangen som Hanen sidder paa . . . alne i Høyden. Bemelte Taarn og Spiir er opsat af . . . og de vare dend Tid Kirkkens Patroner“.

Nævnte Mag. Chr. Erichsen er den første Viborg-Skildrer. Han var Søn af en Viborg-Købmand, blev Præst ved Kirken og var utrættelig i sine Undersøgelser efter gamle Haandskrifter angaaende Viborg. Desværre er Resultatet af hans Anstrengelser nu gaaet til Grunde; thi ved hans Død 1711 overgik hans Manuskript til hans Søn, der ikke fik taget Afskrift af det, men udlaante det til en Præst, Thychonius i Skive, og der gik det til Grunde ved en af de store Brande, der rasede i Byen. De gamle Haandskrifter, som han havde benyttet, gik ogsaa til Grunde, inden en anden fik benyttet dem, og derfor er det eneste, man har tilbage, et Uddrag Chr. Erichsen selv gjorde af sit utrykte Værk, og som blev udgivet 1727, netop i en Tid, der var vanskelig for Viborg paa Grund af de store Brande, der havde ødelagt store Dele af Byen, bl. a. Domkirken og Søndre Sogns Kirken.

1779 finder man de næste Beretninger om Kirken, i Andreas Chr. Krogs „Samlede Efterretninger om Viborg Bye i ældre og nyere Tider“. I Forordet til sin Bog fortæller han, hvor vanskeligt det er at faa paalidelige Oplysninger, idet de fleste Haandskrifter blev ødelagt under den første glødende Reformationsiver, og senere gik Resten til Grunde, saadan som det er fortalt ovenfor. Til sin Bog har han brugt det Uddrag, Chr. Erichsen havde forfattet, og han har desuden benyttet en Afskrift af „en skreven Foliant, som endnu skal findes i det gehejme Archiv“; Pontoppidans „Danske Atlas“ er ogsaa blevet anvendt i Bestræbelserne for at finde noget om Viborgs Historie i

Kirken udvendig.

gammel Tid. Fra senere Tid findes især to Kilder man kan øse af, foruden de forskellige Arkivers Dokumenter, Ursins Bog: „Stiftsstadten Viborg“ fra 1849, og endelig den store Beskrivelse af Kirkens Historie, A. Køcher: „Viborg Søndre Sogns Kirkes Historie“.

Som ved de fleste gamle Kirker savner man sikre Oplysninger vedrørende Kirkens

ældste Tid. Man ved, at Kirken 1529 blev gjort til Sognekirke for søndre Sogn efter at have fungeret som Klosterkirke for Sortebrødrene. Sortebrødrenes Orden blev stiftet 1208, og man regner med at Klosteret i Viborg er blevet grundlagt omkring Aar 1227. Selve Kirkebygningen er dog sikkert først blevet opført omkring Aarhundredets Midte i den for Dominikanermunkenes Kirker sædvanlige spartanske Stil. Ved en Undersøgelse i 1908 foretaget af Arkitekterne H. B. Møller og C. M. Schmidt fremkom følgende Udtalelse om Kirken:

„Kirken er et værdifuldt Monument fra en af de ejendommeligste Perioder i vor ældre Arkitekturs Historie, nemlig fra Overgangstiden mellem den romanske og gotiske Stil, omend nærmest sluttende sig til den sidste. Opført ved Midten af det trettende Aarhundrede som Kirke for Sortebrødreklostret har den oprindelig bestaaet af et enkelt Kirkerum uden noget i det ydre særlig fremtrædende Kor og dækket af 5 Fag Hvælvinger, som, hvor meget de end i konstruktiv Henseende afvige fra hinanden, dog alle har det tilfælles, at de er planlagt fra første Færd, ikke senere indbyggede. Sit Lys har Kirken faaet gennem høje, lancetformede Vinduer, som mod Øst og Syd har været stillede i Grupper paa 3 og 3 indenfor hvert Hvælvingfag, saaledes at det midterste Vindue er ført op til større Højde end de andre. Mod Nord har, saa vidt det lader sig afgøre, kun det østlige Fag været saa rigt udsmykket, medens der i de øvrige kun har siddet et enkelt Vindue. Rigest udsmykket har efter Tidens Skik Gavlene været; men medens Østgavlen endnu i det hele har bevaret sit slanke Udseende med de fem høje, slanke, delvis med glaserede Sten og Mønstermurværk murede Blændinger, ér Vestgavlen blevet stærkt ødelagt ved Opførelsen af Taarnet, der vistnok stammer fra Slutningen af det 17. Aarhundrede. Endnu kan det dog ses, at den har været prydet med en stigende Spidsbuefrise langs Gavllinierne, et spidsbuet Blændingsgalleri forneden og et trekoblet Vinduespar i Lighed med Østgavlens. Af Kirkens Gesins ses endnu Rester over Sideskibenes Fag, der gør det sandsynligt, at den maa have bestaaet af en krydsende Rundbuefrise, og paa Nordsiden iagttages yderligere Spor af Murdekorationer, bestaaende af kløverbladformede Blændinger og Tandsnikifter. Til denne smukke Bygning, der efter Tidens Skik har haft Stræbepiller, har der paa Sydsiden sluttet sig en — dog næppe oprindelig — Korsgang med syv spidsbuede Arkader. Oven paa denne har man — antagelig i det 16. Aarhundrede — opført en Mur og derved skaffet Kirken et søndre Sideskib, medens man sikkert allerede tidligere havde tilbygget et Kapel paa Nordsiden, der efterfulgtes af det 1634 opførte lille „Benhus“. Kirkens nuværende Ydre stammer væsentlig fra Restaurationen 1726“.

Den i denne Udtalelse beskrevne Kirke forblev i det væsentlige uforandret indtil det for Viborg saa skæbnesvangre Aar, 1726, da det meste af Byen blev forstyrret af Ildebrande. Naturligvis var der i Tidens Løb blevet foretaget nogle Restaurationer og Tilbygninger, i 1576 og 1577 blev der saaledes opført to Tilbygninger paa den nordre Side, iflg. Ursiu blev der 1605 opført „et Spiir, tækket med Spaan paa Sognefolkernes Bekostning, men allerede i Aar 1615 afbrændte dette tillige med Overdelen af Kirken og meget af det indvendige. I Midten af det 17. Aarhundrede indrettedes der Begravelser i Kirken, hvorved den muligvis blev saa velstaaende, at den i 1693 kunde bekoste 26 støbte Messingpiller til at adskille Choret fra Kirkens Skib ligesom og en Del Malerier, og man begyndte at tænke paa at faa et Taarn opført ved Kirken. Aar 1696 lagde Sognepræsten, Christen Erichsen, Grundstenen til Taarnet seks Alen under Jordfladen. Det blev færdigt i 1701, var $35\frac{3}{4}$ Alen højt, altsaa næsten ligesom nu, og kostede med Vægtergangen 700 Rdlr. I det følgende Aar opsattes et Spir, der

Kirkens Indre.

omsider efter flere Aars Forløb blev ganske tækket med Bly. Højden var 34 Alen og Bekostningen 561 Rdlr.“.

Alt dette blev kun af kort Varighed. Allerede 1726, den 25. Juni, ødelagdes det meste af Kirken. Ilden udbrød paa Hjultorvet og bredte sig hurtigt til Domkirken og videre til Søndresognskirken, idet den raserede alt paa sin Vej. Kirken blev meget

medtaget, og efter nogle Forhandlinger vedtoges det i en kongelig Resolution, at Kirken skulde nedrives og Sognet fordeles mellem Domkirken og Nørresognskirken. Kirkens Menighed var imidlertid meget utilfreds med denne Ordning, og den 21. September s. A. underskrevs en Ansøgning fra 120 Medlemmer af Menigheden om, at Kirken ikke maatte blive nedlagt. De støttede deres Andragende paa følgende Grunde: „Denne Kirke havde Frederik den Første bestemt til en af Byens Sognekirker, Domkirken kunde ikke, især i Snapstings- og Landstingstid, rumme tillige Søndresogns Menighed, der bestod af 1200 Personer, Domkirken kunde ikke opbygges i mange Aar, maatte hver Helligdag lide Fortrykkelse og Fortrædigelse i Graabrødrekirke, havde før to Sognepræster kunde havt deres Udkomme, kunde vel een finde det nu, Kirken vilde koste mere at nedrive end at opbygge, og endeligen vilde deres Begravelser blive ødelagt. De fremlagde endvidere et Tilbud fra tvende Murermestre, at naar der leveredes 20,000 Tagsteen, 12,000 Muursteen, 900 Tdr. Kalk og de fornødne Haandlangere, vilde de lade sig nøje med 900 Rdlr. i Arbejdsløn; fra tvende Tømmermestre havdes lignende Tilbud, og til Ornamenterne vilde Menigheden selv bidrage“. (Ursin).

Man forstaa, der var stor Modstand mod Nedlæggelsen af Kirken, og da to af Byens ældste Borgere rejste over til København for at faa Foretræde for Kongen og overrække ham Andragendet, blev de venligt modtaget, og det lykkedes dem at faa et Løfte om Kirkens Genopbygning. Det blev overdraget Claus Stallknecht, der ogsaa arbejdede paa Domkirken, at forestaa Genopbygningen, og Fredag den 25. Juni, to Aar efter Branden, blev den indviet af Biskoppen. Genopbygningen ændrede dog Kirken noget. Spiret, der lige var blevet bygget, var for bekosteligt at skaffe igen, og Taarnet fik derfor ligesom Domkirken „en Kalot“, et pyramideformet Teglstenstag, der ganske ændrede Kirken. Murhvælvingen, der var styrtet ned, blev erstattet med en Træhvælving, men trods alt var Kirken, som Helhed betragtet, ret tiltalende, uden dog at kunne sammenlignes med den gamle Kirke. Dens Inventar havde ogsaa lidt en Del Skade eller var helt fortæret af Flammerne. Læser man Inventarielisterne igennem, ser man Brandens Ødelæggelser. Der er nævnt det smeltede Sølv fra Kalk, Disk og Kande, nogle sammensmeltede Mønter, en stor Jernstang, en mindre Jernstang, to Kalkspande, den ene meget medtaget, for blot at nævne i Flæng nogle af de anførte Ting.

Kirkens Udsmykning kom meget hurtigt i Stand igen, ja, blev bedre end den havde været før. Der blev skænket store Gaver til Kirken, en ny Kalk, Lysekroner, Frederik den 4. forærede en ny Altertavle o.s.v. Denne Altertavle havde længe været paa Frederiksborg Slot, hvortil den sikkert er ført fra en gammel Klosterkirke. Antagelig er den malet omkring 1475 i Antwerpen eller Lübeck, hvor den Slags blev forfærdiget. Den er forgyldt Billedskærerarbejde, lukket med to Døre, hver med to Fløje med Malerier. 1736 blev Stolestadernes Døre dekoreret af M. C. Thrane. I hvert Dørfelt blev der malet et Billede med bibelsk Motiv, ligeledes paa Panelerne, ialt blev der malet ca. 200 Billeder. Det sidste, der blev anskaffet til Kirken, var et Orgel. Det gamle var blevet ødelagt ved Branden, men man syntes ikke, der var Raad til at købe nyt. Først 1743 bestiltes et, der var ret dyrt, men ikke ret godt. Man maatte i den følgende Tid stadig foretage Reparationer paa det, ligesom paa det øvrige i Kirken; den hurtigt udførte Reparation havde været for hurtig, Materialerne for daarligere, og som ved Domkirken fulgte den ene store Restauration efter den anden. Ydermere havde Branden med den store Genopbygning tæret svært paa Kirkens Formue, saa det var umuligt at foretage noget effektivt. Endelig, og det er maaske det mest bemærkelsesværdige, Viborgs Indbyggerantal gik stærkt nedad, og de daarlige Tider

forarmede Menigheden. Det kunde derfor ikke undgaas, at det atter kom paa Tale at nedrive Kirken, men den reddedes paa Bekostning af den i og for sig mere interessante Kirke, Nørresognskirken, Graabrødrekirken. Denne Kirke var nemlig bedre bevaret, idet den var blevet skaanet for de hængende Brande, men følgelig var Materialerne i den ogsaa bedre, og kunde ved Nedrivning give større Indtægt. Fra Nørresognskirken kom det store Krucifiks, der hænger paa Kirkens Nordvæg; det blev købt af nogle Borgere og foræret til Kirken.

Statsbankerotten gav naturligvis forøgede Vanskeligheder for Kirken. Det blev vanskeligere og vanskeligere at faa Midlerne til at faa Kirken vedligeholdt. Endnu i 1849 kommer Ursin med følgende Klageudbrud over Kirkens daarlige Finanser: „Skade er det, at denne ualmindeligt smukt udarbejdede Altertavle har lidt saa meget, baade paa Forgyldning og i andre Henseender, og at der ingen Udsigt er til, at Kirken skulde blive istand til at lade den restaurere“. Først 1886 indsaa man, at det var nødvendigt at lade Tavlen restaurere, og den blev nu skilt ad, og et enkelt af Billederne blev ændret, idet man fandt, det var malet ovenpaa et andet, der sikkert har forekommet for papistisk, men som nu blev fremdraget. Forud for denne Reparation gik Udbedring af Taarnet, Hvælvinger — og endelig blev der i 1887 anskaffet et nyt Orgel.

Disse kostbare Udbedringer skaffede Kirken en stor Gæld, og for at kunne betale af paa den maatte man i de første Aar lade alle Reparationer hvile. Kirken forfaldt derfor hurtigt. Menighedsraadet sendte i Juli 1907 en Skrivelse ind til Nationalmuseet med Anmodning om at faa iværksat en Undersøgelse. De to forannævnte Arkitekter, H. B. Møller og C. M. Schmidt, foretog sammen med Dr. Mackeprang en Undersøgelse af Kirken, der blandt andet resulterede i den ovenfor citerede Beskrivelse af Kirken i ældre Tid. Endvidere fremkom to Forslag til Udbedring af Kirken, det ene krævede en radikal Nedbrydning af det i Middelalderen paaklistrede, altsaa i Lighed med Domkirken, en Genskabelse af den gamle Kirke, det andet gik ud paa, saavidt muligt at bevare Kirkens interessante, historiske Udvikling. Der blev stadig arbejdet paa Sagen, men der blev ikke, trods ivrigt Arbejde, bevilget nok Penge; først i Maj 1912 kunde man begynde, idet Menighedsraadet havde samlet en Del Penge, saa man kunde tage fat paa en Plan, ifølge hvilken Arbejdet kunde fordeles over flere Aar, uden at Kirken maatte tages ud af Brug. Da man var i Gang med Arbejderne, lykkedes det at faa Ministeriet til at bevilge 40,000 Kr., fordelt over 4 Aar. Dette var kun Halvdelen af, hvad man havde ansøgt om, men Arbejdet blev dog fuldført, omend ikke i saa gennemgribende Grad, som man havde haabet. Mange Steder maatte man nøjes med at udbedre, hvor der egentlig skulde have været fornyet, men i 1917 fik man den sidste Del af den tilstaaede Bevilling fra Staten, og Arbejdet maatte nu fuldføres. Sidste Haand blev nu lagt paa Værket, og da Kirken var færdig, stod den som et Minde om Arkitekturens Udvikling, om de forskellige Tidens Smag, men dannede dog en Helhed, idet man havde fjernet de Tilbygninger, der tidligere havde skæmmet Kirken ved deres Smagløshed; Princippet ved Restaurationen var: ikke at skabe nyt, heller ikke genskabe, men *bevare*.

VIBORG KATHEDRALSKOLES Historie gaar saa langt tilbage som til 1150. Naturligvis kan man ikke sige noget bestemt, da meget faa Aarstal fra den Tid kan fastlægges. Der nævnes imidlertid i nogle Dokumenter, at den hellige Kjeld beskikkedes

til at være Skolemester, og der igennem kan man saa nogenlunde fastlægge Tiden. Om Skolens Lokaler nævnes der intet før 1508, da man faar at vide, at en Bent Knudsen har testamenteret Skolen en Sum Penge til Opførelse af en Skolebygning. Der blev erhvervet en Grund beliggende overfor St. Mortens Kirke, men om Opførelse af Skolebygningen straks blev paabegyndt er tvivlsomt, i hvert Fald hører man den ikke nævne før efter Domkirkens Brand i 1567, idet der kommer Kongeordre om snarest at genopbygge Skolen. I den følgende Tid finder man ikke meget om Skolebygningen, først 1740 hører man, at der klages over den forfaldne Skolebygning. Murværket er revnet, man har ikke Penge til Reparation. Ad forskellig Vej blev der skaffet en større Sum tilveje. Kongen gav store Gaver, der blev foretaget Indsamlinger i Stiftets Kirker. 1742 flyttede Skolen hen i det gamle Domhus, der ved Branden var blevet ødelagt, saa det ikke mere kunde anvendes til Domhus, men efter en Reparation kunde man dog igen tage det i Brug, denne Gang til Skole. Det blev samtidig vedtaget, at der skulde bygges en ny Skole. Imidlertid var det umuligt at skaffe den nødvendige Sum til Opførelsen, og Arbejdet blev stadig udskudt. Først 1760 viste der sig en Lejlighed til billigt at faa en anvendelig Bygning, idet man fik Tilbud paa en, Stiftamtmand v. Heinen, tilhørende Gaard, beliggende overfor Domkirken. Stadig gik man frem med stor Langsomhed, man paabegyndte straks Reparationen, men blev ved at arbejde paa Bygningen indtil 1772. Den 14. Oktober blev Skolen indviet og er sikkert ikke taget i Brug før.

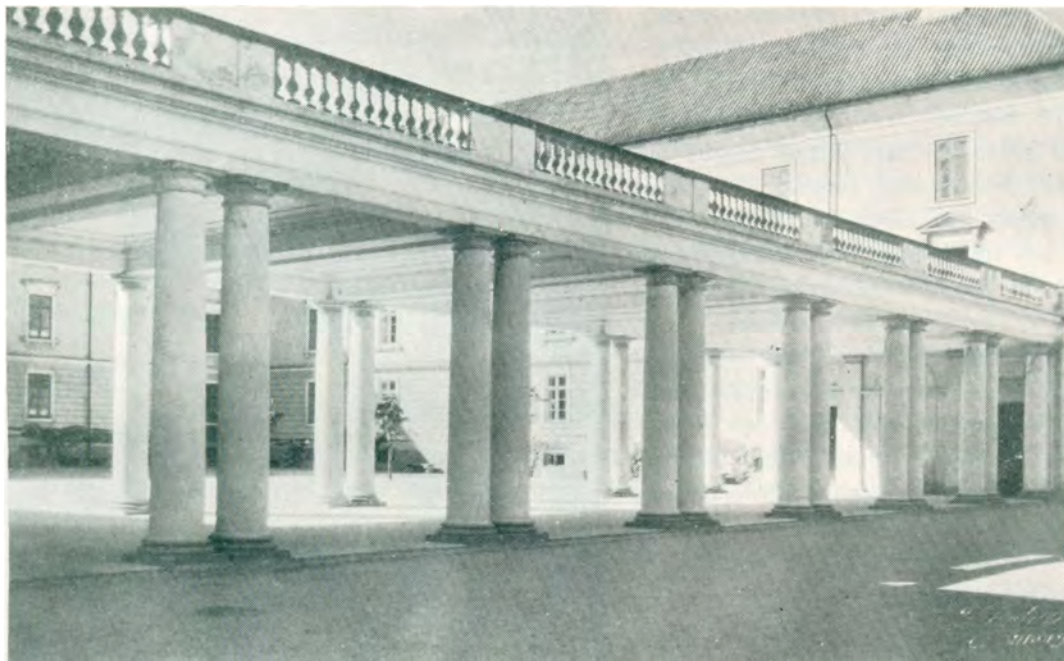
Skolestuen var i Stueetagen og bestod af een stor Sal. I denne Stue undervistes alle Klasser, eller Lektier, som de hed. Ovenover boede Hørerne og i nogle Sidefløje, der blev opført, blev der Boliger for Rektor og Konrektor. Paa en afbrændt Grund indrettedes der Haver for Lærerne og for Rektor. Denne Bygning har sikkert staaet uforandret indtil Sommeren 1806, da det ved den nye Skolelov var blevet paabudt, at der ved alle Skoler skulde være 4 Læsestuer, medens der jo tidligere kun havde været een. I den følgende Tid blev der foretaget forskellige Ændringer, men kun af uvæsentlig Art, og først i Aaret 1842 blev man enige om at foretage en grundig Udbedring af Bygningen. Der blev bevilget 7000 Rdlr. til Reparationen, der foretoges i Løbet af $\frac{1}{2}$ Aar. Hovedfacaden ændredes meget. Tidligere havde der været dobbelt Indgang, nu lagdes Indgangen midt for Bygningen med en høj Trappe, og dette Ydre bibeholdtes indtil

1926, da man forlod Bygningen. Der indrettedes flere Klasseværelser, Gymnastiklokale, Biblioteksrum m. m. Den følgende Tid tilføjedes flere

Klasseværelser, en botanisk Have, Naturhistorieværelse, Sløjdsal, ny Gymnastiksal, og Skoleloven af 1903 krævede Indrettelse af Rum til Fysik og Kemi. - Antallet af Elever steg stadig, saa

Kathedralskolen.

Kathedralskolen.

man trods alle Udvidelser vedblev at have for lidt Plads. Allerede 1881 var der derfor Planer fremme om at bygge en ny Skole, men de maatte lægges til Side paa Grund af Pengemangel.

Den nye Skoleordning af 1903 gjorde det imidlertid tvingende nødvendigt snart at skaffe nye Lokaler. Først 1918 bevilgedes dog en foreløbig Sum, for hvilken man kunde begynde Undersøgelserne. Det viste sig, at en Udvidelse af Skolebygningen ikke vilde være forsvarlig, da Pladsen ikke vilde være stor nok, og de hygiejniske Forhold i den gamle Skole lod meget tilbage at ønske. Man enedes derfor om at flytte Skolen til en helt anden Plads, og Valget faldt paa Pladsen mellem Aalborg- og Skivevejen.

Da først Byggepladsen var valgt, skred Arbejdet ret hurtigt frem. Der blev udarbejdet Udkast til Bygningen af Professor Hack-Kampmann, efter hvilket der skulde tre treetages Fløje med Søjlegang ud mod Nørresø, botanisk Have og Sportsplads. Hele Grunden var ca. 6 $\frac{1}{2}$ Tønder Land.

Efter forskellige Behandlinger i Rigsdagen og diverse Udvalg blev den fornødne Sum bevilget, og Arbejderne tog deres Begyndelse i Forsommeren 1920, da under Ledelse af Professor Hack-Kampmanns Søn, da Professoren selv var død i Foraaret. Af økonomiske Grunde fordeltes Arbejdet over flere Aar end strengt nødvendigt, og først i 1926 fuldførtes Arbejdet. De samlede Udgifter beløb sig til 2.240,000 Kr.

Skolen har været i en stadig Vækst. Den er den vestligste af alle danske Statskoler nord for Ribe og faar derfor et stort Kontingent fra Vestjylland. Ifølge Skoleprogrammet fra 1932 har Skolen 353 Elever, fordelt i Gymnasium, med saavel klassisk-sproglig som nysproglig og matematisk-naturvidenskabelig Linie, Mellemskole og Realklasse. Ved Skolen er ansat 18 Lærere og 1 Lærerinde. Skolens Rektor er cand. mag. Fritz Paludan-Müller.

Til Skolen er knyttet en Del Legater, den har for Eksempel eget Værelse paa Kvinderegensen.

I Skolens ydre Historie er der, som man ser, ingen større Begivenheder, der skiller den væsentligt fra andre Skoler. Der er imidlertid i dens indre Historie noget meget bemærkelsesværdigt, nemlig de gamle Viborgske Skolelove fra 1575 og 1604.

En af de mørkeste Skyggesider ved det lærde Skolevæsen ikke blot hos os og i de to nordiske Riger, men ogsaa i Tyskland, var den over al Maade strenge og grusomme Disciplin, som Eleverne der var underkastede. Dette Uvæsen var vel omtrent saa gammelt som Skolerne selv og gik fra Klosterskolerne i Arv til de efter Reformationen nyoprettede. Naturligvis spores der efterhaanden en gradvis Formildelse i Skoletugten, men Overbevisningen om, at man kun ved strenge legemlige Straffe kunde ave Ungdommen var saa indgroet, at først Nutiden har formaaet at frigøre sig for den.

Der findes Skolelove fra flere Skoler, fra Københavns Skole 1573, fra Ribe Skole, fra Herlufsholm, Sorø, Odense o.s.v. Men de mest bemærkelsesværdige er vel de Viborgske Love. De ældste er givne af Mag.

Chilian, d. v. s. Mag. Kjeld Juel i 1575, Lovene har faaet Navnet „Harmonia“, hvilket tyder paa, at der har været nogle ældre Love, som denne Mag. Chilian har „moderniseret“. Disse Love er ikke særlig strenge, Straffene lyder paa Mulfter og Udelukkelse fra Maaltiderne, kun i graverende Tilfælde gaves der legemlige Afstraffelser eller Forvisning fra Skolen. Det viste sig ogsaa, at man var gaaet for mildt frem ved Affattelsen af disse Love, og i 1604 maatte man skride til en Ændring af dem.

„Harmonien“s vigtigste og mærkeligste Forskrift var følgende: De Disciple, der nød godt af den kongelige Gave (at være frie Kostgængere) skulde med Flid dyrke Videnskaberne i Almindelighed, men især lægge Vind paa Evangeliets sunde Lærdom, og føre en sædelig Vandel. De skulde lære Veltalenhed, Græsk, Latin, Arithmetik o. s. v. Ved Prædikenerne skulde de optegne Indholdet, saa de senere kunde gengive det, naar de spiste, skulde Sproget være Latin, og der var Bødestraf for at unnlade det. Før og efter Maaltidet skulde een læse en lang græsk eller latinsk Bøn op. Under Maaltidet var der strenge Forskrifter, man skulde overholde: Samtalerne skulde være nyttige og behagelige, Kærlighedshistorier og uhøvisk Snak var bandlyst, man skulde sørge for at møde med toede Hænder, have sin egen Kniv med, ingen maatte hælde sig ud over Maden „som et Svin“, ingen maatte drikke med Mad i Munden o. s. v.

Man skulde synes, det var umuligt at sørge for, at disse Forskrifter blev over-

Trappeparti.

holdt, men man havde udtænkt en glimrende Metode hertil. Den sidst optagne Kostgænger skulde være Notarius Publicus, og i den Egenskab optegne alle de Forseelser, der blev begaaede i Ugens Løb i Skole og Kirke og efter hver Uge aflægge Beretning. Saa han igennem med Synderne, skulde han selv lide samme Straf som disse, og viste han sig ofte upaalidelig, skulde han bortvises fra Bordet. Foruden ham skulde der være to almindelige Opsynsmænd, een for hver Ende af Bordet. De skulde hver Lørdag aflægge Beretning om Forseelser, de havde bemærket, og maatte, hvis de viste sig at være upaalidelige, dele Skæbne med Notarius Publicus. Denne dobbelte Kontrol, med Lærerne som sidste Instans, vilde ikke lade ret mange Forseelser upaaagtet. Iøvrigt var Lærerne ogsaa underkastet disse Love og kunde idømmes de samme Bøder som Eleverne. Man maa jo heller ikke tænke sig den Tids Lærere som universitetsuddannede, stilsfærdige Mennesker, tværtimod, ikke alle havde Universitetsuddannelse, og mange Steder finder man Klager over Lærernes tøjlesløse Opførsel. I en Rektortale fra 1635 finder man følgende Omtale af Lærerne: Naar de ved Nattetider gaa grasat, fylde Gaderne med Skraal og med dragne Kaarder slaa Ild af Brostene, naar de om Natten med deres Elskerinder strejfe rundt i Gaderne, besøge Krostuer, Viinkjældere og Ølhuse, hvorledes kunde da saa lastefulde Lærere irettesætte Disciplene for deres Udskejelser?

Naar Forholdet var saadan efter Skærpelsen af Lovene i 1604, kan man slutte sig til, hvordan de har været før den Tid. Den, hvem det blev overdraget at ændre Lovene, var den daværende Rektor Mag. Willads Nielsen Brøns. Under sin Rektortid ved Skolen havde han gaaet frem efter sine egne Regler, idet han indsaa, at de gamle Love var for milde. Hans Grundsætning, at Retfærdigheden kunde fyldestgøres, naar een Synder led for de andres Brøde, maa dog betragtes som ret uheldig i sin Tilbagevenden til den gamle Strenghed. Den første Del af Lovene var „Piskeretten“, og her møder man straks de tre mærkelige Paragraffer, der i Oversættelse lyder saaledes:

1. Der ophænges i Skolen en Skamtavle, hvorpaa deres Navne skulde opskrives, hvis Mulkter have været de højeste, og hvilke ikke kunde afses paa anden Maade end ved Straf med Ris paa den blottede Ryg.
2. Hver Torsdag Morgen Kl. 6 skulde en Delinkvents Navn opskrives paa Tavlen og en Dag bestemmes, paa hvilken, efter nogle Ugers Forløb, Straffen skulde exequeres. (Rektor synes dog ved denne grusomme Bestemmelse at have gjort sig nogle Samvittighedsskrupler, da han i en Anmærkning tilføjer, at dersom Opskrivningen af Navnet saa længe forud kunde befrygtes at ville bringe en Discipel til Fortvivelse, kunde man ogsaa paa selve Regnskabsdagen forlange eet Navn for enkelt Uge, og hver ottende Dag lade een lide Straffen, hvorpaa da Regnskabet igen kunde begynde forfra.
3. Naar der saaledes var gjort det sorte Bræt Fyldest, d. e. naar den største Synder havde udstaaet sin Straf, skulde 4 Disciple, der næst efter ham havde paadraget sig de højeste Mulkter, betale disse til Notarius, og alle de øvrige Forbrydere have deres Mulkter eftergivne, med mindre Rektor mærkede, at de havde forseet sig i Haab om Strafløshed. (H. H. Blache).

Denne vanvittige Maade at straffe paa blev hurtigt udnyttet af Eleverne. Da nemlig kun een skulde lide Straffen, paatog efter Overenskomst een af Disciplene sig at være Syndebuk for de øvrige. Han havde saa den Fordel, at han i hele den Tid indtil Exekutionsdagen kunde begaa alle Slags Forseelser, medens de øvrige stolende paa ham kunde forsømme og forse sig saa meget de vilde, naar blot de vogtede sig for at paadrage sig en større Sum af Mulkter end Syndebukken.

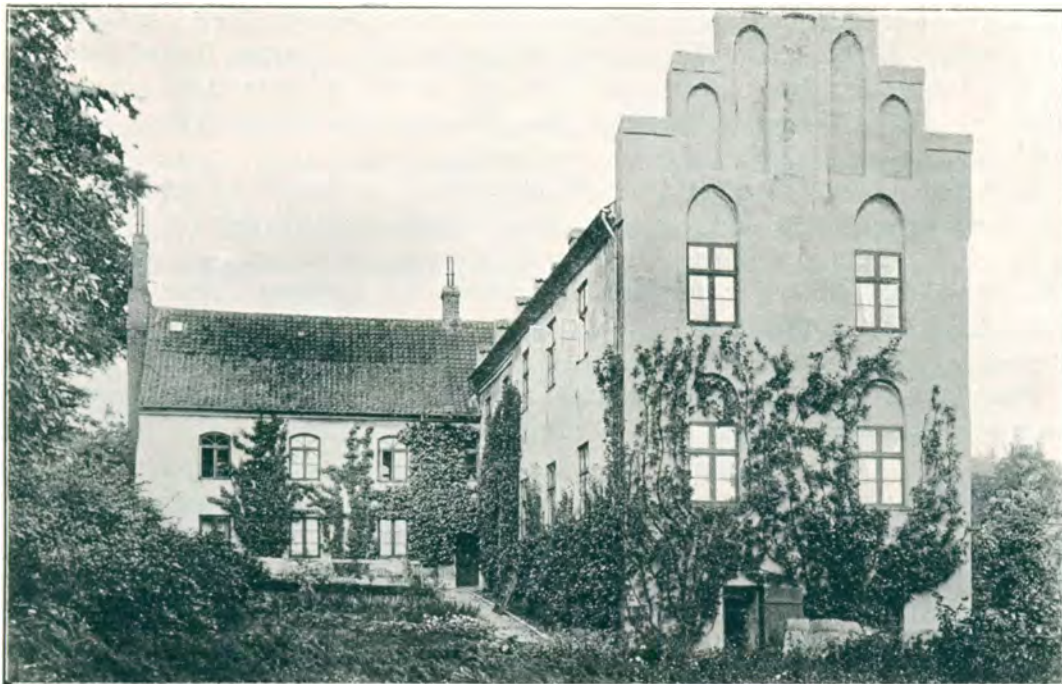
Der rejste sig naturligvis hurtigt Indvendinger mod denne Skolelov, og der kom ogsaa en Ændring i den, men Udviklingen gik langsoint, og først nu hævdes Skoledisciplinen at være rent human, om den saa er lige tilfredsstillende for Lærere og Elever er en anden Sag.

Den Viborgske Skolelov er, som ovenfor sagt, ikke noget enestaaende. Der findes flere Eksempler fra andre Skoler, men den viborgske maa siges at være den interessanteste. Den vidner om, at Skolen har været i Blomstring og giver et ualmindeligt godt Indblik i Datidens Skoleforhold, og naar man læser om Skolens „fuliginosum“, det sorte Hul, forstaar man rigtig Fremskridtet til Nutidens store, lyse og moderne Skole.

FRITZ PALUDAN MÜLLER, Rektor, er født den 8. September 1884 som Søn af fhv. Sognepræst Johannes Paludan Müller og Hustru Anna Henriette Elisa, født Jensenius. Gift 1918 med Rigmor Bøgvad Høst. Cand. mag., Rektor ved Viborg Kathedralskole, Medlem af Opgavekommissionen, dekoreret med Medaillen for Druknedes Redning.

VIBORG HOSPITAL, eller Det almindelige Hospital, som det kaldtes i ældre Tid, ligger Nord for Hans Tausens Minde. Det er en Forsørgelsesanstalt for trængende i Viborg Stift.

Den første Beretning om et Hospital i Viborg giver et Brev fra 1159, hvorved St. Mikkelkirken skænkes til Hospital for Byen. Dette er uden Tvivl blevet holdt oppe af Munkene, og da Reformationen kom, var det klart, at Borgerne maatte træde til. Ifølge Fundatsen har det ogsaa været tiltrængt, thi de „havde i deres By liggende mange arme syge Mennesker med afskyelige Sygdomme, og liggende paa Gaden om Nætter og Dage, blandt Svin og andre Uskjellige Creaturer“. Det hedder videre, at de havde „med Kapitlets Samtykke nedlagt nogle Gilder og deraf stiftet og funderet et Hospital, og dertil lagt hvis Sølv, Klenodier, Jordegods og Renter, som de havde haft til fornævnte Gilder, og de vilde holde op og forsee samme syge Folk med Føde, Senge, Klæder og andre Dele, som de Behov have“. Blandt Aarsagerne til, at de havde stiftet Hospitalet anføres, at Byen var to Gauge afbrændt, og at mange søgte dertil, fordi den laa midt i Landet. Der var mange Besværligheder med at skaffe Midler til Stiftelsen, og derfor gav Kongen i 1528 Tilladelse til, at Borgerne maatte faa „det Huus, som er beliggende uden for St. Hans Kloster i Viborg, i Nord til Kirkegaarden og Kirken, og som de sige opbygget til at opholde syge Mennesker udi, og dog nu ingen derudi holdes, det at opbygge, forbedre og det udi alle Maader skikke med al Lejlighed, saa arme Mennesker derudi kunde have deres Værelse“. Imidlertid blev der gjort Indsigelse mod denne Gave, idet Bispemænd indvendte, at Klostret ikke kunde undvære dette Hus, som var dets Mælkehus. Sagen hvilede derefter nogle Aar, indtil Kong Christian den 3., foranlediget ved en Begæring af Domkapitlet, havde ladet undersøge, om Graabrødreklostret burde anvendes som Hospital, som Kannikerne vilde, eller til Raadhus, og Undersøgelsen var faldet ud til Fordel for Anvendelsen til et Hospital. Det blev derefter bestemt, at hele Klostret, med en enkelt Begrænsning, skulde anvendes til Hospital. 1545 fik Hospitalet Gavebrev paa Graabrødrekloster. Samtidig skænkedes der store Pengegaver til det, saa man var i Stand til at give en Del trængende Husly samt en vis Sum til Brændsel og Kost. 1583 bestemtes det, at Forstanderen skulde være en Præst, og at $\frac{2}{3}$ af Lemmerne skulde være fra Byen og $\frac{1}{3}$ fra Viborg Stift. Hospitalslemmernes Antal kunde svinge fra 60 til 15, udenfor Hospitalet fik en Del hver Dag nogle Penge, i 1768 fik f. Eks. 21 Personer 4 Sk. daglig og 27 Personer hver 2 Sk. I Hospitalet bor nu 16, der faar gratis Varme, Lys og Kost, og dertil ca. 3 Kr. hver pr. Uge. I 1932 installeredes der Centralvarme.

Hospitalet.

Hospitalsbygningen er altsaa en Del af det gamle Graabrødrekloster. Det bestaar af tre Fløje i to Etager, mod Vest og Nord, og een Fløj med een Etage. Det meste af Murværket er fra det gamle Kloster, man ser endnu Kælderens Hvælvinger og Kamgavlne mod Øst, kun enkelte Steder er det gamle Murværk blevet ødelagt af Brande, f. Eks. i Vestfløjen, hvor dog Murenes Kærne staar tilbage. I Hospitalet er indrettet Kirkesal, der udelukkende bruges af de der boende, og som er indviet som Kirke og er blevet benyttet baade til Baarnedaab og Bryllup, da engang Domkirken ikke kunde benyttes. Ved Nørresogns Kirkes Nedlæggelse blev Domkirkens residerende Kapellan Præst ved Hospitalet.

Nørresognskirken var den tidligere Graabrødrekirke og hørte altsaa oprindeligt til Klostret, men ved Reformationen blev Kirken Sognekirke for Nørresogn. Som fortalt under Afsnittet om Søndresognskirken blev den imidlertid revet ned, da man mente, at Byen ikke behøvede mere end to Kirker, og fordi man havde Brug for Materialet i Kirken. For en Del Aar siden blev der foretaget nogle Udgravninger af Fundamenterne til den i 1830 nedrevne Kirke. Man fandt saa meget, at Kirkens oprindelige Form kunde bestemmes, og Konturerne af denne angives nu af en Bøgehæk. Man ser baade Taarn, Skib, Kor, Kors og Vaabenhus. Under Korrundingen mod Øst staar endnu den velbevarede Grundmur. Korsbygningen var opført i det 13. Aarhundrede, vel saamlidigt med Klostret. Den har næppe til at begynde med haft noget Taarn, de andre gamle Kirker fra hine Tider havde heller ikke Taarn eller Spir. Først saa sent som i 1741 blev der paa Taget over Koret opsat et stort Trækors. 1760 bevilgede Kongen, at der maatte oppebæres Kollekt over hele Landet, og samme Aar blev der af Hofmurermester Platz opført et Taarn 27 Alen højt, foruden Spirets 20 Alen, ialt 47 Alen, omtrent som Søndresognskirkens Taarn. Da Kirken i 1830 blev nedrevet, solgtes ved Auktion dens løse Inventar. Noget kom til Domkirken, noget til Vorde Kirke. Branden i 1726 skaanedes ganske denne Kirke, der, mens de to andre blev restau-

reret, tjente som Kirke for hele Byen. Kort Tid efter den var blevet nedrevet førtes den berømte Sten, som Hans Tausen havde prædikeret fra, da man forbød ham at tale i Kirken, tilbage fra Hinge Kirkegaard, hvor den havde ligget fra 1786, da man solgte den for at skaffe Kirken en Indtægt. Den blev lagt som Midtpunktet i det dengang nye Anlæg, da man ikke kendte dens oprindelige Plads.

Den bedst bevarede Kirke i Viborg blev altsaa revet ned, og nu er kun en Del af Klosteret tilbage, men dette repræsenterer jo ogsaa paa værdig Vis Graabrødrenes svundne Tid. Træder man ind i den gamle Klostergaard, føler man sig rykket Aarhundreder tilbage, alt peger hen paa en svunden Tid, de buede Vinduer, de takkede Gavle, det gamle Murværk m. m., men Murværket staar stærkt og har holdt i Aarhundreder og kan holde i Aarhundreder endnu.

Hospitalet bestyres af en Forstander under Tilsyn af Biskop, Stiftamtmand, Byens Borgmester og Sognepræsten.

Chr. Heise,
Forstander.

CHRISTIAN HEISE, Overretssagfører, R. af D., er født d. 15. Oktober 1855 i Nørbæk som Søn af Sognepræst, Dr. phil. F. J. Heise og Hustru Regine, født Holsøe. Gift 1887 med Magdalene Bruun. Student fra Sorø Akademi 1874, cand. jur. 1882, Herredsfuldægtig i Kjær Herred fra 1882-84, Godsfuldmægtig paa Frederikslund fra 1884-86, Sagfører i Baag Herred 1886, i Viborg samme Aar, Hospitalsforstander 1888, Overretssagfører 1889, Amanuensis hos Biskoppen over Viborg Stift fra 1886-1906, Kasserer for Viborg Stifts gejstlige Enkekasse fra 1903-20, Revisor for Viborg Domkirke og flere under Stiftsøvrigheden sorterende Kirkers Regnskaber. Formand for Højreforeningen i Viborg fra 1899-1901, Næstformand og Kasserer for Jydsk Haveselskabs Medlems Kred for Viborg og Omegn til 1926, Regnskabsfører for Etatsraad M. P. Bruun og Hustrus Legat for Trængende i Viborg Købstad og Asmild Sogn (Sahl og Gulev Kirker) til 1927, Repræsentant for Viborg og Omegn i Ligaen D. D. D.

VIBORG REALSKOLE (Plenges Skole). I Maj Maaned 1890 kom cand. theol. Axel Plenge og Hustru, Magnelle Plenge, til Viborg og begyndte en Skole for Piger. Begyndelsen var beskedent; Skolen begyndte med 5 Elever og havde til Huse i en Privatlejlighed i Sct. Ibsgade, men efter Sommerferien samme Aar rykkede den ind i mere tidsvarende Lokaler, der med Skolens Tarv for Øje blev indrettet i Farver Skives Gaard i Sct. Hansgade. Her fortsatte Skolen sin Virksomhed og voksede hurtigt og gav saaledes Vidnesbyrd om, at der i Byen var Trang til en Skole af den Art, cand. theol. Plenge stiledede hen imod.

Plenges Skole, som dens officielle Navn den Gang var, var en Pigeskole, som dog i de første Klasser optog Drengene; men disse maatte efter 4. Klasse søge Optagelse i andre af Byens Skoler. Til Skolen var knyttet et Præliminærkursus for unge Piger, som vilde tage Eksamen.

Cand. theol. Plenge skriver 1900 i Anledning af Skolens tiaarige Bestaaen: „Maalet var ikke en Smaaskole, men en stor Skole, fordi kun en saadan efter Nutidens Krav kan blive en god Skole. Ved en stor Skole tænkes i denne Sammenhæng paa en Skole, hvor Elevantallet er stort nok til at kunne bære: 1) Et pædagogisk uddannet Lærerpersonele. 2) En gennemført Klassesdeling. 3) Tidsvarende Skole- og Gymnastiklokaler. 4) Rigelige naturhistoriske, fysiske og geografiske Læremidler, uden hvilket ingen forsvarlig Undervisning kan præsteres“.

Der arbejdes støt for at naa dette Maal; i Løbet af 5 Aar var Elevantallet vokset til 85, og Skolen havde otte Klasser. I 1895 søgte og fik Skolen Dimissionsret til

Alm. Forberedelseseksamen, og samme Aar dimitteredes ved Skolen det første Hold, som var paa fire Elever. Samme Aar købte Skolebestyrer Plenge en stor Grund paa Sparretoft ved den nyanlagte Jernbanegade, og her opførte Skolen sin egen Bygning og fik herved gode Lokaler, stor Legeplads og egen Gymnastiksal. Dels ved Stats-tilskud og dels ved private Midler fik den efterhaanden erhvervet en fyldig Samling af fysiske Apparater samt naturhistoriske og geografiske Undervisningsmidler. 1896 blev Klassernes Antal forøget, saa at Skolen nu havde fem Forberedelsesklasser og fire Realklasser; i 1900 føjedes endnu en Forberedelsesklasse til. Disse Forberedelsesklasser var Fællesklasser, fra hvilke Drengene gik over i Statsskolen, medens Skolen beholdt Pigerne i Realklasserne.

1901 var Elevantallet vokset til 139, og den nye Skolebygning var for lille til at rumme dem, hvorfor Skolens Lokaler blev betydelig udvidet ved Opførelsen af en større Tilbygning som Bestyrerbolig, medens den tidligere Bestyrerlejlighed paa 1. Sal blev ombygget til Klasseværelser. Skolen fik derved 10 lyse, rummelige og ventilerede Klasselokaler i Hovedbygningen, 5 paa 1. Sal og 5 i Stueetagen, hvorfra der blev umiddelbar Adgang til Gymnastiksalen. Atter i 1903 udvidedes Skolen ved Tilbygning, og der blev skaffet Lokaler til Skolekøkken, og Faget „Kvindelig Husgerning“ blev indført paa Læseplanen. Undervisningen i Faget var tvungen for samtlige Piger i Alderen fra 12 til 14 Aar.

Dette Fag beholdt Skolen paa sin Læseplan til den blev fuldstændig Fællesskole, ogsaa for Realklasserne. Ved Tilbygningen blev Gymnastiksalen udvidet, saa den blev dobbelt saa stor som tidligere, og i umiddelbar Forbindelse, med denne blev indrettet særligt Omlædningsrum med Brusebade med varmt og koldt Vand. Dette var muligjort ved, at Skolen fik indlagt Centralvarmeanlæg. Efter at Almenskoleloven af 1903 var traadt i Kraft, gik Skolen over til at forberede til Mellem- og Realeksamen, det sidste Præliminærhold dimitteredes 1907, og samme Aar indstilledes 10 Elever til Mellemskoleeksamen.

Skolebestyrer Plenges Plan med Skolen var egentlig et føre den videre som ren Pigeskole med Pigeskoleeksamen som endeligt Maal, men da han 1909 blev kaldet til Præst i Uldum, blev denne Plan ikke ført ud i Livet. Skolen blev Fællesskole og førtes videre som Mellem- og Realskole for Dreng og Piger af hans Efterfølger, Skolebestyrer M. Christensen-Dalsgaard, som overtog Skolen den 20. Oktober 1909, efter at den en kort Tid havde været bortforpagtet til Dr. phil. G. Rønberg Madsen. Skolens Elevantal havde i de foregaaende Aar været i Tilbagegang, men det viste sig, at der var Jordbund for en Fællesskole; thi Skolen fik i de følgende Aar god Tilgang. I 1917 købte Skolebestyrer Christensen-Dalsgaard en tilstødende Grund med paaliggende Bygning, der indrettedes til Skolelokaler.

1. August 1918 skiftede Skolen igen Leder, idet den blev solgt til dens nuværende Bestyrer, R. Føns, der førte Skolen tilbage til Præliminærordningen med Alm. Forberedelseseksamen som Maal. Viborg Realskole har nu fem Forberedelsesklasser og fem Overskoleklasser med udvidet Undervisning. (Realklasser).

Paa Grund af Elevantallets stadige Stigen, maatte der 1925 atter skaffes mere Plads. Dette skete ved, at Bestyrerlejligheden indrettedes til Skolelokaler, medens en ny Bestyrerbolig blev bygget paa den i 1917 købte Grund. Klasselokalerne i Hovedbygningen blev ombygget, saa de blev rummeligere, samtidig blev Centralvarmeanlægget udvidet, og der indrettedes W.C. til Brug for Skolens Elever. Nu har Skolen elleve store lyse Klasseværelser, et Lokale til Fysik- og Naturhistorieundervisning samt Gymnastiksal med tilhørende Omlædningsrum.

Paa Skolepladsen er bygget Cykle- og Læskur til Brug for Eleverne i daarligt Vejr, og en Del af Pladsen er blevet belagt med Asfalt. Som Skolen nu er indrettet, kan den rumme ca. 300 Elever.

Den er ikke alene en Skole for Viborg By, Omegnens Befolkning sender ogsaa Børn til Skolen, og med de gode Forbindelser Byen ved Stats- og Privatbaner samt Rutebiler har med Oplandet, er der let og bekvem Adgang dertil; at Skolen er en Oplandsskole, viser sig tydeligt derved, at ca. 25 % af de sidste 15 Aars Dimittender er fra Oplandet. Skolen har i den Tid, den har bestaaet, været søgt af ca. 1800 Elever, og 542 Elever er udgaaet fra Skolen med Real- eller Præliminæreksamen.

1893 fik Skolen sit første Tilskud, idet Viborg Amts Skolefond bevilligede 200 Kr. aarlig til Skolen. Dette Amtstilskud, som i Tidens Løb har varieret en Del, var et Driftstilskud indtil 1926, da det blev et Fripladstilskud.

Fra Viborg Kommune har Skolen hvert Aar faaet Tilskud siden 1897. Det første kommunale Tilskud var paa 300 Kr., nu er det paa 2000 Kr., men hele Tiden har det været et Fripladstilskud, som Viborg Byraad uddeler til flittige og flinke Elever, som fra Kommuneskolen søger over i Viborg Realskole. Fra Viborg Sparekasse har Skolen fra 1916 aarlig modtaget et Tilskud paa 100 Kr., og fra Staten har Skolen faaet Tilskud siden 1902.

RASMUS FØNSS, Realskolebestyrer, er født d. 19. Maj 1887 som Søn af Gaardejer Rasmus Mikkelsen Fønss og Hustru Marie, født Eeg. Gift 1912 med Jenny Christensen. Lærereksamen, et-aarigt Kursus fra 1910-11, virkede ved Kolding Realskole fra 1908-18, Bestyrer ved Viborg Realskole siden 1. Aug. 1918.

LANDSARKIVET FOR NØRREJYLLAND I VIBORG. Dansk Arkivvæsen har indtil for ca. 50 Aar siden været i en meget daarlig Forfatning, men i 1889 vedtoges den Lov, der skulde redde og ordne, hvad der var tilbage. Der blev oprettet tre Landsarkiver, et i København, et i Odense og et i Viborg. Disse skulde samle de tidligere spredte, mindre Lokalararkiver, ordne dem efter et fælles System, gøre Materialet tilgængeligt for Publikum.

De ældste Arkiver var private Samlinger af Breve, der var gemt i Brevkister. Adelsmændene samlede deres Papirer, Bisperne ordnede Klostrenes Dokumenter, og Kongerne havde store Kister, hvori de nedlagde alle Haandskrifter, Jordebøger og lignende, alt ordnet efter Landsdele, Emne, Tid og Person. Det var de første Tilløb til dansk Arkivvæsen. Efterhaanden kunde Brevene ikke føres med Kongerne paa deres Rejser, Kisterne blev for store, og man maatte derfor opmagasinere dem forskellige Steder, f. Eks. i Lund, Kalundborg og Roskilde. I Domkirkerne gemtes mange Brevsamlinger, tilhørende Adelslægter, enkelte Byer, Klostre og endelig naturligvis Kirkerne selv. Saaledes ved man, at der i Viborg Domkirke har været et saadant lokalt Arkiv. Disse Lokalararkiver maatte selvsagt efterhaanden komme i Uorden, blive ødelagt ved Brande, gaa til Grunde ved Skødesløshed eller Uvidenhed, og naar vi nu har et saa forholdsvis stort Materiale, skyldes det de mange Afskrifter, der blev taget af Datidens Historieskrivere: Krag, Hans Svanning og andre. Men op gennem Middelalderen og den nyere Tid blev der ved at være Uorden med det, man forstod ikke at samle det paa ordentlig Maade, og der forsvandt store Mængder af uerstattelige Dokumenter. Saa sent som i Midten af det 19. Aarhundrede gik et helt Arkiv i Papirmøllen. I 1889 blev som sagt det hele ordnet og bragt ind under en fast Organisation. Det bestemtes, at alle tidligere lokale Administrationsarkiver skulde aflevere deres Materiale i Løbet af et vist Tidsrum. For de forskellige Myndigheder fastsattes der

Landsarkivet.

visse Terminer for Afleveringen, saaledes at f. Eks. Kirkebøger skal afleveres, naar de er ca. 30 Aar gamle, Toldembedsmænd skal aflevere deres Bøger efter ca. 40 Aar. Disse Afleveringer af mange Aars Arkivsamlinger krævede meget stor Plads, selvom man foretog mange Kassationer af Materiale, som maatte anses for uvæsentlig, og det viste sig, at man ikke havde været i Stand til at bedømme Pladskravene rigtigt.

Til Bygningen i Viborg havde Kommunen skænket en i Lille St. Hansgade liggende Grund. Bygningen blev opført 1891 efter Tegning af Bygningsinspektør H. Kampmann med en Bekostning af ca. 150,600 Kr. Arkivet er ca. 52 m langt og 16 m bredt og er bygget sammen med en Arkivarbolig. Materialet er røde Mursten med Fundament af Granit og Mursten. De rundbuede Vinduer er delt paa Midten ved Blændinger, der bærer de jyske Byers Vaaben, udført i Farver i brændt Ler. Paa Gesimsen er anbragt de jyske Herreders Vaaben. Det, der har været afgørende for det indre, og for en Del ogsaa for det ydre, er Kravet om Brandsikkerhed. Derfor ligger Arkivet skilt fra Læsestuen og Boligen. Det indre er delt i tre Arkivrum, eet stort og to mindre, beliggende i samme Etage med en Hvælvingshøjde af $6\frac{1}{2}$ m. I den halve Højde er et Jernristgulv, saa det er muligt at naa det øverste af Reolerne uden Stige. Naturligvis er alle moderne Hjælpemidler taget i Anvendelse, alt er sat ind paa at mindske Brandfaren, der er Jernvinduesskodder, Betongulv o.s.v.

Skønt man mente at have beregnet tilstrækkelig Udvidelsesplads, viste det sig dog at være for smaat. Grunden var den, at man ikke havde været i Stand til at bedømme Størrelsen af Lokalarkiverne, og maaske ogsaa havde regnet med at kunne foretage flere Kassationer, end Tilfældet var. Ihvert Fald staar man nu overfor en Udvidelse, der maa foretages snarest muligt, thi Opmagasinerne af Arkivalierne i lejede Lokaler maa betragtes som meget uheldigt og som noget kun midlertidigt.

Arkivet indeholder Embedsarkiver, Godsarkiver og enkelte Privatarkiver fra hele Nørrejylland.

Landsarkivets Arkivar er cand. mag. Svend Aakjær, og dets øvrige Personale bestaar af: 2 Arkivarer, 1 Registrator og 1 Arkivbetjent. Dets Læsestue er aaben alle Søgnedage fra 9—12 og 2—5.

S. Aakjær,
Landsarkivar.

SVEND AAKJÆR, Landsarkivar, cand. mag., er født den 20. Januar 1894 som Søn af Forfatteren Jeppe Aakjær og Hustru Marie, født Bregendahl. Gift 1922 med Katrine Nielsen. Student fra Schneekloths Skole 1912, cand. mag. 1921, gjort Tjeneste i Københavns Raadstuearkiv 1915, arbejdet ved den danske Ordbog fra 1916—19, ved Stednavneudvalget fra 1916—24, kst. Underarkivar ved Rigsarkivet 1924, ansat 1926, Landsarkivar for Nørrejylland siden 1929. Medlem af Bestyrelsen for Selskab for nordisk Filologi fra 1913—18, Sekretær i Dansk historisk Fællesforening og Redaktør af dens Tidsskrift „Fortid og Nutid“ fra 1921 - 26, Medlem af Det danske Sprog- og Litteraturselskab og af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie, korresponderende Medlem af Instituttet for sammenlignende Naturforskning i Oslo, Medudgiver af Danmarks gamle Landskabslove, Udgiver af: H. N. Jensen: Angeln og af Kong Valdemars Jordebog 1926, Medarbejder ved: „Samsøs Stednavne“, Historisk Tidsskrift, Det danske Folks Historie, Salmonsens Leksikon, Acta Philologica, Annales d'histoire Economique et Sociale og Specialredaktør ved den fællesnordiske Kulturhistorie „Nordisk Kultur“.

VIBORG KOMMUNALE SKOLEVÆSEN. Tiden før Reformationen manglede ganske Forudsætningerne, for at en Folkeskole, Friskole kunde opstaa. Munkene, den katolske Kirke, der dengang udelukkende tog sig af Undervisningen, interesserede sig ikke for at andre end de gejstlige og de rige Adelsmænd forstod sig paa at læse og skrive. Derfor stod Almuemanden blottet for Kundskaber og uden Lejlighed til at skaffe sig nogle.

En Del frisindede, baade blandt Adelsmænd og Gejstlige, indsaar dog det forkerte heri og søgte at bøde paa det ved at give store Gaver til Klosterskolerne for at sikre fattige Elever Fripladser. Men Resultatet heraf blev ikke det ventede. De fattige, der blev hjulpet til Klosters Lærdom, vilde ikke forlade Klostret, Sikkerheden, men forblev der, og Folket forblev uvidende.

Med Borgernes voksende Magt i Byerne kom imidlertid fornyet Interesse for Spørgsmaalet. Var der nemlig nogle af de velstaaende Borgeres Sønner, der besøgte en Klosterskole — uden at forblive der — viste det sig, at de i Klostret tilegnede Lærdomme ikke var anvendelige i det praktiske Liv. Man stræbte derfor efter at faa Skoler, der tog Hensyn til ikke gejstlige. I Aarene omkring 1300-1400 kom de første danske Skoler, der først og fremmest gav Eleverne den kristne Børnelærdom, men foruden underviste i Læsning, Skrivning og Regning, og Undervisningen foregik udelukkende paa Dansk.

Til Viborg Domkapitel kom 1503 en Henvendelse fra Kong Hans, der opfordrede Kapitlet til at skaffe Byen nogle Værelser til en dansk Skole og til et Børnehus (d.v.s. Opdragelsesanstalt for fattige Børn), men Sagen var ikke af Interesse for Domkapitlet. Hvad der er gjort for Sagen de følgende Aar er uvist. Først 1687 hører man, at der gøres noget virkeligt for den offentlige Undervisning, idet en Skolemester af Byen lønnes med 10 Rdl. Herefter gaar det hurtigere frem, i 1718 købtes et Skolehus i Mikkelsgade til Brug for Børnene i Sortebrødresogn. Den 11. Juni meddelte Frederik den Fjerde nogle Artikler angaaende Oprettelsen af to danske Skoler i Viborg, een for hvert Sogn. Om Sommeren var Undervisningen fra Kl. 6—11 og fra 1—5, om Vinteren fra 8—11 og fra 1—4. Byen skulde lønne to Skolemestre. 1722 købtes et Skolehus, der sikkert er gaaet til Grunde ved den store Brand 1726; i hvert Fald

maatte Skolen i den følgende Tid leje sig frem, et Stykke Tid maatte der endog holdes Skole i en Lade. 1781 fik Søndre Sogns Kirke ved en stor Gave atter eget Skolehus, og i 1791 købte Nørre Sogns Kirke et Hus beliggende i St. Hansgade, som Skolevæsenet beholdt lige indtil ca. 1840. Elevantallet i hver Skole var dengang ca. 40.

I det 19. Aarhundrede spores der større Interesse for Skolesagen. I Begyndelsen af Aarhundredet dannedes der en frivillig Skolekommission, der bl.a. arbejdede for at faa Tilladelse til at benytte det dengang ubenyttede Domhus's nederste Etage for der at samle alle Byens Skolesøgende. 1813 fik Skolevæsenet i Viborg en Del af den Sum, der kom ind ved Salget af Nørresognskirken, og kort efter kom Tilladelsen til at benytte Domhuset. Samtidig begyndte man ogsaa at overveje Skolevæsenets Indretning. Fra Amtsprovst Stockholm kom et Udkast, der af de fleste ansaas for det bedste; det gik ud paa, at af Byens skolepligtige Børn, hvis Antal angaves til 168, kunde man antage, at der kunde betaales Skoleløn for de 96, disse skulde høre til den egentlige Borgerskole i Domhuset, hvor Undervisningen skulde gives af to Lærere og een Lærerinde i de sædvanlige Fag, og Pigerne skulde desuden lære Skrædersyning, Strikning o. s. v. De øvrige Børn skulde undervises i et af Skolehusene i Kristendom, Læsning, Skrivning og Regning. Drengene tillige i Kurvefletning og Pigerne i Spinding. Intet Barn maatte dog optages i disse Skoler uden at kunne læse en lille Smule; denne første Undervisning skulde de have af tre gamle Mænd eller Kvinder, som af Byen skulde beskikkes. Kort efter denne Plan kom den almindelige Skoleanordning, og der blev udarbejdet en ny Plan i Tilknytning til denne Anordnings specielle Krav.

I 1816 flyttede Skolen hen i nye Lokaler, idet man, da der var stor Utilfredshed med Lokalerne i Domhuset, havde købt en Gaard til Brug for Skolen. Paa den Tid var der ialt 207 Børn i Skolen; øverste Klasse havde 15 Timer ugentlig, der fordeltes til Religionsundervisningen, Læsning, Skrivning, Regning og Skriftlæsning. Nederste Klasse havde 12 Timer til samme Fag med Undtagelse af Skriftlæsning. I Realklassen skulde undervises i Religion, Dansk, Tysk, Historie, Geografi og Regning. (Realklassen blev dog snart nedlagt). 1823 indførtes indbyrdes Undervisning, 1826 Haandgerningsskolen, Aaret efter begyndte man at undervise i Geografi i hele Skolen. I de følgende Aar kom der stadig nye Fag, Gymnastik, Tegning o.s.v. 1839 oprettedes en særlig Fattigskole med 67 Børn. 1846 kom der en hel Fornyelse af Skolevæsenet, idet der approberedes en ny Skoleplan. Aaret efter opførtes en ny Skolebygning paa Skolens Haveplads. 17. November indviendes Skolen, og Undervisningen begyndte kort efter, ifølge den ny Plan, med 66 Børn i Borgerskolen og 240 i Friskolen.

Efter Skoleplanen af 1921 bestaar det kommunale Skolevæsen af ialt 5 Skoler, nemlig 1 Borgerskole i Byen og 4 Skoler for Landdistrikterne, Vestermark, Nørremark, Graabrødre Markskole og Søndermark. Vestermark og Nørremark Skoler er byggede i 1905, Graabrødre Markskole i 1914 og Søndermark Skole i 1916. Borgerskolen bestaar af 2 Bygninger, hvoraf Hovedbygningen, der er opført i 1887, ligger ved Rosenstræde, og den mindre Bygning i St. Nikolajgade. Hovedbygningen er i tre Etager, den mindre Bygning i to. Skolerne ledes af en Skoleinspektør assisteret af Overlærere.

TEKNISK SKOLE. Det første Forsøg paa at skaffe Viborg en teknisk Skole gjordes i Efteraaret 1862, idet Haandværkerbestyrelsen vedtog forsøgsvis at oprette en Aftenskole for Svende og yngre Haandværkere. Der blev nedsat et Udvalg, der skulde behandle Spørgsmaalet, og i 1863 kunde Udvalget, der var blevet valgt til at styre Skolen, i Januar Maaned modtage 43 Elever i Friskolens Lokaler, der lejedes foreløbig

Teknisk Skole.

kun for kort Tid. Det forbavsende store Antal svandt snart ind, i Februar var der kun 25 og i Marts 14. — Alligevel fortsatte man i de følgende Aar, ganske vist ikke med større Held, men efterhaanden døde den helt hen og afløstes af en saakaldt „Søndagsskole“, der dog kun besøgte af Lærlinge, og den fik derfor ikke den Betydning, man fra første Færd havde tillagt den.

I 1870 besluttede Haandværkerforeningen igen at gøre et Forsøg paa Oprettelsen af en teknisk Skole. Denne Gang saa det ud til, at Anstrengelserne skulde krones med større Held, idet der straks indmeldte sig 84 Elever. Man havde atter lejet Friskolens Lokaler, men Forholdene her var efterhaanden saa daarlige, at mange af Eleverne udeblev, og man nødtes derfor til at flytte Undervisningen til Haandværkerforeningens Lokaler.

Undervisningsfagenes Antal blev ogsaa efterhaanden udvidet, og man lagde Vægt paa, at Eleverne havde Lejlighed til at faa en virkelig faglig Uddannelse. Der indførtes saaledes Fagtegning, stereometrisk Tegning, Skyggelære, og hvad der næsten var det mest betydningsfulde Bøgholderi. Resultatet af disse Forbedringer viste sig ogsaa snart. Elevantallet voksede hurtigt. Senere kom nye Fag til, Matematik, Tysk, Perspektivtegning, og i 1891 oprettedes en Dagskole for Malere, samtidig med at der indførtes udvidet Undervisning i almindennende Fag.

Skolens Elevantal steg stadig takket være de forskellige Forbedringer, efterhaanden blev Lokaleforholdene for snævre, og man maatte begynde at overveje Spørgsmaalet om egen Bygning for Skolen. Udvalget, der blev nedsat for at behandle Spørgsmaalet, arbejdede ivrigt for Sagen; det lykkedes at faa Byraadet interesseret og samme Aar, 1892, skænkede det en Byggegrund i Reberbanen. I Løbet af kort Tid fremskaffedes Tegninger og Overslag, udført af Arkitekt Wiinholdt, og den 30. November godkendtes de af Udvalget.

For at skaffe den nødvendige Sum lod man Bidraglister gaa rundt i Byen.

Sparekassen gav et større Beløb, Haandværkerforeningen ligeledes, og af Statskassen bevilgedes der 17,200 Kr. til Opførelsen af Bygningen. I 1894 paabegyndtes Arbejdet, der gik hurtigt fra Haanden, saa man allerede 10. Januar 1895 kunde indvie Skolens nye Lokaler. — Ledelsen af Skolen blev for Fremtiden overdraget til det af Bidragyderne stiftede „Teknisk Selskab“, hvis Formand var Herredsfoged Bruhn. Haandværkerforeningen vedblev at have Forbindelse med Skolen, idet man vedtog, at der i „Teknisk Selskab“s Bestyrelse altid skulde sidde to af Foreningens Medlemmer. — I 1893 ophævedes „Teknisk Søndagsskole“, idet den blev slaaet sammen med teknisk Skole. Teknisk Skole opretholdes ved Bidrag fra „Teknisk Selskab“, Haandværkerforeningen samt Tilskud fra Stat, Amt og Kommune.

VIBORG HANDELSSKOLE oprettedes i September 1880 paa Initiativ af Købmændene Vendelin og Halberg (Formanden og Næstformanden for Viborg Handelsstandsforening) samt Kantor Alb. Philipsen.

Den første Undervisningsaften blev den 14. September s.A. med 23 Elever. Der var Undervisning 3 Aftener om Ugen, nemlig i Handelsregning, dobbelt Bogholderi, Dansk og Handelskorrespondance med Kantor Philipsen som Lærer.

I 1881 oprettedes atter en Klasse med 16 Elever og Aaret efter atter en Klasse med et lignende Antal Elever, og der blev derfor antaget 2 Lærere til.

Skolen har stedse haft Lokaler i Viborg Kommuneskole. Indtil 1892 optoges kun Handelslærlinge som Elever i Skolen, men nævnte Aar aabnedes der ogsaa Adgang for kvindelige Elever og Kontormedhjælpere, saa Elevantallet voksede stærkt, undertiden til over 150 Elever. Der maatte derfor oprettes sideordnede Klasser, saaledes 2 eller 3 Afgangsklasser, 3 Mellemlklasser og 2 yngste Klasser, der undervistes af 8 Lærere.

I 1901 indmeldtes Skolen som Led i de forenede jyske Handelsskoler og arbejdede saa efter Fællesplanen for Handelsskoler. Ved Handelsmedhjælper-Eksamen i 1902 havde Skolen kun 2 Dimittender, men nu steg deres Antal fra Aar til Aar, saa Skolen har aarlig haft fra 30—40 Dimittender. I Oktober 1895 oprettedes Kursus i Tysk og Engelsk, og disse Kursus var godt besøgt, men ophørte ved Udgangen af 1901 paa Grund af manglende Tilslutning. Senere er der et Par Gange gjort Forsøg paa Undervisningen i fremmede Sprog, men sandsynligvis paa Grund af Købmændenes den Gang sene Lukketid var Interessen fra Elevernes Side for ringe, og Skolen sluttede at ophøre med Sprog.

Skolen drives af Viborg Handelsstandsforening med Tilskud fra Stat, Amt, Kommune samt Sparekassen og Bankerne her i Byen.

En af Skolens Velyndere, der ikke ønsker sit Navn frem, har skænket en Sum Penge, hvis Renter anvendes som Præmie til Skolens flinkeste Elev. Skoleudvalget bestaar af Købmand Vesti Beck (Formand) og Grosserer Aug. Tams (Kasserer).

Skolens Forstander var fra 1880—1902 Kantor Alb. Philipsen, fra 1902—18 Assistent i herværende Kreditforening, Krigsassessor Lund. Den nuv. Forstander er fhv. Kommunelærer A. F. G. Bigum.

AUGUST FERDINAND GOTTFRED BIGUM, fhv. Kommunelærer, er født 6. Marts 1856 som Søn af Vævermester F. P. A. Bigum og Hustru Elisabeth, født Sørensen. Gift 1885 med Emilie Bjergby. Lærereksamen 1876. Kursus i Tysk, Fysik og Handelsregning, 2 Stipendier til Studierejser i Tyskland, Kommunelærer indtil 1926, Forstander for Viborg Handelsskole.

A. F. G. Bigum,
fhv. Kommunelærer.

Landsretsbygningen og Raadhuset.

DA Landstinget i Viborg ophævedes i 1805 blev det afløst af Landsoverretten, der ved den nye Retsordning blev benævnt Vestre Landsret. Vestre Landsret bestaar af en Præsident og 12 Landsretsdommere.

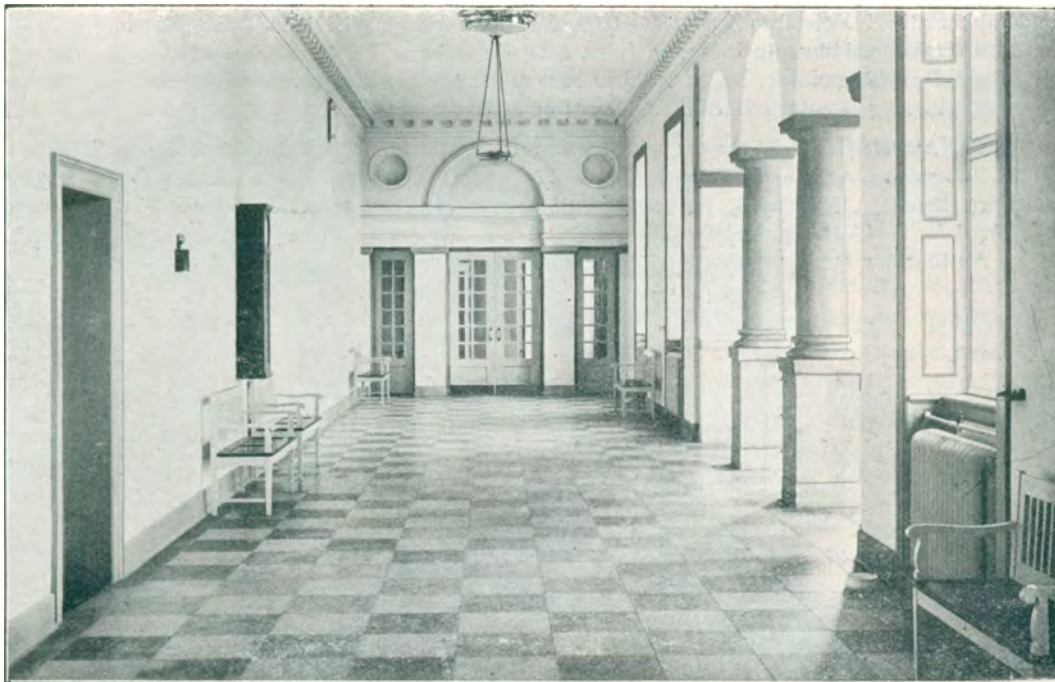
Landsretsbygningen ligger paa Pladsen Nord for Domkirken. Den er ved en Bro forbundet med Raad-, Ting- og Arresthuset. Bygningen stammer fra 1920 og er opført under Arkitekt Warmings Ledelse i Herregaardsstil med Midterfløj og to Sidefløje. Den indeholder 4 Retssale, en større, der bruges ved Nævningesager, og tre mindre til almindelige Retsforhandlinger. Desuden er der Dommer- og Sagførerværelser, forskellige Kontorer, Lokale til Bibliotek, i øverste Etage to Tjenesteboliger og i Kælderen een. Tidligere havde Landsretten til Huse i det gamle Raadhus, og herfra er der overflyttet nogle Malerier til de nye Lokaler. Grunden til den nye Bygnings Opførelse maa søges i Pladsmangel.

JOHANNES HØRRING, Landsretspræsident, R. af D., DM., er født den 1. Marts 1874 i København som Søn af Gehejmeetatsraad, Ordensskatmester H. E. Hørring og Hustru Vilhelmine, født Møller. Gift 1899 med Elise Müller. Student fra Metropolitanskolen 1891, cand. jur. 1897, Assistent i Indenrigsministeriet 1898, retskyndig Registrator ved Registrerings- og Skibsmaalings-Bureauet 1906, Assessor i Landsoverretten for Nørrejylland 1913, Dommer i Vestre Landsret 1919, nu dens Præsident, Borgmester i Viborg 1922, Revisor ved H. M. Kongens Intendantur, Formand i Bestyrelsen for Enkefru Dorothea Stages Legat for Enker og ugifte Piger, Næstformand i Bestyrelsen for den danske Dommerforening, Medlem af Bestyrelsen for Aktieselskabet Viborg—Faarup Jernbane.

J. Hørring,
Landsretspræsident.

DET GAMLE RAADHUS, der nu fungerer som Museum, er bygget 1728. Selve Bygningen var god nok, men den stadig voksende By krævede større Lokaler end den forholdsvis lille Bygning kunde afgive. Derfor maatte man i 1872 skride til at bygge. Udgifterne, der blev paa ca. 200,000 Kr., deltes mellem Amt og By i Forholdet

Landsretsbygningens Vestibule.

¹⁷/₂₄ til ⁷/₂₄. Arkitekt J. Tholle, der dengang ledede Arbejdet, gav Tegningerne til Bygningen, men selve Arbejdet lededes af Bygningsinspektør V. Th. Walther.

Den nye Bygning blev 3-Etages i italiensk Renæssancestil, med Fløje der springer svagt frem. Mod Øst opførtes, i Forbindelse med Raadhuset, en Arrestbygning, flankeret af to runde Taarne. I Raadhuset rummes Lokaler for Viborg Købstads Kriminal- og Civilret samt for enkelte Herreder. Desuden er der indrettet Kontorer, Byraadssal, Mødesal for Amdraadet, Lokaler for Arkiv, en Festsal samt en Bolig for Raadhustjeneren. I flere af Forhandlingssalene er der ophængt Malerier skænket af forskellige. Kommunen ejer den store Fuglesamling, der er opstillet paa første Sal, og som tidligere tilhørte Stiftsfysikus P. W. Heiberg. Arresthuset har Plads til ca. 30 Arrestanter.

JOHAN FISCHER, Statsadvokat, er født den 4. Marts 1891 i Thisted som Søn af Amtsfuldmægtig Chr. Fischer og Hustru Louise, født Weilbach. Gift 1917 med Anna Grethe Ellinger. Student fra Østersøgades Latinskole 1909, cand. jur. 1915, Overretssagførerbestalling 1919, Sekretær i Justitsministeriet 1919, Fuldmægtig 1923, kst. Statsadvokat i Kolding fra 1925—27, Dommer i Københavns Byret 1929, Statsadvokat i Viborg, Besidder af Generalkrigskommissær Christian Fischers Fideikommis, Eforus for Den store Fischer'ske Stiftelse.

GERNER SVEDSTRUP, Kriminaldommer, er født den 3. September 1881 i København som Søn af Sparekassefuldmægtig, Afdelingsbestyrer August Svedstrup og Hustru, født Schougaard. Student fra Metropolitanskolen 1899, cand. jur. 1907, Assistent i Generaldirektoratet for Postvæsenet s.A., Amtsfuldmægtig og Dommerfuldmægtig fra 1908—20, (en Tid dog ansat i Sagførervirksomhed og i kommunal Stilling), og 1923—25, kst. Fuldmægtig ved Vestre Landsret 1920, Auditor s.A., Afsked med Ventepenge 1923, Kriminaldommer i Viborg 1925.

OTTO KIØRBOE, Civildommer, R. af D., er født den 23. Januar 1880 i Newcastle o. T. som Søn af Sognepræst William Kiørboe og Hustru Sophie, født Laub. Gift 1911 med Madeleine Borchorst. Student fra Sorø Skole 1898, cand. jur. 1905, By- og Herredsfuldmægtig i Ringkøbing 1906, Byfogedfuldmægtig i Kolding 1909, By- og Herredsfuldmægtig i Ringkøbing 1914, Politimester i Vejle Købstad og Nørvang Tørrild Herreder 1919, Civildommer i Viborg siden 1934.

VILHELM PETER OTTO LUND, Politimester, R. af D., er født d. 4. August 1872 som Søn af Pianist Otto Lund og Hustru Albertine Henriette, født Bentzen. Gift 1903 med Valborg Marie Søgaard. By- og

Herredsfuldmægtig i Holstebro fra 1899—1908, derefter i Herning til 1910, fra September 1910 til Oktober 1919 Sagførerfuldmægtig i Viborg, Odense og København, fra 1. Oktober 1919 til 1. August 1925 Politifuldmægtig i Ringkøbing, fra 1. Oktober 1925 til 1. April 1932 Politimester i Sæby, nu Politimester i Viborg Købstad og Lysgaard Herred samt en Del af Houlbjerg Herred.

HACK KAMPMANN, Politimester, er født den 1. Januar 1878 i Hjørring som Søn af Distriktslæge F. V. W. Kampmann og Hustru Cæsarine, født Faurschou. Gift 1915 med Charlotte Hansine Hjørsing. Student fra Randers 1895, cand. jur. 1902, Fuldmægtig ved Rougsø m. fl. Herreder fra 1902—04, ved Lejre Herred fra 1904—19, Sagførerbestalling 1919, kst. Politimester i Hillerød 1920, Politimester i Thisted 1921, nu Politimester for Fjends-Nørlyng og Middelsom-Sønderlyng Herreder.

Gammel Vagt.

GAMLE HUSE OG GAARDE. Trods ældre Tiders Vandalisme og Ødelæggelse af Byens ældgamle Huse og Gaarde i Forbindelse med de mange Ildebrande, der har hærget Byen, saa findes der dog endnu flere smukke, gamle Bygninger og Gaarde i Købstaden. Branden i 1726 var sikkert den, der lagde flest af de ældste Huse i Aske. Af de Bygninger, Byen endnu har fra ældre Tider, skal kortelig nævnes følgende:

Tæt ved Domkirken, mod Øst, ligger den smukke trefløjede Bispegaard, den gamle saakaldte Kannikerresidens, der formenes at være opført i 1725—26. Gaarden er opført af gule Sten, og kun Hovedfløjen, der er i 2 Stokværk, har Kælder med Krydshvælvinger, der er Rester fra et her før Branden i 1726 staaende Bygningsværk. Købstadens gamle Raadhus, der nu er Museumsbygning, bærer Aarstallet 1728 og Kong Frederik den 4des Navnetræk. Ogsaa denne Bygning i sin smukke Barokstil er opført af gule Sten. Bygningen har tidligere været benyttet af Militæret og senest som Politivagt, men overgik i 1889 til Museet.

Den gamle Katedralskole ligger med Facade ud mod Gammel Torv og Domkirken.

Stiftamtmandsboligen.

den gamle Have, hvori endnu er bevaret et pynteligt Lysthus, der er bygget i 1780—81, af røde Mursten.

Provsteboligen i Leonisgade er af senere Oprindelse og i 2 Stokværk. Af de oprindelige Trappegavle er kun den ene bevaret. Senere Tidens Restaureringer har tildels ført Bygningen tilbage til dens oprindelige Udseende. Der paastaas, at denne Bygning engang skal have huset Stiftets Kvindefængsel. I Sct. Mogensgade, adskilt fra Katedralskolen ved den smalle Nytorvsgyde, ligger en smuk gammel, velholdt Gaard, der er opført i 1598—1600. Ved en indre Restaurering i denne fandtes Notater paa et af Panelerne, der meddelte, at disse Paneler indsattes i 1611. Ogsaa denne Bygning har været anvendt af Garnisonen som Embedsbolig, og i en Periode til Brug for kommunale Kontorer, nu er den Embedsbolig for Stabslægen, der med stor Pietetsfølelse har restaureret dens Inventar. To middelalderlige Bygninger i Sct. Mogensgade 7 og 9 er fra 1520erne og bygget af Munkesten paa svære Granitsokler. Sikkert først 100 Aar senere er den ene af Bygningerne blevet prydet med Kamtakker og dens Bygherre menes at være Mogens Thomsen. Den ejendommeligste af de gamle Bygninger er Karnapgaard, der ogsaa er beliggende i Sct. Mogensgade. Den formenes at være fra 1530erne og det meste af dens Bygningsmateriale er sandsynlig-

Stabslægeboligen.

Det er en ret anselig Bygning, vistnok oprindelig trefløjet, men senere betydeligt udvidet med Tilbygning. Det formenes, at selve Hovedfløjen er fra 1620erne, og det er muligt, at dens Fundament hidrører fra en endnu ældre Bygning. I Tiden 1760-70 benyttedes den som Stiftamtmandsgaard, og i 1772 toges den i Brug til Skole. Mod Matthiasgade ligger

vis fra de tidligere Klostre. Den er opført af Munkesten og Granit og næsten hele den nordlige Mur er af mægtige Granitkvadre. Saaledes som Bygningen nu fremtræder, skyldes den de sidste Tiders Restaureringer. Blandt de mange Gaarde fra Tiden omkring 1800 nævnes den hyggelige Brænderigaard, der er en anelig Bygning, oprindelig opført i en Vinkelfløj, men senere betydelig omdannet.

Preislergaarden.

Blandt de mange Købmandsgaarde, der i det forrige Aarhundrede endnu fandtes i Viborg, var ogsaa den saakaldte „Preislergaard“, nu Sct. Matthiasgade Nr. 76. Dette er sikkert den samme Gaard, som i 1790 nævnes som værende i Kancelliraad, Overretsprokurator C. M. Møllers Eje. Det kan ikke med Sikkerhed siges, hvornaar Chr. Preisler blev Ejer af Gaarden, men 1858 har han ladet den ombygge og ved denne Lejlighed indsat en Dørbjælke med Indskriften „Christian Preisler og Nicoline Bie 1858“. Haven omkring eller ved Preislergaard stødte op til den gamle Amtstuegaard, paa hvis Grund Klubbygningen senere blev opført. Preislergaard forblev uforandret indtil 1910-12, da en Del af Bygningen udlejedes til Bageri og Konditori til Bagermester Emil Pedersen.

Han købte i 1913 hele Gaarden med den tilstødende ret anelige Have og Gaardsplads, der paa den Tid ejedes af Slagter Møncher. I 1923 opførtes den nuværende moderne Ejendom, hvori Konditor Emil Petersen driver sin kendte Virksomhed.

Facade af Klubbygningen (tegnet af Arkitekt Madsen 1934).

VIBORG KLUB stiftedes den 10. November 1834 og dens Bygning i St. Matthiasgade, Matr. Nr. 303, opførtes i 1850 og toges i Brug 17. No-

vember s. A. Den viborgske Klub, saaledes benævnes den i ældre Tider, stiftedes af en Kreds af Byens ledende Personligheder, og den havde oprindelig Lokale hos Købmand Boy Friis, i den Friis'ske Gaard, der da laa i Store Sct. Hansgade, nuværende Nr. 15. Det var under meget beskedne Forhold, og man undres unægtelig over, at Datidens fremtrædende Personligheder kunde indordne sig under saa snævre Forhold. Omkring 1848 opsagde Købmand Friis Klubben, og Spørgsmaalet om egen Bygning blev aktuelt.

Viborg Klubbens daværende Bestyrelse havde udset sig den gamle Gaard paa Sct. Matthiasgade, kaldet Amtstuegaarden, og den herunder hørende Have som Byggeplads for en eventuel Klubbygning. Man vilde da erhverve hele dette Omraade og frasælge Bygningerne og bruge Haven, der var en Del af Brandtomten fra den store Brand i 1725—26. I Tiden fra 1812—1833 ejedes Amtstuegaarden af Amtsforvalter Mikael Rodevold Gjørup. Gaarden var i det væsentligste bygget af Egebindingsværk, og omtrent paa Gaardens Midtfacade, altsaa ved den nuværende Latinerhave, var en Indkørsel, der nu er omdannet til Forretning. I Følge Skøde af 16. Januar 1833 blev Gaarden solgt til Bomuldsfabrikant Isaach Salmonsens fra København.

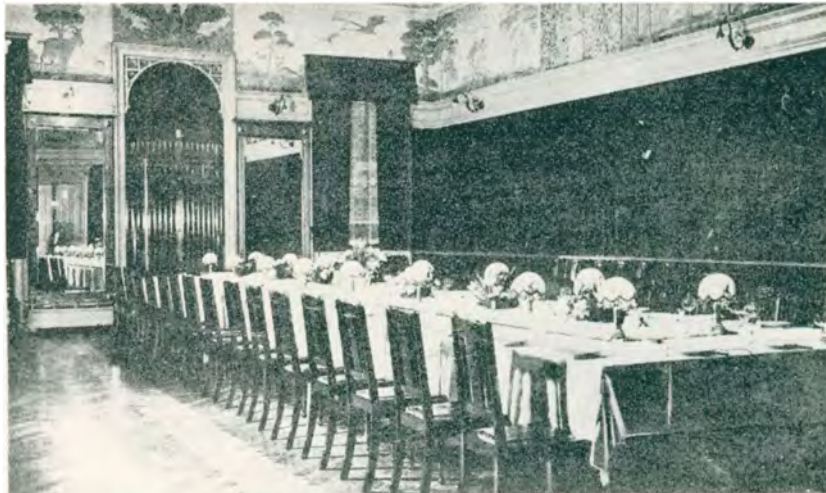
Han videresolgte Ejendommen i 1847 for 4043 Rdl. til Mads Alstrup (antagelig en gammel Viborggenser), der da boede i København. Af ham købte da Klubben saavel Gaard som Have og gav vistnok ca. 4800 Rdl. herfor. Murermester Jensen i Viborg udarbejdede en Plan over den tænkte Bygning, der projekteredes til 16 Alen bred og 62 Alen lang, hvoraf de 30 Alen i to Etager med Kælder, og til en Byggesum af 9000 Rdl. Man forsøgte nu Afhændelse af de gamle Bygninger, og i Februar 1848 tilskrev man Viborg Aamtsraad og tilbød det Ejendommen, der mentes passende til et Aamtsygehus, men endnu paa daværende Tidspunkt havde man ikke inden for Amtet optaget Sagen om Oprettelse af et Sygehus i Viborg. Senere Forhandlinger gav det Resultat, at Forhuset fra Porten mod Vest samt den i Forbindelse dermed staaende vestlige Sidefløj blev solgt til Overretsassessor Peder Christian Nobel Buch for 2000 Rdl. Buch spillede en meget betydelig Rolle i Viborg, han var Medlem af Byraadet fra 1850—56, og fra 1853 dets Formand. Han rejste til København i 1861. Resten af den gamle Amtstuegaard, der bestod af et Hus ud mod Sortebrødrestræde — paa 16 Fag — samt Sidehus, Stald- og Vognbygninger, alt af Bindingsværk, solgtes til Købmand Boye, men endnu manglede man Afhændelse af Facadefløjens østlige Del inklusiv Porten. Det er iøvrigt ejendommeligt at se, at bedrestillede Folk i hine Tider nøjedes med saa primitive Boliger. I Slutningen af Aaret 1848 solgtes da denne Del af Amtstuegaarden til Smedemester Jensen for 1400 Rdl.

Vi skal ikke her komme nærmere ind paa de mange Forhandlinger Klubbens Styrelse havde for at skaffe de fornødne Midler til Opførelse af Klubbygningen, men man forstaar dog lidt af Byforholdene paa den Tid, naar Styrelsen i sin Henvendelse til Staten fremhæver, at Byens eneste Gæstgivergaard ikke kan afgive passende Lokale til de Stænderdeputerede, der i 2 à 3 Maaneder samles i Byen under Stænderforsamlingen. Endnu inden man var paabegyndt Opførelsen af Klubbygningen opstod der den 2. April 1848 Ild i de til Boye solgte Bygninger, der tildels nedbrændte. Endnu i September 1848 var man ikke kommet videre med Hensyn til Byggeriet, men en Generalforsamling, der afholdtes paa nævnte Tidspunkt, medførte Omdannelse af Klubben og Bestemmelse om, at den nye Klubbygning maatte blive et Aktieselskab. Endelig først paa Aaret 1850 begyndte Arbejdet med Opførelse af Klubbygningen, dog kun den toetages Bygning, idet Teatersalen eller den lange Tilbygning er af langt senere Oprindelse. Hovedbygningen kostede ialt 7800 Rdl. 5 Mk. 3 Sk. Byggegrunden

814 Rdl. 4 Mk. 4 Sk.
 Det samlede Bygge-
 foretagende med In-
 ventar stod i 8876
 Rdl. I de senere Aar
 blev Klubbygningen
 anvendt til forskellige
 Formaal. Her har væ-
 ret Biograf, Pension
 m. m.

I 1934 solgtes hele
 Bygningskomplekset
 til Hotelejer Johannes
 Nissen, Hotel Phønix,
 der da overdrog Ar-
 kitekt Jens Madsen

Festsalen i Hotel Phønix.

Ombygningen af den omstridte Hotelbygning. Som før nævnt bestod Klubbygningen i sin første Oprindelse kun af Hovedbygningen i 2 Etager, men senere tilbyggedes den ret anelige Teatersal. Denne havde oprindelig en Længde af 20 Meter og en Bredde af 10 Meter og strakte sig bagud fra Hovedbygningen. Senere tilbyggedes der Sidefløjen mod Emil Petersens Ejendom. Her indrettedes Ventesal m. m. Frem mod Gaden opførtes ogsaa i 1 Stokværk Forhal og Indgangsportal.

Efter endt Ombygning vil Klubben komme til at huse en mondæn Restaurant med Bar, Scene, Balkoner, Kiosker og en smuk og pompøs Indgangsportal samt Hall. Den gamle Bygning kommer til at rumme Klubværelser, Billardsaloner m. m., og i 2. Etage paatænkes der indrettet Selskabslokaler. Tagetagen indrettes til Funktionær-værelser.

HOTEL PHØNIX i Viborg er opført ved Aarhundredeskiftet. Det ligger i Set.

Vestibulen i Hotel Phønix.

Matthiasgade paa Matr. 280 af Viborg Købstad. Her paa denne Grund laa i ældre Tider den gamle og kendte Købmandsgaard og Teatergaard, der ejedes af Lars Worre og Hustru Frederikke Augusta, født Kolb. Købmandsgaarden bestod af et langt lavt Hus, paa hvis Facade en bred Port førte ind til en stor Gaardsplads. Tilhøjre for Porten havde Lars Worre sin Købmands-handel. Samme Lars Worre stiftede d. 31. Oktober 1851 et Fri-boliglegat, „Worres Minde“, for gamle og svage Viborggensere. I dette Hjem samledes Datidens Personligheder, og her opstod Tanken om et Viborg-Teater, hvilket siger os, at det var et

rigt kultiveret Hjem, hvor saavel Skuespillerkunst som anden Kunst diskuteredes. Lars Worre lod en af sine Udbygninger ombygge til Teater, og paa denne første Scene i Viborg, i Gaarden bag nuværende Hotel Phønix, optraadte Navne som Christian Zangenberg, Jonna Neiendamm, Betty Hennings m.fl. Lars Worre var født den 24. November 1787 i Viborg og døde den 28. Juli 1853. Efter hans Død nedlagde hans Enke Købmandshandelen og indrettede dens Lokale til Beboelse for Enkekammerherreinde Dorothea Ahlefeldt Laurvig. Frederikke Worre døde den 9. Oktober 1893, 94 Aar gammel, og med hende forsvandt den gamle Teatergaard, nye Tider gærede, og ved Skøde af 12. Januar 1895 overdrages Ejendommen af Boets Executor testamenti, Overretsprokurator Carl Neckelmann til Konditor Carl Christensen i Viborg. Det synes dog af Købekontrakt og Skøde at fremgaa, at der endnu blev holdt Teater i Gaarden, idet Teaterdirektør Carl Henriksen og senere Teaterdirektør Carstens endnu skal have Lov at benytte Teatret til 3-4 Forestillinger.

Konditor Christensen lod da opføre nuværende Hotel Phønix og drev dette indtil sin Død i 1902. Hans Enke, Emma Christensen, født Jørgensen, solgte og overdrog ifølge Købekontrakt af 27. November 1902 sin Ejendom, Hotel Phønix, Matr. Nr. 280 af Viborg Købstads Grunde med paastaaende Bygninger til Overkelner M. Rasmussen fra Svendborg. Martin Rasmussen drev Hotellet til 1916, da det overgik til P. Christensen, der kort efter afhændede det til A. Andersen. Den 1. Maj 1924 solgtes Hotellet til nuværende Ejer, Johannes Nissen, der er født den 6. Januar 1886 og gift 1908 med J. Christensen. Nissen har foretaget betydelige Udvidelser af Hotellet og erhvervede i 1934 Klubbygningen for her at indrette en moderne Restauration, der skal drives sammen med Hotel Phønix.

Orgelet i Viborg Domkirke.

VIBORG DOMKIRKES ORGELVÆRKER. Medens de første Vindorgeler kom til Vesteuropa allerede i Aaret 757, da den østromerske Kejser Konstantin skænkede et Orgel til Kong Pepin af Frankrig, og Karl den Store omtrent samtidig lod et Instrument opstille i den nybyggede Domkirke i Aachen, har vi først henimod Aar 1300 sikre Vidnesbyrd om Orglets Tilstedeværelse i Danmark, idet vi fra den Tid har Efterretning om et saadant i Ribe Dom-

kirke og i 1317 om et i Lund. Hvad Viborg angaar synes det, som om Domkirken forud for det nuværende Orgel kun har haft to, i hvert Fald lader ingen af Kilderne til Viborgs ældre Historie, jvfr. Ursin, til at kende et Orgel i Domkirken før 1570. Paa den anden Side forekommer det lidt mærkeligt, at Domkirken ikke skulde have haft et endnu ældre Orgel, naar Søsterkirkerne i Ribe og Lund allerede paa det Tidspunkt har haft det i et Par Hundrede Aar.

Men paa sikker Grund er vi altsaa først 1570, selv om Ursin ikke ved Omtalen af dette Orgel nævner sin Kilde, men kun beretter, at det havde en latinsk Indskrift fra Ps. 150.3-4, og at det gik op i Luer ved den store Brand den 25. Juni 1726.

Det næste Orgel tilvejebragtes ved Gaver fra Biskop Johannes Trellunds Legat, ligesom en vis Thomas Bjerring af Randers i 1728 havde skænket 100 Rdl. dertil. Det er sandsynligvis — men ogsaa her kan vi kun formode — bygget af Lambert Daniel Carstens, der 1730 byggede et stort Orgel til Aarhus Domkirke og i 1740erne et til Søndre Sogns Kirke i Viborg. I hvert Fald fremgaar det af Kirkens Regnskaber (paa Landsarkivet i Viborg), at han har repareret Bælgene i 1743; og for den, der ved hvor ømtaalig et Orgel er for Vind og Vejr, især i Kirker, der ikke kendte til moderne Varmeapparater, lyder det meget troligt, at et Instrument, der var opstillet i 1736, allerede maatte efterses 7 Aar senere. Det ligger da nær at antage, at det er Orgelbyggeren, der igen foretager Eftersynet og Reparationen.

Orgelet stod altsaa færdigt 1736 og havde oprindeligt 34 Stemmer, Tremulant, to Cymbelstjerner og 6 Bælge, men en af Datidens bekendte Orgelspillere, Georg Joseph Vogler (1749—1814), der 1799 gav Koncert i Kirken, fjernede 4 Stemmer uden at opfylde sit Løfte om at erstatte dem med andre. Dispositionen var derefter følgende:

MANUALVÆRK: Quintadena 16, Principal 8, Rohrfløte 8, Oktav 4, Flauto 4', Oktav 2', Stor Decimant 2', Nazal 3', Trompet 8'.

BRYSTVÆRK: Gedacht 8', Oktav 4', Fløte 4', Oktav 2', Gemsehorn 2', Waldfløte 2', Schilffløte 1½', Sesquialter 2 Fag, Scharff 4 Fag, Vox humana 4'.

PEDALVÆRK: Subbas 16', Principal 16', Oktav 8', Gedacht 8', Oktav 4', Rauschfløte 2', Rohrquinte 12', Basun 16', Trompet 8', Trompet 4', Cornet 2'.

Da den genopbyggede Domkirke skulde have et nyt Orgel, havde den danske Orgelbygger, Daniel Kønne, allerede skabt sig et anset Navn. Han havde arbejdet paa de førende Orgelbyggerier i Udlandet, bl. a. hos den berømte Aristide Cavaille-Coll i Paris, hvor han havde tilegnet sig et grundigt Kendskab til de nyeste tekniske Fremskridt, bygget flere fortrinlige Instrumenter og nylig fuldført et større Orgel til Holmens Kirke i København, hvor Niels W. Gade sad som Organist og satte stor Pris paa ham. Vistnok paa Gades Foranledning og Anbefaling blev det da overdraget Kønne at bygge det nye og nuværende Orgel til Domkirken. Det stod færdigt 1876 og vakte ved sin, dengang sjældne, tvedelte Opstilling i en C og Cis-Side, der var nødvendig for ikke at udelukke Lyset fra det store Vestvindue, og ved sit ligeledes dengang sjældne, fritstaaende Spillebord, en ikke ringe Opmærksomhed. Kun Værket til Manual 3, der er placeret ovenover Vinduet, er chromatisk opstillet.

Det er bygget efter mekanisk Slejfelade-System med pneumatisk Maskiner og indeholder ialt 42 klingende Stemmer, fordelt paa 3 Manualer og Pedal med et samlet Pibeantal af godt 2300. 1ste og 2det Manual samt Pedalet har hver 4 Vindlader, to i hver Side, og Vindtilførselen sker — siden 1907 — ved en elektrisk dreven Ventilator. Den smukke Facade er udført efter Tegning af Professor H. B. Storck, med Hovedværkets Principal 8-Fod staaende i Prospektet, og Dispositionen, der bortset fra en enkelt Tilføjelse (Quartian 2 Fag i Man. 3) staar urørt fra Kønnes Tid, er følgende:

MANUAL 1 VINDLADE A: Bordun 16', Bordun 8', Principal 8', Fugara 8', Quintatøn 8', Gemsehorn 4', Superoktav 2', Quinte 2^{2/3}.

VINDLADE B: Oktav 4', Sifføjte 1', Rørquint 5^{1/3}', Sesquialtera 2 Fag (2^{2/3}-1^{3/5}), Mixtur 4 Fag (C 2', rep. paa „fis“ med 2^{2/3}' og paa enstreget „c“ med 4'), Fagot 16', Trompet 8'.

MANUAL 2. VINDLADE A: Gedacht 16', Principal 8', Rørfløjte 8', Flauto traverso 4', Gemsehorn 2'.

VINDLADE B: Viola di Gamba 8', Oktav 4', Hazardquint 2^{2/3}', Cornet 1.2.3. Fag', Obo 8'.

MANUAL 3: Violin Principal 8, Gedakt 8', Suavial 8', Flauto dolce 4, Flautino 2, Quartian 2 Fag (1^{1/3}-1), Dolcian 8'.

PEDAL. VINDLADE A: Subbas 16', Principalbas 16', Violonbas 16', Gedachtbas 8', Rørquint 10^{2/3}'.

VINDLADE B: Oktaubas 8', Violoncello 8', Superoktav 4', Basun 16', Trompet 8'.

KOPLER (Registertræk). Man: 2-1, Man: 1-Ped.

SPÆRREVENTILER (Registertræk), Man: 1 A, Man: 2 A, Pedal A.

„ (Fod-Trin), Man: 1 B, Man: 2 B, Pedal B.

SVELLEVÆRK: Man. 3.

G. Foss,
Domorganist.

GUNNAR FOSS, Domorganist, er født den 30. Januar 1877 paa Frederiksberg som Søn af Landskabsmaler, Professor Harald Foss og Hustru Anna Elisabeth Christine Holcka, f. Hansen. Gift med Ragna Hvass, Datter af Jægern. F. T. Hvass. Cand. phil. 1895, Hebraikum 1897, Patristikum 1898, uddannet hos Komponisten Gustav Helsted, Domorganist v. Viborg Domkirke siden 1902, Bestyrelsesmedlem i Dansk Organist- og Kantorsamfund af 1905, R. af D. 1927.

EMMA LOUENS, Organist, er født den 8. April 1874 i Viborg som Datter af Murermester A. S. Louens og Hustru, født Løgstrup. Uddannet hos Professor Amberg, Organist ved Søndersogns Kirke siden 1896, Medlem af Musikforeningens Bestyrelse.

E. Louens,
Organist.

VIBORG SOM GARNISONSBY. Det er lange Tider siden, at der første Gang kom Soldater til Viborg. Byens Beliggenhed i Jyllands Hjerter og de Forhold, der gjorde, at Viborg igennem Aarhundreder nævnedes som Jyllands Hovedstad, gav den strategisk Betydning, og delte medførte, at den under urolige Forhold nødvendigvis maatte have en Besætning af Soldater: Forholdet træder tydeligst frem under Kampene mellem Svend, Knud og Valdemar, da Svend Grate lod Byen omgive med Volde og Grave; det var i 1150, og det er Saxo, der fortæller os derom.

I Tiden fra kort efter Enevældens Indførelse og til omkring Aar 1800 laa der af og til Garnison i Viborg, og i de følgende Menneskealdre krævede Tugthuset, Viborghus, Soldater til Bevogtning af sine mange Bygninger, i hvilke farlige Forbrydere sad fængslede, der maatte derfor fra andre Byer lægges større og mindre Styrker hertil. I Begyndelsen af det 19. Aarhundrede laa saaledes Dele af det 2. Jydske Infanteri-Regiment — den senere 9. Bataillon i Aalborg — i Viborg, og i mange Aar derefter mindedes Byens Borgere denne smukke Afdeling, hvis Folk var klædt i højroede Uniformer med hvide Opslag og hvidt Lædertøj; ogsaa Egnens Folk, der havde tjent i dette Regiment, tænkte tit med Stolthed tilbage paa deres Soldatertid i Viborg.

I Vinterperioderne mellem Treaarskrigens forskellige Felttog blev Byen ofte benyttet som Garnison for forskellige Fodfolksafdelinger, og efter Fredsslutningen i 1850 kom 9. Bataillon tilbage til 2. Jydske Regiments gamle By; Opholdet blev imidlertid kun af kort Varighed.

Generalkommandobygningen.

Naar det i hine Tider kunde lade sig gøre snart at bruge en By som Garnison og snart at tage den indkvarterede Afdeling bort, for efter nogen Tids Forløb igen at belægge Byen, skyldes det, at de militære Indretninger i en Garnisonsby den Gang var meget faa og yderst primitive; der var saaledes i Viborg egentlig kun en Vagtbygning — Corps de garde eller Cortegal, som Menigmand sagde — og den laa paa det nuværende Gammeltorv. Mandskabet blev indkvarteret rundt om hos Borgerne, og disse gav dem kun maadelige Boliger; smaa Rum i Kælder eller paa Loft med smalle Senge, hver beregnet til 2 Mand. Det var, hvad man den Gang bød Soldaterne.

I April 1865 fik Viborg sin faste Garnison, og siden da har der til Stadighed ligget Soldater i den gamle By; nogle Aar forinden var det ved Lov blevet bestemt, at hver Soldat skulde have sin egen Seng, de maatte ikke mere ligge 2 og 2 sammen.

Det var 6. og 8. Bataillon, der den Gang rykkede ind. Soldaterne bragte Liv til Byen, men dette øgedes i betydelig Grad, naar om Sommeren de aarlige Lejrsmølinger ved Hald førte store Dele af den danske Hær til Egnen; Borgerne valfartede ud til den store Teltby paa Herregaardens Marker, og Soldaterne pyntede om Søndagen paa Byens Gader.

Igennem Aarene skiftede de Styrker, der havde Garnison i Viborg, kun 6. Bataillon vedblev at holde til her. Hærloven af 1880 skabte 9. Regiment, og ved den til Hærloven af 1900 knyttede Garnisonsordning blev 14. Regiment (Reserveregiment) oprettet i Viborg, og 2. Generalkommandos Stab blev forlagt hertil. Byen var derefter i alle Verdenskrigens Aar den vigtigste og største Garnisonsby i Jylland; her løb Traadene sammen, og fra Generalkommandoen lededes alle de jyske Afdelingers Færd. Resultatet heraf var, at der i den tidligere saa stille By udfoldede sig et rigt militært Liv. I den røde Bygning paa Sct. Matthias Gade, hvor Generalkommandoen havde sine Kontorer, mødtes Officerer fra alle Landsdelens Egne, og dette satte, som

naturligt er, sit Præg paa Byen. I dens Borgerkvarterer boede de indkaldte Soldater, og ogsaa her var der et livligt Rykind og Rykud, en Følge af den idelige Skiften af tjenstgørende Aargange.

Byen savnede igennem alle disse Aar i høj Grad en Kaserne; der var til Brug for Garnisonen foruden Generalkommandobygningen kun en Vagtbygning — den for nogle Aar siden saa meget omtalte „Gamle Vagt“ — nogle Depotlokaler, hvor Munderingssager og Vaaben blev opbevaret, en Ejendom, Garnissonsskolen kaldet, i hvilken Regimentet havde sine Kontorer og Vinterskolerne deres Undervisningslokaler, et Garnissonssygehus og et Gymnastikhus; midt i 1920erne tog man imidlertid fat paa Kasernebyggeriet, men endnu er dette ikke helt tilendebragt; der er dog Haab om, at man i 1935 helt kan komme bort fra Indkvarteringen hos Borgerne, hvor Soldaterne ligger spredte ud over hele Byen, hvor Fordringer til Orden og Punktlighed let slappes, og hvor megen Tid gaar til Spilde ved March frem og tilbage til Kvartererne.

Da Hærloven af 1922 blev gennemført, ændredes 9. Regiments S sammensætning, 14. Regiment ophævedes, og et nyt Reserveregiment (3.) holdt sit Indtog. 2. Generalkommandos Stab blev nedlagt, og i dens Sted rykkede Generalinspektøren for Fodfolket ind.

Hærloven af 1932 bragte igen Forandring: Generalinspektøren flyttede til København, og den nyoprettede Jydske Division fik sit Hovedkvarter i Viborg; 9. Regiment blev nedlagt, og i dets Sted blev 3. Regiment, som i Viborg har 6. og 20. Bataillon samt sit Skytskompagni, formeret som Liniregiment. Ved samme Lejlighed forefaldt der imidlertid en Begivenhed, som fra Borgernes Side betragtedes næsten som en Ulykke: Regimentsmusikken forsvandt. Den havde igennem Aarene spillet sig saaledes ind i Byens Hjerte, at Korpset betragtedes som en Del af den gamle Stad; Borgerne havde haft Glæde af Regimentsmusikken, ikke alene naar den om Søndagen spillede paa Torvet, eller den om Hverdage fulgte Kompagnierne hjem fra Øvelser, men dens Musikere havde i høj Grad bidraget til at sætte Fart i Byens Musikliv; det maa man nu undvære. —

Det ensformige Garnisonsliv i Viborg er af og til blevet hævet op af Hverdagens Graa; foran er omtalt den Indflydelse, som Lejrsamlingerne ved Hald og de urolige Aar, da Sikringsstyrken var indkaldt, har haft, men tilbage er at nævne de Jubilæumsfester, 6. Bataillon har højtideligholdt i Jyllands gamle Hovedstad. I 1907 fyldte den 250 og i 1932 275 Aar, og begge Gange var der Fest i Byen; ved 250-Aars Jubilæet kom Kong Frederik den Ottende til Staden, og ved den Parade, der fandt Sted paa Exerцерpladsen, skænkede han til Bataillonens Fane 2 Baand, paa hvilke i gylden Skrift var optegnet de store Navne fra Bataillonens Historie. Ved begge Lejligheder mindedes man Aprildagene i 1865, da 6. og 8. Bataillon holdt deres Indtog i Byen og blev budt et hjerteligt Velkommen.

Der er og har altid været et godt Forhold imellem Byens Borgere og Soldaterne; de rolige jydske værnepligtige lever deres stille Liv i den gamle By, Udskejelser hører til Sjældenhederne, og Borgerne ser med Velvilje paa Jensenne, naar disse i deres Fritid færdes paa Byens Gader.

Der er her Grund til at nævne, at det var fra Viborg, at i sin Tid den Tanke udgik, at man skulde gøre noget for Mandskabet i dets Fritid. Her indrettedes i 1878 et Soldaterhjem, hvor Folkene udenfor Tjenestetiden kunde samles, og dette blev i al sin daværende Beskedenhed Forbilledet for mange andre lignende Hjem Landet over.

K. L. Lasson,
Generalmajor.

Krig“, (1910 tildelt det krigsvidenskabelige Selskabs Præbelønning), „Studier over Verdenskrigen, Fodfolket“ (1920) m. m.

K. L. LASSON, Generalmajor, Kammerjunker, K. 2. DM., Gr. Fr. 5, R. St. A. 3, R. St. Stan. 3, Stb., V. 5, S. Sv. 2, er født den 29. Februar 1872 i København som Søn af Grosserer O. T. Lasson og Hustru, født Kemp. Gift 1899 med Rose Stein, Datter af Professor, Laboratorieførstander Vald. Stein og Hustru. Student fra Metropolitanskolen 1890, Sekondløjtnant 1893, Premierløjtnant i Fodfolket s. A., i Livgarden 1900, i Generalstaben 1905, Kaptajn 1908, Kompagnichef ved 18. Bataillon 1909, i Livgarden 1909—11, Adjudant ved Jydske Brigade 1911—13, Stabschef hos Generalinspektøren for Fodfolket 1913—19, Oberstløjtnant og Chef for 1. Bataillon 1919, Chef for 21. Bataillon 1923, for 10. Regiment 1925, Oberst 1925, Chef for 11. Regiment 1929, nu Generalmajor. Medlem af det krigsvidenskabelige Selskabs Bestyrelse 1921, Formand for Alliance Francaise i Aalborg 1929, Studieophold i Marchal Petains Hovedkvarter i Chantilly 1919. Har skrevet: „Rytteriets Anvendelse i den russisk-japanske

AMTS- OG BYSYGGEHUSET I VIBORG. „Foranførte Tabeller (angaaende Dødeligheden) vise, at Viborg, uagtet sit noget ublide Klima, er et sundt Opholdssted; den Sygdom, som hersker her stadig og næsten kan siges at være endemisk, er Rheumatisme og Catarrh i sine forskellige Former. Snue, Hals- og Tandpine, Hoste, Gigt og Giftfeber ere derfor almindelige, ei alene om Vinteren, men og om Sommeren, en i saa Henseende farligere Aarstid, da der ofte paa en varm Dag følger en kold Nat, og Temperaturen formedelst Klimaets Ustadighed undergaae hyppige og ofte bratte Forandringer; der gives saaledes her kun faa ældre Mennesker, som ikke lide af Flyveværk eller Gigt et eller andet Sted. -- I Brugen af kloge Mænd og Koner giver den viborgske Almuesmand ikke den jydske Bonde noget efter“. — Saaledes lyder det vigtigste af Ursins Bedømmelse af Viborg Bys Sundhedstilstand for Tiden omkring 1840—50. Han hævder videre, at Byens gode Sundhedstilstand maa skyldes

Det gamle Sygehus' kirurgiske Afdeling.

Sygehuset for Viborg Amt og By. Ny medicinsk Afdeling og Operationsafdeling.

de efter Tiden forbavsende gode sanitære Forhold, i første Række Byens store Udstrækning i Forhold til Indbyggerantallet, saaledes at de almindelige smitsomme Sygdomme ikke naar nogen Heftighed. Som anden Aarsag til den gode Sundhedstilstand nævnes det udviklede Medicinalvæsen.

Det første Forsøg paa at skaffe Viborg en autoriseret Læge blev gjort i 1545, da

Christian den Tredie ved sin Nærværelse i Viborg skænkede „til Byens Hospital Testrupgaard og Gods under den Betingelse, at Hospitalsforstanderen skulde af Godsets Indtægter betale 50 Rdlr. til en i Viborg boende Doctor eller Licentiat i Medicinen, indtil en Saadan kunde blive forsynet med et af Domkapitlets Canonicater og med Residents“. Først i 1561 blev dog en Arnoldus Seratus beskikket som Medicus i Byen, og hermed var Begyndelsen gjort. I de følgende Aar skiftede de „statsstøttede“ Læger meget hyppigt, og af Lister over Læger, sammensatte af Skattelister og endnu bevarede Udnævnelser, kan man se, at med Udnævnelserne fulgte Optagelse i Domkapitlet, og ofte endte det med, at Lægen ganske gled over i Præstestanden.

Man forstaar heraf, at hine Tiders lægevidenskabelige Uddannelse ikke har været særlig speciel — den gled over i de andre Videnskaber, og man var ikke fast knyttet til eet bestemt Fag. Derfor var det ogsaa blomstrende Tider for Datidens kloge Mænd. Det var som Regel Barbererne, (Bartskær af tysk Bartscherer), der optraadte som Konkurrenter til Lægerne især som Kirurger. Disse havde ingen speciel Uddannelse, men de nye, der kom frem, stod først i Lære hos de ældre, og efterhaanden skabtes en virkelig kirurgisk Lægestand ved Siden af den lærde medicinske.

En „Anstalt for Syge“ blev for privat Regning oprettet 1826, hvor Patienter optoges for en Betaling af 26 Sk. daglig; i dette første Sygehus var der Plads for ca. 20 Patienter. Der har jo sikkert været Steder, hvor de syge blev plejet, før dette Sygehus blev oprettet, men det har været af en nogen anden Karakter, idet det var Klostrene, der tog sig af Sygeplejen, og faktisk selv foretog et Udvalg blandt de syge. Efter Reformationen har der dog ogsaa bestaaet en Slags Sygehuse, thi man kan baade finde Benævnelsen „Sygestuejord“, og i 1677 tales der om „een, der kom fra Sygestuen“.

Først ca. 1860 blev der af Viborg Amt og By foretaget noget for Sygeplejen. Man erhvervede en Ejendom, opført omkring 1855 i Grønnegade, og der indrettedes der et Sygehus med 20 Senge. Dette Sygehus stod i det væsentlige uændret indtil 1898, da der blev bygget en helt ny Bygning. Den, der skabte det nye Sygehus, var Stiftsfysikus, Dr. med. P. W. Heiberg, der fra 1876 var Sygehuslæge. Under hans Arbejde voksede Tilstrømningen til Sygehuset, og man maatte søge at skaffe Plads for Udvidelser. Det viste sig imidlertid at være umuligt i Grønnegade, og man saa sig derfor nødsaget til at bygge et helt nyt. 1888 begyndte man Opførelsen af den nye Bygning efter Tegninger af Arkitekt H. Ph. Schmidt, og 1889 laa Sygehuset færdigt, paa samme Sted som det nuværende. Dette nye Sygehus havde 70 Senge, fordelt med 20 paa epidemisk Afdeling og 50 paa med.-kir. Afdeling. I ca. 20 Aar kunde man klare sig med dette, men i 1909 maatte man begynde paa Udvidelserne. Først byggedes der Funktionærbolig, dernæst i 1912 en Barak med 14 Senge, 1916 en Pavillon med 52 Senge, og samtidig maatte man indrette en ny Operationsstue i Hovedbygningen. 1916 ændredes Sygehusets Forhold noget, idet Dr. med. Heiberg trak sig tilbage og efterfulgtes af to Læger, en, der forestod den medicinske Afdeling, og en, der forestod den kirurgiske.

Allerede 1922 maatte man igen begynde paa store Udvidelser, der strakte sig over 2 Aar. Der byggedes ny Epidemifdeling med 76 Senge, en Maskinbygning, Desinfektionsanstalt, Ligkapel med moderne Sektionsstue, Modernisering af Røntgen- og Lysafdelingen og endelig et Tunnelanlæg til Rørledningssystemet. Med denne Udvidelse kunde Sygehuset nu rumme 187 Patienter, saaledes fordelt: kirurgisk Afdeling 88 Senge, medicinsk Afdeling 51 Senge, epidemisk Afdeling 38 Senge, i en Barak 10 Senge.

Denne Udvidelse hjalp kun kort Tid, snart var Sygehuset igen overbelastet, og man maatte atter planlægge nye Udvidelser. Tegninger til disse saavel som til den forrige Udvidelse blev givet af Arkitekt Søren Vig-Nielsen, Viborg. — De sidste Aars Udvidelser har ifølge en af Sygehusforvalter Grandjean udarbejdet Oversigt været følgende: „Der er udgravet Kælder og paabygget en Etage paa den gamle Epidemibygning, hvorefter der i denne Bygning er indrettet Centralkøkken med Boliger for Køkkenbestyrerinde og Husmedhjælpersker. Der er udført Tunnelanlæg, der forbinder Køkkenafdelingen med Patientbygningen, og hvori saavel Transport af Mad som af Patienter kan foregaa. Paa den gamle Hovedbygning er paabygget en 1. Salsetage og en Tagetage til Udvidelse af den kirurgiske Afdeling, samt Indretning af Skadestue m. m. I Hovedbygningens Kælder indrettedes en moderne Badeafdeling. Endvidere opførtes Bilgarager og Værkstedslokale. Ved en senere Bevilling tilkom yderligere 2 lukkede Liggehaller, hver til 20 Pladser, i Etagen over disse indrettedes Elev- og Husmedhjælperværelser, ialt 30. Desuden er der paabegyndt en Om- og Tilbygning til Administrationsbygningen, hvori der bliver nye Kontorlokaler, Udvalgsværelse, Forvalterbolig, samt Boliger for Reservelæger og Lægekandidater. Disse sidste Arbejder ventes færdig til November d. A. (Denne Oversigt er skrevet til „Tidsskrift for danske Sygehuse“ 1930, og de dengang paabegyndte Ombygninger er nu fuldendte).

Sygehusets Personale bestaar af 170 Personer. 98 ved Sygeplejen — 72 ved Administrationen.

Til Sygehuset er knyttet: Overlægerne D. Bartels og F. Poulsen, Oversygeplejerskerne Frk. Agnes Baltzersen og Frk. Birgithe Skolborg, Oldfrue Fru Mette Andersen og Maskinmester L. Chr. Jensen.

D. Bartels,
Overlæge.

F. Poulsen,
Overlæge.

Agnes Marie Baltzersen,
Oversygeplejerske.

DANIEL BARTELS, Overlæge, er født den 18. Juli 1884 i København som Søn af Apoteker C. Bartels og Hustru Karen, født Rasmussen. Gift 1910 med Else Marie Schou. Student fra Vejle 1902, med. Eksamen 1909, praktiserende Læge i København fra 1911—20, 2. Reservekirurg ved Kommunehospitalets Afdl. 1 fra 1915—16, Reservelæge ved Københavns Amtssygehus fra 1917—19, Reservekirurg ved Frederiksberg Hospitals Afdl. A fra 1919—21, assisterende Læge ved Radiumstationen i København fra 1916—19, Leder af samme 1920, Overlæge ved Viborg Amts- og Bysygehus siden 1921.

FREDERIK POULSEN, Overlæge, er født den 13. Juni 1882 i Jydstrup som Søn af Professor, Overlæge, Dr. med. Kristian Poulsen og Hustru Asta, født Grundtvig. Gift 1910 med Marie Andersen. Student fra Østersøgades Latinskole 1900, med. Eksamen 1907, Reservelæge ved Viborg Sygehus fra 1907—08, og fra 1910 Afdelingslæge ved dettes medicinske og epidemiske Afdl. 1916, Overlæge 1922.

AGNES MARIE BALTZERSEN, Oversygeplejerske, er uddannet paa Aarhus Kommunehospital fra 1913—19, har virket ved Præstø Amts Sygehus fra 1919—31 med Undtagelse af 1926, da Frøkenen opholdt sig paa Hospitaler i New York, Oversygeplejerske ved Viborg Amts- og Bysygehus fra 1. April 1931.

BIRGITHE SKOLBORG, Oversygeplejerske, er født den 7. Juni 1872 i Fjeldsø. Elev paa Ringkøbing Sygehus 1905, kom til Viborg Sygehus 1906, siden 1927 Oversygeplejerske ved Viborg Amts- og Bysygehus medicinske Afdeling.

METTE ANDERSEN, Oldfrue, er født d. 16. November 1882 i Ravnstrup som Datter af Gaardejer Niels Sørensen og Hustru Maren, født Jensen. Gift 1909 med Mejeribestyrer Andreas Anthon Andersen (død). Oldfrue ved Viborg Amts- og Bysygehus siden 1923.

LORENS CHRISTIAN JENSEN, Maskinmester, er født den 21. April 1884 i Svendborg som Søn af Niels Jensen og Hustru Maren Laurine, født Christensen. Gift 1907 med Margrethe Magdalene Mogensen. Maskinmester ved Viborg Amts- og Bysygehus.

STATENS SINDSSYGEHOSPITAL I VIBORG. Det første, man hører om Sindssygeanstalt i Viborg, er i Ursins Bog, „Stiftsstadten Viborg“, hvor man finder følgende Passus: „Daarekister have været indrettede baade i Fattighospitalet, som og i Tugt-huset, men have i mange Aar ikke været anvendte til sligt Brug“.

Saadanne Daarekister fandtes i de fleste større Byer, beregnet paa at afsondre de Sindssyge fra Samfundet, saa de ikke var en Fare for Befolkningen. Den først kendte Daarekiste i Europa indrettedes i Upsala 1305, men allerede tidligere fandt man dem i de til Arabien knyttede Lande. Man ansaa langt op i Tiden Sindssyge for et moralsk Onde, der maatte bekæmpes med Tvang og Straffe, og selv i vor Tid er det vanskeligt at faa udryddet Fordommen mod Sindssygehospitalet, idet man let glemmer, at Formaalet med dem er Helbredelse, Hjælp.

I 1847 oprettedes den første Helbredelsesanstalt herhjemme for Sindssyge, idet man benyttede sig af de Erfaringer, man havde høstet i Udlandet. Anstalten lagdes i Nærheden af Aarhus og indrettedes til at give Plads for 130 Patienter, et efter Tiden rigeligt Antal. Sjælen i Bestræbelserne for Oprettelsen af Sindssygehuset var dets senere Overlæge, Dr. H. Selmer, som skarpt hævdede, at „Afsindighed var en legemlig

Viborg Sindssygeanstalt.

Sygdom, uagtet den fornelig ytrede sig med sjælelige Symptomer⁴. Dermed var Retningslinien for det nye Hospital angivet.

Det viste sig hurtigt, at man langt fra kunde give Plads for alle Patienter, der søgte ind, og trods mange Udvidelser maatte man tilsidst udskille de uhelbredelige Sindssyge, og for dem ombyggedes den nedlagte Straffeanstalt i Viborg. I Bestemmelserne for Anstalten fastsattes, at fortrinsvis berettigede til Optagelse skulde de tidligere i andre Sindssygeanstalter behandlede være, og til Optagelse i Anstalten skulde der kræves en Lægeattest om, at de paagældende Sindssyge var nedsunken i en saadan Sløvhedstilstand, at de ydre Forhold var dem ligegyldige, naar blot deres nærmeste materielle Livsfornødenheder tilfredsstilledes.

Den 7. Maj 1877 var Ombygningen færdig, og allerede 31. December samme Aar havde Anstalten 213 Patienter. I Løbet af de følgende Aar steg Antallet, saa man allerede i 1881 og senere i 1885 maatte skride til Udvidelser, hvorved Pladsantallet forøgedes fra 300 til 340, men da Afgangen fra Anstalten paa Grund af Patienternes Uhelbredelighed kun skete ved Dødsfald (ca. 10 aarlig), kunde den ikke, som det var Meningen, aflaste Statens to andre Sindssygeanstalter ret meget. Anstaltens Bygninger laa ydermere saaledes kilet ind mellem andre Bygninger, at Udvidelser var omtrent umulige at foretage.

I en Aarrække var der derfor roligt om Anstaltens Forhold, men da Jernbanestationen, der tidligere havde spærret for Anstaltens Udvidelsesplaner mod Vest, hen mod Aarhundredets Slutning blev flyttet, fremkom der igen Planer om Udvidelse. Den 5. Aug. nedsattes der en Kommission, der skulde undersøge Mulighederne for en Udvidelse, og da der var Udsigt til, at Gasværket, der før havde ligget i Vejen for Udvidelse mod Øst, vilde blive flyttet, fremkom Kommissionen med det Forslag, at Anstalten skulde udvides til at rumme 700 Patienter, og samtidig skulde den ikke mere udelukkende huse uhelbredelige, da det medførte flere Ulemper, men give Plads for helbredelige ogsaa. 1901 blev der forelagt Rigsdagen et Forslag, ifølge hvilket der skulde bevilges ca. 2,5 Mill. Kr., men Planerne maatte henlægges, da de for Øjeblikket i hvert Fald var for kostbare. 1904 fremsatte den daværende Justitsminister et Forslag om at bevilge 780,000 Kr. til Udvidelse af Anstalten, saa at den vilde blive i Stand til at rumme ialt 700 Patienter. Forslaget blev i Løbet af en Maaned færdigbehandlet og vedtaget af Rigsdagen.

I Løbet af 1904—05 opførtes saa en Række Bygninger, efter Tegning af kgl. Bygningsinspektør, Professor Kampmann, blandt andet kom der Funktionærboliger til to Læger, en Administrationsbygning med Lægelokaler og Kontorer og endelig to Plejestiftelser med Plads til 100 Patienter hver, og fire Pavilloner, hver til 40 Patienter. I de følgende Aar optoges der en Del fra de andre Sindssygeanstalter, 180 allerede efter ganske kort Tid, og man maatte derfor snart skride til at standse Tilgangen noget, for at kunne give Plads for Sindssyge, der indlagdes fra Sygehuse, Arbejdsanstalter eller lignende. I 1913 vedtoges det ogsaa i Fællesregulativet for Statens Sindssygeanstalter, at hvert Sindssygehospital fik sit eget Optagelsesomraade, i hvis Centrum Hospitalet blev placeret. Denne Ændring betød ogsaa meget for det almindelige Syn paa Sindssygehospitalet, idet de Syges Paarørende lettere ved Selvsyn kunde overbevises om den gode Pleje.

I Aarenes Løb er der stadig blevet foretaget Udvidelser, baade af Afdelingerne for de syge, saa de nu giver Plads for 480 Kvinder og 350 Mænd, og Afdelingerne med Boliger for Sygeplejersker, Læger og Funktionærer. 1908 oprettedes der en Afdeling for farlige Forbrydere, der var under Observation, ialt med 7 Pladser. 1. April

1932 er der til Hospitalet tilknyttet Plejehjemmet „Visborggaard“ ved Hadsund for kronisk rolige Patienter. 1. April 1933 paabegyndtes en Familiepleje for „Visborggaard“ og Hospitalet i Viborg, en human og praktisk Foranstaltning, der gaar ud paa at stationere Patienterne hos private Familier efter forudgaaende Instruktion fra Hospitalet.

Til Sindssygehospitalet er knyttet: Overlæge V. Askgaard, Afdelingslæge Chr. F. Melbye, Forvalter V. Aggerholm, Oversygeplejersker Frk. Svenné og Frk. Christiansen, Køkkenbestyrerinde Frk. R. Gissel og Maskinmester A. Hansen Taul samt Portner N. P. Thougaard.

VAGN ASKGAARD, Overlæge, er født den 17. April 1889 i Kirke Skjensved som Søn af Førstelærer Jens Askgaard og Hustru Mette Marie, født Jensen. Gift 1916 med Gudrun Koch. Student fra Roskilde Latinskole 1907, med. Eksamen 1914, Reservelæge i Marinen fra 1914—17, Assistent ved Københavns Polikliniks Nerveafdeling fra 1916—18, Assistent og 2. Reservelæge ved Kommunehospitalets 6. Afdl. fra 1918—20, Assistent ved Rigshospitalets Nervepoliklinik fra 1920—21, Afdelingslæge ved Sindssygehospitalet i Nykøbing S. fra 1921—22, ved St. Hans Hospital fra 1922—27, Overlæge ved Statens Sindssygeanstalt i Viborg siden 1927.

V. Askgaard,
Overlæge.

Chr. F. Melbye,
Afdelingslæge.

V. Aggerholm,
Hospitalsforvalter.

R. Gissel,
Køkkenbestyrerinde.

CHRISTIAN F. MELBYE, Afdelingslæge, er født den 21. April 1881. Student 1900, cand.med. 1911, Afdelingslæge ved Statens Sindssygehospital i Viborg siden 1923.

VIGGO AGGERHOLM, Hospitalsforvalter, er født den 22. Marts 1890 i Thisted som Søn af Avlsbruger M. Aggerholm og Hustru Marie Kristine, født Christensen. Gift 1910 med Kirsten Pedersen. Hospitalsforvalter ved Statens Sindssygehospital i Viborg siden 1. Januar 1926. Medlem af Viborg Byraad.

ELNA MARIE CHRISTIANSEN, Oversygeplejerske, er født den 14. Marts 1879 i København som Datter af Kaptajn Jens Peder Christiansen og Hustru Emma, født Bødker. Elev paa Kommunehospitalet i København 1899, paa Øresundshospitalet 1901, privat Sygeplejerske 1902, ved Sindssygehospitalet i Aarhus 1913, ved Statens Sindssygehospital i Viborg som Oversygeplejerske siden 1914.

INGEBORG SVENNÉ, Oversygeplejerske, er født den 28. December 1887 i København, uddannet ved Gl. Frederiks Hospital, Sygeplejerske ved Rigshospitalet, nu Oversygeplejerske ved Statens Sindssygehospital i Viborg.

E. M. Christiansen,
Oversygeplejerske.

I. Svenné,
Oversygeplejerske.

A. H. Taul,
Maskinmester.

N. P. Thougaard,
Portner.

R. GISSEL, Køkkenbestyrerinde, er født den 9. Juli 1890 i Grenaa. Uddannet paa Husholdningsseminariet „Ankerhus“ i Sorø og paa Vedsted Sindspsygehospital. Køkkenbestyrerinde ved Statens Sindspsygehospital i Viborg siden 1929.

ALFRED HANSEN TAUL, Maskinmester, er født den 13. September 1884 som Søn af Fiskehandler H. Hansen Taul og Hustru Ane Kirstine, født Christensen. Gift 1914 med Magdalene Madsen. Udlært hos Mekaniker Chr. H. Taul i Viborg, arbejdet som Svend paa Maskinfabrikker i Tyskland i 2 Aar, senere hos Ths. Th. Sabroe & Co. i Aarhus, Maskinisteksamen 1. og 2. Del samt Tillægsprøven i Elektroteknik, 1915 Maskinist paa Sindspsygehospital i Aarhus, 1916 Maskinassistent paa Middelfart Sindspsygehospital, senere Undermaskinmester samme Sted, 1. December 1929 ansat som Maskinmester ved Statens Sindspsygehospital i Viborg. Søkyndig Medlem af Vestre Landsret siden 1933.

N. P. THOUGAARD, Portner, er født den 11. Februar 1886. Uddannet som Plejer, ansat paa Statens Sindspsygehospital i Viborg i 1908 som Opsyn, forfremmet 1911 til Plejer, udnævnt 1923 til Portner.

GARNISONSSYGEHUSET I VIBORG. Siden 1865 har Viborg haft fast Garnison af en noget vekslende Styrke, for Tiden ca. 4—500 Mand om Sommeren og ca. 100 Mand om Vinteren (ingen Korporalskole), hertil kommer de faste Befalingsmænd og forskellige Stabe. Allerede fra 1765 har der af og til været garnisoneret mindre Styrker i Viborg. I 1805 garnisoneredes saaledes et Detachement paa 60-70 Mand i Viborg, hvilket gav Anledning til, at der til Vagtlokale, Sygestue og Beboelse opførtes „Den gamle Vagt“, en arkitektonisk smuk Bygning, der nu er istandsat og benyttes til Bolig.

Fra 1865 benyttedes til Garnisonssygehus et gammelt Kloster, Sct. Mogensgade 38, nu Privatbolig. Der maa have været meget begrænsede Pladsforhold, navnlig naar Lejren ved Hald (omtrent hvor nu „Røde Kors“s Folkekuranstalt ligger) var etableret. Det maa derfor have været en betydelig Forbedring, da Kommunen i 1874—75 byggede det nuværende Garnisonssygehus, som siden har været benyttet uden væsentlige Forandringer. Under de store Indkaldelser i 1914—18 har det været stærkt benyttet, suppleret med 4 Barakker.

Under Influenzaepidemien i 1918—21 blev Garnisonssygehuset under Ledelse af daværende Chef, Overlæge, Dr. med. P. Videbech, anvendt som kommunalt Influenzahospital. Sygehusets Chefer har været: Overlæge, Etatsraad J. F. Melskens, afskediget 1902, Overlæge, Etatsraad E. O. Krenchel, afskediget 1913, Overlæge, Dr. med. P. Videbech, afskediget 1925, Overlæge E. V. Hartvig-Møller, der i 1930 udnævntes til Stabslæge, og nuværende Overlæge L. C. Tarp.

Garnisonssygehuset er beliggende i Rosenstræde. Det blev bygget i 1874—75, saa vidt det kan oplyses, af Bygmester Paludan. Sygehuset, der blev taget i Brug i 1875 (November Maaned), er bygget i tre Etager og har en blandet Afdeling med Plads til ca. 35 Senge. Typen er Korridorsystemet med en Gang mod Nord-Nordøst, alle Sygestuerne vender mod Syd-Sydøst.

Sygehusets Indretning er saaledes: fra Øst til Vest, Kælder: Opvaskerum, Køkken, Spisekammer, Smørrebrødsstue, Lejlighed for Økonom (3 Værelser med Pigeværelse), Fyrrum med 1 Kedel, 2 Badeværelser, Brændselsrum for Sygehuset samt Brændselsrum og Vaskerum for Forvalteren.

Stueetagen: Operationsstue, Sterilisationsstue og Forbindingsstue, 2 Værelser for Sygeplejersken, Vagttstue, Lægeværelse, Kosterum, Kontor samt Lejlighed for Forvalteren, bestaaende af 3 Værelser med Køkken og Spisekammer, paa 1. Sal: 6 Sygestuer med Plads til ca. 25 Senge, 1 Officerssygestue, Værelse for Sygepasserne og 1 W. C., paa 2. Sal: 2 Sygestuer med Plads til ca. 10 Senge, 2 W. C. og 3 Depoter.

Endvidere er der ved Sygehuset opstillet en fast Barak (Bølgeblik) med Plads til

ca. 25 Senge, 1 Laboratorium og 1 Værelse for 1 Sygepasser, en Bygning med Desinfektionsovn og en Bygning til Vaskerum samt et Liggakapel m. v.

Sygehusets nuværende Personale bestaar af: Sygehusets Chef, Overlæge L. C. Tarp, Sygehusforvalter, Oversergent J. K. G. Jensen, Sygeplejerske, Frk. J. L. G. Tesch, Kogerske Fru E. Hansen, 2 Husassistenter og 2 Sygepassere.

I Finansaaret 1933—34 har der været behandlet 297 Patienter med ialt 2869 Sygedage. Gennemsnit pr. udskreven Patient 9,6 Dage. Udgift pr. Sygedag 6,57 Kr.

Sygehuset er opført af og tilhører Viborg Kommune, dets Opførelsessum er 68,186 Kr. Militæret svarer en aarlig Leje af Sygehuset paa 5,600 Kr. til Viborg Kommune. Kommunen afholder Udgiften til Bygningens og uagelfaste Genstandes Vedligeholdelse. Anskaffelse og Vedligeholdelse af Inventar samt øvrige Driftsudgifter paahviler Staten. Stadsingeniøren varetager paa Kommunens Vegne Tilsyn med Garnisonssygehuset.

I 1928 blev Sygehuset moderniseret ved Indlæg af Centralvarme, W. C., varmt og koldt Vand, Linoleumsbelægning m. m.

LAURITZ CHRISTIAN TARP, Overlæge, er født d. 22. Nov. 1892 i Nakskov som Søn af Købm Julius Tarp og Hustru Valborg Marie, født Møller. Gift 1922 med Inger Brandt. Student fra Herlufsholm 1911, med. Eksamen 1918, Reservelæge i Hæren fra 1918—19, Reservelæge ved Sct. Josephs Hospital fra 1919—20, Reservelæge ved Amtssygehuset i Holbæk fra 1920—21, Reservelæge ved Amtssygehuset i Viborg 1925, Kirurg ved Viborg Amtssygehus fra 1925—30, Overlæge i Hæren 1930, Chef for Garnisonssygehuset i Viborg siden November 1930.

L. Chr. Tarp,
Overlæge.

Aa. Rasmussen,
Tandlæge.

J. K. G. Jensen,
Forvalter.

J. L. G. Tesch,
Sygeplejerske.

AAGE RASMUSSEN, Tandlæge, er født den 3. Juli 1887 i Næstved som Søn af Læderhandler Anders Chr. Rasmussen og Hustru Nathalie Marie Eleonora, født Pedersen. Gift 1912 med Marie Magdalene Martin. Udgaet fra Næstved Realskole 1904, Tandlægeeksamen 1908, Praksis i Taastrup fra 1910—14, i Nykøbing M. fra 1914—15, i Viborg fra 1915, Garnisonstandlæge siden 1918. Formand for Viborg Symfoni Orkester der er stiftet 1931.

J. K. G. JENSEN, Forvalter, er født den 3. Februar 1889 som Søn af Træhandler Hans Jensen og Hustru Karen, født Rasmussen. Gift 1923 med Marie Elisabeth Jensen. Oversergent, Forvalter ved Garnisonssygehuset i Vordingborg i 10 Aar, Forvalter ved Garnisonssygehuset i Viborg siden 1932.

JOHANNE LILLY GEORGIA TESCH, Sygeplejerske, er født den 19. Februar 1898 i Vedbæk som Datter af Sadelmagermester Georg Ferdinand Tesch og Hustru Dorthea Camilla, født Sundberg. Ansat ved Militæret i Slagelse fra 1. Oktober 1929 til 1. Marts 1932, siden da Sygeplejerske ved Garnisonssygehuset i Viborg.

(Litt. Danske Sygehuse 2. Aargang No. 4).

KLINIKEN FOR ØRE-, NÆSE- OG HALSSYGDOMME I VIBORG aabnedes i December 1904 som Klinik for kirurgiske og Øresygdomme i Enkefru Kisums Ejendom i Dumpen Nr. 3, hvor Stiftsfysikus Heiberg i en Aarrække havde haft Patienter lig-

Operationsstuen.

langt overvejende Antal af Patienterne var Sygekassepatienter. - Patientantallet, der gennemgaaende havde været noget over 100 om Aaret, hvoraf ca. $\frac{2}{3}$ var almindelig kirurgiske og $\frac{1}{3}$ Øre- og Halspatienter, sank da til ca. $\frac{1}{3}$, hvorfor Kliniken ved Udgangen af 1917 blev lukket for først at genaabnes som ren Specialklinik i 1925 (fem Senge), efter at Foreningen af Øre-, Næse- og Halslæger udenfor København havde sluttet Overenskomst med Centralforeningen af Sygekasser i Jylland.

I Perioden 1917-25 indlagdes operative Øre- og Halstilfælde ved velvillig Aftale med Garnisonskommandanten og Hærens Lægekorps paa Viborg Garnionssygehus.

Marts 1928 udvidedes Kliniken, der nu havde faaet Lokaler i Handelsbankens Bygning, Mathiasgade 52, til at omfatte 12 Sengepladser. Fra 1904 lededes Kliniken af Overlæge i Hæren, Dr. med. P. Videbech, til dennes Død i August 1933, derefter af Øre-, Næse- og Halslæge H. Videbech. Oktober 1933 udvidedes den til at omfatte 20 Sengepladser. Antallet af Sygedage var 1928: 2443, 1929: 3632, 1930: 3660, 1931: 3699, 1932: 4037 og 1933: 4372. I 1933

angik 988 Sygedage Patienter fra Viborg By, 267 Sygedage Patienter fra Skive By, 2076 Sygedage Patienter fra Viborg Amts øvrige Kommuner, 442 Sygedage Patienter fra Thisted Amt, 574 Sygedage Patienter fra Ringkøbing Amt og 27 Sygedage Patienter fra Ribe Amt. Antallet af foretagne Operationer for

Sygestue.

gende. - I Efteraaret 1909 flyttedes Kliniken til en Villa paa Blichersvej, som i Løbet af Sommeren var blevet indrettet til Klinik. Virksomheden fortsattes her til 1917. I 1916 ophørte nemlig Sygekasserne med at betale for indlagte Patienter efter den nye Ordning med fastlønnet Sygehuslæge, hvorved den økonomiske Basis for Klinikens fortsatte Drift faldt bort, idet det

Øre-, Næse- og Halssygdomme var: I 1928 hos indlagte 162, hos ambulante 253, i 1929 hos indlagte 205, hos ambulante 195, i 1930 hos indlagte 249, hos ambulante 180, i 1931 hos indlagte 250, hos ambulante 234, i 1932 hos indlagte 318, hos ambulante 214, i 1933 hos indlagte 501, hos ambulante 404. — I 1928 bevilgede Viborg Kommune et årligt Tilskud paa 1000 Kr., og i 1933 bevilgede Viborg Amdtsraad det samme Beløb.

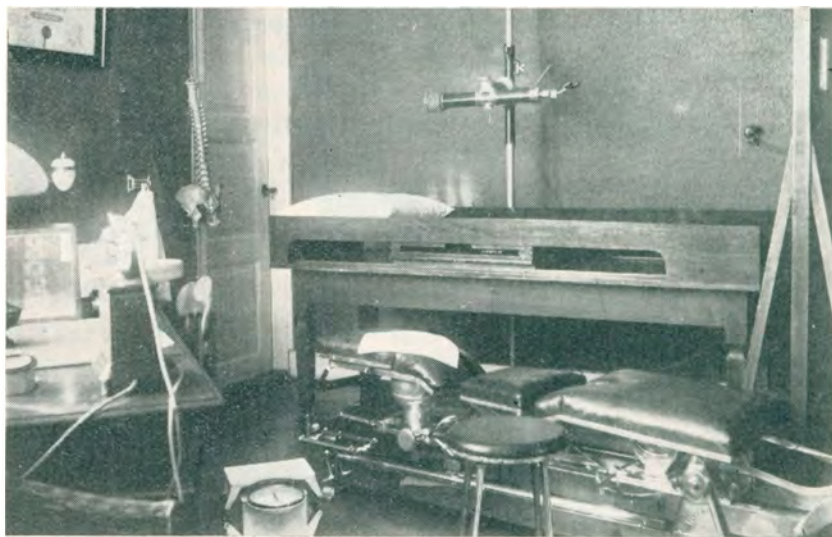
H. O. A. Videbech,
Læge.

I 1929 afsluttedes mellem Bestyrelsen for Viborg Bys- og Amdts Sygehus og Kliniken en Overenskomst om Overflyttelse af Patienter med Øre-, Næse- og Halssygdomme fra Viborg Sygehus til Kliniken.

HEMMING OTTO ALEXIS VIDEBECH, Læge, er født den 15. Marts 1901 i København som Søn af Dr. med. P. C. H. Videbech og Hustru Gerda, født Lorch. Student 1919, Kandidat 1927, Uddannet paa Finsens Institut og Aalborg Amtssygehus, Specialistanerkendelse i Øre-, Næse- og Halssygdomme 1933, Indehaver af Klinikken for Øre-, Næse- og Halssygdomme i Viborg.

VIBORG KIROPRAKTISKE KLINIK grundlagdes i 1927 af Kiropraktor Ingemar. Der havde dog siden 1920 været praktiseret Kiropraktik her i Landet, af Kiroprak-

torer, der var udgaaet fra den kendte kiropraktiske Læreranstalt „PalmerSchool of Chiropractic“ i Amerika, hvis Leder er Dr. B. J. Palmer. Kiropraktisk Klinik i Viborg oprettedes i 1927 i smaa Lokaler i Vendersgade, men i 1930 udvidedes Kliniken og flyttede til sine nuværende Lokaler i Vesterbrogade 5. Her installeredes alle de til Raadighed værende moderne tekniske Hjælpemidler i Kiropraktikkens Tjeneste. Grundlæggeren overtog i 1929 den i Skive oprettede Klinik og praktiserer her tre Gange ugentlig.

Interiør fra Kiropraktisk Klinik.

HAANDVÆRKSSVENDENES SYGEKASSE. — Det første, der kan konstateres om denne Sygekasse, er, at den har holdt Bestyrelsesmøde den 29. April 1869, hvor der i Følge den førte Protokol forhandlede: 1. Medlemsbogen fremlagdes, den udviste, at Medlemstallet opgjort til Dato var 87. 2. Dernæst overdroges det til d'Herrer Hammershøy og Torp for Skomagernes Vedkommende at indkræve det af de forskel-

lige tegnede Bidrag, særlig Skomagere. 3. Ligeledes overdroges det Stæhr for Snedkernes Vedkommende at indkræve det af Snedkerne tegnede Beløb. 4. Ligeledes overdroges det Formanden at drage Omsorg for, at det i Sparekassen for det tidligere Skrædderlaugs Svendes Sygekasse indestaaende Beløb 95 Rdl. med Rente og Rentes Rente bliver inddraget og omsat saaledes, at Sparekassebogen kommer til at lyde paa „Svendesygekassen“ eller „Haandværkssvendenes Sygekasse i Viborg“. 5. Det overdroges Medlemmet Lund at drage Omsorg for, at de, der var Medlemmer af Sygekassen ved en Bestemmelse af Byraadet, bliver fritaget for at erlægge Personalskat til Kommunen. 6. Efter tidligere Bestemmelse vedtoges, at de, der indtræder i Sygekassen efter 1. April 1869, ikke maa være i en Alder af over 45 Aar. — Mødet hævet.

Fischer jun. C. Hammershøj. P. R. Lund. P. Brandt.
Peter Torp. H. Frandsen. S. Stæhr.

Dette Bestyrelsesmøde viser i Virkeligheden ikke Stiftelsesdagen, men viser, at Sygekassen er en Fortsættelse af Skrædderlaugets Svendes Sygekasse, og at Skomagere samt Snedkere har sluttet sig til denne og dannet „Haandværkssvendenes Sygekasse“.

Det er da ogsaa nævnte Laugs Forhandlingsprotokols sidste Halvdel, der er anvendt til Forhandlingsprotokol for Haandværkssvendenes Sygekasse, og foranstaaende Citat er det første, der er indført efter Navneforandringen.

Som Viborg Skræddersvendes Laugs Protokol begynder Bogen den 26. Juni 1843, og det første Møde er refereret saaledes:

Aar 1843 den 26. Juni var Skræddersvendene samlede paa deres Laugshus til det sædvanlige Kvartalsmøde for at erlægge deres Tidpenge 2 Mk. pro persona.

I Arbejde stod hos Skræddermestre: Jens Hammer, Kraballe, Hjermin, Petersen, Olsen, Bendiks, Torp, Færch, Munk, Hørning, Jensen, Simonsen, Krogh, Bertelsen, Wimmelman, Wammen og Kongstad. Olsen og Bendiks er nylig kommen i Arbejde og har intet at betale i Dag. Kohn, som er bortrejst fra Byen, har betalt sine Tidpenge til Oldemanden.

Tidpengenes Beløb	3 Rdl. 2 Mk. 00 Sk.
Ladens Beholdning	17 " 3 " 7 "
	20 Rdl. 5 Mk. 7 Sk.
Det blev enstemmigt vedtaget, at 10 Rdl. skulde sættes i Sparekassen, saa at Bogen der kom til at lyde paa 43 Rdl. 2 Mk.	
Altsaa fragaar	10 Rdl. 0 Mk. 00 Sk.
	10 Rdl. 5 Mk. 7 Sk.
Denne Protokol blev indkøbt og kostede	1 " 0 " 0 "
Ladens Beholdning	9 Rdl. 5 Mk. 7 Sk.

Olsen og Bendiks vandt Broderskab. Til Oldgesell valgtes Kraballe og til Deputeret Simonsen. Da intet videre var at forhandle blev sluttet. Datum ut Supra.

S. Christensen, Oldemand.
P. Munch. L. Bertelsen. J. Wammen. Bisiddere.
Wimmelman. Kraballe.
Afgaaende Oldgesell. Tiltrædende Oldgesell.

For at illustrere hvorledes en Optagelse i Lauget fandt Sted medtages følgende:
Aar 1843 den 11. September var Skræddersvendene samlet paa Laugshuset i Anledning af, at Casper Andreas Krogh, lært i Nykøbing, og der forfærdiget Svendeprøve, som af Magistraten og tvende dertil udvalgte Mestre, der var afsynet og befundet god

og antagelig at være, han begjærte at blive agtet for Svend og vinde Broderskab, hvilket skete, da han havde betalt det efter Forordningen paabudne. Der sluttedes med det sædvanlige Datum ut Supra, ligesom Protokollen underskrives af Oldemand, Bisiddere og Oldgesell.

Allerede samme Aar den 2. Oktober findes i Protokollen for et Laugsmøde bevilget Sygehjælp saaledes:

Betalt en Regning til Dr. Hoff som Læge for Skræddersvend Bendiks..	2 Rdl. 0 Mk.
Betalt en Regning til Købm. Philipsen for 2 Alen Bandage for samme..	4 „

Saaledes fortsættes med kvartaarlige Møder gennem Tiderne, og det sidste Møde i Lauget refereres den 30. Juni 1862. Her opgøres Formuen til 117 Rdl. 0 Mk. 2 Sk., og det vedtages enstemmigt at indgaa med følgende Andragende:

Da Skræddersvendene har oprettet en frivillig Sygekasseforening, vedtages det at indgaa til Ministeriet med Ansøgning om, at ovenstaaende Beløb 117 Rdl. 0 Mk. 2 Sk. maa overgaa til samme og blive Sygekassens Ejendom.

Da Regnskabet afsluttes i Dag, og vi for Tiden har en syg, ansøger vi om at maatte betale hans Cuur og Pleje af ovenstaaende Beløb.

Og endelig den 29. September holdes et Møde, hvor det vedtages at betale den i forrige Møde nævnte Regning med 10 Rdl., og Formuen opgøres.

I Sparekassen indestaar	105 Rdl. 0 Mk. 0 Sk.
Kontant Beholdning	2 „ 0 „ 2 „
Formue.....	<u>107 Rdl. 0 Mk. 2 Sk.</u>

Fra 29. September 1862 til 29. April 1869 findes der ingen Forhandlingsprotokol, ligesom der ikke findes noget Regnskab. Hvad der er sket i dette Tidsrum kan ikke beskrives, men det er vel mest sandsynligt, at Skræddersvendene har fortsat med at hjælpe hinanden under Sygdom, hvilket har bevirket, at andre har faaet Øje for Betydningen af dette Sammenhold, og flere Fag (som før nævnt Skomagere og Snedkere og senere andre) har sluttet sig til, indtil Sygekassen ved Statsanerkendelsen kunde optage alle, uanset hvilket Fag de tilhørte.

Den første Formand, der findes nævnt i Forhandlingsprotokollen, er Skræddermester Ditlevsen, og den første Kasserer er Skomager C. Hammershøj, begge er valgt den 6. Februar 1870, men for Hammershøys Vedkommende er det sandsynligt, at det er Genvalg, hvilket ikke kan være Tilfældet for Ditlevsens Vedkommende, da hans Navn ikke findes i Protokollen før.

Men allerede Aaret efter, altsaa 5. Februar 1871, overgaar Kassererposten til C. Hammerhøys Søn, Skomager E. Hammershøj. Paa Generalforsamlingen 25. Januar 1874 bliver Skræddermester Ditlevsen ikke genvalgt til Bestyrelsen, og denne vælger Dagen efter i et afholdt Bestyrelsesmøde Stolemager Bendiks til Formand. Den 16. Februar samme Aar afløses Hammershøj som Kasserer, og denne Post overdrages til Skomager Th. Juul.

Den 30. Juli 1882 afholdes ekstraordinær Generalforsamling, fordi Bestyrelsen ser sig nødsaget til at angribe Grundfonden. Det vedtages her at forhøje det maanedlige Kontingent fra 70 Øre til 1 Kr., indtil Grundfonden igen har naaet den lovbefalede Sum 400 Kr.

Den 8. Maj 1883, paa en ekstraordinær Generalforsamling, valgtes Snedker R. Chr. Thøgersen ind i Kassens Bestyrelse, hvor han med en lille Afbrydelse havde Sæde til 1924. Snedker R. Chr. Thøgersen kom til at spille en meget stor Rolle indenfor Sygekassebevægelsen i Viborg, og det skal siges, at han har haft den allerbedste Indfly-

Haandværkssvendenes Sygekasse.

paahørt med stor Interesse. Som offentlig Anerkendelse for sit store Arbejde for Sygekassesagen modtog han Fortjenstmedaljen i Sølv. Denne hænger efter hans Død paa Sygekassens Kontor, og er velvilligst overdraget Sygekassen af Thøgersens Slægt. Den vil blive værnet om, saa senere Slægter kan se, hvor stort et Arbejde Thøgersen har udført for den Sag, der havde hele hans store og vamtfølede Hjerter. Som Formand afløstes han i 1924 af Kassens nuværende Formand P. Jensen.

Den 2. Februar 1885 vælges Maler N. Hagensen til Sygekassens Kasserer, hvilken Post han beklædte til 26. Januar 1909, da han afløstes af Murer A. Andersen, der var Kasserer til 1924, og saaledes var med til sammen med Thøgersen at indrette fast Kontor. Det viste sig nemlig efter Invalidelovens Vedtagelse i 1921 umuligt at udføre det meget Arbejde, Forespørgsler, Andragender, Statistik m. m. i Formandens og Kassererens private Hjem, hvorfor der i 1922 oprettedes fast Kontor, der først fik til Huse i Tømmerhandler Fischers Gaard i Sct. Hansgade, indtil der flyttedes ind i Sygekassens nuværende Ejendom, Lille Hjultorvsgade 3 A. Andersens Afløser i 1924 blev den nuværende Forretningsfører K. Gregersen.

Efter den første Sygekasselovs Vedtagelse i Rigsdagen søgte Sygekassen Statsanerkendelse og fik denne fra 1. Februar 1896.

Den nye Lov om Folkeforsikring, der traadte i Kraft d. 1. Oktober 1933, har atter forøget Arbejdet paa Sygekassens Kontor, saaledes at der fra den Tid yderligere har maattet antages en Mand til Arbejdet.

Der har fra 1. Januar 1917 været knyttet en genforsikret Begravelseseskasse til Sygekassen. Begravelseskassen er fra 1. Januar 1934 gjort obligatorisk, saaledes at hvert nydende Medlem af Sygekassen er begravelsesforsikret for et Beløb af 200 Kr. mod at betale 25 Øre maanedlig.

Sygekassen har Overflytningsret til Fortsættelsesygekassen for Viborg Amt, saaledes at nydende Medlemmer, der maa anses for bemidlede i Forhold til Lov om Folkeforsikring, kan overføres hertil uanset Alder og Helbred, og dersom deres økonomiske Forhold ændres i modsat Retning, kan de igen tilbageføres som nydende Medlemmer af en anerkendt Sygekasse uanset Alder og Helbred.

Af Ydelser har Kassen i Begyndelsen sikkert kun haft faa, og kun Mænd kunde optages og nyde af den. Der var kun Læge, lidt til Medicin og Sygehusophold. Rammerne udvidedes til ogsaa at omfatte Medlemmernes Hustruer, der senere blev betragtet som selvstændige Medlemmer. Senest fra Statsanerkendelsen ydedes ogsaa Sygehjælp til Medlemmernes Børn, uden at der herfor opkrævedes noget særligt Kontingent.

Ydelsernes Omfang er udvidet i den Grad, som Tiden har krævet. Her skal nævnes: Speciallægehjælp, Tandpleje, Brillor, Bind og Bandager, herunder Fodindlæg, som af Medlemmer i Nutiden bruges meget. Endvidere Røntgen-, Bad-, Lys- og Massagebehandling. Endelig Hjemmesygepleje, som Kassen sikrer sine Medlemmer, ved Overenskomst med Viborg Bys Menighedspleje. Kassen har i de forløbne Aar omsat en Masse Penge. Har til Tider været saa langt nede, at Bunden af Pengekassen har været naaet, men har igen arbejdet sig op, som følgende Tal vil bekræfte:

I 1862 var Formuen 107 Rdl., i 1902 var den 571 Kr. I sidste Regnskab for Aaret 1933 var Formuen 62,272 Kr. Hvilket Tal Regnskabet for Aaret 1862 har balanceret med, kan der ikke konstateres, men Regnskabet for Aaret 1902 balancerer med 3,693 Kr.

Sygekasseregnskabet for Aaret 1933 balancerer med	Kr. 195,472,62
+ Invalideforsikringens Regnskab for Aaret 1933.....	- 72,411,54
+ Begravelseskassens Regnskab for Aaret 1933.....	- 5,451,45
	<u>Kr. 273,335,61</u>

Meget er sket, og mange deltaget i Arbejdet, men Pladsen tillader ikke, at der skrives mere herom. Gid dette maa fortsætte til Gavn for By, Land og Folk.

J. P. Jensen,
Formand.

JENS PETER CHRISTIAN JENSEN, fhv. Slagtermester, er født den 20. April 1881 som Søn af Husmand K. Jensen og Hustru Vilhelmine, født Christensen Gift 1902 med Mette Marie Jensen. Formand for Fortsættelsesygekassen for Viborg Amt, for Haandværkssvendenes Sygekasse og for Foreningen af Arbejdslederes, Viborg Amt.

CHRISTIAN GREGERSEN, Forretningsfører, er født den 9. Juli 1879 som Søn af Husmand N. M. Lykke Gregersen og Hustru Thomasine, født Christensen. Gift 1915 med Hansine Hansen. Forretningsfører for Haandværkssvendenes Sygekasse, Medlem af Menighedsplejen.

Chr. Gregersen,
Forretningsfører.

Dansk Arbejderforenings Sygekasse.

nuv. Formand er Postbudformand Anders Andersen. Sygekassen statsanerkendtes i 1897.

Saalænge kun Foreningsmedlemmer kunde blive Medlem af Kassen, virkede denne meget beskedent, og det fremgaar af Forhandlingsprotokollen, at Medlemsantallet for første Aar kun var 48. Det nuværende Medlemsantal er derimod ca. 3600.

Det første Regnskab, der findes i Kassens Arkiv, er fra 1914, og det balancerer med 28,000 Kr. og slutter med en Gæld paa 1400 Kr. Regnskabet for 1933 udviser en

DANSK ARBEJDERFORENINGENS SYGEKASSE I VIBORG er oprettet i 1872 af Dansk Arbejderforening og ledes af et Udvalg indenfor Bestyrelsen for Foreningen indtil 1885. Kun Medlemmer af Foreningen kunde optages i Sygekassen. I 1885 blev Kassen selvstændig med egen Bestyrelse, og dens første Formand var Maskinmester P. R. Møller, som var Formand til sin Død i 1911, derefter valgtes Murermester Chr. Jensen, der fratraadte efter eget Ønske i 1924. Kassens

Balance paa 225,000 Kr. og en Formue paa 72,000 Kr. Kassen yder fri Læge, $\frac{3}{5}$ til Medicin, Hospitalsophold og Ophold paa Sanatorier, Folkekuranstalten ved Hald, Radiumstationen, Sindssygehospitalet, Rekonvalescentophold, Massage- og Lysbehandling, Tandbehandling, medicinske Bade, Brilller, Bind, Bandager og Hjemmesygepleje.

Kassens Kontor er aabent hver Dag fra 1—3 og 5—6, Fredag samt Lørdag til 7.

A. Andersen,
Formand.

ANDERS ANDERSEN, Postbudformand, er født den 1. Oktober 1878 som Søn af Kusk Niels Peter Andersen og Hustru Ane Kathrine, født Schuster. Gift 1899 med Nielsine Kirstine Dorthea Andersen. Været Vognmandskusk, derefter ansat ved Postvæsenet. Formand for Dansk Arbejderforenings Sygekasse i Viborg.

VILHELM CHRISTIAN HALL, Forretningsfører, er født den 15. Februar 1871 som Søn af Murer Andreas Christian Hall og Hustru Maren, født Bastberg. Gift 1895 med Frederikke Højlund. Forretningsfører for Dansk Arbejderforenings Sygekasse i Viborg.

V. Hall,
Forretningsfører.

VIBORG KOMMUNES ALDERDOMSHJEM, der kaldes „DegamlesHjem“, er, efter Tegning af Arkitekt S. Vig-Nielsen. Viborg, opført i Aarene 1918-19 paa en af Kommunen i 1917 til dette Øjemed erhvervet Ejendom, Matr. Nr. 125 af Viborg Købstads Bygrunde, beliggende Sct. Ibsgade Nr. 12, og med direkte Adgang til Kommunens store og smukke Anlæg, „Borgvold“

Viborg Alderdomshjem.

kaldet. Hjemmet, der toges i Brug i Oktober 1919, var oprindeligt beregnet til 33 Personer (6 Ægtepar og 21 enlige Personer), men er, ved Udvidelser foretaget i 1921 og 1930, nu indrettet til 72 Personer (6 Ægtepar og 60 enlige Personer), foruden at der i Hjemmet er indrettet en moderne Sygeafdeling for Hjemmets Beboere og Aldersrentenydere i Byen.

Hjemmet, der er en smuk og velbeliggende Bygning, velindrettet og tidssvarende i enhver Henseende, har med alt Tilbehør kostet Kommunen ca. 400,000 Kr. at opføre.

Alderdomshjemmets Formand er Fabrikant

N. Kalhave,
Fabrikant.

M. Grønning,
Bestyrerinde.

N. Kalhave, Bestyrerinde er Fru M. Grønning, Sygeplejerske er Frk. Petersen og fast Læge er A. Bang.

NIELS KALHAVE, Fabrikant, er født den 4. April 1886 i Sejerslev paa Mors som Søn af Snedkermester Josef Kalhave og Hustru Ane, født Christensen. Gift 1920 med Maria Pedersen. Uddannet som Kobbersmed, Medlem af Viborg Byraad, Brandinspektør, Formand for Bestyrelsen i Privatbanken for Viborg og Omegn.

MARIE GRØNNING, Bestyrerinde, født den 26. Juli 1870 i Viborg som Datter af Tømrer Hans Christensen og Hustru Ane Kirstine, født Petersen. Gift 1895 med Slagtermester A. Grønning (død). Bestyrerinde for Viborg Kommunes Alderdomshjem.

DEN KOMMUNALE ARBEJDSANSTALT I VIBORG har til Huse i de i 1883 opførte Bygninger, der er beliggende i Nicolajgade, Matr. Nr. 67. Oprindeligt var dens Bygninger bestemte til Fattiggaard og Forsørgelsesanstalt, men ved Socialloven af 1934 indførtes den nuværende Ordning. Anstalten deles i 2 Afdelinger, en kvindelig med Plads til 20 og en mandlig med Plads til 40. Den mandlige Afdeling deles igen i en saakaldt Arbejdsafdeling og en Forsørgelsesafdeling. Bygningens første Etage er indrettet som Sygeafdeling. Den gamle Fattiggaard laa indtil omkring 1880erne ved den gamle Vagt, og endnu ved Aarhundredeskiftet var der enkelte Bygningsdele tilbage af denne.

CHRISTIAN NIELSEN PUGGAARD, Bestyrer, er født den 9. November 1876 i Flynder Sogn som Søn af Landmand Jens Chr. Puggaard og Hustru Mette Christine, født Hansen. Gift 1902 med Jensine Jensen. Bestyrer for Den kommunale Arbejdsanstalt i Viborg siden 1. November 1915.

Chr. Puggaard,
Bestyrer.

Vandtaarnet.

VIBORG VANDVÆRK er opført i Aaret 1900 af Viborg Kommune. Inden den Tid havde Indbyggerne maattet klare sig med Brønde, og der fandtes en Bypumpe paa Hjultorvet og en ved Sct. Hansgade. Værket ligger ved Nørresø, og Vandet faas fra 22 artiske Borehuller. Det filtreres ikke, men sendes lige ud i Byen, da Vandet er rent og sundt. Værket forsyner Byen og dens nærmeste Opland. I 1900 installeredes der en Dampmaskine med en Ydeevne af 700 Tdr. Vand pr. Time og en Reserve Gasmotor med en Ydeevne af 400 Tdr. Vand pr. Time. Det første Aar forbrugtes der 410 m³ Vand pr. Døgn. I 1906 installeredes der en Dieselmotor af Burmeister & Wains Fabrikat paa 45 HK., og i 1909 kom der en til paa 68 HK. I 1927 skete der en Ombygning, og der kom som Erstatning en Dieselmotor paa 120 HK., og denne havde en Ydeevne af 250 m³ i Timen.

Det første Vandtaarn byggedes i 1900, men i 1910 byggedes endnu et Taarn, der i 1926 erstat-

tedes med et Betontaarn med et Rummaal af 500 m³. Det samlede Beholderrumfang for begge Taarne udgør 600 m³.

P. OLSEN, Vandværksbestyrer, er født den 8. Maj 1891 paa Falster, uddannet i Maskinfaget, taget Maskinisteksamens 1. Del i 1913, været Assistent fra 1917, Bestyrer for Viborg Vandværk siden 1925, Medlem af Bestyrelsen for Fæstningsartilleriforeningen.

VIBORG GASVÆRK er opført i 1859 af Det danske Gaskompagni, som havde Koncession paa Driften af Gasværket; ved Koncessionens Udløb i 1924 blev Værket købt af Viborg Kommune for en Pris af 1,100,000 Kr. Oprindeligt laa Værket i Riddergade, men da dets Beliggenhed her var meget generende for Sindssygehospitalet, blev det i Aaret

Viborg Gasværk.

1900 flyttet til sin nuværende Plads ved Mikkels Anlæg. I den Periode, da Gaskompagniet ejede Værket, foretoges der flere Udvidelser, der blev saaledes i 1908 bygget et nyt Retorthus med tre efter Datiden hypermoderne Helgenerator Ovne. Kommunen har, siden den overtog Værket, bygget nye Ovne af moderne Type og foretager stadig Forbedringer. Der blev saaledes i 1928 i det gamle Retorthus installeret et Tjæredstillationsanlæg, hvorved man blev i Stand til at omdanne den ved Gasfabrikationen aarlig fremkomne ca. 200 Tons Raatjære til Vejtjære, endvidere indkøbes der fra andre Gasværker 2 à 300 Tons Raatjære, saa den aarlige Produktion af Vejtjære andrager ca. 500 Tons, som hovedsagelig aftages af Viborg Amts Vejvæsen.

P. S. Pedersen,
Bestyrer.

I 1933 blev der i samme Retorthus, og i Samarbejde med Viborg Amts Vejvæsen, installeret et Anlæg for Fremstilling af Asfaltemulsioner; med dette Anlæg blev der i Sommeren 1933 fremstillet 17—1800 Tons Asfaltemulsioner, der udelukkende blev aftaget af Viborg Amts Vejvæsen og Viborg Kommune. Den aarlige Gasproduktion var i 1924 ca. 1,3 Mill. Kbm. Gas, den er nu steget til ca. 2 Mill. Kbm.

Ved Overtagelsen i 1924 bestod Gasværksudvalget af Kommunalærer Chr. Poulsen, Formand, Restauratør N. Schov og Lokomotivfyrbøder H. Johansen. Det nuværende Udvalg er: Tømrermester C. W. Jensen, Formand, Muremester Jensen-Aaris og Redaktionssekretær A. Riis-Flor.

PEDER SOFUS PEDERSEN, Gasværksbestyrer, er født den 14. Februar 1880 i Haderup Sogn ved Skive som Søn af P. Pedersen Meldgaard og Hustru Emma, født Jenssen-Tusch. Gift 1905. Uddannet ved

Maskinfaget, har i en Aarrække været ansat hos Aktieselskabet Strømmen, Randers, som Overmontør og Garantimester ved dette Firmas Gasværksafdeling, Bestyrer af Løgstør Gasværk fra 1914-22, Bestyrer af Hobro Gasværk fra 1922-24, Bestyrer af Viborg Gasværk siden 1924. Bestyrelsesmedlem af Viborg Borger- og Haandværkerforening, Teknisk Skole og Viborg Smedelav.

VIBORG ELEKTRICITETSVÆRK sendte første Gang elektrisk Lys ud i Byen den 12. Januar 1907. Allerede i 1904 havde Byraadet nedsat et Udvalg for at undersøge Muligheden for at anlægge et Elektricitetsværk i Viborg, med Købmand Fr. Andersen som Formanden. Tegningen til og Bygningen af Værket er udarbejdet af Arkitekt S. Vig-Nielsen.

Ved Værkets Aabning var der 2 Dieseldynamoer, og allerede i 1908 anskaffedes een til. I 1913 udvidedes Værket igen med een Maskine, og samtidig blev Maskinsalen og Værkets øvrige Bygninger udvidet. Efter Krigen var Værket igen blevet for lille, og man anskaffede derfor en større end de forrige. Under Krigen i 1917 købte man et Dampanlæg i Sverige, men i 1918 solgte man dette og forandrede to af Værkets Motorer til Gasmaskiner. I 1927 udvidedes Værket igen med een Maskine, men dette var ikke nok, og i 1928 besluttede man at faa den manglende Kraft fra Aarhus Elektricitetsværk.

Elektricitetsværkets Udvalg ved Grundlæggelsen bestod af følgende: Fabrikant Krogh, Fabrikant P. Petersen og Murermester Chr. Jensen; og det nuværende bestaar af: Borgmester C. Poulsen, Overassistent A. Lebahn og Medicinalrevisor L. Krogh.

Værkets første Leder var Maskinmester Madsen, og han var ene Mand paa Værket, og det nuværende Mandskab bestaar af 11 Mand med Chr. Houmøller som Bestyrer.

CHRISTIAN HOUMØLLER, Elektricitetsværksbestyrer, er født den 1. Januar 1880 paa Mors som Søn af Malermester I. P. Christensen og Hustru Andrea, født Poulsen. Gift 1909 med Mette Jensen. Uddannet som Maskinarbejder, Bestyrer ved Viborg Elektricitetsværk siden 1. Oktober 1908, Medlem af Teknisk Skoles Bestyrelse.

VIBORG POSTETAT: Postvæsenet blev som bekendt oprettet her i Landet af Kong Christian den 4. ved Forordning af 24. December 1624. Ganske vist havde allerede Kong Christian den 2. syslet med Oprettelse af et Postvæsen, men uden at naa noget Resultat.

I Forordningen af 1634 træffes Bestemmelse om Styrelse, Postmestre, Bude, Ruter o. s. v.

Kolding blev Knudepunktet for de jyske Ruter, herover sendtes den københavnske Post til Hamborg, herfra udgik der tre Fodbudruter i Jylland, nemlig til Aalborg over Viborg, til Randers over Aarhus og fra Kolding til Ribe. Der var ikke tænkt paa Vestjyderne den Gang, idet Breve herfra maatte afleveres i Viborg eller Ribe.

Kong Frederik den 3. bortforpagtede i 1653 Postvæsenet til Poul Klingenberg, der var Købmand i Hamborg, og først i 1711 blev dette overtaget af Staten. Klingenberg organiserede Postvæsenet med stor Dygtighed.

Postvæsenet stagnerede i det 18. Aarhundrede, ja paa visse Omraader var der vel endog Tilbageskridt at notere. Derimod betegner Udviklingen i det 19. Aarhundrede fra første Begyndelse en stadig opadgaaende Linie, til Tider med væsentlige Fremskridt. Æren herfor tilkommer først og fremmest to dygtige Mænd i Styrelsen,

nemlig Direktør David Monrad (1801—42) og Otto Sophus Greve Danneskjold Samsøe (1842—75). Mærkepælene i denne Tidsperiode er disse:

1. Befordringsvæsenets Forbedring efter at Postvæsenet har overtaget Tilsynet med dette og den deraf flydende bedre Postgang.
2. Enklere og billigere Takster, særlig efter Frimærkesystemets Indførelse i 1851.
3. Det trafikale Fremstød i 1860erne og 1870erne ved de nye Jernbanelinier.
4. Oprettelse og Udbygning af Landpostvæsenet.

Nu til Dags opretter Postvæsenet af letforstaaelige Grunde ikke Posthuse i Kroerne, men i Postvæsenets første Tid og langt senere var det ret almindeligt, at netop Kroerne var Posthuse og Gæstgiveren Postmester eller Brevsamler. Dette hænger naturligvis sammen med, at Postvæsenet og Befordringsvæsenet var en Enhed. De ridende og kørende Poster bedede i Gæstgiverstederne, og det var da praktisk at ekspedere Posten samme Sted.

Da Postmestrene jo altsaa havde andre Interesser at varetage foruden Posthusets, saa kunde det godt hænde, at man fik en lidt ublid Modtagelse, naar man kom med sit Brev og vilde have det sendt. Man maatte nøje paase, at Brevet var forsvarligt forseglet, og man betalte for Forsendelsen, og Modtageren betalte for Modtagelsen. Naar Posten kom til Byen, sorterede man denne ud, og den laa da saaledes indtil de fra Omegnen værende Landpostmænd, eller, hvad der ofte var Tilfældet, Koner, kom ind til Kontoret og hentede denne, og de besørgede da Brevene videre.

Vi skal kort nævne de vigtigste Reformen indenfor denne Etat: I Aaret 1851 indførtes Frimærkesystemet og dermed den ensartede Portobetaling og samtidig skete Ophængningen af Brevkasserne.

I Aaret 1865 indførtes Brugen af lokale Breve, og der oprettedes Brevsamlingssteder til Lettelse for Landbefolkningen, og de første Landpostbude antoges.

Viborg Posthus, der er opført i 1918, ligger i Skt. Matthiasgade.

VIBORG TOLDETAT. Ved et Blik tilbage i Tiden for at undersøge, hvad der ligger under det, som betegnes med de to fremmede Ord, Ascise og Konsumtion, vil

Viborg Toldsted.

man bl. a. se, at Tiden nu ikke er alene om at være besværliggjort med paabudte økonomiske Forpligtelser, men at saadanne ogsaa i rigt Maal var tildelt vore Forfædre.

Skatter og Prioritetsbyrder hører jo væsentlig vor egen Tid til. Vel kendte man ogsaa Skat under skiftende Former i tidligere Aarhundrede, men dog ikke saa mange og saa høje som nu. Ogsaa denue Form at indkræve Penge paa, som i vore Dage er velkendt under Navnet Told, har man kendt længe. Ja, helt tilbage til Knud Lavards Tid hører man om, at en tysk Fyrste anviste Hertugen den Vej at kræve

Afgift i Havnene af de indgaaede Varer. Efter den Tid træffer man i hvert Fald næsten alle Vegne paa Betegnelsen Told eller Sise.

Senere kom ogsaa Udførselstolden paa udgaaende Varer — særlig levende Heste og Kvæg. Igennem det 13., 14. og 15. Aarhundrede ser man saaledes, at der fra Tid til anden blev udstedt mange Forordninger vedrørende Ind- og Udførselstolden. Særlig havde det jo Betydning for det sydlige Jylland, hvor Udførselen af Heste og Kvæg foregik over Kolding og Ribe. Man ser og forstaar, hvor vigtig en Sag dette Spørgsmaal har været, da Toldindtægterne jo udgjorde en væsentlig Del af Kronens Indkomster til Afholdelser af f. Eks. Udgifterne ved al Krigsførelse.

At drage en Sammenligning mellem hvad der maa siges at have tynget Befolkningen mest, enten Fortidens Forbrugs- og Næringsafgifter eller Nutidens mange Skatter er selvsagt meget vanskeligt, men det mangler ikke paa Vidnesbyrd om, at Ting som Ascisen og Konsumtionen har tynget haardt og derfor været meget ilde ansete.

Ved Betegnelsen Ascise forstod man en Indførsels- og tildels Forbrugsafgift, hvis Oprindelse i Danmark er meget gammel. Muligvis har den eksisteret helt fra Oldtidens Dage, den Gang de fleste Byer var omgivet af Volde og Grave. Under skiftende Former kendes den i hvert Fald som en særlig Afgift, især paa Levnedsmidler, fra Middelalderens Slutning. Det ser ud, som om Ascisen oprindeligt var en Afgift af indenlandske Varer, modsat Told, der kun krævedes af udenlandske. Endnu har man i forskellige Lande en saadan Afgift af almindelige Forbrugsvarer ved disses Indførsel fra Land og til By. Under Betegnelsen Ascise, eller, som dens Kælenavn længe var, „Sisen“, skjuler sig en hel Række forskellige Afgifter paa Øl, Brændevin, Eddike, Mjød m. m., som var paalagt disse Varer baade ved Indførsel i Landet og ved Hjemtilvirkning.

I Reglen blev Ascisen opkrævet samtidig med Tolden paa Toldboden, for de indførte Varers Vedkommende, dels af Tolderen og dels af en dertil udnævnt Sisemester, der enten var Kongens eller Magistratens. For de Varers Vedkommende, der skulde ind under Indførselsascisen, opførtes de forskellige Satser i Toldrullen sammen med de øvrige toldpligtige Varer.

Dette er saaledes Tilfældet i Toldrullen af 17. Maj 1762, eller som dens egentlige Navn er: „Forordning angaaende Toldvæsenet med hosføjte Tarif over hvad udi Told-Konsumtion og Ascise af ind- og udførende Vahre udi Danmark og Norge skal betales“.

For de sidste 6—700 Aar har man nogenlunde Rede paa Ascisens Væsen og Gang. Oprindeligt opfattedes den som en af Kronens Forkøbsret opstaaet Indførselstold, men saa tidligt som i det 13. Aarhundrede opkrævedes der, enten af Kongen eller af Byernes Magistrat, en Udskænkingsafgift, først kun af udenlandske, men senere ogsaa af indenlandske Drikkevarer. Det ses saaledes, at Ascisen var af en temmelig blandet Karakter. Den var baade en Indførselstold, ældre end, eller ved Siden af den almindelige Told, men tillige en Forbrugsafgift og ofte tillige baade en Nærings- og en Salgsafgift.

Det er jo aabenbart nok, at Hensigten med Ascisen væsentlig var den at skaffe Penge i Kongens Kasse. Opkrævningen heraf skete i Reglen ved en udnævnt Sisemester, oftest kaldet Kongens Sisemester. Afgiften indgik dels i Kongens Kasse og dels i Bykommunernes.

En Sisemester fik i Reglen fast aarlig Løn. Denne androg i 1609 for Præstøes Vedkommende 14 Daler. I Kolding tilfaldt der, som det ses af Kæmnerregnskaberne, i lange Tider Byen Halvdelen af Asciseindtægterne. I København skulde $\frac{1}{4}$ af Ascisen anvendes til de Fattige, og det øvrige deltes saaledes, at Magistraten fik det halve, og Havnens og Broers Vedligeholdelse hver $\frac{1}{4}$.

I det foregaaende er der i det væsentlige kun talt om Ascisen, saaledes som den formede sig før Enevælden i 1660. Begrebet Konsumtion er et Par Gange nævnt. I nævnte Aar skete der, ligesom paa flere andre Omraader, ogsaa angaaende disse Forhold, en ret indgaaende Ændring. Fra nu af forsvinder nemlig Begrebet Ascise i den gamle Betydning, saaledes at denne Betegnelse nu kun anvendes for en i Regelen ret ringe Havneafgift for Varer tilført ad Søvejen, medens de øvrige Nærings- og Forbrugsafgifter samledes under Fællesbenævnelser Konsumtion. Denne fortsættes nu som Afgift paa Drikkevarer og næsten alle Nærings- og Forbrugsartikler samt Brænde. Det er forstaaeligt, at en saadan Forordning voldte megen Utilfredshed hos Befolkningen.

I Toldrullen af 1767 hedder det: Alle fremmede Vahre, som indbringes i vore Riger, skulde ved det første Toldsted visiteres, fortoldes og forsynes med Passersedel, som forevises Konsumtionsbetjenten i eller ved Porten.

I ældre Tider var som nævnt Byerne omgivet af Grave og Plankeværker og ved Indkørslerne var Bomme. Her laa Asciseboden, og her betaltes Afgiften. I Reglen var Konsumtionsboderne bortforpagtede, saa man forstaaer, at det var i Ascisemandens Interesse nøje at overvaage, at ingen som helst toldpligtig Vare undgik hans Opmærksomhed. Konsumtionen overtoges i 1776 af Toldvæsenet. Disse Forhold holdt sig helt op til Aaret 1850, da saavel Asciseboder som Bybomme ophævedes. Finansministeriets Udstedelse desangaaende findes dateret i Oktober 1850 med følgende Paabud: „Portkonsumtionen og Portopsyn samt Formalingskontrol ophører for Provinskøbstædernes Vedkommende den 6. Oktober næstkommende Kl. 12 Middag, efter hvilket Kløkkeslet alle Bomme og landværts Adgange til Købstæderne forbliver aabentstaaende“. Indtil Konsumtionens Ophævelse fandtes der i Viborg Portopsyn følgende Steder: Sct. Mogensport, Sct. Hansport, Søebommen, Sct. Michelsport, Sct. Mathiasport og Sct. Ibsport.

Som foran omtalt blev Ascisen opkrævet samtidig med Tolden paa Toldboden (Toldstedet) for de indførte Varers Vedkommende, dels af Tolderen og dels af en dertil udnævnt Sisemester.

Indtil 1632 fandtes der kun i ganske enkelte Byer en virkelig Tolder, der da tilige gerne var Sisemester, først ved Christian den 4.s Ordinans om Toldens Oppebørsel af 1632 skete der en afgørende Ændring i dette Forhold, idet denne foreskrev, at der i enhver By skulde findes en Tolder og en Toldskriver, og at disse skulde udnævnes af Rigsmyndigheden. Ifølge Frederik den 3.s Ordinans af 1651, der udstedtes saantidig med Fremkomsten af Landets første samlede Toldrulle, skulde der ved hvert Toldsted ansættes en Tolder, som under sig havde en eller flere Toldbetjente eller Visitatører. Tolderne ledede saavel Opsynsforretningerne som Regnskabsvæsenet, medens Toldbetjentene førte Opsyn med Undervisitatørene samt førte Kontobog med Tolderne.

Efter Christian den 5.s Toldforordning af 1. Maj 1672 var der i selve Kongeriget 44 Toldsteder, og i Slutningen af Aarhundredet oprettedes flere nye Toldsteder, saaledes at Toldforretningerne efterhaanden, som rimeligt var med de dengang lidet udviklede Samfærdselsforhold, stadig blev spredt over flere og flere Steder.

Omkring 1792 skete der en Omorganisation af Toldstederne, idet de hidtil selvstændige Portkonsumtionsembeder ophævedes og sammenlagdes med Toldembederne, hvorhos Opsyns- og Regnskabsforretningerne saavidt muligt hver fik deres egne Betjente og ved Toldforordningen af 1797 blev denne Ordning definitiv, idet Told- og Konsumtionsvæsenet fuldstændig forenedes.

Ved Midten af forrige Aarhundrede fandtes der i Kongeriget 54 Told- og Konsumtionssteder, der bestyredes af Inspektører og Kasserer, 11 Toldsteder (hvoriblandt

Viborg), der styredes af Toldforvaltere og kun ved disse Steder og 4 Steder, der styredes af Kontrollører, var Opsyns- og Regnskabsforretningerne forenede. Endelig indtog Bornholm en Særstilling, idet der i Rønne var baade Inspektør og Kasserer, medens der i Neksø, Svaneke, Sandvig, Allinge og Hasle var Kontrolører, i Gudhjem en Klareringsbetjent og paa Christiansø en Forvalter.

Ved Loven af 11. Marts 1851 blev Opsyns- og Regnskabsforretningerne ved Viborg Toldsted delt, idet daværende Toldforvalter Walsøe blev udnævnt til Toldinspektør, og der ansattes en Oppebørselskontrolør til at varetage Regnskabsforretningerne. Denne Deling af Embedsforretningerne vedvarede i omtrent 20 Aar indtil Lønningsloven af 2. Juli 1870.

I Perioden 1843—1934 har Viborg Toldsted haft følgende Toldforvaltere: Justitsraad C. F. Walsøe, R. af D., fra 1843—1873, Toldforvalter i Perioden 1843—1851 og 1870-1873 og Toldinspektør fra 1851-1870, varetog derhos Oppebørselskontrolørens Forretninger i Tiden 1869—1870, i Aarene 1851—1869 lededes derhos Regnskabsforretningerne af Oppebørselskontrolør I. P. W. Friederichsen. — P. C. Freiesleben fra 1873—1878, A. Fibiger fra 1879—1889, L. C. Müller fra 1889—1908, cand. polit. Th. Wassard fra 1909-1916, cand. polit. C. C. Kierumgaard fra 1916-1924, H. H. Schlichting 1924, O. F. S. Hærvigen fra 1924—1931 og A. M. C. Andersen siden 1931.

Toldstedets Personale bestaar iøvrigt for Tiden af: 1 Overtoldassistent, 1 Toldassistent, 1 Toldmedhjælper, 1 Toldelev, 1 midlertidig Kontormedhjælper, 1 Toldpakhusarbejder og 1 Toldopsynsmand i Hvalpsund.

Fra den jydské Tværbanes Aabning i 1863—1864 og til 1910 har Toldvæsenet i Viborg haft Lokaler i Jernbanen tilhørende Bygninger, først i en Del af det gamle Varehus og senere i en selvstændig Bygning paa det nye Statsbaneterræn. Den nuværende Toldkammerbygning, der er beliggende ved Stationspladsen overfor Bane-gaarden, er opført i Aarene 1909—10 efter Tegning af Bygningsinspektør, Professor H. Kampmann. Tilsynet med Opførelsen er ført af Arkitekt Zachariassen, Aarhus.

Bygningen, der ligger paa opfyldt Grund, hviler paa nedrammede 9 Meter lange Jernbetonpæle, der foroven er forbundne med Bjælker, ligeledes af Jernbeton. Den er opført i een Etage af røde, haandstrøgne Sten paa Granitsokkel. Facåderne er ved murede Pilastre delt i store Vinduesfag.

I Gavlen mod Øst findes Hovedindgangen, en Granittrappe fører op til en aaben flisebelagt Vestibule, hvor Mur og Tag bæres af 2 fritstaaende Granitsøjler med Kapitæler af fransk Kalksten. Taget er af sortglaseret Tegl med lave Kviste.

Fra den aabne Vestibule fører Hovedindgangsdøren ind til en rummelig Korridor, hvorfra atter Døre til venstre fører ind til Toldforvalterens Kontor og Hovedkontoret, og til højre til Toldopsynets Kontor og Opgangen til Loftet, som strækker sig over hele Bygningen. For Enden af Korridoren findes Indgang til Vejerbod, Udleverings-lokale samt Pakhusrum m. m. Toldkammerbygningen overtoges den 11. Juli 1910 af Generaldirektoratet paa Statens Vegne.

*Oversigt over Toldindtægterne ved Viborg Toldsted
i Finansaaret 1911-12 og 1931-32.*

Finansaaret	Told netto Kr.	Produktions- og Omsætningsafgiften netto Kr.	De Kommunerne tilfaldende Afgifter Kr.	Andre Indtægter Kr.	Ialt Kr.
1911—12. . . .	134,000	62,000			196,000
1931—32. . . .	288,000	421,000	93,000	5,000	807,000

Viborg Toldsteds Landomraade omfatter:	Politikreds	Retskreds
Viborg Købstad	Nr. 57	En Del af Nr. 78
Almind, Grønbæk, Hinge, Højbjerg-Elsborg, Karup, Kjellerup, Levring, Lysgaard, Sahl, Gullev-Sjørslev, Torning, Vinderslev og Vium Kommuner samt den sydlige Del (Havrdal) af Frederiks Kommune	Nr. 57	Nr. 79
Asmild-Tapdrup, Bjerring-Mammen, Davbjerg-Mønsted, Smollerup, Dollerup-Finderup-Raunstrup, Hjerminde-Le-Hjorthede, Hornbæk-Taanum, Langaa-Torup-Sdr. Vinge, Nørbegeg-Sønderbegeg-Læsten, Rødding-Løvel-Pederstrup, Sdr. Rind, Taarup-Kvols-Nørre Borris, Tjele-Nørre Vinge, Vammen-Lindum-Bigum, Vester Velling-Skjern, Viborg Graabrødre Landdistrikt, Vindum, Vinkel, Vorde-Fiskbæk-Romlund, Vorning-Kvorning-Hammershøj, Vrov-Resen, Ørslevkloster, Ørum-Viskum-Vejrum, Øster Bjerregrav-Aalum og Øster-Velling-Helstrup-Grensten Kommuner samt den nordlige Del (Grønhøj) af Frederiks Kommune og endvidere Højslev og Lundø Sogne af Højslev-Dommerby-Lundø Kommune, Feldingbjerg og Gammelstrup Sogne af Kobberup-Feldingbjerg-Gammelstrup Kommune og Vridsted Sogn af Vridsted-Fly Kommune	Nr. 58	Resten af Nr. 78

Toldstedets Kystlinie er fra Hestbæk i Risgaarde Bredning (Skellet mellem Fovlum og Alstrup Sogne), langs Nordsiden af Lovns Bredning, østen om Hjarbæk Fjord til Jordbro Mølleaas Udløb i Hjarbæk Fjord (Skellet mellem Taarup og Ørum Sogne).

Kystpost: Hvalpsund Toldopsynsmandspost.

Distrikt: Toldstedets Kystlinie og den under Løgstør Toldsted hørende Kyststrækning fra Hestbæk til Ærtebølle Hoved samt de under Skive Toldsted hørende Kyststrækninger fra Branden til Grønning Øre paa Østkysten af Salling og fra Jelsø Odde gennem Lovns Bredning til Jordbro Mølleaas Udløb i Hjarbæk Fjord.

AXEL MARTIN CHRISTIAN ANDERSEN, Toldforvalter, er født den 27. Januar 1878 som Søn af Formand Lars Andersen og Hustru Henriette Wilhelmine, født Schumacher. Gift 1927 med Elna Marie Bech. Indtraadt i Etaten 1. September 1895 som Kontorist ved Pakhusforvaltningen i København, Medhjælper samme Sted 31. Marts 1909, Toldassistent i København 17. Oktober 1911, i Vamdrup 16. Januar 1913 (Bestalling fra 27. Januar 1913), i Randers 23. Juni 1915, Toldkontrolør i Aarhus 15. Oktober 1923, Toldforvalter i Viborg siden 28. August 1931.

A. Andersen,
Toldforvalter.

DE DANSKE STATS BANER I VIBORG. Ved Lov af 1861 fik det engelske Firma Peto, Brassey og Betts Koncession paa Anlæg og Drift af flere Baner i Jylland og Fyn, saaledes Vamdrup-Aalborg, Langaa-Holstebro og Nyborg-Middelfart. Driften af Banerne skulde dog, efterhaanden som Anlæggene skred frem, overtages af Det danske Jernbanedriftselskab.

Efter Aabningen af Banerne Nyborg-Strib og Fredericia-Vamdrup manglede man Jernbaneforbindelse mellem disse og de sjællandske og sønderjydske Baner samt de tidligere anlagte jyske Baner, som var:

1. Aarhus-Randers, der var aabnet den 4. September 1862.
2. Langaa-Viborg, der var aabnet den 21. Juli 1863.
3. Viborg-Skive, der var aabnet den 17. Oktober 1864.
4. Skive-Struer, der var aabnet den 17. November 1865.
5. Struer-Holstebro, der var aabnet den 3. November 1866.

Forbindelsen mellem disse Baner og det øvrige Jernbanenet foregik med Damp-

skib Aarhus-Korsør-Nyborg-Kiel, og disse Skibe havde en ret betydelig Trafik af Rejsende, Gods, Kvæg og Post, indtil Strækningen Aarhus-Fredericia aabnedes den 4. Oktober 1868.

I 1850 fremkom der en samlet Plan over Baner i Kongeriget. Det første Længdebaneprojekt var en Bane fra Ballum paa Slesvigs Vestkyst over Horsens-Aarhus-Viborg-Aalborg til Frederikshavn, men Regeringen ønskede en mere udpræget Midtbane over Ribe-Randbøl-Viborg-Aalborg til Frederikshavn ined Sidebaner til Vejle og Horsens. Denne Plan blev dog senere frafaldet, idet man gik over til en ren Østkystbane gennem saa mange af de derværende Byer som muligt.

Sir Peto fremsatte derefter i 1855 en Plan, hvorefter Banen skulde gaa fra Tønder over Ribe Vest om Vejle tæt forbi Silkeborg til Viborg-Hobro-Aalborg-Frederikshavn med Sidebaner til Horsens og Aarhus. Regeringen foretrak imidlertid Østkystbanen.

Der fremkom herefter en Mængde Forslag. Et af disse gik ud paa at lægge Hovedbanen langs den jydsk Højderyg med 10 Sidebaner, hovedsagelig mod Øst.

Et andet Forslag var en Bane Aarhus-Randers-Limfjorden til en Vestkysthavn samt en Bane langs Østkysten Aarhus-Kolding-Ribe med Sidebane til Fredericia og Snoghøj samt Silkeborg.

Ved Lov af 4. Marts 1857 vedtoges Anlægget af Banerne: Aarhus-Randers og Langaa-Struer. Længdebanen blev stadig udsat paa Grund af modstridende Anskuelser.

Ved Lov af 19. Januar 1863 vedtog Rigsdagen en Bane Vejle-Horsens-Aarhus med Vandvej til Silkeborg fra Fuldbro Mølle. Regeringen syntes heller ikke om denne Bane, og ved Lov af 26. Maj 1866 vedtoges Linien Horsens-Skanderborg-Aarhus, efter at det ved Lov af 11. Februar 1863 var blevet bestemt, at Sidebanen til Snoghøj skulde bortfalde, og at Østkystbanen skulde føres over Fredericia og Vejle.

Der forelaa nu saaledes en samlet og vedtaget Plan over den østjyske Linie fra Flensborg til Vandrup-Kolding-Fredericia-Vejle-Horsens-Skanderborg-Aarhus.

Banernes Drift blev som tidligere nævnt efterhaanden overtaget af det danske Jernbaneselskab, hvor en Englænder, Mr. Trevithick, var Driftsleder, medens Anlægsfirmaet, Peto, Brassey og Betts, ejede de fleste af Aktierne. Man var imidlertid meget utilfreds med Ledelsen, og der ymtes om, at Sir Petos' Pengeforhold var i en daarlig Forfatning, ja, endog om, at en fremmed ikke venligsiudet Magt i Stilhed, men i stor Stil, opkøbte Aktier.

Ved Lov af 14. Marts 1867 blev det da bestemt, at Staten skulde overtage Driften af de jydsk-fynske Baner. Den 13. Juni samme Aar afsluttede Ministeriet Kontrakt med Peto, Brassey og Betts om Overtagelsen, og det blev derved bestemt, at Staten skulde overtage Selskabets Ejendele mod en Købesum af 1.320,214 Rdl., svarende til en Aktiekurs af 90¹/₂ %. Banernes Drift skulde dernæst fra 1. April 1867 foregaa ved det engelske Selskab, men for Statens Regning, indtil endelig Aflevering fandt Sted den 31. August 1867.

Som Driftsbestyrer for de jydsk-fynske Statsbaner ansattes Ingeniørkaptajn N. H. Holst, der hurtigt viste sig at være en dygtig Leder.

Først senere, ved kgl. Anordning af 17. April 1885, blev den hidtil værende Bestyrelse for de jydsk-fynske Statsbaner og de sjællandske Baner ophævet og Driften af samtlige, altsaa baade jydsk-fynske og sjællandske Statsbaner samt tilhørende Færge- og Dampskibsruiter, lagt ind under een Bestyrelse.

Viborg gamle Stationsbygning laa ved Sønder sø og var opført i 1863, men nedlagdes, da Aalestrupbanen anlagdes. Den nye Stationsbygning opførtes ved Enden af Jernbanegade og toges i Brug i 1896. Den er opført efter Tegning af Arkitekt Th. Arboe og udvidedes i 1906.

SKIVE-VESTSALLING, MARIAGER-FAARUP OG VIBORG-FAARUP JERNBANER har sit Administrationskontor i Bygningen „Gl. Vagt“ i Viborg.

Skive-Vestsalling Jernbane aabnedes for Drift i 1924, og Mariager-Faarup og Viborg-Faarup Jernbaner aabnedes for Drift i 1927.

Banernes Driftsbestyrer er Ingeniør, cand. polyt. S. A. Jensen.

SVEND AAGE JENSEN, Driftsbestyrer, cand. polyt., er født den 18. December 1896 som Søn af Sognefoged J. P. Jensen og Hustru Kathrine. Gift 1933 med Kirsten Hedevig Suhr. Driftsbestyrer for alle 3 Jernbaneselskaber.

DET DANSKE HEDESELSKAB stiftedes i 1866. Grunden til dette Selskabs Oprettelse maa siges at være lagt, da de to Mænd, Prokurator Georg Morville og Premierløjtnant Dalgas, i 1854 mødtes i Viborg. Skønt Dalgas i 1856 forflyttedes til Holstebro og 1859 til Aarhus vedblev de to Mænd at mødes og nære fælles Kærlighed til den jyske Hede. Først efter Afslutningen af Krigen i 1864 toges der energisk fat paa Arbejdet med at faa opdyrket Heden, idet Dalgas fastholdt, „at hvad der udad var tabt, kunde indad vindes“. Der var tabt 4539 km² sønderjydsk Jord, men i Jylland henlaa 7375 km² uopdyrket Jord.

Under 15. og 16. November 1865 traadte Dalgas offentligt frem som Talsmand for Hedesagen, idet han under Titlen, „Om Opdyrkningen af de jyske Heder“, skrev to Artikler i Berlingske Tidende. Det var Dalgas' Plan, at de private Kræfter skulde tage fat, men de skulde støttes af det offentlige. Planen blev ilde modtaget af Stasmagten, og Dalgas indsaa, at vilde han naa til et Resultat, maatte han henvende sig til Hedeboerne selv. Han kom da i Forbindelse med Fabrikejer M. Drewsen i Silkeborg, og der afholdtes nu nogle Møder og udveksledes Skrivelser med forskellige kendte Mænd for at faa disse interesserede for Sagen. Overførster, Kammerherre N. J. Jessen og Jægermester G. Bruun til Asmildkloster var villige til at være Medindbydere, men Etatsraad A. E. M. Tang til Nørre Vosborg afslog med den Motivering, at han tidligere havde været med i to for Hedesagen arbejdende Aktieselskaber, der begge endte med Pengetab, og han fraraadede Dalgas at have noget med Foretagendet at gøre.

Dalgas' Program, der som ovenfor bemærket udsendtes til en Række kendte jyske Mænd, gik ud paa, at Selskabet som „et nationalt Foretagende“ skulde virke ved at samle Oplysninger om saavel Hedens Beskaffenhed som om Betingelserne for dens Opdyrkning og Beplantning, ved paa Grundlag af disse Oplysninger at komme „Nybyggerne“ til Hjælp med Raad, og, hvis Midlerne tillod det, ved at oprette Planteskole og selv udføre Plantninger m. m., idet der endnu ved Siden heraf lagdes endog væsentlig Vægt paa, at Selskabet skulde „formaa Regeringen til at udføre saadanne almindelige forberedende Arbejder, der ville saa at sige aabne Heden for Nybyggere, saasom artesiske Brøndboringer, Nivellements af de større Vandløb, hvor de er tjenlige til at overvande Hedestrækninger, Anlæg af Hedeveje m. m.“.

Den 20. December afholdtes der da Møde i Silkeborg, og her enedes man om de Grundtræk for et Hedeselskabs Oprettelse, som senere gik over i Selskabets Love. At disse blev saa gode og fyldestgørende, som skete, skyldes mest Etatsraad Westenholz til Matstrup. I Mødet deltog foruden Etatsraad Westenholz, Drewsen, Dalgas, Overretsprokurator Morville fra Viborg, og Landvæsenskommissær, Jægermester Bruun, Asmildkloster.

Dalgas udsendte nu et nyt Program, og skønt han havde over 50 Indbydere, vedblev han at udsende Opfordringer. Det nye Program lød saaledes: „Til Dato have

Hedenselskabets Bygning.

78 Mænd fra alle Dele af Landet tegnet sig som Indbydere til Dannelsen af et Dansk Hedenselskab, nemlig 11 Lensbesiddere, 31 Proprietærer og Gaardmænd, 8 Forstmænd, 8 Teknikere, 8 Fabrikanter og Handlende og 12 Videnskabsmænd“.

Paa et Møde i Silkeborg har Jægermester Thygeson, Etatsraad Westenholz, Fabrikant M. Drewsen, Landvæsenskommisær Bruun til Asmild, Overretsprokurator Morville og Ingeniørkaptajn Dalgas affattet et Udkast til Selskabets Organisation. Det nævnte Udkast gaar ud paa, at Selskabets Formaal, nemlig Opdyrkelsen af Heden, særlig vil være at fremme ved forberedende Arbejder, altsaa ikke direkte ved Opdyrkingen. De forberedende Arbejder vil væsentlig komme til at bestaa i:

1. At vække Interesse for og fremme Oplysning om Heden og dens Behandling.
2. At tilvejebringe en praktisk Geografi over Heden, navnlig over dens Udstrækning og Bonitet paa de forskellige Steder med Oplysning om Mergelens, Tørvenes og Vandaarernes Beliggenhed, Righoldighed m. m.
3. At undersøge Hedealøbenes Vandingssevne for bestemt at kunne paavise, hvor Overvanding kan finde Sted i større Udstrækning.
4. At fjerne vanskelige Udskiftningsforhold m. m., forsaavidt de vanskeliggøre en let Erhvervelse af Hede.
5. At paaskynde Tilvejebringelsen af gode Kommunikationsmidler.
6. At fremme Plantninger i Heden, dels ved Anlæg af Planteskoler, gratis Uddeeling af Planter og dernæst paa andre Maader.
7. Selskabet haaber paa Regeringens Understøttelse og ønsker at samvirke med Landboforeningerne.

I Februar 1866 udsendtes der følgende trykte Meddelelse:

Til Indbydere for Det danske Hedeselskab!

Vi tilader os herved at anmode d'Herrer Indbydere om at give Møde i Aarhus paa Larsens Hotel den 28. Marts Kl. 11 Formiddag, for at Hedeselskabet kan konstituere sig og dets Love blive vedtagne.

En Fortegnelse over Indbyderne og et Udkast til ovennævnte Love følger hermed til behagelig Afbenyttelse.

I Februar 1866.

Bjørn. G. Bruun. E. Dalgas. M. Drewsen. Klüver.
Morville. Thygeson. Regnar Westenholz.

Paa Mødet i Aarhus var der ca. 40 Indbydere som Deltagere. Fabrikejer Drewsen aabnede Mødet og valgtes til Dirigent. Derpaa forelagdes Lovene, der faldt i to Afdelinger: Selskabets Formaal og Organisationen. Hovedformaalet var „at fremme Frugtbargørelsen af den jydsk Halvø“. Lovenes Paragraffer vedtoges, og med Hensyn til Organisationen vedtoges det, at Kontingentet skulde være 2 Rd. aarligt eller 50 Rd. een Gang for alle, at Indbyderne skulde vælge et Repræsentantskab, bestaaende af 20 Medlemmer, og dette skulde vælge en Bestyrelse paa 3 Medlemmer. Bestyrelsen skulde sammenkalde Repræsentantskabet til et aarligt Møde, i hvilket den skulde aflægge Regnskab for det forløbne Aar og forelægge en Arbejdsplan for det kommende Aar. Alt, hvad der saaledes forelagdes, vedtoges saa godt som uden Diskussion. Endvidere vedtoges det, at Bestyrelsen „første Gang“ skulde vælges af Indbyderne, og ved det derpaa stedfindende Valg kom Bestyrelsen til at bestaa af: Dalgas, Morville og Mourier-Petersen. Sidstnævnte valgtes til Bestyrelsens Formand, medens Dalgas blev den praktisk Ledende.

Den 28. Juni, kun tre Maaneder efter at Selskabet var stiftet, afholdtes det første Repræsentantskabsmøde i Aarhus Katedralskole. Her skete nogle supplerende Valg, og Formanden oplyste nærmere om den Virksomhed, der var udfoldet af Bestyrelsen siden Oprettelsen. Der var sendt Opfordring til samtlige Kommunalbestyrelser, Sogneforstanderskaber og Bladredaktioner om at ville modtage Indmeldelse af Medlemmer og indkræve deres Kontingent. Den havde andraget Indenrigsministeriet om at ville yde et Tilskud til Udarbejdelsen af Matrikelkort for 38 Hedesogne, og Adressen til Krigsministeriet om Fremskyndelsen af Opmaalingen af Generalstaben havde den sendt samtlige jydsk Sogneforstanderskaber til Underskrift. Den var traadt i Forhandling med det Classenske Fideikommis, og endelig underhandlede den med Byen Holstebro, med forskellige Beboere i Aarhus, Herning, Ringkøbing og Hjortsballe, ligesom med nogle Gaardejere om begyndende Plantninger. Den havde anlagt 3 Planteskoler ved henholdsvis Herning, Egeris og Kollund m. m. Medlemskontingentet anslog man til mindst 2000 Rdl., som man vilde kunde regne med i det kommende Aar, og hertil kom det Beløb, som man sikkert ventede at faa fra det Classenske Fideikommis. Man maa sige, at Resultatet af de 3 første Maaneders Arbejde kan betegnes som en fin Start.

Man kunde sikkert ikke have truffet bedre Valg til den første Ledelse af Hedeselskabets Virksomhed end de 3 Mænd, der udvalgte hertil. At Jægermester Mourier-Petersen valgtes ind i Bestyrelsen synes nærmest at have været en Tilfældighed, idet der tidligere ikke havde været den mindste Forbindelse mellem ham og Dalgas. Trods det kom det hurtigt til Venskab mellem dem, og Samarbejdet i Bestyrelsen var fortrinligt. Jægermesteren var Ejer af Rugaard ved Grenaa og havde Sæde i Amtsraad, Landvæsenskommission, Skoledirektion og Sogneraad, og var fra 1861—66 Medlem

af Folketinget. I 1866 indvalgte han i Landstinget. Det var da intet Under, at Dalgas og Morville straks valgte ham til Formand i Hedeselskabets Bestyrelse; thi han var „Manden med Indflydelse og den øvede Forretningsmand“.

At Morville indvalgte i Bestyrelsen med et forholdsvis stort Antal Stemmer var kun naturligt, efter det Navn han havde vundet gennem sin Virksomhed for Plantningerne omkring Viborg. Men maa det siges om Jægermester Mourier-Petersen, at han var paa sin Plads her, da gælder dette ikke mindre om Overretsprokurator Morville. Han gav Bestyrelsen Betydning ved sin store Kærlighed til al Hedeplantning, som han med Held havde udøvet i ikke ringe Udstrækning til Gavn for Viborg.

At Dalgas blev Selskabets praktisk ledende Mand var vel kun naturligt, en skulde jo være det, og der var ikke Midler til at antage en Udenforstaaende hertil. Men let var det ikke for Dalgas; thi Stillingen var jo ulønnet, Arbejdet omfattende, og Dalgas' Løn som Ingeniørofficer var ikke stor. Senere stillede Dalgas til Indenrigsministeriets Disposition ved Vejkontrollen i Jylland, og hermed kunde han og Hedeselskabet godt være tjent, men i Længden ikke Ingeniørkorpset, der ingen Tjeneste fik for Gagen. Sagen ordnedes imidlertid saaledes, at Dalgas indtil videre traadte udenfor Nummer i Ingeniørkorpset, og hans Gage paa 1800 Rdl. aarligt optoges paa Indenrigsministeriets Budget. I 1880 fik Dalgas sin Afsked som Oberstløjtnant med en aarlig Pension paa 2243 Kr. 25 Øre. I den Anledning androg han Indenrigsministeriet om, at der, for at han stadig kunde ofre sig for Hedesagen, maatte blive bevilget ham et aarligt Honorar paa 1356 Kr. 75 Øre, hvilket var Forskellen mellem hans tidligere Lønning og den ham nu tillagte Pension. Ministeriet gik ind derpaa.

Dalgas ønskede, at der skulde anlægges store Plantager paa Heden, og han havde Lyst til at erhverve Ejendommen „Nørre Høgildgaard“, men hvor skulde Selskabet skaffe Pengene fra? Imidlertid traadte der to Mænd til, nemlig Grosserer D. B. Adler og Grosserer Adolf Trier, der ydede et rentefrit Laan paa lidt over 3000 Rdl. til Køb af Ejendommen. Hedeselskabet købte nu i 1867 700 Tdr. Land af Hjortsballeheden med tilhørende Agerlod og Bygninger og begyndte Aaret efter at plante i Heden. I 1871 købtes „Nørre Høgildgaard“ af Generalkonsul H. Pontoppidan til Constantinsborg, der betalte 21,500 Rdl. herfor. Selskabet tilbagebetalte nu de laante Penge til Grosserer D. B. Adler og Grosserer Adolf Trier, men disse bestemte, at 1840 Rdl. skulde benyttes til Indkøb af Aktier i Paabøl Plantagen i Hoven Sogn, medens de overlod Hedeselskabet Resten af Beløbet som Gave. Paabøl-Plantagen, der var paa 637 Tdr. Land, var kommet i Stand i 1873 bl. a. ved, at Brygger J. C. Jacobsen havde skænket 1000 Rd. hertil. Plantningsvirksomheden gik fremad, og Hedeselskabet vedblev at plante. I 1872 var der 16 Plantager med 4799 Tdr. Land, i 1874 var det steget til 37 Plantager med 10,701 Tdr. Land. Man mente nu, at Selskabet var naaet saa vidt frem, at man kunde anmode Kong Christian den 9de om at være dets Protektor, og Kongen erklærede sig villig hertil. Plantningssagen gik atter fremad, og i 1891 oplyses det, at der nu findes 571 Plantager med 44,831 Tdr. Land, og heraf ejer Selskabet de 14 med 7694 Tdr. Land.

Selskabet anlagde ogsaa straks efter sin Stiftelse en Planteskole ved Herning, og det formaaede Plantøren ved Feldborg Statsplantage, S. G. F. Jenssen-Tusch, til at forestaa den. Planteskolen, der var $1\frac{1}{4}$ Td. Land stor, blev i 1871 mere end fordoblet. Da Dalgas i 1868 fik Villa i Aarhus, anlagde han straks en Planteskole ved den. I 1873 oprettedes der ca. 50 Smaaplantningsdistrikter, hvis Forstandere valgtes mellem de mest Plantningskyndige, fra 1880 opnaaedes et hurtigt voksende Statstilskud, og derefter opstod snart efter hinanden en Række Have- og Plantningsforeninger. Den

første, „Plantningsforeningen paa Morsø“, stiftedes den 13. Juni 1882, og i 1891 bestod der ikke mindre end 36 Foreninger, der spændte over 655 Sogne, talte 14,855 Medlemmer og i 1890 forbrugte 5 Millioner Stykker Naaletræsplanter og 1½ Million Stykker Løvtræsplanter til en samlet Værdi af 57,656 Kr. samt Køkkenhavefrø til en Værdi af 10,228 Kr.

Hedeselskabet var imidlertid vokset op til at være en betydende Magt, og den Skriver, der i 1866 var dets eneste Medhjælp, var da ogsaa efterhaanden bleven til en anselig Stab af dygtige Hjælpere, som videre udbredte Selskabets Anseelse. Der var et Øjeblik, da Dalgas for Alvor troede, at polytekniske Kandidater ikke kunde sammen med en Ingeniørofficer som Leder, men denne Anskuelse fortog sig selvfølgelig, og han lærte at sætte endog megen Pris paa to Polyteknikere, der i 1870 og 1871 blev Selskabets Hjælpere i Engvandingsarbejdet, S. Brøndsted og C. Holten. Den første af dem blev Selskabets Eng- og Kanalingeniør og boede i lang Tid paa Hesselvig. Den sidste blev, efter en Tid at have været Assistent ved Engvandingsanlægene, sammen med Dalgas Redaktør af Hedeselskabets Tidsskrift og var fra 1878 Selskabets Revisor. Iøvrigt var det mest Landbrugs- og Forstkandidater, der blev de Ledende mellem Selskabets Personale.

I 1875 oprettedes der 5 Skovriderposter, af hvilke dog kun de 4 besattes. De 4 ansatte Skovridere var: For Ribe og Vejle Amter Forstkandidat N. Fritz, for Ringkøbing Amt Forstkandidat P. Borch, for Aalborg og Randers Amter Proprietær C. Hecquetig, for Vendsyssel og Thy Skovrider Schrøder. I 1891 havde Selskabet 8 Skovridere, heraf var de to Sønner af Selskabets Bestyrelsesmedlemmer, nemlig Chr. Dalgas og G. Morville.

I Medlemsfortegnelsen for 1889 ses det, at det samlede Medlemsantal i dette Aar var 3669, hvoraf 3247 var Personer og 422 Amsraad, Byraad, Sogneraad, Sparekasser, Banker og Foreninger. Kontingentet var ialt 23,196 Kr. Men Selskabet havde Venner, ikke alene mellem de her nævnte som oftest mindre Banker, men ogsaa mellem Landets store Fonds, saaledes den Raben-Levetzauske Fond, Vallø Stift og det Classenske Fideikommis. I sine første 25 Aar modtog Hedeselskabet ikke mindre end 11,400 Kr. fra den Raben-Levetzauske Fond, 12,600 Kr. fra Vallø Stift og 43,404 Kr. fra det Classenske Fideikommis. Da Selskabet oprettedes, skænkede Kong Christian den 9de det 800 Kr., Lensgreve A. V. Knuth-Knuthenborg 500 Kr. og Lensgreve J. Wedell-Wedellsborg 1000 Kr. Desuden købte en Del større Lensbesiddere og Godsejere Plantager. Brygger J. C. Jacobsen ydede Selskabet 200 Kr. aarligt, og det betænktes med Pengegaver i forskellige Testamenter. En Gave paa 10,000 Kr. fik Selskabet i 1890 af Højesteretsadvokat C. Liebe. Efter at Grosserer Holger Petersen havde anlagt Baldersbæk Plantage i 1891 fulgte en Del andre store Mænd i hans Fodspor, og der oprettedes derved 10 Plantager paa tilsammen næsten 5,500 Tdr. Land. Store Pengegaver fik Selskabet ligeledes fra Generalkonsul Pontoppidan, der udnævntes til Hedeselskabets Æresmedlem. Staten forøgede sit Tilskud, og der kom stadig Gaver fra private.

Da Dalgas var død i 1894 tog Formanden Kammerherre Mourier-Petersen Styret, indtil man i 1895 valgte Godsinspektøren paa Jægerspris, P. Borch, til lønnet administrerende Direktør fra 1. April. Skovrider Chr. Dalgas valgtes samtidig til Redaktør for Hedeselskabets Tidsskrift. Den 7. August 1898 døde Bestyrelsens Formand, Kammerherre Mourier-Petersen, der efterfulgtes af Kammerherre Lüttichau til Tjele. I 1910 overtog Kammerherre Bech Stillingen som Selskabets Direktør og samtidig udnævntes Skovrider Dalgas til Kommitteret.

Kontorlokalerne i Dalgas' Villa i Aarhus blev allerede i Dalgas' Tid for smaa, og i 1893 flyttede Hedeselskabets Kontor til den tidligere Jernbanekontorbygning i Aarhus, og da Lokalet her blev opsagt, lejede Selskabet i 1899 for 10 Aar en Lejlighed paa en anden Sal i Fredensgade. Den viste sig imidlertid snart utilstrækkelig, og i 1902 nedsatte Repræsentantskabet da et Udvalg, der sammen med Bestyrelsen skulde overveje Spørgsmaalet om egen Bygning for Selskabet. Den særlige Anledning hertil var et fra Klubben i Viborg modtaget Tilbud om at ville afhænde sin Ejendom til Hedeselskabet for en moderat Pris, men Sagen henlagdes, indtil der indkom en Meddelelse fra „Kreditforeningen af Landejendomsbesiddere i Nørre Jylland“, at den ønskede at bygge sig en ny Bygning og kunde tænke sig at sælge sin daværende Ejendom til Hedeselskabet for 25,000 Kr. I Viborg var der oparbejdet en Stemning for at faa Hedeselskabets Kontor flyttet dertil, og Viborg Byraad vedtog at yde et Bidrag paa 10,000 Kr. til dette Formaal. Ved Indsamling af private Bidrag naaede man 12,250 Kr. Da den nye Kreditforenings-Bygning var færdig, blev den pompøse Bygning paa Hjultorvet den 1. November 1906 overdraget til Hedeselskabet. Her aabnedes den 3. April 1907 Selskabets Kontorer. Bygningen, der er i to Stokværk, restaureredes i 1924 indvendig, og der indlagdes Centralvarme.

Det danske Hedeselskab har udført en velsignelsesrig Gerning for det danske Folk og gennem sit Arbejde skaffet Levebrød til en større Stab af Mennesker. Selskabet beskæftiger særlig Forstmænd, Landbrugskandidater og Ingeniører, og det udgiver Tidsskriftet „Hedeselskabets Tidsskrift“.

Chr. E. Flensborg er Hedeselskabets Direktør.

Chr. Flensborg,
Direktør.

V. E. Iversen,
Kasserer.

F. Thøgersen,
Afdelingsleder.

J. Parbo,
Afdelingsleder.

CHRISTIAN EMIL FLENSBORG, Direktør, R. af D., er født den 24. Juni 1873 i Odense som Søn af Overintendant, Justitsraad C. P. Flensborg og Hustru Elisabeth, født Selmer. Gift 1909 med Eva Margrethe Lützen, Datter af Konsul Jacob Lützen. Forstkandidat 1898, Assistent i Patentkommissionen 1899, Assistent i Hedeselskabet 1902, Sekretær 1907, Skovrider og Kontorchef 1913, nu Direktør for Hedeselskabet, ledede „Islands Skovsag“ ved aarlige Rejser fra 1900—06, tillige Træplantningsforsøgene paa Færøerne fra 1902, Formand for Plantningsforeningen for Viborg og Omegn og for det af Landbo-, Husmands- og Plantningsforeninger i Viborg Amt nedsatte Udvalg til Fremme af Læplantningssagen i Viborg Amt, Medlem af de samvirkende Plantningsforeningers Bestyrelse, fra 1920 Forretningsfører for Dansk Plantageforsikringsforening.

VIGGO EMIL IVERSEN, Kasserer, er født den 11. Marts 1870 i Aarhus som Søn af Kasserer i Det danske Hedeselskab Iversen og Hustru Luise, født Wachter. 1. April 1901 Assistent i Det danske Hedeselskab, 1903 Kasserer samme Sted, tillige Kasserer for Dansk Plantageforsikringsforening i Viborg.

FRIDLER THØGERSEN, Afdelingsleder, er født den 26. August 1883 i Dybe ved Lemvig som Søn af Friskolelærer Niels Thøgersen og Hustru Ane, født Thomsen. Gift 1915 med Vilhelmine Ingeborg Jensen. Assistent ved Det danske Hedeselskab 1910, Distriktsleder i Vejle 1916, Afdelingsleder for Under søgelser og Forsøg siden 1922.

JENS PARBO, Afdelingsleder, Ingeniør, er født den 4. November 1888 som Søn af Gaardejer Andreas Petersen og Hustru Ane. Gift 1918 med Dorthea Drogheim. Ansat ved Det danske Hedeselskab 1908, Afdelingsleder siden 1928.

N. BASSE, Landvæsenskommissær, er født den 7. November 1888 og gift 1917 med Sigrid Schram. Landbrugskandidat 1910, Assistent 1916, Distriktsbestyrer 1918, Afdelingsleder ved Det danske Hedeselskab, fra 1929 Medredaktør af Hedeselskabets Tidsskrift, fra 1928—34 Formand for Foreningen af Hedeselskabets Tjenestemænd, fra 1932 faglig Leder af Selskabet „Hedebruget“.

HEDEBRUGET stiftedes i Slutningen af Aaret 1906. En Lørdag Eftermiddag indfandt Ejeren af Hald Hovedgaard, Jægerm. Krabbe, sig hos daværende Herredsfuldmægtig Esmann for at meddele, at han fra Viborg landøkonomiske Forening, hvis Formand han var, havde skaffet et mindre Beløb til Raadighed til Afholdelse af Udgifterne ved et Forsøg paa at stifte et Selskab med den Opgave at komme Hede-bønderne til Hjælp. Omtrent samtidig modtog Esmann Opfordring fra Sognepræsten i Frederiks, Pastor Østergaard, om at være med til at arbejde for Dannelsen af en Forening med det ovennævnte Formaal. Pastoren havde levet mange Aar mellem Hedeboenderne og kendte deres Kaar saa godt som nogen.

Det danske Hedeselskab, der havde sit Hjemsted i Viborg, og som allerede havde virket i 40 Aar for Beplantning af de danske Heder, havde paa en Henvendelse til dette om, hvorvidt det maatte være villig til at tage Opgaven op, svaret, at Ydelse af direkte Tilskud til Opdyrkning af Hederne laa udenfor Selskabets Program; men man vilde stille sig velvillig overfor Forsøg, som andre vilde gøre i den Retning.

Alhedens Mergelforsyning afholdt saa et Møde i Karup den 3. Juni 1906, hvor Pastor Østergaard gjorde Forsamlingen bekendt med Tanken om at oprette Hedebruget. Spørgsmaalet blev drøftet, og det vedtoges at nedsætte et Udvalg paa 7 Mand med det Formaal at forberede Dannelsen af et Hedeagerbrugsselskab.

Udvalget kom til at bestaa af: Herredsfuldmægtig Esmann, Viborg, Jægermester Krabbe, Hald, Sognepræst Østergaard, Frederiks, Gaardejer Jens Nielsen, Sjørup, Assistent Holt, Kragssøhus, Skovrider Wøldike, Stendalsgaard, og Gaardejer Philip Philipson, Benslehøj. Udvalget valgte Esmann til Formand, og det vedtog at stille som Selskabets Formaal at virke for Hedernes Opdyrkning til Agerland, hvor Forholdene egnede sig dertil.

A. Dels ved at yde økonomisk Støtte til de Hedeboere, som indvinde Hede til Agerbrug.

B. Dels ved at udbrede Kendskab til, paa hvilken Maade og ved hvilke Midler Heden opdyrkes, og

C. Dels ved Medvirkning til Hedernes Udstykning og mulig Bebyggelse af Hede-lodder til selvstændige Landbrug.

Dommer Esmann.

Pastor Østergaard.

Da Hedeselskabet gennem sine Udtalelser havde givet Udtryk for Velvillie overfor en Sag, som den, man her havde rejst, rettede man nu en Henvendelse til Selskabet om at lade sig repræsentere i Bestyrelsen for det nye Selskab ved at indvælge et Medlem, og da Hedeselskabet efter en Del Forhandlinger var gaaet ind paa at være Protektor for Hedebruget og lade sig repræsentere ved et Medlem i Bestyrelsen, gik man i Gang med nærmere Udformning af Lovene.

Tanken var at søge Statstilskud til Opdyrkningen tilstrækkeligt stort til, at der kunde ydes en Hedeopdyrker 25 Kr. i Tilskud til hver Tønde Land, der blev omdannet til Agerland.

En af de vigtigste Bestemmelser i Lovene var den, at Statstilskudet til Opdyrkning af Hede alene maa anvendes hertil uden Afkortning til Administration eller paa nogen anden Maade. Midlerne til Administration af Virksomheden maatte tilvejebringes ved Medlemsbidrag eller Tilskud fra private, Institutioner, Kommunalbestyrelser og andre.

Endvidere bestemtes det, at der i ethvert Sogn, hvor der fandtes mindst 10 Hedeopdyrkere, som var Medlemmer af Selskabet, skulde dannes en Lokalbestyrelse med det Hverv at afholde Møder med Kredens Medlemmer, at drage Omsorg for, at Kredsen blev repræsenteret paa Generalforsamlinger, at undersøge — eventuelt i Forbindelse med Selskabets Konsulent — de Arealer, for hvilke der begæredes Tilskud, og gøre Indstilling, at føre Tilsyn med, at disse Arealer behandlede i Overensstemmelse med de vedtagne Forskrifter, og at opkræve Medlemsbidragene og være Mellemlid mellem Selskabets Medlemmer og Hovedbestyrelsen, der skulde bestaa af 15 Medlemmer, hvoraf det danske Hedeselskab valgte 1, medens Resten valgtes af Generalforsamlingen.

Paa den konstituerende Generalforsamling, der afholdtes i Viborg den 29. November 1906, valgtes den første Bestyrelse, der kom til at bestaa af følgende:

Herredsfuldmægtig Esmann, Viborg, Formand, Hofjægermester Krabbe, Hald, Næstformand, Sognefoged Laursen, Brande, Husmand Christian Kusk, Sangild, Assistent F. Holt, Kragssøhus, Gaardejer Johan Cramer, Skansen, Gaardejer Anders Nielsen Finderup, Gaardejer Chr. Munk, Hauerdal, Statskonsulent Fr. Hansen, Askov, Gaardejer Iver Chr. Jensen, St. Nør-lund, Herredsfuldmægtig Hvass, Herning, Gaardejer P. Gammeltoft, Henne, Gaardejer Jørgen Larsen, Faurskov, Overretssagfører Zeuthen, København, og Distriktslæge Rambusch, Sjørup, medens Hedeselskabet indvalgte Skov-rider Dalgas, Birkebæk.

Man indledede nu Forhandlinger med Folketingsmand Anders Nielsen af Tapdrup, der selv var Hedebonde og kendt med Hedebondernes Kaar, og ved Anders Niensens Bistand fik man den første Bevilling paa Finansloven paa 1500 Kroner.

Det var en ringe Begyndelse; men Andragende fra Hedeopdyrkerne blev fremskaffet, og Statstilskudet blev tildelt nærmest som et Forsøg.

Hofjægermester Krabbe.

Nu gik man i Gang med at organisere Lokalforeninger omkring i Hedesognene, der antoges Opmaalere til at undersøge og kortlægge Arealerne, og et stort Arbejde med at organisere hele Virksomheden paabegyndtes.

Saa rykkede imidlertid Kritikken frem, og den var mangeartet. Jeppe Aakjær kaldte det Vandalisme at forsøge at kultivere Heden. Han hævdede, at Hedeboenderne aldrig vilde kunne faa Føden ud af deres Jord, og hans Angreb førte bl. a. til, at en af de ivrigste Forkæmpere for Stiftelsen af Hedebruget meldte sig fra, idet han fremførte, at nærmere Overvejelse havde sagt ham, at den Afgrøde, der kunde dyrkes paa Heden, ikke vilde indeholde de Næringsstoffer, der var nødvendige for at opholde Livet. I Fagskrifter blev Hedebruget angrebet ud fra den Betragtning, at selv om Heden maaske lod sig dyrke, havde vi Jord nok herhjemme, der kunde dyrkes med langt større Fordel. I Rigsdagen rejstes der ligeledes Modstand mod Bevillingerne til Hedebruget, og flere Talere holdt paa, at Hedeopdyrkningen vilde trykke Jordpriserne, medens andre hævdede, at Tilskudet til Opdyrkningen vilde bevirke, at der gik Spekulation i Heden.

For at stille Angriberne tilfreds blev der truffet den Ordning med Landbrugsministeriet, at der ikke maatte udbetales Tilskud til den enkelte Hedeopdyrker til mere end 2 Tdr. Land om Aaret, selv om det kunde godtgøres, at han ikke havde købt Heden paa Spekulation.

Gennem Hedebrugets Trængselsaar var Anders Nielsen det en god Støtte, og da han senere blev Landbrugsminister, gjorde han med megen Kraft og paa afgørende Maade sine Anskuelser gældende til Gavn for det nye Selskab.

Trods den rejste Kritik sluttede Hedens Befolkning i stedse større Tal op omkring Hedebruget. I 1906 havde Selskabet kun nogle faa Hundrede Medlemmer, men allerede i 1907 steg Medlemstallet til 2671, og herefter fortsattes Stigningen ret jævnt, indtil man i 1922 naaede op paa 6000 Medlemmer fordelt i 180 Lokalforeninger; siden den Tid har Medlemsantallet holdt sig paa godt 6000 indtil de aller sidste Aar, da det, sikkert nærmest paa Grund af Landbrugskrisen, er gaaet lidt tilbage.

Samtidig med Stigninger i Medlemsantallet fulgte en tilsvarende Stigning i Antallet af Ansøgninger, som kom til Behandling.

I Tiden fra 1906 til 1934 modtog Selskabet ialt 81,259 Ansøgninger omfattende 88,802 ha, af hvilke de 7,774 Ansøgninger forkastedes, medens 73,485 Ansøgninger med et samlet Areal paa 75,062 ha toges i Betragtning, og Selskabet har saaledes til 1934 medvirket til Opdyrkning af et Areal, der vil svare til 3,753 Landbrugsejendomme med gennemsnitlig 20 ha til hver.

Da Tilskud igennem mange Aar har været begrænset til 2 Tdr. Land aarlig pr. Ansøger, medens mange af Hedebrugets Medlemmer har kultiveret større Arealer, er det indvundne Landomraade, som ved Kultivering fra uproduktiv, øde Hede er omdannet til produktiv Agerjord, betydelig større end Tallene viser, og det Omraade, som Hedebrugets Medlemmer har lagt til Landet, udgør saaledes nu en Landstrækning større end Bornholm og Møen tilsammen.

Den vedtagne Begrænsning af Tilskudet til 2 Tdr. Land følte særlig generende for Hedens Nybyggere, som i de første Aar gerne skulde indtage et større Areal aarligt, hvis der ikke skulde hengaa for lang Tid, inden Bedriften naaede en Størrelse, saa der kunde holdes en nogenlunde Besætning. Hedebruget søgte derfor paa anden Maade at yde Støtte til Nybyggerne, og Tanken blev realiseret i 1918, da man fik et særligt Statstilskud til Nybyggere, hvorefter der oprettedes en særlig Afdeling for dem.

De kan nu paa særlige Skemaer søge om Tilskud under denne Afdeling, hvor

Tilskudet ikke betales med et bestemt Beløb pr. Td. Land; men hvor alle Ansøgerens Forhold tages i Betragtning, og hvor man derefter yder et særligt Bidrag (i Almindelighed nogle Hundrede Kroner een Gang for alle) til Fremme af de Arbejder, som skønnes særlig frugtbringende for Bedriften. Indstillingen foretages af Lokalbestyrelsen og Selskabets Konsulent, og alle Indstillingerne gennemgaaes af et særligt Udvalg nedsat af Hovedbestyrelsen.

I 1910 paabegyndte Hedebruget Forsøg med Hedejordens Kultivering. Disse Forsøg blev anlagt paa Karupfladen ved Ildskov og paa den noget bedre Hede ved Frederiks og fortsattes til 1920. I 1918 udvidedes dette Arbejde med en Række større Forsøg til hvilke Statens Forsøgsledere havde udarbejdet Planerne, og nu opnaaedes et særligt Statstilskud til Forsøgsvirksomheden. Denne fortsættes stadig og omfatter nu Spørgsmaal vedrørende Hedejordens Udluftning før Tilsaanningen, Tilførsel af Gødningsstoffer samt Kalk og Mergel, Jordens Kultivering til forskellig Dybde, herunder Oppløjuing — eller ikke Oppløjuing — af Allag med forskellige Redskaber, samt Anvendelse af forskellige Midler i Kampen mod de Plantesygdomme, der særlig optræder paa nykultiveret Hedejord.

Forsøgene er anlagt i forskellige Hedeegne og paa Hede af forskellig Beskaffenhed.

I de senere Aar har Hedebruget medvirket ved Anlæg af Veje gennem øde, ukultiverede Hedestrækninger, og herved er der skabt Mulighed for Bebyggelse og Udvikling i Egne, som før paa Grund af den slette Forbindelse med Omverdenen var afskaaret fra Fremskridt.

Med Det danske Hedeselskab har Hedebruget i de forløbne Aar haft et godt Samarbejde, der bl. a. giver sig til Kende derved, at Hedeselskabets ene Direktør, Westergaard, har været Forretningsfører for Hedebruget fra 1909 til sin Død i 1932, samt derved, at den anden Direktør ved Hedeselskabet, Skovrider Dalgas, har siddet som Medlem af Hedebrugets Bestyrelse siden 1906.

Med Statens Forsøgsvæsen har Hedebruget arbejdet i nøje Kontakt siden 1918. De Spørgsmaal, som tages op, og de Planer, som kommer til Udførelse i Forsøgsmarken, overvejes nøje i Forsøgsudvalget, i hvilket flere af Forsøgsvæsenets Folk har Sæde, og Samarbejdet i dette Udvalg har gennem Aarene været det aller bedste.

I de godt 27 Aar, som er forløbet siden Hedebrugets Stiftelse, har Selskabet været med i den Udvikling, som er foregaaet i alle Hedeegne i Jylland, og det har ved sit Arbejde og ved sine Tilskud øvet en Indsats af stor Betydning for Udviklingen. Paa de ca. 14 Kvadratmil, som er kultiveret, er der oprettet mange gode Hjem, hvor en nøjsom og flittig Befolkning nu finder Beskæftigelse; men Opdyrkningen af dette Areal har haft en Betydning, som rækker langt uden for Nybyggerens Kreds; thi ved Opførelse af de nye Hjem har der været Arbejde for mange, og ved Fremstilling og Omsætning af de Vogne, Redskaber og Maskiner, som nu anvendes ved Jordens Dyrkning er der skabt øget Virksomhed saavel for Haandværkere som for Handel og Industri.

Men ca. 100,000 à 160,000 ha af dyrkbar Jord ligger endnu i Hede (Dyrkningsgrænsen — og Arealet — vil afhænge af Landbrugets fremtidige Stilling), og Hedebruget har derfor fremdeles store Opgaver at løse. Betydelige Erfaringer er indvundne siden 1906, og Selskabet staar nu godt rustet til at tage de Opgaver op, som Fremtiden vil bringe. Da Hedebruget blev stiftet, var de ledende Mænds Tanke den, at yde Hedens Befolkning Støtte og Opmuntring i den sejge Kamp mod Lyngen, og Opgaven er den samme i Dag. Erfaringerne har vist, at man med forholdsvis smaa Midler kan gøre en god Indsats, som værdsættes højt af Hedens Befolkning.

Hedebruget agter derfor at fortsætte Udviklingen i samme Spor. Man ønsker ikke ved store Foranstaltninger eller Agitation at formaa Folk fra andre Egne til at tage fat paa Opdyrkningen; men den Befolkning, som lever paa Heden, som er vokset op derude, og som paa eget Initiativ og eget Ansvar vil gaa i Gang med Omdannelse af Hede til Agerland, søger man at støtte af al Evne, og paa Opgavernes Løsning ønsker man at arbejde i god Forstaaelse med alle gode Kræfter, der virker for en Udvikling til Gavn for Land og Folk.

FALCKS REDNINGSKORPS har siden sin Oprettelse nu snart anlagt Stationer over hele Landet. I Aaret 1932 fremkom der Planer om at etablere en Station i Viborg, og den 2. Januar 1933 aabnedes Stationen i Sjællandsgade.

Denne er fuldt moderne udstyret med alt tænkeligt Udstyr lige fra Apparater til Dyreredning og til Beskyttelse mod

Gasangreb. Stationen raader over 3 Kranvogne, 1 Ambulance og 1 Motorsprøjte m. m. Iøvrigt er dens Alarmeringsapparat meget moderne indrettet.

O. BISGAARD JENSEN, Driftsleder, er født den 17. Januar 1906 som Søn af Bankdirektør A. B. Jensen og Hustru, født Adamsen. Gift 1933 med Magda Christensen. Assistent ved Falcks Redningskorps i Aarhus 1930, Driftsleder ved Falcks Redningsstation i Viborg 1933.

Redningskorpsets Station.

SOLDATERHJEMMET „DANNEVIRKE“ I VIBORG er stiftet 15. December 1883, men under Navnet „Soldaterhjemmet i Viborg“. Formaalet med dette Hjem var at tilvejebringe et hyggeligt Tilholdssted for unge værnepligtige.

Tanken om Soldaterhjem er oprindelig opstaaet i Viborg, idet Korporal Thomas Jensen, Dannebrogsmænd, tillige med Fabrikant Th. Ditzel i 1878 oprettede et Hjem i lejede Lokaler i „Dania“ i Mathiasgade.

I Marts 1883 traadte et Udvalg sammen, bestaaende af Stiftsprovst Sørensen, Kaptajn Thaulov, Kaptajn Laustrup, Kaptajn Müller og Premierløjtnant Olrik, og udarbejdede et Opraab for at støtte Oprettelsen af et Soldaterhjem.

Ved et Bidrag fra Krigsministeriet og andre Bidrag fik man Murermester Louens til at bygge et Hus, som var særlig egnet dertil, i Rosenstræde mod en aarlig Leje. Indvielsen fandt Sted 15. December 1883. Den første Bestyrelse kom til at bestaa af Stiftsprovst Sørensen, Overlærer Bahnson, Kaptajn Müller, Kaptajn Olrik og Premierløjtnant Schallz.

Festsalen i Soldaterhjemmet „Dannevirke“.

Den 15. December 1908 fejredes 25 Aars Jubilæum, ved hvilken Lejlighed der nedlagdes en Krans paa Overlærer Bahnsøns Grav og sendtes et Telegram til de endnu levende Stiftere.

I 1913 modtog Hjemmet en Opfordring til at alliere sig med den landsomfattende Forening, „Dannevirke“, som ogsaa havde en Lokalafdeling i Viborg. Samme Efteraar fandt Sammenslutningen Sted under Forbehold af, at Hjemmet bevarede sin selvstændige Karakter, særlig med Hensyn til Valg af Bestyrelse og eget Regnskabsvæsen. Hjemmet antog derefter Navnet „Soldaterhjemmet Dannevirke i Viborg“. Foreningen anskaffede Musikalier, og under Premierløjtnanterne Nielsen og Erichsens Ledelse lykkedes det at faa indøvet Sangkor og Musikkorps.

Bestyrelsen modtog i Foraaret en Opsigelse paa de hidtil benyttede Lokaler, og den gamle Kostforplejningsbarakke paa Eksercerpladsen blev taget i Brug til Soldaterhjem. Man haabede paa at møde saa megen Forstaaelse og Interesse for Sagen hos Befolkningen, at man kunde oprette et nyt Hjem direkte i Forbindelse med Kasernen. Tegningen blev udarbejdet, og Byen skænkede en Grund tæt ved Kasernen. Paa Grund af et politisk Systemskifte blev Grundstenen først lagt den 25. Juli 1932 af Gaardejer Carl Jensen, der var Stedfortræder for sin Fader, Korporal Thomas Jensen, hvis Helbred ikke tillod det. Indvielsen fandt Sted

V. Snerding,
Kaptajn.

J. Garnæs,
Bestyrerinde.

den 18. Januar 1933. Den 15. December 1933 fejrede Hjemmet sit 50 Aars Jubilæum.

Hjemmets nuværende Bestyrelse bestaar af følgende: Kaptajn V. Snerding, R. af D. og Dbm., Formand, Grosserer Holger Fischer, Mejeribestyrer N. C. Christensen, Kaptajn H. K. L. Liljefalk og Premierløjtnant P. V. T. Ahnfeldt-Møllerup, Sekretær.

VILHELM CHRISTIAN SNERDING, Kaptajn, R. af D. Dbm., er født den 8. August 1871 som Søn af Lakerer F. V. Snerding og Hustru Sofie, født Hansen. Gift 1898 med Harriet Philipsen. Militær Uddannelse, Formand i Soldaterhjemmet „Dannevirke“ i Viborg og i Viborg Skydeselskab.

JELVA GARNÆS, Bestyrerinde, er født den 3. Juni 1887 i Viborg som Datter af Kristen Jacobsen, DM. Fm. og Hustru Elisabeth, født Berg. Bestyrerinde paa Soldaterhjemmet „Dannevirke“ i Viborg.

K. F. U. M.s Soldaterhjem.

Soldater har søgt et „Hjem“ her. Hjemmets Formand er Stiftsprovst Schepelern, og dets Leder er J. A. Jensen.

JENS ANTON JENSEN, Bestyrer, er født den 22. Januar 1878 som Søn af Gaardejer Jens Jensen og Hustru Ane Marie, født Thøgersen. Gift 1913 med Sine Størmose. Leder af K. F. U. M.s Soldaterhjem i Aarhus fra 1903—13, og af K. F. U. M.s Soldaterhjem i Viborg siden 1913, Medlem af Viborg Menighedsraad fra 1917—22.

J. A. Jensen,
Bestyrer.

K. F. U. M. i Viborg er stiftet ved et Møde i Menigheds-
huset den 21. November 1902, og paa en Generalforsamling den
13. Januar 1903 vedtoges Lovene, og Bestyrelsen og Revisorerne
valgte. Bestyrelsen bestod dengang af Købm. C. Christensen, Boghandler V. Christen-
sen, Auditør Diderichsen, Stiftsprovst Helweg-Larsen, Adjunkt Loft og Indremissionær
Rasmussen. Til Revisorer valgte Sergent Lindskrog og Sygehusforvalter Rendtorff.

Medlemsantallet var dengang 23.

Foreningens første Lokaler var paa 1. Sal i Bygningen paa Hjørnet af Vestergade
og Nytorv; disse Lokaler blev dog snart for smaa, og i 1906 lejede man en 1. Sals
Lejlighed i St. Mikkelsgade 21, og hertil var knyttet et Pensionat. Dette nye Hjem
blev indviet af Adjunkt Loft den 6. April 1906.

K. F. U. M.s SOLDATERHJEM I
VIBORG. I de fleste af vore Garni-
sonsbyer, ja, vel nok dem alle, er der
nu oprettet et eller flere Soldater-
hjem, men disse er alle af ret ny Dato.
Maalet med disse er at prøve paa at
erstatte Soldaterne det Hjem, som de
maa give delvis Afkald paa, medens
de „ligger inde“.

Dette opnaas ved at gøre Loka-
lerne saa private og hjemlige, som
muligt er. Her kan Soldaterne faa op-
bevaret Tøj, Kufferter og Penge, og
der er som Regel en Læsesal, hvor
der findes Aviser og Ugeblade i.

Ligeledes benyttes Hjemmet meget
tit til Skrivestue for Soldaterne. Alt
i alt gøres der fra saavel Bestyrelsens
som Bestyrerens Side et stort Arbejde
for, at de Værnepligtige kan føle sig
hjemme.

Viborg By har to Soldaterhjem,
nemlig „Dannevirke“, der oprettedes
i 1883, og K. F. U. M.s, der er stiftet
den 25. April 1913.

K. F. U. M.s Soldaterhjem har
altid været godt besøgt, idet langt over
Halvdelen af de i Byen garnisonerede

K. F. U. M.s første Sekretær var cand. theol. Søren Sørensen, som i fem Aar havde været Kredsleder i Københavns Centralforening. Han afløstes i 1908 af cand. theol. T. Philipsen, der senere blev Sognepræst i Gram. I 1910—13 var cand. theol. With Sekretær, og ved Slutningen af hans Sekretærtid lagdes Grundstenen til den nuværende Bygning, der indviedes 7. September 1913.

Efter en lang Række skiftende Sekretærer har den nuværende Sekretær, Alfr. Andersen, været ansat siden 1. Oktober 1927. Andersen har i fem Aar været Sekretær i Nykøbing Mors.

Foreningen har været i Stand til indenfor de nuværende Rammer i nogen Maade at svare til sin Hensigt, dels at kunne være et Hjem baade for Byens unge Mænd og de tilrejsende, dels at være Arbejdscentral for Byens kristelige Dreng- og Ungdomsarbejde. Der findes i Bygningen Pensionats- og Restaurationslokaler samt hyggelige Opholdslokaler og Mødesale. I Sommertiden flytter Foreningsarbejdet ud i Foreningens Sommerpark, der er beliggende ved Skivevej. Her, paa en stor Plads (3—4 Tønder Land) med en vidunderlig Udsigt, er der en ideel Tumbleplads for Byens Dreng- og unge Mænd, som da ogsaa ved at benytte sig deraf. Fra tidligt Foraar til sent Efteraar leves der her et fornøjeligt Friluftsliv med Møder, Sport, Idræt og allehaande Fritidsbeskæftigelser. I det smukke Sommerhus, der er rejst i Parken, findes bl. a. et Vandrehjem med Plads til 20 Vandrere. Parken og Sommerhuset blev indviet 25. Maj 1930.

K.F.U.M.s Bygning

Foreningen har følgende Afdelinger: Ungdomsafdeling, 16—20aarig Afdeling, Hovedafdeling og Idrætsafdeling.

Den nuværende Bestyrelse bestaar af: Bagermester N. Chr. Støttrup, Bager A. Winther, Købmand S. Sørensen, Gartner J. C. Hansen, Assistent S. Jacobi, Billedhugger E. Madsen og Sekretær A. Andersen.

NIELS CHRISTIAN STØTTRUP, Bagermester, er født den 15. Oktober 1884 i Viborg som Søn af Bagermester Johan Marius Støttrup og Hustru Marie, født Rasmussen. Bestyrede Bageriet fra 1903—12, overtog samme 1912,

er endvidere Indehaver af Viborg Badeanstalt. Formand for K. F. U. M. og F. D. F. i Viborg.

ALFRED ANDERSEN, Sekretær, er født den 4. December 1900 som Søn af Maskinarbejder Martin Møller Andersen og Hustru Line, født Blok. Sekretær i K. F. U. M. i Nykøbing Mors fra 1922—27, siden 1. Oktober 1927 i Viborg.

A. Andersen,
Sekretær.

N. C. Støttrup,
Formand.

K.F.U.K. i Viborg er stiftet i November 1884. De første Aar holdtes Møderne hos Lærerinde Frk. Frydensberg, men da denne rejste fra Byen i 1896 overtog Lærerinde Frk. Anna Møller Ledelsen. Møderne holdes nu i Menighedshuset. I 1897 begyndte

Foreningen med sin Ungdomsafdeling (unge Piger mellem 14 og 17 Aar), og denne Afdeling lededes gennem mange Aar af Fru Carl Christensen. I 1906 oprettedes Yngsteafdelingen (Smaa piger fra 10—14 Aar). I 1915 fik Foreningen sin første Sekretær, Frk. Nicoline Jensen, der virkede fra 1915—20, og afløstes af Frk. Kirstine W. Damgaard, der sad som Sekretær til 1926. I det efterfølgende Aar beklædte Frk. Olsen Stillingen, og hun efterfulgtes af Frk. Elisabeth Petersen, der i 1931 afløstes af nuværende Sekretær, Frk. Anna Munch Madsen. I 1912 fik Foreningen sit eget Hjem paa Holstebrovej 3. Grundet paa Pladsmangel blev dette imidlertid solgt, og et nyt Hjem byggedes paa Boyesgade 3. Dette indviedes den 22. Marts 1931. Foreningen har Pensionat og en Del Værelser til Udleje. Den 2. November 1934 fejrede Foreningen sit 50 Aars Jubilæum. Foreningens nuværende Formand er Frk. Karen Jørgensen, og dets Husmoder er Frk. Ellen Rasmussen.

KAREN JØRGENSEN, Broderihandlerske, er født den 12. August 1884 som Datter af Muremester Ole Jørgensen og Hustru Anna Kirstine, født Sabroe. Broderihandlerske i Viborg siden 1912, Formand for K. F. U. K. i Viborg siden 1926.

ANNA MUNCH MADSEN, Sekretær, er født den 26. December 1897 som Datter af Pastor M. J. Madsen og Hustru Anna, født Munch. Ansat i K. F. U. K. i Svendborg fra 1926—31, siden da Sekretær i K. F. U. K. i Viborg.

ELLEN RASMUSSEN, Husmoder, er født den 17. Januar 1884 som Datter af Mejeribestyrer Peter Julius Rasmussen og Hustru Karen, født Nielsen. Husmoder for K. F. U. K. i Viborg siden 1926.

FRØKEN LOMHOLTS BØRNEHAVE I VIBORG

er oprettet den 1. Oktober 1931. Oprettelsen skete efter Tilskyndelse af forskellige Forældre, idet der i flere Aar ingen Børnehave havde været i Byen. Allerede ved Starten viste der sig Vanskeligheder, nemlig da der skulde findes et egnet Lokale til Brug for Børnehaven. Der blev tilbudt Frk. Lomholt et Lokale i Teknisk Skole, beliggende paa 2. Sal, og her begyndte Børnehaven, selv om det maa indrømmes, at Lokalet langtfra svarede til Formaalet. Allerede til Oktober Flyttedag flyttedes Skolen til andre Lokaler, men ogsaa her blev den kun kort, og endelig faldt den til Ro i de Lokaler, hvor den endnu i Dag har til Huse.

Børnehaven er vokset en stille, men stadig Vækst, og det daglige Liv har vekslet med forskellige Smaaarbejder, som Syning paa Karton, forskellig Slags Fletning, Lerarbejde, Tegning, Farvning og Udklipning, altsammen tilpasset efter de Smaas Evner. I Oktober d. A. har Børnehaven haft en Stand paa „Hjemmenes Udstilling“, der er arrangeret af den lokale Husmoderforening og Haandværkerforeningen. Børnene demonstrerede her hver Eftermiddag for at vise de fremmede, hvad der bestilles i Børnehaven. Denne Udstilling har hjulpet godt til, at Børnehaven og dens Arbejde er blevet bedre almenkendt i Byen.

GERDA LOMHOLT, Børnehaveleder, er født den 8. Marts 1908 som Datter af Lektor ved Vejle Latinskole Adolf Lomholt og Hustru Astrid, født Grum. Uddannet et Aar ved Frøbel Seminarieret i København (fra 1930—31), Indehaver af Frk. Lomholts Børnehave i Viborg, der er oprettet 1. Oktober 1931, og for Tiden har 16 Elever.

Børnehaven.

FRELSENS HÆR er Navnet paa en religiøs Bevægelse, som i 1865 rejstes i Østlondon af William Booth og hans Hustru, Catrine, i den Hensigt at naa de fattigste og mest forkomne med Evangeliet. Da mange af disse, som Kirken ikke bød Plads for, snart sluttede sig til Bevægelsen, antoges Navnet „Den kristne Mission“, og i 1878 organiseredes den efter Militærsystem og kaldtes „Frelsens Hær“.

Frelsens Hærs Bygning.

Den bestaar af Mennesker, der frivillig forpligter sig til at arbejde for deres Medmenneskers Omvendelse (Frelse). Kvinder ligestilles med Mænd i denne Gerning, og man anvender militære Titler og Uniformer med Distinktioner efter Rang. Fanen er rød med blaa Kant og gul Stjerne, og den bærer Ins-kriptionen: „Blod og Ild“. William Booth var indtil sin Død i 1912 General for den store, verdensomfattende Armé og ledede denne, hjulpet af sine Kommandører, Oberster og andre Officerer. Til sin Efterfølger udnævnte han sin Søn, W. Bramwell Booth.

Den 1. Januar 1918 virkede Hæren i 62 Lande, og paa mere end 40 Sprog talte 17,374 Officerer, 63,464 Underofficerer, 28,747 Musikanter og Hundrede Tusinder af Soldater og Rekrutter. Hærens Organ, „Krigsraabet“, udgives ugentlig og andre Tidskrifter maanedlig, ialt udgives 82 forskellige. Sin store Styrke har Frelsens Hær deri, at den er international, men hvert Land arbejder (under sin Kommandør) uafhængigt. Hvert Territorium deles i Divisioner og Korps, der har sine ansvarlige Officerer. Et Korps ledes som Regel af to Officerer (Kaptajn og Løjtnant), som sammen med Soldaterne besørger de offentlige Møder. De, som slutter sig til Frelsens Hær, bliver Soldater, og de bedst egnede udnævnes til Underofficerer og er Officerernes nærmeste Hjælp. Fra Soldaterne rekrutteres ogsaa Officersrækkerne, de gennemgaar Krigsskolen som Kadetter, hvorefter de staar et Aar paa Prøve.

I sin Lære er Frelsens Hær nærmest ukonventionel, den søger i alle protestantiske Lande ved sin Virksomhed at blæse Aandens Liv ind i den Lære, som allerede forkyndes, og opfordrer Individerne til at leve Livet i Harmoni med Læren. Afvigende Opfattelse i Lærespørgsmaalet finder aldrig Udtryk i Frelsens Hærs Møder. I mange Lande begyndes med en March og et Friluftsmøde med korte Taler (Vidnesbyrd), vekslende med Sang, Musik og Omkvæd, der synges flere Gange, derved bringes Tilhørerne til at kende Tekst og Melodi og deltage i Sangen. Paa alle Møder findes „Bodsbenken“, hvor uomvendte opfordres til at knæle og bede.

Indenfor Organisationen har et stort socialt Arbejde vokset sig frem. I 1890 udkom „I det mørkeste England og Vejen udad“, hvor General Booth fremsatte en Plan til at redde og oprejse de uomvendte, og i Overensstemmelse dermed har By- og Landkolonier i flere Lande allerede været i Virksomhed, saaledes at Emigrationen

fra de overbefolkede Byer er virkeliggjort, og den udvidedes stadig, omend den ikke har naaet den Udstrækning og Form, som Planen gaar ud paa. I stor Udstrækning kommer Frelsens Hær nødlidende af alle Slags til Hjælp og har paa dette Omraade med smaa Midler udfoldet en stor Arbejdskraft, som vidner om varme Hjerter og praktisk økonomisk Sans. Saaledes havde den i 1918 ialt 1231 sociale Institutioner, deriblandt Herberger, Maddepoter, Arbejdshjem, Landkolonier, Fængselshjem, Militærhjem, Arbejdsanvisningskontorer, Drankerhjem, Børnehjem og -Krybber, Redningshjem for Kvinder, Hjem for Mødre, Slumstation m. m. I Efteraaret 1905 gav Mr. Georg Herring 100,000 Pund Sterling, som Frelsens Hær forvalter, for at skaffe ubemidlede Selvejerhjem i Storbritanien. I 1906 aabnedes Anti-Selvmorderbureauer, som nu er startet i de fleste store Verdensbyer, og især under Verdenskrigen har Frelsens Hær paa mangfoldige Omraader udført et beundringsværdigt Arbejde.

Til Danmark kom Frelsens Hær den 8. Maj 1887. Her i Landet findes 6 Divisioner, 83 Korps og 44 Udposter. Hæren virker ved Natherberger for Mænd, Arbejdshjem, Køkken til Levering af billig Mad, Arbejdsbureau, Understøttelseskonto, Eftersøgelseskontor (hvorfra eftersøges forsvundne Personer i Danmark og Udlandet), Optagelseshjem for løsladte Fanger og andre ulykkeligt stillede Mænd, Brændeforretninger, Redningshjem for Kvinder, Slumposter for gratis Sygepleje og Vuggestuer. Frelsens Hær har sit Hovedkontor i København, og her udgives „Krigsraabet“ og „Den unge Soldat og Officeren“, der er privat Maanedsskrift for Hæren.

I Jylland findes 3 Divisioner: Midtjyllands med Hovedkvarter i Aarhus, Nordjyllands med Hovedkontor i Aalborg og Sydjyllands med Hovedkontor i Odense.

Frelsens Hærs Slumarbejde er en vigtig Gren af Hærens godgørende Arbejde. I store Stæder og Byer, ja, endogsaa i Landsbyer er der visse Dele eller Kvarterer, til hvilke den fattigste og mest lastefulde Befolkning bestandig henrives. I større Byer er disse Kvarterer af Hæren benævnt som Slumkvarterer. Forholdene i disse Kvarterer er under Tiden meget beklagelige, og en af Paragrafferne siger da ogsaa, at „Tilstanden hos denne Del af Befolkningen er saaledes, at den udfordrer, om ikke tiltvinger sig, vor Deltagelse og for saa vidt som vi er i Stand til at yde den vor Hjælp“. Overfor disse daarlige Forhold er Frelsens Hær altid paa Færde for at bringe Hjælp for Sult, Sygdom, Smuds eller de deraf følgende Onder.

Arbejdet i en enkelt By inddeles i Sektioner, d.v.s. adskillige Slumstationer eller Slumkvarterer. Enhver Sektion stilles under Ledelse af en Officer. Der arrangeres Møder og lignende med systematisk Besøg af Stabsofficerer eller Soldater fra omliggende Korps, for saaledes at give Møderne større Interesse og Afveksling og bidrage til at gøre dem nyttebringende. Til enhver Sektion knyttes om muligt en uddannet Sygeplejerske, der er til stor Hjælp i Gerningen.

HENRIK ERNST WILLY NIELSEN, Adjutant, er født den 23. Marts 1902 i København som Søn af Skomager Anton Nielsen og Hustru Karen, født Jensen. Gift 1933 med Dagny Jørgensen. Virkede 1922 i København og derefter i Assens, Svendborg, Fredericia, Roskilde, Nakskov, Svaneke og paa Færøerne, Adjutant i Frelsens Hær i Viborg siden 1. December 1933.

JENS PETER BREINSØ, Sergentmajor, er født den 15. Marts 1893 i Aars og gift 1917 med Kristine Jung. Har virket i Frelsens Hær i Viborg siden 1911, nu Sergentmajor.

MARIE LYSGAARD MADSEN er født den 18. August 1901 som Datter af Skotøjshandler Lysgaard Madsen og Hustru Maren, født Pedersen. Indtraadte i Frelsens Hær i 1922, har virket i København, Aarhus, Horsens, Gentofte og Aalborg. Leder af Slumstationen i Viborg.

H. E. W. Nielsen,
Adjutant.

J. P. Breinsø,
Sergentmajor.

VIBORG HAANDVÆRKER- OG BORGERFORENING. Den 26. Marts 1854 samlede Blikkenslager Govertz en Del af Byens Borgere med det Formaal at søge at stifte en Klub. Der blev nedsat en Komité, der i Løbet af kort Tid udarbejdede Love for Klubben og ordnede andre Forhold for den, og den 10. April samme Aar blev der indkaldt til Møde, paa hvilket Klubben blev stiftet under Navnet: Borgerforeningen. Formanden for Foreningen menes at have været Skrædermester Th. Munch.

Foreningen var i de første Aar rent selskabelig. Byens Borgere kunde der komme sammen til at drøfte de sidste Nyheder og nyde deres Pibe og „Genstande“. Det var jo netop Klubtiden — med den voksende politiske Interesse, fremkaldt ved Krigen 1848—50, Juni-Grundloven og ved den politiske Udvikling i Udlandet. Et af Haandværkernes Yndlingsemner var dengang Grundlovens Bebudelse af Næringsfrihed og Ophævelse af Laugsvæsenet.

Man mente, det var et Angreb paa Haandværkernes Eksistens. Den stærke Sammenslutning af Mestrene havde jo altid sørget for Begræsning af Tilgang til de enkelte Fag, og desuden havde de gennemført tvungne Prøver for Mestre og Svende. Hvordan det skulde kunde gaa uden denne ældgamle Institution, forstod man ikke. Regeringen havde flere Gange forsøgt at ophæve Laugsmagten, men hver Gang havde den stødt paa haard Modstand. Da det nu var blevet bebudet i Grundloven, var Haandværkerne klare over, at de maatte staa sammen imod dette nye. Derfor blev de mange Haandværkerforeninger stiftet.

Forslaget til Ophævelse af Laugsvæsenet fremkom for Rigsdagen 1855. Der rejste sig straks Protester, og nu da Faren var over Hovedet paa dem, samledes Repræsentanter fra hele Landet til et Delegeretmøde i København. Mødet blev afholdt paa Foranledning af Haandværkerforeningen i Nykøbing F. Viborg Bys Haandværkere, der jo ikke var sluttet sammen i en Haandværkerforening, sendte som Delegerede Formanden for Borgerforeningen, Th. Munch, og F. Fischer. Paa Mødet blev der vedtaget en Resolution imod det i Rigsdagen fremsatte Forslag, men det vigtigste Resultat af Mødet maa siges at være det Samarbejde og den Foreningsinteresse, der skabtes.

Hjemkommen fra Mødet sammenkaldte Munch Viborg Haandværkere til Diskussion om Resultatet af Delegeretforsamlingen, hvorom han aflagde Beretning, og samme Aften, 15. August 1856, stiftedes Haandværkerforeningen. Foreningen fik straks 100 Medlemmer. Formand blev Formanden for Borgerforeningen, Th. Munch, og man ordnede det saaledes, at den nye Forening fik Lokaler i Borgerforeningen. Den 29. December 1857 blev som bekendt „Loven om borgerlig Næring m. v.“ vedtaget, hvorved Laugsvæsenet forsvandt. Med denne Bestemmelse, som man havde kæmpet imod til det sidste, bl. a. ved en Adresse med 15000 Underskrifter, der blev indsendt til Regeringen lige før Vedtagelsen af Loven, fik Haandværkerforeningerne en Opblomstring, og det Arbejde, de udførte, gav dem Eksistensberettigelse. De dannede saa at sige nye frivillige Laug, der ved Oprettelse af tekniske Skoler, Aftenkursus m. m. arbejdede paa Dygtiggørelse af Standen. Efterhaanden iudsaa man ogsaa det gode ved den nye Ordning, selv om Arbejdet mange Steder maatte lægges delvis om.

Haandværkerforeningen i Viborg gjorde et stort Arbejde for Medlemmerne. Der blev 1857 oprettet en Sygekasse, 1861 en Laanekasse, senere kom Aftenskolen, Fri-bolig for Haandværkere og en Sangforening.

Det ejendommelige Forhold med en Forening i Foreningen, Haandværkerforeningen i Borgerforeningens Lokaler, gav ofte Anledning til Rivninger mellem Medlemmerne, og man forsøgte derfor at slutte de to Foreninger sammen til een; i Marts 1870 fremkom Forslaget paa en Generalforsamling, men det viste sig at være umuligt. Dog fik

man det ud af det, at de to Foreninger saa nogenlunde smeltedes sammen til „Borger- og Haandværkerforeningen og dens Klubafdeling“, saaledes at Haandværkerforeningen blev Hovedforeningen, mens Borgerforeningen forblev som selvstændig Underafdeling, kaldet Klubben, ledet af 5 af Hovedbestyrelsens Medlemmer.

I flere Aar trivedes Foreningerne vel under dette Kompromis, men efterhaanden udviklede Forholdet mellem de to Afdelinger sig lidt uheldig, idet det kunde hænde, at Medlemmerne i den ene Afdeling stemte ja, medens de i den anden Afdeling stemte nej — paa det samme Forslag. Denne Metode var naturligvis generende for Bestyrelsen, da et Forslag skulde vedtages i begge Afdelinger; og Forslaget om en fuldstændig Sammenslutning fremkom atter, men først efter flere Generalforsamlinger blev det vedtaget, og den 1. Oktober 1883 blev Viborg Borger- og Haandværkerforening stiftet. Tiden efter denne Sammenslutning har ikke medført større Ændringer i Foreningens Forhold. Den har udvidet sit Virkefelt, men den indre Styrelse har fulgt de samme Principper.

Sammenslutningen gav Foreningen større Styrke, gjorde den i Stand til at fortsætte med ny Kraft paa de Arbejder, der var i Gang. Den tekniske Skole var godt i Gang, men der maatte sørges for nye Lokaler. 1894 blev det bragt i Orden, idet man selv byggede Skole. Sygekassen og Laanekassen, der var blevet oprettet 1857 og 1861, forsvandt i Slutningen af 80erne, men i Oktober 1890 tog man igen fat paa Spørgsmaalet: Understøttelsesfondet. Der blev nedsat et Udvalg, og snart vedtoges Bestemmelsen om et „Understøttelsesfond for trængende Haandværkere, der have været Medlemmer i mindst 5 Aar“. Naar Fondet havde opnaaet en Kapital paa 5000 Kroner, skulde Udbetalingen begynde. Bestemmelserne for Fondet skulde ændres, naar Fondets Midler var steget til 10,000 Kr., og igen naar det naaede 15,000 Kr. Fondets Formue er nu ca. 16,000 Kr. Foruden denne Kapital ejer Fondet et Legat, stiftet af Fabrikant Krogh og Hustru, ca. 5000 Kr.

Andre Sider af Foreningens Virksomhed er de Udstillinger, der har været, een i 1862, hvor der deltog 134 Udstillere fra hele Landet, senere igen 1876, 1887 og sidst i 1924. Svendepøverne er tidligere omtalt, 1875 gennemførtes de i Viborg. I 1872 aabnedes et Bibliotek, der nu bestaar af ca. 2400 Bind Skønlitteratur. Desuden yder Foreningen et Bidrag til Centralbiblioteket til Indkøb af Faglitteratur. Endelig findes der en Læsestue med en Del Dagblade og Tidsskrifter samt et mindre Haandbibliotek. Foreningen har ogsaa en Andel i „Almindeligt dansk Vare- og Industrierlotteri“, der blev stiftet 1886. Allerede 1872 var Foreningen med ved Stiftelsen af „De nord- og mellemjydske Haandværkerforeningers Industri- og Varelotteri“. Dette Lotteri blev 1873 slaaet sammen med de øvrige Lotterier i Jylland til „Jyllands Varelotteri“ — og endelig, da der var opstaaet mange forskellige Lotterier, saa mange, at ingen af dem havde noget Salg, blev de alle slaaet sammen til det nuværende Varelotteri. For at opnaa Koncession krævede Staten, at der stilledes en Garantikapital, og Viborg Borger- og Haandværkerforening paatog sig en Del af Garantien, og til Gengæld fik den Andel i Lotteriets Overskud. Ganske naturligt har dette Lotteri tilført Byens Handelnde stor Omsætning, i en Periode paa 5 Aar udbetaltes der Gevinster til et Beløb af ca. 110,000 Kr. Foreningen blev straks ved Stiftelsen af Fællesrepræsentationen for dansk Haandværk og Industri knyttet dertil og repræsenteredes de første Aar ved Sagfører Buch Mølgaard. I de senere Aar har Foreningen deltaget i flere Udstillinger og flere Gange været Værter for Fællesrepræsentationens Delegerede.

Et vigtigt Led i Foreningens Hjelpearbejder for Medlemmerne er „Stiftelsen“. Kort efter Haandværkerforeningens Oprettelse søgte man at videreføre i faste Former

det, der havde været en væsentlig Del af Laugsvæsenet — „at hjælpe en Broder i Nød“. Paa en Generalforsamling 1863 vedtoges det at udsende Opfordring til at yde et Bidrag til „Opførelse af en Stiftelse eller Fribolig for gamle og værdige trængende af Næringsstanden“. Allerede omkring 1865 var der tegnet et Beløb paa 1400 Rdlr., og da man af Kommunen fik en Grund foræret, lod man Arkitekt Tholle give Tegning til Bygningen, der stod fuldt færdig Oktober 1865. Da Stiftelsen var blevet gjort gældfri, dannedes der en Bestyrelse bestaaende af 4 Bidragydere, 3 fra Foreningens Medlemmer, men 1910 gled Stiftelsen helt over paa Haandværker- og Borgerforeningens Hænder.

Foreningen har foruden de allerede omtalte Hjælpefonds i Aarenes Løb faaet flere Legater til Fordeling blandt trængende Medlemmer, ialt ca. 15,000 Kroner.

Aage Philipsen,
Fabrikant.

AAGE PHILIPSEN, Maskinfabrikant, R. af D., er født den 15. Januar 1881 i Viborg som Søn af Maskinfabrikant Eskild Philipsen og Hustru Nina, født Christensen. Gift 1923 med Cecilie Forum. Fjerde Klasse Hovedeksamen fra Viborg 1896, Læretid paa Maskinværksted i Viborg fra 1896—1900, paa Maskinfabrikker i Tyskland og Schweitz fra 1900—05, begyndte egen Forretning i Viborg 1906. Medlem af Bestyrelsen for Viborg Borger- og Haandværkerforening fra 1910, Formand fra 1921, Medlem af Fællesrepræsentationen for Dansk Industri og Haandværk fra 1923, for Dansk Vare- og Industrilotteri, jydsk Afdeling, fra 1923, af den danske Standardiseringskommission fra 1926, af Bestyrelsen for Teknologisk Institut fra 1929 og af Tilsynsraadet for Handelsbankens Filial i Viborg.

Borgerkoret i Skydedalen i 1873.

VIBORG SKYDESELSKAB. Tanken om at oprette Viborg Skydeselskab kom frem, da Viborg Politikorps (Borgervæbning) i Aaret 1873 blev ophævet som bevæbnet Korps.

Noget alvorligt Skridt til at føre Tanken ud i Livet blev der ikke gjort, før nu afdøde Guldsmed J. H. Hermansen og ligeledes nu afdøde Boghandl. Niels Christensen i April 1878 ud-

sendte Indbydelse herom. Den 1. Juli 1878 blev Foreningen stiftet ved et Møde i Haandværkerforeningens Sal, og den første Bestyrelse kom til at bestaa af Prokurator G. Esmann, Justitsraad C. Reizz, Bøsemager H. Hansen, Guldsmed Hermansen og Boghandler Niels Christensen.

Den 19. August afholdtes den første Fugleskydning i Skoven ved Rindsholm, og nu blev Traditionen, at der aarlig afholdtes to Skiveskydninger og en Fugleskydning.

I 1882 fik Foreningen sin smukke Fane, et Silkedannebrogsflag med en Ørn indrammet af Egeblade, og i 1884 fik Selskabet sin egen Pavillon i Undallslund, hvor Skiveskydningerne afholdtes, medens Fugleskydningen lige til 1918 afholdtes paa Festpladsen ved Borgvold, men grundet paa den stærkt tiltagende Bebyggelse langs Siderne af Nørresø blev Skydningen her for risikabel, og Fugleskydningen flyttedes da ogsaa til Undallslund.

Efter Prokurator Esmanns Død i 1893 overtog Boghandler Niels Christensen Formandsposten, som han beklædte til 1903, da han afløstes af afdøde Bagermester N. A. Christensen, der fungerede indtil 1915, hvor den nuværende Formand, Kaptajn Snerding, tiltraadte.

Den øvrige Bestyrelse er i Øjeblikket: Direktør F. Grønwaldt, Kasserer og Næstformand, Kaptajn H. Holst, Sekretær, Bygmester A. Paludan og Bankbogholder L. Boune.

Selskabets Opgave har alle Dage været og er endnu den: „At opelske Kærlighed til Fædrelandet og Kongen, Broderlighed og gemytlig Selskabelighed“.

ARBEJDERNES FÆLLESORGANISATION I VIBORG. Arbejdsmændene tog Initiativet til Indkaldelsen af et Møde den 31. Januar 1891 til Dannelse af en Sammenslutning for alle Fag i Viborg for derigennem at kunne varetage Arbejdernes Interesser. Paa dette Møde enedes man om at indbyde samtlige Fag til Møde den 7. Februar 1891, hvor man efter en Diskussion oprettede en Sammenslutning under Navnet Arbejdernes Fællesorganisation i Viborg og med følgende Fag som Medlemmer: Arbejdsmændene, Blikkenslagerne, Cigarmagerne, Garverne, Malerne, Murerne, Rebslagerne, Snedkerne, Smedene, Skræderne og Skomagerne.

Bestyrelsen konstituerede sig med Snedker R. Thøgersen som Formand, Arbejdsmand Chr. Olsen som Næstformand og Blikkenslager J. Nielsen som Sekretær.

Af Mænd, som fortjener at blive nævnt i denne Forbindelse, fremhæves: Arbejdsmand Th. Nielsen, Arbejdsmand Chr. Olsen samt Værkfører Nielsen.

Man enedes om at opsætte Vedtægter for Arbejdet, og det vedtoges at afholde maanedlige Møder til Drøftelse af de forskellige Forhold, der havde Interesse for Arbejderne i Viborg. Til disse Maanedsmøder havde Fagforeningsformændene Adgang.

Følgende har i de forløbne Aar været valgt til Formand: Snedker R. Thøgersen fra 1891-95, Skræder Chr. Nielsen fra 1895-96, Smed Gravslund 1896, Snedker Larsen fra 1896-97, Murer Mortensen fra 1897-98, Garver A. Petersen fra 1898-s. A., Skræder Carl Petersen fra 1898-1901, Garver P. Petersen fra 1901-05, Cigarmager Gjørup fra 1905-06, Bryggeriarbejder S. Jensen fra 1906-08, Drejer Svendsen fra 1908-10, Tømrer Chr. Willumsen fra 1910-18, Cigarmager Chr. Sørensen fra 1918-20, Drejer W. Bergstrøm fra 1920-24, Tømrer Georg Christensen fra 1924-26, Drejer Chr. Fromholt fra 1926-27, Slagteriarbejder Christensen fra 1927-29, Skomager S. Sørensen fra 1929-32, Maskinarbejder Tønder Petersen fra 1932-34 og siden da Blikkenslager A. Poulsen.

Fra 1924 og fremdeles er Inkassator Th. Sørensen Kasserer.

I 1895 drøftede man Oprettelsen af et Byggefond, og paa et afholdt Møde vedtog man en Opfordring om frivillig at indbetale Bidrag til denne.

Fra 15. August 1895 vedtoges det, at hvert Medlem skulde betale 25 Øre Kvar-talet til Byggefonden.

Den 8. Juli 1919 købte Fællesorganisationen Fru Wendelins Ejendom for 40,000 Kr., og man anmodede Fagforeningerne saavel som disses Medlemmer til at tegne Andele. Samtidig overgik Byggefonden til Ejendommens Konto. Den 18. August 1918

omdannedes Fællesbestyrelsesmøderne til Repræsentantmøder med valgte Repræsentanter, og nye Love blev vedtaget. Foreningens Formaal er:

1. At foranstalte afholdt socialpolitiske og andre Foredrag samt Diskussioner og at afholde Fester i agitoriske og organisatoriske Øjemed.
2. At samarbejde i alle faglige Spørgsmaal, som eventuelt kan komme til at foreligge. Beslutninger maa dog ikke stride mod de enkelte Fagforbunds eller de samvirkende Fagforbunds Love.
3. At virke for Valget af Mænd og Kvinder ved kommunale og politiske Valg, der først og fremmest vil varetage Arbejdernes Interesser.
4. At fremme den kooperative Tanke gennem Startning af Fællesforeninger og Produktionsforeninger samt at søge tilvejebragt bedre Boligforhold.

Fællesorganisationen har medvirket til at oprette en Brændselsforretning, en Barberstue, Arbejdernes Byggeforening, Arbejdernes Fællesbageri, Viborg Brugsforening. Samtidig er et stort Oplysningsarbejde i Gang.

Fællesorganisationens Formand er Blikkenslager Axel Poulsen, dens Næstformand er Gasværksarbejder M. S. A. Jørgensen.

A. Poulsen,
Formand.

AXEL POULSEN, Blikkenslager, er født den 30. April 1905 i Rødding som Søn af Vognmand Odgaard Poulsen og Hustru Signe, født Jørgensen. Gift 1929 med Betty Christiansen. Formand for Arbejdernes Fællesorganisation i Viborg, Sekretær i Blikkenslagernes Fagforening.

M. A. Jørgensen,
Næstformand.

MARINUS AUGUST JØRGENSEN, Gasværksarbejder, er født den 14. August 1881 i Vindum som Søn af Husmand Carl Jørgensen og Hustru Marie Jørgensen Gift 1910 med Kathrine Marie Danielsen. Ansat ved Viborg Gasværk siden 1915. Medlem af Bestyrelsen for Arbejdernes Fællesorganisation i Viborg siden 1923, Næstformand siden 1928, Medlem af Menighedsraadet.

GÆSTGIVER- OG BEVÆRTERFORENINGEN for Viborg og Omegn stiftedes den 7. Februar 1884. Tanken for Oprettelsen af denne Forening kom udefra, idet der rundt om i Landets større Byer først i 1880'erne var oprettet Beværterforeninger med det Formaal saavel økonomisk som socialt at hjælpe Standen. Foreningens første Bestyrelse bestod af N. A. Mathiasen, Block-Nielsen, M. Jensen, H. Henriksen og Krogh.

Den 26. August 1891 ophævedes Foreningen, og dens Midler deltes mellem Medlemmerne, og i de følgende 5 Aar fandtes der ingen Beværterforening i Viborg. Den 28. Jan. 1896 oprettedes Foreningen igen paa Initiativ af N. A. Mathiasen, og den har eksisteret siden. Der er i Tidens Løb samlet en pæn lille Formue i Foreningens Hjælpfond.

Den nuværende Bestyrelse bestaar af: Restauratør J. K. Jensen, Formand, A. Steensen, Næstformand, M. Clausen, Kasserer, Hotelejer Nissen og Kroejer H. P. Breinholm.

J. K. JENSEN, Restauratør, er født den 3. April 1880 som Søn af Søren Kristen Jensen og Hustru Ane Marie, født Alborg. Gift 1905 med Kristiane Hedegaard. Militær til 1918, afgaaet som Oversergent. Forpagter af Viborg Borger- og Haandværkerforenings Restaurant siden 1925, Formand for Viborg Hotel- og Restauratørforening siden 1932.

J. K. Jensen,
Restauratør.

VIBORG BAGERMESTERFORENING stiftedes i 1879, men allerede under Kong Christian den Fjerdes Regering fremkom der Bestemmelser om et Bagerlaug med udvidede Bestemmelser, og Regler for Fagets Udøvelse m. m. findes udstedt den 23. Juni 1683. Disse Love og Forordninger var gældende indtil omkring 1860; men det kan dog ikke bevises, at der for Viborg-Bagernes Vedkommende har været et saadant Laug. Derimod ved man, at der har eksisteret Laugskraa og Insignier, men disse er ogsaa forlængst gaaet til Grunde.

I 1857 ved Næringslovens Gennemførelse blev de gamle Tvangsbestemmelser for stedsse slettede, og det synes, som om man for Viborg Bys Vedkommende ikke i de paafølgende Aar har haft noget i Lighed med Forening eller Sammenslutning af Bagermestre.

I Aaret 1879 fremsatte daværende Bagermester Ingvard Aalkjær Planer for Oprettelse af en Bagermesterforening. Den 10. Marts dette Aar samledes 22 Bagermestre og Viborg Bagermesterforening stiftedes. Aalkjær blev Foreningens Formand, og den øvrige Bestyrelse kom til at bestaa af A. V. Christensen, W. J. Høgrebe og J. Møller. Aalkjær styrede Foreningen i 25 Aar, da han paa Grund af Sygdom maatte opgive Ledelsen. N. A. Christensen var derefter Formand fra 1904—23 og Chr. Jensen fra 1923—30, da nuværende Formand Emil Pedersen traadte til.

Af betydende Træk indenfor den faglige Forening skal fremhæves, at der i 1895 stiftedes en Sygekasse, der virkede tilfredsstillende indtil 1920, en Pensionskasse oprettedes den 6. Marts 1924, og der oprettedes et Understøttelsesfond. Iøvrigt var Viborg By den første Provinsby i Danmark, der foranstaltede Undervisning for Fagets Udøvere saavel i Teori som Praksis. Skolen har virket siden 1924.

EMIL PEDERSEN, Bagermester, er født den 14. August 1882 i Rudkøbing som Søn af Skipper Christian Petersen og Hustru Marie, født Petersen. Formand for Viborg Bagermesterforening siden 1930, etablerede sig i Sct. Hansgade 1910, i Sct. Matthiasgade 1912, købte Ejendommen 1913.

VIBORG SAMMENVIRKENDE IDRÆTSKLUBBER. Før Viborg fik sit nuværende Stadion brugte Byens forskellige Idrætsklubber Arealet ved Eksercerpladsen, den sydlige Del af den gamle Eksercerplads, men her var der ikke Tale om Bane eller lignende, og trods aarelange Forhandlinger med Byraadet lykkedes det ikke at skaffe blot nogenlunde tidssvarende Areal eller Aulæg for Sporten. Først efter at Sammenslutningen af de forskellige Idrætsgrene havde fundet Sted, omkring 1920, lykkedes det at fremskaffe Midler til Opførelse af Omklædningsrum, der opførtes i 1924. Man fortsatte Forhandlinger med Byraadet, og endelig i 1929 lykkedes det at erhverve dets nuværende Areal, som lejedes af Byen. Paa dette Areal, der tidligere hørte under den gamle Tvangsarbejdsanstalt, men af Amtet var overdraget til Byen, og af denne altsaa stillet til Raadighed for Idrætssammenslutningen, anlagdes saa i Aarene 1929-31 Stadion med Fodboldbaner, Tennisbaner m. m. Midlerne til disse Arbejders Udførelser fremskaffedes dels fra Byen og dels ved en Indsamling, men en meget væsentlig Del var frivilligt Arbejde. Den 1. Juli 1931 indviedes Stadion.

De Sammenvirkende Idrætsklubber tæller saa godt som alle Klubber i Viborg. Formand er Lokomotivfører Georg Sørensen. Regnskabsfører og Næstformand er Overretssagfører Chr. Ejstrup.

VIBORG FODSPORTS FORENING stiftedes den 1. April 1896 af 8 unge Mænd, der mødtes for at drøfte, hvorledes man bedst kunde dyrke Idræt og udvikle Interessen for Idrætsbevægelsen, og disse 8 Mand vedtog at oprette Foreningen. Dens

Stiftere var Peder Olsen, Magnus Madsen, Johan Skive, Carlo Schmidt, Albert Albrecht-
sen, Hans Sjørslev, Vilhelm Ratzel og Carl Gandrup.

I de forløbne 38 Aar har Foreningen dyrket følgende Idrætsgrene: Fodbold, Gym-
nastik, fri Idræt, Vægtløftning, Brydning, Kricket, Hockey, Svømning og Boksning,
men i de sidste Aar har Forening udelukkende dyrket Fodboldspillet. I nogle Aar
havde Foreningen en særlig Dameafdeling.

Foreningens Medlemmer har nu Lejlighed til at dyrke Gymnastik og fri Idræt i
de samvirkende Idrætsklubber.

Allerede i 1904 spillede Viborg Finalekampen om Jyllandsmesterskabet. Kampen
spilledes i Viborg mod Vejle Boldklub, der vandt efter en meget jævnbyrdig og vel-
spillet Kamp. Viborg har senere flere Gange været Kredsvinder og deltaget i Kam-
pene om Jyllandsmesterskabet, men først i Aaret 1923 lykkedes det Viborg Fodsports-
forening at vinde Mesterskabet i A-Rækken og spille sig ind i den Aaret før oprettede
Mesterrække, der omfattede 6 Hold. Der blev kun spaaet Viborg-Foreningen en kort
Levetid i den eksklusive Række, men Foreningen gjorde alle Skumlere til Skamme
ved næste Sæson at vinde Jyllandsmesterskabet i denne vor fineste Turneringsrække.

I de følgende Aar var Viborg Fodsports Forening stadig blandt Provinsens bedste,
og efter Delingen af Mesterrækken i en Nord- og en Sydkreds, blev Viborg i 1927
som nordjydsk Mester Deltager i Kampene om Danmarksmesterskabet. I Foraaret
1930 blev Viborg slaaet ud af Mesterrækken og deltog derefter i Mellemrækken. For-
eningen har i de senere Aar ogsaa deltaget i B-Rækken, Ynglinge- og Junior-Rækken.

Viborg Fodsports Forening er en af de ældste Foreninger under Jydsk Boldspil
Union, og Unionen har flere Gange benyttet Viborg-Spillere paa udvalgte jyske Hold.
Af de i Aarenes Løb arrangerede „større“ Privatkampe kan nævnes: Kampe med
københavnske og nordtyske Hold samt Foreningens indtil da største Arrangement,
Kampen den 9. Juli 1929 mod det franske Hold „Racing Club de Paris“. Dette noget
risikable Arrangement forløb heldigt, idet Kampen — der var begunstiget af Vejret
— overværedes af ca. 3000 Mennesker.

Omklædningsforholdene har ikke altid været gode, idet man enten maatte benytte
et Hjørne af Eksercerhuset eller klæde om i fri Luft, indtil Foreningen i 1908 fik sin
egen Sportsbygning. Opførelsen af denne Sportsbygning satte imidlertid Foreningen
i saa store økonomiske Vanskeligheder, at dens Eksistens var stærkt truet, men ved
et stort og uegennyttigt Arbejde lykkedes det Herr Kreditforeningsassistent Godskesen
at bringe Foreningens Finanser i Orden igen. I 1917 blev Foreningen husvild, idet Byen
solgte den Grund, hvorpaa Sportshuset stod og derved nødte Foreningen til at sælge
dette. Omklædningen fandt derefter igen Sted i Eksercerhuset, indtil Foreningen i 1924
fik sit Omklædningsværelse i det af de samvirkende Idrætsklubber nyopførte Idrætshus.

Selvom Viborg Fodsports Forening i sine 38 Leveaar ret ofte har arbejdet under
vanskelige Kaar, og de økonomiske Forhold tit har været trykkende, har den dog
altid klaret sig igennem Skærene, idet der, naar det saa lidt mørkt ud, altid har vist
sig, at der stadig har været handlekraftige Mænd parat til at arbejde for Foreningen,
naar Vanskelighederne var størst.

Af Medlemmer, der har udført et særligt stort Arbejde for Foreningen, maa næv-
nes: Vognmand Chr. Ditlev Petersen, der først i dette Aarhundrede — da mange
endnu ikke forstod Idrættens Betydning — sled og slæbte for Foreningen og dens
Interesser, og det skyldtes væsentlig hans Arbejde, at Viborg saa tidligt som i 1904
havde et virkeligt godt Fodboldhold. Ligeledes bør nævnes Fabrikant Carl Dahl, der
foruden at være Foreningens Formand i lange og vanskelige Perioder, desuden som

menigt Bestyrelsesmedlem i de mellemliggende Perioder trak det store Læs indenfor Administrationen af Foreningen. Foreningens mangeaarige Kasserer og Formand, Urmager Kr. Jensen, hvis store og uegennyttige Arbejde endnu er i frisk Erindring, udnævntes ved sin Bortrejse fra Byen til Æresmedlem af Foreningen.

Foreningen har gennem Tiderne haft følgende Formænd: Peder Olsen fra April 1896—November 1898, E. Pedersen fra November 1898—April 1899, E. Laursen fra April 1899—April 1900, C. Munkholm fra April 1900—April 1901, fra da af og til Juli 1902 ledes Foreningen af Bestyrelsen, fra Juli 1902—Juni 1904 Chr. Ditlev Petersen, fra Juni 1904—November 1907 P. Pedersen, fra November 1907—Maj 1908 Chr. Ditlev Petersen, fra Maj 1908—Oktober 1908 Chr. Eggers, fra Oktober 1908—Maj 1909 og fra Oktober 1909—Oktober 1913 Carl Dahl, fra Maj 1914—August 1915 og fra Maj 1917—April 1919 Carl Dahl, fra Maj 1909—Oktober 1909 Krenchel, fra Oktober 1913—Maj 1914 Chr. M. Pedersen, fra Aug. 1915—Maj 1917 O. Romar, fra April 1919—Februar 1923 Kristian Jensen, fra Februar 1923—August 1923 Th. Petersen, fra August 1923—December 1923 Jørgensen, fra December 1923—Maj 1926 Chr. Ejstrup, fra Maj 1926—Maj 1928 G. Krohn Jensen, fra Maj 1928 til April 1930 Holger Nielsen, siden da nuværende Formand Aug. F. Tams. Foreningens Næstformand er Købmand A. Mønster.

AUGUST FR. TAMS, Direktør, er født den 19. Juni 1889 som Søn af Mølle-ejer Johan Rudolph Tams og Hustru Karoline, født Christensen. Gift 1. Gang 1914 med Ingrid Johanne Christensen, gift 2. Gang 1918 med Valborg Gilsig. Direktør for Aktieselskabet Viborg Papir Comp., der grundlagdes af A. Tams i 1914, men omdannedes til Aktieselskab i 1928. Kasserer for Viborg Handels-skole, Medlem af Bestyrelsen for Viborg Handelsstandsforening, og for Sam-virkende Idrætsforeninger, Formand for Viborg Fodsportsforening siden 1930.

A. F. Tams,
Direktør.

ANSGAR M. MØNSTER, Købmand, er født den 30. Marts 1895 i Vejle som Søn af Handelsmand Hans Mønster og Hustru Marie, født Andersen. Gift 1920 med Mary Nielsen. Overtog i 1919 Muncks Købmands- og Materialhandel i Viborg, Medlem af Viborg Byraad, Medlem af Bestyrelsen for Viborg Borger- og Haandværkerforening, Næstformand i Viborg Fodsportsforening.

VIBORG ATLETKLUB er stiftet den 11. September 1929, men i en lang Aarrække før den Tid har der været drevet Boksning indenfor en snæver Kreds af Byens Ungdom, men en egentlig Klub synes ikke at have haft Eksistensberettigelse. Ved et Møde, der afholdtes i September 1929 og indvarsledes paa Foranledning af Maskinsætter Christensen, blev den nuværende Forening stiftet og indmeldt under Unionen og under Viborg Idrætsklub.

Trods de vanskelige Forhold, som Klubben kæmper mod, har den dog stadig Fremgang, men det synes, som om Byen ikke rigtig vil anerkende denne Sportsgren, hvilket giver sig Udslag i Nægtelse af Lokale eller Leje af et saadant til Brug til Træning. For Tiden benyttes Skolen i Søndermark til Træning.

Klubben tæller 40 aktive Medlemmer.

Maskinsætter Christensen har været Klubbens Formand siden Stiftelsen. A. Holmstrøm var Træner fra 1929—31, siden da har Formanden været Træner.

RASMUS CHRISTENSEN, Maskinsætter, er født den 27. Januar 1897 som Søn af Landpost Mads Christensen og Hustru Jensine. Gift 1920 med Ellen Pedersen. Maskinsætter ved Viborg Stifts Folkeblad siden 1919, Medstifter af Viborg Atletklub, Formand for samme, Træner siden 1931.

R. Christensen,
Formand.

VIBORG ROKLUB. Der er kun faa danske Byer med Adgang til Fjord eller Sø, som ikke har deres Roklub; men ingen Klub har en saa ideel Kaproningsbane som Viborg Roklub, der har sit Baadehus med tilhørende lille Stadion liggende ved Viborg Nørresø, omkranset af det herligste Landskab.

I adskillige Aar havde nordjydsk Kreds af Dansk Forening for Rosport afholdt sit aarlige Kredsmede i Viborg, som den mest centralt beliggende By i Kredsen. Journalist Lilholt, Viborg, der overværede disse Møder som Sportsreferent, satte sig i Foraaret 1931 i Spidsen for Arbejdet for Oprettelse af en Roklub i Viborg, efter at det var konstateret, at Viborg Nørresø egnede sig fortrinligt til Kaproningsbane. Tanken vandt stor Tilslutning. Klubben stiftedes den 30. Marts 1931 og fik straks og har siden haft omkring 100 aktive Medlemmer. I Juli 1931 indviedes Klubbens store og velindrettede Baadehus paa en Klubben af Kommunen overladt Plads. Klubbens Medlemmer udførte et stort Arbejde ved Dræning, Planering og Anlægget af Pladsen.

Roklubbens Baadehus.

Kommunen, Pengeinstitutter og private ydede Pengebidrag til Baadehusets Opførelse. Klubben har siden deltaget i nordjydsk Kreds' aarlige Kaproninger og fik allerede i 1932 betroet

Arrangementet af Lands - Kaproningen, der dette Aar afholdtes paa Viborg Nørresø. — Desuden har Klubben deltaget i Kaproninger paa Bagsværd Sø, Sorø Sø, Horsens og Silkeborg

og har i sin korte Levetid hjemført adskillige Sejre. Klubben ejer nu 13 Baade. I 1933 byggedes et smukt Baadehus i Hjarbæk, hvor 3. 4-Aarers Baade er anbragt. Herfra foretages talrige Langture paa Limfjorden, særlig Week-end-Ture.

Viborg Roklub har med et Slag skabt Liv paa de før saa stille Søer. Fra tidligt Foraar til sent paa Efteraaret er Søen nu befolket af Kaproere og Motionsroere. Om Vinteren mødes Roerne til Gymnastik i Katedralskolens Gymnastiksal. Blandt dem, der fra Klubbens Start har ydet en betydelig Indsats for Udviklingen af denne sunde og smukke Sport, bør nævnes Pastor Johannes Fog, Viborg.

E. V. Hartvig-Møller,
Stabslæge.

Klubben ledes af følgende Bestyrelse: Stabslæge E. V. Hartvig-Møller, Formand, Landsretssagfører Thøger Jensby, Næstformand og Sekretær, Kreditforeningsfuldmægtig Rosenberg, Kasserer, Smed Svend Hansen, Rochef, Skotøjshandler C. Clausen og Journalist A. Lilholt, Instruktører, og Ingeniør Vind, Materialforvalter.

Th. Jensby,
Landsretssagfører.

ERIK VILHELM HARTVIG-MØLLER, Stabslæge, R. af D., DM., M. T. KfH., er født den 23. November 1878 i Nykøbing F. som Søn af Garvermester Hans Hartvig-Møller og Hustru Karen, født Christensen. Gift 1917 med Agnete Elisabeth Teisen. Student fra Nykøbing F. 1897, cand. med. 1906, Reservelæge ved Garnisonssygehuset i København fra 1906-07, Skibslæge i Ø. K. 1907, praktiserende Læge i Bjerringbro 1909-13, i Viborg siden 1913, Korpslæge i Hæren 1913, Overlæge 1921, Chef for Garnisonssygehuset i Viborg fra 1925-30, Stabslæge 1930, Divisionslæge ved jydsk Division, Skolelæge 1932, Formand for Viborg Kreds under Nationalforeningen til Tuberkuløsens Bekæmpelse 1923, Medlem af Viborg Byraads Sygekasseudvalg, Chef for Det danske Spejderkorps' nørrejydske Division fra 1911—19, Formand for Viborg Roklub siden 1931.

THØGER JENSBYE, Landsretssagfører, er født den 24. Marts 1894 i Volstrup som Søn af Lærer Jens Jensbye og Hustru, født Grønbech. Gift 1921 med Anna Vestergaard. Student fra Aalborg 1912 cand. jur. 1919, Fuldmægtig fra 1919—26, Landsretssagfører 1923, Praksis i Viborg siden 1926, Sekretær i Viborg Roklub, senere Næstformand.

A. Aagaard,
Uddeler.

VIBORG BRUGSFORENING er stiftet den 1. Maj 1911. Foreningens første Formand var Savskærer Chr. Hansen. Kapitalen til Forretningens Start fik man af A. C. Christiansen, Kjellerup, der laante Foreningen 3000 Kr. og samtidig fik Stillingen som Uddeler. Forretningslokale lejedes i St. Sct. Hansgade No. 6. I 1925 købtes den gamle Mejeribygning, hvor Viborg Andelsmejeri havde til Huse, og her indrettedes den nuværende Brugsforening. Ombygningen lededes af Bygmester Paludan. Foreningens Medlemstal er i 1934 ca. 430. Arbejdsformand Chr. Christensen har været Formand og Regnskabsfører siden 1912. Foreningens Uddeler er Axel Aagaard.

AXEL AAGAARD, Uddeler, er født den 12. September 1901 som Søn af Købmand Hans Christian Frederik Aagaard og Hustru Anna, født Pedersen. Gift 1928 med Anny Schwartz. Uddeler ved Viborg Brugsforening siden 1928.

ARBEJDERNES FÆLLESBAGERI oprettedes i 1900, men allerede Aaret før var der tegnet en Del 10 Kroners Aktier. Virksomheden begyndte i Sct. Mikkelsgade 22, i det der daværende gamle Bageri. Fællesbageriets første Formand var Arkivbud A. Olsen. Omkring 1906—07 flyttedes Bageriet til Lille Sct. Hansgade 19, og nogle Aar senere erhvervedes denne Ejendom og i 1917 købtes endnu en Ejendom, og det nuværende tidssvarende Bageri opførtes. Aktiekapitalen er nu naaet op til ca. 60,000 Kr. Bageriets nuværende Formand er Redaktør Mortensen og dets Forretningsfører er Jens Rasmussen.

JENS RASMUSSEN, Forretningsfører, er født den 16. April 1878. Forretningsfører for Arbejdernes Fællesbageri siden 1917.

BRYGGERIET „ODIN“ I VIBORG er grundlagt i Aaret 1832, idet Christen Olsen den 3. December i dette Aar begyndte at brygge Øl i St. Sct. Mikkelsgade 7. Ejendommen med tilhørende Grund købte han d. 26. April 1844 af Skomager Andreas Crone for 700 Rdl. Christen Olsen drev Bryggeriet til sin Død den 21. November 1847, og Enken fortsatte Bedriften indtil hun den 23. Oktober 1850 solgte den til sin Svigersøn, Carsten Brodersen, for en Købesum af 1000 Rdl. Den nye Indehaver kastede sig straks over Brygning af Bajerskøl, og i den Anledning byggede han de første Lagerkældere og en Iskælder. Han udvidede og forbedrede Ejendom og Virksomhed saa

meget, at det økonomisk oversteg hans Kræfter, og den 5. Januar 1857 kom hans Bo under Konkursbehandling. Den 16. Juli 1857 afholdtes Auktion over Ejendommen, og Raadmand Boye fik Hammerslaget for 4061 Rdl. 2 Sk. Den 30. December samme Aar erhvervede Brodersens Svigermoder Auktionsskødet paa Ejendommen, og Brodersen drev nu i nogle Aar Bryggeriet i sin Svigermoders Navn, indtil hun den 11. April 1860 solgte Ejendommen til Ølbrygger Johan Vølzgen for en Sum af 800 Rdl. Allerede i 1863 maatte denne afhænde Bryggeriet til Panthaveren, Bygningskonduktør N. P. Olsén, som den 28. Oktober solgte det til Brygger Th. Pedersen, Horsens, for et Beløb af 10,000 Rdl. Ogsaa Brygger Pedersen byggede en Del. Den 28. Februar 1868 nedbrændte Forhuset til Grunden. Den 12. Juni 1868 solgte Pedersen Ejendommen til cand. pharm. Theodor Frederik Tage Lillienkjold for 7833 Rdl. 29 Sk. For Assurancesummen byggede Lillienkjold Forhuset op. Han foretog Udvidelse af Kælderen, hvoraf han indrettede en Del til Hvidtølskælder, og samtidig indrettede han sig paa Brygning af Bajersk Øl. Den 5. November 1868 blev Bryggeriet døbt „Odin“. De Aar Lillienkjold havde Bryggeriet faldt sammen med den Tid, da Lejren var i Hald, hvortil han havde store Leverancer. Bortset fra en Hestegangs Maltknuser, som allerede fandtes i Brodersens Tid, fandtes der paa Bryggeriet ingen Maskiner. Tapping af Øl paa Flasker skete dengang direkte fra Tønden til Flaskerne uden mekanisk Medhjælp. Først i 1874 anskaffede Lillienkjold en Gasmotor til Drivkraft, og denne ombyttedes i 1885 med Bryggeriets første Dampmaskine. Lillienkjold døde i 1884, og Enken drev Bryggeriet indtil November 1885, da hun antog fhv. Godsejer Vald. Smith som Brygmester og Leder af Virksomheden. Denne kørte imidlertid i Aaret 1890 Virksomheden saa fast, at nye Folk maatte til.

De københavnske Maltgrosserere, Kaaber og Mortensen, overtog Ejendommen som ufyldstgørende Panthavere og antog den 1. Januar 1891 Brygmester C. E. Petersen som Brygger og Leder af Virksomheden. 1. Juli 1899 overgik Virksomheden til Aktieselskab med Brygger Petersen, der da havde faaet Navneforandring til Pehrsson, som administrerende Direktør. Han drev Bryggeriet op til en for Byen betydende Virksomhed, og da han døde i 1923, afløstes han som Leder af nuværende Direktør Peter Hviid.

PETER HVIID, Direktør, er født den 4. Januar 1886 i Aalborg som Søn af Gaardbestyrer J. Hviid og Hustru Maren, født Sørensen. Gift 1913 med Ellen Bruun. Direktør for Bryggeriet „Odin“ i Viborg siden 1. Juli 1923.

P. Hviid,
Direktør.

VIBORG ANDELSMEJERI grundlagdes i 1906 og havde sine første Lokaler i St. Skt. Hansgade. Mejeriets første Formand var nu afdøde Møller L. G. Villesen, Nørre Mølle. Nuværende Formand er Gaardejer Alfred Lauersen. Det første Aar behandles der $\frac{3}{4}$ Million kg Mælk, men nu er Mejeriet oppe paa en Produktion af $8\frac{1}{2}$ Mill. kg. Det nuværende Mejeri, der ligger i Dannebrogsgade, opførtes i 1924 efter Tegning af Arkitekt Lind i Skive. Mejeriets Bestyrer er N. C. Christensen.

N. C. CHRISTENSEN, Bestyrer, har ledet Mejeriet siden 1. Januar 1908. Christensen har siden 1927 været Formand for Forsvarsbroderforeningen for Viborg og Omegn, er Bestyrelsesmedlem i A/S „Odin“, i Soldaterhjemmet „Dannevirke“, samt Næstformand i Viborg Amts Mejeristforening.

N. C. Christensen,
Mejeribestyrer.

W. H. Kjær,
Amtslæge.

S. Vig-Nielsen,
Arkitekt.

N. O. Nauntofte,
Landinspektør.

Chr. M. Frederiksen,
Løjtnant.

VILHELM HILDEBRANDT KJÆR, Amtslæge, R. af D., er født den 31. Oktober 1876 paa Hørupholm som Søn af Justitsraad, Prokurator P. N. A. Kjær og Hustru Vilhelmine Henriette Cathrine, født Hildebrandt. Gift 1905 med Johanne Immanuella Baggesen. Student fra Randers 1894, med. Eksamen 1901, Reservelæge ved Aarhus Kommunehospital fra 1903—05, Læge i Hurup 1905, kst. Distriktslæge i Vestervig Lægedistrikt fra 1913—15, Kredslæge for Thy 1915, Embedslægeeksamen 1916, Amtslæge i Viborg 1926, Læge ved Viborg Tvangsarbejdsanstalt 1926, Læge ved Viborg Amts Plejehjemsforenings Børneoptagelsehjem og ved Viborg Hospital 1927. Medlem af Bestyrelsen for Viborg og Thisted Amters Lægeforening 1928, for historisk Samfund for Thisted Amt og for Thisted Museum fra 1912—26, Medlem af Bestyrelsen for Viborg Museum 1927, Formand 1929, og af Bestyrelsen for Viborg Fængselselskab 1927.

ANDERS ANDERSEN, Kredslæge, er født den 22. Juni 1889 i Gladsakse som Søn af Skovfoged Anders Andersen og Hustru Mathilde. Gift 1926 med Clara Elisa Sibone. Student fra Sorø Akademi 1909, med. Eksamen 1917, Læge ved Kysthospitalet og Frederiks Hospital 1917, ved Odense Amtssygehus fra 1917—18, Reservelæge ved Holbæk Amtssygehus 1919, Turnustjeneste paa Bispebjerg Hospital 1920, special Turnus 1921, Sygehuslæge ved Esbønderup fra 1921—22, Reservelæge ved Skive Sygehus 1924, praktiserende Læge i Skive 1926, Kredslæge for Fjends Lægekreds siden 1934.

MARGRETHE JACOBSEN, Læge, er født den 5. Maj 1903 i København som Datter af Boghandler Johannes Laurids Wisbech og Hustru Alma, født Meyer. Student 1922, med. Eksamen 1930, Læge ved Brønderslev Sygehus, paa Fødselstiftelsen og ved Blegdamshospitalet 1930, Vikar i Brande, Praksis i Silkeborg fra 1931—33, i Viborg siden 1. Januar 1933.

HENRY BRYNJOLF PEDERSEN, Sagfører, er født d. 28. Juni 1898 i Viborg som Søn af Købmand Peder Pedersen og Hustru Kristine, født Laursen. Gift 1930 med Inga Hauerslev. Student fra Viborg 1916, Fuldmægtig 1929, praktiserende Sagfører siden 1933, Sekretær for Akkordudvalget for Viborg Amt siden 1932.

CHRISTIAN ØRUM, Overretssagfører og Branddirektør, er født den 12. Oktober 1881 som Søn af Sagfører L. Ørum og Hustru Anna Margretha, født Larsen. Gift 1910 med Ingeborg Petersen. Student 1899, cand. jur. 1906, praktiserende Sagfører i Viborg. Medlem af Tilsynsraadet for Viborg Byes og Omegns Sparekasse, Medlem af Viborg Byraad.

SØREN VIG-NIELSEN, Arkitekt, er født den 8. April 1876 i Rødvig som Søn af Skipper Jørgen Nielsen og Hustru Ane, født Andersen. Gift 1901 med Anne Kristine Christiansen. Uddannet i Tømrer- og Bygningssnedkerfaget, aflagt Svendepøve 1894, Afgang fra Teknisk Skole 1900, Bygningskonduktør fra 1900—06, Arkitekt i Viborg fra 1905, Forstander for Viborg tekniske Skole fra 1915—23, Formand i Bestyrelsen for Viborg tekniske Skole, Medlem af Kommunens fri Afholdelse af Svendepøver, af Menighedsraadet i Viborg Søndre Sogn m. m, Medlem af Provstiudvalget for Viborg, Formand for Kirkeligt Samfund af 1898 for Viborg og Omegn.

NIELS OVE NAUNTOFTE, Landinspektør og Branddirektør, er født den 7. November 1900 i København og gift 1925 med Ingeborg Kjærsgaard. Landinspektørexamen 1921, 1. Karakter med Udmærkelse, Assistent hos Etatsraad, Landinspektør P. Bentzon fra 1921—24, Praksis i Viborg siden 1924. I 1926 udnævnt til Branddirektør i „Den almindelige Brandforsikring for Landbygninger“. Har af større Arbejder udført: Opmaaling af nye Matrikulkort over Viborg Købstads Markjorder samt Opmaaling af Landvejene i Viborg Amt.

CHRISTIAN MARTIN FREDERIKSEN, Løjtnant, DM., 16 Aars Hæderstegn, er født d. 22. Juli 1878 som Søn af Landmand Frederik Svendsen og Hustru Ane Marie, født Christensen. Rekrut 1897, Under-

E. M. Lynge,
Jordemoder.

H. D. Jensen,
Jordemoder.

I. F. Hansen,
Jordemoder.

K. Nielsen,
Jordemoder.

korporal 1898, Korporal 1898, Sergent 1899, Oversergent 1912, Stabssergent 1918, Løjtnant 1926. Bestyrelsesmedlem i De danske Forsvarsbrødre for Viborg og Omegn 1913, Næstformand siden 1921.

ELISABETH MARIE LYNGE, Jordemoder, er født den 14. Januar 1860 som Datter af Bødker Klaus Chr. Kristensen og Hustru Elsa Marie, født Nielsen. Gift 1881 med Købmand Chr. Lynge. Jordemodereksamen 1883—84, praktiserende Jordemoder i Viborg siden 1884.

HENRIETTE DORTHEA JENSEN, Jordemoder, er født den 21. Januar 1873 i Viborg som Datter af Restauratør O. Frederiksen og Hustru Marie Helene, født Jerminn. Gift 1910 med Fuldmægtig Jens Peter Jensen. Jordemodereksamen 1901—02, praktiserende Jordemoder i Viborg siden 1902, Formand for Viborg Amts Jordemoderforening indtil 1925, i Bestyrelsen for almindelig dansk Jordemoderforening fra 1927—30, Formand for privat praktiserende Jordemødres Pensionskasse.

IDA FREDERIKKE HANSEN, Jordemoder, er født den 4. December 1893 i Børkop som Datter af Landmand H. J. Hansen og Hustru Kirsten, født Petersen. Jordemodereksamen 1926, fra 1. November 1926 til 1. April 1930 Reservejordemoder for Amtet, siden da privat Praksis i Viborg.

ANNA MARIE SANDAHL, Jordemoder, er født den 23. Marts 1897 i Solbjerg Sogn paa Mors som Datter af Møllejejer Pedersen Dahl og Hustru Karen. Sygeplejerskeelev paa Viborg Amtssygehus 1919, Jordemodereksamen 1927, praktiserende Jordemoder i Viborg siden 1928.

KIRSTEN NIELSEN, Jordemoder, er født den 9. September 1905 i Dollerup Sogn som Datter af Plantør Nielsen og Hustru Birgitte, født Mikkelsen. Jordemodereksamen 1931, Reservejordemoder paa Rigshospitalet fra 1931—32, derefter praktiserende Jordemoder i Dollerup, Reservejordemoder for Viborg Amt siden 1. Marts 1934.

H. HANSEN SKOV, Tandtekniker, er født den 23. December 1876 i Hornstrup som Søn af Niels Hansen Skov og Hustru Johanne, født Hansen. Gift 1916 med Olga Larsen. Filosofikum 1898, praktiserende Tandtekniker i Viborg siden 1915, Kasserer for Haandværkersangforeningen, forhenværende Depotbestyrer for Røde Kors.

RASMUS MARIUS RASMUSSEN, Brandassistent, er født den 20. Marts 1883 som Søn af P. Hansen Rasmussen og Hustru Emilie, f. Olsen. Gift 1905 med Eleonora Katrine Gravesen. Brandassistent i Viborg siden 1907, Medlem af Bestyrelsen for Viborg Afholdsforening, 25 Aars Hæderstegn for Brandvæsenet.

CHRISTIAN H. B. MØLLER, Kirkebetjent, er født den 9. Januar 1866 i Viborg som Søn af Smede-

H. Hansen Skov,
Tandtekniker.

R. M. Rasmussen,
Brandassistent.

Chr. H. Møller,
Kirkebetjent.

H. Petersen,
Restauratør.

mester Jørgen Møller og Hustru Ingeborg, født Ettrup. Gift 1898 med Henriette Lange. Kirkebetjent ved Domkirken siden 1. April 1911, fhv. Byrådsmedlem og Fattigforstander, tildelt Fortjensmedaillen i Sølv 1932.

HOLGER PETERSEN, Restauratør, er født d. 26. Juni 1903 i Viborg som Søn af Restauratør Anders Christian Petersen og Hustru Marie Jørgine, født Jørgensen. Gift 1923 med Mathilde Jung. Medlem af Bestyrelsen for Viborg Cricket Klub, Formand for samme siden 1934.

RASMUS BROSTRØM, Planteskoleejer, er født den 8. Februar 1871 som Søn af Planteskoleejer Carl Jacobsen Brostrøm og Hustru Marie, f. Rasmussen. Gift 1899 med Ingeborg Kjærbølling. Uddannet som Gartner og Havebrugskandidat, bortforpagtede den 1. December 1932 Brostrøms Planteskole til Havebrugskandidat Gjøde Nielsen, driver nu Virksomhed ved Anlæg af Haver over hele Landet. Medlem af Viborg Museums Bestyrelse.

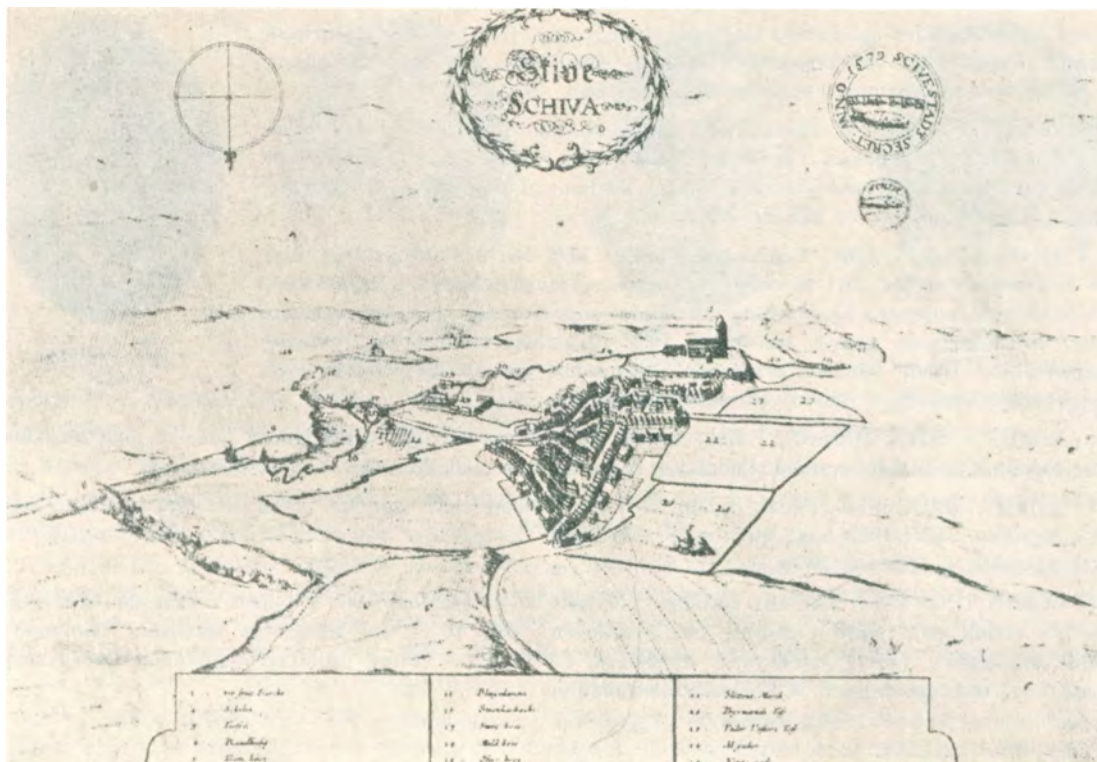
JULIUS HENRIK JENSEN, Pedel, er Søn af Niels Jensen og Hustru Maren Laurine, født Christensen. Uddannet som Kobbersmed, Pedel ved Viborg Katedralskole siden 1. December 1926.

LAURITZ JACOBSEN, Pedel, er født den 24. Februar 1895 som Søn af Lauritz Jacobsen og Hustru Ellen Kristine. Gift 1923 med Nicoline Frederiksen. Rangerkusk ved D. S. B., Pedel ved Baptistkirken i Viborg siden 1. Oktober 1932.

SVEND THORVALD JACOBI, Assistent, er født d. 15. Oktober 1902 i Taarbæk som Søn af Kontorchef A. Jacobi og Hustru Caroline, født Svendsen. Gift 1928 med Margrethe Sørensen. Assistent i Kreditforeningen i Viborg siden 1921. Kredsfører for F. D. F.s Viborg Afdeling, Medlem af Hovedbestyrelsen for Landsforbundet F. D. F., Bestyrelsesmedlem i K. F. U. M.

J. H. Jensen,
Pedel.

Skive i 1677 (efter Resen).

SKIVE

I Krabbesholm Skov ligger den Affaldsdyngge, som først vakte Opmærksomhed for den Slags Oldtidsaflejringer. Da den blev fundet 1837, var ingen rigtig klar over, hvad den vidnede om. Forlængst er det dog erkendt, at den fortæller om en Boplads dør i Stenalderen. Dengang gik Fjorden længere ind i Aadalen. Omtrent til Fly er der fundet Havvandslag under Sand og Dynd, der er aflejret af Ferskvand. Landet har hævet sig. En Del af Fjorden er blevet Aadal, som skildret i Dan-

marks geologiske Meddelelser II, 35 Side 68. Samtidig med Hævningen bredte Menneskene sig længere ind i Egnen, fortrinsvis langs Vandløbene. Eftersom deres Næringsveje ændredes fra Østersskrabning og deslige til Kvægavl og Agerbrug, viste sig deres Bopladser mindre nær Vandløbene. Mange af de ældste Landsbyer ligger netop oven for Bakkerne ved Aadales eller gamle Fjordes Kanter.

Skive hører vel ikke til de allerældste som Landsby betragtet. Dens Navn tyder ikke paa det, selv om det placerer den blandt meget gamle Byer. Og Omgivelserne har næppe ydet Betingelser for et relativt stort Samfund af Landbrugere, før Landsbygrundlæggelsen var godt i Gang. Omraadet var for lille, afgrænset af Aadalen og den store Slugt Nord og Vest om Byen. Slugten har maaske nok været til at komme over, men langs den laa Skov. Langt ned i Tiden nævnes Vinde Skov. Jeppe Aakjær har fundet det nævnt 1619 og 1626 og gør opmærksom paa det i en Note Side 245 i Bogen: „Af min Hjemstavns Saga“. Navnene Lund og Egeris og maaske Resen vidner om noget i Retning af Skov paa de Steder, da Landsbyer opstod dør. Krabbesholm Skov er en Rest af større Skovstrækninger, og selv paa Skive Bygrund har Trær

sikkert staaet. At Mennesker har færdedes paa de skovklædte Banker i flere Aarhusinder er uden al Tvivl. Gravfund og andre Fund fra Oldtiden vidner derom sammen med den nævnte Affaldsdyngge i Krabbesholm Skov. „Skivebogen“ for 1919 rummer Oplysninger derom, meddelt af Tandlæge Thomsen. Indberetninger til Nationalmuseet kan der ogsaa henvises til foruden til Genstande i Skive Museum.

Navnet Skive er søgt forklaret paa flere Maader. Almindeligst anerkendt er vel den Tydning, at det betyder Byen med Palisader, kløvede Stolper, omkring. Men efter det kunde vist enhver By have faaet Navnet Skive. En anden Forklaring er maaske ogsaa bedre, nemlig den, der udleder Navnet af de to Ord skeið og hyww, saa Udviklingen sprogligt skulde være skeidhyww > skihyww > skyww. At hyww betyder Høje, ved enhver Jyde. Skeid er et gammelt nordisk Ord, der paa Norsk er sammensat med flere Stednavne. Det findes maaske ogsaa i Navnet paa Landsbyen Skejby ved Aarhus. Ifølge Fritznors Ordbog over det gamle norske Sprog betyder skeid Løb eller Fart, dernæst den Tid et Løb varer, endelig Løbebane, Vejstykke, Længdemaal, Stadium. Ved Skive kan det have været naturligt at tale om en skeid eller maaske flere. Vejstykket fra Broen eller Vadestedet over Aaen til Adelgade-Vestergade Krydset kan have haft den Betegnelse, Vejene mod Vest og Nord, Holstebrovej og Resenvej, har vel hver passeret et Vadested over Slutten uden om Byen, saa de ogsaa begge kunde kaldes skeid som betegnende bestemte Vejstykker over Skivebakkens Jorder. At der har ligget Høje paa Bakken er kendt. Navnet Skeidhyww eller Skyww, som Udtalen nu er, var da en karakteristisk Betegnelse for Byen ved Højene omkring de kendte bestemte Vejstykker mellem Vadestederne.

En Kirke har ligget ved Søndergade, bag Vestergade 1. Fundamenter af den er fundet, saavel som Grave der, en af disse muret med særlig Nische til Ligets Hoved. Kirken har været i romansk Stil. Den har længe været glemt, men dens Fundamenter vidnede tydeligt om dens tidligere Eksistens. Den nuværende gamle Skive Kirke kaldtes St. Petri. Undertiden betegnedes den dog som Vor Frue Kirke. Det ene af de to Navne er antagelig Navnet paa den forsvundne Kirke nær Vejkrydset Adelgade, Søndergade, Vestergade, Brogade, som Slotsgade hed engang, da den var Hovedfærdsselsaare til Broen over Aaen. At Brogade har været det, tyder Navnet paa, og det sandsynliggør derved ogsaa, at Byens vigtigste Punkt har været nær Gadens øverste Ende. Ud fra den Viden, at Torve opstod ved Kirker, hvor Fred skulde herske, og Handel derfor sikrest kunde foregaa, skønnes det sandsynligt, at Skives ældste Torv har været ved Kirken fra et Stykke Syd for Apoteket og Nord paa. Adelgader var alle Vegne Hovedgader. Og oprindelig fungerede disse som Torve. Det nuværende Skive Torv er da muligvis — i Lighed med Torve i flere Byer — en Rest af den gamle brede Vej, Adelgade, der paa engang var Markedsplads og Torv. Bopladsen ved den sydlige Skrænt saa vel som Kirken har bestemt Adelvejens Retning. Vejsammenløb og Kirke med hellig Jord har været Centrum i den første Handelsplads Skive. Byens ældste Kirke kan dog godt have været den nuværende gamle Kirke eller muligvis en Forløber for den paa samme Plads. At en Trækirke har været der før Stenkirken er sandsynligt af almindelige historiske Grunde, og forøvrigt styrkes Tanken om det af Ornamenteringen paa Ligstenen i Kirkens Kormur, afbildet i „Bogen om Skive“, Side 272. Beliggende paa en Bakkeknode, skilt fra det øvrige Skive ved en Kløft, der først ned mod vor Tid blev delvis opfyldt, har Kirken kunnet fungere som Tilflugtssted, naar Fare var paa Færde. Kirken ved Søndertorv, som Pladsen bag Apoteket passende kunde kaldes, er nok fra den Tid, da Skive blev præget af stigende Handel, hvad sikkert har været Tilfældet i Korstogstiden efter 1100. Skives Forvand-

ling fra Landsby til relativ stor Handelsplads hører antagelig den Tid til, da det dengang gik saaledes med flere Byer.

I Kong Valdemars Jordebog af 1231 findes første Gang Navnet Skive og Skivegaard, der var Kongelev, kongeligt Eje. Det er et Tilfælde, der ser ud som en Tanke, at Skive da var i Kongens Besiddelse. Regeringens Forsvars- og Finanspolitik gik under Valdemarernes Haand i Haand. Vigtige Trafikknudepunkter som Vordingborg og Nyborg var Kongens fra Valdemar den Stores Tid. Fra dem kunde Ruterne til dem beherskes militært, og paa Stedet selv kunde Afgift kræves af den handlende og passerende. Kalundborg og en ny Bydel i Aarhus beherskedes af Kongens Slægtninge og Venner, i Grenaa, Nørresundby og flere Steder, hvor Trafik samledes, skaffede Kongen sig Jord, en Kongsgaard anlagdes i Grenaa, i Aalborg blev det samme Tilfældet. At slige Omstændigheder var Udtryk for en bevidst Politik gøres gældende i Hugo Matthiessens Bog, „Middelalderlige Byer“. Naar altsaa Skivegaard var i Kongens Besiddelse 1231, tyder alene det paa Stedets Vigtighed dengang. Morsingboer og Sallingboer skulde alle dør forbi, naar de agtede sig Syd paa. Deres Stude gik samme Vej, naar de dreves mod de tyske Hanseaters Kødgryder. Og Sallings Heste maatte over Skive Bro, før de over Viborg naaede den store Hærvej mod Syd. Mindst 8000 Heste gaves der Told af ved Slesvigs Grænse 1231. Ikke faa af dem maa være kommen fra Salling efter de mange Herregaarde der at dømme. Mange af disse var i Middelalderen i særdeles fornemme Slægters Hænder, en Omstændighed, der kunde være til Gavn for Borgere i Skive. Disse sugede Næring af Oplandet og Trafikken, og det ikke blot Landtrafik, men ogsaa Søtrafik. I Aaen var i flere Aarhundreder senere en Havn ved Skivehus. Tredieparten af Skive og Aaen gaves i 1327 som Mødreneary til den svenske Prins Erik Valdemarsson. Baade som Fiskeplads og Havn var Aaen vigtig baade da og senere. Mange Kilder vidner derom. Her maa en Henvisning til „Bogen om Skive“ være tilstrækkelig.

Vigtige Vadesteder var i de Tider forsynet med Bro. Og ved Skive har der sikkert været en saadan. Alene Navnet Braarup er Tegn nok derpaa. Paa Jydsk udtales det med o. Det udledes af Brotorp o: Torpen, Udflytterlandsbyen ved Broen. Landsbyer med Navne paa -rup og deslige er for de flestes Vedkommende anlagt mellem Vikingetiden og Valdemarernes Tid. Naar det ogsaa gælder Braarup, maa Broen være kommet tidlig, siden Landsbyen fik Navn efter den. Altsaa maa Trafik ved Skive og dermed Skive som Handelsplads have været betydningsfuld før Braarups Opkomst, d. v. s. senest fra Korstogstidens Begyndelse. Og saa er det naturligt, at der var to Kirker i Byen, saa meget mere som der dengang var forholdsvis flere Kirker end nu. Kirker havde Tilbøjelighed til at lægge sig paa gode, folkerige Pladser. Der var mest at gøre for Guds Riges Sag, og der var størst Indtægt at opnaa.

Saaledes har da Trafik og Gejstlighed bidraget til Skives Opkomst som Handelsplads. At en Kongsgaard laa der har virket i samme Retning ved, at Kongens Mænd holdt Orden paa Stedet. Maaske var der en Fæstning, længe før Gaarden nævnes. I „Skive Venstreblad“s Kronik for 11. Okt. 1922 antyder Landsarkivar Svend Aakjær, at der muligvis i Oldtiden har været en Jarl i et befæstet Skive. I alle Tilfælde har Byen været et vigtigt Punkt, Sallings Port mod Syd, da Strækningen fra Skive til Sønderlem Vig var vanskeligt passabel. Muligvis har Byen været Købstad med en saadans Rettigheder længe før 1300. Da den i 1926 fejrede 600 Aars Jubilæum, var det, der sikrest kunde vides om dens Købstadrettigheder, det, at de ikke var givet den i 1326, men tidligere. Kong Valdemar III, Sønderjyllands Hertug, stadfæstede dem i det nævnte Aar. Brevet derom er ret kortfattet og gaar ikke i Enkeltheder, men

Skive.

forudsætter disse bekendt. Den latinske Original opbevares i Rigsarkivet. Paa Tryk er den gengivet i Suhms „Historie af Danmark“ XII, 367. Kongen tager de ham elskelige Skiveborgere, villanos de Skyfe, under sin Fred og Beskyttelse og stadfæster deres jura, libertates et gratias ꝛ: Rettigheder, Friheder og Naader, som de havde faaet af hans Forfædre, a progenitoribus nostris. Brevet er dog mere end en blot og bar almindelig Bekræftelse, for til de gamle Rettigheder føjes en ny, nemlig Toldfrihed overalt i Riget, dog undtaget „Skanør og Malmø om Høsten“. Det er selvfølgelig, at de Rettigheder, der stadfæstes, har Byen haft tidligere, altsaa været Købstad før. Og de har vel været omtrent som andre Købstæders. Lidt mere end det selvfølgelig er der dog at se af Brevet. Der er Byens Navn, hvis Stavemaade tyder paa samme Udtale som nu og røber en svækket Endelse hywwe, Høje. Der er Udtrykket a progenitoribus nostris, der strikte oversat betyder: af vore Forfædre. Valdemar III.s nærmeste Forfader paa Tronen var Kong Abel og næstnærmeste Valdemar Sejr. Snævert oversat skulde da Udtrykket vise, at Skive har faaet Købstadrettigheder senest paa Kong Abels Tid (1250—52), eventuelt i Valdemar Sejrs Tid (1202—41). Men da progenitores i middelalderlige Kongebreve ogsaa betegner Forgængere i Almindelighed, kan vi ikke undlade at regne med, at det er saaledes her. Blot staar det fast, at Købstadrettigheder er tildelt Byen før 1326 og muligvis længe før. Endelig er der Bestemmelsen om Toldfrihed. Naar den er føjet til de gamle Rettigheder for Skive Borgere, er det vel, fordi disse har ønsket den og altsaa har haft Brug for den. Derfor er der Grund til at tro, at Folk fra Skive paa de Tider har draget rundt i Landet med Varer, hvad Borgere fra mange Byer gjorde, næsten altid med Sager de selv havde forarbejdet. At de „om Høsten“, tempore automnali, den store Fiske- og Saltetid fra midt i August til Begyndelsen af Oktober, skulde betale Told ved Skanør og Malmø, var en Indskrænkning, der ogsaa gjaldt for andre Stæders Borgere. Bestemmelsen behøver ikke at vise, at Skibonitter da kom til de to Steder, men Muligheden for det var der, siden Kongen tog Forbehold med Friheder paa dette Punkt. Og det er vel sandsynligt, at Folk fra Skive som fra en Mængde Byer kunde træffes i Øresund og paa Fæddene ved Skanør paa den Tid af Aaret, da det store Fiskeri og det stærke Opkøb dør fandt Sted.

Det er kun et lille og usikkert Strejf af Lys, Stadfæstelsesbrevet af 1326 kaster ind over Skives Historie. Og meget mere end det er der ikke fra Middelalderen. Det ses af Ældste danske Arkivregistraturer I, 94, at Valdemar Atterdag holdt Retterting

i Skive en Dag i 1367, og dør dømte i Proces om Gods, bl. a. i Bilstrup. Enkelte Tingsvidner og lignende viser, at adelige og gejstlige havde Gods i Skive og nærmeste Omegn i det 15. Aarhundrede, et lille Vink om, at Stedet har været anset for fordelagtigt til Kapitalanbringelse; thi gejstlige ikke mindre end adelige var Mestre i det. I Slutningen af Aarhundredet havde Biskop Glob Skive i Pant af Kronen. Saa gik Indtægterne i hans Lomme. Paa Skivehus, der i 1407 kaldtes det „Slot og Fæste“, sad som Foged paa Biskop Glob's Tid Oluf Pedersen, der vel er den samme som Oluf Pedersen Gyldenstjerne til Estvad. Stort mere fortælles ikke direkte om Skive i Middelalderen. At den som alle Byer har været i Opgang i Korstogstiden er dog givet, at den har lidt under Den sorte Død er lige saa givet, kan hænde den Pest markerede Slutningen paa Byens bedste Tid. I hvert Fald var den som trafikalt Knudepunkt udsat for at blive grundig smittet. Efter Pesten blev mange Kirker i Landet overflødige og derfor ret snart nedbrudt til Udbedring af andre eller til Opførelse af Borge. Kirken ved Søndergade har maaske faaet sit Grundskud dengang, saa Torvets Tyngdepunkt er blevet forlagt omtrent til dets nuværende Plads, hvor Øvrigheden har vaaget over Torvefred længe. Ved Skive er det en Mærkværdighed, at Byens gamle Torv og Kirke ikke ligger sammen. Det foregaaende giver derpaa en Forklaring, der har nogen Sandsynlighed for sig. Byens Kirker eller Kirke har i Middelalderen staaet inponerende og solide med deres store Højde og hugne Kvadre som faste Størrelser mellem de lave straatækte Bul- og Bindingsværkshuse, hvis Levetid var kortere. Skivehus ved Aaen var en Tid senere af Bindingsværk og har nok været det helt fra Middelalderen. Ved Overgangen til det 16. Aarhundrede stod Skive som en lille By, sikkert som en af Landets mindste Købstæder. Det var den Aarhundredet igennem. Men den har sikkert kendt bedre Dage et Par Aarhundreder før, som antydet foran.

Købstadstyrelsen havde i Middelalderen udviklet sig saaledes, at der efterhaanden var opstaaet et Raad med Borgmestre i Spidsen. Sædvanligvis var der to Borgmestre og et Antal Raadmænd, gerne otte, og det selv i smaa Byer. Raadmændenes Tal var ikke ganske fast. I Skive var Bystyret som andre Steder. I Dokumenter fra kort efter 1500 nævnes ved visse Lejligheder to Borgmestre, der sammen med Raadmænd skulde optræde paa Byens Vegne. Borgmestre og Raad havde flere Hverv. De skulde varetage Byens Interesser overfor Konge og Lensmand, overfor Omegnens Adelsmænd og Bønder og overfor fremmede handlende, i det hele paase, at Borgerne ikke blev gaaet for nær i deres Købstadrettigheder. De deltog i Retsplejen, dels som medvirkende ved Domsafsigelser, dels ved at sørge for, at Straffe eksekveredes. Og de skulde sørge for god Ordens Opretholdelse. Tyve og Skælmer skulde de se at holde nede, Galgen skulde de skaffe dens Ret. Sjældent var Galger i de Tider tomme, og den ved Skive har vel virket som andre. Galletoft udenfor Nørreport minder sandsynligvis om den middelalderlige Galges Plads. Først i det 16. Aarhundrede fik Galgerne sig kantet ind i Byerne, de fleste af dem først, da Frederik II. i 1564 befalede, at hver Bys Torv skulde være forsynet med en Galge til Ophængning af Misdædere, blandt andre saadanne, der formastede sig til ikke at ville tage Kongens Mønt god. Den nuværende Galgebakke ved Holstebrovej har vel faaet sit Navn efter en senere Galge. I det 17. Aarhundrede var der en Galge dør, tydeligt at se af Resens Atlas. Den middelalderlige Galge har sikkert vidnet om, at Byøvrigheden ikke var forkvaklet af Blødsødenhed. Herremænd, der handlede uden om Byen, skulde helst hindres i det ved Indgriben af Borgmestre og Raad, der dog havde svært ved at opnaa gode Resultater i den Henseende. Fremmede Opkøbere, der handlede med Bonden og fik Varer til Skibe i saakaldt ulovlige Havne, viste sig uden for alle andre Limfjordsbyer og har næppe

Nørregade i 1880.

afholdt sig fra at søge Fortjeneste i Salling til Skade for Skive. Der var nok for Borgmestre og Raad at holde Øje med. Tilmed skulde de paaligne Borgerne de Afgifter Byen skulde yde. Vanskelige og utaknemmelige Hverv var det. Ved meget vigtige Spørgsmaal kunde man sammenkalde „menige Almue“ og drøfte Sagen med den. Men det fandt ikke tit Sted. Som Regel var det overflødigt. De toneangivende Borgere var Borgmestre og Raad selv, og deres Myndighed var stor og farlig at sætte sig imod. Ved Overgangen til det 16. Aarhundrede var Vinden fra oven Byerne gunstig. Kong Hans og Christian II. stød Borgerne bi i mange Enkelttilfælde, og den sidste udstedte 1522 en hel Købstadordning, som Købstæder havde Grund til at vente sig meget af. Tilmed var Tiderne gode. Men Fremtiden blev ikke, som Mennesker spaaede. Kongen forlod Landet 1523. Lensmanden paa Skivehus, Niels Høg, en af de seks største adelige Statshovedsmænd, var med til Sammenrotningen mod ham ved et Møde i Viborg 1522, lige før Jul. Paa Viborg Ting brændte Bøddelen Kong Christians Forordninger, da Kongen var flygtet. Reformationsrøre bragte Uro i Skive, Grevens Fejde kom som Uvejr over Byen. Der var nok at tænke paa i de Tider. Byøvrigheder kom ud for at træffe Beslutninger, der kunde koste Medlemmerne Hovedet.

Reformationsbevægelsen bragte Uro i Gemytterne. Den gamle Vise om Peder Smed og Adser Bonde giver et Vink derom, selv om den kun er en Overførelse til danske Forhold ca. 1529 af Grimmentalsatiren, hvad J. Oskar Andersen har paavist i Kirkehistoriske Samlinger 5. IV, 152. Den er lokaliseret til Skive og det særdeles godt, saa godt, at der er nogen Grund til at regne med Skive-Synspunkter bag den. Mistillid til Gejstligheden har let kunnet blusse op i Skive, saa meget mere som der var saa kort til Viborg, hvor Hans Tavsens prædikede. Og noget tyder paa, at det maa være sket inden 1530, altsaa her som andre Steder i Danmark. Niels Høg havde i

1522 ladet Skive gamle Kirke pryde med Kalkmalerier i Katolicismens Aand. Og først fra 1525 begyndte Hans Tavsen at virke i Viborg, i Begyndelsen endda forholdsvis spagfærdigt. Men da Viborgenserne i 1529 jog Messepræsterne ud af Byen, mens Biskop Jørgen Friis flygtede til det nyopførte Hald, bredte Dønningerne sig antagelig til Skive. I det Aar kom Bispen i Strid med Præsten Oluf Libbert, der pludselig erklærede, at han vilde bo ved sine Sogne, Skive og Resen, som hidtil var blevet betjent af en Kapellan, mens Præsten varetog Altertjeneste i Domkirken. Det er vel tvivlsomt, at Præstens Iver skyldtes Trosinteresse saa meget som Godsinteresse, men at Bispen stod ham imod baade da og senere, og at protestantiske Rigsraader dømte til Fordel for Præsten i Strid om Præstegaarden, der laa i Resen, kunde dog tyde paa Lutheranisme hos Oluf Libbert. Har Hr. Oluf været luthersk sindet, er der Grund til at betragte Skive som reformatorisk interesseret fra 1529. Ganske vist har Kapellanen maaske betydet mest for de nye Ideer. Kapellanen var muligvis Mads Daugbjerg, der i 1539 og de følgende Aar havde Embedet som Sognepræst, og var den første Præst, der havde Bopæl i Skive. Kirkehistoriske Samlinger 2. V. 252 f.f. rummer Oplysninger om Oluf Libbert og Mads Daugbjerg, delvis byggende paa Diplomatarium Vibergense. Hvordan det end har været med Præsterne, har sikkert Byraadet og Borgerne været lutherske, siden de holdt med Christian III. i Grevens Fejde og bagefter fik Belønning derfor, ved at Kongen overdrog Byen Braarup Mark.

Grevens Fejde har været ubehagelig for Skive. Det tør trøstigt sluttes, selv om ikke meget vides om den for Skives Vedkommende. Skipper Clements Folk havde Byen inde en Tid, indtil Johan Rantzau nærmede sig. En Skare plyndrede Skivehus under Ledelse af et Par Mænd fra Nykøbing, Peder Madsen og Jesper Juel, som i den Anledning blev stævnet til Horsens i 1535. I Danske Magazin 3. I, 226 nævnes Stævningen, der var udstedt af Jep Friis, daværende Lensmand i Skive. Efter Skiveborgeres Mening har det næppe været for stort et Plaster paa Saaret fra de onde Dage, at de bagefter fik Braarup lagt under deres By. Ved kongeligt Brev af 3. Februar 1545, trykt i Diplomatarium Vibergense 242, tillader Christian III, „at Kronens den lille By Brorup uden for Skive liggende maa og skal nu afbrydes og ødelægges, og at hvad Jord, Ager, Eng og anden Ejendom, som dertil med Rette har ligget, tillige med Brorup Kjær herefter skal være og blive hos Skive Borgere, undtagen det Stykke Eng i Brorup Kjær, som plejer at ligge til Kronens Slot Skivehus, og plejer at give $\frac{1}{2}$ Tønde Smør til Kirken, hvilket skal vedblive at ligge til Slottet, og skal Skive Bys Birk og Birkeret strække sig saa langt og saa vidt, som samme fornævnte Ejendom strækker sig, dog at hvad Forte og Fægang, som har været brugt til Brorup By, skal herefter være en almindelig Forte og Fægang baade til Byens og Slottets Behov, og skal Skive Borgere herefter aarligen give samme Afgifter og Landgilde til Kirken og andetsteds, som hidtil er givet af Brorup By“.

Forte og Fægang, Græsningsarealer, har Skibonitterne haft Brug for til deres Kvæg. Landbrug var for dem som for andre Købstadboere i mindre Byer den vigtigste Næringsvej. Korn- og Kvægpriser var gode Aarhundredet igennem. Lønnende har det derfor været at overtage Bymarken i Braarup. Det viste sig da ogsaa, at Skive var ivrig for at bevare sine Rettigheder og udnytte dem. Stridigheder med Lensmanden paa Skivehus er Tegn derpaa, hvad maa faar Indtryk af ved at læse Jeppe Aakjærs Artikel „Skive-Mosaik“ i Skivebogen 1922. Frederik II. og Christian IV. sikrede Borgerne Ret til at indhegne deres Forte til Agerland, at se af Jydske Samlinger 2. III., 357 f. Fiskeri har ogsaa haft Borgernes Interesse, hvad ikke blot Laksen i Byens Segl vidner om, men ogsaa tydeligt ses af „Skive-Mosaik“, der livfuldt skildrer Uenighed om

Rybner Petersens Gaard i 1890.

Aafiskeriet. Ferskvandsfiskeri havde fra gammel Tid været det vigtigste. Først ret sent i Middelalderen slog man sig paa Saltvandsfiskeri, og det endda ikke paa aabent Hav, men paa „Strømme“ som Øresund og Limfjord. Valdemar III.s Tilføjelse til Byens Privilegier antyder som foran set, at Skibonitter kunde træffes som Fiskere i Øresund, og i Visen om Peder Smed og Adser Bonde, tager Munken, Broder Kort, den Beslutning at skaffe sig Brødet som Sildefisker ved Nibe, en Udvej, som Folk fra Skive havde som Reserve, naar anden Næring slog fejl. Dokumenter, fremdragne i C. Klitgaards Bog, „Nibe Bys Historie“, tyder paa, at Fiskere fra Nibefiskeriet var et noget raat Folkefærd à la gammeldags Herregaardskarle. Da det vides, at Folk fra alle Limfjordsegne stævnedes til Nibe til Vaarfiskeri, er det højst sandsynligt, at Skibonitter var at træffe dèr, at altsaa Munkens Beslutning vilde være naturligt for en og anden Skivemand. At en Munk tager slig Beslutning, har for den antikirkelige Betragtning været en Charme mere ved den gamle Vise, idet Munken derved bliver en Slags forloren Søn. At der har været Haandværkere af mange Slags saavel som Købmænd i Skive er selvfølgeligt, men forøvrigt ogsaa bevisligt. I Kildepublikationer som „Danske Kancelliregistranter“ og „Kancelliets Brevbøger“ og i „Danske Magasin“ og andetsteds nævnes mange Haandværkere og Købmænd. Tømrere, Snedkere, Sudere o: Skomagere m. fl. optræder som Raadmænd. Grydestøbere har en Gade Navn efter, og at den laa i Udkanten af Byen stemmer med den gamle Skik, at Haandværkere, der arbejdede med Ild, anvistes Plads nær Bygræsen. Skive Grydestøbere drev derfor deres Virksomhed ved Skrænten mod Syd. Et Navn som Ildgravene betegner sandsynligvis deres daglige Arbejdsplads, mens deres Boder laa ovenfor Skrænten. Grydebodernes Navn er Tegn nok derpaa. Ingen Smedegade findes nu i Skive, men Smedene med deres Esser har maaske haft til Huse omtrent samme Sted af samme Grund:

den Brandfare, der var forbunden med deres Arbejde. De straatækte Træhuse, Byen bestod af, skulde ikke udsættes for at gaa op i Luer oftere end nødvendigt. Det var galt nok endda. Forøvrigt vides ikke meget om Borgernes Fordeling i den lille By. Blot maa man gaa ud fra, at det her har været omtrent som andre Steder, at Folk af samme Fag boede Side om Side. Det maa forudsættes ifølge Byens Privilegier, at Skibonitter drog rundt i Landet og falbød Varer. Bevis derpaa er, at der i Viborg i hvert Fald i 1680erne og derfor sikkert længe før var en Gade, der hed Skive Marked, angivet i Resens Atlas. Hugo Matthiessen antager, at Skive Pottemagere havde Ret til at stille sig op dér paa Torvedage. Kreaturhandlere har været et kendt Folkefærd i Skive. Studehandel var vigtig for den By og Holstebro, fortæller Emil Madsen i sin Bog: „Jylland i det 16. Aarhundrede“.

Med Næringslivet har det sikkert staaet godt til i det 16. Aarhundredes Skive. Overalt i Landet var det i Opsving som en indirekte Følge af Amerikas Opdagelse. Grevens Fejde, Brande og Pest som Den engelske Sved i 1529 har vel trukket nedad, men ikke meget alvorligt og ikke langvarigt. Indbyggertallet har tilsyneladende været stigende. Det anes ved en Betragtning af Byens Tynger og Besværinger Aarhundredet igennem. Ved Indkvartering af Bøsseskytter, ved Udskrivning af Flaademandskab, ved „Hjælp“ til Kongen o: Pengeydelse, ved Indkvarteringsafløsning og ved flere lignende Lejligheder viste det sig, at Nykøbing som Regel maatte ud med ca. dobbelt saa meget som Skive, Viborg 5—10 Gange saa meget. Tallene, der vel ikke er alt for sikre Maalemidler, synes dog at placere Skive højere mod Slutningen af Aarhundredet, ikke mindst i Forhold til Viborg. Tegn derpaa er givet i nærværende Værks Afsnit om Viborgs og Nykøbing Bys Historie. Skivebogen 1922 S. 76 f.f. har en Række Tal vedrørende Skive alene. Især Danske Kancelliregistranter, Kancelliets Brevbøger og Danske Magasin er Kilder for disse Opgivelser, der er lette at kontrollere ved Hjælp af Registrene til de nævnte Værker. Status omkring 1600 kan for Indbyggertallets Vedkommende vides med nogenlunde Sikkerhed. En Taksation af Købstæderne netop 1600 angiver Antallet af deres vaabenføre Mænd dengang. For Viborg var det 210, for Nykøbing 85, for Skive 60. Henved 20 Gange de vaabenføres Tal skulde være Indbyggertallet efter Synspunkter gjort gældende i Historisk Tidsskrift 3. II, 51 og Mansas Bog om Folkesygdommenes og Sundhedsplejens Historie i Danmark. Derefter skulde Skive have huset ca. 1200 Indbyggere Aar 1600. Dette er dog maaske for høj en Ansættelse. Villads Christensen regnede 1000 Indbyggere pr. 125 vaabenføre, hvad der vilde give ca. 500 for Skives Vedkommende. Men dette er vist for lavt regnet, i hvert Fald for Skive. Thi efter Krige, Pest, Prissfald og Brande, som Byer kom ud for i det 17. Aarhundrede, stod den med 529 Indbyggere i 1672. Før den lange Række Ulykker har den været langt større. Sandheden turde derfor findes ved at gaa midt imellem de to Beregningsmaader og være den, at Skive omkring 1600 rummede 8—900 Indbyggere.

Den fornemste Mand i Byen var dengang som sædvanlig Lensmanden paa Skivehus. Lensmændenes Navne viser, at de fornemste Slægter i Landet har forstaaet ogsaa her at sikre sig de bedste Embeder. Til Lensmanden havde Borgmestre og Raad maattet tage Hensyn mere end til den menige Almue. Fra 1619 gjaldt dog en ny Forordning om Købstadstyrelse, efter hvilken Raadet maatte tage mere Hensyn til jævne Borgere. I Hovedsagen gik dog Styrelsen for sig som sædvanlig. Forbrydere, den skulde tage sig af, skal ikke nævnes her, blot en Undtagelse gøres med Jens Langkniv. Den berømte Person fandtes der Sagn om til vore Dage. Jeppe Aakjær fik efterhaanden fremdraget arkivalske Oplysninger om ham, bl. a. den, at han i 1598 har

Andr. Sørensens Pakhus.

været i Skive. Nu er han bekendt ogsaa ved Jeppe Aakjærs Bog, der har hans Navn som Titel og behandler hans Skæbne med Sympati, skønt han i sine Levedage gik for at være bogstaveligt en værre Røver. En Grund til at nævne ham er den, at Bogen om ham røber noget om dens Forfatter, Skive og Omegns Hjemstavnsforsker fremfor alle.

Økonomisk har der i Skive været Fremgang som andetsteds i Landet dengang, indtil Christian IV. kom med i Trediveaarskrigen 1625. Den Nedgang, der dermed begyndte for Riget, viste sig ogsaa tydeligt i Skive. Det første Skud for Boven var det Rygte, der midt i September 1627 kom til Byen, at de kejserlige var gaaet ind i Holsten for at forfølge Kongen mod Nord. I Danske Samlinger 2 VI, 289 f.f. er givet Oplysninger om den følgende Tid for Skives Vedkommende. Ved Rygtet „begyndte alle at rippe og flytte fra Viborg med Pik og Pak“, og den 20. September var i Skive „alting Tummel for Krigsfolkets Skyld, som da begyndte at røve og strøjfe“. Det var Christian IV.s egne Soldater, der forfaldt til Plyndring, hvor de kom. Sallingboerne holdt dem ude og havde Held til det samme overfor de første kejserlige, der naede frem, men i Længden var det umuligt at undgaa dem, og Indkvarteringen i Landsdelen blev særlig haard, da den først kom. Fjenden mente, næppe uden Grund, at der var meget at tage for sig af i Skive og Salling. Den 18. Oktober stod kejserlige Musketerer i Skive. Et Par Aar varede det, inden man blev Fjenden kvit. I de bro-

gede Samlinger af Lejetropper man kom ud for, var der Tyskere, Polakker, Nederlændere, Skotter, Italienerne og flere. Især Officererne repræsenterede mange Nationer. De menige var vel mest Tyskere. Det var nyt og spændende at have de fremmede Soldater, men det var dyrt og livsfarligt. Byen blev ilde medtagen. Huse molesteredes, Penge og Værdisager blev taget, Næringslivet blev ødelagt, mange maatte forlade Hus og Hjem. Saadan var det overalt i Jylland og sikkert ogsaa i Skive. Om Slottet og Kirken vides det, at de blev haardt medtaget. Det fremgaar af Tingsvidner, Lensregnskaber m. m., som blandt andre Jeppe Aakjær har benyttet. Hans forskellige Skildringer af Byens og Egnens Historie rummer en Mængde Oplysninger saavel om de Tider som senere. Her faar det være nok at henvise til hans Artikler i Skivebogen og flere andre Steder, hvor Stoffet er let tilgængeligt for alle. I Skive stod det meget daarligt til, da Krigen var omme. Og endnu tre Gange i det Aarhundrede kom meget haardhændede Fjender til Byen, nemlig i Torstenssonkrigen og de to Carl Gustafs Krige. At gaa i Enkeltheder i Skildringen af dem her er der ikke Plads til. Blot skal det pointeres, at Byen og Egnen var utrolig forarmet, da Krigene var forbi. Et godt Tegn paa Ulykkernes Størrelse er Befolkningstallets Dalen. Jydske Købstæder gik 20—40 pCt. tilbage i Indbyggertal mellem 1600 og 1672, væsentligst paa Grund af Krigene. Og Skive synes at være ramt haardt. I 1672 var der kun 529 Personer i Byen. Og de havde det ilde. Plyndring og Indtægtsnedgang havde forarmet dem. Og Heksefrygt plagede dem. Villads Christensen har fremdraget Eksempler derpaa i Jydske Samlinger 3. VI., efter hvilke flere Kvinder fra Skive blev brændt som Hekse i det ulykkelige Aarhundrede. Og andre Ubehageligheder stødte til. Den skaanske Krig bevirkede store Skatteudskrivninger. Prisnedgang modvirkede den Bedring, som man havde haabet paa nogen Tid efter Fredens Indtræden. Christian Gjedde paa Skivehus var ikke den eneste, som gik i Stykker økonomisk i de daarlige Tider. Brande kom som jævnlige i Byerne. I 1699 brændte en Del af Skive. Og i det nye Aarhundrede fortsattes Ulykker og Nedgang længe.

Prisfaldet paa Landets vigtigste Eksportartikel, Korn, blev saa stærkt, at Jordværdien blev Nul. Det gik nedad til ca. 1730. Samtidig bevirkede Den store nordiske Krig, at Skatterne steg. En Brand slugte to Tredjedele af Byen i 1715, og en anden hærgede haardt i 1725. At Husene var straataekte bevirkede, at Ild og Vind bestemte, hvad der skulde brænde, mens Beboerne maatte være relativt glade, om det lykkedes dem at redde sig selv og deres vigtige Løsøre. Brandene og de daarlige Tider fik Borgerne til kraftigt at bestræbe sig for at sikre sig deres Rettigheder. Derfor viser det sig ogsaa, at de efter Ulykkerne i 1715 søgte at bremse Aalborgs Udnyttelse af Egnen, idet de klagede over, at denne By, og forøvrigt ogsaa Nibe, der 1727 fik Købstadrettigheder, tiltog sig Ret til Køb og Salg i Skives Opland og forbød Skibonitter at handle ved Aalborgs Brygge. De brandlidte fik 10 Aars Skattefrihed, men forøvrigt tog Kongen intet Hensyn til Klagerne. Privat Hjælp bødede dog noget paa den uheldige Tilstand i Byen. Men det var vanskeligt at komme paa Fode i daarlige Tider. Og da saa en Ildebrand gik over Byen en Aprilmorgen 1725, var Borgerne atter elendigt stillet. Paa et Par Timer gik det nederste af Vestergade med Adelgade, Slotsgade og Sønderbyen op i Luer. Man anraaber bagefter Kongen om Hjælp og klager atter over Aalborg, men med omtrent samme Resultat som 10 Aar før.

Med Næringslivet stod det ikke godt til. Omkring 1700 bestod det mest i Kroholderi og Brændevinsbrænderi. Haandværk var der nok noget af, især Pottemageri i Sønderbyen, men af stor Vigtighed var det næppe. Og 30 Aar senere har det sikkert været ringere, selv om Borgernes ynkelige Klager ikke er gode Beviser derpaa.

Træbro over Aaen.

De kan være noget mørkt farvede, for at Hjælp lettere skulde kunne opnaas. De antyder, at Skive drev Handel ved Aalborg, og nogen Søfart har Byen haft. Ved Krabbesholm var en Ladeplads, og Aaen var som Regel sejlbar for Smaafartøjer lige til Skivehus, hvortil der endnu 100 Aar senere gik Skibe. Theatrum Daniæ fra 1730 maler sikkert ikke Tilstanden for sort ved at fortælle, at Stedet Skive ikke er stort, at det er daarligt bygget, men har nogenlunde Handel med Kvæg og gode Heste, som det frugtbare Salling leverer i stor Mængde. Markederne har været vigtige, men af dem var der dengang kun fire, af hvilke dog i hvert Fald Markedet Mandag efter Trinitatis holdtes i tre Dage. Indberetninger til Regeringen om Landets Tilstand 1735, for Skives Vedkommende udarbejdet af Herredsfoged Dorschæus, skildrer Byens Forhold aabenbart ret objektivt. Det hedder her: „Ingen af denne Bys Beboere bruger anden Handel og Negoce end med grou Vare, som Landmanden fornemmelig behøver og igjen kan afhænde saasom til Udsalg, Tømmer, Jærn, Hør, Hamp, Salt, Tjære og Humle, endelig er her og 3 à 4 Mand, som holder Speceri, fransk Vin og Brændevin samt noget lidet Isenkram og saadanne smaa Ting, som dog alt købes her i Landet fra større Købstæder; thi ingen bruger nogen Udenrigshandel undtagen én Mand, som engang om Aaret lader forskrive noget lidet fra Holland. Og til Indkøb Korn, Smør, Flæsk, Huder, Voks, Talg og slige Ting, som Landmanden haver at afhænde, dog er Kornkøb ikkun smaa Partier; i større Partier købes det fra Aalborg“. Herredsfogeden føjer til, at Byen er gaaet tilbage paa Grund af Ildebrande, der har forarmet mange og bevirket, at flere Hustomter staar øde. Handel generes af andre Stæders Fartøjer, der viser sig ved Oplandets Kyster. Fiskeri har længe været i Tilbagegang. Skibsfarten er ringe. Løgstør Grunde og Aalborgs Konkurrence er Skyld deri. I Byen var dog hjemmehørende 4 smaa Fartøjer, hvis Fragt gik til Norge og København. Fabriker

var der ingen af. Laugsrettigheder havde ingen. Der var nogle Haandværkere i Byen, men de fleste var fattige. Der har altsaa ikke været noget at prale af. Nedgangstiden var vel dengang forbi. Priserne viste svag Tendens til Stigning, men Ulykker laa gemt til Byen.

Kvægpesten kom i 1747 og tog hvert tredje Kreatur for Salling som Helhed, tør det regnes efter Dyrslæge Klastrups Undersøgelser, offentliggjort i Skivebogen 1931. Paa Skivehus gjorde Pesten omtrent rent Bord, og Borgerne har da nok lidt Tab, der var meget slemme og langt over Gennemsnittet for Sallings Vedkommende. Landbrug har været mange Borgeres vigtigste Indtægtskilder her som i andre Købstæder dengang. Og Pesten var ikke forbi, før to voldsomme Ildebrande for over Byen, henholdsvis en Majmorgen 1748 og en Aprilnat 1749, da ordentlige Folk laa i deres sødeste Søvn og derfor ikke fik reddet noget videre, inden Husene var brændt. De to Brande fortærede i Fællesskab hele Byen, „undtagen trende smaa Steder“.

Forarmet og elendig laa da Skive paa sin Bakke omkring 1750 med ca. 100 Indbyggere færre end i 1672 og kun halvt saa stor som Aar 1600. Resens Atlas og Theatrum Daniæ viser Byens Udseende henholdsvis 1687 og 1730. Der var færre Huse i den i 1750 end 20 Aar før. Da „Danske Atlas“ kom, var Skive, 1767, sikkert saa lille, at det var Aarhundreder siden, den var mindre. Fra 1627 til 1749 var den slaaet saa langt ned, som den næppe havde været siden Den sorte Døds Dage. Mennesker blev gamle og døde, fortrolige med Tilbagegang og uden at have oplevet Opgangstider. Da Tiderne bedredes efter 1750, og meget stærkt efter 1767, da England begyndte at indføre Korn i Stedet for som henved 100 Aar igennem at udføre det og derved konkurrere med Danmark, tilskyndede meget vel til Igangsættelse af Virksomheder, men indgroet Forsigtighed hæmmede Initiativet. Fremgangen i Skive blev langsom, men dog tydeligt at spore. Pontoppidans Skildring af Byen 1767 lignede Indberetningen fra 1735, men fra 435 i 1769 steg Indbyggertallet til 520 i 1801. Imponerende var det ikke, og Lauritz Engelstoft kaldte i 1805 Skive „en maadelig Flække“, hvad næppe har været galt. Men Fremgang har der dog været i Byen. Den engelske Krig 1807—14 bragte Vanskeligheder og Krisetiden derefter næppe mindre. Nedad gik det til omkring 1825, men fra da af med kortvarige Afbrydelser atter opad, til Verdenskrigen var forbi, og vore Dages Kriser satte ind. Fra 1801 til 1901 gik Byen frem fra 520 til 4591 Indbyggere, og med Forstæder naaede den i 1921 til 7909. Disse Tal taler tydeligt om Opgang.

Skive Bymark blev udskiftet 1831. Et Areal paa 400 Tønder Land, takseret til 32 Tønder Hartkorn, fordeltes mellem Borgerne. Nogle solgte deres Lodder og fik derved Raad til at forsyne deres Huse med Tegltag, hvad Regeringen havde befalet for omtrent hundredeogsekstende Gang siden Middelalderen. Nu hjalp det betydeligt. Byen fik røde Tage. Køberne af Jord kunde dyrke deres Arealer efter Ønske, og det gamle Sædskifte paa Bymarken — Byg, Rug, Havre, Havre, Havre — ændredes efterhaanden. Baade Bymark og By skiftede Ham. Borgertallet var steget til 980 i 1834, var altsaa omtrent det samme som Aar 1600. Det bebyggede Areal var ogsaa omtrent det samme. Ørums meget oplysende Kort over Skive 1827 viser Udstrækningen. Aa og Skrænter og Toldersti var Grænsen. Blegehus og Blegehave laa som Aarhundreder før mellem Aaen og Brogaarden, og stadig har der været en Blegemand til at passe paa det Tøj, som Folk hos ham fik lagt til Blegning paa Engens grønne Græs. Paa Aaen ved Blegehaven er angivet et Skib, vidnende om Sejlads lige til Byen. Men Opudring maatte til, om Sejladsen skulde holdes i Gang med andet end smaa Pramme eller Baade. Byfoged Selmer nævnede kun den Slags Fartøjer blandt dem, der kunde ven-

tes paa Aaen, da han i 1807 sendte Professor Begtrup Oplysninger om Skive til Professorens Værk om Agerdyrkningens Tilstand i Danmark. Ved Øster Port, Nørre Port og Vester Bom gaves endnu Konsumtion til Ærgrelse for dem, især Landboere, der maatte yde den. Posekiggeriet var blevet grundigt forhadet, en Aarsag til, at Landprang gik stærkt i Svang, noget Borgerne var højst misfornøjede med. Toldfrihed ved Port og Bom ønskede de dog ikke. Da Loven om Næringsfrihed gennemførtes 1857, frygtede de for Følgerne, men som andre Købstadfolk med Urette. Friheden viste sig gavnlig.

Treaarskrigen førte forøgede Udgifter med sig, Pengekrisen i 1857 bragte Uro en kort Tid, Krigen og den fjendtlige Besættelse 1864 var den værste Bræmsning af Næringslivet efter 1825. Men det stod kun paa i nogle Maaneder, og efter Fredsslutningen gik det atter fremad. Store Firmaer og Institutioner, som vil blive omtalt andetsteds i nærværende Værk, virkede gavnligt, ikke mindst Jernbanerne. Og ikke blot teknisk og økonomisk skete store Forandringer, men ogsaa administrativt og politisk. Den nye Kommunallov af 1837 lagde mere Myndighed i Borgernes Hænder. I Virkeligheden betegnede den en begyndende Afvikling af Enevælden. Det samme gjorde Oprettelsen af Stænderforsamlingerne. Skiveegnens Beboere fik Udseende af ikke at være med paa de nye Ideer, eftersom Sallingboerne valgte den gammeldags kongetro Peder Lydersen til Deputeret 1841. Men der var noget tilfældigt over Valget. Af 700 afgivne Stemmer fik Peder Lydersen kun de 194, saa selv om ingen fik flere end han, har dog vel Flertallet af Vælgerne været imod ham. Skiveborgere beskyldte ham i misforstaaet Iver for Landsforræderi i 1848, saa Orla Lehmann paa sin Rejse som Regeringskommisær maatte tage ham i Forsvar i sin Tale fra en væltet Brandtønde paa Torvet. Skive havde andre Synspunkter en Sallingbomanden. Og Tiderne var urolige. Rygtet om de udbrudte Slaver fra Rendsborg Arrest havde omkring 1. April bragt megen Forskrækkelse med sig, kort skildret i Skivebogen 1931 S. 163 f.f. Nogle Dage før havde Borgerne dannet et frivilligt Korps til Kamp mod Tyskerne. Og Forberedelserne til Forfatningsændringen, gennemført med Grundloven 1849, bragte stor politisk Interesse for Dagen. Den Interesse har der siden været meget af i Skive. Efterser man Valgene til Rigsdagen fra 1849 til 1932, viser det sig, at der aldrig i Kredsen er blevet valgt en renlivet Højremand, men i langt de fleste Tilfælde en Venstremand eller en Radikal. I selve Byen var konservative i lang Tid i Flertal, men samtidig var der mange Tilhængere af andre Partier. Byens Presse har naturligvis været af Betydning for de politiske Anskuelsers Udbredelse. Ældst af Byens Blade er „Skive Avis“ fra 1858. Mod dette konservative Blad oprettedes 1880 „Skive Folkeblad“, der sluttede sig til Venstre. Ved Reformvenstres Deling i 1905 fulgte det den radikale Fløj og er nu Organ for Det radikale Venstre. Faa Blade har præget Vælgernes Opfattelse saa tydeligt som dette Blad. Med det voksende Arbejdetal blev der Basis for et socialdemokratisk Partiorgan, og 1907 begyndte „Skive Social-Demokrat“ at udkomme. Fra 1919 kom „Skive Venstreblad“ som Organ for Partiet Venstre. Byens Dagblade drøfter de aktuelle Sager meget ivrigt. Læserne holdes vaagne. Lokalpolitisk er det efterhaanden gaaet saaledes, at Socialisterne har faaet Flertal i Byraadet. Befolkningstilvæksten er for en stor Del Arbejdere. Og Tilvæksten har været stor. I 1930 var der 9644 Personer i Skive. I Løbet af 100 Aar er Folketallet tidoblet.

„Der er noget fornøjeligt over denne By, noget højtliggende og frit, noget ungt og driftigt“, siges der i „Danmarks Land“, der udkom for godt 30 Aar siden. Det lød helt pænt og var muligvis sandt. Men saa føjedes til, at Skive var „en By, der absolut ingen Historie har“. Det lød ligefrem flot, men var ikke ligefrem sandt. Om

faa Byer er der fremdraget saa meget historisk Stof som om Skive. Det foranstaaende er Træk af Byens Historie, især belystende dens Udvikling gennem Tiderne.

Skive Bys nuværende betydende Institutioner, dens ledende Foreningsliv og dens kendte Mænd og Kvinder vil vi paa de kommende Sider forsøge at fremstille saa fyldestgørende, som Pladsen og de til Raadighed staaende Oplysninger tillader.

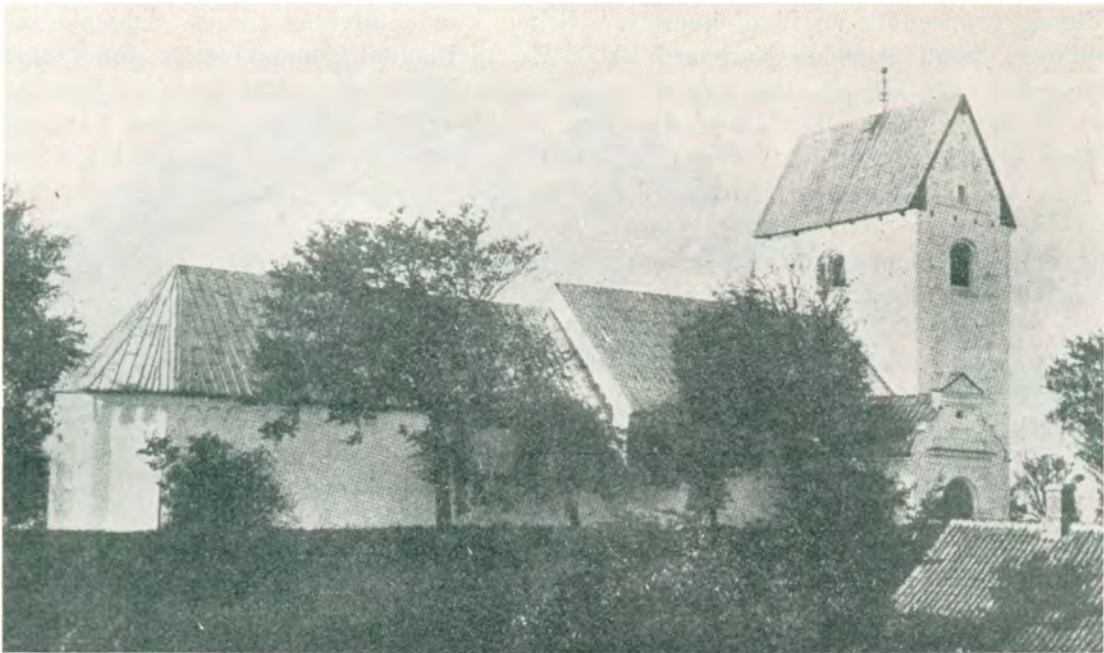

Valdemar F. Johansen,
Borgmester.

VALDEMAR FREDERIK JOHANSEN, Direktør, Borgmester, er født den 22. August 1889 i Helsingør. Leder af Aktieselskabet Gammelgaards Dampmølle. Var Medlem af Helsingør Byraad fra 1. April 1917 til 1. September 1923, af Skive Byraad siden 1. April 1925. Er Medlem af Købstadsforeningens Repræsentantskab, af Bestyrelsen for Sammenslutningen af danske Havne, af Bestyrelsen for „Det kooperative Fællesforbund“, af Bestyrelsen for Skive Amts- og Bysygehus og Næstformand i Vestsallingbanens Bestyrelse. Formand for Kasseudvalget, Havneudvalget og Udvalget for de kommunale Værker.

Medlemmer af Skive Byraad er: Borgmester V. Johansen, Trykker W. Madsen, Redaktør Nørhave-Nielsen, Murer P. Sørensen, Formand Chr. Bysted, Lærer Simon Jensen, Arbejdsmand Chr. Christensen, Aflæser S. Nørlem, Lærer O. Nissen, Overportør Jacobsen Christensen, Redaktør Carl Hansen, Smedemester Chr. Henriksen, Tørmester Kr. Albertsen, Sygehusforvalter N. A. Holm, Handelsgartner Gert Møller, Direktør Kr. Olesen og Muremester N. Sloth Møller.

SKIVE GAMLE KIRKE er antageligvis bygget i det 12. Aarhundrede, men bestod da kun af Skibet og den vestlige Del af Koret, der var opført af Granitkvadre. Da Kirken fra Begyndelsen af kun var lille, maatte den ret snart udvides, og allerede i den senere Middelalder blev Koret forlænget mod Øst, mod Vest byggedes Taarnet og mod Syd en Korsarm. I disse Tilbygninger anvendtes delvis Granitkvadre. Mod Nord fik Kirken et Vaabenhus, der dog ombyggedes i det 18. Aarhundrede. I Begyndelsen var Skive Kirkes indre Udstyr kun meget sparsomt, men omkring Reformationen fik den det Udseende, som den nu har. I den nævnte Tidsperiode var den mægtige høgske Adelsslægt knyttet til Skive og Salling, dels som Lensmænd og dels som Jorddrotter, og denne selvbevidste Slægt satte meget ind paa at udstyre Kirken paa en saadan Maade, at den kunde være et synligt og varigt Minde om Slægtens Virke. Omkring 1500 gav man sig i Lag med at udsmykke Kirken indvendig, idet den forsynedes med Kalkmalerier, der menes bekostede af Hr. Niels Høg til Eskjær, der var Lensmand paa Skivehus. I Kirken findes adskillige afbildede Skjolde, som viser Høgernes og Bannernes Vaaben. Disse Kalkmalerier fik imidlertid kun en kort Levetid, idet de, uvist hvornaar, men sikkert inden der var gaaet ret lang Tid, blev overkalkede. Man havde helt glemt deres Eksistens, indtil man i 1887 — med Kirkens Udvidelse for Øje — undersøgte Murene nøje. Man fremdrog da atter Kalkmalerierne, og i 1903 restaureredes de af E. Rothe. Adelsslægten Høg skænkede i Aaret 1600 Kirken den anselige Renæssance-Altartavle, der endnu er bevaret. Oprindeligt prydedes Tavlens Midterparti af et Billede forestillende „Jesus paa Golgatha“, i øverste Midterfelt fandtes et Billede af „Opstandelsen“, og i nederste Midterfelt „Nadverens Indstiftelse“. I de nederste Sidefelter findes de fire Evangelister afbildede, i de mellemste Sidefelter

Skive gamle Kirke.

ses Nadver-Indstiftelsesordene, og foroven Lensmandens og hans Frues Vaaben. I 1855 blev der i Altertavlens Midterfelt indsat et Billede forestillende Hyrderne paa Marken Julenat, det var malet af Chr. Dalsgaard, den senere Tegnælærer ved Sorø Akademi og Professor. Sidefelterne blev dækket med Inskriptioner, som svarede til det nye Motiv, men i 1905 restaureredes Altertavlen af E. Rothe og førtes da tilbage til sin oprindelige Skikkelse, dog var Billedet i Midterfeltet saa medtaget, at det ikke kunde istandsættes, og dette Felt blev derfor malet sort. Prædikestolen er fra samme Periode som Altertavlen. Den overflyttedes i 1898 til den nye Kirke. I Slutningen af det 17. Aarhundrede fik Kirken sit første Orgel, der kostede 90 Daler og opsattes af Orgelmester Mads Christensen. I Slutningen af det 18. Aarhundrede var Orgelet ubrugeligt, og i 1798 opstilledes der et nyt, der kostede 350 Rdl. Oprindeligt opsattes dette Orgel paa et Pulpitur og Stillads ved Alteret, men i 1805 flyttedes det ned i Kirken ved Taarnet. I ældre Tid har Kirken haft nogle Begravelser indenfor sine Mure, men ved en Hovedreparation i 1842 blev de sidste jordiske Levninger flyttet udenfor. I 1904—05 omdannedes den gamle Kirke til Ligkapel.

I Slutningen af det 19. Aarhundrede blev Kirken for lille til den stadig voksende Menighed, og paa Anbefaling af Stiftsøvrigheden henvendte Kirkeinspektionen sig i 1883 til Arkitekt Hans Jørgen Holm, København, om at udarbejde Tegninger til en ny Kirke. Denne skulde have 700 Siddepladser og maatte ikke koste over 100,000 Kr. Arkitekten mente ikke, at der kunde skaffes Plads til 700 Personer i en Kirke til den nævnte Sum. Penge havde man ganske vist ingen af, udover nogle faa Tusinde Kroner, som man mente kunde forhøjes til ca. 30,000 Kr. ved privat Indsamling. Herudover regnede Inspektionen med at kunne opnaa et Statstilskud paa 35,000 Kr., og for de resterende 35,000 Kr. Vedkommende androg man Byraadet om at kautionere. Byraadet nedsatte imidlertid et Udvalg til at indhente Oplysninger og fremkomme med Forslag. Udvalget prøvede, om ikke der kunde fremskaffes en tilfredsstillende Løsning ved en Udvidelse af den gamle Kirke, og Arkitekt Hother Palludan

i Viborg fremsendte en Plan, hvorefter Kirken kunde udvides til 580 Siddepladser. Imidlertid tilbød Apoteker Norgaard 10,000 Kr. til Planens Gennemførelse, men Sagen standsedes i Ministeriet. Der arbejdedes imidlertid energisk paa at finde en Løsning, men til sidst synes alle Udveje stoppede. I Julen 1893 stiftede Apoteker Norgaard „Skive Kirkes Legat“, der var paa 100,000 Kr., hvilket Beløb kunde anvendes, enten til Udvidelse af den gamle Kirke, eller til Bygning af en ny. Da Pengene imidlertid stod som Prioritet i Apoteket og først skulde afdrages efter Apoteker Norgaard og Hustrus Død, enedes man om den Ordning, at Apotekeren udbetalte 35,000 Kr., og Stiftsmidlerne ydede et Laan paa 65,000 Kr., og Stat og Kommune betalte hver 2 % aarlig af de 90,000 Kr. indtil Legatstifterens Død. Forskellige Borgere skænkede Grunden, og den 21. Juli 1896 blev Grundstenen til den nye Kirke nedlagt.

Den nye Kirke, der er opført efter Tegning af Arkitekt H. J. Holm, er i Renæssancestil af røde Mursten med Kridtstensbaand og paa Granitsokkel. Kirken har Kor mod Syd og Taarn mod Nord. Der er to Korsarme, hvori der findes Pulpiturer, ligesom der ogsaa findes Pulpitur i Taarnet, hvorover Orgelet er anbragt. Den nederste Del af Taarnet bruges som Vaabenhus. Skibet har Tøndehvælving, medens Kor og Korsarme har Krydshvælvinger. Altertavlen, der forestiller Bjergprædikenen, og er malet af A. Jerndorff, er skænket af Apoteker Norgaard. Grosserer Th. Lund, København, skænkede en Del af Korudstyret, Tømmerhandler Buemann gav en Sølvalterkande, Agent Langhof to Armstager til Alteret. Købmand Hestbæk skænkede Orgelet og Fru Lundsgaard Taarnuret. Den romanske Granitfont, Prædikestolen, 2 Malmysekroner, de to Klokker samt Stolestaderne i Skriftestolen blev overflyttet fra den gamle Kirke.

I 1930 opsattes der et nyt Orgel i Skive nye Kirke for en Bekostning af ca. 28,000 Kr., og i 1934 ophængtes der 4 Lysekroner og en Lampet i den gamle Kirke. Kunstsmid Knud Eiby i Odense har leveret Kronerne.

FREDERIK STRIDSLAND BENDIX, Sognepræst, er født den 8. Marts 1872 som Søn af Købmand Ole Christian Bendix og Hustru Sophie, født Stridsland. Gift 1904 med Agnete Caroline Marie Iversen. Student fra Viborg Katedralskole 1890, cand. theol. 1897, Sognepræst i Henne-Lønne fra 1904-14, i Astrup-Tulstrup fra 1914-23, siden da Sognepræst i Skive. Formand for Apoteker Norgaards Børneasyl i Skive.

F. S. Bendix,
Sognepræst.

DEN 24. November 1685 toges der Syn over Skive Raadhus, der var meget brøstfældigt, men der kunde ikke opnaas nogen Euighed om at reparere dette. Man lod Bygningen staa som den var, men allerede den 31. December om Natten faldt det meste af Bygningen sammen. Byfogeden i Forening med Raadmændene overdrog til Niels Pedersen Lejrskov, ogsaa kaldet Niels Hesselbjerg, at bygge et nyt Raadhus, der skal være færdigt inden Pinsedag. Det nye Raadhus skal bestaa af 6 Bindinger forsvarligt Hus, 12 Alens Bjælker, 10 Alens Spartræer, 4¹/₂ Alens Egestolper, 3 Karm Vinduer, Halmtag, Fjælegavle og Lervægge (undtagen til Gaden). Raadhuset skal have 3 Værelser. Husets søndre Halvdel indrettes til at „holde Ting udi“, medens Resten af Raadhuset indrettes som Arresthus. Et Kammer indrettes for „ærlige“ Mennesker og et andet for Misdædere. Niels Lejrskov fik 9 Daler for at bygge Huset og desforuden alt det gamle Skrammel, der blev tilovers fra det nedfaldne Raadhus. Dette nye Hus stod til 1715, da det brændte sammen med 50 andre Huse.

Skive Raadhus.

Man klarede sig nu til 1767 uden Raadhus, idet man nøjedes med en lejet Stue, men i det nævnte Aar rejser Byfoged Casper Rothe Spørgsmaalet om at opføre Byen et Raadhus. Da Haandværkerne imidlertid har regnet ud, at en saadan Bygning vil koste omkring 800 Rdl., protesterer Borgerne, og Sagen ordnes foreløbig paa den Maade, at der i 1770 købes 6 Fag Hus af Bedemand Mikkell Sørensen. Huset ligger paa Adelgade mod Torvet. Her er en smuk Stue, hvor Tinget kan holdes, og et Rum for ærlige Arrestanter, og saa er der Plads til Sprøjten. Der er ogsaa et Køkken, men dette og Forstuen skal være fælles for Ejer og Lejer. Arresten for Plebs henlægges til Kælderen. Sælgeren fik 250 Rdl. for Herlighederne, men i 1782 er Lokalerne saa jammerlige, at der maa kostes 360 Daler paa Reparationer. Arresten i Kælderen er det ogsaa galt med, thi den er saa usolid, at Fangerne render deres Vej.

Med denne Ejendom klarede man sig i over 70 Aar, og det var da over 125 Aar siden, at Byens sidste Raadhus var brændt. Der var nu igen Forslag fremme om at bygge et Raadhus, men det kneb denne Gang med at blive enige om, hvor dette skulde ligge. Der var hos en Del af Borgerne Stemning for at købe det op til Torvets østlige Side liggende, forhen kongelige Pakhus og et Par tilgrænsende Grundstykker for at faa Raadhuset bygget saa langt tilbage mod Øst som muligt og bevare Torvet i dets hele Udstrækning. Men Borgerrepræsentationens Flertal turde ikke sætte Byen i en saadan Merudgift, som disse Køb vilde forvolde, og det hjalp ikke, at nogle be hjertede Mænd satte sig i Spidsen for en frivillig Selvbeskatning og virkelig fik en stor Del Borgere til at tegne sig for bestemte aarlige Bidrag i 5 Aar for paa den Maade at faa en Del af Købesummen tilvejebragt. Man naaede ikke at faa Tilsagn om et saa stort Beløb i det hele, at Planen kunde virkeliggøres, og Raadhuset blev da i 1845 rejst paa den østlige Del af Torvets Grund, hvor Fattighuset i 30 Aar havde haft sin Plads. De Ejendomme, man dengang ikke mente at have Raad til at erhverve, maatte man dog i 1902 købe for at faa Plads til det bag Raadhuset opførte Arresthus. Det nye Raadhus var efter Datidens Forhold en monumental Bygning, der opførtes i 2 Etager. — Dommer er Richard Jessen, Politimester er P. Volkersen.

SKIVE KOMMUNALE SKOLEVÆSEN. Efter Reformationens Indførelse i 1536 blev det bestemt, at hver Købstad skulde have en Latinskole, og Skive fik sin i 1545. Lærerpersonalet bestod af en Rektor og en Hører. Samtidig havde Byen ogsaa en „Dansk Skole“, men den var ikke meget bevendt. Ved Skolereformen i 1739—40 nedlagdes der Landet over 38 Latinskoler, og deriblandt var Skives, som til Erstatning fik en „Christendoms- samt Skrive- og Regneskole“.

I 1814 oprettedes der en almindelig Borgerskole med 2 Klasser, og i 1845 udvidedes den med en tredje Klasse. Kommunalbestyrelsen fik i 1851 Ministeriets Tilladelse til at opføre en ny Skole og at sælge den gamle ved offentlig Auktion. Denne Bygning gled imidlertid senere over i privat Eje. Skolen byggedes paa én Toft ved Østergade og kostede 5,550 Rdl. Forhuset var rummeligt, to Etager med de nødvendige Klasseværelser og Lejligheder for tre Lærerefamilier. Allerede i 1875 maa den ene Lærer flytte ud, da der trænges til Udvidelse af Skolelokalerne, og Skolen raader nu over 6 „rummelige“ Klasseværelser og 2 Lærerboliger. I 1882 er der 7 Klasseværelser, og i 1885 udvides der til 8. I Løbet af de næste 9 Aar inddrages alt i Skolens to Etager til Undervisningslokaler, og der er nu kun 2 Værelser i hver Gavl, der er indrettede til Bolig for en ugift Lærer. I 1887 overtog Byen den private Realskole, og denne sloges sammen med det kommunale Skolevæsen. Man raadede nu over 13 Klasseværelser. Allerede i 1888 er der for mange Elever til de til Raadighed staaende Klasseværelser, og der maa opføres en ny toetages Skolebygning til 200 Børn.

Saa bygges da Vestfløjen, og Bygningen afleveres i Januar 1889. Den rummer 6 Klasseværelser, Sangsal, Kontor, Lærerværelse og Pedelbolig. Bygningen kostede ca. 32,000 Kr. I 1904 byggedes der en ny Gymnastiksal til 10,000 Kr., og næste Aar forlænges den gamle Realskolebygning mod Øst, saa der bliver Fællesgavl mellem den og „Haandværkerstiftelsen“. Derved forøges Antallet af Klasseværelser med 4. Efter denne Tilbygning viser Nordfløjen sig som en 36 m lang toetages Bygning med 12 Klasseværelser m. m. Trods disse Udvidelser var det alligevel nødvendigt at bygge en ny Skole, og en saadan anlagdes paa Kreaturmarkedspladsen. Den nye Skole stod færdig i 1907. I Tagetagen var der indrettet Sangsal og Haandgerningslokale, 1. Salen og Stueetagen optoges af 18 Klasseværelser, hvoriblandt var Fysiklokale, Lysbilledlokale og Tegnestue. I Kælderetagen fandtes Badeanstalt, Skolelægens Værelse, Kontor, Lærerværelse, Lærerindeværelse og Pedelbolig. Skolen fik elektrisk Lys og Centralvarme. Denne Bygning kostede med Inventar ca. 150,000 Kr. I 1925 opførtes en ny toetages Bygning paa den lille Gymnastiksal Plads, og denne indrettedes med Gymnastiksal i Stueetagen og Sløjdsal samt Tegnelokale paa første Sal.

Kommunen raader nu over 31 almindelige Klasseværelser, 1 Naturhistoriesal, 1 Fysiklokale, 1 Sangsal, 1 Tegnelokale, 2 Gymnastiksale og en Boldplads paa Dyrskuepladsen, 1 Sløjdsal, 1 Haandgerningslokale, 1 Haandgernings- og Lysbilledlokale, 1 Skolekøkken, 1 Skolelæsestue, 1 Badeanstalt paa Skolen, Kontorer, 3 Lærer- og Lærerindeværelser, 2 Pedelboliger m. m.

Med den almindelige Borgerskole, som indrettedes for „Skive Skoledistrikt“ efter 1817, var kun det allernødvendigste af Skoleanordningens Krav gennemført: at give „Undervisning i de for Almuen mest uundværlige Kundskaber, nemlig i Religion, Skrivning og Regning samt Læsning“. Endnu i 1845 var Skolen i alt væsentligt indrettet saaledes. Børnene fra de længst bortliggende Landsbyer og Gaarde gaar dog ikke nu ind til Købstaden om Sommeren, men undervises hele Aaret i Lund og Egeris Skoler. Skive Skole har stadig kun 2 Klassetrin, 2 Lærere og 2 Klasseværelser, skønt Elevantallet er steget til 160. Interessen for en Forbedring af den offentlige

Skole havde ikke været stor. Mange af Børnene kom fra Hjem, hvor Skolearbejdet fandt liden eller ingen Støtte, og bedrestillede Folk, der var dem, der kom til at bære de forøgede Udgifter, som eventuelle Reformere nødvendigvis maatte medføre, havde deres Børn gaaende i private Institutioner eller sendte dem til Byer med Latinskole. Den Omorganisation, der fandt Sted efter 1845, skyldes snarere direkte kongelig Befaling, end Borgerskabets egen Trang til Forbedringer. Den 22. Juli 1845 approberede Kancelliet den nye Skoleplan, der delte Skolen i en Borgerskole og en Friskole. Begge Skoler benyttede jo imidlertid samme Bygning, saaledes at Friskolen fik Lokaler i Kælderen, Borgerskolen ovenpaa. Friskolen havde 100 Børn, fordelt i 2 Klasser, og der var Fællesundervisning for Drengene og Piger. I Borgerskolen var der 58 Elever, nemlig 36 Drengene og 22 Piger, der undervistes hver for sig.

I 1887 deles Byens Skolevæsen i 4 Afdelinger:

Borgerskolen faar 7 Klasser, i hvilke der gives Fællesundervisning. Den har Elever fra 7—14 Aar.

Forberedelsesskolen har 2 eetaarige Klasser for Børn i Alderen 7—9 Aar. Fra denne Afdeling gaar Pigerne over i

Døtreskolen, hvor der er 3 Klasser. Undervisningen afsluttes ved 14 Aars Alderen. Drengene fra Forberedelsesskolen gaar til

Realskolen, hvis Undervisning er anlagt saaledes, at den gennem 4 Klasser, hvoraf den ældste er toaarig, giver en afrundet Undervisning, passende for dem, der forlader Skolen ved 14 Aars Alderen, og i Løbet af 2 Aar derefter forbereder til Præliminæreksamen.

Døtreskolen ophævedes, af Mangel paa Elever, i Begyndelsen af 90erne, og Pigerne fra ældste Forberedelsesklasse rykker nu ligesom Drengene op i Realklassen, hvor der altsaa bliver Fællesundervisning.

I Modsætning til Realklassen, der indførte Fællesundervisning, vedblev Borgerskolen, med Undtagelse af den øverste Klasse, at være delt i en Dreng- og en Pigeafdeling.

Ved Mellemskoleordningens Indførelse blev Skolen delt i Grundskolen, Hovedskolens almindelige Afdeling og Mellemskoleafdelingen med Realklassen.

I Efteraaret 1918 oprettedes en kommunal Ungdomsskole for Piger med Fagene: Syning, skriftlig Dansk, Regning og Sundhedslære.

Skive Kommunes Skolevæsen bestaar nu af 3 Skoler: Nordre Skole (købstadsordnet) under Ledelse af Overlærer K. Pedersen, Braarup Skole (5-klassedelt Landsbyskole) og Skive Skole med en Folkeskole under Ledelse af Skoleinspektør Hjalmar Kjems og en Mellem- og Realskole under Ledelse af Overlærer Valdemar Sørensen.

VIBORG AMTS- OG SKIVE BYS SYGEHUS. Skive By fik sit første Sygehus i 1854, idet der i „Sønderbyen“ opførtes et efter den Tids Forhold ret imponerende Sygehus, der bestod af en Hovedfløj og to Sidefløje. Før den Tid mener man ikke, der fandtes Sygehus i Byen, men Madame Dragheim havde et Hus, hvor hun modtog Patienter, og Amtet ydede hende 48 Skilling daglig i Tilskud pr. Patient. I en Beretning om Sygehusets Virksomhed i 1856 udtales det, at der i Aarets Løb var behandlet 74 Patienter. Dette Sygehus benyttedes indtil 1888, da det nye byggedes.

Allerede i 1883 fandt Inspektionen, at der var store Mangler ved det daværende Sygehus, og den indstillede til Direktionen, at det daværende Sygehus solgtes, og at der opførtes et nyt, tidssvarende Sygehus. By og Amt enedes om at bygge det nye Sygehus saaledes, at Ejendomsforholdet skulde være $\frac{3}{4}$ for Amtet og $\frac{1}{4}$ for Byen.

Den gamle Indgang til Sygehuset (1908).

Udvalget køber derefter af Skive By en 20,925 Kvadratalen stor Grund paa Nørre-
marken for 25 Øre pr. Kvadratalen, og Arkitekt H. A. Paludan anmodes om at frem-
sætte Planer og Overslag.

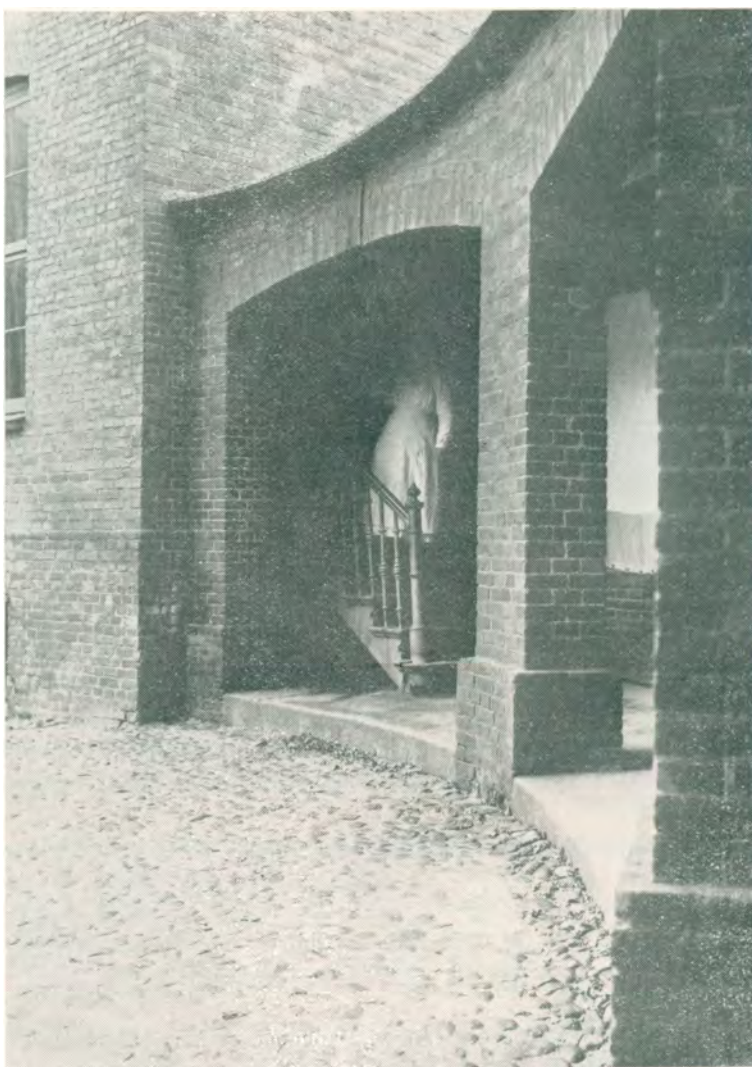
Arbejdet paabegyndtes først i Marts 1885, og det er da vedtaget, at Bygningen
skal opføres i 3 fra hinanden adskilte Fløje, hvoraf den ene skal være for epidemiske
Sygdomme. Bygningen skal opføres af røde Mursten i 2 Etager og tækkes med Skiffer.
Udgiften anslaaes til ialt 112,000 Kr. — Ligeledes bestemmes det at sælge det gamle
Sygehus, og dette vurderes til 24,200 Kr.

Man beregnede Sygehuset til at kunne rumme 84 Patienter, skønt Aarsberetningen
for 1882 udviser, at der i hele Aaret kun har været indlagt 198 Patienter.

Bygningen bestod af Sydfløj (der var Hovedfløjen), Vestfløj og Østfløj (sidstnævnte
var Epidemiafdeling). Sydfløjen havde Mandsafdeling i Stuen og Kvindefdeling paa
1. Sal, endvidere Operationsstue, Forbindsstue og Køkken; i Vestfløjen var en blandet
Afdeling, og foruden de almindelige Sygestuer fandtes der 4 „Daareceller“. Østfløjen
var delt i Afdelinger for Difteritis, Skarlagensfeber og Tyfus. Sygehuset stod færdigt
i 1888, og dets første Læge var Distriktslæge Schou.

I Perioden 1888—93 faar Sygehuset installeret Dampkedel og Dampmaskine. I
1893 fratræder Sygehusslæge Schou og efterfølges af Læge Sporon. I 1896 indlægges
Gas til Belysning. I 1897 dør Læge Sporon og hans Efterfølger bliver Dr. med. Carl
Rosing-Hansen, der ansattes som Overlæge fra 1. Januar 1898. Den 15. Juni 1899 faar
Sygehuset sin første Forvalter, idet Valdemar Timme ansættes i denne Stilling. Nu
følger i nogle Aar Ombygninger og Nyinstallationer, først i 1906, da der indlægges

Vand og elektrisk Lys, Centralvarme i Hoved- og Vestfløj samt W.C. i alle Bygninger, derefter 1908 da Hoved- og Vestfløjen sammenbygges, og en Forlængelse af Hovedfløjen sker mod Vest. I selve Sammenbygningen skaffes Plads til 19 Patienter, Thekøkken, Operations- og Forbindsstue samt Lejlighed for en Reservelæge, i Tilbygningen mod Vest Køkkenafdeling og Spisestue for Funktionærerne, Celleafdeling og Værelse for Økonomaen. Disse Ombygninger kostede 31,445 Kr. Nu mente man at have rigelig Plads, men allerede 1912 maa man leje et Døckersk Filttelt, og man begynder at drøfte Opførelsen af en ny Epidemibygning, hvorpaa Arbejderne begynder i Marts 1917. I 1914 installeres Elevator til Transport af Patienter fra Stuen til 1. Sal, og i 1915 bygges den nuværende Kedelbygning, og der indkøbes en større Dampkedel. — Den 19. Juni 1916 køber man den op mod Sygehusets Nord- og Vestgrænse beliggende Grund med paastaaende Bygninger, stor 2¹/₂ Td. Land, for ca. 26,000 Kr., og denne benyttes til Opførelse af Epidemisygehuset m.m. Den 1. November 1916 trækker Sygehusforvalter Timme sig tilbage efter 17 Aars Tjeneste, og hans Efterfølger bliver Forvalter Mads Andersen Holm. Den 4. September 1918 bliver Epidemibygningen indviet og straks derefter taget i Brug. — Den er opført i 2 Etager med Stue og Mansard. I Stueetagen findes 3 selvstændige Afdelinger, der ved forskydelige Dørpartier, hver for sig, kan gøres større eller mindre, alt efter Behov. I Mansardetagen findes foruden Funktionærværelser 2 store Reservestuer, der hver for sig kan modtage 20 Patienter. Udgifterne til disse Byggearbejder inclusive Inventar og Parkanlæg beløb sig til 172,880 Kr. — Efter denne Udvidelse blev Sygehusets østlige Fløj — den daværende Epidemiafdeling — inddraget under den medicinsk-kirurgiske Afdeling, og denne Afdeling udvidedes derved med 25 Sengepladser. Den 7. September 1921 nedsattes der et Byggeudvalg, da det nu atter var nødvendigt at udvide. Byggeudvalget, der bestod af Sygehusbestyrelsen, Stiftamtmand Trolle Friis og Borgmester Michael Nielsen, foreslog, at Byggearbej-

Den gamle Rundgang, der tidligere forbandt Fløjene.

derne skulde omfatte: en ny, moderne Vaskeribygning, en Sammenbygning af Sygehusets Hoved- og Østfløj m. m. Disse Forslag vedtoges, og Udvidelsen var færdig i Foraaret 1923. Samtidigt købte man Overlæge Rosing-Hansens Ejendom, der laa umiddelbart ved Sygehuset, for 45,000 Kr. Denne indrettedes til Tjenestebolig for Overlægen. I den nye Sammenbygning indrettedes Bade- og Massageafdeling i Kælderetagen, Kontorer og Lysbadeværelser i Stueetagen, Sygestuer paa 1. Sal og Lejlighed for 2 Reserverelæger paa 2. Sal. Sygehuset fik samtidigt indrettet Røntgen- og Lysbadeanlæg. Overlæge, Dr. med. Rosing-Hansen døde i 1923 efter 25 Aars Tjeneste ved Sygehuset, og nu ansattes der to Overlæger, en medicinsk og en kirurgisk. Valget faldt paa Dr. med. Aage Nielsen og Skat Baastrup.

Delingen af Sygehuset i en medicinsk og en kirurgisk Afdeling medførte en saa stor Stigning i Patientantallet, at Sygehusets Rammer ganske sprængtes, og der maatte igen bevilges ca. 600,000 Kr. til Udvidelser og Nybygninger.

Sygehuset bestaar nu af 4 sammenbyggede Fløje samt Epidemiafdelingen. Den gamle Del er i 2 Etager, den nye i 3 Etager. Medicinsk og kirurgisk Afdeling kan hver modtage 85 Patienter. — En mod Nord udgaaende Fløj i Forbindelse med den nordligste Fløj i Hovedkomplekset rummer: Køkken, Røntgen- og Lysbadeafdeling, Operationsafdeling og Værelser for Funktionærene.

Ved Sygehuset er ansat Overkirurg, Dr. med. Aage Nielsen, Overlæge Skat Baastrup, Oversygeplejerske I. M. Nørgaard, Oversygeplejerske D. M. Sørensen, Oldfrue J. M. Kloch og Økonoma J. M. Rasmussen.

Aa. Nielsen,
Overkirurg.

AAGE NIELSEN, Overkirurg, Dr. med., er født d. 12. Decbr. 1887 i Rørvig som Søn af Skibsfører Niels Nielsen og Hustru Kirstine, født Sørensen. Gift 1923 med Karen Pouline Schmidt. Student 1906, med. Eksamen 1913, Assistent paa Rigshospitalets Røntgenklinik fra 1916-18, 1. Reserverelæge v. Svendborg Sygehus fra 1918-19, Dr. med. 1919, 2. Reservekirurg ved Rigshospitalets kirurgiske Afd. D. fra 1919—21, Studierejse til U.S.A. 1920—21, 1. Reservekirurg ved Rigshospitalets kirurgiske Afd. D. fra 1921—24, Overkirurg ved Skive Sygehus fra 1924, Medlem af Bestyrelsen for Foreningen af Sygehuslæger i Provinsen fra 1927.

S. Baastrup,
Overlæge,

SKAT BAASTRUP, Overlæge, er født den 17. November 1889 i København som Søn af Rodemester E. P. Baa-

strup og Hustru, født Westergaard. Gift 1917 med Carla Middelboe. Student fra Østersøgades Skole 1907, med. Eksamen 1913, 2. Reserverelæge ved Frederiksberg Hospital 1916, Reserverelæge ved Blegdamshospitalet 1917, ved Frederiksberg Hospital 1919, konst. Overlæge der fra 1920—22, Reserverelæge ved De gamles By fra 1922—24, Overlæge ved Skive Sygehus' medicinske Afdeling fra 1924.

INGER MARIE NØRGAARD, Oversygeplejerske, er født den 13. December 1879 i Sevel som Datter af Gaardejer Niels Nørgaard og Hustru Johanne, født Jensen. — Uddannet til Sygeplejerske ved Skive Amts- og Bys Sygehus i 1908, Afdelingssygeplejerske fra 1913—27, Oversygeplejerske ved kirurgisk Afdeling siden 1927.

DORTHEA MARIE SØRENSEN, Oversygeplejerske, er født den 25. Juni 1891 i Skive som Datter af Vognmand Laust Sørensen og Hustru Kirstine, født Jensen. Elev paa Skive Amts- og Bys Sygehus i 1918, Assistent 1924, Afdelingssygeplejerske 1925, Oversygeplejerske ved medicinsk Afdeling siden 1930.

JOHANNE MARGRETHE KLOCH, Oldfrue, er født den 28. Oktober 1869 i Skive som Datter af Købmand Jens Kloch og Hustru Severine Marie, født Mellgaard. Oldfrue ved Viborg Amts- og Skive Bys Sygehus siden 1903.

JOHANNE MARIE RASMUSSEN, Økonoma, er født d. 8. Januar 1878 i Egeskov som Datter af Gaardejer Hans Rasmussen og Hustru Gertrud, født Hansen. Økonoma ved Viborg Amts- og Skive Bys Sygehus.

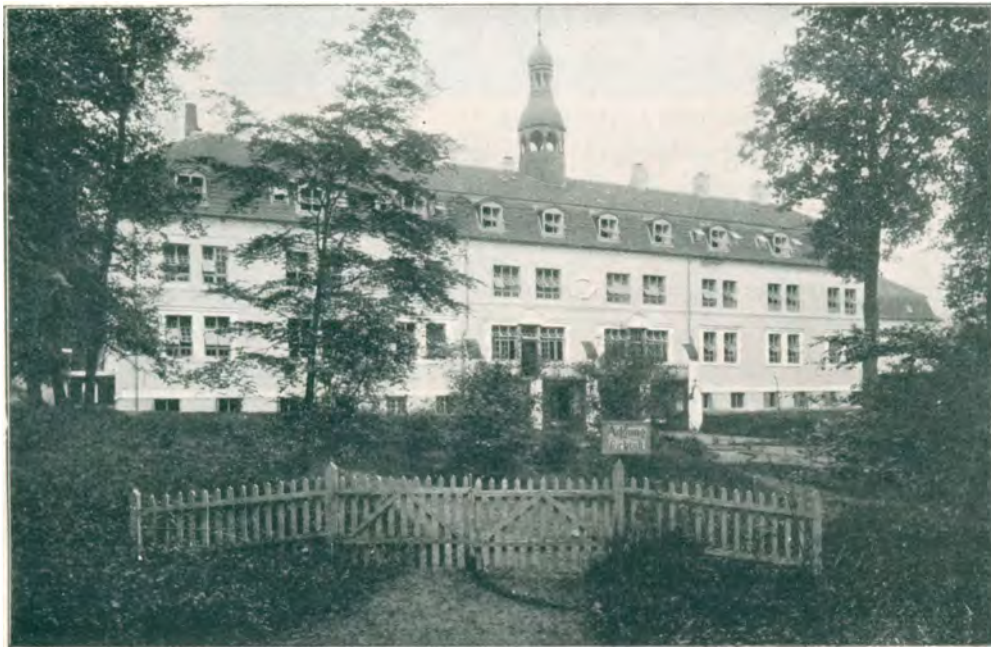
K. Lundh,
Læge.

KRISTIAN LUNDH, Læge, er født den 20. Februar 1870 i Korsør som Søn af Apoteker C. H. Th. Lundh og Hustru. Gift 1897 med Hulda Lundh, Datter af Læge L. i Rødby. Student fra Sorø Akademi 1888, med. Eksamen 1896, praktiserende Læge i Lim ved Skive 1897, i Højslev 1905, i Skive 1922, Formand for Viborg-Thisted Amters Lægekredsforening fra 1919–25, Medlem af Voldgiftsraadet for Sygekasser og Læger.

AUGUST JOHANNES THOMSEN, Læge, er født den 24. August 1897 som Søn af Proprietær Anton Thomsen og Hustru Anna, født Poulsen. Gift 1927 med Elise Margrethe Gottlieb Nielsen. Praktiserende Læge i Skive.

A. J. Thomsen,
Læge.

Krabbesholm Sanatorium.

KRABBESHOLM SANATORIUM ligger i Resen Sogn lige uden for Skive By og ejes og drives af Andelsforeningernes Sanatorieforening, der er en Sammenlutning af Andelsforeninger fra hele Landet. Foreningen er stiftet i 1904 af Redaktør Carl Hansen i Skive, og dens Formaal er at opføre og drive et eller flere Sanatorier til Behandling af Tuberkulose og her yde Foreningens Medlemmer den billigst mulige Behandling.

Den 25. Maj 1904 afholdtes der konstituerende Generalforsamling, og det vedtoges i et Møde den 2. August at købe 42 Td. Land af Godsejer C. C. Kr. Rosen, Krabbesholm Herregaard, og at anlægge Sanatoriet på denne Grund, der laa i Krabbesholm Skov. I 1907 tilkøbtes yderligere 10 Td. Land. Den 26. Maj 1905 afholdtes den første ordinære Generalforsamling, og Repræsentantskabet bestod da af: Folketingsmand Carl Hansen, Vinde, Skive, Formand, Gaardejer Hans Jensen, Vemmelev, Næstformand, Proprietær Chr. Ravn, Sjølundgaard, Kolding, Fabrikant N. Willemoes, Skjærum Mølle pr. Vemb, daværende Minister Svend Høgsbro og Folketingsmand, Skibslæge Holger Rørdam.

Krabbesholm Sanatorium.

og Egetræer. — Sanatorieanlægget omfatter Sanatoriebygningen med 3 Liggehaller, Overlægebolig, Funktionærbolig, Økonomibygning, Pavillon, Kapel, Husflidsskole, en mindre Villa til de mandlige Tjenestefolk, Staldbygning og Hønsehús. — Sanatoriebygningen bestaar af: Kælder, Stue, 1. Sal og Kvistetage. Den er som alle de andre til Komplekset hørende Bygninger opført i Rokokkostil efter hjemlige Motiver. Murene er pudsede, og Fladerne farvet i lys gul Kalkfarve, Gesimser, Baand og Indfatninger er hvidkalkede.

Spisesalen ligger midt i Bygningen. Dens Gulv er i Niveau med Kældergulvene, men da Terrænet er afgravet, præsenterer den sig i Sydfacaden som Stueetage. Nord for Spisesalen findes Anretterværelse med Varmeskab, og bag dette findes det store Køkken med Viktualierum. Spisesalen har paa hver Side, i Øst og Vest, to Opvaskningsrum til Opbevaring af Glas og Porcelæn. Kælderen rummer iøvrigt Badeanstalterne, Karbade, Mørkekammer til fotografisk Brug, Værelse til Lysbad samt Garderobes. Igennem den brede Korridor er der fra Spisesalen direkte Adgang til begge Sider til Liggehallerne. I Stueetagens Midte ligger Dagligstuen, der har Balkoner mod Syd, og mod Nord ligger Overlægens Værelse med Laboratorium. — Iøvrigt findes i denne Etage fem Sygestuer, Røntgenværelse, Værelse for Sygeplejersker, Thekøkken og W.C., Sygeværelserne, der alle er ens, ligger mod Syd. — Midt i 1. Salen findes Sygeafdelingen, der rummer 8

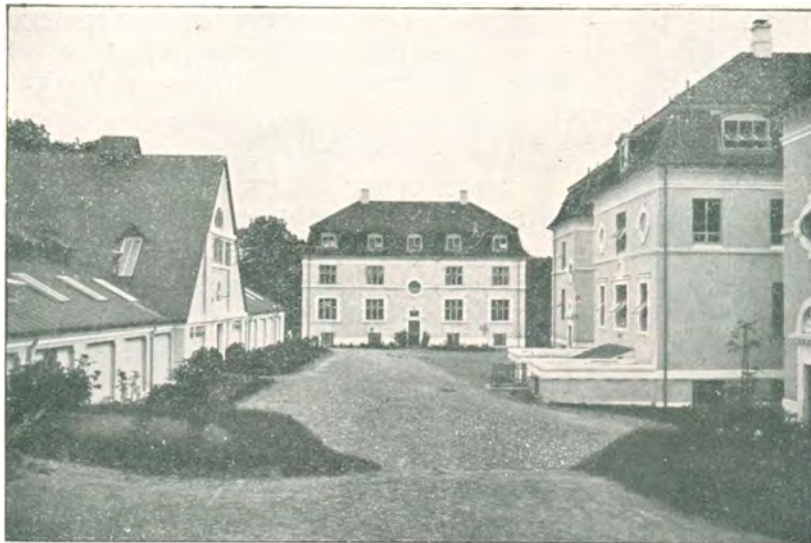

Krabbesholm Sanatorium.

Udgiften til Købet af Arealet, Opførelsen af Bygningerne og diverse Anskaffelser beløb sig pr. 1. April 1907 til 400,823 Kr. 90 Øre.

Sanatoriet, der indviedes den 5. November 1905, ligger i en af Danmarks naturskønneste Egne, i et stærkt bakket Terræn, bevokset med frodig Skovvækst, hvorimellem findes herlige, gamle Bøge-

Senge, og desforuden optages Etagen af 6 Stkr. 4-Sengs Stuer, Thekøkken, Toiletter, W.C.er, Værelse for Sygeplejersken samt Enestue. Kvistetagen er indrettet som 1. Salen. — Paa hver Side af Sanatoriebygningen ligger to store Liggehaller, der er forbundne med denne, medens den 3. ligger i Skoven. Overlægeboligen er en Villa med 8 store Værelser og gode Uden-

Krabbesholm Sanatorium.

omsbekvemmeligheder, indhegnet Gaard og egen Have. — Funktionærboligen bestaar af Kælder, Stue, 1. Sal, Kvist og Loft. I Kælderen er Badeanstalter, 4 Folkeværelser, Depotrum og W.C. I Stueetagen Kontor, Værelse for Bestyrelsen og for Køkkenbestyrerinden. Paa 1. Sal er der Boliger for Maskinmester, Vaskeribestyrerinde og Oldfrue. I Kvistetagen er der 8 Værelser, der benyttes af samtlige Husassistenter. Funktionærboligen er senere udvidet med en Tilbygning, der rummer Beboelse for Reservelæge og Inspektør. Økonomibygningen rummer Maskinstue, Værksted, Kedelanlæg, Dampvaskeri m. m. Fra denne Bygning fører der en underjordisk Tunnel til Sanatoriebygningen. Køkkenet er forsynet med Gaskomfur, Gasovn, Varmeskab m. m., og til dette er knyttet et Mejeri med Centrifuge og Pasteuriseringsapparat.

Maskinanlægget bestaar af 2 Dampkedler, 2 Dampmaskiner, 2 Varmtvandskedler, 2 Kondensatorer, 3 Dampumper, 2 Dynamoer, 6 Elektromotorer, Akkumulatorbatteri, Strømtavle, Frysemaskine, Rundsav, Drejebænk m. m.

Til Sanatoriet hører et mindre Have- og Landbrug, der forsyner dette med Grøntsager og Frugt. Sanatoriet har Plads til 115 Patienter. Det er bygget efter Tegninger af Arkitekterne V. og B. Ingemann, og Ingeniør-anlægget er projekteret af Ingeniør N. Vang.

Sanatoriets Overlæge er Dr. med. Ivar Petersen, og dets Inspektør Chr. Bendsen.

Sanatoriets Overlæge er Dr. med. Ivar Petersen, og dets Inspektør Chr. Bendsen.

IVAR PETERSEN, Overlæge, Dr. med., er født d. 5. Juli 1867 i Starup ved Varde som Søn af Gaardejer C. R. Petersen og Hu-

Krabbesholm Sanatorium.

I. Petersen,
Overlæge.

stru Helene, født Iversen. Gift 1898 med Heinricha Nehm. Student fra Ribe Katedralskole 1886, med. Eksamen 1893, Læge ved Silkeborg Badesanatorium fra 1899-1905, Dr. med. 1901, Overlæge ved Krabbesholm Sanatorium siden 1905.

KIRSTINE PETERSEN, Afdelingssygeplejerske, er født den 6. September 1887 i Lyngs. Afdelingssygeplejerske ved Krabbesholm Sanatorium siden 1924.

KAREN LYHNE JENSEN, Afdelingssygeplejerske, er født den 25. November 1900. Afdelingssygeplejerske ved Krabbesholm Sanatorium siden 1933.

SARA LAUESEN KRAGSØ, Afdelingssygeplejerske, er født den 2. Oktober 1901. Afdelingssygeplejerske ved Krabbesholm Sanatorium siden 1934.

JOHANNE MARIE MORTENSEN, Køkkenbestyrerinde, er født den 14. April 1893 som Datter af Gaardejer Jens Mortensen. Køkkenbestyrerinde ved Krabbesholm Sanatorium siden 1927.

SKIVE BYS GAS-, VAND- OG ELEKTRICITETSVÆRK. Gasværket anlagdes i 1896, men allerede i 1881 var der Planer fremme om Anlæggelse af et Gasværk, og der udfærdigedes Kontrakt med „Scandinavian Gas Company“, men der blev intet Gasværk opført den Gang. Siden Anlæggelsen er Gasværket udvidet flere Gange. Da Værket toges i Brug fik ikke alene Byens Gader, men ogsaa en Del private Huse Gasbelysning, og en Del Gasmotorer kom i Gang, men den her beskrevne Anvendelse af Gas er efter Anlægget af Elektricitetsværket svundet betydeligt ind. Det gamle Gasværk er nu nedlagt, og der er bygget et nyt og moderne Værk ved Havnen. Det var færdigt omkring Nytaar 1935.

VANDVÆRKET er anlagt af et privat Konsortium i 1905 og overtaget af Kommunen i 1910.

ELEKTRICITETSVÆRKET er kun 30 Aar gammelt, men i den forløbne Tid har der fundet flere betydelige Udvidelser Sted. I 1912 overtog Kommunen det lille private Værk „Gregershus Elektricitetsværk“, der forsynede 515 Glødelamper, 6 Buelamper og 2 Motorer med elektrisk Strøm, og Aaret efter købte den „Ny Skivehus Elektricitetsværk“, som P. Odgaard havde anlagt. Elektricitetsværkets Tilslutning til Gudenaacentralen er en Mærkedag i dets Historie. De nødvendige Arbejder blev fuldført i 1920—21, og den første Strøm fra Gudenaacentralen til Skive Elektricitetsværk blev leveret den 2. Januar 1921. Gasbelysningen i Gaderne blev fra Julen 1920 erstattet med elektrisk Lys. I 1923 sluttede Byraadet en Overenskomst med „Ego“ og „Salling“ (Elektricitetsforsyningen Gudenaagens Opland og Salling, Fjends og Ginding Herreders Højspændingsanlæg) om Dannelsen af et Interessentskab vedrørende Elektricitetsforsyningen. — Denne Overenskomst nødvendiggjorde en Udvidelse af Skive Elektricitetsværk til et Beløb af ca. 350,000 Kr. Samarbejdet med „Ego“ og „Salling“ har ført til en Udvidelse af Elektricitetsværket med en 1100 H.K. Dieselmotor i Aaret 1934—35.

SKIVE ALDERDOMSHJEM. I 1903 omdannedes Telegrafhuset til Alderdomshjem for 5 Mænd eller 3 Mænd og et Par Ægtefolk, men senere optoges ogsaa enlige Kvinder. I 1907 opføres Alderdomshjemmet ved Kielgastvej, der bestaar af en 2 Etages Forbygning og en 1 Etages Sidefløj. Her er Plads til 10 Personer. I 1913 boede der i Alderdomshjemmet paa Resenvej 4 gamle, der hver havde sit Værelse, og i det nye Alderdomshjem var der 10 Eneværelser, der alle var beboede. I 1923 nedlægges det

gamle Alderdomshjem, og i 1925—26 opføres der et nyt Hjem paa Mølletofte, og her er Plads til 37 Personer. Hjemmet toges i Brug i 1926, og det er hovedsageligt beregnet for enligttillede gamle.

JENS MARINUS JENSEN ROED, Bestyrer, er født d. 7. Juli 1891 i Hornum som Søn af Landmand Niels Roed og Hustru Sine, født Christensen. Gift 1919 med Anna Margrethe Mortensen. Bestyrer for De gamles Hjem i Skive.

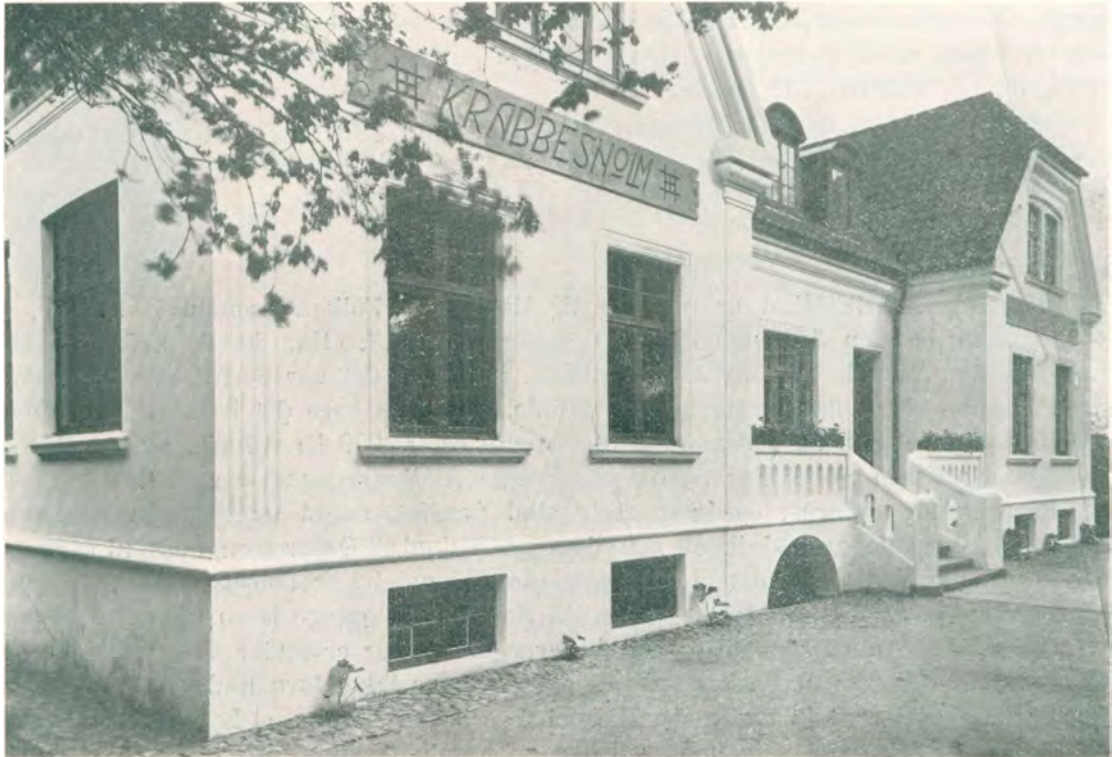
SABROES BØRNEHJEM er oprettet til Minde om Folketingsmand P. Sabroe, der omkom ved en Jernbaneulykke i Sommeren 1913. Han havde udført et stort uegennyttigt Arbejde for ulykkeligt stillede Børn, og det var derfor kun rimeligt, at de Personer, der vilde sætte ham et Minde, valgte at gøre det i Form af et Børnehjem. Der foretoges en Indsamling, der bragte ca. 37,000 Kr. tilveje, og derefter anmodede Komiteen Skive Byraad om at skænke en Byggegrund, saa et Hjem til højst 25 Børn kunde opføres, og naar dette stod færdigt, da at overtage Driften heraf. Byraadet tiltraadte Anmodningen og ydede et Tilskud til Opførelsen, omtrent af samme Størrelse som Sabroe-Fonden. I 1919 aabnedes Hjemmet i Fredensgade 11. Det bestaar af Bygning, Legeplads og Have og har til Formaal at optage Børn af begge Køn fra daarligt stillede eller opløste Hjem — ogsaa Børn, der er under Værgeraadsforsorg. Hjemmet drives som et Søkendehjem, men optager ikke Børn under 2 Aar. I 1920 stiftede Mejeriejer Sloth og Hustru, Fredensgaard ved Aarhus, et Legat paa 10,000 Kr. til Fordel for Hjemmet. Hjemmet ledes af en Forstanderinde.

KRABBESHOLM HAANDVÆRKERSKOLE er opført i 1908 af Bygmester Jens Bundgaard og er beliggende ved Krabbesholm Højskole mellem dens Have og Skive Fjord.

I Vinteren 1908 henvendte Bygmester Bundgaard sig til Axelsen og Dorf, der da ejede Krabbesholm Højskole, for at faa Lov til at begynde en selvstændig Haandværkerskole i Tilknytning til Højskolen, hvor de unge Haandværkere saa skulde gaa sammen med Højskolens Elever til Dansk, Gymnastik og Foredrag saunt have Kosten, hvorimod det man maa kalde Fagundervisning, saasom Tegning, Bygningslære, Bogholderi og desuden Fysik og Regning foregik paa Haandværkerskolen.

Forslaget blev beredvilligt modtaget, og Bundgaard indledede da Forhandlinger med Byraadet om Køb af et Stykke af Krabbesholms gamle Have til Byggegrund. Om rent Køb kunde der ikke være Tale, da Byen ikke vilde sælge, men der opnaaedes et Lejemaal, hvorefter der skulde svares 50 Øre pr. Kvadratalen, og for hver Gang Indbyggerantallet i Skive steg med 1000, skulde Summen stige med 10 Øre pr. Kvadratalen. Denne Bestemmelse hævedes senere, idet Byraadet lod sig bevæge til at modtage en samlet Købesum, saaledes at Krabbesholm Haandværkerskole nu ligger paa egen Grund.

Skolens Opførelse kunde saa paabegyndes, og ved en lille Højtidelighed, hvor alle Højskolens Elever var til Stede, nedlagde Dorf Hovedhjørnestenen og indmurede en Æske med Beskrivelse over dens Tilblivelse og Ledelse. Bygningen blev indrettet med 2 Skolestuer til henholdsvis 20 og 12 Elever samt 10 større og mindre Elevværelser, Værksted, hvor Eleverne kunde lave Modeller til deres Tegninger, samt Privatlejlighed.

Krabbesholm Haandværkerskole.

Den 3. November 1908 tog Skolen mod det første Hold af Elever. Da Krigen kom, aftog Elevantallet, grundet paa, at det gav mere Udbytte at være Landmand end Haandværker; men et Held var det, at Skolen dengang var begyndt at faa lidt Tilskud, ca. 200 Kr. aarligt, der senere steg til 7—800 Kr.

I 1917 blev Kjems Højskolens Forstander, og i den Periode enedes man om, at Haandværkerne fremtidig skulde spise paa Haandværkerskolen, hvilken Ordning er blevet bibeholdt siden.

I 1933 flyttedes Spisestuen, Anretterum, Opvaskerum og Køkken ned i Kælderen, og derved blev der bedre Plads i Stueetagen, hvor der nu findes to Skolestuer, en Opholdsstue og endnu en Skolestue.

Skolens Formaal er i 1, 2 eller 3 Vintre at give unge Haandværkere den tekniske og almindannende Undervisning, der er nødvendig for dem som Svend eller Mester.

I 1ste Klasse undervises der i forberedende Tegning, Bygningslære med Materiallære, Fagtegning, de mest almindelige Opsnøringer, Dansk, Regning og Bogføring. I 2den Klasse undervises i Husbygning, Opmaaling, Fagtegning, Opsnøring, faglig Regning, Overslagsberegning og Perspektiv. I 3die Klasse undervises i Husbygning, Opmaaling, Styrkeberegning, Overslagsberegning og Perspektiv.

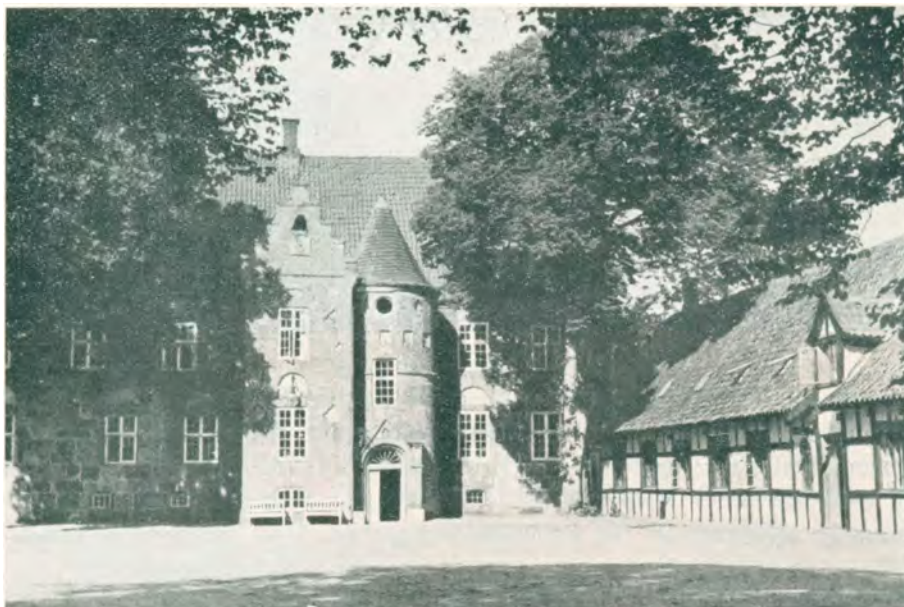
Efter første Vinters Undervisning vil Eleverne have tilstrækkelig Tegnefærdighed til at udføre Tegneprøven til Svendestykke, og de vil være forberedt til at begynde paa Undervisning i Husbygning næste Vinter. Svendep prøve kan aflægges for Svendep prøve-Kommissionen i Skive.

N. K. Nielsen,
Forstander.

Skolen begynder den 3. November og varer 5 Maaneder. Der kan søges Understøttelse hos Amtet.

NIELS KRISTIAN NIELSEN, Forstander, er født den 26. April 1893 i Holmsland ved Ringkøbing som Søn af Tømrer Chr. Nielsen. Gift 1922 med Johanne Nielsen. Tidligere Lærer ved Hillerød Haandværkerdagskole og ved Hillerød tekniske Skole, siden Efteraaret 1928 Ejer af Krabbesholm Haandværkerskole.

KRABBESHOLM. Tæt nordøst for Skive, i Læ af den ludende Skraaning, som bærer den ca. 80 Tdr. Land store Krabbesholm Skov, nordenfor Karupaaens Munding og de brede Enge, der omgiver den, lige ud til Skive Fjord byggedes omkring 1550 Lystslottet Krabbesholm af Iver Krabbe til Østergaard i Nordsalling og hans Hustru Magdalene Banner, en Datter af den berømte Rigsmarsk, Erik Eriksen Banner. Den økonomiske Baggrund var Jord og Gods, de, eller vel snarest hun, ejede i Resen Sogn, navnlig de to Gaarde, Nørre og Sønder Skovshoved, der laa lige vesten for Skoven, og som Skoven vel hørte til. Avlsbruget blev fornuftigvis, hvor det var, ovenfor Skoven, og Slottet var et enkelt Langhus i sentgotisk Stil med højt Tag, takkede Gavle og smukke Blindinger. Op til Vindueshøjde var Ydermuren af Granit og ogsaa derover livede brogede Kvadersten op i den massive Munkestensmur. Kælderens Loft blev lagt af meget svære Egeplanker, og over den sattes to fulde Stokværk.

Antagelig ikke mange Aar efter er dertil kommet paa Sydsiden et firkantet Kammer-taarn og et rundt Trappetaarn, byggede i Forbandt. Og efter man ved ikke hvor lang Tids Forløb kom et ottekantet Taarn til i Husets nordvestre Hjørne. Et gammelt Maleri viser, at det lille Slot en Tid lang var kalket hvidt, men denne Paasmøring er forlængst forsvunden. Det har den Dag i Dag bevaret sit Grundpræg fra det 16. Aarhundrede; med sin høje Rejsning gør det et baade ærværdigt og livfuldt Indtryk.

Krabbe-Slægten blev ikke gammel paa Stedet. Iver Krabbe døde allerede i 1561, medens Magdalene Banner levede til 1597, hvorefter Gaarden gik over til Datteren og Svigersønnen, Erik Lykke, Ejeren af Eskjær i Salling. Men det kneb for denne

Slægt at holde sin Økonomi paa ret Køl, og de svære Tider for Jylland i det 17. Aarhundrede gjorde det af og til trangt nok ogsaa for de følgende skiftende Ejere. Med Verner Rosenkrantz, der erhvervede Krabbesholm i 1743, oplevede Gaarden en Glanstid, særlig efter at han i 1755 var bleven Amtmand over Skivehus Amt, og da gjorde Krabbesholm til Midtpunktet for sit selskabelige Liv. Han byggede to lange Bindingsværkssidefløje og forbandt dem med en Indgangsportal i Rokokostil, han flyttede Avlsgaarden ned til Pladsen nord for Hovedbygningen. Og han gav de vigtigste af selve Slottets Rum deres nuværende Skikkelse, forsynede dem med større Vinduer, panelede Vinduesfordybninger, smukke Rokokodøre, og navnlig udstyrede han Riddersalen med en fuldstændig Beklædning af Vægge og til Dels Loft i Form af malede Tapeter, udført af Tyskeren O. C. Wassmann i 1759. De forefindes endnu tillige med en Række smaa yndefulde Rokokoskitser paa Træ i det ottekantede Taarn, sagtens fra samme Tid. De kan næppe siges at have nogen større kunstnerisk Værdi, men baade ved deres Udførelse og ved deres Emner, væsentlig af allegorisk mytologisk Natur, er de karakteristiske for Tiden og gør Riddersalen til en Seværdighed. Over den aabne Kamin ses en Fremstilling af Verner Rosenkrantz' fuldførte Bygningsværk.

Glansen forsvandt saa hurtigt, som den var kommen, da Verner Rosenkrantz flyttede fra Skive og solgte Gaarden i 1773. Under de følgende Ejere har Livet bestandigt haft et mere borgerligt Præg. Den mest bekendte af dem er Jens Dalsgaard, der var Eneejer af Krabbesholm fra 1832—70, en anset Mand paa Egnen og Medlem af Stænderforsamlingen i Viborg. Hans Søn var den bekendte Maler Christen Dalsgaard. Adskillige af hans udmærkede Folkelivsbilleder er fra Skiveegnen, og i de forskellige mindre Malerier og Tegninger af ham finder man smukke Motiver fra selve Krabbesholm. Det 19. Aarhundredes Besiddere har ellers efterladt sig saare faa Spor paa Ejendommen udover en ingeniørlig udgiftsfri Vedligeholdelse. En lille pæn vinkelformet Tilbygning paa Østfløjens Østside staar dog endnu.

I 1904 solgte den daværende Ejer, C. C. Kr. Rosen, den nordlige Halvdel af Skoven til et Andelssanatorium for Tuberkulosepatienter, det første i sin Art i Verden, og to Aar senere købte et Konsortium hele den øvrige Besiddelse, udstykkede Jordene og

Maleri fra Krabbesholm.

solgte Skov og Hovedbygning til Skive Kommune, der atter afhændede Hovedbygningen med Have og en Del af den gamle Gaardsplads til Højskolemændene Axel Axelsen og A. Th. Dorf, der da fra Maj 1907 der fortsatte den Højskolevirksomhed, som navnlig A. Axelsen i en Aarrække havde haft i Jebjerg i Salling.

Maleri paa Krabbesholm.

Det vakte megen Opmærksomhed Landet over, at det gamle Herresæde gik over til dette Brug. Det voldte en Del Vanskeligheder og mange Udgifter at faa Sidefløjenes Indre omdannet, saa de blev praktisk anvendelige for det nye Højskoleliv, derimod kunde Hovedfløjen anvendes uforandret. Riddersalen, som efter gamle Folks Sigende ved Lejlighed har gjort Tjeneste som Kornmagasin, blev Foredragssal. Og de skønne Omgivelser, saavel som Bygningernes stilfulde, historiske Præg, skabte en herlig Ramme om Ungdommens Liv. Der var ogsaa en Slags historisk Retfærdighed i, at Efterkommerne af de Bønder, ved hvis Slid Herligheden var rejst, nu kom til at tage den i praktisk Besiddelse, forudsat da, at de ikke ødte den, og derpaa har der bestandig været lagt megen Vægt. Gaarden har i saa Henseende været i gode Hænder.

En Del af Naturidyllen er dog ved andre Magters Indgriben i Aarenes Løb forsvunden. Den frie Kyst er ved store Op-

fyldinger blevet afløst af en Udvidelse af Skive Havn mod Nord med Pakhuse og Kulkran. Og i de sidste Aar har Skive Kommune flyttet sit Gasværk hen paa Opfyldinger tæt nordøst for Hovedbygningen.

I 1910 overtoges Ejerskabet af en Kreds af Omegnens Folk under Navn af „Højskoleforeningen for Skive og Omegn“. Dorf trak sig tilbage, og Valgmenighedspræst Peter Kæstel traadte til som Forstander (1910—17). Derefter var Olav Kjems Forstander fra 1917—24, og siden 1925 har Lederen været Anders Vedel.

Som Højskole har den haft et til de fleste Tider ikke særlig stort, men støt Hold i Befolkningen, og med sin smukke Park er den en elsket Plet for Egnens Befolkning til Afholdelse af store Sommermøder og andre Sammenkomster. Hele Hovedbygningen er fredet i Klasse A. Og skønt den gamle Borg vel til Tider kan føle sig trykket af sit nye Naboskab, rejser den endnu sit slanke Tag blandt ærværdige Linde og byder med Borggaardens aabne Favn velkommen til, saavel til oplysningssøgende dansk Ungdom som til andre, der ønsker at se et historisk Minde, der under ikke alt for gunstige Vilkaar gør, hvad det kan, for at fylde en Plads i Nutidens Liv.

I Haven vil man finde et stensat Minde for Genforeningen i 1920 og en Mindesten for en afdød Højskolelærer, Erik Vedel Taaning.

ANDERS VEDEL, Højskoleforstander, er født den 2. August 1878 i Vejle som Søn af Sognepræst Kristian Vedel og Hustru Kristiane, født Abye. Gift 1920 med Helene Solmer. Cand. theol. 1903, Lærer ved Salling Højskole fra 1904—06, ved Høng Højskole fra 1906—07, i England 1908, Lærer ved Roskilde Højskole 1909—17, Medredaktør af Højskolebladet og Lærer ved Fyns Husmandsskole fra 1917—22, Forstander for Roskilde Højskole fra 1922—25, Forstander for Krabbesholm Højskole fra 1925, Medlem af Bestyrelsen i Foreningen for Højskoler og Landbrugsskoler fra 1922—27.

A. Vedel,
Forstander.

SKIVE BRANDVÆSEN kan føres langt tilbage i Historien, til da det var Borgerpligt, hvor alle havde at give Møde, naar der kaldtes med Trommer og Klokker, men som egentligt fast Brandkorps skriver det sig fra 1880erne. Det gamle Sprøjtehus

Skive Brandstation.

opførtes i 1884, men først i Aaret 1907 bliver der Tale om et fast Brandmandskab, en Stab paa 14 Personer, der dog alle passer deres egentlige Arbejde, hvad enten det er Haandværk eller Handel, men alle har de Mødepligt og tilkaldes ved Alarmskab, der findes installeret i deres Hjem. Mandskabet tæller desforuden 2 Assistentter og ledes af en Brandchef og en

Vicebrandchef. I 1929 opførtes den nuværende Station, der er sammenbygget med det gamle Sprøjtehus. Paa Øvelsespladsen er der rejst et Taarn, der dels tjener som Trappetaarn, dels som Øvelsestaarn og tillige anvendes som Slangetørringsstativ.

Brandvæsenet raader over Udrykningsvogn med Paahængs-Motorsprøjte, Stigesprøjte med 14 m høj Stige. I store Dele af Byen er Vandtrykket saa kraftigt, at Slangerne direkte paasættes Brandopstanderne, der findes fordelt i Købstadens Gader.

FREDERIK KLOCH, Brandinspektør, er født den 8. Marts 1871 i Skive som Søn af Snedkermester Frederik Kloch og Hustru Poulina, født Nørager. Gift 1901 med Frederikke Trampedach (død 1934). Overtog 1898 sin Faders Snedkerforretning i Skive. Brandinspektør siden 1906.

B. Jensen,
Vicebrandinspektør.

BERNHARD JENSEN, Vicebrandinspektør, er født den 21. Oktober 1890 som Søn af Murer Chr. Jensen og Hustru Karen, født Bundgaard. Gift 1914 med Karen Fibæk. Uddannet som Møbelsnedker, virket ved Skive Brandvæsen siden 1917, nu Vicebrandinspektør.

OLE CHRISTIAN SØRENSEN KLIEM, Brandassistent, er født d. 2. Oktober 1878 som Søn af Landmand Niels Sørensen og Hustru Johanne, født Olsen. Gift 1911 med Ane Hansen. Brandassistent siden 1911, Formand for Arbejdernes Brændselsforening siden 1913 og for Brugsforeningen siden 1931.

CARL M. HALSE, Brandassistent, er født den 29. April 1889 som Søn af Drejermester Morten Halse og Hustru Ane, født Nygaard. Gift 1911 med Dorthe Kristine Jacobsen. Uddannet som Snedker, indtraadte i Skive Brandvæsen 1921, Brandassistent siden 1934.

FRELSSENS HÆR I SKIVE er oprettet den 4. Januar 1891 og aabnet af Kaptajn Maren Olsen og Løjtnant Stude. Adjudant Hans Chr. Bojsen, Manden med det store Skæg, var selvfølgelig ogsaa med, som ved de fleste Nyaabninger i Danmarks Byer. Lokalet var i den gamle Postgaard. Omend der ikke her i Byen var saa stor aktiv Tilslutning til Korpsset, som i saa mange andre Byer, saa har det dog aldrig manglet paa Venlighed og praktisk Hjælp fra Befolkningens Side i By og paa Land, og direkte og indirekte har Korpsset meget at være glad over.

Af Frelserofficerer er der fra Skive udgaaet saa gode og kendte Personligheder som Major Mathilde Haugaard, der gennem mange Aar har ledet de fleste af Landets største Korps, og som nu er National-Hjemforbundssekretær, Fru Major Bentzen, født Jeppesen, og Adjudant Karen Simonsen, der paa Frelsens Hærs Krigsskole har haft med Uddannelsen af det unge Mandskab at gøre.

Frelsens Hærs Bygning.

NIELS PETER WILLIAM PEDERSEN, Major, er født d. 30. Juni 1881 i Sandby som Søn af Karetmager Henrik Pedersen og Hustru Kirstine, født Nielsen. Gift 1915 med Anna Laura Marie Jørgensen. Paa Kadetskolen fra 1903-04, Løjtnant 1906, gjort Tjeneste forskellige Steder, Korpsleder i Silkeborg, Rudkøbing, Assens, Christianshavn, Køge, Skelskør, Nakskov, Næstved, Kallundborg, Kolding, Haderslev, Nykøbing M., Randers, Thisted, Lemvig og i Skive siden 1933.

LOUISE VISTESEN, Hjemforbundsleder, er født den 9. December 1865 som Datter af Gaardmand Chresten Vistesen og Hustru Ane Margrethe, født Jensen. Indtraadte i Frelsens Hær i Skive 1899, Lokal Officer og Besøgs-Sergent til 1931, nu Hjemforbundsleder.

N. P. W. Pedersen,
Major.

Fru A. L. Pedersen,

Frk. Vistesen.

Frk. Vistesen.

KIRSTEN VISTESEN, Korpssekretær, er født 1874 som Datter af Gaardmand Chresten Vistesen og Hustru Ane Margrethe, født Jensen. Indtraadte 1901 i Skive Afdeling, Krigsraabssergent indtil 1924, siden da Korpssekretær.

ANE KORSGAARD, Ungdomssergent-Major, er født den 24. Marts 1880 som Datter af Landmand Chresten Korsgaard og Hustru Else, født Pedersen. Indtraadte i Skive Afdelingen i 1900, nu Ungdomssergent-Major.

Frk. A. Korsgaard.

SKIVE BORGER- OG HAANDVÆRKERFORENING. Den 14. April 1857 samledes Haandværkerne i Skive paa Raadhuset, og her vedtoges Love for en Haandværkerforening, og ved samme Lejlighed valgtes en Bestyrelse, der bestod af: Murermester N. Bønding, Formand, Tømrermester J. C. Jespersen, Næstformand, Murermester P. C. Kjærgaard, Kasserer, samt Slagtermester K. Larsen og Bogbinder Petersen. Sine første Lokaler havde Foreningen i Gæstgivergaarden. Paa en Generalforsamling forhandlede man om Oprettelse af en Sygekasse, og der vedtoges Love for en saadan. Den skulde have fælles Bestyrelse med Haandværkerforeningen, men egen Kasserer og Regnskabsfører. Der indmeldtes 25 Medlemmer, og til Kasserer valgtes Murermester P. C. Kjærgaard.

Efter en Del indre Stridigheder og hyppige Formandsskifter vedtoges det den 19. Oktober 1869, ved en Generalforsamling, at omdanne Foreningen til en Borgerforening. Efter at denne nye Forening havde haft flere Haandværkere som Formænd, valgtes Postmester Christensen til denne Stilling. Postmesteren foreslog Oprettelsen af en Brugsforening og af en Aftenskole for Lærlinge. Begge Forslag modtoges med Begejstring, men Brugsforeningen naaede aldrig at blive oprettet. Aftenskolen starter imidlertid i Februar 1868 med 4 Timers ugentlig Undervisning. Denne Undervisning besørger af Pastor Ingerslev og Lærer Kjærgaard. Der undervises i Tegning, Skrivning og Regning samt Sproglære.

I 1885 oprettes der en særlig Haandværkerforening, men allerede i 1886 henvender dens Bestyrelse sig til Borger- og Haandværkerforeningen med Forslag om, at den nyoprettede Forening optages i den gamle. Sammenslutningen vedtoges ved en Generalforsamling i Marts 1886. Haandværkerforeningen havde da 65 Medlemmer og en Kassebeholdning paa 50 Kr.

I Slutningen af 1890 tiltræder Bogtrykker M. Jensen som Formand, og han virker uafbrudt i denne Stilling indtil 1906, da han nægtede at modtage Genvalg. Ved sin Afsked udnævntes han til Æresmedlem. Da Jensen overtog Hvervet som Formand, var Foreningen nærmest paa Gravens Rand, og Medlemsantallet var ved at dale ned under 50, men i de Aar, han sad i Formandsstolen, blev det anderledes. Indmeldelserne steg, og Udmeldelserne sank, Lokalerne maatte forøges og alt imens steg For-

eningens Virksomhed og Anseelse, og Medlemsantallet naaede op paa 425. I 1932 fejrede Foreningen sit 75aarige Jubilæum, og Medlemsantallet var da naaet op over de 1000.

Faa af Landets Haandværkerforeninger har haft saa store Begyndelsesvanskeligheder som Skive, og det er vistnok sjældent, at nogen Forening har skiftet saa hyppigt Formand og Lokaler, som Skiveforeningen.

Gennem Aarene havde Foreningen faaet et mindre Bibliotek stablet paa Benene, men i 1903 gik det hele op i Luer. Foreningen begyndte saa forfra, og Biblioteket rummer nu ca. 1000 Numre, og der anvendes nu aarligt 200 Kr. til Vedligeholdelser og Udvidelser.

Foruden de Ting, som det faldt den nystiftede Borger- og Haandværkerforening naturligt at tage op, og saa vidt muligt føre igennem, var Ideen om en Stiftelse til Fribolig for Borgere og Haandværkere eller deres efterladte, naar Alder og Svaghed havde gjort dem mindre duelige til at kæmpe for Tilværelsen. Foreningen var imidlertid smaat forsynet med Penge, saa det kneb med at komme i Gang med Arbejdet. Da fandt Sekretæren, Herredsfuldmechtig Nicolajsen, paa den Idé, at faa Medlemmerne til at tegne sig for mindre ugentlige Beløb for paa den Maade at faa skrabet en Sum sammen. Bestyrelsen gav dette Forslag sin Tilslutning og indkaldte til en ekstraordinær Generalforsamling den 1. April, hvor det vedtoges at gøre et Forsøg i den antydede Retning, og 22 Medlemmer tegnede sig samme Aften for et ugentligt Beløb af 4 Skilling. Et Aar efter var Indsamlingen naaet op paa 145 Rdl. 5 Mk. 8 Sk., men saa gik den i Staa. I Begyndelsen af 1870erne tager man imidlertid fat igen, man afholder en Bazar, der giver ca. 1300 Kr. i Overskud, og et Par Maskeballer, og i Sommeren 1873 er den indsamlede Sum oppe paa 4000 Kr.

Den 28. Januar 1878 fremsender Bestyrelsen et Andragende til Byraadet om at faa overladt en Grund af Markedspladsen som Gave. Der gøres opmærksom paa, at Byggefonden ejer 5489 Kr., og at den har Haab om at faa et Laan paa 4000 Kr. hos Lig- og Begravelseskassen. Byraadet lover at efterkomme Andragendet, og Bestyrelsen formaar Arkitekt Paludan i Viborg til at fremkomme med Tegninger og Overslag. Der vælges et Byggeudvalg, der kommer til at bestaa af: Drejer Berg, Feldbereder Falkenberg, Murermester Jacobsen og Købmand Kielgast. Bygningen opførtes i 1878, og Anskaffessummen androg 9552 Kr. 51 Øre.

Nogle af Stiftelsens Lejligheder udlejes foreløbig til en moderat Leje, og der vælges en Bestyrelse paa 7 Medlemmer. I 1887 bygger man paa den anden Halvdel af Grunden, og den Bygning kostede 9450 Kr. 77 Øre. Stiftelsen raadede da over 17 Boliger, der alle var Friboliger.

A. Geneser,
Formand.

S. A. Poulsen,
Kasserer.

P. V. Nicolajsen Dohm,
Bestyrelsesmedlem.

F. Nedergaard,
Bestyrelsesmedlem.

Bogtrykker Marius Jensen indtræder i 1893 i Stiftelsens Ledelse og sidder der til sin Død. Paa hans Bekostning indlægges der Vand, Gas og Elektricitet i Ejendommen. Hans Enke oprettede et Legat paa 5000 Kr., hvilket muliggjorde, at alle Boligerne blev afgiftsfri, og hun skænkede yderligere 5000 Kr. til en Hovedreparation af Bygningerne.

Stiftelsen ejer Legater paa over 40,000 Kr.

ALEXANDER GENESER, Sadelmagermester, er født den 2. Maj 1867 paa Mors som Søn af Sadelmager H. B. Geneser. Gift 1889 med Kristine Jepsen. Etableret sig som Sadelmager i Skive i 1913. Medlem af Bestyrelsen for Skive Borger- og Haandværkerforening siden 1918, Næstformand for samme 1919, Formand siden 1931, Formand for Skive Afholdsforening siden 1914.

SVEND ADOLF POULSEN, Ekspedient, er født den 11. Juni 1892 i København som Søn af Johan Adolf Poulsen og Hustru Karen, født Olsen. Gift 1920 med Emilie Geneser. Kasserer for Skive Borger- og Haandværkerforening siden 1920.

C. V. Mortensen,
Bestyrelsesmedlem.

PEDER VILHELM NICOLAJSEN DOHM, Barbermester, er født den 26. November 1897 i Skive som Søn af Malermester Jens Peder Nicolajsen Dohm og Hustru Maren Kirstine, født Christensen. Barber paa Skive Amts- og Bysygehus, Bestyrelsesmedlem for Skive Borger- og Haandværkerforening siden 1923.

FOLMER NEDERGAARD, Frimærkehandler, er født den 6. Juni 1893 i Skive som Søn af Frimærkehandler Niels Søren Nedergaard og Hustru Poulina, født Andersen. Gift 1919 med Eleonora Christine Nielsen. Bestyrelsesmedlem i Skive Borger- og Haandværkerforening siden 1924.

CARL VIGGO MORTENSEN, Forretningsbestyrer, er født den 26. Marts 1896 i Skive som Søn af Farvehandler Mads Jørgen Mortensen og Hustru Nicoline, født Nielsen. Gift 1926 med Kristiane Thomsen. Bestyrelsesmedlem i Skive Borger- og Haandværkerforening siden 1922, og i Selskabet „De danske Forsvarsbrødre for Skive og Omegn“.

SKIVE NYE BORGER- OG HAANDVÆRKERFORENING er oprettet den 1. Januar 1882. Aarsagen til Oprettelsen var Misfornøjelse med den bestaaende Haandværkerforening, og en Række kendte Personligheder udmeldte sig af denne og dannede en Klub, der kaldtes „Harmonien“. Denne Klubs Formaal angaves at være: „at give Medlemmerne Lejlighed til at samles i et hyggeligt, dagligt tilgængeligt og med Dagblade og Tidsskrifter forsynet Lokale, at udveksle Meninger og fatte Beslutninger sigtende til Samfundets Vel, samt ved passende Forlystelser og Underholdninger bidrage til et selskabeligt Sammenhold“.

Klubben byggede sit eget Hus i Nørregade Nr. 3, i 1875, men i 1881 nedbrændte Ejendommen. Efter Branden lejede Klubben Lokaler hos Restauratør A. P. Henriksen, men det var dens Formaal at faa sit eget Hus igen. For at naa dette tegnedes der en Aktiekapital paa 3000 Kr., hvilket Beløb skulde anvendes til Køb af en Byggegrund. Den 11. Marts købtes Grunden i Frederiksgade 8 for 7900 Kr., og der vedtoges, at Byggearbejdet skulde være færdigt 1. Oktober samme Aar.

Den 12. September 1881 blev der afholdt en ekstraordinær Generalforsamling for at faa fastslaaet et nyt Navn til Klubben, men ved en ny ekstraordinær Generalforsamling 8 Dage senere enedes man om at lade „Harmonien“ overgaa til „Den nye Borger- og Haandværkerforening“. Forslaget blev vedtaget med 31 Stemmer mod 8, og det første Forretningsudvalg for den nye Borger- og Haandværkerforening blev: Bundtmager Thimm, Urmager N. C. Melgaard og Købmand Johan Petersen. Den 14. Oktober opløstes „Harmonien“, og dens Ejendom overgik til „Den nye“. 1. Januar 1882 holdtes Stiftelsesfesten.

I 1908 tilbyggedes der til Teatersalen, og i 1918 købte Foreningen „Brandts“ Gaard for 45,000 Kr., og der foretoges en Udvidelse af Lokalerne, og endnu senere oprettedes Teatercafeen. Den første Bazar afholdt Foreningen i 1885 og fik heraf et Overskud paa 468 Kr., i 1913 holdtes igen en, der gav 1591 Kr., og i 1924 fik Foreningen 2548 Kr. i Overskud af en da afholdt Bazar.

Den 25. April 1887 indmelder Foreningen sig i Centralforeningen for de jydsk Haandværkerforeninger, og senere tilsluttes den Fællesrepræsentationen, og 1911 vedtages det at yde et aarligt Tilskud til Teknologisk Institut.

I de forløbne Aar har det gentagne Gange været paa Tale at sammenslutte de to Borger- og Haandværkerforeninger, men Stemningen herfor har aldrig været tilstrækkelig stærk. De to Foreninger trives imidlertid ogsaa udmærket Side om Side, er aldrig til Fortræd for hinanden, men har tværtimod samarbejdet om adskillige Opgaver.

Foreningen har igennem de mange Aar, den har eksisteret, kun haft faa, men dygtige Formænd. Den første Formand var Bundtmager W. Thiim, der beklædte Stillingen fra Foreningens Stiftelse og indtil 18. Oktober 1886, og igen fra 23. Oktober 1903 til 31. Oktober 1912, fra 20. Oktober 1886 til 17. Oktober 1891 var Urmager N. C. Melgaard Formand og fra 20. Oktober 1891 til 20. Oktober 1903 beklædtes Stillingen af P. A. Petersen. Siden 31. Oktober 1912 har Guldsmed Søren Melgaard været Formand.

Foreningen har to Æresmedlemmer, nemlig: Fhv. Købmand Levison, Hellerup, og Grosserer Spellerberg, København.

1. Januar 1932 fejrede Foreningen sit 50aarige Jubilæum, og den havde da en Bestyrelse paa 5 Medlemmer og et Repræsentantskab paa 10. Bestyrelsen bestod da af: Guldsmed Søren Melgaard, Formand, Tobaksfabrikant Th. Jespersen, Næstformand, Købmand H. J. Andersen, Kasserer, Muremester Sloth-Møller og Barber M. A. Sørensen. Repræsentantskabet bestod af: Købmand Casper Christensen, Formand, Kommunebogholder Kroer, Næstformand, Arkitekt Toft-Hansen, Slagtermester A. E. Jensen, Bagermester N. Nielsen, Direktør E. Andersen, Bogbinder Wang, Overassistent Leth-Espensen, Urmager J. M. Hansen og Redaktør N. Chr. Christensen.

Ved Jubilæumsfesten havde Foreningen en Formue paa godt 40,000 Kr. og et Medlemsantal af ca. 700.

I 1929 afholdt Foreningen en Bazar med det Formaal at skaffe Penge til Opretelse af en Stiftelse, og der indkom ved den Lejlighed 2678 Kr., siden da har Foreningen jævnlig faaet Gaver, og i 1934 raadede den over ca. 25,000 Kr. Man besluttede nu at bygge, og den 19. Oktober 1934 nedlagdes Grundstenen til den nye Ejendom, der ligger i Sallinggade. Det bliver en stor og smuk Ejendom, der er værdig til det Formaal, den skal tjene.

For nogle Aar siden indviede Aarhus Haandværkerforening i sin Bygning en rigt udstyret Laugsstue. Ideen smittede, og i 1933 fik Skive sin Laugsstue, der kostede 9000 Kr. De nødvendige Penge hertil fremskaffedes dels ved en Indsamling, der indbragte saavel rede Penge som gode Tilbud om gratis Udførelse af Arbejdet, og dels ved en stor 3 Dages Laugsfest, der afholdtes i 1932 og blev en straalende Succes. Laugsstuen er udført i ualmindelig smuk og solid Forarbejdning, og det tjener Skive nye Borger- og Haandværkerforening til Ære, at den har kunnet magte denne Opgave.

SELSKABET „De danske Forsvarsbrødre for Skive og Omegn“ er stiftet den 13. Marts 1919. Efter Indbydelse af 10 Borgere i Skive afholdtes den 13. Februar 1919 et forberedende Møde i den nye Borger- og Haandværkerforening, hvor det ved-

toges at stifte Forening, og der nedsattes et Udvalg til Udarbejdelse af Love. De 10 Indbydere var: Skrædermester P. E. Andreasen, Købmand C. Christensen, Bogbinder Herluf Vang, Købmand Bernhard Fog, Overtjener Halle, Boghandler S. Agger, Gasværksbestyrer H. von Essen, Repræsentant Ejner Gundersen, Kaffebrænder Andersen og Farvehandler Viggo Mortensen. Den 13. Marts 1919 afholdtes den stiftende Generalforsamling, hvor Udkast til Love vedtoges, og Foreningens Navn fastsattes til „Selskabet De danske Forsvarsbrødre for Skive og Omegn“.

Den første Bestyrelse bestod af: Skrædermester P. E. Andreasen, Formand, Købmand Casper Christensen, Kasserer, Maler Hartig, Næstformand, Ejner Gundersen Sekretær, samt Overtjener Ejner Halle, Kommiss Volmer Hansen og Karetmager Th. Jensen. Foreningsvært Harald Sørensen valgtes til Næstformand den 7. Maj 1923, og den nuværende Kasserer, J. P. Petersen, blev valgt den 25. Februar 1925 og er siden bestandig genvalgt.

Foreningens Formaal er: At vække og styrke Kærligheden til Konge og Fædreland og vedligeholde Broderenheden mellem ældre og yngre Kammerater samt at arbejde for Oprettelse af en Understøttelses- og en Begravelseskasse.

Foreningens Formue udgør under Begravelseskassen ca. 3500 Kr. og anden Formue ca. 700 Kr. Det samlede Medlemsantal udgør pr. 1. December 1934: 237. Kontingentet er 6 Kr. aarligt + 1 Kr. aarligt til Begravelseskassen. Foreningen henlægger desuden 10 % af Kontingentindtægterne til Begravelseskassen. Der udbetales 100 Kr. i Begravelseshjælp til Brødre, der er optaget før deres fyldte 40 Aar, og der sendes en Blomsterdekoration til saavel Brødres som Hustruers Baare. Foreningen repræsenteres ved Brødres Begravelse med Fane og Musik.

Foreningens nuværende Bestyrelse bestaar af: Skrædermester P. E. Andreasen, Formand, Farvehandler Viggo Mortensen, Næstformand, J. P. Petersen, Kasserer, J. Hartmann, Sekretær, samt Harald Sørensen, Louis B. Nielsen og Valdemar Sørensen.

P. E. Andreasen,
Formand.

J. P. Petersen,
Kasserer.

L. B. Nielsen,
Bestyrelsesmedlem.

PEDER EMIL ANDREASEN, Skrædermester, er født d. 15. Oktober 1868 i Himmelev ved Roskilde som Søn af Husejer Johannes Andreasen og Hustru Kirsten, født Andersdatter. Gift 1906 med Anna Hansigne Hess. Etableret som Skrædermester i Skive 1918, Medstifter og Formand for „Selskabet De danske Forsvarsbrødre for Skive og Omegn“.

JØRGEN PEDER PETERSEN, Bogholder, er født den 23. December 1898 i Broager som Søn af Smedemester Peder Petersen og Hustru Mette, født Hansen. Gift 1926 med Olga Storgaard. Aftjent Værnepligt i Tyskland fra 1917—19, Kasserer i „Selskabet De danske Forsvarsbrødre for Skive og Omegn“ siden 1925.

LOUIS BERTHEL NIELSEN, Købmand, er født den 6. November 1895 i København som Søn af Bødker Georg Vilhelm Nielsen og Hustru Anna, født Petersen. Gift 1925 med Magda Nielsen. Etableret som Købmand i Skive siden 3. November 1926, Bestyrelsesmedlem i den nye Borger- og Haandværkerforening, i Fugleskydningselskabet og i „Selskabet De danske Forsvarsbrødre for Skive og Omegn“.

BRUGSFORENINGEN FOR SKIVE OG OMEGN begyndte sin Virksomhed den 10. Maj 1906 i et lejet Lokale i Nørregade. I 1907 flyttedes Forretningen til Torvegade, hvor den boede i ca. 5 Aar, indtil den nuværende Ejendom blev købt. Paa Foranledning af et stærkt Ønske fra Medlemmernes Side blev der i 1919 aabnet en spec.

Manufaktur-Afdeling, der hurtig kom op paa en betydelig Omsætning, men grundet paa det indtrædende Prisfald paaførtes der imidlertid denne Afdeling Tab, og man saa sig nødsaget til at afhænde den til dens hidtidige Bestyrer.

Foreningens Omsætning har været oppe paa 130,000 Kr. Igennem Aarene har Foreningen kun haft tre Formænd, nemlig Murer Jens Kr. Jensen og Overportør C. Christensen, der sad til sin Død i Slutningen af 1931 og afløstes af nuværende Formand.

Uddeler Hansen har været knyttet til Brugsforeningen siden dens Start.

L. Hansen,
Uddeler.

LAURITZ HANSEN, Uddeler, er født den 24. Oktober 1878 som Søn af Husmand Andreas Hansen og Hustru Marie. Gift 1902 med Kristine Wistisen. Ansat som Uddeler ved Skive Brugsforening siden 1906, i flere Perioder Formand for Uddelerforeningens 9. Kreds.

JENS JØRGEN HANSEN STENKJÆR, Afdelingschef, er født d. 3. December 1881 som Søn af Boelsmand Jens Stenkjær og Hustru Jørgine, født Rasmussen. Gift 1912 med Emilie Rasmussen. Ansat som Tilskærer i Fællesforeningen i København 1919, Afdelingschef i Skive siden 1920.

J. J. Stenkjær,
Afdelingschef.

HANDELS- OG KONTORMEDHJÆLPER-FORENINGEN FOR SKIVE OG OMEGN er oprettet den 10. Marts 1907, men allerede i 1900 var der stiftet en Forening i Skive under Navn af „Foreningen af Handels- og Kontormedhjælpere for Skive og Omegn“, men denne Forening ophævedes igen i 1902, væsentlig paa Grund af en blandt Principalerne rejst Bevægelse for at afskedige de Medhjælpere, der meldte sig ind i Foreningen. Nu gik Tiden indtil 1907, da den nuværende Forening oprettedes. Ved Oprettelsen fik Foreningen 16 Medlemmer, og Antallet steg hurtigt til det dobbelte. Foreningens første Bestyrelse bestod af: Bogholder Rasmus Sjørup-Nielsen, Formand, Nicolaj Petersen, Næstformand, B. Gantriis, Kasserer, J. P. Kjær samt Alf. Andersen, der blev Sekretær. Kontingentet fastsattes til 75 Øre pr. Maaned, og det besluttedes at holde Mødeaftener den første og tredje Onsdag i hver Maaned. Omtrent samtidig indmeldte Foreningen sig i „Centralorganisationen af danske Handels- og Kontormedhjælpere“.

A. Christensen,
Ekspedient.

Foreningen har igennem Aarene udført et stort og betydeligt Arbejde for at højne Standens Kaar, og særligt i Begyndelsen var det ikke behageligt at være dens Formand og Leder. Der skulde forhandles med Byens Handelsforening om mange forskellige faglige Spørgsmaal, og Principalerne saa ikke med milde Øjne paa de nyorganiserede, der vovede at stille dem Forslag om Forbedringer. Men ikke alene Principalerne, men endog uorganiserede Medhjælpere saa skævt til Foreningen. Foruden det faglige tog Foreningen sig ogsaa af det selskabelige, og paa dette Omraade har Skive-Foreningen udrettet ikke saa lidt.

Centralorganisationen af danske Handels- og Kontormedhjælpere har haft store Vanskeligheder i sin Start, og en af de største maa søges deri, at mange af de Mennesker, der burde findes i dens Rækker, holdt sig borte, fordi de beskyldte Foreningen for at være socialistisk. Selv om Organisationen saavidt muligt har holdt sig borte fra Politik, har det ikke kunnet undgaas, at Foreningen har maattet henvende sig til By- og Statsstyre for at faa sine Ønsker om Forbedring hørte, og her kan det jo absolut ikke nægtes, at Socialdemokratiet har været det Parti, der har støttet Organisationen mest, men derfor er det alligevel ukorrekt at beskyldte Landets samtlige Foreninger for at være socialistiske. De Forbedringer, der er opnaaede for Standen gennem de sidste 25 Aar, skyldes særlig Socialdemokratiets Medvirkning og er tildels en Selvfølge af de Forbedringer, som dette Parti har forskaffet Middelstanden i Danmark.

Foreningens nuværende Formand er Johan Budtz og Næstformand og Kasserer er Ekspedient Axel Christensen.

ARBEJDERNES FÆLLESORGANISATION I SKIVE er stiftet den 1. Maj 1893. Hvem der tog Initiativet til Dannelsen af Sammenslutningen kan ikke ses af de gamle Protokoller, men følgende Fag har været med til Dannelsen: Bødkerne, Snedkerne, Smede- og Maskinarbejderne, Formerne og Murerne.

Der findes ingen gamle Formaaalsparagraffer, men det har naturligvis været Meningen med at slutte sig sammen, at Fagforeningerne skulde staa stærkere udadtil og virke samlende paa Arbejderne indadtil.

Den første Bestyrelse valgte Former Fritz Poulsen til Formand, Murer Jens Poulsen til Næstformand og Murer K. Jensen til Kasserer. I de forløbne Aar har følgende været Formænd: Former Frits Poulsen fra 1893—96, Maler P. Nicolajsen fra 1896—97, Arbejdsmand Mogensen fra April 1897—November 1897, Maler P. Nicolajsen fra 1897—99, Sadelmager K. P. Nissen fra 1899—1900, Blikkenslager C. K. Pedersen fra 1900—02, Former Andersen fra 1902—05, Former Pedersen fra 1905—06, Former Andersen fra April 1906—Oktober 1906, Smed Christiansen fra 1906—08, Former L. Hesner fra 1908—12, Typograf M. A. Larsen fra 1912—13, Slagteriarbejder M. Damgaard fra 1913—14, Snedker Th. Throuelsen fra 1914—Jan. 1917, Tømrer Jens Christensen fra 1917—Oktober 1917, Tømrer Chr. Pedersen fra 1917—20, Snedker Chr. Nielsen fra 1920—26, Tømrer V. C. Jensen fra 1926—27, Trykker W. Madsen fra 1927—33, siden da Snedker C. M. Christiansen.

Næstformand er Arbejdsmand Aksel Pedersen, Kasserer er Kontorist N. C. Nielsen, der samtidig er Forretningsfører for den Kooperative Barberforretning, som ejes og drives af Fællesorganisationen.

De første Aar førte Sammenslutningen en vegeerende Tilværelse, indtil Maler P. Nicolajsen i 1897 blev valgt til Formand, han fik Arbejdet i Gang, og Fællesorganisationen har haft uafbrudt Fremgang siden. Af Mænd, der var med i den Periode (den vanskeligste i Fællesorganisationens Historie), skal foruden Nicolajsen nævnes Snedker Josephsen, Murer Jens Poulsen, Skomager Nielsen, Arbejdsmand Mogensen og Maskinarbejder A. Jepsen.

Lige fra Fællesorganisationens Start har Spørgsmaalet „Egen Forsamlingsbygning“ været drøftet, og der er efter flere forskellige Metoder, baade ved Salg af Mærker og andre frivillige Maader til det nuværende System med et fast Kontingent pr. Medlem, efterhaanden samlet en anelig Sum, saa at Spørgsmaalet Forsamlingsbygning snart vil blive alvorlig aktuelt.

Fællesorganisationen administreres og ledes af et Forretningsudvalg paa 7 Medlemmer, der i visse Tilfælde har besluttende Myndighed, særlig hvad angaar Forretningerne. Fællesbestyrelsen er en raadgivende Forsamling bestaaende af alle Foreningers Bestyrelser under Fællesorganisationen. Generalforsamlingen er den højeste Myndighed og afholdes to Gange aarlig.

Arbejdernes Fællesorganisations Formaal er:

- at* skabe et godt Samarbejde og i saa stor Udstrækning som Forholdene og Midlerne tillader være til Støtte for de under Fællesorganisationen staaende Foreninger og deres Medlemmer, hvilket bl. a. søges opfyldt ved:
- at* gøre de i forskellige Foreninger indvundne Erfaringer frugtbringende for andre Foreninger,
- at* virke hen til Afholdelse af oplysende og nyttige Foredrag for Arbejderne,
- at* tilstræbe direkte eller indirekte Indflydelse paa Ledelsen af saadanne Sammenslutninger, Institutioner og Foretagender, hvori Arbejderklassen maatte have Interesser at varetage, hvad enten disse er af økonomisk, politisk, kulturel eller anden Art,
- at* varetage de indmeldte Fags (herunder Arbejdsløshedskassernes) lokale Interesser overfor Offentligheden og offentlige Myndigheder,
- at* eje og drive Den kooperative Barber- og Frisørsalon, samt andre Virksomheder, naar Vedtagelse herom er sket paa lovlig Maade og i Henhold til nærværende Love.

Fællesorganisationen har taget Initiativet og medvirket ved Oprettelsen af følgende Virksomheder: Arbejdernes Brændselsforening, Den Kooperative Barberforretning, Arbejdernes Fællesbageri, Skive og Omegns Brugsforening, Arbejdernes Kødforsyning samt Kooperativt Samvirke.

Endvidere er Fællesorganisationen med i Arbejdernes Oplysningsudvalg, der bestaar af Repræsentanter fra Fællesorganisationen, Socialdemokratisk Forening og D. S. U. Skive Afdeling.

CHRISTIAN MARINUS CHRISTIANSEN, Pedel og Boliginspektør, er født den 28. September 1893 i Horsens Sogn i Aalborg Amt som Søn af Arbejdsmand Peter Christiansen og Hustru Karoline. Gift 1919 med Rosalie Hansen. Uddannet som Møbelsnedker og arbejdet ved Faget i 22 Aar, nu Pedel og Boliginspektør. I Bestyrelsen for socialdemokratisk Ungdomsforening i Aalborg fra 1912—14, i Bestyrelsen for Socialdemokratisk Ungdomsforening i Skive fra 1916—17, i Bestyrelsen for socialdemokratisk Forening i Skive fra 1917—18, i Bestyrelsen for Snedkernes Fagforening i 9 Aar, deraf 2 Aar som Kasserer, Kasserer for Arbejdernes Radioklub fra 1931—32, og siden Revisor for samme Forening, Medlem af Repræsentantskabet for Sygekassen i Skive, siden 1933 Formand for Arbejdernes Fællesorganisation og for Arbejderpartiet i Skive.

Chr. M. Christensen,
Boliginspektør.

A. Møller Petersen,
Arbejdsmand.

N. Chr. Nielsen,
Kontorist.

AXEL MØLLER PETERSEN, Arbejdsmand, er født den 12. December 1905 i Skive som Søn af Brolægger Christian Pedersen og Hustru Kristine, født Møller. Gift 1931 med Hansigne Thorsen. Medlem af Bestyrelsen for Arbejdernes Fællesorganisation siden 1931, Næstformand for samme siden 1932.

NIELS CHRISTIAN NIELSEN, Kontorist, er født den 16. April 1901 i Skanderborg som Søn af Bagemester Niels Nielsen og Hustru Margrethe, født Rohde. Gift 1926 med Julia Sørensen. Kasserer i Arbejdernes Fællesorganisation siden 1928, Kommunal Revisor siden 1927, Formand for de kooperativt Virksomheder i Skive, Forretningsfører for den kooperativt Barbersalon.

KOOPERATIVT SAMVIRKE I SKIVE stiftedes den 21. Juli 1933 paa Foranledning af Arbejdernes Fællesorganisation. Formaalet er: at støtte og udvikle de kooperativt Virksomheders Samarbejde, og at fremme den kooperativt Bevægelse i Skive. Kooperativt Samvirke bestaar af alle de kooperativt Virksomheder i Skive: Brugsforeningen, Fællesbageriet, Barberstuen, Gammelgaards Dampmølle og Tømrernes Forretning. Socialdemokraten, Socialdemokratisk Forening, Arbejdernes Oplysningsudvalg og Arbejdernes Fællesorganisation er ligeledes repræsenteret.

Ledelsen bestaar for Tiden af: N. C. Nielsen, Formand, Sørensen-Klim, Kasserer, A. Jakobsen, Sekretær, C. M. Christiansen og Th. Troelsen.

TØMRERNES ANDELSSELSKAB I SKIVE stiftedes den 1. Januar 1933 paa Foranledning af Tømrernes Fagforening.

Formaalet er at drive en Forretning efter Andelsprincippet og udføre Tømrer- og Snedkerarbejde, saa Producent og Forbruger staar i rimeligt Forhold til hinanden. Selskabet beskæftigede i 1934 5 à 6 Mand og byggede 9 Huse, foruden at der foretoges Reparations- og andet Arbejde.

Ledelsen bestaar af: Forretningsfører A. Jakobsen, Tømrer Aage Lund og Tømrer Emil Krohn.

DEN KOOPERATIVE BARBERSTUE begyndte sin Virksomhed under en Konflikt i Barberfaget. I 1918 overtog Arbejdernes Fællesorganisation Salonen.

1. Januar 1934 flyttede den til nye og moderne Lokaler i Torvegade. Den ledes af Arbejdernes Fællesorganisation og er nu langt den største og mest moderne indrettede Salon i Skive. I 1934 beskæftigede den 4 Svende og 2 Damer.

P. Chr. Bøttern,
Sagfører.

Siboni,
Overretssagfører.

K. K. Klastrup,
Overdyrlæge.

Chr. Nielsen,
Dyrlæge.

PETER CHRISTIAN BØTTERN, Sagfører, er født den 19. Maj 1862 i Randers som Søn af Over-trompeter P. Bøttern og Hustru Anna Christine, født Møller. Gift 1. Gang 1889 med Mathilde Mern (død 1907), gift 2. Gang 1916 med Laura Erichsen. Dansk jur. Eksamen 1882, Fuldmægtig i Skive 1. September 1882, Bestalling som Sagfører i Skive 1887, Formand for Skive Grundejerforening fra 1908-28, i flere Aar Formand for den konservative Forening, Medlem af Landsrepræsentantskabet for Det konservative Folkeparti, i mange Aar Næstformand i Jydske Grundejerforening, Medlem af Repræsentantskabet for Købstædernes alm. Brandforsikring.

HARALD SIBONI, Overretssagfører, er født den 11. November 1866 paa Konstantinsborg som Søn af Proprietær H. P. A. Siboni og Hustru, født Møller. Gift 1896 med Ingeborg Rübner Petersen. Student fra Horsens 1884, cand. jur. 1890, By- og Herredsfuldmægtig i Skive fra 1890—1912, Medlem af Direktionen for Skive Sparekasse 1912, Sagførerbestalling 1914, Medlem af Skive Byraad fra 1913—21, folkevalgt Borgmester fra 1916—21, Formand for Ligningskommissionen fra 1900—05, for Hjælpekassen fra 1911—14, Repræsentant i den kommunale Kreditforening fra 1916—25, Overretssagfører 1919.

S. Ch. Bruun,
Distriktsjordemoder.

A. M. Fuglsang,
Tandtekniker.

G. J. Gravesen,
Tandtekniker.

CHRISTIAN HARRING BOLL, Sagfører, er født d. 26. April 1903 som Søn af fhv. Fabrikant P. H. Boll og Hustru Dagmar Kristine, født Kristensen. Gift 1929 med Helga Pedersen. Juridisk Eksamen 1929, Sagførerfuldmægtig i Skive fra 15. Marts 1929 til 1. April 1933, siden da Sagførerpraksis i Skive.

KRISTEN KNUDSEN KRISTENSEN KLASTRUP, Overdyrlæge, er født den 24. September 1887 som Søn af Gaardejer og Konsulent Knud Martin Kristensen Klastrup og Hustru Else Marie, født Christiansen. Gift 1914 med Ellen Baadsgaard. Veterinæreksamen 1910, derefter assisterende ved Kontrol paa Eksport-slagterier og offentlige Slagtehus, endvidere selvstændig Praksis, Leder af Mælkekontrollen i Viborg Købstad, tilsynsførende ved Mund- og Klovsygebekæmpelse og Hesteeksport for Viborg med flere Amter, Studierejser til Udlandet, Reservedyrlæge i Hæren. Medlem af Sundhedskommissionen og af Voldgiftsretten i Handel med Husdyr for Skive Købstad, Formand for Dansk veterinærhistorisk Samfund og forskellige lokale Foreninger med kulturelt og politisk Formaal. I Redaktionen af Dansk veterinærhistorisk Aarbo, har offentliggjort en Række Afhandlinger, Artikler og Referater i Fagskrifter og andet Steds. Overdyrlæge ved Skive Svineslagteri og Skive Eksportslagteri m. m.

CHRISTIAN NIELSEN, Dyrlæge, er født den 9. August 1880 som Søn af Gaardejer Anders Nielsen og Hustru Inger Katrine, født Knudsen. Gift 1910 med Hansigne Søndergaard. Realeksamen 1901, Veterinæreksamen 1909, praktiserende Dyrlæge i Balling fra 1909—27, siden da Praksis i Skive, Dyrlæge ved den kommunale Kødkontrol.

SERINE CHRISTINE BRUUN, Distriktsjordemoder, er født den 17. August 1891 som Datter af Købmand Christian Bruun og Hustru Katrine, født Jacobsen. Eksamen 1918, Reservejordemoder ved Fødselsstiftelsen i København fra 1919—21, Distriktsjordemoder i Skive siden 1921.

ANNA MARGRETHE FUGLSANG, Tandtekniker, er født den 15. Juni 1887 i Snedsted. Uddannet i Randers 1922, praktiserende i Skjern 1923, i Lemvig 1925, i Skive siden 1926.

GUDRUN IRENE GRAVESEN, Tandtekniker, er født den 5. Marts 1910 i Fiskbæk som Datter af Lærer Andreas Gravesen og Hustru Sigrid, født Thomsen. Uddannet i Herning fra 1928—31, etablerede egen Klinik i Skive 1. September 1931.

MATHILDE NIELSEN, Husmoder, er født den 25. Maj 1902 i Ørsted som Datter af Købmand Jens Peter Nielsen og Hustru Marie, født Hansen. Husmoder i K.F.U.M. i Skive.

CARL HELGE BRINKMANN-HANSEN, Sekretær, er født d. 22. Juni 1908 som Søn af Indremissionær Lars Peter Hansen og Hustru Marie, født Brinkmann. Paa Diakonhøjskole i Aarhus, siden 1. Oktober 1932 Sekretær i K.F.U.M. i Skive, Afdelingschef for K.F.U.M.-Spejderne i Skive.

ANNA HANSEN, Bestyrerinde, er født den 27. Juli 1895 som Datter af Murermester Kjemtrup og Hustru Marie, født Hansen. Gift 1928 med Godtfred Vilhelm Hansen. Virket ved Aalborg Sømandshjem og Bethesda Missionshus fra 1923—27, siden da Bestyrerinde ved Skive Sømandshjem.

JOHANNES PEDERSEN, Bestyrer, er født den 3. November 1880 i Skive som Søn af Gaardskarl Anders Christian Pedersen og Hustru Hansine Marie, født Falkenberg. Gift 1913 med Karoline Nielsen. Bestyrer for Forplejningsstationen i Skive.

Gennem de sidste 100 Aar har Skive By haft nedennævnte Landinspektører:

ERIK CHRISTIAN AUGUST ERICHSEN, Landinspektør, er født den 24. April 1795 i København og død i Skive 1849. Han var Søn af Fuldmægtig Mads Anker Erichsen og gift med Severine Christine Grarup. Købte i 1820 Herregaarden „Lundholm“ i Haasum Sogn. Derfra praktiseret i Aarene 1820—41, fra 1841—49 Praksis i Skive. Leder af store Matrikuleringsarbejder i Salling, Fjends og Ginding til den nye Matrikul af 1844. Udførte de første Udstykninger, bl. a. af Gl. Skivehus.

LORENTS LUND ERICHSEN, Landmaaler, er født d. 22. December 1825 paa „Liselund“ ved Viborg som Søn af Landinspektør E. C. A. Erichsen, Skive, (død i Skive 1889). Gift med Caroline Marie Therkildsen. Deltog som frivillig i Krigen 1849, Praksis i Skive fra 1849—1889. Har sammen med Broderen, Landinspektør Niels Bay Welling Erichsen, Silkeborg, opmaalt og matrikuleret Skive Købstads Byggegrunde. Medstifter af Skive Sparekasse og Direktør for samme 1858—89, Medlem af Ligningskommissionen.

JANUS BALTHASAR KRARUP LIND, Landinspektør, er født den 23. April 1841 i Vejrum Præstegaard i Ringkøbing Amt som Søn af Pastor Lind og Hustru, (død i Skive 1917). Gift med Christine Marie Begtrup. Praksis i Skive fra 1887—1917. Foretaget Opmaaling og Matrikulering af de nye Bygrunde samt Udstykningerne af Krabbesholm Hovedgaard. Branddirektør i Landbygningernes alm. Brandforsikring, Medlem af Skive Skyldraadskreds og Formand for Plantningsforeningen i Salling.

J. Chr. B. Engelsen,
Landinspektør.

NIKOLAJ EDINGER BALLE, Landinspektør, er født den 10. Marts 1879 i Godthaab paa Grønland som Søn af Pastor Balle. Gift med Ella de Svanenskjold. Assistent hos Landinspektør Lind fra 1903—17, selvstændig Praksis i Skive fra 1917—19, foretaget Udstykning af næsten alle Sallings Herregaarde og Tastum Sø. Landvæsenskommissær for Viborg Amt, fra 1919 ansat i Landbrugsministeriet.

JENS CHRISTIAN BALLING ENGELSEN, Landinspektør, er født den 14. Februar 1891 i Hjerl Præstegaard som Søn af Forpagter Kresten Balling Engelsen. Gift med Thyra Ingeborg Refsgaard Andersen. Praksis i Skive fra 1919. For Statens Jordudvalg udstykket Præstegaardene i Salling samt Jungetgaard og Ørslevkloster Hovedgaard, Nivellement til Vestsallingbanen. Leder af Taxationskommissionen til Fastsættelse af Erstatninger for Byggelinier langs Landevejene samt Opmaalingen af Amtets Veje i Salling og Fjends Herred. Medvirket ved Oprettelse af Parcellforeningerne „Vestervang“, „Lille Skivehus“ og „Skovbakken“, Skive. Fra 1926 Bestyrelsesmedlem i Forskønnelses- og Turistforeningen for Skive- og Omegn, overtog i 1933 Hovedparcellen af Nye Skivehus Hovedgaard.

AAGE A. ØRUM, Landinspektør, er født den 13. December 1904 i Hellerup som Søn af Kaptajn Aage Ørum og Hustru Olivia, født Arboe. Gift 1934 med Helga Knudsen. Landinspektøreksamen 1929, Volontør i Svendborg fra 1929—31, ansat i København fra 1931—33, Praksis i Skive siden 1. Juli 1933.

RINDS HERRED

RINDS HERRED er det nordøstligste i Amtet, og det omgives af Nørlyng Herred i Viborg Amt samt af Aalborg og Randers Amter.

Herredets samlede Areal udgør 40,039 ha, og Indbyggerantallet udgør ca. 14,000.

I Herredet findes følgende Sogne: Vester-Bølle, Øster-Bølle, Gedsted-Fjelsø, Simested, Testrup, Hvam-Hvilsom, Tostrup-Roum, Hersum-Vester-Bjergegrav, Klejtrup, Laastrup-Skals og Ulbjærg-Lynderup.

VESTER-BØLLE Sogns tilstødende Sogne er følgende: Øster-Bølle, Fjelsø og Gedsted. — Vester-Bølle Kirke, der er beliggende i Vester-Bølle Sogn, bestaar foruden af Koret, Apsis, Skibet og Vaabenhuset af et ret stort Taarn, der ligger mod Vest. Kirken har igennem Tiderne gennemgaaet store Forandringer og Restaureringer. I Taarnrummet staar to Marmorkister, som indeholder Ligene af General W. C. v. Lüttichau og Hustru. Under dette Gravkapel fandtes for godt 60 Aar siden en Del Kister, der indeholdt Ligene af Ejerne af Bonderup, nu Lerkenfeldt. Prædikestolen og Altertavlen, der begge bærer ejendommelige Malerier, er smukt udskaaret. Døbefonten er af Granit. Tillige findes i Kirken et Par meget gamle Lysekroner.

Svingelbjerg Kirke, der er en Filial til Vester-Bølle Kirke, er opført i Aarene 1907—08, som Erstatning for en ældre, der var nedrevet omkring Midten af det 16. Aarhundrede af den bekendte Jørgen Lykke til det fordums Bonderup. Kirken skal efter Datidens Forhold have været ret stor. Den var opført af store røde Munkesten. Af hvilken Grund den er blevet nedrevet af Hr. Ridder Jørgen Lykke, vides ikke, men man ved, at Materialet derfra benyttede han til Opførelsen af et Hus paa Lerkenfeldt. Den nuværende Kirke i Svingelbjerg bestaar foruden af Koret og Skibet af Korsfløje samt et Taarn, der ligger mod Vest.

Lerkenfeldt, der er en gammel Herregaard, blev forud kaldt Bonderup. Dette Navn beholdt den, indtil Peder Lerche 1681 oprettede den til et Stamhus. Bonderup, der var opført omkring 1570 af den bekendte Jørgen Lykke, var efter Datidens Forhold en stor og pragtfuld Gaard. Den bestod foruden Sidefløjene og nogle andre Huse af en Hovedbygning, der skal have været 7 Stokværk høj. Det hele var omgivet af store brede og dybe Grave. Ligeledes hørte der en stor og velholdt Park til. Af det forud saa stolte Bonderup findes nu kun Hovedbygningen tilbage, der dog nu kun er 2 Stokværk høj, samt et Par Fløje, der er tilbygget senere end Hovedbygningen.

Tillige findes i Sognet følgende: Præstegaard, Vandværker, Købmandsforretninger med mere.

Skolevæsenet i Vester-Bølle Sogn bestaar af følgende Skoler: Vester-Bølle Skole, Glerup Skole, Svingelbjerg Skole og Knudstrup Privatskole.

Medlemmer af Vester-Bølle Sogneraad er følgende: Gaardejer D. Dahlsen, Formand, Gaardejer J. Jensen, Gaardejer K. Dollerup, Gaardejer N. F. Dalgaard, Gaardejer P. Poulsen, Husmand P. Poulsen og Husmand Johs. Nielsen.

Aalestrup Kirke.

ØSTER-BØLLE SOGNS tilstødende Sogne er følgende: Vester-Bølle, Fjelsø, Hvam, Thestrup.

Øster-Bølle Kirke, der er beliggende i Øster-Bølle Sogn, bestaar foruden af Koret og Skibet af Taarn og et lille Vaabenhus. Altertavlen, der er fra omkring Slutningen af det 16. Aarhundrede, er smukt udstyret. Prædikestolen er ganske almindelig. Døbefonten er af Granit. Kirken er igennem Tiderne gennemgaaet ret store Restaureringer.

Aalestrup Kirke. Da Aalestrup By, der hører under Øster-Bølle Sogn, stadig voksede, opstod der Ønske hos Beboerne i Aalestrup om at faa en egen Kirke, idet Beboerne, naar de vilde i Kirke, var tvunget til at gaa den lange Vej til Øster-Bølle

Kirke, idet denne var Sognekirke. Stedets Sognepræst, Pastor R. Jørgensen, indbød da Aalestrup Bys Beboere til et Møde for at forhandle om, hvad der var at gøre. Der var Tale om, at Pastor Jørgensen skulde prædike i en Sal i Aalestrup et Par Gange om Maaneden, eller mulig antage en Kapellan med Bopæl i Aalestrup. Under Mødet fremkom man med Ønsket om at faa sin egen Kirke, og da der var stærk Stemning for Tanken, blev der nedsat et Udvalg til at arbejde for den. Ved Tilskud fra Staten og ved et Par Basarer, som Kirkeudvalget lod afholde, og hvor der var et Nettooverskud paa 4500 Kr., lod man da opføre Kirken. Den stod færdig den 1. September 1907, men blev af forskellige Grunde først indviet den 22. Marts 1908. Den bestaar foruden af Koret og Skibet af Apsis, Taarn og Vaabenhus. Da Kirken ikke havde noget Orgel, satte Haandværkerforeningen i Aalestrup sig i Bevægelse for om muligt at skaffe dette. Der blev allerede i Januar 1908 nedsat et Udvalg, som skulde indsamle Varer til Bortlodning ved en Tombola til Fordel for Orgelet. Paa denne Maade fik man ca. 1150 Kr. ind, og Foreningen tilskød Resten, saa der kunde blive købt et Pibeorgel til ca. 1600 Kr. Orgelet blev opsat lige før Pinsen i 1909. Altertavlen bærer et Maleri. Døbefonten er af Granit.

E. Andersen,
Sognepræst.

EINAR ANDERSEN, Sognepræst, er født d. 20. Juli 1872 som Søn af Manufakturhandler F. A. Andersen og Hustru Anne Dorthea Caroline, født Larsen. Gift 1903 med Laura Maria Tolstrup. Cand. theol. 1902, Hjælpepræst i Ryslinge Valgmenighed, kaldet som Sognepræst for Øster-Bølle Menighed siden 1908.

PEDER NIELSEN, Organist, er født d. 17. Maj 1874 i Thestrup som Søn af Arbejdsmand Lars Nielsen og Hustru Karen, f. Petersen. Gift 1926 med Maren Nielsen. Nedsat sig som Snedker i Aalestrup, ansat som Organist ved Aalestrup Kirke.

P. Nielsen.
Organist.

HANS PETER NIELSEN, Graver og Klokker, er født den 12. Juni 1868 i Guldager Simested Kommune som Søn af Niels Chr. Nielsen og Hustru. Gift 1892 med Ane Kirstine Sørensen (død). Uddannet som Murer og Tømrer, ansat som Graver og Klokker ved Aalestrup Kirke.

Tillige findes i Sognet følgende: Præstegaard, Mejerier, Realskole, Alderdomshjem, Teknisk Skole, Banker, Apotek, Brugsforeninger, Elektricitetsværk, Vandværk, Jernbanestation, en Del Fabrikker m. m.

Skolevæsenet i Øster-Bølle Sogn bestaar af følgende Skoler: Øster-Bølle Skole, Øster-Bølle Friskole, Aalestrup Realskole, Aalestrup Skole.

Skolevæsenet. Indtil 1897 maatte Børnene fra Aalestrup søge Skolen i Øster-Bølle. Men efterhaanden som Byen voksede, viste det sig snart nødvendigt at bygge en selvstændig Skole i Aalestrup, og i Sommeren 1897 byggedes da den nuværende Kommuneskole. Da Børneantallet i Løbet af faa Aar blev for stort, maatte man atter udvide, og man lod da opføre den nuværende Forskole i Sommeren 1905.

Aalestrup Realskole. I 1903 nedsatte Aalestrup Haandværkerforening et Udvalg til at udarbejde en Plan om at bygge en teknisk Skole eller en Realskole i Byen. Det vides ikke, hvilket Resultat Udvalget kom til, men nogen Realskole blev i hvert Fald ikke bygget. Alligevel blev der dog i dette Aar oprettet en Realskole i Byen. Nogle af Byens Borgere havde i Sommeren 1903 indkaldt til et Borgermøde om Spørgs-

maalet. Forfatteren, cand. phil. Th. Ewald var kommet til Stede som den, man havde tænkt sig som Leder af Skolen. — Paa Mødet var der imidlertid ikke nogen større Stemning for Sagen. Det vilde være dyrt at oprette en saadan Skole, de fleste af Beboerne var økonomisk daarligt stillede, og det hele syntes da at ville løbe ud i Sandet. Men Ewald har aabenbart haft Tro paa Sagen, og han erklærede, at han i alle Tilfælde vilde begynde Skolen. - Nogen Kapital har han aabenbart

Aalestrup Realskole.

ogsaa faaet tegnet, i hvert Fald findes i „Den danske Realskole“ 1903, Side 146 følgende Notits: „Realskole i Aalestrup. Der skal i den nærmeste Tid oprettes en Realskole i Aalestrup med cand. phil. Th. Ewald som Bestyrer. En større Garantikapital er tegnet“. Skolen aabnedes da ogsaa den 15. Maj 1903 i to smaa Værelser i Ejendommen nu Vinkelvej Nr. 2. Begyndelsen var yderst beskednen, Skolen havde kun 4 Elever, men den voksede ret hurtigt og maatte allerede efter Sommerferien flytte til større Lokaler i Vestergade Nr. 2 for atter i Oktober at være nødt til at flytte endnu engang.

Skolen flyttede til Østergade Nr. 13 og var allerede vokset til at have 41 Elever. Sogneraadet gav et aarligt Tilskud paa 25 Kroner. Imidlertid kunde det forudses, at det snart vilde blive nødvendig at bygge en selvstændig Skolebygning til Realskolen, men det var en vanskelig Sag, thi man havde ingen Penge til dette Formaal, og Byens Borgere var som sagt langtfra velhavende. En af dem, der altid havde omfattet den nye Realskole med den største Interesse, var Proprietær M. Kjeldsen til Lille Restrup. Da han nu saa, at det syntes at gaa i Staa med den planlagte Aktietegning, besluttede han sig til at bringe det Offer at bygge Skolebygningen alene, og i Sommeren 1904 blev der efter Tegning af Arkitekt Kragh, København, opført en smuk, stor Bygning. Skolebygningen, der med faa Ændringer staar endnu, som den blev opført i 1904, er en hvidkalket, toetages Bygning, beliggende i den østlige Udkant af Byen med Front mod Hobro-Hvalpsund Landevej. Det er en smuk Bygning, og den var efter de Tidens Forhold ogsaa meget rummelig. Da den blev opført, var der i Stueetagen 5 Klasseværelser og et Omklædningsrum samt tværs gennem hele Bygningen en Gymnastiksal. Paa første Sal var der to rummelige Klasseværelser, medens Resten af Pladsen var indrettet til en udmærket Lejlighed til Skolebestyreren. Endelig var der i Loftsetagen 8 store Kvistværelser bestemt til Lærere og Kostelever. Til Skolen hørte en stor Legeplads og stor Have med et samlet Areal paa over 4600 Kvadratmeter, og den havde foruden Grunden kostet ca. 20,000 Kr. at opføre. Proprietær Kjeldsen bortforpagtede Skolebygningen til de forskellige Skolebestyrere, der saa drev Skolen for egen Regning.

J. Bruun,
Skolebestyrer.

Th. Ewald, der var Søn af Forfatteren H. F. Ewald, forlod Skolen den 22. December 1905. Han afløstes af Translatør Blesing, der dog allerede forlod Skolen til Sommerferien 1906. Derefter blev Stillingen overtaget af V. Munch. Han ledede Skolen til 1909, og den 15. Februar 1909 fik han af Ministeriet meddelt Ret til at afholde Mellemskoleeksamen ved Skolen i Sommeren 1909. Hans Efterfølger var A. Diemer, der fik meddelt Ret til at afholde Realeksamen ved Skolen i 1910. Da Elevantallet var vokset saa meget, at det kneb med at faa Plads, og at Gymnastiksalen var alt for lille, byggede Proprietær Kjeldsen i Sommeren 1911 en selvstændig Gymnastiksal med Omklædningsværelse og Lejlighed til en Pedel. Samtidig blev den gamle Gymnastiksal omdannet til to gode Klasseværelser. A. Diemer ledede Skolen, indtil han den 1. Januar 1915 afløstes af den nuværende Bestyrer, J. Bruun, der havde været Lærer ved Skolen siden 1. August 1909. J. Bruun forpagtede i Begyndelsen Skolebygningen af Proprietær Kjeldsen, som de tidligere Bestyrere, men da Kjeldsen ønskede at afhænde Skolen, købte Bruun den af ham i 1919 og har siden været baade Ejer og Bestyrer af Skolen. I 1930 købte han yderligere af Proprietær Kjeldsen et Areal paa ca. 4500 Kvadratmeter umiddelbart Vest for Skolen. Dette Jordstykke er nu Sportsplads for Skolen og staar i direkte Forbindelse med Skolens Legeplads. I de senere Aar har Skolens Elevantal ligget omkring 100.

JACOB BRUUN, Skolebestyrer, er født den 13. Oktober 1880 som Søn af Gaardejer Rasmus Jensen og Hustru Jensine, født Olsen. Dimitteret 1909 fra Randers Seminarium. Studierejser i Norge, Sverige, Tyskland, Frankrig, Holland, Belgien, Østrig og England. Formand for Elektricitetsværket. Ejer og Bestyrer af Aalestrup Realskole siden 1919.

Dyrlægeboligen i Aalestrup.

Aalestrup tekniske Skole. Den 15. Januar 1898 lod daværende „Aalestrup og Omegns Haandværkerforening“ afholde en Generalforsamling, hvor der blev nedsat et Udvalg for Oprettelsen af en teknisk Skole. At det var Alvor ses af, at der straks blev bevilget 50 Kr. til Dækning af Forarbejdet ved Skolens Oprettelse. Haandværkerforeningen havde flere Gange haft Planer oppe om at faa en Bygning til Skolen, men dette er stadig blevet udsat paa Grund af økonomiske Grunde. Skolen har nu til Huse i lejede Lokaler paa Realskolen. Der undervises 4 Aftener ugentlig i 2 Timer hver Aften, i Dansk, Regning, Bogføring, Frihaandstegning, Geometri m. m. Haandværkerlærlingene kan, efter at have gaaet paa Skolen og udstaaet deres Læretid, aflægge Svendep prøve her. Elevantallet er ca. 55. Forstander er Murermester J. Baandrup. Skolen modtager Tilskud fra Amtet, Staten, Kommunen og Varelotteriet.

Hobro-Løgstør Banen er aabnet for Drift i Juli 1893, og Viborg-Aalestrup Banen er aabnet for Drift i September 1893. Til at begynde med var man lidt i Vildrede med, hvor man skulde anlægge Stationen, idet dette vilde betyde et stort Opsving for den By, hvor den vilde blive anlagt. — Endelig blev det bestemt, at det burde være Aalestrup, og Stationsbygningen blev da opført her.

AAGE SVENNESEN, Stationsforstander, er født den 24. Januar 1879 som Søn af afdøde Lærer J. Svennesen og Hustru Sara. Gift 1912 med Marie Gjeddebæk. Ansat som Stationsforstander i Aalestrup.

Aa. Svennesen,
Stationsforstander.

Aalestrup Elektricitetsværk blev anlagt i 1912 af et Konsortium. Det var forsynet med Dieselmotorer, og da Krigen standsede al Tilførsel af Olie, maatte man se sig om efter en anden Kraftkilde. Da det snævre Konsortium, som ejede Værket, ikke turde løbe den Risiko, der var forbundet med de store Omkostninger, som de nødvendige Forandringer vilde medføre, blev der dannet et større Konsortium med ca. 40 Interessenter. Det nye Selskab købte Elektricitetsværket og installerede et Sugegasanlæg, saa Værket igen blev leveringsdygtig. Værket er siden da undergaaet ret store Udvidelser m. m. Værket ledes af en Bestyrer.

JENS KRISTIAN NIELSEN, Bestyrer, er født den 3. Juli 1888 som Søn af Landmand Jens Nielsen og Hustru Johanne, født Mikkelsen. Gift 1915 med Maren Rausing. Ansat som Bestyrer af Aalestrup Elektricitetsværk.

Aalestrup Landbobank. Efter at det en Tid lang Mand og Mand imellem havde været drøftet at oprette et Bankinstitut i Aalestrup, og efter at Trangen til et saadant var blevet mere og mere fastslaaet, sammentraadte i Sommeren 1905 en Komité af 10 lokale Mænd, der besluttede at arbejde for Oprettelsen af en Bank for Aalestrup og Omegn.

Efter at der var tegnet en Aktiekapital paa 60,000 Kr. ved personlig Henvendelse til Folk i Byen og paa Egnen, afholdtes den konstituerende Generalforsamling paa Aalestrup Stationskro den 7. September 1905, paa hvilket Møde, der vedtoges Love for den nye Bank, og hvor der valgtes Bankraad og Direktion.

Til Bankens første Direktion valgtes Rentier C. Mogensen og Fabrikant J. Jacobsen, begge af Aalestrup, og som Bogholder antoges J. M. Abildgaard, der var Assistent i Lemvig Bank. Som Formand for Bankraadet valgtes Postmester C. Sillasen.

Banken paabegyndte sin Virksomhed den 1. December s. A. i Lokaler i Direktør C. Mogensens Ejendom, men i 1914 opførte Banken sin egen Ejendom paa Vestergade.

Aalestrup Landbobank.

300,000 Kr. og med en Reservekapital paa ca. 200,000 Kr. — Direktør C. Mogensén afgik allerede ved Døden i 1907, og da Direktør J. Jacobsen ligeledes døde i 1916, ansattes Bogholder Abildgaard som adm. Direktør. Siden 1932 har S. Therkildsen været Meddirektør.

Bankens nuværende Bestyrelse bestaar af Gaardejer Chr. Laustsen, Østerbølle, Exportør P. Jepsen, Aalestrup, og Købmand Leth Sørensen, Hvam, med førstnævnte som Formand.

JENS M. ABILDGAARD, Bankdirektør, er født d. 18. Juni 1879 i Nr. Lem som Søn af Gaardejer Peter Abildgaard og Hustru Sofie. Gift 1910 med Meta Jørgensen. Uddannet i Lemvig Bank. Ansat som adm. Direktør for Aalestrup Landbobank.

Aalestrup Eksportslagteri. I 1907 nedsatte nuværende Med-ejer af Aalestrup Eksportslagteri, Exportør P. Jepsen, sig i Aalestrup som Slagtermester, dog uden Butik; thi han saa, at Eksporten indeholdt store Muligheder, og han tog straks fat paa at udnytte disse, idet han med stor Energi og Dygtighed begyndte at foretage Opkøb og slagte til Udlandet. Imidlertid kom der en ny Forordning om Tilsyn med Udførsel af Kød, og denne blev Anledning til det nuværende Eksportslagteri, idet der i Forordningen var den Bestemmelse, at de smaa private Slagtehusé ikke kunde godkendes til Slagtning til Eksport m. m.

P. Jepsen forstod da straks, at der skulde et nyt Slagtehus til. Sammen med Slagtermestrene M. C. Larsen og L. C. Rold lod han paa en til Formaalet velbeliggende

Lokalerne i denne Ejendom har dog allerede vist sig at være for smaa efter den Udvikling, som Banken i Aarene derefter har gennemgaaet, saaledes at man staar overfor en Ombygning af Ejendommen. Bankens Aktiekapital paa 60,000 Kr. udvidedes i 1917 til 120,000 Kr. og i 1918 til 250,000 Kr.

Ved Cyklefabriken „Jyden“s Fallit i 1922 paaførtes Banken saa betydeligt Tab, at Aktiekapitalen maatte nedskrives til 125,000 Kr., medens der samtidigt tegnedes Præferenceaktier til et Beløb af 175,000 Kr., saaledes at Bankens Aktiekapital derefter udgjorde 300,000 Kr.

Ved Udløbet af Aaret 1930 havde Banken imidlertid opsparet saa store Reserver, saa at de almindelige Aktier ved Friaktier igen forhøjedes til Kr. 250,000, ligesom der samtidigt tegnedes almindelige nye Aktier for 50,000 Kr., saaledes at Præferenceaktierne kunde indfries, og hvorefter Banken nu arbejder med en Aktiekapital paa

J. M. Abildgaard,
adm. Direktør.

Aalestrup Eksportslagteri.

portslagteriet er der senere opført et Tarmrenseri og Skindhus, hvor Tarmhandler og Skindhändler residerer med deres Medhjælpere.

Ligeledes blev der i 1925 opført en Kølehal, 15 $\frac{1}{2}$ Meter lang og 8 Meter i Bredden. I Aaret 1926 naaede man den største Slagtning, nemlig 7000 Stkr. ialt, i 1933 var man oppe paa et Antal af 6400 Stkr.

PETER JEPSEN, Slagtermester, er født d. 1. Juli 1884 som Søn af Gaardmand Jens Peter Jepsen og Hustru Kirstine, født Nielsen. Gift 1907 med Oluffe Severine Lange. Medindehaver af Aalestrup Eksportslagteri, i Bestyrelsen for Aalestrup Landbobank.

Grund tæt ved Banen opføre et Slagtehus. Slagteriet blev godkendt af Myndighederne, og d. 11. September 1909 blev det taget i Brug. I 1911 rejste Lars Rold til Amerika, og Slagtermester M. P. Pedersen overtog da dennes Part i Slagteriet og har saaledes været Medejner i 24 Aar. — Senere købte Jepsen og Pedersen M. C. Larsens Part. Til Eks-

P. Jepsen,
Slagtermester.

Sidelmann Jacobsens Møbelfabrik.

Sidelmann Jacobsens Møbelfabrik i Aalestrup. Umiddelbart ved Landevejen og Jernbanelinien efter Hobro ligger Sidelmann Jacobsens Møbelfabrik, øst for Aalestrup. Jacobsen kom til Aalestrup i 1925, og købte nogle tomme Bygninger, der tidligere havde været Trikotagefabrik. Her blev saa indrettet Møbelfabrik. - Til at begynde med beskæftigede Fabrikken 2-3

Mand, men lige før den brændte, var man oppe paa 19—20 Mand, nu beskæftiger Fabrikken ca. 30 Mand. I 1929 brændte Fabrikken lige til Grunden, men blev atter

opført, og i Sommerens Løb blev der opført en Fløj til ud mod Banen. Paa Fabrikken fremstilles der mest hvide Soveværelser i Fyrretræ, dog er man i de senere Aar begyndt paa at fremstille dyrere Varer i polerede Soveværelser af Birketræ. Møblerne sælges over hele Landet, og Salget sker direkte til Møbelhandlerne.

S. Jacobsen.
Fabrikant.

De færdige Møbler bliver alle afsendt med Banen.

Omsætningen var i 1931 ca. $\frac{1}{4}$ Million Kr. Fabriken er fuldt ud moderne indrettet.

SIDELMANN JACOBSEN, Fabrikant, er født den 26. April 1881 som Søn af Muremester Søren Jacobsen og Hustru Jensine. Gift 1917 med Nielsine Petersen. Lært Snedkerfaget hos Snedkermester Fr. Petersen, Holstebro, de første Aar efter Læretiden arbejdet som Svend og fra 1912 som Værkfører paa „Thor“, Horsens, Grejsdalens Stolefabrik og Aarhus Savværk. Indehaver af Sidelmann Jacobsens Møbelfabrik i Aalestrup siden 1925.

Aalestrup Haandværker- og Borgerforening. Allerede i 1894 var der samlet saa mange Haandværkere i Aalestrup By, at man savnede en Forening til at varetage de fælles Interesser. Og der blev da paa en Generalforsamling den 21. Oktober 1894 stiftet en Forening under Navnet „Aalestrup og Omegns Haandværkerforening“. Foreningen begyndte med 21 Medlemmer, og den første Bestyrelse bestod af følgende Mænd: Bødker O. M. Johnsen, Bager K. Sørensen, Skomager J. Pedersen, Maler A. Aalkjær og Snedker K. L. Nørgaard. Bødker Johnsen blev valgt til Foreningens første Formand fra 1894—98, derefter var følgende Formænd: Skomager Jens Pedersen fra 1899—1900, Skomager Justesen fra 1900—02, Murer Madsen fra 1902—05, Snedker Nørgaard fra 1905—08.

§ 5 i Haandværkerforeningens Love lød saaledes: „En Betingelse for at blive Medlem af Foreningen er, at han har 3 à 4 Aars faglig Uddannelse“. Af Forhandlingsprotokollen ses det, at denne Bestemmelse blev strengt overholdt — særlig i Foreningens første Aar. Der var ganske vist en anden Paragraf, som tillod at ikke-faglærte kunde blive passive Medlemmer, men uden Stemmeret.

Det var derfor ikke uden Grund, at der i 1904 blev oprettet en Borgerforening med Opgaver af mere selskabelig Natur. Den havde til Formand Dr. Østerbye, og de to Foreninger supplerede egentlig ganske godt hinanden, selv om de maaske ogsaa konkurrerede lidt. Men adskillige fandt dog, at Byen var for lille for to saadanne Foreninger, og der blev gjort Forsøg paa at slaa dem sammen. Trods nogen Modstand lykkedes det, og ved en Generalforsamling den 29. Oktober 1908 blev Sammensvejsningen fuldbyrdet. Den nye Forening fik Navnet Aalestrup Haandværker- og Borgerforening, og da dens Opgaver ikke faldt helt sammen med den gamle Forenings, var Lovene blevet helt omarbejdet.

Foreningens Formaal er: at samle Beboerne i Aalestrup i een Forening for at støtte alt, hvad der tjener til Fremme af Byens Tarv ved Haandværk, Handel, Industri og andre Erhvervsgrene, samt efter Evne at støtte enhver god Sag, der fremkommer i borgerlig Interesse, og søge at opretholde og fremme Aalestrup Bys Udvikling, hvilket den ogsaa har gjort tilfulde. Den første Formand for Haandværker- og Borgerforeningen efter de to Foreningers Sammenslutning var Bagermester C. M. Graversen.

Den nuværende Bestyrelse bestaar af følgende: Muremester J. Baandrup, Formand, Gartner A. P. Larsen, Næstformand, Ølhandler Chr. Jensen, Kasserer, Installatør V. Bojsen, Realskolelærer A. J. Gammelgaard, Værkfører M. Jensen og Bødkermester, Sogneraadformand C. Sørensen.

J. Baandrup,
Murermester.

A. P. Larsen,
Gartner.

V. E. Bojsen,
Installatør.

C. V. Sørensen,
Sogneraadsformand.

JENS BAANDRUP, Murermester, er født den 2. Juni 1881 som Søn af Anders Baandrup og Hustru Sidsel, født Dahlsen. Gift 1910 med Mariane Jensen. Udlært som Murer, nedsat sig som Murermester i Aalestrup, Formand for Aalestrup Vandværk, Formand for Aalestrup Haandværker- og Borgerforening, Formand og Forstander for Teknisk Skole, i Bestyrelsen for Sammenslutningen af Haandværkerforeningen under Fællesrepræsentationen i Viborg Amt.

ANDERS PETER LARSEN, Gartner, er født den 9. November 1885 som Søn af Landmand Berthel Christian Larsen og Hustru Mariane, født Svenningsen. Gift med Marie Jensen. Uddannet som Gartner, Indehaver af Aalestrup Handelsgartneri, Næstformand for Aalestrup Haandværker- og Borgerforening.

VIGGO EMIL BOJSEN, Installatør, er født den 27. Marts 1897 som Søn af Anders Skarup Bojsen og Hustru Marie, født Uhrbrandt. Gift med Petra Nielsen. Uddannet som Installatør, Overmontør i en Aarrække hos Firmaet A. Philipsen & Co. i Viborg. Begyndte i 1926 en elektrisk Installationsforretning og Radioforretning i Aalestrup med Autorisation for Himmerlands Elektricitetsforsyning og Elektricitetsselskabet Gudenaæns Opland, samt for Aalestrup By og Opland, Medlem af Bestyrelsen for Aalestrup Haandværker- og Borgerforening og Formand for denne Forenings Festudvalg.

CHARLES VILHELM SØRENSEN, Bødkermester, Sogneraadsformand, er født den 14. September 1877 som Søn af Skræder Peter Sørensen og Hustru Thora, født Moltzen. Gift 1905 med Eline Nielsen. Uddannet som Bødker, nedsat sig som Bødkermester i Aalestrup, Formand for Øster-Bølle Sogneraad, Medlem af Bestyrelsen for Aalestrup Haandværkerforening, tidligere Formand for samme i en Aarrække.

PEDER ANDERSEN, Direktør, er født den 22. April 1868, som Søn af Gaardejer Niels Andersen og Hustru Marie, født Stouby. Gift 1893 med Sine Nielsen. Uddannet som Mejerist, derefter overgaaet til Handels- og Fabrikations-Virksomhed, Direktør for Aktieselskabet „Jyden“ i Aalestrup.

VERMUND JENSEN, Sparekassedirektør, er født den 25. November 1895 som Søn af Kaptajn H. P. Vermund og Hustru Karoline, født Holm. Gift 1923 med Ella Erichsen. Uddannet ved forskellige Banker, 10 Aar ved Andelsbanken i København, ansat som Sparekassedirektør v. Aalestrup og Omegns Sparekasse.

Aalestrup Sparekasse.

CARL JOHAN STREIBIG, Sagfører, er født den 25. Januar 1904 som Søn af Kaptajn C. Streibig og Hustru Therese, født Hancke. Gift 1931 med Erna Larsen. Student 1923 fra Helsingør, cand. jur. 1929, Fuldmægtig hos Sagfører Worsøe, overtog dennes Sagførerforretning i 1934.

CHRISTIAN SØNDERGAARD, Dyrlæge, er født den 31. Oktober 1889 som Søn af Gaardejer L. P. Søndergaard og Hustru Maren, født Paulsen. Gift 1915 med Sine Klstrup. Dyrlægeeksamen 1910, nedsat sig som praktiserende Dyrlæge i Aalestrup siden 1911.

SØREN HOLGER DAM, Læge, er født den 20. December 1877 som Søn af Vinhandler N. S. Dam og Hustru Petra, født Koch. Gift 1927 med Lilli Skeel-Gjedsted. Student 1896, Kandidattjeneste ved forskellige Hospitaler, nedsat sig som praktiserende Læge i Aalestrup siden 1914.

SØREN INGVAR D JENSEN, Politibetjent, er født den 6. August 1888 som Søn af Jens Ditlev Jensen og Hustru Kristine, født Kramer. Gift 1918 med Thora Giversen. Uddannet som Landmand, Sergent i Hæren fra 1914—19, ansat som Politibetjent i Aalestrup.

PETER JØRGENSEN, Restauratør, er født den 27. Juni 1860 som Søn af Husmand Jørgen Petersen og Hustru Dortha, født Vistidatter. Gift 1. Gang 1883 med Christiane Laursen (død), 2. Gang 1911 med Anna Jensen. Uddannet som Tjener, Indehaver af Aalestrup Jernbanerestauratør.

P. Andersen,
Direktør.

C. J. Streibig,
Sagfører.

Chr. Søndergaard,
Dyrlæge.

S. H. Dam,
Læge.

ANTON RINDS, Redaktør, er født d. 19. Juni 1879 som Søn af Gaardejer Søren Nielsen og Hustru Ane Marie, født Hansen. Gift 1908 med Laura Sine Andersen. Uddannet som Barber, nedsat sig som Barbermester i Aalestrup, Redaktør for Aalestrup Dagblad „Himmerland“, tidligere Formand for Aalestrup Haandværker- og Borgerforening.

CARL MARIUS GRAVERSEN, Bagermester, er født den 1. Maj 1875 som Søn af A. M. C. Graversen og Hustru Bertha Marie, født Olsen. Gift 1897 med Ane Marie Jørgensen. Uddannet som Bager, siden 1900 Bagermester i Aalestrup, Medlem af Øster-Bølle Sogneraad, tidligere Formand for Aalestrup Haandværker- og Borgerforening i 2 Perioder, m. m.

S. I. Jensen,
Politibetjent.

P. Jørgensen,
Restauratør.

A. Rinds,
Redaktør.

C. M. Graversen,
Bagermester.

PETER LAURITSEN, Fabrikant, er født den 11. Maj 1878 som Søn af Husmand Laust Lausen og Hustru Anna, født Jensen. Gift 1904 med Berthine Sørensen (død). Indehaver af P. Lauritsen og Søns Møbelfabrik i Aalestrup.

OTTO SØRENSEN, Fabrikant, er født den 19. Marts 1866 som Søn af Stenhugger Knud Sørensen og Hustru Cecilie, f. Bech. Gift 1893 med Anna Kirstine Hoppe. Indehaver af Aalestrup Cementvarefabrik.

CHRISTIAN PETER HAUBRO, Fabrikant, er født d. 27. Jan. 1891 som Søn af Gaardmand Peter Haubro og Hustru Ane Kirstine, født Petersen. Gift 1921 med Marie Petersen. Indehaver af Uldvarefabriken i Aalestrup.

AAGE CHRISTIANSEN, Tømmerhandler, er født den 8. Maj 1906 som Søn af Kriminalbetjent H. Christiansen og Hustru Kathrine, født Jørgensen. Gift 1933 med Tekla Christensen. Indehaver af Aalestrup Tømmerhandel.

JENS HUUS, Ægekspor-tør, er født den 27. Juni 1895 som Søn af Landpost Jens Huss og Hustru Ane Kirstine, f. Nielsen. Gift 1919 med Elvine Møller. Indehaver af Aalestrup Ægeksporst.

JENS CHRISTIAN JENSEN, Vulkanisør, er født den 30. April 1898 som Søn af afdøde Husmand Christoffer Jensen og Hustru Ellen Kathrine, født Nielsen. Gift 1924 med Helga Christensen. Indehaver af Aalestrup Vulkaniseringsanstalt.

CHRISTEN INGVAR D OLESEN, Sadelmagermester, er født den 8. Januar 1885 som Søn af Gaardejer Christen Olesen og Hustru Ida Margrethe. Gift 1910 med Marie Jensen. Nedsat sig som Sadelmagermester i Aalestrup, driver tillige Møbelforretning samme Sted.

ALFRED OTTINUS CHRISTENSEN-MADSEN, Stationsleder, er født den 10. Marts 1904 som Søn af Gaardejer Chresten Madsen og Hustru Marie, født Sørensen. Gift 1930 med Johanne Rasmussen. Uddannet som Mekaniker, paa Kursus i 1931 hos Falcks Redningskorps i Aarhus, ansat som Stationsleder af Falcks Redningskorps i Aalestrup.

ANDREAS LUND, Uddeler, er født den 29. November 1895 som Søn af Gaardejer Jens Chr. Lund og Hustru Maten, født Jensen. Gift 1920 med Laura Andersen. Uddannet som Uddeler, ansat som Uddeler ved Aalestrup og Omegns Brugsforening.

P. Lauritsen & Søn's Møbelfabrik.

TAGE ROSE, Købmand, er født d. 16. Marts 1910 som Søn af afdøde Købm. S. Rose og Hustru Kathrine, født Kjær. Uddannet ved Handelen, nedsat sig som Købmand i Aalestrup.

EDUARD WALDEMAR ERICHSEN, Købmand, er født den 22. September 1870 som Søn af Overbetjent E. Erichsen og Hustru Elisabeth. - Gift 1897 med Wilhelmine Elisabeth E. Uddannet ved Handelen, nedsat sig som Købmand i Aalestrup.

Parti fra Falcks Redningskorps i Aalestrup.

Chr. P. Haubro,
Fabrikant.

J. Huus,
Ægeksporør.

Chr. I. Olsen,
Sadelmagermester.

T. Rose,
Købmand.

MARTIN LAURSEN NØRGAARD, Murermester, er født den 20. Oktober 1863 som Søn af afdøde Gaardejer Lauge Laust Christensen-Nørgaard og Hustru Inger Marie, født Andersen. Gift 1896 med Andrea Christiansen. Uddannet som Murer, nedsat sig som Murermester i Aalestrup.

M. L. Nørgaard,
Murermester.

PETER CHRISTENSEN KORNUM, Skomagermester, er født d. 20. Februar 1889 som Søn af Christen Christensen og Hustru Maren Kathrine, født Andersen. Gift 1913 med Karen Handrup. Uddannet som Skomager, nedsat sig som Skomagermester i Aalestrup.

JENS HANSEN, Snedkermester, er født d. 17. December 1872 som Søn af Hans Christian Christensen og Hustru Else Johanne, født Simonsen. Gift 1898 med Karen Marie Laustesen. Uddannet som Snedker, nedsat sig som Snedkermester i Aalestrup.

J. Hansen,
Snedkermester.

CARL ANDERSEN, Fotograf, er født den 25. Maj 1890 som Søn af Gartner Johannes Andersen og Hustru Marie, født Asmussen. Uddannet som Fotograf, nedsat sig som Fotograf i Aalestrup.

sig som Fotograf i Aalestrup.

Medlemmer af Øster-Bølle Sogneraad er følgende: Bødkermester C. Sørensen, Formand, Gaardejer A. Andersen, Smedemester K. Olsen, Bagermester C. M. Graversen, Skomagermester H. M. Andreasen, Arbejdsmand J. Ulbjerg Sørensen, Gaardejer Kr. Pedersen.

KLEJTRUP SOGNS tilstødende Sogne er følgende: Hersum, Roum, Hvilsum, Lindum, Bigum, Vammen.

Klejtrup Kirke, der er beliggende i Klejtrup Sogn tæt ved Byen, bestaar foruden af Koret og Skibet af Vaabenhus samt et Taarn, der ligger mod Vest. Altertavlen, der bærer et Maleri, er formodentlig fra omkring Begyndelsen af det 17. Aarhundrede. Prædikestolen, der bærer nogle Billeder, er i samme Stil som Altertavlen. Døbefonten, der er af Granit, bærer nogle udhuggede Løvefigurer.

I Klejtrup Sogn findes det kendte Klejtrup Voldsted, der skal være Resterne af en Borg af samme Navn. Der siges, at dette Slot fordum laa i Klejtrup Sø, og var det i gamle Viser omsungne Brattingsborg.

I Sognet findes tillige: Andelsmejeri, Møller, Brugsforening, Hotel, Elektricitetsværk, Maskinsnedkeri m. m.

Skolevæsenet i Klejtrup Sogn bestaar af følgende 2 Skoler: Klejtrup Skole og Hejring Skole.

Medlemmer af Klejtrup Sogneraad er følgende: Gaardejer K. Sørensen, Formand, Husmand P. Knudsen, Ekviperingshandler C. H. Christensen, Husmand S. C. Nielsen, P. Hermansen, J. M. Nøhr og N. Toft.

TESTRUP SOGNS tilstødende Sogne er følgende: Simested, Øster-Bølle. — Testrup Kirke, der er beliggende i Testrup Sogn, er opført omkring 1434 til Ære for Skt. Katrine, det var fordum en ret stor Kirke, der baade havde Skib, Kor, Korsarme, Apsis samt et stort Taarn, der havde 2 Klokker, hvoraf den ene blev givet til Viborg Domkirke i 1567, da dennes Klokke ved Branden var smeltet. Af denne fordum saa prægtige Kirke er nu kun tilbage Koret og Apsis samt den østlige Hvælving af Skibet. Altertavlen, der er ret ubetydelig, bærer en Del Ornamenten. Prædikestolen er smukt udskaaret.

Tillige findes i Sognet følgende: Vandværk, Brugsforening, Mølle m. m.

Skolevæsenet i Testrup Sogn bestaar kun af 1 Skole, nemlig Testrup Skole.

Medlemmer af Testrup Sogneraad er følgende: Husmand K. Skamris, Formand, Gaardejer N. N. Bach, Husmand Jens Sørensen, Skovejer N. Guldbjerg, Gaardejer C. Sørensen.

GEDSTED-FJELSØ Kommunes tilstødende Sogne er følgende: Vester-Bølle, Ulfbjerg, Tostrup, Hvamme, Øster-Bølle.

Landsbyen Gedsted, som nu for en Del er en Fabriksby, ligner nærmest en stor Stationsby. Den ligger 30 km Nord for Viborg, 34 km Syd for Løgstør og 31 km Vest for Hobro, og Landevejene for ovennævnte Købstæder støder sammen midt i Byen, hvor der er en aaben Plads, som kaldes Torvet.

Limfjorden, som ligger et Par km Sydvest for Byen, har langt tilbage i Tiden gaaget tæt ind til denne, altsaa over Egnene Vest for. Fra disse gaar der op mod Nordsiden af Gedsted en Enghale, som kaldes Bækkæret, og som da ogsaa stod under Vand. Efter mundtlig Meddelelse skal der i den Tid have været Sejlads ind til Byen, og flere Navne stadfæster, at det har været saaledes. En Brink mellem Engen og Bækkæret er nemlig blevet kaldt Landingshøjen, og den vestlige Ende af Bækkæret er paa et gammelt Kort benævnt som Skibsbroengen. Engen Vest for Højen var for ca. 100 Aar siden saa blød, at der maatte bruges Pisk til Hestene for at faa dem til at gaa derover, ud til den fastere Eng. Dette bløde Sted har altsaa været Sejlløbet. I en Plantage nærmere ud imod Fjorden er der en Brink, som kaldes Redningshøjen, hvilket Navn kunde tyde paa, at der nærved denne engang er blevet reddet nogle fra at drukne.

Gedsted er en over 800 Aar gammel By; thi i en Beretning om Krigene mellem Svend Grathe og Knud Magnussøn staar der, at efter at Svend i 1150 havde vundet Sejr over Knud ved Viborg, slog han atter denne ved Gedsted 1154.

Det næste Aarstal, der kan anføres, hvori Gedsted nævnes, er 1289, da Erik Menved den 1. Marts dette Aar fra Gedstedgaard udstedte nogle Privilegier til Vitskøl Kloster. Navnet skrives da Geestadt eller Geestath, og det er sikkert nok denne gammeldags Stavemaade af Byens Navn, der ligger til Grund for den Formodning, at Gedsted engang skal have været en Købstad. Der er nemlig intet andet, der kan tyde derpaa. — Godsejer Chr. Sørensen Testrup, som døde 1730, og blev Herredsfoged, har i sin Rinds Herreds Krønik gjort den Bemærkning om Gedsted, at den tilforn har været en af de største Byer i Herredets Sogne, men er nu en forarmet By. En af Aarsagerne til denne Tilbagegang maa søges i de store Skatter, Dronning Margrethe paalagde Beboerne, og da de ikke kunde udrede dem, har de set sig nødsaget til at sælge deres Gaarde til hende. Følgende Uddrag af Arkivregistraturer IV. udviser nemlig, hvorledes hun 1408 købte en Del Gaarde i Gedsted. Brødrene Peder Sommer, Peder og Thomas Gedsted, hvis Vaaben var Hovedet af en Gedebuk, solgte, tilskødede og afhændte 1408 nogle Gaarde i Gedsted, som de havde arvet efter deres Fader, Troels Gedsted, til Dronning Margrethe plus hendes Arvinger og Efterkommere. Først en beboet Gaard, i hvilken Nisse Jakobsen boede, en ligeledes beboet Gaard, som Nisse Ovensøn boede i, en Gaard, som Maltis Piltersøn beboede, en Gaard, som Jens Fane boede i, Gedstedgaard, som Bratsa beboede, samt Brændegaard. Ligeledes en øde Gaard, i hvilken Mikkel Skomager boede, og et ligeledes øde Bolsted, som Kjeld beboede. For alle disse forskrevne Gaardes Tilliggender, intet undtaget, erkender vi os fyldestgjorte derfor at have oppebaaret. Datum 1408.

Gedsted Kirke er en af de sydligste Bygninger i Byen og ligger omtrent midt i den ret store Kirkegaard. De 3 af Stendigerne, som omgiver denne, var oprindelige meget brede, indtil 6 Alen, men da de i sidste Halvdel af forrige Aarhundrede blev omsat, blev de opført smallere og højere, som de nu staar. Det fjerde Dige, det imod Skolehaven, staar uforandret. Kirkegaarden med sine mange klippede Hække

Gedsted Kirke.

og meget høje Træer, hvoraf der er temmelig mange, er baade hyggelig og smuk. Den holdes i pæn Orden, og der er mange og enkelte ret store Gravmonumenter.

Kirken bestod oprindelig kun af Skibet og Koret, og den var bygget af tilhuggede Kampesten i romansk Stil. Taarnet og Fløjene imod Syd og Nord er senere tilbygget. Taarnet er for Størstedelen opført af raa tilhuggede Kampesten. Oprindeligt har der været 2 Indgangsdøre til Kirken, hvilket den tilmurede Portal paa Sydsiden bærer Vidne om. Vaabenhuset paa Nordsiden er fra en langt senere Tid og er med sine takkede Gavle opført i gotisk Stil, altsaa uden at der er taget Hensyn til Kirkens ældre Stil. Den meget svære jernbeslaaede Egetræsdør, der fandtes inde i Kirken, er nu i 1934 kommen til Ære og Værdighed, idet man har fjernet Malingen, saa den nu har faaet sit oprindelige Udseende. Korsarmene stammer fra den seneste Middelalder. I 1884 blev Ydermuren paa Kirkens Sydside og den sydlige Korsarm ombygget, og i 1895 fortsattes Ombygningen hele Koret rundt.

I det nybyggede blev der indsat Jernvinduer med Blyindfatning til Ruderne, og for faa Aar siden blev der skænket 2 Glasmalerier til Vinduerne i Koret. Skibet og Koret har efter Kirkens ældste Stil, Loft. Korsarmene er derimod i gotisk Stil med spidse Hvælvinger og Buer, og ved disses Opførelse er Korbuen brudt ned og opført igen med spids Bue, ligesom Buen ind til Rummet under Taarnet ogsaa er spids. Nogle Kalkmalerier paa Korbuen, der er fra den sidste katolske Tid, og som forestiller Viborg-Bispens Vaaben sammen med slørede, stivnede Træk af Apostlene Peder, Matthæus, Thomas og Andreas, har i mange Aar været overkalkede, men er for faa Aar siden blevet fremdraget af Konservator Rothe fra Nationalmuseet. Ved samme Lejlighed afdækkede han ogsaa et Kalkmaleri af „Den hellige Erasmus Martyrium“ i den nordre Korsarm. Under Gulvet i den nordre Korsarm har der været et Gravkammer, hvori det menes, at Ligene af nogle af de ældre Præster har været nedsatte, hvilket er meget sandsynligt, da 6 à 8 af de ældste Præster efter Reformationen er døde i Gedsted. Efter at Ligene var optagne og begravede vedblev der at være Hul igennem Ydermuren ned til Gravkammeret. Da Kirken godt en Snes Aar havde været opvarmet ved Kakkelovn, fik den i 1923 Varmeapparat. Dette blev opstillet, omtrent hvor Nedgangen til Gravkammeret fra Kirken havde været, og Kammeret benyttes nu til Brændsel og Fyrrum, og der hvor Hullet havde været, blev indsat en Dør.

Altartavlen er i Højrenæssancestil fra ca. 1610. I 1920 gennemgik Altartavlen saavel som Fløjene en grundig tiltrængt Restaurering og blev opmalet i sine stærke oprindelige Farver. Det gamle Alterbillede af Fru Ingemann blev ombyttet med et nyt smukt Billede af Jesu Korsfæstelse, der var malet af Pastor C. L. Toft ved St. Hans Hospital ved Roskilde. Alterbordet er romansk og er paa Siderne dækket af Paneler med allegoriske Billeder fra Begyndelsen af det 18. Aarhundrede. Ovenpaa Bordet fandtes der i 1920 et lille Rum, som en Æske, med Benstumper i, og der menes, at det skal være Relikvier af de 11,000 Jomfruer, som Historien fortæller, at Kirken har været indviet til.

Prædikestolen er fra omtrent samme Tid som Altartavlen med Malerier af de 4 Evangelister. Disse Malerier, som i 1853 var blevet overmalede, blev i 1920 fremkaldt igen og restaureredes. Paa Opgangspanelet blev der samme Aar fremkaldt 3 Billeder, hvoraf det nederste er et Portræt af den anden lutherske Præst, Jakob Brazen, med hans Navn og Vaaben. Paa Stolpen, der bærer Prædikestolen, er der udskåret et Billede af en Laks, hvilken Fisk de fire første Præster efter Reformationen har taget Navn efter. Den gamle Præstetavle med de ældste Præsters Navne fra Reformationen blev ved samme Lejlighed opmalet paany. Døbefonten er en gammel Stenfont uden

Udhugning eller Sirater. I 1922 blev der i Taarnet opstillet et Ur med Klokkespil. Det er skænket til Kirken af Frk. Theodora Gronemann, som havde været Farmaceut hos Apoteker Steen Steensen Topp i Farsø. Uret havde før haft sin Plads paa Sorgenfri. Det formenes, at Frk. Gronemann har givet 12,000 Kr. for dette.

Fjelsø Kirke, der er beliggende i Fjelsø Sogn, bestaar foruden af Koret og Skibet af Vaabenhus og et Taarn, der ligger mod Vest. Altertavlen bærer Malerier fra omkring Slutningen af det 19. Aarhundrede. Prædikestolen er i 1924 opmalet og restaureret. Døbefonten er af Granit.

HANS NIELSEN HØJGAARD, Provst, er født den 25. November 1873 som Søn af Gaardejer Chr. P. Hansen Højgaard og Hustru Anna, født Hansen. Gift 1901 med Anna Johansen. Cand. theol. 1899, derefter 6 Aar ved Skolevæsenet, kaldet som Sognepræst for Gedsted Menighed.

Tillige findes i Kommunen følgende: Præstegaard, Brugsforeninger, Spare- og Laanekasse, Elektricitetsværk, Vandværker, Afholdshotel, Mejerier, Møller, en Del Fabrikker med mere.

Skolevæsenet i Gedsted-Fjelsø Kommune bestaar af følgende Skoler: Gedsted Skole, Bystrup Skole, Fjelsø Skole og Klotrup Skole.

Gedsted Skolevæsen. Degnene skulde i ældre Tid selv vedligeholde Skolebygningerne, og da Jens Tegl 1755 overtog Embedet, var Degneboligen i Gedsted meget forfalden. Efter en Optegnelse fra 1. Oktober 1771 var den endnu i maadelig Tilstand. Det lader dog til, at der er gaaet lang Tid, inden der er bleven gjort videre til dens Forbedring; thi ved en Visitats 1818 bemærkes der i Ministerialbogen følgende: „Til

H. N. Højgaard,
Provst.

Gedsted Lærerbolig.

stor Skade og Sinkelse for Skoleholdet er endnu af Mangel for at kunne faa et ønsket Laan intet nyt Skolehus i Gedsted blevet opført“. Dette, som endelig senere blev opført, var en Bindingsværksbygning med Facaden mod Vest. Skolestuen var i den sydlige Ende, og Gulvet i den bestod af Kampesten. Der var to flade Borde, et til Drengene og et til Pigerne, og Bordet saavel som Bænkene hvilede paa nedrammede Pæle i Gulvet. Kakkellovnen var en stor rusten Bilæggerovn. Lærerens Lejlighed bestod kun af et Par Stuer, et Køkken og vel ogsaa et lille Bryggers. Paa en Strimmel Jord mellem Skolehaven og Holmmarksvejen var der Gymnastikplads. Nord for Haven laa Udhuset. Paa dens Plads blev der i 1860 opført en ny Skolebygning, og den gamle blev saa indrettet til Udhus. 1906 blev der oprettet Andenlærerembede ved Skolen, og samme Aar blev den nuværende Skolebygning med 2 Skolestuer og Lejlighed til Andenlæreren opført. Omtrent paa samme Plads, hvorpaa Skolen fra 1860 laa, blev der 1915 bygget en ny Førstelærerbolig. Af Degne og Skoleholdere i Gedsted kan

Chr. Kjellerup,
pens. Førstelærer.

nævnes: Jakob Degn, der i 1668 skulde betale 1 Rdl. i Krigsskat, Ole Bach eller Borch, der døde i 1755, Jens Jensen Tegl, død 1795, Laust eller Lars Tegl, død 1817, Hans, kaldet Sprutmager-Hans, Ove Christensen, Skoleholder Thomas Nielsen (Spillemand), Degn Søren Jakobsen, død 1845, Degn Niels Paulsen, død 1873, Chr. Kjellerup, der tog sin Afsked i 1910, K. A. Knudsen, der er den nuværende Førstelærer.

K. A. Knudsen,
Førstelærer.

CHRESTEN KJELLERUP, pens. Førstelærer, er født den 16. April 1848 i Asmild Sogn som Søn af Gaardmand Hans Christensen Kjellerup og Hustru Kirsten Marie, født

Jensdatter. Gift 1. Gang 1875 med Kristine Jensen (død), 2. Gang 1886 med Kristine Enevoldsen. Dimitteret 1870 fra Ranum Seminarium, Førstelærer ved Gedsted Skolevæsen indtil 1910, da Kjellerup tog sin Afsked, tidligere Formand for Gedsted Sygekasse, Husflidsforeningen, Foredragsforeningen m. m.

KNUD ANDERSEN KNUDSEN, Førstelærer, er født den 18. November 1883 som Søn af Niels Knudsen og Hustru Margrethe, født Jensen. Gift 1917 med Andrea Marie Sørensen Torp. Dimitteret 1904 fra Ranum Seminarium, ansat som Lærer ved Gedsted Skole 1906, og siden 1910 som Førstelærer ved samme Skole.

Gedsted Kro. Gaardmand Laust Christensen Dalsgaard, som 1826 blev Ejer af Gaarden Matr. Nr. 5a, der da laa omtrent, hvor Dr. Traustedt nu bor, var saa vidt vides den første Kromand i Gedsted. I 1850 købte han en Gaard, som laa oppe midt i Byen, og denne overdrog han i 1853 til sin Søn, Jens Chr. Dalsgaard, som der skulde have haft Krohold. Men da han lod vente med at søge Bevilling dertil, kom en ung beslutsom Mand ved Navn Peder Byrialsen fra Alstrup ham i Forkøbet. Denne købte nemlig en Ejendom tæt ved Gedstedbro og lod i Hast Bygninger opføre paa den. Han søgte saa Aalborg Amt om Krobevilling der, som ogsaa uden Vanskelighed blev ham givet. Der var saa Kroen i 25 Aar, og i den Tid havde den ikke mindre end 3 Ejere, hvoraf Søren Christian Sørensen var den sidste. Da der saa i 1878 var blevet oprettet Postkontor i Gedsted, og en kørende Postforbindelse mellem denne og Viborg var kommen i Gang, blev der Stemning for at faa Kroen flyttet op til Gedsted igen. Søren Chr. Sørensen, som da var dens Ejer, vilde gerne af med den, fordi Krovæsenet var ham imod. Han mente saa at faa den bedre betalt ved at faa den op til Gedsted, og han købte derfor en Toft midt i Byen, hvorpaa han lod opføre Bygninger til Kro og Kørestald. I 1880 solgte han den til Staldforpagter i Rødkær, Anders Jakobsen, og fik 14,000 Kr. for den. Anders Jakobsen var selv en ædruelig og dygtig Mand, der satte

flere Virksomheder i Gang i Byen. Aaret før sin Død i 1926 solgte han Kroen til Gæstgiver Peder Pedersen fra Aalestrup. Denne fik kun Krobevilling med Ret til Udsækning af Spiritus i fem Aar, men ved Sognebeboernes Afstemning i 1930 blev denne Ret ham frataget med et stort Flertal.

Gedsted Andels Elektricitetsværk afholdt stiftende Generalforsamling 1918.

Grunden med paa-staaende Bygninger blev købt af Bagermester N. E. Poulsen.

Bygningerne havde indtil da været benyttede som Byens offentlige Slagtehus. — Der blev saa vedtaget at faa elektrisk Lys og Kraft i Byen, og der blev købt en 45 HK Møller & Jochum-sens Sugegasmaskine

Gedsted Andels Elektricitetsværk.

med Gasværk til Tørvefyring, der anvendtes en 24 KW Dynamo, der blev drevet ved Remtræk. Den 20. November 1922 skete imidlertid en Sprængning af saavel Maskinen som Gasværket, der begge Dele blev fuldstændig ødelagt, og ved en Generalforsamling, der afholdtes den 24. November samme Aar, blev det vedtaget at købe en 50 HK Deutz. I 1929 fik Værket installeret en 25/30 HK Deutz Diesel Motor med direkte koblet „Titan“ 16 KW Dynamo. — Prisen for Elektricitet blev ved Starten sat til 100 Øre pr. KWT for Lys og 50 Øre for Kraft. I 1922 blev denne Pris forhøjet til 140 Øre pr. KWT for Lys og 70 Øre for Kraft, hvilke er den højeste Pris, der er betalt ved Værket. I Oktober 1927 kunde Strømprisen atter nedsættes til 120 og 60 Øre. I 1929 blev den atter nedsat til 100 og 50 Øre, i Oktober 1931 blev den atter nedsat til 80 Øre for Lys og 40 Øre pr. KWT Kraft, og atter i Oktober 1934 blev Prisen yderligere nedsat til 60 Øre pr. KWT til Lys og 30 Øre til Kraft, hvilket er den nuværende Pris. Byen havde i nogle Aar, før Værket blev oprettet, anbragt en Del Lux-Lamper rundt i Byen til Gadebelysning, men disse er naturligvis for mange Aar siden erstattet med elektrisk Gadebelysning, ca. 50 Lamper.

Værket leverer gratis Strøm til Gadebelysningen, men har i de sidste Aar modtaget af Kommunen et Tilskud paa 200 Kr. aarligt. Værket har ialt opstillet 198 Maalere og ca 1600 Lampesteder, samt 95 HK i Elektromotorer. I 1933—34 var Værkets Produktion 25,000 KWT. I 1926 blev der ved Værket bygget en Bolig til Bestyreren. Værkets første Bestyrer var afdøde N. Dalsgaard, der bestyrede Værket indtil 1925, da nuværende Bestyrer, A. Chr. Hessellund, ansattes.

Værkets nuværende Bestyrelse bestaar af følgende: Bogholder S. A. Ø. Laustsen, N. Graarup, Postbud J. Jessen, Smed H. Andersen,

J. Chr. Hessellund,
Bestyrer.

Gaardejer M. Overgaard, Chauffør Carl Olsen og Cigarhandler Carlo Rasmussen, der er Formand.

ANDERS CHRISTIAN HESSELLUND, Bestyrer, er født den 1. Februar 1897 som Søn af Landmand Jens Chr. Hessellund og Hustru Maren Katrine, født Hansen. Gift 1925 med Kirstine Olsen. Uddannet og Bestyrer ved forskellige Elektricitetsværker, baade i Danmark og Amerika. Ansat som Bestyrer af Gedsted Andels Elektricitetsværk siden 1925.

Lægerne i Gedsted. I 1878 blev der af et Aktieselskab opført en Lægebolig i Gedsted, og fra samme Aar til 1886 var Dr. V. J. Dreyer praktiserende Læge der. Efter at han i nogle Aar havde praktiseret i Nørre Aaby paa Fyen, flyttede han til Ringsted, hvor han blev Distriktslæge. I 1910 blev han valgt til Direktør for Zoologisk Have, hvilken Stilling han beholdt til sin Død. Dr. N. C. Tuxen blev da den næste Læge i Gedsted, han forblev her til 1890. Efter et kort Ophold i Tranebjerg paa Samsø flyttede han til Brønderslev, hvor han 1895 blev Sygehuslæge. Dr. J. P. Traustedt overtog derefter Lægepraksisen i Gedsted. Han praktiserede som Læge i 42 Aar, indtil han i 1932 afstod den til Esper Lønborg, der døde samme Aar. Den nuværende Læge i Gedsted, Dr. Aage Lundkvist, købte saa Praksisen for ca. 6000 Kr.

AAGE LUNDKVIST, Læge, er født den 2. Februar 1905 som Søn af Førstelærer Lars Peter Olsen-Lundkvist og Hustru Ane Marie, født Christensen. Gift 1931 med Inge Stachmann. Embedseksamen Sommeren 1930, Reservelæge ved Løgstør Sygehus fra 1930—32, nedsat sig som praktiserende Læge i Gedsted Juli 1932.

Aa. Lundkvist,
Læge.

Gedsted Brugsforening. Paa en Generalforsamling den 20. Oktober 1889 blev Gedsted Brugsforening stiftet, og til dens Bestyrelse valgtes følgende Mænd: Søren Sørensen og Hans P. Nielsen af Ullits, Lærer Jakobsen, Vesterbølle, Gaardmand Jørgen Jensen, Gedsted, Gaardmand Niels Christiansen Bak, Fjelsø, og Lærer J. Poulsen, samt Husmand Niels Mortensen, Firhøje, hvilken sidste blev valgt til Formand. Foreningen begyndte i det smaa, noget i Lighed med de navnkundige Roedale Pionerer i England 1844. Den havde ingen Butik, men Medlemmerne skulde forudbestille de Varer, de ønskede. Uddelingen af disse foregik omtrent hver 14. Dag og væsentligst af Husmand Jakob Nielsen (Halkær), Firhøje. Foreningen havde straks indmeldt sig i Fællesforeningen af jydsk Brugsforeninger, og dens første Faktura derfra i 1889 var paa et Beløb af 412,09 Kr. Aaret efter lejede Foreningen den østre Fløj af Gaardmand Chr. Dalsgaards gamle Stenhus, og fra Foraaret 1890 holdt Foreningen aaben Butik der hver Tirsdag, Torsdag og Lørdag med Jakob N. Halkær som Uddeler, og fra 1. April 1891 holdtes der aaben hver Søndag, Onsdag undtagen. Foreningen gik stadig fremad, den fik flere og flere Medlemmer, og Omsætningen blev derfor ogsaa større. I August 1892 havde den 160 Medlemmer med selvstændige Husstand. Lokalet blev derfor ogsaa snart for lille, og efter forskellige Forsøg paa at faa et større Lokale købte Foreningen i December 1891 Købmand P. Paulsens Hus med tilhørende Haveplads, Matr. Nr. 30 i Gedsted, hvilken Ejendom Foreningen endnu har og driver sin Forretning fra, men der er senere efterhaanden tilbygget en hel Del. Købesummen var 4000 Kr., og der medfulgte i Handelen 5 Kakkellovne, 1 Komfur, 1 Kedel og desforuden Reoler, Hylder samt en Disk, da der før havde været Købmandsbutik.

L. I. Nielsen,
Uddeler.

Jakob N. Halkjær opsigde Pladsen som Uddeler i 1892, og Agent Fridberg fra Grenaa havde saa Pladsen til 1894, derefter fulgte fhv. Friskolelærer Hans Fred. Andersen, han var der kun til 1895, da han afløstes af Kommis Rasmus Sørensen. Efter at Sørensen i 1899 fratraadte Stillingen som Uddeler, ansattes Jakob N. Halkær, der var Uddeler til sin Død i 1920. Han efterfulgtes af Sønnen, Laurits Nielsen, som endnu besidder Stillingen.

LAURITZ INGWARD NIELSEN, Uddeler, er født den 30. Oktober 1897 i Gedsted som Søn af Uddeler Jakob Nielsen Halkær og Hustru Kirsten, født Jensen. Gift 1923 med Kirstine Pedersen. Ansat som Uddeler ved Gedsted Brugsforening siden 1920.

Gedsted Tang- & Madrattsfabrik A/S i Gedsted startedes i 1899 af Købmændene P. Thorup og Carl Petersen, Gedsted. I 1905 blev Carl Petersen Eneindehaver, og i 1913 knyttedes et Maskinsnedkeri til Fabriken. Efter Carl Petersens Død overgik Fabriken i 1930 til et Aktieselskab med Børnene som Indehavere, og med Sønnerne Frank og Aage Petersen som Ledere. Førstnævnte blev Selskabets Formand. Fabriken Specialiteter er Madrasser af enhver Art samt Soveværelsesmøbler. Ved stadige Udvidelser og ved Anskaffelser af Tidens mest moderne Maskiner, hvortil kommer en dygtig Arbejderstab paa ca. 60 Mand, har Fabriken sit Produktionsapparat i fineste Stand, og Fabrikatet er anerkendt over hele Danmark.

L. F. H. Petersen,
Direktør.

L. FRANK HOLST PEDERSEN, Direktør, er født den 30. August 1886 i Gedsted som Søn af Fabrikant Carl Petersen og Hustru Kirsten, født Holst. Gift 1909 med Johanne Jensen. Direktør for Gedsted Tang- og Madrattsfabrik i Gedsted.

AAGE A. HOLST PETERSEN, Direktør, er født d. 15. Januar 1897 i Gedsted som Søn af Fabrikant Carl Petersen og Hustru Kirsten, født Holst. Gift 1926 med Mary Fogsgaard. Direktør for Gedsted Tang- & Madrattsfabrik i Gedsted.

Aa. A. H. Petersen,
Direktør.

Gedsted Cementvarefabrik er startet i 1907 af Boelsmand Paul Andersen. Han solgte den i 1919 til Chr. Mejer Pedersen for 13,000, denne drev den til 1932. I 1934 blev den købt af den nuværende Ejer, Johs. Lauritsen, for 12,000 Kr. Fabriken er beliggende op mod en Sandbakke Vest for Byen.

Den ledes af en Bestyrer, som for Tiden er Ejnar Mogensen.

EJNER MOGENSEN, Bestyrer, er født d. 11. Oktober 1906 som Søn af Gaardejer Mogens Mogensen og Hustru Kirsten Marie, født Pedersen. Gift 1933 med Sine Sørensen. Ansat som Bestyrer for Gedsted Cementvarefabrik.

Gedsted Haandværker- og Borgerforening. I første Halvdel af 1880erne blev der af Haandværkerne i Gedsted startet en Klub, som i 1887 blev omdannet til en Haandværkerforening, der senere ogsaa blev en Landboforening. Foruden de i Gedsted boende Haandværkere og Landmænd optoges der ogsaa Medlemmer fra de nærmest beliggende Byer. Bestyrelsen bestod i 1889 af følgende 5 Medlemmer: Købmand N. A. Christensen, Købmand A. J. Ambrosius i Ulbjerg, Væver, Sogneraadsformand Johan Holst samt Snedkerne Th. Jensen og Carl Petersen. I 1885 var der blevet opført et Forsamlingshus i Byen, og i dette lod Haandværkerforeningen fra 1889 afholde Tombola i 3 Dage i Februar eller Marts Maaned, og dette fortsattes der med indtil nu i de sidste Aar. Foreningen har i Tidens Løb ladet afholde forskellige Foredrag af under-

holdende og oplysende Art. I 1918 vedtoges der paa Foreningens Generalforsamling, at den skulde søge at faa oprettet en Læsestue for Medlemmerne i Forbindelse med Sognets Bogsamling i Forsamlingshuset. Dette blev iværksat saaledes, at der siden har været offentlig Læsestue 2 Aftener ugentlig i Bogsamlingens Lokale.

Efter at der i 1920 var blevet foreslaaet, at Foreningen skulde arbejde for at faa et Lystanlæg, blev der i de to følgende Aar afholdt Basar for at skaffe Penge dertil. Der indkom saa ved disse Basarer ca. 5000 Kr. Den største Del af den gamle Skolelod, der bestod af 6 Tdr. Land, og som laa Syd for Kirkegaarden, blev saa købt og betalt med 3000 Kr. Gartner Nielsen fra Skals paatog sig Arbejdet med at anlægge Græsplæner samt foretage Beplantningen af Anlægget for 2300 Kr. Anlægget sorterer under Haandværkerforeningen. Denne har ogsaa ladet plante en Række Træer paa hver Side af Vejen fra Byen ned til Aaen.

Siden 1931 har der været afholdt Teknisk Skole i Kommunens Skolestuer 3 Aftener ugentlig, hvilket Haandværkerforeningen ogsaa har sat i Gang. Ligeledes har Foreningen bekostet 5 Luxlamper til Gadebelysningen i Byen, inden Elektricitetsværket overtog denne. Den nuværende Bestyrelse bestaar af følgende: Cigarhandler Carlo Rasmussen, der er Formand og Kasserer, Bagermester J. P. Giversen, Karetmager Kr. Lund, Ekviperingshandler N. Christensen og Manufakturhandler Niels Christensen.

Af Foreningens Formænd igennem Tiderne kan nævnes følgende: Maler Aarup, Karetmager J. Nielsen fra 1890, Rebslager Tostrup fra 1896—1906, Smedemester J. Ginnerup fra 1906—10, Smedemester H. H. Andersen fra 1910—13, Gaardmand og Slagter A. Dalsgaard fra 1913—14, Mejeribestyrer J. Forsingdal fra 1914—15, Malermester H. G. Utzen fra 1915—31, Smedemester E. Jensen fra 1931—34, og Cigarhandler Carlo Rasmussen fra 1934.

EJNER JENSEN, Smedemester, er født den 10. Februar 1903 i Løgstør som Søn af Fyrbøder Jens Peter Jensen og Hustru Bodil Sofie, født Berthelsen Langhjem. Gift 1930 med Elisabeth Jacobsen. Uddannet som Smed, nedsat sig som Smedemester i Gedsted, Formand for Gedsted Haandværker- og Borgerforening fra 1931—34.

C. Rasmussen,
Formand.

CARLO RASMUSSEN, Cigarhandler, er født den 1. November 1893 i St. Knuds Sogn i Odense som Søn af Tømrer Peter Martin Rasmussen og Hustru Ane Kirstine, født Hansen. Gift 1918 med Marie Christensen. Uddannet ved Mejerifaget, derunder Pasning af elektrisk Anlæg m. m., nedsat sig som Cigarhandler i Gedsted 1922, Formand for Gedsted Haandværker- og Borgerforening, Formand for Gedsted Andels Elektricitetsværk.

JENS CHR. JENSEN, Murermester, er født den 11. Maj 1882 i Alstrup Sogn som Søn af Gaardmand Anders Jensen og Hustru Christiane, født Nielsdatter. Gift 1910 med Maren Jensen. Uddannet som Murer, nedsat sig som Murermester i Gedsted, Formand og Forstander for Gedsted tekniske Skole, Formand for Folkebiblioteket i Gedsted m. m.

N. Chr. Krogsgaard,
Dyrlæge.

V. Ginnerup,
Sognefoged.

N. Andersen,
Distriktsjordemoder.

S. S. Torp,
Depotejer.

J. Madsen,
Handelsgartner.

NIELS CHRISTIAN KROGSGAARD, Dyrlæge, er født d. 14. September 1870 i Nørre Nissum som Søn af Gaardejer Rasmus Nielsen og Hustru Ane Kirstine, født Petersen. Gift 1896 med Olga Marie Louise Nielsen. Dyrlægeeksamen 1895, nedsat sig som praktiserende Dyrlæge i Gedsted 1920.

VILLUM GINNERUP, Gaardejer, Sognefoged, er født den 24. Juni 1886 i Gedsted som Søn af Peter Hansen Ginnerup og Hustru Kirsten, født Villumsen. Gift 1919 med Sørine Sørensen. Uddannet som Landmand, ansat som Sognefoged i Gedsted 1931 efter sin Fader.

M. Madsen,
Handelsgartner.

NIMINE ANDERSEN, Distriktsjordemoder, er født d. 16. Oktober 1886 i Uggerby Sogn som Datter af Gaard-

mand Clemens Larsen og Hustru Bodil Marie, født Nielsen. Gift 1930 med Gaardejer, Rentier Jens Andersen. Jordmodereksamen 1919, Reservejordemoder i Viborg, ansat som Distriktsjordemoder i Gedsted siden 1930.

SØREN SØRENSEN TORP, Depotejer, er født d. 14. September 1865 som Søn af Landmand Anders Sørensen og Hustru Inger Marie, født Christensen. Gift 1895 med Mette Marie Nielsen. Uddannet som Landmand, Indehaver af Carlsberg og Tuborg Depotet.

JENS MADSEN, Handelsgartner, er født den 2. September 1865 i Viborg søndre Sogn som Søn af Thomas Jensen og Hustru Mette Marie, født Madsdatter. Gift 1900 med Karen Kirstine Petersen. Uddannet som Handelsgartner, Indehaver af Handelsgartneriet J. Madsen & Søn i Gedsted.

MAGNUS MADSEN, Handelsgartner, er født den 16. August som Søn af Handelsgartner Jens Madsen og Hustru Karen Kirstine, født Petersen. Gift 1931 med Gudrun Petersen. Uddannet som Handelsgartner, Medindehaver af Handelsgartneriet J. Madsen & Søn i Gedsted.

Medlemmer af Gedsted-Fjelsø Sogneraad er følgende: Møllejer Ingvar Jensen, Formand, Arbejdsmand P. Laustsen, Gaardejer M. N. Nørgaard, Husmand K. Klausen, Gaardejer M. Rold, Gaardejer L. Lambertsen, Maler Aa. Utzen.

HERSUM VESTER-BJERREGRAV KOMMUNES tilstødende Sogne er følgende: Roum, Klejtrup, Tostrup, Skals, Pederstrup.

Hersum Kirke, der er beliggende i Hersum Sogn, bestaar foruden af Koret og Skibet af et lille Vaabehus, der ligger mod Syd. Kirken skal efter Sigende være en af de ældste i Landet, og ifølge en Indskrift, som forud fandtes paa Kirkemuren, var Kirken indviet Anno 1150 paa Skt. Laurentii Dag af Biskop Eskil, der var Biskop i Viborg. Kirken er igennem Tiderne gennemgaaet ret store Ombygninger. Altertavlen bærer et Maleri. Den prægtige Prædikestol er smukt udskaaret. Døbefonten, der er af Granit, bærer en Del udhuggede Figurer.

Vester-Bjerregrav Kirke, der er beliggende i Vester-Bjerregrav Sogn, bestaar foruden af Koret og Skibet af et Vaabehus, der ligger mod Syd. Altertavlen, der er fra omkring Midten af det 17. Aarhundrede, bærer nogle Vaabner. Prædikestolen er fra Nutiden. Under Koret er Gravkapel.

I Kommunen findes tillige følgende: Præstegaard, Brugsforeninger, Mejerier, Møller, Spare- og Laanekasse m. m.

Skolevæsenet i Hersum Vester-Bjerregrav Kommune bestaar af følgende Skoler: Vester-Bjerregrav Skole og Hersum Skole.

Medlemmer af Hersum Vester-Bjerregrav Sogneraad er følgende: Gaardejer L. K. Jensen, Gaardejer K. Jessen, Husmand S. A. Sørensen, Fru Valborg Nørskov, Husmand Anton Jensen, Husmand Niels Chr. Nielsen, Gaardejer Jens Chr. Dalsgaard.

SIMESTED SOGNS tilstødende Sogne er følgende: Testrup, Øster-Bølle, Hvamme, Hvilsum.

Simsted Kirke, der er beliggende i Simsted Sogn, bestaar foruden af Kor og Skib af Vaabenhus samt et Taarn, der ligger mod Vest. Kirkebygningerne har igennem Tiderne gennemgaaet store Restaureringer. Prædikestolen, der er ganske almindelig, bærer en Del Billeder. Altertavlen bærer et Maleri, der forestiller den Korsfæstede. Døbefonten er af Granit. — Tillige findes i Sognet følgende: Brugsforening, Afholdshotel, Mejeri, Mølle m. m.

Simsted Kirke.

Skolevæsenet i Simsted Sogn bestaar af følgende Skoler: Simsted Skole, Torup Skole, Guldager Skole, Kørsø Skole med Forskole.

Medlemmer af Simsted Sogneraad er: Gaardejer K. Holmberg, Formand, Gaardejer P. Møller, Landpost J. P. Pedersen, Gaardejer N. Sørensen, Husmand J. Madsen, Gaardejer J. Bisgaard og Gaardejer Chr. Jensen.

Hvam Kirke.

HVAM—HVILSOM KOMMUNES tilstødende Sogne er følgende: Roum, Fjelsø, Øster-Bølle, Simsted, Klejtrup.

Hvam Kirke, der er beliggende i Hvam Sogn, bestaar foruden af Kor og Skib af Vaabenhus og et lidet Taarn, der ligger mod Vest. Den gamle Altertavle, der var ganske tarvelig udstyret, blev i 1920—21 erstattet

med en ny, der bærer et Maleri, som forestiller den gode Hyrde. Prædikestolen er ganske almindelig. Døbefonten er af Granit. I Koret findes en Ligsten over Niels Harboe til Restrup, der døde 1560, og hans Hustru, Fru Birgitte Munk.

Hvilsom Kirke, der er beliggende i Hvilsom Sogn, bestaar foruden af Koret og Skibet af Vaabenhus og et Taarn, der ligger mod Vest. Altertavlen bærer en Del Malerier. Prædikestolen bærer ligeledes en Del Billeder. Døbefonten er af Granit. Kirkens Indre, der igennem Tiderne har undergaaet forskellige Forandringer, træder nu frem i en helt anden Skikkelse end fordum.

Gaarden Lille-Restrup, der er beliggende i Hvam Sogn, skal i fordums Tid have været en ret stor Gaard. Nu bestaar den af en trefløjet Hovedbygning, der er opført af Granit. Paa Midterfløjen er anbragt en Frontespice.

I Kommunen findes tillige følgende: Præstegaard, Brugsforeninger, Mejerier, Vandværk, Hotel, Møller m. m.

Skolevæsenet i Hvam-Hvilsom Kommune bestaar af følgende Skoler: Hvam Skole, Hvilsom Skole, Støttrup Skole.

Medlemmer af Hvam-Hvilsom Sogneraad er følgende: Gaardejer N. Ottesen, Formand, Gaardejer Kr. Kristoffersen, Husmand K. Ulrik, Murermester Lars Nielsen, Gaardejer Peter Bjørn, Gaardejer Marius Heisum, Købmand A. J. Kloch.

ULBJERG LYNDERUP KOMMUNES tilstødende Sogne er følgende: Laastrup, Tostrup og Gedsted.

Ulbjerg Kirke, der er beliggende i Ulbjerg Sogn, bestaar foruden af Koret og Skibet af Vaabenhus samt et Taarn, der ligger mod Vest. Kirken, der oprindeligt var opført af Kampesten, er igennem Tiderne underkastet ret store Ombygninger. Altertavlen, der siges at være fra Begyndelsen af det 17. Aarhundrede, bærer et Maleri. Prædikestolen er i samme Stil som Altertavlen. Døbefonten er af Granit.

Lynderup Kirke, der er beliggende i Lynderup Sogn, bestaar foruden af Kor, Skib og Vaabenhus af et Taarn, der ligger mod Vest. Altertavlen, der er smukt udskaaret, bærer et Maleri. Prædikestolen er fra Nutiden. I Korets nordre Væg findes indmuret en Ligsten over Stygge Rosenkrantz til Hevringholm og Lynderupgaard, der døde 1571, og af hans Hustru, Maren Knab til Gyllebo, der døde 1581. I Kirken fandtes i sin Tid en Sølvkalk, der var skænket af Dronning Margrethe. Den skal have været smukt ciceleret samt have baaret et Vaaben med 3 Løver.

O. Jacobsen,
Slagtermester.

Lynderupgaard, der i katolske Tider var en Lystgaard for Biskopperne i Viborg, er en af de skønneste Bindingsværksbygninger af Herregaardene i Nørrejylland. Den var iblandt de Gaarde, som Skipper Clement i 1534 afbrændte. Ved Reformationens Indførelse i Danmark 1536 hjemfaldt den til Kronen. 1553 solgte Kong Chr. III. Lynderup Hovedgaard og Gods til Christoffer Rosen-

krantz til Hevringholm. Derefter ejedes Gaarden af Stygge Rosenkrantz, der inden sin Død i 1571 lod Gaarden ombygge. Hans Datter, Kirsten Rosenkrantz, der var gift med Niels Skram, havde derpaa Lynderupgaard. 1607 tilhørte den Verner Parsberg (død 1646). Derefter hans Søn, Niels Parsberg, hvis Arvinger solgte den til Eggert Abildgaard 1652. Hans Enke, Dorothea Lykke, der derefter havde Lynderupgaard, skal efter Sigende have været meget ødsel, hun ødelagde baade Gaarden og Skoven, hvorfor Claus Christensen Skriver, der var Fader til Reenbergerne, lod gøre Udlæg i Hovedgaarden. Sønnen, Jens Reenberg, der havde været Rektor i Viborg, ejede derefter den. Hans Arvinger solgte Gaarden til Niels Poulsen, der overdrog den til sin Svigersøn, Johannes Juulson i Aalborg. Derefter havde Justitsraad H. H. de Lichtenberg til Bistrup Gaarden. Sidenhen har følgende Ejere haft den: Malte Friis, Ole Chr. Secher, Mogens Lottrup, Postmester Bændstrup og Købmand Jens Lund, Brødrene Jens og K. Kjeldsen, Jens Kjeldsen, K. Kjeldsen. Hovedbygningen, der omgives af dybe Grave, bestaar nu af en trefløjet Hovedbygning i to Stokværk af Bindingsværk. I Borggaarden findes et lille interessant Springvand.

I Ulbjerg Sogn ligger den Stiftelse, der er opført og stiftet i 1744 af Kommerceraad Jens Gjørup og Hustru Christence Hornemann. Stiftelsen er et Hospital, der har Plads til 4.

I Kommunen findes tillige: Præstegaard, Brugsforeninger, Møller, Mejeri, Teglværk, Destruktionsanstalt, Kro, Færgested m. m.

Skolevæsenet i Ulbjerg-Lynderup Kommune bestaar af følgende Skoler: Ulbjerg Skole, Gørup Skole, Lille-Torup Skole, Sundstrup Skole, Lynderup Skole, Rind Skole.

Rind Destruktionsanstalt er oprettet i Aaret 1924 af Slagtermester O. Jacobsen. Anstalten beskæftiger 3 Mand.

Medlemmer af Ulbjerg-Lynderup Sogneraad er følgende: Boelsmand Chr. Christensen, Formand, Sognefoged Poul Kjeldgaard, Lærer J. Svarrer, Gaardejer Chr. Mortensen, Gaardejer J. Chr. Svendsen, Boelsmand A. Chr. Stisen, Fisker J. Jeppesen.

TOSTRUP — ROUM
KOMMUNES til-
stødende Sogne er
følgende: Hvam, Fjel-
sø, Ulbjerg, Laastrup,
Skals, Vester-Bjerre-
grav, Hvilsum, Klej-
trup og Hersum.

Tostrup Kirke,
der er beliggende i
Tostrup Sogn, bestaar
foruden af Kor og
Skib af Vaabehus
samt et Taarn, der
ligger mod Vest. Al-
tertavlen, der er gan-

Parti fra Møldrup, set fra Vandtaarnet.

Parti fra Møldrup.

ske almindelige. Døbefonten er af Granit. — I Kommunen findes tillige følgende: Præstegaard, Brugsforeninger, Elektricitetsværk, Mejerier, Møller og en Del Fabriker.

Skolevæsenet i Tostrup-Roum Kommune bestaar af følgende: Tostrup Skole, Møldrup Skole, Roum Skole med Forskole.

Møldrup Idrætsforening. Der har allerede siden omkring ved Aarhundredeskiftet været dyrket Gymnastik og Fodbold i Møldrup under skiftende Foreninger med kortere eller længere Perioder, hvor det hele laa stille, dette gælder dog særlig for Fodboldspillet, da der med nogle enkelte Undtagelser har været afholdt Gymnastik hver Vinter. Fodbold havde derimod flere aarlange stille Perioder, hvilket for en stor Del skyldes, at der ingen fast Idrætsplads var i Byen, men man var henvist til at bruge en eller anden Græsmark i Byens Nærhed til Idrætsplads, og det kunde ofte knibe at finde en saadan egnet Plads til Leje.

I 1930 besluttede Møldrup Borger- og Haandværkerforening at gøre noget for at faa en Idrætsplads i Byen, og denne vedtog at købe et Areal, beliggende umiddelbart ved Foreningens Anlæg, og indrettede det til en Idrætsplads. Denne Plads var færdig til at tages i Brug i Foraaret 1931, dog foreløbig kun til Fodbold. Møldrup Idrætsforening har senere anlagt Springgrave og Løbebane, saaledes at der ogsaa kan dyrkes fri Idræt. En Kreds af Byens Idrætsinteresserede afholdt da et Møde for at faa stiftet en Forening til at varetage Idrættens Interesser, og den 17. April 1931 blev Møldrup Idrætsforening stiftet. Ved et energisk Arbejde fra Bestyrelsens og flere Medlemmers Side har Foreningen arbejdet sig op fra bar Bund til at gaa støt fremad, saadan at den nu staar med et Medlemsantal paa 550, hvoraf de 72 er aktive Medlemmer. Foreningen har desuden et betydeligt Byggefond, for hvilket der er vedtaget i Løbet af Foraaret 1935 at bygge et moderne Klubhus med Omlædningsrum, Brusebad, W. C. m. m. paa Idrætspladsen. Foreningen har været Medlem af „Jydsk Boldspil Union“ siden 1931 og af „De danske Gymnastikforeninger“ siden 1931 samt af „Vest Himmerlands Idrætsforbund“ siden 1933 og desforuden af „Jydsk Athletik-Forbund“

H. Hansen,
Kasserer.

ske almindelig, bærer et Maleri. Prædikestolen er fra samme Tidspunkt og i samme Stil som Altertavlen. — Døbefonten er af Granit.

Roum Kirke, der er beliggende i Roum Sogn, bestaar foruden af Kor og Skib af Vaabehus samt et Taarn, der ligger mod Vest. Altertavlen, der bærer et Maleri, og Prædikestolen er gan-

siden 1934. Foreningen har deltaget i flere Turneringer. Tillige har der siden Starten hver Vinter været afholdt Gymnastik fra November til Maj, for Tiden er der 4 Hold (Damer, Herrer, Smaa piger og Drengene).

Foreningen har haft følgende Formænd: W. Prætorius fra April 1931—Maj 1932, Guldberg Jensen fra Maj 1932—Maj 1933, Wulff Nielsen fra Maj 1933—Januar 1935, N. Th. Larsen, som er den nuværende Formand fra Januar 1935. Kasserer og Sekretær har siden Starten været Radiotekniker Hans Hansen.

HANS HANSEN, Radiotekniker, er født d. 19. November 1910 som Søn af Købmand Hans Hansen og Hustru Marie Kirstine, født Emanuelsen. Kasserer og Sekretær for Møldrup Idrætsforening.

P. Jensen,
Smedemester.

N. P. Møldrup,
Vejmand.

S. Chr. Nørskov,
Blikkenslagermester.

S. Jensen,
Bestyrer.

PETER JENSEN, Smedemester, er født den 30. Juni 1882 som Søn af Jens Petersen og Hustru Eva, født Johansen. Gift 1906 med Kirstine Søndergaard. Uddannet som Smed i Løvel fra 1900—03, nedsat sig som Smedemester i Møldrup, Medlem af Tostrup-Roum Sogneraad fra 1917—25, Formand for Tostrup-Roum Sygekasse fra 1915—19, Medlem af Tostrup-Roum Menighedsraad fra 1927.

CHR. CHRISTENSEN, Skomagermester, er født den 8. Juni 1875 som Søn af Lars Chr. Christensen og Hustru Ane Kirstine. Gift 1897 med Ane Mette Christensen. Uddannet som Skomager ved N. Sørensen i Skals St. i 1891, nedsat sig som Skomagermester i Møldrup.

NIELS PETER MØLDRUP, Vejmand, er født d. 5. Februar 1882 som Søn af Gaardejer Niels Kristensen Møldrup og Hustru Jensine, født Jensen. Gift 1907 med Johanne Mine Skoubjerg. Ansat ved Viborg Amts Vejvæsen som Tromlefører fra 1919—26, ansat ved samme som Vejmand fra 1926, Revisor i Viborg Amts Vejmandsforening siden 1928.

Medlemmer af Tostrup-Roum Sogneraad er følgende: Lærer N. P. Hviid, Formand, Gaardejer L. Laustsen, Husmand Kr. M. Nielsen, Husmand Anton Nielsen, Karetmager K. Christiansen, Boelsmand Jens P. Nielsen, Boelsmand Søren Taarup.

LAASTRUP SKALS KOMMUNES tilstødende Sogne er følgende: Tostrup, Ulbjerg, Lynderup, Vester-Bjerregrav, Pederstrup, Løvel, Vorde.

Laastrup Kirke, der er beliggende i Laastrup Sogn, bestaar foruden af Koret og Skibet af ét lille Vaabenhus, der ligger mod Nord. Altertavlen, der bærer et Maleri, skal være fra omkring 1617. Prædikestolen bærer en Del Malerier. Døbefonten, der er af Granit, bærer en Del udhuggede Hoveder. Tillige findes i Kirken et Par gamle interessante Alterstager.

Skals Kirke, der er beliggende i Skals Sogn, er en ret stor Bygning, der foruden Koret og Skibet bestaar af Korsarm, Vaabenhus samt et Taarn, der ligger mod Vest.

Altartavlen, der bærer et Maleri fra Nutiden, er smukt udskåret. Prædikestolen er ganske almindelig. Døbefonten, der er af Granit, bærer en Del udhuggede Figurer. Ligeledes findes her i Kirken et Par gamle Alterstager.

G. Forsingdal,
Organist.

ANDERS JEPSEN ANDERSEN, Sognepræst, er født den 29. April 1870 som Søn af Gaardejer Jeppe Andersen og Hustru Karen, født Hansen. Gift 1908 med Maren Sørensen (død). Cand. theol. 1899, Sognepræst i Nørre Snede fra 1908—18, kaldet som Sognepræst for Laastrup-Skals Menigheder siden 1918, Formand for Skolekommissionen og Menighedsraadet.

GUDRUN FORSINGDAL, Organist, er født den 28. Juni 1909 som Datter af Mejeribestyrelse N. P. Forsingdal og Hustru Laurine. Almindelig Musikuddannelse, ansat som Organist ved Skals Kirke siden 1924.

Chr. H. Henriksen,
Ringer.

INGVARD PEDERSEN, Graver og Ringer, er født d. 5. December 1890 i Skals som Søn af Gaardejer Lauritz

Pedersen og Hustru Else Marie, født Jensen. Gift 1918 med Larsine Andersen. Uddannet som Landmand, paa Skals Højskole fra 1907—08, og paa Asmildkloster 1911, ansat som Graver og Ringer ved Skals Kirke, Formand for Laastrup-Skals Kommunes Sygeplejerforening.

CHRISTIAN HJALMAR HENRIKSEN, Ringer, er født den 30. Maj 1903 i Skals Sogn som Søn af Snedker Kræsten Henriksen og Hustru Maren, født Nielsen. Gift 1929 med Mette Kjeldgaard. Uddannet som Landmand, paa „Næsgaard“ Agerbrugsskole fra 1926—27, nedsat sig som Husmand i Laastrup, ansat som Ringer ved Laastrup Kirke siden 1929.

Tillige findes i Kommunen følgende: Præstegaard, Brugsforeninger, Mejerier, Højskole, Elektricitetsværk, Jernbanestation, Landbospare- og Laanekasse, Bank, Hotel, Kro, Vandværker, en Del Fabriker m. m.

Skolevæsenet i Laastrup-Skals Kommune bestaar af følgende Skoler: Laastrup Skole, Sønder-Borup Skole, Skals Kommuneskole, Skringstrup Skole.

LAUST THORVALD NIELSEN, Enelærer, er født den 13. Marts 1898 som Søn af afdøde Møller Niels Christian Nielsen og Hustru Gertrud, født Jensen. Dimitteret 1926 fra Gedved Seminarium, ansat som Enelærer ved Laastrup Skole siden 1930.

MARIUS ANTON CARL SØRENSEN, Førstelærer, er født den 12. April 1885 som Søn af Lærer Søren Peter Sørensen og Hustru Mariane, født Marthinsen. Gift 1917 m. Christine Lorentzen. Lærer i Øster-Tørslev fra 1908—13, ansat som Førstelærer ved Skals Kommuneskole siden November 1913, tidl. Medlem af Menighedsraadet og Værgeraadet, Form. f. Viborg Amts Gymnastikforening.

HANS JENSEN HANSEN RØGLER, Andenlærer, er født d. 8. April

Skals Kommuneskole.

1885 som Søn af Skomager Henrik Hansen og Hustru Ane Marie, født Rasmussen. Gift 1919 med Helga Henneberg. Dimitteret 1913 fra Gedved Seminarium, ansat som Andenlærer ved Skals Kommuneskole siden 1915, Kasserer for Laastrup-Skals Sygekasse siden 1920.

RAGNHILD KRISTINE JENSEN, Lærerinde, er født den 17. December 1879 som Datter af pens. Lærer Jens Jensen og afd. Hustru Dorthea Kirstine Marie, født Grøndahl. Dimitteret 1910 fra Th. Langs Seminarium i Silkeborg.

L. Th. Nielsen,
Enelærer.

M. A. C. Sørensen,
Førstelærer.

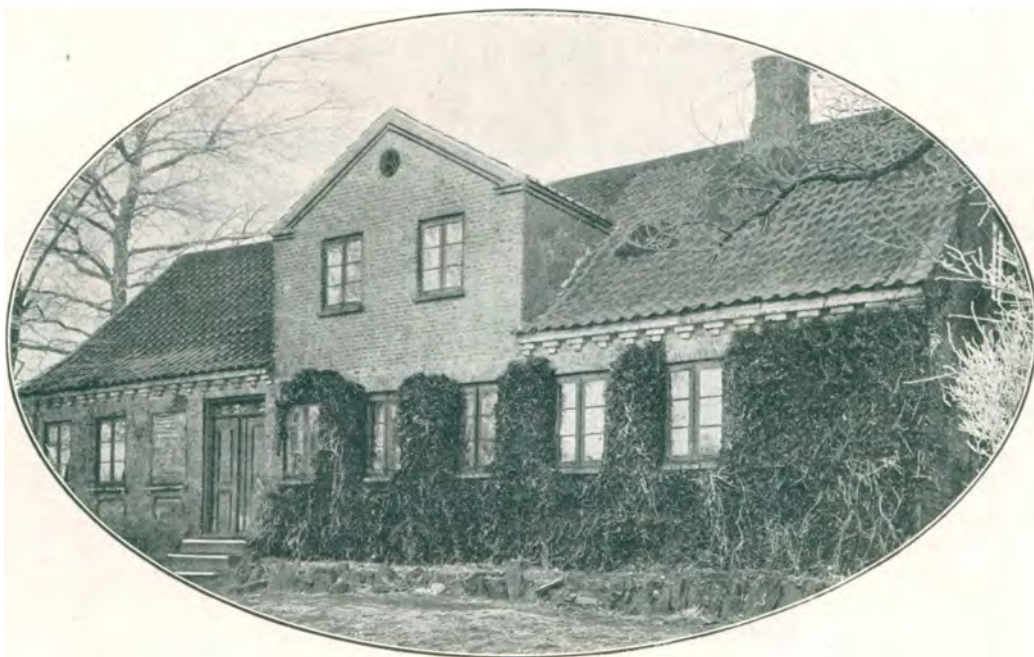
H. J. H. Røgler,
Andenlærer.

R. K. Jensen,
Lærerinde.

Skals Højskole. Syd for Byen paa en Bakke med prægtig Udsigt over „Nederhede“ og Limfjordens inderste Vig (Hjarbæk Fjord) ligger Skals Højskole. Det er en af de ældste i Landet, idet dens Oprindelse gaar saa langt tilbage som til 1868, i hvilket Aar en Kreds af Viborgegnens Mænd traadte sammen for at søge grundet en Skole for Ungdommen.

Efter adskillige og ikke altid lige lette Forhandlinger blev det vedtaget at lægge den i Skals, idet Beboerne her tilbød at give et betydeligt Tilskud for at faa den til deres By. Her købte man et mindre Hus, oprindeligt opført som Bolig for en Lærerenke, og i det begyndte da Forstander Vimtrup at holde Højskole for en Flok af Omegnens unge Mænd. Der var ikke Plads til at have dem boende paa selve Skolen, og de indkvarteredes derfor i Gaardene.

Skals gamle Højskole.

Efter et Par Aars Forløb forlod Vimtrup Skals, og hans Eftermand, Vistisen, havde egentlig kun ringe Sans for Ungdomsarbejdet, hvorfor det en Tid saa ud til, at Skolen skulde gaa til Grunde. Men med A. Nielsen (1874—88) kom der et Opsving, og Skals Højskole blev et aandeligt Centrum for saavel en Del af Fjends Herred som af Himmerland. Efter at Nielsen var gaaet over i Almueskolens Tjeneste blev P. Hviid Forstander (1888—1913) og ledede — ofte under vanskelige ydre Forhold, men altid med Tro paa sit Arbejdes Betydning — Virksomheden, indtil Sygdom tvang ham til at træde tilbage. Hviid havde selv ejet Højskolen, men nu traadte Befolkningen til og besluttede, da de gamle Lokaler var faldefærdige, utidssvarende, at opføre en helt ny Bygning. Dette skete 1914—15, og siden den Tid har Skals Højskole, efter en vanskelig Periode i de allerførste Krigsaar, kunnet glæde sig ved et jævnt og konstant Besøg af Elever, som ifølge Skolens Beliggenhed hovedsagelig er fra Viborgegnene og fra Himmerland. Siden 1913 har cand. theol. F. Elle Jensen været dens Forstander. Foruden ham underviser der 3 Lærere og 2 Lærerinder. I 1928 knyttedes en Haandværkerafdeling til Højskolen; den faglige Undervisning ved Skolen besørger af Arkitekt Aa. Gaardboe.

F. ELLE JENSEN, Forstander, er født den 30. August 1885 som Søn af Proprietær, tidl. Lærer Kr. Jensen og Hustru Margrete, født Elle. Gift 1921 med Dagmar Korsbæk Rasmussen. Ansat som Forstander ved Skals Højskole siden 1913, Næstformand i Skals Menighedsraad, Næstformand i Sønderjydsk Forening for Viborg og Omegn.

Rinds, Fjends og Nørlyng Herreders Landbo-Spare- og Laanekasse. Den 3. December 1876 afholdt Sparekassen stiftende Generalforsamling, hvor det blev vedtaget at oprette en Landbo-Spare- og Laanekasse for Rinds, Fjends og Nørlyng Herreder. Forud herfor var der selvsagt lagt et stort Arbejde af de forskellige, der havde ønsket en saadan Sparekasse oprettet. Torsdag den 14. December 1876 havde Sparekassen sin første Kontordag. Det var bestemt, at Bestyrelsesmedlemmerne to og to skulde skiftes til at være til Stede paa Kontordagene for at assistere Formanden. Virksomheden gik nu sin rolige og støtte Gang med Fremgang fra Aar til Aar.

Til at begynde med havde Sparekassen til Huse paa Skals Højskole. Her blev den saalænge Højskoleforstander Nielsen var Formand, og da Lærer U. N. Henneberg i 1887 afløste A. Nielsen flyttede Kontoret til Kommuneskolen og fik Lokale i Hennebergs Daglig- og Spisestue. De ydre Forhold, hvorunder Kassen virkede, var saaledes meget beskedne. Indtil 1907 — altsaa i 20 Aar — havde Kassen Kontor i Kommuneskolen, og i al den Tid var Hennebergs Lejlighed bogstavelig talt et offentligt Kontor. Efterhaanden som Sparekassen voksede, blev Forholdene dog tilsidst for smaa, og i 1906 blev det da besluttet at købe en passende Byggegrund, for at Kassen kunde faa sin egen Ejendom. Kort Tid efter blev en Grund købt i Nærheden af Stationen, og Aaret

F. Klausen,
Sparekassedirektør.

efter — 1907 — blev den nuværende Sparekassebygning opført. Hertil flyttedes Kontoret, som nu fik et stort lyst Lokale. Endvidere er der brandfrit Rum, Venteværelse og Privatkontor i Forbindelse med Sparekasselokalet. Desuden er der en rummelig Lejlighed til Formanden.

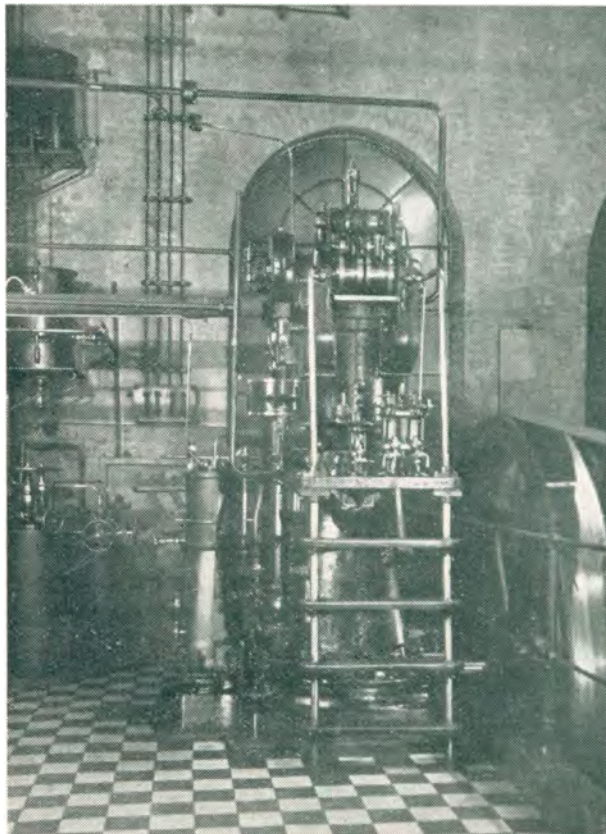
Efter Lærer Hennebergs Død i 1922 blev Købmand Frode Klausen valgt til Formand og Direktør for Kassen. Som nævnt havde Sparekassen kun een Kontordag. Denne Ordning vedvarede indtil 1922, da man gik over til 2 Kontordage, Mandag og Torsdag. Fra den 1. September 1926 havde man Kontordag hver Mandag, Onsdag og Fredag.

FRODE KLAUSEN, Sparekassedirektør, er født den 18. Oktober 1889 som Søn af afd. Gaardejer Chr. Klausen og Hustru Ane. Gift 1913 med Meta Klausen. Uddannet som Købmand, ansat som Direktør og Formand for Rinds, Fjends og Nørlyng Herreders Landbo-Spare- og Laanekasse, Medlem og Kasserer af Bestyrelsen for Centralforeningen af jydsk Sparekasser, Sekretær for Skals Borger- og Haandværkerforening.

Skals Elektricitetsværk. Ved et Møde, der afholdtes den 24. Maj 1918, stiftedes Selskabet Skals Elektricitetsværk, og til at dække Omkostningerne ved Anlægget optages, med Kommunens Garanti, et Laan paa 60,000 Kr. Anlægget blev straks begyndt under Ledelse af Ingeniør Lund, København, som Konsulent. Bygningernes Opførelse overdroges til stedlige Haandværkere, og det elektriske Anlæg til Fabrikant A. Philipsen & Co., Viborg. Arbejdet gik ret programmæssigt, idet det sattes i Drift den 17. December samme Aar, hvilken Dag saa den nyttige Strøm holdt sit Indtog i Byen. Da Værket sattes i Drift, var det forsynet med 1 Stk. 34 HK B. W. Dieselmotor som Drivkraft til Strømforsyning af ca. 50 Forbrugere. I Forhold til Værkets Kapacitet og Anlægssum var Tilslutningen temmelig lille til at opnaa rentabel Drift. Dette i Forbindelse med, at det efter Datidens Forhold ret store Laan skulde tinglyses som Forheftelse paa hver enkelt Forbrugers Ejendom, bevirkede, at der i den første Aarrække blev betydelig ringere Tilslutning end oprindelig paaregnet.

Grundet paa de med Krigen forbundne Importvanskeligheder for Brændselolie blev det i 1916 nødvendig at foretage en stærk Rationering af Strømforbruget. Dette mildnedes dog en Del ved, at en i Nærheden af Værket staaende Vindmølle blev taget i Brug som Drivkraft. I 1918 købtes en brugt 24 HK Sugegasmaskine for Tørvegass, hvormed man da var i Stand til at producere al den Strøm, som Forbrugere kunde ønske. Dette, i Forbindelse med de Vanskeligheder det forvoldte private at forsyne sig med Lys og Drivkraft, bevirkede, at Tilgangen af nye Forbrugere tog ret stærkt til i de efterfølgende Aar, og Aaret kan derfor betegnes som et Vendepunkt i Værkets Udviklingshistorie.

Ved en Tilbygning til Maskinrummet opførtes i 1923 en Bestyrerbolig. I 1929 udskiftedes den anskaffede Tørvegasmaskine med en 40 HK B. W. Dieselmotor, og iøvrigt er Udviklingen i de senere Aar gaaet gradvis frem, saaledes at det nu leverer Strøm til alle de Ejendomme, der findes inden for dets Omraade. Forbrugerantallet er nu oppe paa 190, med en Tilslutning paa

Interiør fra Elektricitetsværket.

J. N. J. Amby,
Bestyrer.

229 HK, og ca. 2500 Lampesteder. Den samlede Anlægssum + senere Udvidelser udgør 126,000 Kr. af Restgælden 5 à 6000 Kr. I 1933 var Produktionen 65,000 K.W.T. med en Salgspris for Kraft og Lys af 20 og 40, imod 60 og 120 Øre for K.W.T. i 1918. Værkets Bestyrer er J. N. J. Amby.

JENS NICOLAJ JENSEN AMBY, Bestyrer, er født den 25. December 1883 som Søn af Landmand Mads Amby og Hustru Else Kirstine, født Andersen. Gift 1914 med Katrine Møller. Uddannet paa Askov Forsøgsmølle 1910, ansat som Bestyrer af Skals Elektricitetsværk, Medlem af Foreningen for Elektricitetsværksbestyrere for Himmerlands-Kredsen.

Skals Planteskole, som er beliggende 5 Minutters Gang fra Skals Station ved Viborg-Løgstør Landevej, er grundlagt 1898. Ejendommen blev købt i Slutningen af Aaret 1897 og overtoges den 2. Januar 1898. Arealet var ca. 5 ha og henlaa som et meget forsømt Landbrug. Gennem Aarene forøgedes Ejendommens Størrelse til godt 10 ha, hvoraf ca. Halvdelen efter 5-10 Aars Forløb toges ind til Planteskole, medens Resten benyttedes til Landbrug og Køkkengartneri, hvilket er af stor Betydning, da en saadan Vekseldrift giver gode sunde Træplanter.

Viborg—Løgstørbanens Aabning i 1892 gav de mellemliggende Stationsbyer en meget stærk Vækst, og da Egnen paa denne Strækning var meget træfattig, mente A. Nielsen, at der var gode Betingelser for en Planteskole. Dette har ogsaa i rigt Maal vist sig at være rigtigt, idet Planteskolen igennem disse mange Aar til Det danske Hedeselskab og til omliggende Plantningsforeninger har leveret ca. 150,000 Løv- og Naaletræer, dog mest af de sidste. Som Resultatet af dette er Egnen nu gennemkrydset af talrige Hegn og Smaaplantninger, som er vokset frodigt og smukt op og saa at sige har forandret dennes Karakter.

Skals Planteskole.

A. Nielsen,
Planteskoleejer.

Disse Hegn og Plantninger har været af meget stor Værdi som Kulturfaktor for Landbrugets Kulturer og tilmed har de forskønnet Egnen i høj Grad. Efterhaanden som Læforholdene blev bedre, har Nielsen anlagt talrige Haver og i de senere Aar mange Frugtplantager. Landsforeningen „Dansk Frugtavl“ har slaaet fast, at der kan drives rentabel Frugtavl i Danmark, og Niensens Arbejde i denne Sags Tjeneste har ført ham frem som Formand for denne Forenings „Midtjyske Kreds“, som omfatter det meste af Viborg Amt.

I 1908 projekterede og udførte Nielsen et Anlæg i Skals By, „Rosengaarden“ kaldet, som nu er en stor Skønhed, og har bidraget i høj Grad til Forskonnelsen af denne, og hvor der igennem Aarene har været afholdt mange store Folkemøder. Under Kultur har Planteskolen stedse ca. 15,000 Frugtræer og Buske og et lignende Antal af Roser.

ANDERS NIELSEN, Planteskoleejer, er født den 3. April 1875 i Vester-Bjerregrav som Søn af Landmand, Gaardejer Morten Nielsen og Hustru Maren, født Petersen. Gift 1901 med Signe Kirstine Nørregaard. Uddannet som Handelsgartner, Indehaver af Skals Planteskole, Formand for Landsforeningen Dansk Frugtavls midtjyske Kreds.

Skals Kro, der er beliggende ved Løgstør Landevej, blev i 1911 købt paa Auktion af Murermester L. Christiansen, der lod Kroen delvis ombygge. Nu er der installeret Centralvarme, W.C., Badeværelse m. m.

Christiansen døde i Aaret 1932, og Kroen drives nu af hans Enke i samme gode Aand som forhen. — Gæstgiver Christiansen har bl. a. stiftet

Skals Kro.

Den tekniske Skole i Skals, var Æresmedlem af Borger- og Haandværkerforeningen m. m. Gæstgivergaarden er bekendt for sit gode Madsted.

KIRSTINE CHRISTIANSEN, Gæstgiverske, er født den 10. Marts 1878 i Daubjerg som Datter af Møller Johan Peter Knudsen og Hustru Inge Marie, født Andersen. Gift 1917 med afd. Gæstgiver Lauritz Christiansen. Indehaver af Skals Kro.

K. Christiansen,
Gæstgiverske.

Joh. Nüchels Eksportslagteri. Den 1. Maj 1896 etablerede Johannes Nüchel sig som selvstændig Slagtermester i Løvel, men Aaret efter flyttede han sin Forretning til Skals, hvor han slagtede en Del til Hjemmeforbrug og en Del til Eksport, særlig til

Norge, siden hen til Tyskland og England. Imidlertid kom der en ny Forordning om Tilsyn med Udførsel af Kød, og denne blev Anledning til det nuværende Eksportslagteri, idet der i Forordningen var den Bestemmelse, at de smaa private Slagtehus ikke kunde godkendes til Slagtning til Eksport m.m. Johannes Nüchel forstod da straks, at der skulde et nyt Slagtehus til, og han lod da i 1908 opføre et nyt Slagtehus, der er 28 × 15, i Stedet for det gamle, der var blevet kasseret under den nye Forordning.

JOHANNES NÜCHEL, Eksportør, er født den 18. August 1872 som Søn af Slagter Christoffer Nüchel og Hustru Ane Marie, født Nielsen. Gift 1896 med Dusine Vestergaard. Uddannet som Slagter hos Faderen, Indehaver af Joh. Nüchels Eksportslagteri i Skals.

*Joh. Nüchel,
Exportør.*

Skals Borger- og Haandværkerforening er oprettet ved et Møde den 12. December 1897. Foreningen begyndte med 30 Medlemmer og alle var Næringsdrivende. Den første Bestyrelse bestod af følgende: N. M. Dalsgaard, Formand, Maler H. König, Kasserer, Slagter P. Nielsen, Smed M. Jensen, Skomager Chr. Petersen.

Foreningen oprettede Skals tekniske Skole efter Beslutning paa et Møde i Foreningen den 27. November 1906. Undervisningen begyndte Mandag d. 3. Dec. 1906.

Borger- og Haandværkerforeningen har faaet meget godt Arbejde udrettet gennem de svundne Aar til Medlemmernes og Byens Gavn. Foreningens Arbejde igennem Tiderne har været meget omfattende. Af Mænd, der har gjort et stort Arbejde indenfor Foreningen, skal nævnes nu afdøde Laurids Christiansen, der igennem mange Aar var Murermester i Skals. Han var Formand for Foreningen i 7 Aar, og i hans Tid

blev den tekniske Skole oprettet. Senere var han i mange Aar Ejer af Skals Gæstgivergaard. Ved 25 Aars Dagen for Oprettelsen af Teknisk Skole blev der i Dagens Anledning afholdt en stor Mindefest, der var saa storslaaet og smuk, at den vist aldrig gaar nogen Deltager af Minde. Foreningen modtog denne Dag en Gave fra Gæstgiver L. Christiansen og Hustru, som bestod af en stor og værdifuld Byggegrund til Skolen.

*L. Christiansen,
afd. Æresmedlem.*

L. Christiansen udnævntes denne Dag til Æresmedlem, den eneste Æresbevisning Fore-

*A. N. Bjerregaard,
Formand.*

ningen nogensinde har uddelt. Tillige modtog Foreningen samme Dag Gaver fra Dr. M. Bostlund og Hustru, Skals, paa 500 Kr. samt 200 Kr. fra Sparekassen.

Den nuværende Bestyrelse bestaar af følgende: Urmager og Guldsmedemester A. N. Bjerregaard, Formand, Murermester H. P. Dahl, Næstformand, Snedkermester Carl Christensen, Kasserer, Sparekassedirektør A. Klausen, Sekretær, Bagermester A. Pedersen.

ANTON NIELSEN BJERREGAARD, Urmager og Guldsmed, er født den 10. August 1886 i Hjarbæk som Søn af Boelsmand, Skipper Niels Sørensen Bjerregaard og Hustru Marie Caroline, født Sørensen. Gift 1912 med Karen Marie Nielsen. Uddannet ved Faget, nedsat sig som Urmager og Guldsmed i Skals 1910, Formand i Bestyrelsen for Skals Borger- og Haandværkerforening og den Tekniske Skole siden den 23. Oktober 1917, Naturfredningsmedlem m. m.

MORTEN CHRISTENSEN BOSTLUND, Læge, er født den 6. Maj 1883 som Søn af Gaardejer, Amtsrevisor Kristian Mortensen og Hustru Mette. Gift 1911 med Martha Bostlund. Medicinsk Embedseksamen, nedsat sig som praktiserende Læge i Skals, Formand for Sundhedskommissionen i Skals.

NIELSINE CAROLINE JENSEN, Distriktsjordemoder, er født den 20. September 1876 som Datter af Landmand Peter Nielsen og Hustru Kirstine Marie. Gift 1893 med afd. Peter Johansen Jensen. Jordmodereksamen 1905, ansat som Distriktsjordemoder for Skals-Laastrup-Ulbjerg.

JOHS. CHRISTENSEN, Dyrlæge, er født den 21. Maj 1876 som Søn af Gaardejer Hans Christian Christensen og Hustru Bodil, født Larsdatter. Gift 1904 med Marie Catrine Hansen. Dyrlæge-Eksamen 1897 med 1. Karakter, nedsat sig som praktiserende Dyrlæge i Skals siden 1906, Medlem af Viborg Amts Dyrlægeforenings Bestyrelse.

Lægeboligen i Skals.

NIELS PETER FORSINGDAL, Bestyrer, er født den 24. Oktober 1875 som Søn af afd. Landmand

Lars Andersen og Hustru Maren, født Petersen. Gift 1900 med Laurine Trangbæk. Uddannet v. Mejerivæsenet, ansat som Bestyrer af Andelsmejeriet i Skals siden Maj 1908.

FELIX THEODOR JENSEN, Fabrikant, er født d. 14. Januar 1870 som Søn af Hans Jørgen Jensen og Hustru. Gift 1920 med Sørine Hansen. Indehaver af Skals Cementvarefabrik, Medlem af Laastrup-Skals Sogneraad fra 1917—20.

ANDERS NØRGAARD JENSEN, Fabrikant, er født den 23. Juni 1873 som Søn af Tømrer C. Jensen og Hustru Johanne, født Søe. Gift 1896 med Karen Christensen. Uddannet ved Faget, Indehaver af Skals Maskin- og Motorfabrik.

JENS THORVALD JENSEN AMBROSIUS, Tømmerhandler, er født den 26. Februar 1889 som Søn af Købmand A. J. Ambrosius og Hustru Marie, født Christensen Skov. Gift 1921 m. Johanne Nielsen. Uddannet ved Faget, Indehaver af A/S A. J. Ambrosius Tømmerhandel i Skals.

HOLGER BECH, Købmand, er født den 1. December 1882

Skals Korn- og Foderstofforretning.

som Søn af Husmand Anders Bech og Hustru Karen, født Knudsen. Gift 1910 med Agathe Bay. Uddannet ved Faget, Indehaver af Skals Korn- og Foderstofforretning.

NIELS CHRISTIAN EMIL MARTIN KLOTTRUP, Købmand, er født den 15. Marts 1867 som Søn af Søren Jensen Klottrup og Hustru Kirstine Marie, født Sørensen. Uddannet ved Faget, Indehaver af Crome & Goldschmidts Udsalg i Skals, Medlem af Menighedsraadet, Formand for Kirke- og Kirkegaardsudvalget, Formand for Anlægget „Rosengaarden“ i Skals.

M. C. Bostlund,
Læge.

N. C. Jensen,
Distriktsjordemoder.

Johs. Christensen,
Dyrlæge.

N. P. Forsingdal,
Bestyrer.

ARTHUR CARL PEDERSEN, Bagemester, er født den 7. December 1889 som Søn af Skomager Niels Christian Pedersen og Hustru. Gift 1920 med Dagmar Sørensen. Uddannet ved Faget, Indehaver af Skals Dampbageri, Tillidsmand for Viborg Privatbank, Medlem af Bestyrelsen for Skals Borger- og Haandværkerforening, Medlem af Bestyrelsen for Jagtforeningen.

F. Th. Jensen,
Fabrikant.

N. Chr. E. M. Klottrup,
Købmand.

A. C. Pedersen,
Bagemester.

N. Vestergaard Nüchel,
Slagtermester.

CHRESTEN JACOBSEN MØLLER NIELSEN, Bagemester, er født den 1. Marts 1880 som Søn af Lærer Julius Nielsen og Hustru Ane Marie, født Christensen. Gift 1904 m. Louise Nielsine Christine Dahl. Uddannet ved Faget, nedsat sig som Bager og Konditor i Skals.

NIELS VESTERGAARD NÜCHEL, Slagtermester, er født d. 10. Oktober 1900 som Søn af Slagtermester Johannes Nüchel og afd. Hustru Dusine Vestergaard. Gift 1924 m. Magda

Skals Andelsmejeri.

H. P. A. Hedegaard,
Fotograf.

Petersen. Uddannet ved Faget hos Faderen, nedsat sig som Slagtermester i Skals.

HANS PETER ANKER HEDEGAARD, Fotograf, er født den 4. April 1906 som Søn af Baneformand C. Hedegaard og Hustru Anna, født Sørensen. Gift 1927 med Anna Dalsgaard. Uddannet ved Faget, Indehaver af Skals fotografiske Atelier.

Medlemmer af Laastrup-Skals Sogneraad er følgende: Gaardejer N. Christiansen, Formand, Husmand Niels Th. Nielsen, Gaardejer Carl Mogensen, Arbejdsmand J. P. Pedersen, Gaardejer J. N. Jørgensen, Gaardejer M. Berg, Smed B. Madsen.

NØRLYNG HERRED

NØRLYNG HERRED grænser mod Nord til Rinds Herred, mod Vest til Fjends, mod Syd og Sydøst til Lysgaard, Middelsom og Sønderlyng Herreder og mod Nordøst til Randers Amt.

Herredets samlede Areal udgør 28,696 ha, og Indbyggerantallet udgør ca. 7800.

I Herredet ligger Viborg Købstad og følgende Sogne: Viborg Graabrødre Landdistrikt, Asmild-Tabdrup, Finderup-Dollerup-Ravnstrup, Vorde-Fiskebæk-Romlund, Rødding-Løvel-Pederstrup og Vammen-Lindum-Bigum.

VIBORG GRAABRØDRE LANDDISTRIKTS tilstødende Sogne er følgende: Vorde, Løvel og Rødding. — Landdistriktet har fælles Kirke-, Skole- og Fattigvæsen med Viborg.

Medlemmer af Viborg Graabrødre Landdistrikts Sogneraad er følgende: Gaardejer P. Møller, Formand, Boelsmand A. Andersen, Gaardejer A. Laursen, Gaardejer P. Thougard, Boelsmand Chr. Hansen.

ASMILD TABDRUP KOMMUNES tilstødende Sogne er følgende: Rødding, Vinkel, Rind, Vejrum. Asmild Kirke, som er den fjerde og nordre Fløj af det forud Asmild Kloster, skal være opført omkring Midten af det 12. Aarhundrede og indviet til St. Margrethe. Kirken skal i ældre Tider have været ikke saa lidt større, end Billedet her viser, idet den baade har haft Sideskibe og Apsis. Disse er dog vistnok

omkring Reformationens Indførelse her i Landet blevet nedrevet. Kirkens Indre er smukt udstyret, især er Altertavlen og Prædikestolen bemærkelsesværdige, idet de begge er prægtigt udskårne og stafferede, ikke mindre pompøst er det lille Pulpitur, hvorpaa er malet de 9 første oldenborgske Konger. Døbefonten er af Granit, og over denne hænger en Himmel, der ligeledes er et prægtigt Billedskærerarbejde. Tillige hænger i Kirken en gammel Lysekroner med 8 Arme.

Tabdrup Kirke, der er beliggende i Tabdrup Sogn, bestaar foruden af Apsis, Kor og Skib af et Taarn, der ligger mod Vest. Altertavlen er givet Kirken 1613 af Herman Kaas' Enke, Fru Berete Kaas. 1702 er samme opstafferet af Justitsraad og Landsdommer Hans Lange og hans Hustru, Charlotte Amalia Gyldensparre. I Kirken har fordum under Koret været Begravelse for Ejerne af Asmild Kloster. Prædikestolen er fra Slutningen af det 18. Aarhundrede.

Asmild Klosterkirke.

Asmild Kloster, der i fordums Tid var et Kloster for Nonner af Augustinerordenen, er grundlagt omkring 1170erne, dog mener nogle, at det er grundlagt før. Pontoppidan skriver bl. a. i „Danske Atlas“ om Asmild Kloster: „I det 12. Aarhundrede skal der i Viborg først have været anlagt et Nonnekloster, kaldet St. Margaretæ Kloster, af St. Augustin Orden, hvis Nonner var Søstre til de Brødre i Vor Frue Kloster i Viborg. Men af forskellige Grunde forflyttede Biskoppen disse Klosterjomfruer udenfor Byen til Asmild paa hin Side af Søen, hvor en skøn Bygning var opført til dem“. Anno 1257 har Pave Alexander den IV. taget Klostret i sin Beskyttelse, og gav Domkapitlet i Viborg Overopsynet med Nonnerne. Biskop Gunnar i Viborg var disse Søstre meget bevaagen, boede ofte her, idet Domkapitlet i Viborg havde en Gaard liggende her i Sognet. Her førte Biskop Gunnar et gæstfrit Hus, hvortil han indbød de fornemste Riddere med Fruer samt 1 eller 2 Gange om Aaret Borgerne i Viborg.

1450 nævnes Fru Else Svendsdatter som Priorinde for Klostret. Ved Reformationen tilfaldt Klostret Kronen, og 1538 gav Kong Frederik den III. Klostret i Forlening til Anders Skeel. Siden fik den afsatte Biskop, Stygge Krumpen, af Kongen Klostret paa Livstid, og han døde her 1551. 1561 gav Kong Frederik den II. Asmild Kloster i Forlening til Jørgen Urne. Da Klostret ved Reformationen var inddraget under Kronen, blev det gjort til et Len, og af Lensmænd kan nævnes: Admiral Peder Munk, Landsdommer Mogens Juel til Pallesbjerg m. fl. I 1608 var Klosteret meget brøstfældigt, hvorfor Kong Kristian IV. befalede Statholderen i Norge at skaffe Enevold Kruse, der var Landsdommer i Jylland og tillige havde Klostret i Forlening, en Del Legater m. m., til Restaurering af Asmild Kloster. 1622 var Niels Krag til Trudsholm baade Landsdommer og Befalingsmand paa Asmild.

1671 solgte Kongen Klostret til Landsdommer, Kancelliraad Villum Lange. 1694 tilhørte den Sønnen, Justitsraad og Landsdommer Hans Lange, hvis Enke 1744 afstod

Asmildklosters Landbrugsskole.

den til Svigersønnen Kaptajn Joh. Braem. Denne solgte Gaarden 1787 til N. Schou, der i 1804 solgte den til Landsdommer Henrik Muhle Hoff. I 1809 solgtes Hovedgaarden til Justitsraad B. Bruun, hvis Enke skødede Gaarden til Sønnen, Højesterets-assessor P. D. Bruun, Sønnen, Etatsraad G. J. F. Bruun, havde saa Gaarden til sin Død i 1901. Derefter overtoges den af Kammerherre Lüttichau til Tjele. I 1905 overtog P. Pedersen Gaarden, men solgte den allerede 1907 til Viborg Kommune.

Af dette Kloster staar nu kun Kirken, idet Resten af dets Bygninger blev ødelagt ved en Ildebrand, der hærgede Klosteret i 1713—14. Siden blev dets Bygninger erstattet med en trefløjet Bygning i Bindingsværk, hvoraf de 2 Fløje ligeledes ved en Ildebrand forsvandt.

Asmildklosters Landbrugsskole, der er opført paa en Parcel af Asmildkloster i 1908 af Arkitekt Ulrik Plesner, bestaar foruden af Hovedbygningen af nogle Avlsbygninger. Hovedbygningen, der er af Grundmur, rummer foruden Boligen til Forstanderen, Skolelokale, Værelser til 76 Elever samt Værelser til Personalet. Skolen, der er oprettet af Viborg Amts landøkonomiske Selskab, afholder i Vinterhalvaaret Kursus for almindelig Landbrug samt i Sommerhalvaaret for Skovbrug.

Tillige findes i Kommunen følgende: Præstegaard, Jernbanestation, Møller, Vandværk, Mejeri, en Del Fabrikker m. m.

Skolevæsenet i Asmild-Tabdrup Kommune bestaar af følgende Skoler: Overlund Skole, Brunshaab Skole, Tabdrup Skole.

Medlemmer af Asmild-Tabdrup Sogneraad er følgende: Lærer N. Overgaard Jensen, Formand, Gaardejer S. Jensen Sørensen, Arbejdsmand N. Munk, Boelsmand J. Hald Pedersen, Boelsmand S. Hansen, Amtsvandinspektør J. Vestergaard, Gaardejer R. Christensen.

FINDERUPDOLLERUPRAVN-
STRUP KOMMUNES tilstø-
dende Sogne er følgende: Møn-
sted, Dagbjerg, Frederiks,
Almind, Lysgaard, Romlund, Nr.
Borris, Gammelstrup.

Finderup Kirke, der er be-
liggende i Finderup Sogn, bestaar
af Kor, Skib, Vaabenhús og et
lille Taarn. Koret blev fordum
benyttet som Gravkapel. Alter-
tavlen er ganske interessant.
Prædikestolen er smukt udskaa-
ret. Døbefonten er af Granit.

Niels Bugges Taarn.

Dollerup Kirke, der er beliggende i Dollerup Sogn, bestaar foruden af Koret og Skibet af et lille Vaabenhús. Kirken skal efter Sigende være opført af en Nonne. Altertavlen bærer et Maleri. Prædikestolen er ganske almindelig. Døbefonten er af Granit.

Ravnstrup Kirke, der er beliggende i Ravnstrup Sogn, bestaar af Kor, Skib, Vaa-
benhús samt et lille Taarn, der ligger mod Vest. Altertavlen og Prædikestolen er i
Renæssancestil. Døbefonten er af Granit.

Herregaarden Hald, der hører til en af Jyllands kendte Gaarde, var fordum et
befæstet Slot, der paany var blevet opført af den i Historien bekendte Niels Bugge,
som laa i Uenighed med Kong Valdemar, og som 1358 blev slaæet ihjel af Borgerne

Hald Sø med Ruinen af Niels Bugges Borg.

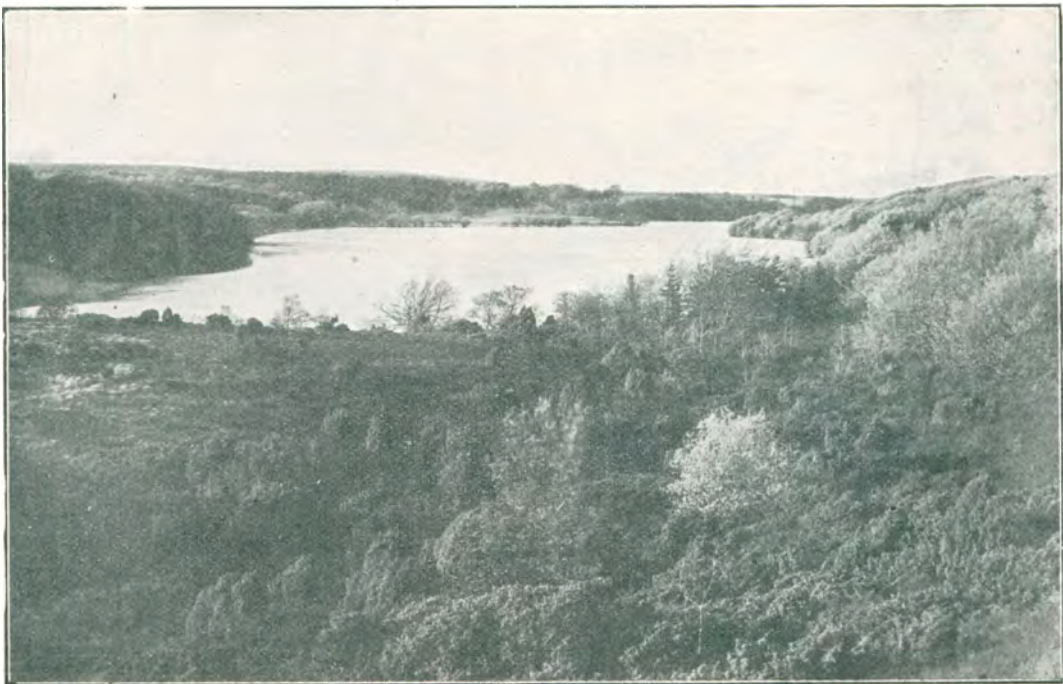
Hald Hovedgaard.

i Middelfart. Efter Niels Bugges Død købte Kong Valdemar Gaarden af Gotskalk Skarpenberg, der var gift med Elisabeth Bugge. 1393 gav Dronning Margrethe Hald Slot og Gods til „Biskops-Bordet“ i Viborg, imod at de skulde nedbryde Hald Slot og bruge dets Materiale til Domkirkens Bygning, samt at holde en aarlig Messe- og Mindefest i Viborg Domkirke for hende og hendes Forældres Sjæle. Denne Gave til Bispestolen i Viborg stadfæstede Kong Erik af Pommern 1404. I 1528 lod Biskop Jørgen Friis Borgen paany opføre og befæstede den med en

fast og stærk Vold af Frygt for at blive overfaldet af Borgerne i Viborg. Under Kampene i Reformationstiden her i Landet maatte ovennævnte Biskop Jørgen Friis selv prøve det af ham opførte Fangetaarn paa Hald Slot.

I Kong Frederik den II.s Tid skal Slottet have været noget forfalden, hvorfor Kongen 1577 befalede Lensmanden Niels Jonsson at lade det restaurere, og sidenhen har Kong Christian den IV. ogsaa ladet det forbedre.

Da Slottet ved Reformationen var inddraget under Kronen blev Hald Residens for Lensmændene over Hald Len. Disse Lensmænd var tillige Stiftsbefalingsmænd

Udsigt over den sydlige Ende af Hald Sø fra Ravnsbjerg.

over Viborg Stift. Af Lensmænd paa Hald Slot, førend det kom i Biskoppernes Besiddelse, er kun kendt Jacob Nielsen, der 1375 var Hovedsmand paa Hald og Skivehus. Af Lensmænd i Hald Len efter Reformationen kan nævnes følgende: Henrik Rantzau til Lynderupgaard 1539, Henrich Blome 1540, Christopher Rosenkrantz til Lynderupgaard 1541—43, Hr. Otto Krumpen til Trudsholm 1544—68, Corfitz Wiffert til Næs 1569—73, Niels Jonsson Wiffert til Torstedlund 1573—83, Niels Skram til Urup 1584, Jørgen Skram til Hastrup 1585—91, Henrich Below til Spøttrup 1592—96, Jørgen Friis til Krastrup 1597—1601, Christen Holch til Højgaard 1602—10, Keld Krabbe til Brusgaard 1611 til sin Død i 1612, Knud Gyldenstjerne til Thim 1613—36, Jørgen Seefeld til Visborg 1637, Ebbe Ulfeld til Urup 1648, Frands Povisch 1650—52, Mogens Arnfeldt til Rugaard 1655, Ulrik Christian Gyldenløve 1657, Ove Gedde til Tommerup, der var den sidste Lensmand, han døde 1660.

Derefter blev Hald Slot med underlagte Gods sat i Pant til Brødrene Josef og Samuel de Lima, som af Kong Frederik den III. den 25. Oktober 1664 fik Skøde paa Hald. Disse besad Slottet til 1703, da Samuel de Limas Enke solgte Hald Slot og Gods til Generalmajor Gregers Daa, og hvorom der blev lavet et Vers med følgende Titel: „Hals Frydeskrig, da den blev befriet fra det jødiske Slaveri ved den højædle og velbyrdige Herre Daa“. Han lod det gamle forfaldne Slot, som Biskop Jørgen Friis havde opført, nedbryde, og opførte Hald lidt nærmere Søen end det nuværende, og lod anlægge det smukke franske Haveanlæg med Terrasser og Alléer.

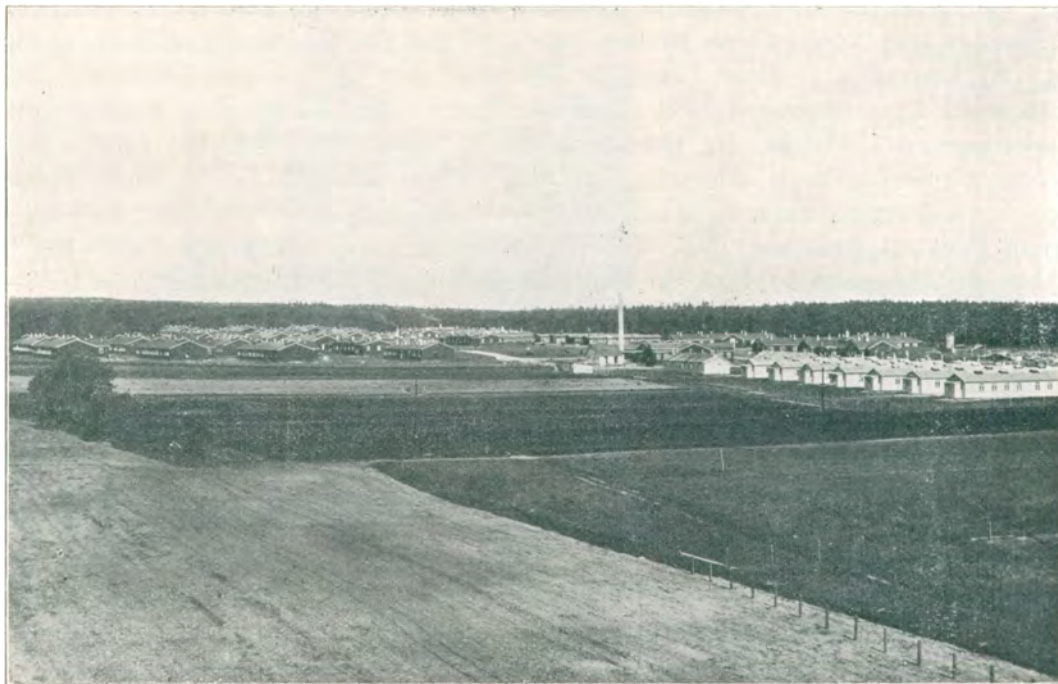
I 1750 solgtes Hald til Kammerherre Frederik Schinkel, der lod opføre den nuværende Hovedbygning, som bestaar af et enkelt Hus, 1 Stokværk, der bærer et taarnagtigt Midterparti, som er 3 Stokværk høj og 3 Fag bredt.

I Nærheden af Finderup blev Kong Erik Glipping den 22. November 1286 myrdet i en derliggende Lade. Efter Drabet blev Laden stukket i Brand, og paa dets Sted blev omkring 1287—88 opført et ret stort Bodskapel, der dog atter blev nedrevet ca. halvtredie Aarhundrede derefter. Grundstenene af dette Bodskapel er i Nutiden atter fundet, og her har Statsraad Thor Lange i Aaret 1891 rejst et Kors af Granit til Minde om Kong Erik Glippings Drab.

Tillige findes i Kommunen følgende: Præstegaard, Brugsforeninger, Mejerier, Plan-tørbolig, Vandværker, Møller, Hotel, Folkekuranstalt, en Del Fabrikker m. m.

Skolevæsenet i Finderup-Dollerup-Ravnstrup Kommune bestaar af følgende: Finderup Skole, Finderup Forskole, Dollerup Skole, Ravnstrup Skole, Ravnstrup Forskole.

Dansk Røde Kors Folkekuranstalt ved Hald i Dollerup-Finderup-Ravnstrup Kommune føres i historisk Henseende ikke længere tilbage i Tiden end til 1922, men Egnen her omkring har forlængst sat sin Mærkepæl i vor Historie. Saaledes ligger som før nævnt ikke langt fra Kuranstalten det ældgamle Hald, der føres helt tilbage til den tidlige Middelalder. I den senere Middelalder er den befæstede Borg flyttet, og af de første og oprindelige Borge er der intet tilbage. Kun Borgvolden, stærkt ødelagt, fortæller os, at her har ligget en Borg, og heromkring, paa de Jorder, der kranser de ældgamle Minder, oprettedes i forrige Aarhundrede en Lejrplads, og her holdtes militære Lejrøvelser i Tiden fra 1868—80. Det var store Dage i de Tider, Militæret samledes her, det bragte ikke alene sit eget Liv og Humør med sig, men gav ogsaa økonomisk Udbytte for den nærliggende Købstad. Her var Kronsprins Frederik Øverstbefalende i 1874 og 1877, og til Minde om den Tid afsløredes der den 6. Juli 1906 en Mindesten i Egeskoven.

En Afdeling af Lazaretlejren ved Hald.

Omtrentlig paa samme Areal, hvor disse militære Øvelser afholdtes, oprettedes der i Aaret 1917 under Verdenskrigen en Lazaretlejr for fremmede Krigsfanger, saavel tyske og østrigske som fra de allieredes Hære, alle saa svage, at de maatte anses for uegnede til at gøre aktiv Tjeneste. Her kunde optages 1200 Krigsfanger. Verdenskrigen ophørte, denne saavel som andre lignende Lazaretlejre havde tilendebragt sin Mission, den stod nu tom og forladt. Spørgsmaalet om dens Anvendelse til andet Brug blev optaget.

Hald-Lejren ligger 6 km fra Viborg, Vest for Viborg-Herning-Vejen, omspændende et Areal paa 46 ha, indrammet af Løv- og Naaleskov, kun mod Øst er der fri Udsigt. Jorderne er ret tørre med Sandunderlag og ligger mellem 21 og 30 m over Havet og tilhører Hovedgaarden Hald. De klimatiske Forhold paa Egnen regnes for særdeles fortræffelige, saaledes nævnes, at der i Aaret 1933 var en Middeltemperatur paa 7,9 Gr. Regnmængden 658 mm, fordelt paa 174 Dage, 273 Dage med Solskin. Hertil kommer, at hele Egnen afgiver de pragtfuldeste Muligheder for Spadsereture, saaledes den gamle Egeskov, der i mange Partier er ejendommelig i sin Skønhed, Turen over Hovedgaarden, de gamle Voldsteder ned til Hald Sø over mod Ravnsbjerg lyngklædte Bakker til Finderup med Korset over Erik Glipping, ja, saaledes frembyder Egnen de skønneste Landskaber, stadig nye trods gammelkendte.

Bygningen af Lazaretlejren paabegyndtes i Januar 1917, og allerede i Maj samme Aar modtoges de første Krigsfanger. Alle Bygninger blev tegnet af Arkitekt Thorv. Andersen, København. Lazaretlejren var i Brug som saadan til Foraaret 1918. I Tiden derfra og til 1920 gav den Husly for løsladte eller undvegne Krigsfanger. Da nu Lejren egentlig var ubenyttet, fremstod der Tanker om dens videre Benyttelse; thi det viste sig, at saavel Bygninger som sanitære Anlæg m. v. var saa godt udførte og af saa solidt Materiale, at hele denne Barakby særdeles godt kunde holde i mange Aar ved en passende Vedligeholdelse.

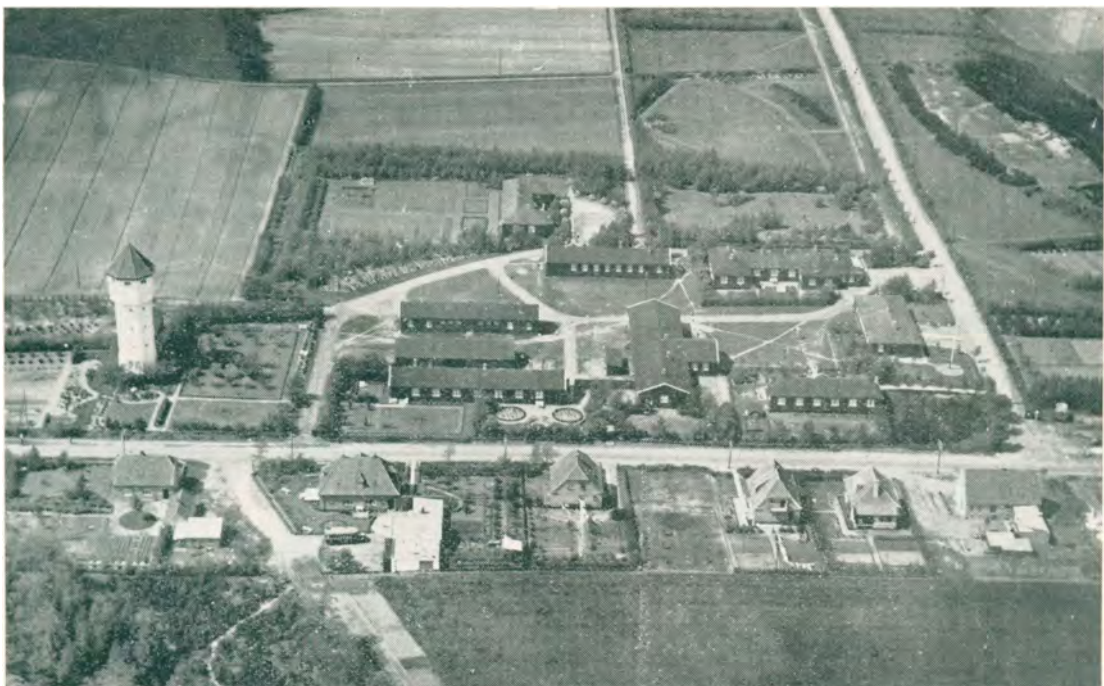
Allerede i 1917 var der fremsat Tanke om Omdannelse af Bygningskomplekset til en Art Kuranstalt. Det var Dr. med. P. Videbech, der indenfor Dansk Røde Kors Hovedbestyrelse fremsatte denne Tanke. Vi kan ikke her komme nærmere ind paa de mange Forhandlinger, der førtes, inden man naaede Resultatet, men saa vidt naaede man, at Staten i 1921 gav

Parti fra Folkekuranstalten.

Dansk Røde Kors Tilbud om at maatte laane Bygningerne m. m. uden Vederlag. Det saaledes af Staten udlaante, repræsenterede en Værdi af 3¹/₂ til 4 Millioner Kroner, og ydermere tilbød Staten Dansk Røde Kors et aarligt Tilskud paa 100,000 Kr. til Bygningernes Vedligeholdelse samt en Gang for alle 25,000 Kr. til Nyanskaffelser m. m. Dette Tilbud fremkom dog vist først i Maj 1922.

Formanden for Dansk Røde Kors, den senere Udenrigsminister C. M. Cold, modtog Tilbudet, og Dansk Røde Kors Folkekuranstalt aabnedes for Driften den 1. August 1922 med ca. 150 Patienter.

Administrationsafdelingen.

Det viste sig dog snart, at Træbarakkerne, som de var, ikke egnede sig til Hel-aarsbrug, men maatte stabiliseres paa hensigtsmæssig Maade. Stabiliseringen af Bygningerne var bekostelig, og Dansk Røde Kors manglede Penge hertil. Da fik Foreningen Tilladelse til Afholdelse af et Landslotteri, der indbragtede 180,000 Kr., og desforuden brugtes 80,000 Kr. fra en tidligere Indsamling, endelig laantes der 65,000 Kr. til Folkekuranstalten, saaledes at denne, i hvert Tilfælde for en Dels Vedkommende, kunde holdes aaben hele Aaret rundt, naar de fornødne Ombygninger var foretagne. Helaarsdriften begyndte i 1926.

Det var den saakaldte gamle Mandskabslejr, der blev omdannet. Indvendig blev Bygningerne stabiliserede med Puds, og der indlagdes Centralvarme, ligesom der blev indrettet et System af Forbindelsesgange, som gjorde det muligt at befordre de daarligste Patienter i lukkede Gange direkte fra Sygepavillonerne til Spisestuerne, Badeanstalt og Behandlingsstederne. Senere oprettedes et Bandageri. I Tiden fra 1924—34 er der aarligt behandlet ca. 2000 Patienter (med fuld Belægning ca. 250 om Vinteren og ca. 500 om Sommeren).

Ledelsen af Folkekuranstalten er underlagt en Bestyrelse paa 11 Medlemmer: Valgt af Dansk Røde Kors: Overpræsident, Kammerherre J. Bülow, K. af D., DM., F.M. i Guld, p.p., Formand, Overlæge Poul Guildal, R. af D. p.p., Læge Thomas V. Schwartz, Kerteminde, Forstanderinde Frk. I. Funding, Oberst A. Ramm, K. af D., Dm., Overlæge F. Vogelius, R. af D. Valgt af Indenrigsministeriet: Direktør for Sygekassevæsenet L. P. Borberg, R. af D. p.p., Hypoteksbankdirektør N. P. Fisker, Alderslyst pr. Silkeborg, Gaardejer L. L. Nørskov, R. af D., Nørskovgaard pr. Møldrup. Valgt af Amsraadsforeningen for Danmark: Gaardejer Carl Madsen, Klim, R. af D. Valgt af Den danske Købstadsforening: Borgmester Axel Sørensen, Horsens.

Der beskæftiges over 200 Funktionærer ved Anstalten. Sygeplejerskerne ledes af en Forstanderinde, Massøserne af Overmassøser, desuden leder en Overbaderske de mange Badere og Badersker. Driften af Folkekuranstalten koster mellem 800,000 og 1 Million Kroner, og saa godt som alt, der kan indtjenes, bruges til Forbedringer. Der findes en Bogsamling med ca. 18,000 aarlige Udlaan. Kuranstalten har sit eget Vandværk og store Fyr- og Varmeanlæg samt eget Gartneri m. m. Siden 1922 er det før ret nøgne Areal nu beplantet med talrige Havehegn og Anlæg.

Faa Virksomheder har naaet saa stort samfundsmæssig Betydning som Dansk Røde Kors Folkekuranstalt, dens mangeaarige Arbejde har været til Velsignelse for mange syge og lidende Mennesker, og dens Ry naaet fremmede Lande. I 1934 afsløredes der en smuk Mindesten over afdøde Dr. med. P. Videbech, der var Stifteren og Talsmanden for Dansk Røde Kors Folkekuranstalt ved Hald.

P. H. C. Videbech,
Dr. med.

H. Jacobsen,
Overlæge.

S. C. Møller,
Inspektør.

P. M. Jørgensen,
Regnskabsfører.

B. Broe,
Forstanderinde.

HOLGER JACOBSEN, Overlæge, er født den 7. April 1898 i Viborg som Søn af Dyrlæge Chr. Jacobsen og Hustru Ellen Marie, født Rasmussen. Gift 1929 med Esther Pedersen. Student 1916 fra Viborg Kathedralskole, cand. med. 1925, Reservelæge ved forskellige Sygehuse, Turnuskandidat paa Rigshospitalet i København, Skibslæge ved D. F. D. S., Reservelæge ved Dansk Røde Kors Folkekuranstalt ved Hald fra 1929—33, deraf konst. Overlæge fra 1930—32, udnævnt til Overlæge ved samme 1934.

SØREN CHRISTIAN MØLLER, Inspektør, er født den 4. December 1884 i Horsens som Søn af Købmand Otto Fr. Møller og Hustru Augustine, født Pedersen. Udgaet fra Horsens Latinskole, uddannet ved Handelen, Underofficer ved 9. Regiment fra 1906—22, udnævnt som Inspektør ved Dansk Røde Kors Folkekuranstalt ved Hald 1922.

PETER MARTINUS JØRGENSEN, Regnskabsfører, er født d. 29. December 1886 i Ulbølle paa Fyen som Søn af Lærer Johan Jørgensen og Hustru Anna, f. Johannsen. Gift 1915 med Kristine Marie Brorsen. Underintendant ved 4. Artilleri Afdeling fra 1911—18, Forvalter ved Garnissonssygehuset i Viborg fra 1918—22, ansat som Regnskabsfører ved Dansk Røde Kors Folkekuranstalt ved Hald siden 1922, Sogneraadsformand for Finderup-Dollerup-Ravnstrup Kommune siden 1929.

BENEDICTE BROE, Forstanderinde, er født den 29. Juni 1892 som Datter af Fængselspræst Peder Johannes Broe og afd. Hustru Anna Raahauge. Uddannet som Sygeplejerske paa Bispebjerg Hospital fra 1916—19, Sygeplejerske fra 1920—21, Ophold i Amerika fra 1921—22, Sygeplejerske paa Kommunehospitalet i København fra 1923—24, ansat som Forstanderinde ved Dansk Røde Kors Folkekuranstalt ved Hald siden 1926.

CHR. LAURSEN, Maskinmester, er født den 28. Februar 1886 i Højbjerg som Søn af Laust Christensen og Hustru Kirstine. Gift 1911 med Marie Signe Pedersen. Uddannet i Faget ved Philipsens Maskinfabrik i Viborg, Arbejdsleder ved Maskinlæget, Kedelanlæget m.m. ved Oprettelsen af Lazaretlejren ved Hald fra 1914—21, ansat som Maskinmester ved Dansk Røde Kors Folkekuranstalt ved Hald.

BERTHA MØLLER, Køkkenchef, er født den 10. April 1884 i Raasted som Datter af Lars Ostenfeldt Møller og Hustru Johanne Jensen Hjorth. Uddannet ved Husholdning, Køkkenchef ved Dansk Røde Kors Søsterhjem i Norge, ansat som Køkkenchef ved Dansk Røde Kors Folkekuranstalt v. Hald siden 1923.

ANNA LUND, Køkkenchef, er født den 10. Marts 1886 i Silkeborg. Uddannet ved Husholdning, ansat som Køkkenchef ved Dansk Røde Kors Folkekuranstalt ved Hald siden 1924.

G. SAHLERTZ, Leder, er født den 23. December 1879 i København som Søn af Zoologen, Kaptajn Ivan Sahlertz

og Hustru Anine, født Jerndorff. Uddannet ved Sygeplejen ved Frederiks Hospital i København 1909, supplerende Uddannelse paa Rigshospitalets Fødeafdeling m. m. 1914, vikarierede som Sygeplejer ved Brahetrolleborgs Klinik fra 1915–20, ansat som Leder af Badeanstalten ved Dansk Røde Kors Folkekuranstalt ved Hald siden 1922.

KAMILLA AACHMANN, Overmassøse, er født den 6. Maj 1890 i Skive. Assistent i Herning 1914, ansat ved Kommunehospitalet i København fra 1919–21, ved Skive Sygehus fra 1919–21, ansat som Overmassøse ved Dansk Røde Kors Folkekuranstalt ved Hald siden 1924.

ELLEN MØLLER, Overmassøse, er født den 6. Februar 1889 i Korsør som Datter af Pastor Axel Møller og Hustru Isidore, født Olsen. Uddannet i London fra 1918–22, ansat som Overmassøse ved Dansk Røde Kors Folkekuranstalt ved Hald siden 1922.

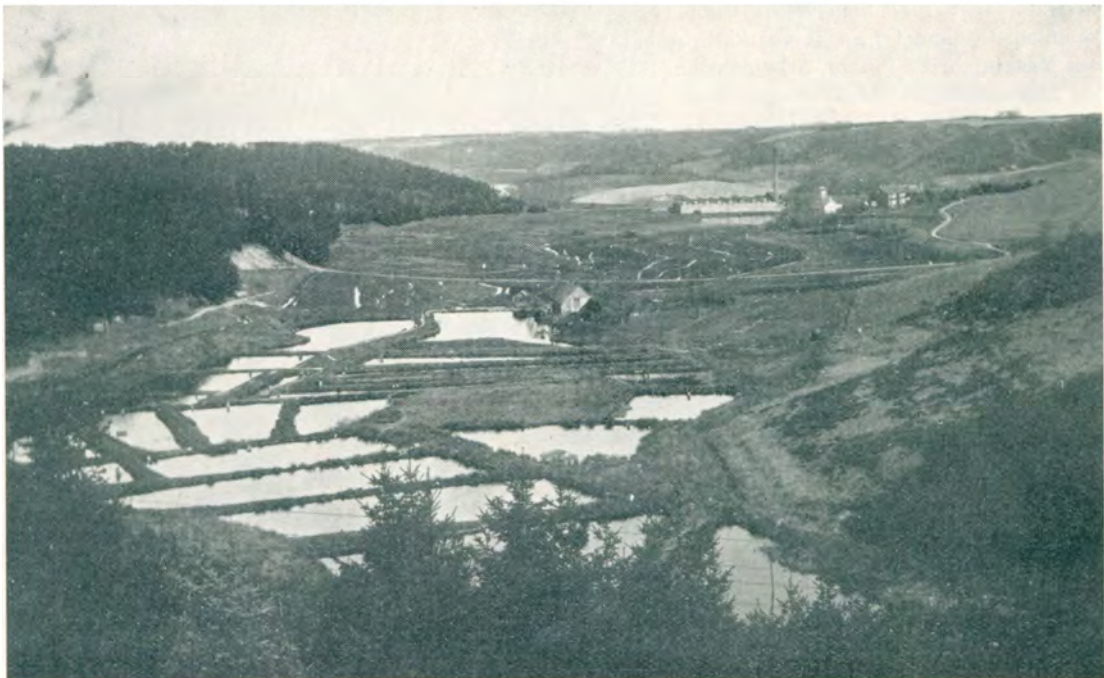
NIELS CHRISTIAN ANDERSEN, Bandagist, er født den 18. November 1883 i Bjert som Søn af Gaardejer Niels Peder Andersen Søndergaard og Hustru Mariane Christine, født Jensen. Gift 1914 med Helene Bojesen. Uddannet ved Sadelmageri i Tyskland, ansat ved Ortopædisk Industri i Thüringen, ansat som Bandagist ved Dansk Røde Kors Folkekuranstalt ved Hald siden 1928.

CHRISTIAN PETERSEN STRANDHOLT, Leder, er født den 20. September 1888 som Søn af Peder Jensen Pedersen Strandholt og Hustru Maren Kristine, født Sørensen. Gift 1911 med Olga J. Rasmussen. Uddannet som Snedker paa Hjemmet for Vanføre 1916, drevet egen Virksomhed fra 1916–28, ansat som Værkstedleder ved Dansk Røde Kors Folkekuranstalt ved Hald siden 1928.

HANS PEDER HANSEN, Leder, er født den 11. Januar 1882 i Birkende som Søn af Chr. Oluf Hansen og Hustru Johanne. Gift 1904 med Emma Vilhelmine Holm. Uddannet ved Faget, ansat ved Nyrup Etablissement i København fra 1906–27, drevet egen Forretning i København fra 1927–28, ansat som Leder af Skomageriet ved Dansk Røde Kors Folkekuranstalt ved Hald siden 1928.

CARL CHRISTIAN SØRENSEN, Nattevagt, er født den 3. August 1878 i Gassum som Søn af Søren Peder Sørensen og Hustru Maren, født Christensen. Gift 1899 med Anne Marie Pedersen. Nattevagt ved Lazaretlejren ved Hald 1919, ansat som Nattevagt ved Dansk Røde Kors Folkekuranstalt ved Hald siden 1922.

JENS MIKKELSEN, Portner, er født den 22. December 1889 i Viborg som Søn af Murermester Andreas Mikkelsen og Hustru Marie, født Jensen. Gift 1916 med Harriet Hedvig Christensen. Ansat som Portner ved Dansk Røde Kors Folkekuranstalt ved Hald.

Parti fra Fiskedammene ved Dollerup.

Medlemmer af Dollerup-Finderup-Ravnstrup Kommunes Sogneraad er følgende: Regnskabsfører P. M. Jørgensen, Formand, Handelsmand Kristian Kjellerup, Gaardejer Kristen Gaardsdal, Fabrikarbejder Ole Sørensen, Gaardejer Anders Andersen, Gaardejer Chr. Nielsen, Gaardejer J. Jørgensen, Lærer S. Chr. Haugaard, Husmand J. Christensen.

Engene ved Udløbet af Fiskebæk Aa.

VORDE FISKEBÆK ROMLUND KOMMUNES tilstødende Sogne er følgende: Løvel, Skals, Kvals, Ravnstrup, N.-Borris, Taarup.

Vorde Kirke, der er beliggende i Vorde Sogn, bestaar foruden af Kor, Skib og Vaabenhus af et Taarn, der ligger mod Vest. Altertavlen er smukt udskaaret. Prædikestolen, der ligeledes er smukt udskaaret, skal efter Sigende stamme fra Graabrøderkirken i Viborg. Døbefonten, der er af Granit, bærer en Del Ornamenten. I Kirken har forudum været Begravelse.

K. Kristensen,
Centralbestyrerinde.

Fiskebæk Kirke, der er beliggende i Fiskebæk Sogn, bestaar foruden af Koret og Skibet af et lille Taarn, der ligger mod Vest. Den smukke Altertavle, der har Fløje, bærer et Maleri. Prædikestolen er ganske almindelig. Døbefonten er af Granit. Tillige findes i Kirken et Par gamle interessante Alterstager.

Romlund Kirke, der er beliggende i Romlund Sogn, skal efter Sigende være ældgammel. Den bestaar foruden af Koret og Skibet af et lille Vaabenhus, der ligger mod Syd. Altertavlen, der bærer et Maleri, er fra Nutiden. Prædikestolen er ganske almindelig. Døbefonten er af Granit.

Tillige findes i Kommunen følgende: Præstegaard, Vandværker, Mejerier, Brugsforeninger, Jernbanestation, Kro, Havn, en Del Fabrikker m. m.

Skolevæsenet i Vorde-Fiskebæk-Romlund Kommune bestaar af følgende Skoler: Vorde Skole, Lyngsø Skole, Fiskebæk Skole, Rogenstrup Skole, Romlund Skole.

Medlemmer af Vorde-Fiskebæk-Romlund Sogneraad er følgende: Husmand K. Navntoft, Formand, Gaardejer C. Laursen, Gaardejer Villum Hansen, Gaardejer Niels Nielsen, Husm. Fr. Kristensen, Husm. Kristian Petersen, Landpostbud V. B. Ljørring.

RØDDING LØVEL PEDERSTRUP KOMMUNES tilstødende Sogne er følgende: Vammen, Tjele, Viskum, Vejrum, Tabdrup, Asmild, Viborg Graabrødre Landdistrikt, Skals, Vorde, V.-Bjerregrav, Hersum.

Rødding Kirke, der er beliggende i Rødding Sogn, bestaar af Taarn, Skib, Kor og et Vaabenhus, der ligger mod Syd. Altertavlen og Prædikestolen er begge meget smukt udskaarede. Døbefonten er af Granit. Under Koret findes et Gravkapel.

K. Kristensen,
Centralbestyrer.

Løvel Kirke, der er beliggende i Løvel Sogn, bestaar foruden af Kor, Skib og Taarn af et lille Vaabenhus, der ligger mod Syd. Altertavlen bærer Malerier. Prædikestolen er ganske almindelig. Døbefonten er af Granit. Tillige findes et Par smukke Alterstager.

Pederstrup Kirke, der er beliggende i Pederstrup Sogn, bestaar foruden Koret og Skibet af et lille Vaabenhus. Altertavlen bærer et Maleri. Prædikestolen er fra omkring Midten af det 17. Aarhundrede. Døbefonten, der er af Granit, bærer en Del udhuggede Figurer.

Tillige findes i Kommunen følgende: Præstegaard, Brugsforeninger, Vandværker, Mejeri, Kro, Teglværk m. m.

Skolevæsenet i Rødding-Løvel-Pederstrup Kommune bestaar af følgende Skoler: Rødding Skole, Ingstrup Skole, Løvel Skole, Kistrup Skole, Pederstrup Skole.

Medlemmer af Rødding-Løvel-Pederstrup Sogneraad er følgende: Gudik Gudiksen, Formand, Boelsmand S. Madsen, J. M. A. Jensen, Anders Thusgaard, Poul Kristensen, Togfører Mortensen, Arbejdsmand Chr. Nygaard Jensen.

VAMMEN LINDUM BIGUM KOMMUNES tilstødende Sogne er følgende: Klejtrup, Pederstrup, Rødding, Tjele, Vinge, Vorning, N.-Vinge.

Vammen Kirke, der er beliggende i Vammen Sogn, bestaar foruden Skib, Kor og Apsis af et Taarn, der ligger mod Vest, og et Vaabenhus, der ligger mod Syd. Altertavlen og Prædikestolen er ganske almindelige. Døbefonten er af Granit.

M. Andersen,
Savværksejer.

Lindum Kirke, der er beliggende i Lindum Sogn, bestaar foruden Kor og Skib af et Taarn, der ligger mod Vest, og et lille Vaabenhus, der ligger mod Syd. Altertavlen, der er et Maleri, er fra Nutiden. Døbefonten er af Granit.

Bigum Kirke, der er beliggende i Bigum Sogn, bestaar foruden Kor og Skib af et Taarn, der ligger mod Vest, og et Vaabenhus, der ligger mod Nord. Kirkens Indre er meget sparsomt udstyret.

A. Møller Christensen,
Smedemester.

Tillige findes i Kommunen følgende: Præstegaard, Brugsforeninger, Mejerier, Spare- og Laanekasse, Vandværker, Møller, Hotel, en Del Fabrikker, Savværk m. m.

Skolevæsenet i Vammen-Lindum-Bigum Kommune bestaar af følgende Skoler: Vammen Skole, Lindum Skole, Sjørrind Skole, Bigum Skole.

ANDERS MØLLER CHRISTENSEN, Smedemester, er født den 27. Maj 1878 som Søn af Smedemester C. C. Christensen og Hustru Karen. Gift 1900 med Anna Kjærgaard. Uddannet som Grovsmed, nedsat sig som Smedemester i Vammen, har i flere Aar været i Bestyrelsen for Viborg og Omegns Smedemesterforening.

Medlemmer af Vammen-Lindum-Bigum Sogneraad er følgende: Gaardejer Marinus Christensen, Formand, Niels P. Christensen, P. Chr. Pedersen, Marius Gad, Jakob J. Thorsager, J. P. Jensen, Niels Flarup, Kr. Kjeldsen, P. J. Pedersen.

SØNDERLYNG HERRED

SØNDERLYNG HERRED omgives af Nørlyng og Middelsom Herreder og grænser iøvrigt til Randers Amt.

Herredets samlede Areal udgør 23,576 ha, og Indbyggerantallet er ca. 8,000.

I Herredet findes følgende Sogne: Tjele-Nørre Vinge, Ørum-Viskum-Vejrum, Vorning-Korning-Hammershøj, Nørbæk-Sønderbæk-Læsten, Øster Bjerregrav-Aalum og Taanum-Hornbæk.

TJELE NØRRE-VINGE KOMMUNES tilstødende Sogne er følgende: Korning, Ørum, Vislum, Rødding, Vammen, Vorning, Bigum.

Tjele Kirke, der ligger tæt ved Herregaarden „Tjele“, var oprindeligt opført af store hugne Sten, men er igennem Tiderne omsat. Kirken bestaar foruden Koret og

Skibet af et Taarn samt af et lille Vaabenhus. Kirkens gamle Altertavle, der var skænket af Kammerherre, Overpræsident H. H. Lüttichau til Tjele, er i 1920 overflyttet til Nørre-Vinge Kirke. Den nuværende Altertavle, der er et Maleri, er fra omkring 1919—20. Prædikestolen, der er pragtfuld udskåret, er i 1578 skænket Kirken af Hr. Jørgen Skram til „Tjele“. Paa de øverste Stole ses Jørgen Skrams og Hustrus Vaaben. Døbefonten er af Granit.

Paa Kirkens Nordmur findes Ritmester Levetzaus pragtfulde Marmorepitafium, der er udført af Fr. Ehbisch i 1740, og som har kostet 3000 Rdlr. I Taarnrummet, der er adskilt fra Kirken ved et Jerngitter, hviler ovennævnte Levetzau i en ovenud pragtfuld sort Marmorkiste, der er baaret af 6 Havfruer af hvidt Marmor, gjort af samme Kunstner og har kostet 4000 Rdlr. Tillige findes i Kirken et smukt Epitafium over Erik Grubbe til „Tjele“ og hans Hustru, Maren Juul, død 1647.

Nørre-Vinge Kirke, der er en ret stor Kirke, bestaar foruden af Kor og Skib af et lille Taarnparti samt et ubetydeligt Vaabenhus, der ligger mod Syd. Altertavlen er som før nævnt fra Tjele Kirke. Den gamle Altertavle, der nu hænger paa Kirkens Nordvæg, er fra Aar 1600 og bekostet af Enevold Kruse til Vingegaard og Fru Ane Vind, hvis Vaabener findes paa Prædikestolene og Kirkestolene. Døbefonten er af Granit.

Herregaarden „Tjele“, der vel er en af de bedst kendte Herregaarde, især kendt fra Historien om „Den skotske Kvinde paa Tjele“, nævnes allerede 1392, da den blev skødet til Viborg Domkapitel. Den skal da have været ret ubetydelig, indtil Rigsraad Jørgen Skram, der var daværende Ejer af „Tjele“, lod den ombygge, samt lod den hosliggende Bondeby Tjele, der bestod af 12 Gaarde, afbryde og lagde Jorderne under Hovedgaarden. Den nuværende Gaard, der er et Kompleks bestaaende af 3 til forskellige Tider opførte Bygninger, hvoraf den mest iøjnefaldende Del er den, som ovenanført 1585 blev opført af Jørgen Skram, som bestaar af et grundmuret Hus i 2 Stokværk med Gennemkørselsport samt en Sidefløj. I Forbindelse med nævnte Sidefløj har Erik Skram, der var Ejer af Gaarden, 1536 opført et Hus i 2 Stokværk af Bindingsværk, og endelig det sidste Hus, der er det ældste paa „Tjele“, og som staar sønder i Borggaarden. Dette Hus skal være opført i Begyndelsen af det 16. Aarhundrede og bestaar af en 2 Stokværk høj Bygning af røde metertykke Munkesten. Omtalte Hus blev under Grevens Fejde udsat for Oprørerne, men modstod dog Ilden paa Grund af sine tykke Mure.

Af Gaardens Ejere kan nævnes følgende: Jens Gundesen Lange, Niels Eskildsen Basse, Hr. Mogens Lauridsen, Jep Eskildsen, Christen Eskildsen, Lauritz Mogensen Løvenbalk, Hr. Mogens Lauridsen, der var gift med „Den skotske Kvinde paa Tjele“, Genete Gragengelt, og da man var i Tvivl, om de var gift, gik Gaarden over til Landsdommer Erik Skram, der var gift med Hr. Mogens Lauridsens Søster. Derefter fulgte Sønnen, Rigsraad Jørgen Skram, der var gift med Hilleborg Daa, og da de ingen Børn havde, gik Gaarden over til Jørgen Skrams Søster, Fru Anna Skram. Derefter nævnes: Maren Lauridsdatter Skram, Fru Karen Lange, Erik Grubbe, der var gift med Fru Maren Juul. Deres Datter, Anna Maria Grubbe, der var gift med Jørgen Arnfeldt til Rugaard. De maatte dog faa Aar efter paa Grund af Gæld sælge Gaarden til Ritmester Gert Diderik v. Levetzau, der 1737 døde ugift, 65 Aar gammel. Den blev derefter paa Auktion købt af Generalmajor Christian Ditlev v. Lüttichau, som 1759 lod oprette et Stamhus af „Tjele“ og Vingegaard. Siden da har den været i Slægtens Eje.

Tillige findes i Kommunen: Præstegaard, Sparekasse, Hospital, Brugsforening, Savværk m. m.

Skolevæsenet i Tjele Nørre-Vinge Kommune er følgende: Foulum Skole, Foulum Forskole, Nørre-Vinge Skole.

Tjele Savværk er oprettet i 1924. Det var under beskedne Forhold, man begyndte. Dens Speciale er Fiskekasser og Optændingsbrænde. Dens Aarsomsætning af Kasser er 40—50,000 Stkr. Savværket ledes og ejes af Fabrikant Kastberg.

NIELS S. KASTBERG, Fabrikant, er født den 20. Januar 1868 som Søn af Købmand J. Kastberg og Hustru. Uddannet som Landmand, Indehaver af Tjele Savværk.

ARTHUR D. JØRGENSEN, Centralbestyrer, er født den 1. December 1900 i Tjele Sogn som Søn af Gaardejer Christen Jørgensen og Hustru Sofie, født Pedersen. Gift 1925 med Dagny Pedersen. Ansat som Bestyrer af Foulom Telefoncentral.

JOHANNES EVALD CHRISTENSEN, Smedemester, er født den 11. Juli 1902 i Foulom som Søn af Smedemester Christensen og Hustru Martine, født Hansen. Gift 1931 med Ellen Rasmussen. Uddannet ved Faget, nedsat sig som Smedemester i Foulom.

A. D. Jørgensen,
Centralbestyrer.

N. Pedersen Dahl,
Centralbestyrer.

Joh. E. Christensen,
Smedemester.

Medlemmer af Tjele Nørre-Vinge Sogneraad er følgende: Gaardejer N. Vestergaard, Formand, Gaardejer N. Chr. Nedergaard, Husmand A. Nielsen, Husmand Lars Kl. Nielsen, Hofjægermester C. Lüttichau, Gaardejer K. Verner, Statsfæster Jens Vester.

ØRUM VISKUM
VEJRUN KOM-
MUNES tilstødende
Sogne er følgende:
Tjele, Rødding, Mam-
men, Le, Skern, Tab-
drup, Vinkel, Nørre-
aa, Korning.

Ørum Kirke, der er beliggende i Ørum Sogn, bestaar foruden Kor, Skib og Taarn af et lille Vaabehus, der ligger mod Syd. Altertavlen er skænket 1738 af Fru

Thorsager Savværk.

Velds Vandmølle set fra Øst.

Kjærulf til Sødal. Prædikestolen er ganske almindelig. Døbefonten er af Granit.

Viskum Kirke, der er beliggende i Viskum Sogn, bestaar foruden Koret og Skibet af et Taarn, der ligger mod Vest, og et Vaabenhus, der ligger mod Nord. Altertavlen skal være skænket Kirken af Kancelliraad Juul til Viskumgaard. Prædikestolen er fra omkring Slutningen af det 19. Aarhundrede. Døbefonten er af Granit.

Vejrum Kirke, der er beliggende i Vejrum Sogn, bestaar foruden Koret og Skibet af et lille Vaabenhus, der ligger mod Syd. Altertavlen bærer et Maleri. Prædikestolen er ganske almindelig. Døbefonten er af Granit.

G. J. Thisted,
fhv. Savværksejer.

Viskumgaard, der nu bestaar af en ganske almindelig Hovedbygning med Sidefløje, skal være opført omkring 1870erne. Gaarden hørte i ældre Tid under Bispestolen i Viborg, men ved Reformationen hjemfaldt den til Kronen. 1546 fik Jens Mogensøn Kaas, der var Landsdommer i Jylland, af Kong Christian den III. Skøde paa Gaarden. Efter hans Død havde hans Enke, Dorthe Maltesdatter, den i Forlening. 1579 mageskiftede Mourids Stygge sig af Kong Frederik den II. Viskumgaard og Gods i Stedet

H. J. Thisted,
nuv. Savværksejer.

for Herslevgaard. Senere har den tilhørt følgende: Erik Lunow, Jørgen Skeel, Christen Skeel, Jørgen Skeel, Hans Christensen Juul til Tyrrestrup, Kancelliraad Chr. Juul, R. Bay, Hofjægermester T. E. Neergaard, Hofjægermester H. H. Lüttichau, Kammerherre Chr. D. Lüttichau, Kammerherre H. H. Lüttichau, der solgte Gaarden i 1915 til Anders Jensen.

Tillige findes i Kommunen: Præstegaard, Brugsforeninger, Vandværker, Mejerier, Møller, Hoteller, Fattiggaard, Savværk m. m.

Skolevæsenet i Ørum-Viskum-Vejrum Kommune bestaar af følgende Skoler: Ørum Skole, Møllerup Skole, Møllerup Forskole, Over-Viskum Skole, Øby Skole, Vejrum Nørremark Skole.

Thorsager Savværk er oprettet af G. J. Thisted i 1910. Savværket, der fra Begyndelsen af ikke var ret stor, er nu vokset op til at beskæftige 5—6 Mand. Efter G. J. Thisteds Død i 1924 drev Enken det videre til 1927, da det blev overtaget af Sønnen, der indtil da havde været Bestyrer.

Medlemmer af Ørum-Viskum-Vejrum Sogneraad er følgende: Gaardejer Chr. Kjeldsen, Formand, Boelsmand C. C. Nielsen, Husejer M. Larsen, Kr. Overgaard, Boelsmand M. Jespersen, Møllejer A. Jespersen, Boelsmand J. Sørensen, Gaardejer V. Vøhliche og Th. Baun.

VORNING KVORNING HAMMERSHØJ KOMMUNES tilstødende Sogne er følgende: Sønderbeg, Nørbeg, Lindum, Vinge, Skern, Ørum, Tjele, Nørre-Vinge, Læsten.

Maren og Thomas Jensens Stiftelse.

Vorning Kirke, der er beliggende i Vorning Sogn, bestaar foruden Skib, Kor og Apsis af et ret lavt Taarn, der ligger mod Vest, og et Vaabenhuis, der ligger mod Syd. Altertavlen og Prædikestolen er smukt udskaaet. — Døbefonten, der er af Granit, bærer en Del udhuggede Figurer.

foruden af Koret og Skibet af et lille Vaabenhuis, der ligger mod Syd. Altertavlen bærer et Maleri. Prædikestolen er ganske almindelig. Døbefonten er af Granit.

Kvorning Kirke, der er beliggende i Kvorning Sogn, bestaar

Hammershøj Kirke, der er beliggende i Hammershøj Sogn, bestaar foruden af Skib, Kor og Apsis af et Taarn, der ligger mod Vest, samt af et Vaabenhuis, der ligger mod Syd. Altertavlen er snedkret. Prædikestolen er smukt udskaaet. Døbefonten er af Granit.

Tillige findes i Kommunen: Præstegaard, Spare- og Laanekasse, Vandværker, Apotek, Mejerier, en Del Fabrikker, Stiftelse m. m.

Skolevæsenet i Vorning-Kvorning-Hammershøj Kommune består af følgende Skoler: Vorning Skole, Hvidding Skole, Kvorning Skole, Hammershøj Skole.

Maren og Thomas Jensens Stiftelse i Hammershøj er oprettet som Minde for Maren og Th. Jensen. Til Stiftelsen hører et Legat paa 30,000 Kr., hvis Renter skal gaa til Vedligeholdelse af Stiftelsen samt til Hjælp for Trængende indenfor Stiftelsen.

HUGO HANSEN, Læge, er født den 30. December 1898 som Søn af Dr. P. Hansen og Hustru Kirstine. Gift 1924 med Astrid Jensen. Student 1916, cand. med. Sommeren 1922, uddannet ved forskellige Sygehuse, nedsat sig som praktiserende Læge i Hammershøj 1925.

H. Hansen,
Læge.

Medlemmer af Vorning-Kvorning-Hammershøj Sogneraad er følgende: Boelsmand C. J. Skjøttgaard, Formand, Gaardejer M. Lang, Gaardejer C. Knudsen, Boelsmand H. Damborg, Gaardejer Jens Jensen, Gaardejer, Møller Andreasen, Boelsmand P. Lund, Gartner N. C. Nielsen, Baneformand A. Sørensen.

NØRBÆK SØNDERBÆK LÆSTEN KOMMUNES tilstødende Sogne er følgende: Vorning, Hammershøj, Aalum, Øster-Bjergegrav, Skern.

Nørbæk Kirke, der er beliggende i Nørbæk Sogn, består foruden Kor, Skib og Taarn af et lille Vaabenhus, der ligger mod Nord. Altertavlen bærer et Maleri. Prædikestolen, der er ret gammel, bærer en Del malede Billeder. Døbefonten er af Granit. Tillige findes paa Alteret et Par gamle Messingstager, hvorpaa ses Palle Dyres og Fru Marie Grubbes Navne.

Parti fra Nørbæk.

Sønderbæk Kirke, der er beliggende i Sønderbæk Sogn, består foruden af Kor, Skib og Taarn af et lille Vaabenhus, der ligger mod Nord. Altertavlen bærer en Del malede Indskrifter. Prædikestolen, der er meget smuk, bærer en Del Relieffer. Paa Døbefonten, der er af Granit, er udhuggede en Del Figurer.

Læsten Kirke, der er beliggende i Læsten Sogn, består foruden af Koret og Skibet af et Taarn, der ligger mod Vest, samt af et lille Vaabenhus, der ligger mod Nord. Altertavlen, der er fra Nutiden, bærer et Maleri. Den gamle Prædikestol er ganske almindelig. Døbefonten er af Granit.

Tillige findes i Kommunen: Præstegaard, Brugsforeninger, Mejeri, Møller, Vandværker, Teglværk m. m.

Skolevæsenet i Nørbæk-Sønderbæk-Læsten Kommune bestaar af følgende Skoler: Nørbæk Skole, Sønderbæk Skole, Læsten Skole.

Medlemmer af Nørbæk-Sønderbæk-Læsten Sogneraad er følgende: Gaardejer Verner Vernersen, Formand, Gaardejer P. C. Pedersen, Gaardejer C. Mikkelsen, Gaardejer F. Jacobsen, Husmand C. Børgesen, Husmand A. Laursen, Jens Husum.

TAANUM HORNBAEK KOMMUNES tilstødende Sogne er følgende: Øster-Bjerregrav, Aalum, Helstrup, Grensten og Nørreaa.

Taanum Kirke, der er beliggende i Taanum Sogn, bestaar foruden af Apsis, Kor, Skib og Taarn af et Vaabenhus, der ligger mod Syd. Altertavlen bærer et Maleri. Prædikestolen bærer en Del Relieffer. Døbefonten er af Granit.

Hornbæk Kirke, der er beliggende i Hornbæk Sogn, skal efter Sigende være en af de ældste Kirker i Jylland. Den bestaar foruden af Koret og Skibet af et Taarn, der ligger mod Vest. Altertavlen, der er meget smuk, bærer Fløje. Prædikestolen er ganske almindelig. Døbefonten, der er af Granit, bærer nogle udhuggede Figurer.

Chr. A. Jensen,
Centralbestyrer.

Tillige findes i Kommunen: Præstegaard, Brugsforeninger, Vandværker, Mejeri, Møller, Teglværk m. m.

Skolevæsenet i Taanum Hornbæk Kommune bestaar kun af 2 Skoler, nemlig: Taanum Skole og Hornbæk Skole.

Medlemmer af Taanum Hornbæk Sogneraad er følgende: Gaardejer S. Johnsen, Formand, Togfører J. L. Rodevang, Rentier A. C. Nielsen, Husmand A. Hansen, A. Th. Andersen, Aage Velling og Rentier E. Jensen.

ØSTER BJERREGRAV AALUM KOMMUNES tilstødende Sogne er følgende: Taanum, Sønderbæk, Læsten, V.-Velling, Ø.-Velling, Helstrup, Nørreaa og Skern.

Øster Bjerregrav Kirke, der er beliggende i Øster Bjerregrav Sogn, bestaar foruden af Apsis, Kor, Skib og Taarn af et Vaabenhus, der ligger mod Syd og af et Sakristi. Altertavlen er et Maleri. Prædikestolen er ganske almindelig. Døbefonten er af Granit.

Aalum Kirke, der er beliggende i Aalum Sogn, er en ret anseelig Bygning, der bestaar af Apsis, Kor, Skib, Taarn og Vaabenhus. Ved Kirkens Syddør, der har en prægtig Portal, ses 6 Sten-Søjler, 3 paa hver Side af Døren, og over Døren ses en Sten, hvorpaa nogle bibelske Figurer er indhuggede. Altertavlen er et Maleri, som forestiller Christus paa Oliebjerget. Prædikestolen skal være fra omkring Begyndelsen

af det 17. Aarhundrede. Døbefonten, der er af Granit, bærer nogle udhuggede Figurer. I Kormuren er opsat Skeelernes Stamtavle med forgyldte Bogstaver samt et Epitafium med Portrætbuste af hvidt Marmor over Rigsraad Christen Skeel, der døde under Belejringen af København 1659, og hans 2 Hustruer, Birgitte Rud, som døde 1645, og Margrethe Lunge, der døde 1653. I Taarnrummet, der er indrettet som Gravkapel, staar 2 prægtige Marmorkister, der indeholder Ligene af Gehejmerraad Chr. L. v. Plessen og Hustru. Under Gulvet er Overceremonimester Scheel v. Plessens Begravelse, hvor der foruden nævnte Scheel v. Plessens Kiste staar 4 andre. Under Apsis og Koret er de ældre Ejere af Fussingø bisatte. Denne Gravkælder er nu tilmuret.

Herregaarden Fussingø, der forud hed Fussing, laa oprindeligt paa en lille Holm, der laa i Fussing Sø. Den var opført i 1583 som Erstatning for en ældre Gaard. Dens Bygherre var Hr. Albert Skeel. Denne Hovedbygning skal have været 5 Stokværk høj og have haft Hjørnetaarne, men om dette er rigtigt vides ikke med Sikkerhed, dog saaledes skriver Pontoppidan i Danske Atlas. Denne gamle Renæssanceborg, der havde været i Skeelernes Besiddelse i flere Generationer, lod Christian Ludvig Scheel von Plessen nedrive, af hvilken Grund vides ikke, og lod opføre den nuværende Hovedbygning, der bestaar af et enkelt Hus i et Stokværk med underliggende høj Kælder. Fundamenterne af den gamle Gaard fra 1583 ses den Dag i Dag i Gammelhave. Gaarden skal i Begyndelsen have tilhørt Familien Sommer, og af senere Ejere kan nævnes: Albert Skeel til Hegnet, der var gift med Kirsten Sandberg, deres Søn Rigsraad Christen Skeel, der døde 1595, og hans Frue Margrethe Brache. Derefter fulgte Sønnen Admiral Albert Skeel, som døde 1639, han var gift med Birgitte Friis. Sønnen Christen Skeel, der var Danmarks Rigsraad, havde derefter Gaarden, han var gift med Birgitte Rud. I 1659 overtog dennes Søn Mogens Skeel, der var Stiftsbefalingsmand i Viborg, Gaarden, han var gift med Baronesse Helle Helene Rosenkrantz. Gaarden tilfaldt derefter Gehejmerraad Christian Ludvig von Plessen, der oprettede et Stamhus af Fussingø og Selsø for Familien Scheel-Plessen. Han var gift med Charlotta Amalia Skeel, der var en Datter af ovennævnte Stiftsbefalingsmand Mogens Skeel. Efter Gehejmerraad Chr. L. v. Plessens Død tilfaldt Stamhuset Sønnen Overceremonimester Mogens Scheel von Plessen, der døde 1749, 36 Aar gammel. Han var gift med Elisabeth Christina von Thinen. Siden da har Gaarden tilhørt Familien Scheel-Plessen. I 1921 gik Stamhuset over til fri Ejendom.

Parti fra Stenagergaards Planteskole.

Tillige findes i Kommunen: Præstegaard, Brugsforeninger, Mejerier, Jernbanestation, Spare- og Laanekasse, Vandværker, Planteskole, Savværk m. m.

Skolevæsenet i Ø.-Bjerregrav-Aalum

Kommune bestaar af følgende Skoler: Øster Bjerregrav Skole, Aalum Skole, Svinding Skole, Venning Skole.

Stenagergaards Planteskole. — Stenagergaard drives som Gartneri og Planteskole og er et af Jyllands største Gartnerier, som beskæftiger en ret stor Arbejdsstyrke. S. Rasmussen købte Stenagergaard i 1907 og omdannede den fra Landbrugs-

Parti af Aalum Savværk.

gaard til Gartneri, senere er Arealet udvidet ved Leje af mere Jord, saaledes at det samlede Areal nu er 65 Tdr. Land, der væsentlig drives som Planteskole med Stauder som Specialitet, og der sendes hvert Aar i hundredetusindvis af Stauder og Stenplanter til alle Landets Egne og til vore nordlige Nabolande m. m.

SØREN RASMUSSEN, Planteskoleejer, er født den 21. April 1881 som Søn af Boelsmand Chr. Rasmussen og Hustru Anna Marie, født Sørensen. Gift 1909 med Kirsten Andersen. Lært Gartneriet i Virkum Have, Hulkærhus Planteskole, Rasmussens Blomstergartneri i Svendborg, Indehaver af Stenagergaards Planteskole, Medlem af Menighedsraadet, i Bestyrelsen for Gartnernes Salgsforening i Randers, i Bestyrelsen for Højskoleforeningen i Randers, Medlem af Amtshusholdningsselskabets Planteavlsudvalg.

Aalum Savværk, der er beliggende i Aalum Sogn, er opført i 1860 af Tømrermester Johan Busch. Nuværende Ejer, J. Jakobsen, købte Savværket i 1907. Værket blev dengang drevet med Damp, men gik i Aaret 1914 over til Elektricitet. Tillige blev der indstillet flere nye Maskiner i Stedet for de gamle. Savværkets Omsætning er ca. 30,000 Kr. Jacobsen driver tillige et Landbrug, hvor han bl. a. har et Areal paa 600 Frugttræer samt 1½ Td. Land med Jordbær. Har senere bygget et Drivhus til Tomater. Produktionen bliver solgt paa Gartnernes Auktion i Randers.

JAKOB JAKOBSEN, Savværksejer, er født den 8. December 1876 som Søn af Gaard- og Mølleejer Vesti Jakobsen og Hustru Ane Marie. Gift 1907 med Larsine J. Uddannet som Tømrer samt ved Landbruget, Indehaver af Aalum Savværk, Stifter af den første Telefonabonnentforening i Randers Amt, Medstifter af Aalum Andelsmejeri m. m.

S. Rasmussen,
Planteskoleejer.

J. Jakobsen.
Savværksejer.

A. M. Snebæk,
Centralbestyrerinde.

Medlemmer af Øster Bjerregrav-Aalum Sogneraad er følgende: Gaardejer Chr. Brøndum, Formand, Statshusmand S. Pedersen, Gaardejer A. Brøndum, Anton M. Christensen, Lars Knudsen, Karl M. Christensen, Jens Hedegaard.

MIDDELSOM HERRED

MIDDELSOM HERRED omgives af Nørlyng, Sønderlyng, Lysgaard og Hovlbjerg Herreder samt Randers Amt.

Herredets samlede Areal udgør 25,838 ha, og Indbyggerantallet er ca. 11,700.

I Herredet findes følgende Sogne: Vinkel-Rind, Vindum, Bjerring-Mammen, Bjerringbro, Hjermind-Le-Hjorthede, V.-Velling-Skern, Ø.-Velling-Helstrup-Grensten og Langaa-Torup-S.-Vinge.

VINKEL SOGNS tilstødende Sogne er følgende: Rind, Vindum, Mammen, Vejrum, Tabdrup og Asmild.

Vinkel Kirke, der er beliggende i Vinkel Sogn, bestaar foruden af Apsis, Kor og Skib af et Taarn. 1744 lod Janus Friedenrich til Palstrup Kirken gennemgaa en gennemgribende Restaurering, der var haardt tiltrængt, og ved denne Lejlighed fik Kirken sit nuværende Udseende. Den store og smukke Altertavle er smukt udskaaet. Prædikestolen bærer en Del udskaarne Figurer. Døbefonten er af Granit.

Tillige findes i Sognet følgende: Præstegaard, Brugsforening, Mejeri, Vandværk, Møller m. m.

Skolevæsenet i Vinkel Sogn bestaar kun af 2 Skoler, nemlig: Vinkel Skole og Vinkel Forskole.

M. Nielsen,
Bestyrer.

N. Svenningsen,
Bestyrer.

Joh. P. Kramer,
Smedemester.

Medlemmer af Vinkel Sogneraad er følgende: Gaardejer N. Kongsgaard, Formand, Boelsmand Chr. Kjærsgaard, Husejer Søren Kollestrup, Gaardejer Niels Ibh og Husmand J. Hansen Vestergaard.

RIND SOGNS tilstødende Sogne er følgende: Vinkel, Vindum, Sjørslev, Almind og Asmild.

Rind Kirke, der er beliggende i Rind Sogn, bestaar foruden af Apsis, Kor og Skib af et Taarn, der ligger mod Vest, og et lille Vaabenhus, der ligger mod Nord. Taarnet er opført omkring 1740 af Janus Friedenrich til Palstrup, der paa dette Tidspunkt var Ejer af Kirken. Altertavlen, der er fra Nutiden, bærer et Maleri. Døbefonten er af Granit.

Tillige findes i Sognet følgende: Mejeri, Brugsforening, Rindsholm Mølle m. m.

Skolevæsenet i Rind Sogn bestaar kun af 1 Skole, nemlig Rind Skole.

Rindsholm Mølle, der tidligere hed Skaber Mølle, maa, hvad ogsaa Navnet tyder paa, regnes for en af Danmarks ældste. Dens nære Beliggenhed ved Viborg var forud af ret stor Betydning. Den konstante og efter danske Forhold meget rigelige Vandkraft har igennem Tiderne, den har bestaaet, gjort det til en god Forretning at drive en Mølle her. Uden Tvivl er Dæmningen gennem Aarhundrederne atter og atter bleven forhøjet og Vandarealet udvidet og Vandkraften derved forøget.

Et Glimt af denne Proces, ser vi i et i Rigsarkivet bevaret Tingsvidne af d. 21. August 1556. Her fremstod 6 Synsmænd paa Asmild Birketing. „De havde været til Syn ved den østre Ende af Vedsø, og nu vidnede de, at 12 eller 16 Aar tidligere kunde man kjøre tørskoet med 3 eller 4 Vogne samtidig vestenom den Høj, som ligger ved samme Sø's Ende, og som Søen nu noget nær har bortskyllet, og det er dem fuldt vitterligt, at samme Sø nu er stemmet 10 Favne længere op, end den nogensinde har været i deres Mindetid, og at Skjeldstenen, som stod ved samme Sø's Ende, nu nylig er flyttet af det Sted, hvor den tilforn stod“.

Skaber Mølle laa i fordums Tid under Viborg Domkapitels Gods. Derfor førtes det ovennævnte Tingsvidne ogsaa ved Asmild Birketing, der var et gejstligt Birk. — Endnu 1663 laa Møllen under Kapitlet, og var da ifølge Matriklen ansat til 11 Byskjepper Mel — 15 Tønder, 2 Tdr. Rug, 10 Skp. Byg, $\frac{1}{2}$ Læs Hø. Brugeren hed da Marcus Lauridsen.

Den 6. Juni 1665 skødede Kongen, der maa være bleven Ejer kort før, en Afgift af Skaber Mølle (5 Byskjepper) til Eva von Bylow, og den 18. Oktober 1666 skødede han Møllen til Rigsraad Henrik Rantzau til Møgelkjær.

I Matriklen af 1688 omtales Møllen som øde. Der har ingen Bruger været siden Marcus Lauridsen. Den ejedes da af Baron Gyldenchrone og Fru Helle Urne, og det bemærkes, at til Avlingen vides ingen Husbonde (d. v. s. Ejere). Den 29. Marts 1695 læstes paa Nørrejylland's Landsting et Skøde fra Kong Chr. V til Borger i København Jens Sørensen paa „en os tilhørende og for Skatterne hjemfalden øde Mølleplads, kaldet Schaber Mølle — haver skyldet aarlig efter gammel Matricul (af 1664) 40 Byskjepper Mel, og sat for 17 Tdr. Hartkorn, og efter den nye Matricul (af 1688) af Avlingen for 1 Td., 1 Fdk. og af Malingen 10 Tdr., 5 Skp. Hartkorn.

Den 1. Juli 1718 læstes paa Landstinget Skøde fra Jens Sørensen til Mads Andersen Listo til Skaungaard paa Skaber Mølle samt en Strimmel Jord fra Dæmningen til Adelvejen. Den 2. April 1742 læstes paa Landstinget Skøde fra Mads Andersen Listo til Sønnen Christen Krarup Listo paa Skaber Bro, hvoraf der hævdedes Bropenge, som det ses af en Skrivelse, Rentekammeret sendte Chr. Krarup Listo 1738 angaaende Broindkomsten. — I dette Skøde berettes det, at Salget af Broen skete i Marts 1733.

Rindsholm Mølle.

Den 19. April 1733 brændte Skaber Mølle, og med den alle Adkomstdokumenterne. Chr. Krarup Listo arvede Møllen efter sin Fader og solgte den ved Skøde paa Landstinget den 8. Juni 1757 tillige med Broen til Parykmager Anders Bertelsen Mørch i Viborg for 1551 Rd. Denne solgte atter ved Skøde læst paa Landstinget den 9. Maj 1759 Møllen og Broen til Jørgen Christensen Neisig for 1650 Rd. I. C. Neisig solgte ved Skøde læst paa Landstinget den 8. Maj 1765 Møllen og Broen til Peder Lassen Borup i Oust Mølle. — Herefter ejede Mathias Sommer Møllen, som han den 4. Juli pantsatte for 558 Rd.

De følgende Ejere var Ib Pedersen og hans Søn Peder Ibsen, og efter dem ejedes den af Hr. Roedsted, hvilket fremgaar af en Erklæring, denne i August Maaned 1799 lod læse paa Landstinget. Han meddeler heri, at han den 8. Maj 1799 købte Møllen og Broen af Peder Ibsen og ikke forlanger anden Hjemmel til disse Ejendomme, end den Peder Ibsen og hans afdøde Fader Ib Pedersen havde. De har altsaa ikke haft tinglæst Adkomst.

Den 16. Juni 1808 læstes der Skøde fra Cancelliraad Niels Schou til Randrup til hans Søn Johan Braem Schou paa Møllen. Broen omtales ikke mere, men til Gengæld er der i Stedet nu kommet en Skovskyld paa 2 Fdk., 1 Alb. Hartkorn til samt Holmhuset af 1 Skp., 1 Fdk., Htk., og 1 Td., 3 Fdk., 2 Alb. Hartkorn i Tostrup. — Købesummen var 9000 Rd.

Allerede den 25. Juni 1800 solgte Hans Roed til Nørgaard ovennævnte Ejendom til N. Schou til Randrup; men dette blev først læst den 3. Juli 1817. Købesummen var da 5200 Rd. Den 3. Juli 1817 læstes Skødet af den 28. Juli 1813 fra N. Schou til Andreas Fisager til Bøgild paa Skaber Mølle med Skoven og Holmhuset samt noget mere. — Den 3. Juli 1817 læstes der Skøde fra Fisager til Raadmand Jørgen Hansen, Bager i Viborg, paa Skaber Mølle og noget mere. Købesummen var 16000 Rbd. Navneværdi.

Den 21. April 1831 læstes der Auktionsskøde fra Møller Rasmus Addits Bo til cand. pharm. F. A. L. Selmer, paa Møllen med Skovskyld og Jordskyld samt ved den ved Møllen værende Bro med Ret til at oppebære Bropenge. Købesummen var 125 Rbd. Sølv og 1800 Rbd. Sedler, (men heri var ogsaa indbefattet en Gaard i Rind). Hvorlænge R. Addit har ejet Møllen ses ikke. Herefter ejede Selmer Møllen, dog maa han en Tid have været ude af Besiddelsen; thi i Matriklen af 1844 staar Raadmand J. H. Bager som Ejer, og Møller Hansen som Forpagter. Selmer fik dog Møllen igen og solgte den ved Skøde, der blev tinglæst den 25. Januar 1872 til Peter Møller af Røde Mølle. P. Møller solgte ved Skøde, der blev læst den 19. December 1877, atter Skaber Mølle til C. Munk af Randers, og han mageskiftede (læst den 26. Maj 1887) Møllen med Gaardmand Rasmus Andersen af Middelhede.

Endelig solgtes Møllen den 5. Februar 1896 til Peder Mikkelsen Rasmussen. Den 2. August 1896 solgte P. M. Rasmussen Skaber Mølle, der nu næsten var en Ruin, til Joh. Laursen af Hadsten for 35,420 Kr. Den blev nu ombygget fra Grunden af, og der indrettedes et tidssvarende Møllereri med Vandturbine som Drivkraft, samtidig forandrede Navnet til Rindsholm Mølle. Mølleriet blev i 1910 udvidet til 175 Hkg Hvede og Rug i 24 Timer, tillige blev der installeret en Dieselmotor til Hjelpekraft.

I 1912 døde Joh. Laursen, og Enken, Marie Laursen, fortsatte til 1917, da Ejendommen blev solgt til Sønnen, Joh. Laursen, der er den nuværende Ejer. I 1921 udvidedes Møllen til at kunne male 350 Hkg Hvede og Rug, Kapacitet 50 Hkg Byg. I 1928 blev der indlagt nogle større Vandturbiner. Senere udvidedes Kapaciteten til 650 Hkg Hvede og Rug og 50 Hkg Byg i 24 Timer.

JOHANNES LAURSEN, Mølle ejer, er født den 20. Marts 1889 som Søn af Mølle ejer Johannes Laursen og Hustru Marie. Gift 1912 med Petra L. Uddannet ved Faget, Indehaver af Rindsholm Mølle, Medlem af Bestyrelsen for Foreningen af Danske Handelsmøller, Sammenslutningen af Jydske Møller.

Medlemmer af Rind Sogneraad er følgende: Gaardejer Chr. Andersen, Formand, Købmand L. P. Hansen, Gaardejer M. Langelund, Jens S. Jensen, Gaardejer M. Madsen, Husmand N. E. Christensen, Fabrikant N. Frank, Gaardejer Chr. Østergaard, Gam-borg Andersen.

VINDUM SOGNS tilstødende Sogne er følgende: Vinkel, Mammen, Rind, Bjer-ring, Sall, Højbjerg, Elsborg, Sjørslev.

I Sognet ligger Rødkjærsbro, der er en ret stor Stations-by. Naar man kommer udefra, enten det er ad Viborg Landevej, Aarhus Landevej eller fra Kjellerup-Siden, og ser ud over Byen, møder der en

Indkørsel til Rødkjærsbro.

Parti fra „Lunden“.

haver beliggende Øst for Byen. I de sidste Aar er mange af disse smaa Haver blevet bebyggede, og i Løbet af ganske faa Aar vil der her være en helt ny Bydel.

Efter at omtalte Kolonihaver var udskilt fra den erhvervede Ejendom, udstykkedes en passende Parcel for senere at blive omdannet til et Anlæg. Parcellen blev skænket til Byen med

Borger- og Haandværkerforeningen som Ejer, og Byens Beboere ydede deres Støtte til, at Anlægget blev beplantet, saa man allerede i Løbet af et Aars Tid kunde indvi det skønne offentlige Anlæg, der fik Navnet „Lunden“. - Anlægget staar i Dag som et synligt Bevis paa, hvad der kan udføres ved et godt Sammen-

venlig og smuk By. Det meste af Byen er ny, idet det først var omkring Aarhundredeskiftet, at Byen særlig begyndte at vokse. Før den Tid var der kun enkelte Huse, hvoraf særligt huskes: Kroen, Bageriet, Stationsbygningen og nogle mindre Huse, altsammen noget spredt. Nu tager Byen sig anderledes ud, baade hvad Bebyggelsen angaar og i Særdeleshed Befolkningstallet, der nu er naaet ca. 700. Noget man hurtigt bemærker, hvis man opholder sig i Rødkjærsgade, er det store smukke Anlæg, Byen har, et Anlæg, som man ikke ser Mage til i mange Stationsbyer. Begyndelsen til Anlægget blev gjort i 1918, hvor en Kreds af Byens Borgere i Fællesskab købte en Gaard, for derefter at udstykke Halvdelen af denne til Kolonihaver, noget, som der i lang Tid havde været haardt Brug for, hvorfor man i Dag ser ca. 25 pæne og velholdte Koloni-

Brandstrup Kirke.

arbejde mellem en Bys Indbyggere. Det man i Dag særligt lægger Mærke til, naar man kører eller paa anden Maade passerer igennem Rødkjærsbro er den fine asfalterede Hovedgade og de brede flisebelagte Fortove, der er udført paa en Strækning af ca. 750 Meter. Reguleringen af Hovedgaden, Anlæg af Fortove samt et højt moderne Kloak-

Mindesmærket over Faldborg Kirke.

anlæg er udført i Aarene 1933—34, et Projekt, som har kostet mange Penge, men som kunde udføres, fordi alle var enige om at være med til at bære sin Del af Byrden. Rødkjærsbro fremtræder i Dag som en af de smukkeste Stationsbyer i Jylland.

Vindum Kirke, der er beliggende i Vindum Sogn, bestaar foruden Apsis, Kor og Skib af et Taarn, der ligger mod Vest, og et Vaabenhus, der ligger mod Syd. Altærtavlen bærer en Del Malerier. Prædikestolen er ganske almindelig. Døbefonten er af Granit.

Brandstrup Kirke, der er beliggende i Vindum Sogn, ca. 2 km fra Rødkjærsbro i en lille Landsby ved Navn Brandstrup, bestaar foruden Koret og Skibet af et lille Vaabenhus. Denne smukke Kirkebygning er opført 1870 i Rundbuestil. Inventaret er ganske almindeligt.

I Brandstrup, der fordum hed Faldborg, har der ligget en ældre Kirke, der efter Sigende skal være nedrevet af Rigets Marsk, Anders Bilde. Paa dette Sted, hvor fordum denne Kirke laa, er nu for nylig rejst et smukt Mindesmærke.

Vindum Overgaard, der i fordums Tid var en stor Bondegaard, blev i 1648 af Rigets Marsk, Anders Bilde, oprettet til en fri Herregaard. Omkring 1815 er Gaarden dog blevet udparceleret. Hovedbygningen bestaar af 2 Fløje i et Stokværk.

Rødkjærsbro Kommuneskole.

Tillige findes i Sognet følgende: Præstegaard, Spare- og Laanekasse, Mejerier, Brugsforeninger, Vandværker, Hoteller, Kro, Jernbanestation, Møller, en Del Fabrikker m. m.

Skolevæsenet i Vindum Sogn bestaar af

N. P. Hedeland,
Førstelærer.

følgende Skoler: Vindum Skole, Brandstrup Skole, Faarup Skole, Rødkjærsbro Skole, Rødkjærsbro Forskole.

Rødkjærsbro Kommuneskole. Efter at Rødkjærsbro var blevet udskilt fra Brandstrup Skoledistrikt, og Byen blev større og større, blev der Trang til en selvstændig Skole. Man klarede sig imidlertid med en privat Skole i 7—8 Aar, men da var man ogsaa tvunget til at lade opføre en Skolebygning; thi Børneantallet steg Aar for Aar, og man lod da i Aaret 1909 den nuværende Kommuneskole opføre.

Imidlertid viste det sig, at der allerede den første Dag efter Skolens Aabning var for mange Elever til een Lærer, idet der da blev indskrevet 76 Børn. En Forskole blev derfor bygget til i 1911, og der blev ansat en Forskolelærerinde. Skolen har siden da haft 4 Klasser og med et Elevantal paa ca. 120. Skolens Lærer har siden dens Oprettelse været N. P. Hedeland, medens der i Forskolen har virket 4 Lærere, nemlig: Petrine Laursen, der i 1921 blev forflyttet til Vorbasse, Ingrid Knudsen fra 1921—24, Marie Møller fra 1924—27, og siden da den nuværende Frk. Dorothea Sigumfeldt Christensen. Skolekommissionen bestaar af følgende: Gaardejer Karl Vestergaard, Vindum, Formand, Gaardejer P. Petersen, Brandstrup, Portør Sørensen, Rødkjærsbro. Forældrerådet bestaar af Installatør Chr. Leth Christensen, Formand, Portør Lausten og Boelsmand M. Laursen.

NIELS PETER HEDELAND, Førstelærer, er født den 5. Februar 1878 som Søn af Landmand Peter Nielsen og Hustru Maren, født Christensen. Gift 1931 med Kirsten Marie Pedersen. Dimitteret 1904 fra Silkeborg Seminarium, forskellige Feriekursus, Studierejser i Tyskland, Østrig, Italien og Frankrig, Lærerembeder ved forskellige Skoler, ansat som Førstelærer ved Vindum Kommuneskole, Medlem af Vindum Sogneraad, Bibliotekar for Rødkjærsbro Folkebosamling m. m.

Parti fra „Lunden“.

Rødkjærsbro tekniske Skole begyndte sin Virksomhed i Vinteren 1912—13 med 12 Elever, som paa eget Initiativ henvendte sig til Tømrer Niels Mogensen og Redaktør Viggo Huus, om de ikke vilde undervise dem henholdsvis i Tegning og Regning, Dansk og Bogføring. Og da man havde faaet et Kvistværelse paa Afholdshotellet, tog Undervisningen sin Begyndelse med ovennævnte som Lærer, uden at der var nogen Organisation eller Bestyrelse til at financiere og lede Skolen. Lærerne fik da ogsaa kun 25 Kr. til Deling.

*Joh. P. Pedersen,
Formand.*

Borger- og Haandværkerforeningen begyndte nu saa smaat at interessere sig for Skolen, men først i 1916 kom der System i Arbejdet. Foreningens første Formand var Urmager S. Kloster. I 1923 blev Førstelærer Hedeland valgt til Formand og virkede som saadan i 3 Aar sammen med Snedker Carl Petersen og Installatør Leth Christensen, de forsøgte at faa bygget en teknisk Skole, men det strandede, hvorefter de i 1926 nedlagde deres Mandater. Der blev derefter valgt en ny Bestyrelse, som lejede Lokaler i Afholdshotellets Gaard, men da Skolen dette Aar gik meget daarligt, nedlagde de deres Mandater efter et halvt Aars Forløb.

Den 27. April 1927 valgtes til Bestyrelse: Leth Christensen, Bogtrykker Wallentin Nielsen og Skomagermester Joh. P. Pedersen, sidstnævnte som Formand. Som Lærere ved Skolen virker nu de to, som begyndte. Skolens nuværende Bestyrelse er følgende: Skomagermester Joh. P. Pedersen, Formand, Førstelærer N. P. Hedeland, Manufakturhandler Th. Schmidt. Skolen ejer et Byggefond — og haaber at kunne fejre sit 25 Aars Jubilæum i egen Skolebygning.

JOHAN PEDER PEDERSEN, Skomagermester, er født den 3. November 1882 som Søn af Skræder Peder Pedersen og Hustru Johanne Petrine, født Markvardt. Gift 1910 med Ane Kirstine Berg. Uddan-

Rødkjærsbro Jernbanestation.

net ved Faget, Formand og Forstander ved Rødkjærsbro tekniske Skole, Formand for Rødkjærsbro Grundejerforening, Formand for Viborg Amts Skomagemestre og Skotøjshandlerforening, Medlem af Jydske Skomagemestres og Skotøjshandleres Centralforenings Bestyrelse m. m.

Rødkjærsbro Folkebogsamling er stiftet i 1912 og har til Huse i Kommuneskolen. Der findes ialt 1046 Bind, hvoraf 207 Børnebøger. Udlaanet er gratis, men der findes en Biblioteksforening, der afgiver 85 pCt. af sine Medlemsbidrag til Biblioteket. Desuden modtager Biblioteket Tilskud fra Kommunen, Amtsskolefondet og Sparekassen. Som Bibliotekar virker Førstelærer N. P. Hedeland.

Rødkjærsbro Elektricitetsværk. I Aaret 1908 fik Rødkjærsbro sit eget private Elektricitetsværk, efter at Strømforsyningerne i mange Aar var foregaaet fra et Savværk, men da Tilslutning af Forbrugere blev for stor, besluttede man som før nævnt i 1908 at opføre et Elektricitetsværk. - Værket blev opført af 2 pri-

Rødkjærsbro Kro.

private Mænd, nemlig afdøde Fabrikant Th. Jensen og Bagermester N. Juul Nielsen. Disse 2 Mænd drev Elektricitetsværket for egen Regning i ca. 10 Aar, og hvorefter dette overgik til et Interessentskab. Den første Bestyrer var nuværende Cyklehandler A. Christensen, der fungerede som Bestyrer fra Starten i 1908 til 1. November 1914. Fra 1. November 1914 til Maj 1916 bestyredes Værket af M. J. Schjødt. Den sidste Bestyrer var nuværende Installatør Chr. Leth Christensen, der tiltraadte som Bestyrer 1. Maj 1916 og fungerede til dets Ophævelse i Januar Maaned 1921.

Den 27. Januar 1921 nedlagdes Rødkjærsbro Elektricitetsværk, og Strømforsyningen overtoges af Elektricitetsforsyningsselskabet Gudenaens Opland „Ego“. Grunden til Nedlæggelsen var den store Udvidelse, der i de sidste Aar var sket i Byen. Dette havde bevirket, at Værket var blevet for lille, og da Byen var i stadig Vækst, fandt Beboerne det klogest at overgaa til Interessentskabet „Ego“ — og derved være sikker paa altid at kunne faa leveret Elektricitet i ubegrænset Mængde. Dette er i Dag og vil altid være det i Fremtiden et stort Gode ved at være tilsluttet et Højspændingsværk, at man ved et Anlæg af større Virksomheder, der virkelig har Brug for Elektricitet til Drivkraft, altid er sikker paa at kunne faa tilstrækkeligt, og altid til den rigtige Pris. Dette er et af de mange Goder, som man maa regne med i kommende Tider, og disse er Rødkjærsbro altid sikker paa, altid rigeligt med Elektricitet, dette være sig baade som Kraft, Lys og til Kogebrug.

Interessentskabet Rødkjærsbro Vandværk er stiftet den 15. Marts 1912. Den første Bestyrelse bestod af følgende: Th. Jensen, Bagermester N. Juul Nielsen, Slagtermester Chr. Andersen, Manufakturhandler S. C. Pedersen. Bagermester N. Juul Nielsen valgtes

*Chr. Leth-Christensen,
Formand.*

som Formand. Bestyrelsen tog straks fat med at tegne Interessenter, og da tilstrækkeligt Antal var tegnet (ca. 30), blev Anlægget projekteret og udbudt til Licitation, og Arbejdet blev udført af følgende Firmaer: Brønden af Brøndgraver N. P. Bük, Brandstrup, Beholderen, Muremester Linde, Kjellerup, Hovedledning og Husinstallationer, Fabrikant Johs. Sørensen, Rødkjærbro, og Fabrikant Thestrup, Bjerringbro, Elektrisk Kraft-Anlæg, Fabrikant Philipsen, Viborg, Luftledningen udførtes af Elektricitetsværksbestyrer A. Christensen, Rødkjærbro.

Vandværket har fungeret støt og godt til Dato, og staar nu saa godt som en gældfri Institution med et Interessental paa 100. Dets nuværende Bestyrelse bestaar af Installatør Chr. Leth-Christensen, Formand, Murer Chr. Jensen, Kasserer, Skomager O. Hansen, Postbud Brogaard og Barbermester Myrhøj.

CHRISTEN LETH-CHRISTENSEN, Installatør, er født den 24. August 1892 som Søn af Christen Leth-Christensen og Hustru Elisabeth, født Andersen. Gift 1916 med Andrea Nielsen. Uddannet som Mekaniker, Bestyrer for Rødkjærbro Elektricitetsværk fra 1916—21, nedsat sig som Installatør i Rødkjærbro 1921 samt Autorisation paa Gudenaas Opland, Formand for Rødkjærbro Vandværk. Formand for Rødkjærbro og Omegns konservative Vælgerforening, Formand for Forældreraadet for Rødkjærbro Kommuneskole, i Bestyrelsen for Rødkjærbro Avis, i Bestyrelsen for Rødkjærbro Afholdshotel, Formand for Kloak- og Fortovsselskabet.

Rødkjærbro Eksportslagteri. Eksportslagteriet er en gammel Institution, som er drevet i de sidste 25 Aar, indtil for faa Aar siden af en privat Mand, nemlig Slagtermester Chr. Andersen, der har drevet en stor Forretning med Eksport til forskellige Lande, men da Kommunalbestyrelsen i 1931 indførte tvungen Kødkontrol, opstod straks Tanken om at oprette et offentlig kommunalt Slagtehus. Kommunalbestyrelsen viste sig da straks at være sig denne Opgave voksen, idet de resolut købte det gamle

Wallentin-Nielsens Bogtrykkeri i Rødkjærbro.

Eksportslagteri af Chr. Andersen, og ved Siden af opførte et nyt moderne Slagteri for Okser, og man lod det gamle indrette til Svineslagteri og Kreaturstalde. Slagteriet benyttes i Dag af alle Omegnens Slagtermestre, og er fuldt optaget fra Morgen til Aften. Dets kontrollerende Dyrlæge er Chr. Larsen, og Opsynet er underlagt Carl Damgaard.

CHRISTIAN LARSEN, Dyrlæge, er født den 23. Februar 1902 som Søn af Gaardejer Ole Larsen og Hustru Anna, født Søgaard-Olsen. Gift 1928 med Gudrun Knudsen. Dyrlægeeksamen 1927, Vikar for forskellige Dyrlæger, nedsat sig som praktiserende Dyrlæge i Rødkjærsgade, kontrollerende Dyrlæge ved Rødkjærsgade Eksportslagteri.

Rødkjærsgade Maskinfabrik. I 1919 blev der i Rødkjærsgade dannet et Aktieselskab for Fremstilling af Kartoffeloptagningsmaskiner, og Aktieselskabet købte et Smede- og Maskinværksted og begyndte Fabrikationen af ovennævnte Maskiner, men efter 3 Maaneders Forløb viste det sig, at Maskinerne ikke svarede til Forventningerne, og Fabrikken blev da lukket og solgt til Brødrene Hylleberg, som samme Aar havde fremstillet en Kartoffeloptager, der i Sæsonen havde klaret sig godt i Marken.

Siden da har Fabriken arbejdet med Fremstilling af ovennævnte Maskine, og denne er nu kendt over hele Danmark, og enkelte Maskiner er solgt baade til Sverrig og Finland. Den 1. Januar 1928 ophævedes Interessentskabet Brødrene Hylleberg, og Fabriken overtoges af Chr. Hylleberg. Den aarlige Produktion er ca. 60 Maskiner.

CHRESTEN HYLLEBERG, Fabrikant, er født den 15. Oktober 1881 som Søn af Gaardejer Chresten Christensen og Hustru Laursine, født Jensen. Gift 1902 med Jensine Jensen. Uddannet ved Faget, Indehaver af Rødkjærsgade Maskinfabrik.

Chr. Hylleberg,
Fabrikant.

Alfred Hansens Handelsgartneri i Rødkjærsgade. Nuværende Ejer, A. Hansen, købte Gartneriet i 1929 af P. Westergaards Enke,

hvis Mand i 1909 havde oprettet Gartneriet. Der hører ca. 1 Td. Land hertil, og der findes 2 Drivhuse og 60 Mistbænke, og heri dyrkes de forskellige Grøntsager og Potteplanter, som sælges fra egen Butik.

Tillige drives der Anlægsgartneri og Kransebinderi. Gartneriet beskæftiger 2 Mand.

ALFRED HANSEN, Handelsgartner, er født den 15. September 1903 som Søn af Kurvemager Carl Hansen og Hustru Ane D., født Pedersen. Gift 1928 med Ingrid Thomsen. Uddannet ved Faget paa forskellige Planteskoler og Gartnerier. Indehaver af Alfred Hansens Handelsgartneri i Rødkjærsgade.

Rødkjærsgade Cementvarefabrik er anlagt i 1904 af nuværende Fiskehandler Jens Kjeldsen, som senere solgte den. Sidenhen har Fabriken i en Aarrække været paa

Parti fra Alfred Hansens Gartneri.

A. Hansen,
Handelsgartner.

flere forskellige Hænder, sidst i et Aktieselskab, hvoraf nuværende Indehaver købte Fabrikken i 1923. Der fremstilles Tagsten, Mursten, maskinstampede Mufferør, Brøndringe m. m. Fabrikken beskæftiger 3 til 6 Mand.

MARINUS PEDERSEN FROM, Fabrikant, er født den 8. November 1882 som Søn af Gaardejer Andreas Pedersen og Hustru Petrine, født Jensen. Gift 1913 m. Jensine From, født Rasmussen. Som Soldat uddannet ved Skydeskolens almindelige og udvidede Kursus, ved 9. Regiments Korporalskole og ved 9. Regiments Sergentskole, Klasse A og B, Indehaver af Rødkjærsbro Cementvarefabrik.

M. P. From,
Fabrikant.

Rødkjærsbro nye Cementvarefabrik er opført i 1932 og indehaves af Severin Pedersen. Fabrikken fremstiller hovedsagelig Tagsten og Mursten.

SEVERIN PEDERSEN, Fabrikant, er født den 17. September 1899 som Søn af Skrædder P. Pedersen og Hustru Johanne Petrine, født Marwardt. Gift 1933 med Anna Jørgensen. Uddannet ved Faget, Indehaver af Rødkjærsbro nye Cementvarefabrik.

Parti fra Rødkjærsbro Cementvarefabrik.

Rødkjærsbro Borger- og Haandværkerforening er stiftet den 26. April 1904. Den første Bestyrelse bestod af følgende: Snedker Th. Jensen, Skomager S. Nielsen, Snedker Carl Petersen, Bagermester N. Juul Nielsen og Manufakturhandler Th. Berthelsen, sidstnævnte som Formand. Foreningens Formaal er og har altid været at fremme og støtte alt, hvad der har Interesse for Byen og dens Beboere, Haandværkere og Handlende i Særdeleshed. Særligt skal nævnes Teknisk Skole, som er blevet til paa Initiativ af Borger- og Haandværkerforeningen, og som sorterer derunder, men ledes af en særlig Bestyrelse. Foreningen har i den Tid, den har bestaaet, haft mange Opgaver at løse. Den nuværende Bestyrelse bestaar af følgende: Tømrermester Chr. Bach, Formand, Manufakturhandler Th. Schmidt, Kasserer, Murermester Chr. Jensen, Mekaniker P. Vraa, Træhandler V. Huus.

CHRISTEN BACH, Tømrermester, er født den 2. Juni 1888 som Søn af Landmand Peter Bach og Hustru Karen Marie, født Hansen. Gift 1915 med Anna Jørgensen. Uddannet ved Faget, Formand for Rødkjærsbro Borger- og Haandværkerforening, Medlem af Menighedsraadet.

Rødkjærsbro Grundejerforening er stiftet den 14. Marts 1920 paa et Møde paa Kroen, hvor der var samlet 25 af Byens Borgere for at drøfte Ejendomsskyldansættelse af Byens Grundejendomme. Skomagermester Joh. P. Pedersen foreslog at danne en Grundejerforening, og det blev man da saa enige om, og alle tilstedeværende indmeldte sig. Til Bestyrelse valgtes J. C. Petersen, Jens Brølløs, Jacob Hartvigsen, Chr. Jacobsen og Joh. P. Pedersen, der blev valgt som Formand.

Foreningen har medvirket ved Udfyldelse af Ejendomsskyldsskemaer, for derved at bidrage til en ensartet Ejendomsskyldsvurdering, og har i det hele taget varetaget

Grundejernes Interesser m. m. Den nuværende Bestyrelse bestaar af følgende: Tømrermester Chr. Bach, Rentier Chr. Jacobsen, Murer Jacob Hartvigsen, Landpost Daniel Sørensen og Skomagermester Joh. P. Pedersen, der hele Tiden har været Foreningens Formand.

Viborg Amts Skomagermestre- og Skotøjshandlerforening er stiftet den 16. Januar 1916 efter udsendt Indbydelse fra C. Jepsen, Kjellerup. Mødet blev holdt i Kjellerup, alle tilstedeværende, nemlig 14 Skomagere, indmeldte sig i Foreningen, og til Bestyrelse valgtes C. Jepsen, der var bosiddende i Kjellerup, til Formand, Joh. P. Pedersen fra Rødkjærsbro til Næstformand, C. Holgersen fra Demstrup Sekretær, C. Andersen, Hvam, og Jensen fra Thorning.

Den 15. Oktober samme Aar vedtoges det at indmelde Foreningen i Centralforeningen for Jydske Skomagere og Skotøjshandlere. Medlemsantallet var nu steget til ca. 30. Foreningen har efter bedste Maade virket for at højne sin Stand samt at dygtiggøre Medlemmerne ved Kursus og Foredrag, samt ved at optage Forhandling ved Uenighed mellem Køber og Sælger, ogsaa her har den ofte været heldig. Den 24. August 1931 blev Foreningens første Formand udnævnt til Æresmedlem. I 1929 foretog Foreningen en Agitation i den østlige Side af Kredsen, dette bevirkede, at Foreningens Virkekreds udvidedes mod Øst til Hinnerup. Foreningens Bestyrelse bestaar nu af følgende: P. Andreasen, Hinnerup, Th. Thomsen, Langaa, C. Jepsen, Kjellerup, P. S. Vinderskou, Bjerringbro, og Joh. P. Pedersen fra Rødkjærsbro, der i 16 Aar har været Formand.

CARL NIELSEN PIHL-KJÆR, Læge, er født den 30. August 1870 som Søn af Anders Pihlkjær Nielsen og Hustru Inger Kirstine, født Christensen. Gift 1928 med Christa Højland. Student fra København 1897, Kandidat paa Frederiksborg Kommunehospital, nedsat sig som praktiserende Læge i Rødkjærsbro.

MARTHA MARIE JENSEN, Distriktsjordemoder, er født den 22. Oktober som Datter af Gaardejer Jacob Andreas Sørensen og Hustru Ane. Gift 1907 med Jens Martin Jensen. Jordmodereksamen den 30. September 1900, ansat som Distriktsjordemoder i Rødkjærsbro siden den 25. Oktober 1900.

Chr. Leth-Christensens Installationsforretning.

NIELS CHRISTIAN LUND, Stationsforstander, er født den 1. August 1872 som Søn af Baneformand Christen Lund og Hustru Kirsten, født Nielsen. Gift 1897 med Ane Marie Christiane Thomsen. Trafikelev 1891, derefter Assistent i Marslev, Nyborg, Esbjerg, Aarhus, Fredericia, Strib, Fuldmægtig ved 2. Distrikt i Aarhus fra 1917—20, Stationsforstander i Bredebro fra 1920—22, ansat som Stationsforstander i Rødkjærsbro siden 1922.

PEDER PEDERSEN, Overportør, er født den 5. September 1883 som Søn af Smed Chr. Pedersen og Hustru. Gift 1908 med Mette Margrethe Pedersen. Portør i Silkeborg 1908, Portør i Rødkjærsbro siden 1911, Overportør samme Sted siden 1924, Formand for Sundhedskommissionen, tidligere Formand for Vandværket i Rødkjærsbro m. m.

M. M. Jensen,
Distriktsjordemoder.

N. Chr. Lund,
Stationsforstander.

K. Wallentin-Nielsen,
Bogtrykker.

A. L. Kragso,
Bestyrer.

K. WALLENTIN-NIELSEN, Bogtrykker, er født den 7. Februar 1896 i Nykøbing S. som Søn af Redaktør N. Wallentin-Nielsen og Hustru Kirstine, født Sørensen. Gift 1920 med Emilie Nielsen, Journalist en Del Aar ved forskellige Blade, startede i 1922 et Bogtrykkeri i Rødkjærbro, der nu er oparbejdet til en betydelig Virksomhed, driver en Del Skribentvirksomhed, har udgivet nogle Fortællinger.

ADOLF LAURSEN KRAGSØ, Bestyrer, er født d. 17. Juli 1903 som Søn af Husmand Peter Laursen og Hustru Inger Marie, født Madsen. Gift 1930 med Kristine Mathilde Christensen. Uddannet ved Faget bl. a. paa Ladelund Mejeriskole, ansat som Bestyrer ved Rødkjærbro Andelsmejeri.

KARL FREDERIK SØRENSEN, Forstander, er født den 16. Februar 1897 som Søn af Stationsforstander Søren Rasmus Sørensen og Hustru Anna Helene, født Petersen. Gift 1932 med Sygeplejerske Anna Johanne Andersen. Diakon fra „Filadelfia“s Diakonskole 1924, virket som Lærer og Diakon forskellige Steder, ansat som Forstander ved Plejehjemmet i Rødkjærbro siden 1934.

MOGENS JENS MOGENSEN, Fabrikant, er født den 3. Januar 1887 som Søn af Bødker Anders Mogensen og Hustru Ane, født Petersen. Gift 1914 med Jenny Hvas. Uddannet ved Faget, Indehaver af Rødkjærbro Smede- og Maskinværksted.

JOHANNES JOHANNESSEN, Fabrikant, er født den 19. December 1892 som Søn af Gaardmand Mathias Johannesen og Hustru Marie Kirstine, født Jacobsen. Gift 1917 med Maren Marie Mørch. Uddannet ved Faget, Indehaver af Rødkjærbro Maskinsnedkeri og Møbelfabrik.

LAUGE MARIUS EGELUND STEFFENSEN, Bagermester, er født den 14. Juli 1883 som Søn af Lars Peter Steffensen og Hustru Kirstine Marie, født Petersen. Gift 1907 med Nielsine Bruun. Uddannet ved Faget, nedsat sig som Bagermester i Rødkjærbro.

K. F. Sørensen,
Forstander.

M. J. Mogensen,
Fabrikant.

Joh. Johannesen,
Fabrikant.

L. M. E. Steffensen,
Bagermester.

NIELS PEDER NIELSEN BAGGER, Bagermester, er født den 27. Juni 1888 som Søn af Teglværksejer J. Nielsen og Hustru Mathilda, født Rosenberg. Gift 1911 med Agnes Mathilda Sørensen. Uddannet ved Faget, nedsat sig som Bagermester i Vindum.

AAGE CHRISTIAN THOMSEN, Bagermester, er født den 27. August 1890 som Søn af Niels Chr. Thomsen og Hustru Marie Thomasine Heselund, født Petersen. Gift 1913 med Petrea A. Jensen. Uddannet ved Faget, nedsat sig som Bagermester i Rødkjærbro.

ARNOLD PETERSEN, Urmager og Guldsmed, er født den 18. Juni 1904 som Søn af Landmand J. C. Petersen og Hustru Christine, født Larsen. Gift 1928 med Hedvig Bodil Petersen. Uddannet ved

Faget, nedsat sig som Urmager og Guldsmed i Rødkjærbro, Formand for Idrætsforeningen „Frø“ i Rødkjærbro, Formand for Skytteforeningen i Rødkjærbro m. m.

CHRESTEN CHRISTENSEN, Sadelmagemester, er født den 1. Oktober 1879 som Søn af Sadelmager Carl Anton Christensen og Hustru Christine, født Christensen. Gift 1915 med Christine Hansen. Uddannet ved Faget, nedsat sig som Sadelmagemester i Rødkjærbro.

CHRISTIAN MARTIN KNUDSEN, Skrædermester og Ekviperingshandler, er født den 2. April 1878 som Søn af Vejmand Knud Hansen og Hustru Bodil Marie, født Jensen. Gift 1916 med Else Mathilde Kirstine Villumsen. Uddannet ved Faget, nedsat sig som Skrædermester og Ekviperingshandler i Rødkjærbro, Medlem af Bestyrelsen for Skrædermesterforeningen, Medlem af Bestyrelsen for K. F. U. M. i Rødkjærbro, Medlem af Menighedsraadet, Formand for Rødkjærbro Avis m. m.

CHRISTIAN MOGENSEN, Handelsgartner, er født den 26. November 1882 som Søn af Skovfoged Lars Mogensen og Hustru Maren, født Sørensen. Gift 1920 med E. Jensen. Uddannet ved forskellige Gartnerier, nedsat sig som Handelsgartner i Rødkjærbro.

N. P. N. Bagger,
Bagermester.

Aa. Chr. Thomsen,
Bagermester.

Chr. M. Knudsen,
Skrædermester.

Chr. Mogensen,
Handelsgartner.

Medlemmer af Vindum Sogneraad er følgende: Gaardejer K. Vestergaard, Formand, Gartner og Husmand A. Chr. Jensen, Lærer N. P. Hedeland, Gaardejer M. Hansen, Savskærer Jacob Christensen, Gaardejer Peder Pedersen, Husmand J. P. Nielsen.

BJERRING MAMMEN KOMMUNES tilstødende Sogne er følgende: Hjermind, Bjerringbro, Gulev, Sall, Vindum, Vinkel, Vejrum, Viskum, Le.

Bjerring Kirke, der er beliggende i Bjerring Sogn, bestaar foruden Apsis, Kor og Skib af et ret anseligt Taarn, der ligger mod Vest og et Vaabenhus, der ligger mod Nord. I 1754 gennemgik Kirken en grundig Restauration. Altertavlen saavel som Prædikestolen bærer Malerier. Døbefonten er af Granit. Under Koret har forudm været Begravelse.

Bjerring Skole.

Mammen Kirke, der er beliggende i Mammen Sogn, bestaar foruden Koret og Skibet af et Vaabenhus, der ligger mod Nord. Altertavlen bærer Malerier. Prædikestolen er fra Nutiden. Døbefonten er af Granit.

JACOB SØNDERGAARD JENSEN, Sognepræst, er født den 28. Juli 1874 som Søn af Gaardejer Christen Jensen og Hustru Anne Kirstine. Gift 1906 med Louise Kathrina Kirstine Andersen. Student fra Viborg 1894, cand. theol. 1900, kaldet som Sognepræst for Bjerring Mammen Menigheder.

Tillige findes i Kommunen: Præstegaard, Brugsforeninger, Mejerier, Vandværker, Alderdomshjem m. m.

Skolevæsenet i Bjerring Mammen Kommune bestaar af følgende Skoler: Mammen Skole, Dalgaard Skole, Bjerring Skole.

JOHANNES PAULSEN KROGH, Førstelærer, er født den 14. Marts 1897 som Søn af Jørgen Krogh og Hustru Ane Marie, født Madsen. Gift 1930 med Karen Jensen. Dimitteret 1927 fra Haslev Seminarium, ansat som Førstelærer ved Bjerring Skole.

N. PEDERSEN PORSKROG, Lærerinde, er født den 31. December 1890 som Datter af Lærer Jacob Pedersen Porskrog og Hustru Kirstine, født Ambrosius. Lærerinde ved Almind Forskole fra 1913–18, ansat som Lærerinde ved Bjerring Skole siden 1918.

CARL LUND PEDERSEN, Uddeler, er født den 23. Februar 1907 som Søn af Jens Peter Pedersen og Hustru Caroline, født Pedersen. Uddannet ved Faget, ansat som Uddeler ved Bjerring Brugsforening.

J. Søndergaard Jensen,
Sognepræst.

Joh. Paulsen Krogh,
Førstelærer.

N. P. Porskrog,
Lærerinde.

C. Lund Pedersen,
Uddeler.

Medlemmer af Bjerring Mammen Sogneraad er følgende: Gaardejer N. K. Nielsen, Formand, Boelsmand M. Thestrup, Boelsmand M. P. Kristensen, Gaardejer K. Møller, Smedemester N. Thøgersen, Boelsmand K. Dokter, Gaardejer S. Storgaard Sørensen, J. Astrup, Mads Jensen.

BJERRINGBRO SOGNS tilstødende Sogne er følgende: Hjermind, Bjerring, Gulev. — Bjerringbro Kirke, der er beliggende i Bjerringbro Sogn, er opført i 1919. Den bestaar af Kor, under hvilket der er Ligkapel, Skib og Taarn. Alterbilledet er malet af Poul Steffensen og forestiller „Kommer hid til mig“. Ejendommeligt er det, at der er indrettet Konfirmandstue oppe i Taarnet.

CLAUS JULIUS RONÆS, Sognepræst, er født den 24. Marts som Søn af Gaardejer Hans Nielsen og Hustru Johanne Kirstine, født Rasmussen. Gift 1912 med Bothilde Kristine Gleerup. Student fra Odense Kathedralskole, cand. theol. 1902, kaldet som Sognepræst ved Bjerringbro Menighed, Formand for Skolekommissionen.

HARALD WRAMBERG LAURSEN, Lærer, er født d. 14. Juni 1900 som Søn af Missionær Frederik Laursen og Hustru Jensine Kathrine, født Andersen. Dimitteret 1921 fra Jelling Statsseminarium, ansat

C. J. Ronæs,
Sognepræst.

som Lærer ved Bjerringbro Mellem- og Realskole, Organist ved Bjerringbro Kirke, Sekretær for K. F. U. M. i i Bjerringbro, Dirigent for Kristeligt Sangkor i Bjerringbro.

Tillige findes i Sognet følgende: Præstegaard, Mellem- og Realskole, Teknisk Skole, Banker, Elektricitetsværk, Møller, Badeanstalt, Svineslagteri, Exportslagteri, Brugsforening, Jernbanestation, Posthus, Vandværk, Hoteller, Apotek, en Del Fabrikker m. m.

Skolevæsenet i Bjerringbro Sogn bestaar af følgende Skoler: Bjerringbro Mellem- og Realskole, Bjerringbro sdr. Skole, Sønderbro Skole.

H. W. Laursen,
Organist.

HANS VILH. SØRENSEN-THYBO, Førstelærer, er født d. 6. Juli 1898 i Hobro som Søn af Mejeri- forpagter A. S. Thybo og Hustru Louise, født Andreasen. Gift 1929 med Hilda Marie Andersen. Dimitteret 1928 fra Haslev Seminarium, ansat som Førstelærer ved Bjerringbro søndre Skole.

Bjerringbro og Omegns private Mellem- og Realskole. Efter at der i mange

Aar havde været tænkt paa Oprettelsen af en Realskole i Bjerringbro, holdtes der i Vinteren og Foraaet 1919 en Del Møder om Sagen, og Resultatet heraf blev, at A/S Bjerringbro og Omegns private Mellem- og Realskole stiftedes i Sommeren 1919 med en Aktiekapital paa 42,000 Kr.

Bjerringbro sdr. Skole.

Antallet af Aktionærer var ca. 145. Den 12 Mand store Bestyrelse valgte nu afdøde pens. Lærer P. Hartvig til Formand. Det lykkedes denne ved energisk Arbejde at faa Skolen i Gang fra 1. August 1919, men foreløbig i lejede Lokaler i Teknisk Skole. De antagne Lærerkrafter var Lærerinde Frk. Agnes Bruun og Skolens Bestyrer, Thorkild Smitt. For den tegnede Aktiekapital rejstes i Sommeren 1920 Skolebygningen, der ligger paa en Bakke nord for Bjerringbro, dog kun ca. 5 Minutters Gang fra Jernbanestationen.

Tegninger til Bygningen udførtes af Arkitekt Anders Højlund og Arbejdet af Byens Haandværkere. Da det var meget dyrt at bygge i 1920, forslog Aktiekapitalen ikke, og der maatte laanes; naar dertil kommer, at de første Aar, hvori Skolen ikke fik Statsstøtte, gav Underskud, vil man forstaa, at det økonomisk set var vanskelige Aar. Skolen er senere udvidet med en Bygning til Underskolen i 1926. I 1932—33 udvidedes Hovedbygningen meget betydeligt under Ledelse af Arkitekt Viig-Nielsen, Viborg. Skolen har nu rummelige og lyse Lokaler samt Særklasse til Undervisningen i Fysik, Tegning og Haandgerning. En Idrætsplads, der ligger ved Skolens Grund, er indkøbt, og den er en rig Kilde til Sundhed og Glæde for Eleverne.

Elever fra Realskolen. I Baggrunden ses Skolebygningen.

HARMAN THORKILD SMITT, Realskolebestyrer, er født den 29. Juli 1892 som Søn af afdøde Seminarielærer P. Smitt og Hustru Marie, født Poulsen. Gift 1921 med Kathrine Mikkelsen. Student 1912 fra Horsens Statsskole, cand. phil. 1913, ansat som Bestyrer af Bjerringbro og Omegns private Mellem- og Realskole.

Bjerringbro Mølle, der er beliggende i Bjerringbro Sogn, hed i ældre Tid Bjerring Mølle. Møllen er meget gammel og stammer sikkert helt ned fra Middelalderen af. De ældste Oplysninger man har stammer fra gamle Tingbøger, der oplyser, at Møllen har tilhørt Kronen 1664 og er senere solgt under Frederik den III.s Pengevanskeligheder til Jøderne paa Hald i 1666. 1688 ejedes den af en Købmand ved Navn Hans Knudsen, København. Det ses heraf, at den altid har været Selvejer og ikke Fæster.

1703 har Kresten Andersen, Viborg, givet Hans Pedersen, Sønder Mølle, Skøde paa et øde Møllested i Bjerring Sogn. Møllen har da været i Forfald. 1717 er der udstedt Auktionsskøde til Hans Pedersen paa noget Jord. 1743 har hans Søn, Niels Hansen, faaet Møllen.

Den første Ejer, som nulevende ældre Folk har hørt Tale om, hed Anders Eriksen, der stammede fra Herkegaard, han byggede et Hus 1822 og en Kørelade i 1824, som staar endnu med hans Navn paa.

En Gravskrift, som opbevares i Møllegaarden, fortæller, at hans Hustru er blevet gift 2 Gange efter ham. Vi skal her citere Indholdet af Gravskriften: „Her hviler Støvet af Maren Christensen, født i Demstrup den 3die November 1792 og Død i Bjerring Mølle den 19tende Februar 1861 i hendes 69 Aar. Hun var trende Gange gift, 1ste Gang med afgangne Møller Anders Eriksen. 2den Gang 1827 med afgangne Laurs Andersen og 3die Gang 1831 med hendes endnu levende Mand, Mogens Christensen. I disse 3 Egteskaber blev hun ved Guds Velsignelse Moder til 7 Børn hvoraf 2 Modtager hend Hisset, 2 Døtre, en fra hver af hendes første Egteskaber, samt 2 Sønner og en Datter af sidste Egteskab, begræder med hendes efterlevende Mand Tabet af

en god og elsket Moder, en trofast og virksom Egtefælle, hvor de af Hjertet siger inderlig Tak for hvad var og virkede for dem, medens de nedbeder Velsignelse over hendes Minder og Fred med hendes Støv“.

Nævnte Mogens Christensen var en meget driftig Mand. Han byggede 1842 en Vindmølle som Hjælpekraft. En Stentavle med hans og hans Hustrus Navne, som var indmuret i Vindmøllen, er af nuværende Ejer indmuret i Vandmøllen. Han byggede ogsaa den første Bro over Gudenaen for at faa Søgning til sin Mølle, og man siger, at det er denne Bro, der har givet Bjerringbro sit nuværende Navn. Møllen med Gaard, der havde 150 Tdr. Land. var dengang den eneste Ejendom paa Pladsen, der var da Kro og Købmandshandel i Møllen, hvor Folk kunde faa de nødvendigste Varer, saasom Mjød, Sukker og Brændevin, og hvor de kunde sælge deres Korn, Skind og Uld. Omkring Aar 1860, da Langaa-Struer Banen blev anlagt, byggede han et Hus, hvor den nuværende Købmandsgaard er, og hvor der da blev Kro og Købmandshandel. Nævnte Hus brændte ca. 1870.

Ovennævnte Mogens Christensens Søn, Kresten Mogensen, var født i 1834 (død 1899), var ligeledes som Faderen en driftig Mand, han lod opføre den nuværende Købmandsgaard og Kro med Bageri paa den modsatte Side af Vejen lidt nærmere ved Stationen, hvor nu Madsens Hotel ligger. Endvidere byggede han i 1872 „det lange Hus“, der havde Plads til fem Haandværkere, nemlig Bødker, Træhandler (som havde Byens første Telefon Central), Rebslager, Skomager samt et Hjælpeapotek. Ovennævnte Møller, Kresten Mogensen, drev ogsaa et Teglværk, og lige inden sin Død i 1899 lod han opføre et stort og moderne Stuehus. En Søn af denne, nemlig Mogens Mogensen, overtog omkring 1900 Møllen og Gaarden, og hans Søster fik Kroen og det lange Hus samt en stor Del Byggegrunde som deres Arvepart.

Denne Søster, Mette Mogensen, er gift med Generaldirektør Mondrup, som købte Møllen og Gaarden i 1907 af sin Svoger. Han nedrev det gamle Stuehus, som var sammenbygget med Møllen, og lod opføre et Pakhus paa Pladsen, ligeledes lod han opføre nye Stalde ved Avlsgaarden. Generaldirektør Mondrup solgte i 1912 Møllen fra Gaarden til Rasmus Nielsen fra Hede Mølle, denne indlagde en Turbine i Vandmøllen, hvor der var 2 Vandhjul, samtidig nedbrød han Vindmøllen. Rasmus Nielsen solgte i 1920 Møllen til sin Søn, Niels Nielsen, der i 1925 lod paabygge en Etage paa Møllen, samt i 1930 lod opføre en Etage paa Pakhuset og indrettede en Kornsilø.

Møllen drives nu som Handelsmølle. Gaarden solgte Mondrup til Kresten Andreasen, der solgte den til Sagfører Sørensen. En Tid senere købte Kresten Andreasen den tilbage, men solgte den atter i 1926 til nuværende Ejer, Hans Vilh. Mondrup.

NIELS NIELSEN, Møllejer, er født d. 12. Febr. 1883 i Hede Mølle som Søn af Møllejer R. Nielsen og Hustru. Gift 1907 med Johanne Nielsine Gregersen. Uddannet som Møller, Ejer af Bjerringbro Mølle.

N. Nielsen,
Møllejer.

HANS VILHELM MONDRUP, Gaardejer, er født den 7. August 1888 som Søn af Gaardejer Hans Mondrup og Hustru Birgitte, født Christensen. Gift 1933 med Gertrud Christensen. Uddannet ved Forstvæsenet ved Sorø Akademis Skovdistrikter, Ejer af Møllegaarden, Formand for Bjerringbro Elektricitetsværk, Medlem af Skolekommissionen for Bjerring-Mammen Kommune m. m.

H. Vilh. Mondrup,
Gaardejer.

Bjerringbro Apotek. Den 20. Februar 1877 blev der i Bjerringbro oprettet et Hjælpeapotek, som aabnedes den 4. Juli s. A. I 1887 blev der ansøgt om at faa et selvstændigt Apotek i

Bjerringbro Mølle.

Bjerringbro i Stedet for det derværende Hjælpeapotek, som da blev nedlagt. Privilegiet blev opslaaet ledigt d. 4. Januar 1888, og den første Bevilning blev udstedt til cand. pharm. H. F. J. Voigt, der senere solgte det til V. F. Sandberg, der afstod det til nuværende Ejer, G. J. Chr. Bøggild.

GUSTAV JULIUS CHRISTIAN BØGGILD, Apoteker.

er født den 15. Januar 1866 som Søn af Provst Jens Daniel Bøggild og født Knutzen. Gift 1909 med Agnes Møller. Indehaver af Bjerringbro Apotek.

Bjerringbro Mejeri er oprettet i 1931. I 1932 overtog Mejeri- forpagter K. Laursen Mejeriet i Forpagtning. Han indsatte Maskiner til Fremstilling af Is-Cream og Ispinde. Ligeledes blev der i Sommeren indsat en stor Kølemaskine, hvorefter Mejeriet selv kunde producere alt Raaisen til Isskabene. Før i Tiden maatte man købe al Isen, som man skulde bruge, paa et Isoplag. Til at begynde med var Mejeriet kun baseret paa Bysalg, men efter at Mejeriet var blevet forpagtet til K. Laursen, er det nu udvidet til 46 Udsalg, og en ret stor Kundekreds. I Sommeren 1934 fik Mejeriet ministeriel Tilladelse til forhandle langtlids- pasteuriseret Sødmælk.

K. S. Laursen, Mejeri forpagter.

KNUD S. LAURSEN, Mejeri forpagter, er født d. 25. Marts 1903 som Søn af Proprietær Laurits Laur- sen og Hustru Anetta, født Jochumsen. Gift 1931 med Marie Rasmussen. Uddan- net paa Vebstrup And- delsmejeri, Langaa And- delsmejeri, Lejbølle Privat- mejeri, paa Delingsfører- skole i Hadsten, paa Haa- strup Andelsmejeri, Dalum Mælkeriskole, Urup An- delsmejeri, Mejeri forpag- ter af Mærsløv Birkende Mejeri, og nu Forpagter af Bjerringbro Mejeri.

Bjerringbro Brugsforening.

Bjerringbro Brugs- forening er oprettet i 1917. Foreningens

første Formand var Værkfører P. C. Jensen, nuværende Formand er Overportør A. L. Faldborg. Uddeler er N. C. Nielsen. Omsætningen i første Regnskabsaar var 35,000 Kr., sidste Aars Omsætning var ca. 70,000 Kr. Medlemsantallet er for Tiden 120. Foreningen har egen Ejendom. Foreningens forskellige Fonds og Reserver andrager ca. 19,000 Kr.

NIELS CORNELIUS NIELSEN, Uddeler, er født den 5. Februar 1894 paa Thisted Teglværk ved Arden som Søn af Boelsmand N. P. Nielsen og Hustru Caroline, født Corneliussen. Gift 1919 med Kirstine Nielsen. Ansat som Uddeler ved Bjerringbro Brugsforening siden 1923.

Taul Andels-Foderstof-Forretning er oprettet i 1908 i Bjerringbro. Paa dette Tidspunkt var der ikke nær den Omsætning i Foderstoffer som nu, og et lille Træskur var tilstrækkelig den Gang. Men Omsætningen i Foderstofsalg blev større for hvert Aar, saa det til sidst var nødvendigt at udvide. I 1914 blev det nuværende Pakhus opført til Andels-Foderstoffer. Omsætningen var i 1933 184.225,75 Kr. Medlemsantallet er ca. 200.

N. C. Nielsen,
Uddeler.

Af Foderstofforrettningens Formænd igennem Aarene kan nævnes: Gaardejer Søren Kolbæk, Hjermind, Gaardejer Peder Velling, Lee, Gaardejer Jens Hedegaard, Taul, og nuværende Gaardejer Th. Rasmussen, Bjerringbro. Bestyrer for Forretningen var Staldforpagter P. Pedersen

W. Pedersen,
Bestyrer.

fra Oprettelsen til hans Død i 1932. Sønnen, Walther Pedersen, kom saa til at bestyre Forretningen en Tid, men samme Aar blev han ansat som Foderstofbestyrer.

WALTHER PEDERSEN, Bestyrer, er født den 10. November 1913 i Bjerringbro som Søn af Staldforpagter P. Pedersen og Hustru Christiane, født Laursen. Ansat som Bestyrer af Taul Andels-Foderstofforretning i Bjerringbro siden 1932.

Bjerringbro Stolefabrik begyndte sin Virksomhed i Mammen i 1902, idet Indehaveren startede som almindelig Bygnings- og Møbelsnedker, men da hans Hu stod til Fabriksvirksomheden begyndte han den 10. Januar 1910 med kun en lille Baandsav og en hjemmelavet Opretter at fabrikere Spisestuestole og assisteredes af sin Hustru. Salget var kun til private, men udvidedes lidt efter lidt til en gros Salg. Virksomheden udvidedes, og der anskaffedes flere Maskiner, der betjentes af Petroleum. Under Krigen kneb det med Petroleum, og Indehaveren maatte saa i 1917 sælge Ejendommen og flytte til Bjerringbro for at faa elektrisk Drivkraft. Her oprettedes Værksted, og Maskinerne installeredes. Salget blev større, og nye Udvidelser blev nødvendige og fuldførte. I 1933 byggedes nyt Maskinhus, der er forsynet med alle Nutidens nyeste Maskiner. Nu fabrikerer man alle mulige Møbler, der afsættes til Landets Møbelhandlere fra Skagen til Flensborg.

M. Filtenborg,
Fabrikant.

MARTIN FILTENBORG, Fabrikant, er født den 10. Januar 1878 i Mammen som Søn af Jens Chr. Madsen Filtenborg og Hustru Marie Kirstine, født Petersen. Gift 1903 med Justine Marie Petersen. Udannet som Møbelsnedker, Indehaver af Bjerringbro Stolefabrik.

Bjerringbro Handelsgartneri er oprettet i 1911. Det drives mest som Blomstergartneri, ligeledes er her en ikke ubetydelig Frø- og Kranseforretning.

Bjerringbro Handelsgartneri.

HANS HANSEN, Handelsgartner, er født d. 29. Juni 1874 som Søn af Landmand Hans Hansen og Hustru Karen Marie, f. Pedersen. Gift 1909 med Frederikke Frederiksen. Uddannet som Gartner v. forskellige Gartnerier baade i Danmark og England. Indehaver af Bjerringbro Handelsgartneri.

Bjerringbro Borger- og Haandværkerforening. Lørdag den 27. August 1904 afholdtes et Møde paa Afholdshotellet i Bjerringbro angaaende

Oprettelsen af en Borger- og Haandværkerforening. Der nedsattes et Udvalg paa 5 Medlemmer til at arbejde for Sagen og udarbejde Lovforslag. Den 9. Januar 1905 sammenkaldtes der til et nyt Møde, hvor Foreningen blev stiftet og Lovene vedtaget. Til Bestyrelse valgtes følgende: M. P. Jensen, Formand, A. Vinther, Sekretær, B. Rasmussen, Kasserer, G. Hess og M. Sørensen. Foreningens Opgave har igennem Aarene været at varetage Byens og Borgernes Interesse. Afdøde Sagfører Niels Sørensen, der var født i Nøddelund den 4. November 1876 og døde i Bjerringbro den 7. Marts 1927. var i mange Aar Formand for Foreningen og har i de Aar, han drev Sagførerforretning i Bjerringbro, været Byen en god Mand, der ved sin store Indsigt i alle Forhold fik Byens Udvikling ledet i den rigtige Retning. Foreningens nuværende Formand er Forpagter N. Lerche-Laursen.

H. Hansen,
Handelsgartner.

NIELS PETER SØRENSEN, fhv. Sagfører (død), var født d. 4. November 1876 i Nøddelund som Søn af Gaardejer Laust Peter Sørensen og Hustru Johanne Sørensen. Gift 1910 med Agnes Olga Andersen. Uddannet som Landmand, 20 Aar gammel kom han paa Askov Højskole og fik da Lyst til at læse, efter at have taget Præliminæreksamen læste han til Jurist, efter at have været Fuldmægtig i Hobro og Haslev nedsatte Sørensen sig som Sagfører i Bjerringbro i 1908, var Formand for Bjerringbro Borger- og Haandværkerforening i en Del Aar, m. m.

N. P. Sørensen,
fhv. Formand.

N. Lerche-Laursen,
nuv. Formand.

J. Chr. Jensen,
Æresmedlem.

NIELS LERCHE-LAURSEN, Forpagter, er født den 14. Juli 1882 i Mammen som Søn af Gaardejer, Sognefoged Lauritz Petersen og Hustru Johanne, født Laursen. Gift 1917 med Signe Margrethe Jensen. Forpagter af Bjerringbro Afholdshotel, Formand for Bjerringbro Borger- og Haandværkerforening.

JACOB OTTO PETERSEN-TAUGAARD, Opsynsmand, er født den 14. December 1884 i Sparkjær som Søn af Gaardejer Søren Taugaard og Hustru Ingeborg, født Busk. Gift 1910 med O. Hansen. Opsynsmand ved det private Eksportslagteri i Bjerringbro, Medlem af Bestyrelsen for Bjerringbro Borger- og Haandværkerforening,

JENS CHRISTIAN JENSEN, fhv. Manufakturhandler, er født den 9. Oktober 1860 i Løgstør som Søn af Dampskibsdrager Lars Jensen og Hustru Else, født Thomsen. Gift 1898 med Inger Marie Kjær. Uddannet som Manufakturhandler, nedsat sig som Manufakturhandler i Bjerringbro, solgte sin Forretning i 1918, udnævnt til Æresmedlem af Bjerringbro Borger- og Haandværkerforening.

Bjerringbro tekniske Skole. Skolens Historie er nøje sammenknyttet med Borger- og Haandværkerforeningens Historie, idet Borger- og Haandværkerforeningen har oprettet og stadig opretholder Skolen. Den 9. Januar 1905 stiftedes Bjerringbro Borger- og Haandværkerforening. Dens første Paragraf lød paa, at der skulde oprettes en teknisk Skole. Den 10. April samme Aar overdroges det til Bestyrelsen at skaffe Lokaler og Lærere, saa Skolen saavidt muligt kunde begynde allerede til førstkomende Efteraar. Da Byen den Gang kun bestod af nogle faa Huse, var det ingen let Sag at skaffe Lokale. Det lykkedes dog at leje et saadant i Sidebygningen paa Afholdshotellet. Den 28. November 1905 begyndte saa Skolen med 27 Elever af alle Fag. Belysningen var 3 Værkstedslamper med Blikskærm. Der undervistes en Aften i Tegning og en Aften i almindelige Skolefag. Undervisningen udvidedes dog efter Nytaar til 2 Tegneaftener.

Aaret efter opførtes Bjerringbro Kommuneskole, og her indrettedes 2 Lokaler i Tagetagen over Klasseværelserne. Disse overlodes gratis til Teknisk Skole. Elevantallet voksede imidlertid, og det saa ud til, at disse Lokaler ret snart vilde blive

Bjerringbro tekniske Skole.

for smaa. Paa en Generalforsamling den 19. November 1907 fremsattes da Forslag om at opføre egen Bygning for teknisk Skole. Forslaget vedtoges enstemmigt, og der nedsattes et Udvalg til at undersøge, hvordan Pengene kunde skaffes. Folketingsmand Søren Svendsen blev Udvalgets Formand. Allerede et halvt Aar derefter kunde Udvalget fremsætte Forslag om, hvor Bygningen skulde ligge. Der var flere Pladser at vælge imellem, men efter mange Forhandlinger, undertiden ret bevægede, opnaedes der Enighed om Pladsen. Og saa ihærdigt arbejdede Udvalget, at Bygningen kunde tages i Brug den 5. Oktober 1909. Nu havde Skolen Plads, og Elevantallet voksede da ogsaa ret hurtigt. Skolen arbejdede nu ret roligt i en Del Aar med en Lærer i Tegning og en i almindelige Skolefag. I 1916 fik Skolen en Faglærer i Frihaandstegning og i 1919 en særlig Klasse for Handelsfolk med Faglærer. Aaret efter en Klasse for Smede- og Maskinarbejdere, og for et Par Aar siden blev der oprettet en særlig Klasse for Møbel-snedkere. Skolens Lærerkår består nu af 7 Lærere.

At Skolen i disse Aar, den har bestaaet, har kunnet vokse fra et Elevantal paa 27 til ca. 100, og fra 2 Lærere til 7, skyldes, at Skolen altid har nydt en ualmindelig stor Tillid fra Byen og Omegnens Befolkning. Dette har ogsaa medført, at Skolen fra alle Sider har faaet økonomisk Støtte, saa at den har kunnet gennemføre den planlagte Undervisning.

Af dem, der i Aarens Løb har givet store Tilskud til Skolen, skal vi her nævne følgende: Staten, Viborg Amt, Varelatteriet, Byens 3 omliggende Kommuner, Bankerne, Bjerringbro Avis og foruden mange private.

J. Madsen,
Forstander.

Th. Petersen,
Formand.

S. J. Sørensen,
Fabrikant.

JESPER MADSEN, Murer- og Bygmester, er født den 10. April 1873 som Søn af Husmand Mads Jespersen og Hustru Karen Sofie, født Mose. Gift 1901 med Jensine Christensen. Nedsat sig som Murer- og Bygmester i Bjerringbro, Forstander for Bjerringbro tekniske Skole, tidligere Formand for Bjerringbro Borger- og Haandværkerforening, i en Periode Medlem af Bestyrelsen for samme.

THORVALD PETERSEN, Fabrikant, er født den 20. April 1882 i Nordby paa Samsø som Søn af Boelsmand Jens Jørgen Petersen og Hustru Barbara Marie, født Therkildsen. Gift 1912 med Emma Nielsen. Uddannet som Murer, nedsatte sig i 1919 som Murermester i Bjerringbro, Indehaver af Bjerringbro ny Cementvarefabrik, Formand for Bestyrelsen for Bjerringbro tekniske Skole m. m.

SØREN J. SØRENSEN, Fabrikant, er født den 20. April 1895 i Randers som Søn af Kirkebetjent Jens Sørensen og Hustru Mette, født Sørensen. Uddannet som Snedker, Indehaver af Bjerringbro Bord- og Møbelfabrik, Medlem af Bestyrelsen for Bjerringbro tekniske Skole.

Viborg Amts Landbagerforening er stiftet den 14. Januar 1916. Den første Bestyrelse bestod af følgende: N. Juel Nielsen, Formand, N. Nielsen, Næstformand, Carl Andersen, M. Hansen og Søren Petersen. Foreningens Formaal var at samle alle Landbagere i Viborg Amt for at opnaa ensartede Priser og forebygge usund Konkurrence. Foreningens Medlemsantal var ved Starten 12, nu tæller den 34 Medlemmer, og dens

N. Juel Nielsen,
Formand.

Kontingent er 8 Kr. aarligt. Foreningen har opsparet en Kapital paa 1200 Kr. til en Begyndelse til en Pensionskasse samt en Formue i Foreningens Kasse paa 2184 Kr. 46 Øre. Foreningen er obligatorisk indmeldt i Centralforeningen for Bagermestre i Jylland. Dens nuv. Bestyrelse bestaar af: N. Juel Nielsen, Formand, Chr. Mildahl, Langaa, Næstformand, Aage Thomsen, Rødkjærbro, Kasserer, Miltersen, Skelhøje, og Chr. Jakobsen, Hammershøj.

NIELS JUEL NIELSEN, Bagermester, er født d. 25. December 1875 i Rødkjærbro som Søn af Slagter Niels Nielsen og Hustru Jensine Petrea, f. Petersen. Gift 1900 med Laura Juel Mark. Uddannet som Bager, nedsat sig som Bagermester i Bjerringbro, Formand for Viborg Amts Landbagerforening m. m.

NIELS GEORG LAUSTEN, Sagfører, er født d. 8. December 1897 som Søn af Boelsmand Niels Christian Lausten og Hustru Gjertrud Marie, f. Pedersdatter. Gift 1928 m. Gudrun Andersen. Student 1917, cand. jur. 1924, nedsat sig som Sagfører i Bjerringbro fra Dec. 1927.

SØREN IVERSEN, Bankbestyrer, er født den 3. Februar 1901 som Søn af Urmager Chr. Iversen og Hustru Marie. Gift 1931 med Paula Iversen. Bankmæssig Uddannelse, ansat som Bestyrer af Privatbanken for Viborg og Omegns Bjerringbro Afdeling.

Bjerringbro Andels Svineslagteri.

CHR. M. G. ROED, Bankbestyrer, er født den 24. September 1893 som Søn af Overpakkemester J. C. Roed og Hustru Kirstine R. Gift 1919 med Astrid Svendsen. Bankmæssig Uddannelse, ansat som Bestyrer for Bjerringbro og Omegns Bank. Formand for Bestyrelsen for Bjerringbro og Omegns Avis.

P. M. HARMS, Læge, er født den 10. November 1878 som Søn af Murermester Fritz Harms og Hustru Kathrine. Nedsat sig som praktiserende Læge i Bjerringbro.

POUL EVERS, Læge, er født den 27. Marts 1899 som Søn af Birkedommer Evers og Hustru Ingeborg, født Lassen. Gift 1930 med Karen Boas. Nedsat sig som praktiserende Læge i Bjerringbro.

CARL JOHANNES DAHL, Læge, er født d. 22. August 1897 som Søn af Overretssagfører Asger Dahl og Hustru Marie. Gift 1925 med Karen D. Nedsat sig som praktiserende Læge i Bjerringbro.

N. G. Lausten,
Sagfører.

C. Joh. Dahl,
Læge.

L. P. Dam,
Dyrlæge.

N. Chr. S. Paulsen,
Dyrlæge.

LARS P. DAM, fhv. Dyrlæge, er født den 20. Maj 1863 som Søn af Peter Sørensen Dam og Hustru Maren, født Larsdatter. Gift 1909 med M. Fuglsang. Student 1885 fra Viborg, cand. phil. 1886, Dyrlægeeksamen 1889, praktiserende Dyrlæge i Bjerringbro fra 1912 til sin Afsked.

JENS JOHANNES JENSEN, Dyrlæge, er født den 16. Februar 1883 i Bjerring som Søn af Gaardejer, Sogneraadsformand Jesper Jensen og Hustru Nielsine Jensen. Gift 1923 med Ingeborg Lund. Student fra Universitet 1911, Dyrlægeeksamen 1927, praktiserende Dyrlæge i Bjerringbro.

NIELS CHR. STOCHHOLM-PAULSEN, Dyrlæge, er født 19. Januar 1906 som Søn af Proprietær J. R. Paulsen og Hustru Marie, født Stochholm. Gift 1933 med Betty Andersen. Student 1925 fra Randers, Dyrlægeeksamen 1931, nedsat sig som praktiserende Dyrlæge i Bjerringbro.

RAGNHILD SKAPPEL, Tandlæge, er født den 20. Februar 1904 som Datter af Sognepræst Niels Jensen og Hustru Ragnhild Nørding, født Kjølmer. Gift 1933 med Arvid Eugen Skappel. Tandlægeeksamen fra Tandlægeskolen i København 1927, Assistent i Skagen hos Tandlæge Fru Gudrun Bartels, nedsat sig som praktiserende Tandlæge i Bjerringbro siden 1. Januar 1932.

JØRGINE ASKGAARD-PETERSEN, Massøse, er født den 21. April 1898 som Datter af Gaardejer Søren Askgaard og Hustru Marie, født Hoberg. Gift 1931. Uddannet som Massøse 1928, Volontør ved Kommunehospitalet i Aarhus, nedsat sig som praktiserende Massøse i Bjerringbro.

Bjerringbro Export Slagteri.

JENS KRISTIAN JOHANSEN, Stationsforstander, er født den 2. November 1878 som Søn af Gaardejer Hans Johansen og Hustru Anne Kirstine, født Hansen. Gift 1908 med Ellen Voigt. Elev i Aalborg, Ølgod, Assistent i Mundelstrup fra 1898-1900, i Fredericia fra 1900-07, Herning fra 1907-22, Trafikkontrollør i Viborg fra 1922-24, Godsekspeditor i Viborg fra 1924-31, ansat som Stationsforstander i Bjerringbro.

VIGGO NORDENTOFT, Postmester, er født den 26. April 1874 som Søn af Købmand Chr. Nordentoft og Hustru Mariane, født Hansen. Gift 1911 med Petra Jørgensen. Indtraadt i Postvæsenet 1. Sept. 1889 i Thisted, 1. Juni 1900 Postekspedient i Nyborg, fra 1. Oktober 1902 til 30. September 1921, B. E. med Bopæl i Nyborg, Struer og Aarhus, kst. Postmester i Dronninglund fra 3. November 1906 til 1. Februar 1907, og i Skørping fra 5. Juni 1919 til 1. September 1919, Postekspedient i Skodsborg 1921, Postmester i Svaneke 1. Oktober 1921, ansat som Postmester i Bjerringbro siden 1. November 1926.

HANS JØRGEN FREDERIK THORSEN, Bestyrer, er født den 27. August 1881 som Søn af Møller Fritz Nicolaj Edinger Thorsen og Hustru Ane Sofie, født Jensen. Ansat som Bestyrer af Bjerringbro Elektricitetsværk.

LAURITZ SØRENSEN, Købmand, er født den 20. Marts 1872 som Søn af Søren Chr. Larsen og Hustru Karen Marie, født Jensen. Gift 1898 m. Anine Kirstine Andersen. Indehaver af Flensborg Lager i Bjerringbro, Formand for Bjerringbro Folkebibliotek.

SIGURD BECK, Direktør, er født den 15. Juni 1882 som Søn af Gaardejer P. Beck og Hustru Mathilde, født Breinholm. Gift 1915 med Ellinor Dorthea Marie Jensen. Uddannet ved Handelen, Studierejse i England, ansat som Direktør for Bjerringbro Andels Svine Slagteri.

SØREN CHR. JENSEN, Slagtermester, er født den 27. Juni 1895 i Malling som Søn af Indsieder Jensen og Hustru Jensigne, født Olsen. Gift 1918 med Marie Hjorth. Uddannet som Slagter, Indehaver af Bjerringbro Export Slagteri.

PETRINE MIKKELSEN, Bestyrerinde, er født den 7. Januar 1877 i Lysgaard som Datter af Jens Chr. Christensen og Hustru Else Marie, født Petersen. Gift 1898 med Frederik Mikkelsen. Bestyrer af Bjerringbro offentlige Badeanstalt.

Bjerringbro Savværk.

NIELS HANS SIMONSEN, Ægeksporør, er født den 4. Februar 1889 i Viborg som Søn af Chr. Valdemar Adelhardt Simonsen og Hustru Edel Kirstine, født Hansen. Gift 1914 med Agnes Johanne Jensen. Udlært som Tømrer i Gjærning, Studierejse i Tyskland, Schweiz, startede Jydsk Ægeksporthandel i Gjærning, men flyttede i 1930 Virksomheden til Bjerringbro.

NIELS NIELSEN, Cyklehandler, er født den 13. Maj 1904 som Søn af Landmand Chresten Nielsen og Hustru Christiane, født Nielsen. Gift 1928 m.

Jenny Frederiksen. Uddannet indenfor Cyklebranchen, Indehaver af Bjerringbro Cykle-Lager, Formand for Bjerringbro og Omegns Jagtforening.

JENS CHR. THESTRUP, Fabrikant, er født den 19. Februar 1871 i Mammen som Søn af Smed Chresten Thestrup og Hustru Marie Kirstine, født Møller. Gift 1894 med Caroline Sørensen.

JENS JACOB JENSEN, Fabrikant, er født den 18. Februar 1868 i Grønbæk som Søn af Landmand Jørgen Jensen og Hustru Kristine J. Gift 1896 med Caroline Amalie Nielsen. Indehaver af Bjerringbro Smede- og Maskinfabrik.

KRISTIAN VILLADSEN, Fabrikant, er født den 19. Maj 1878 som Søn af Husejer Jens Kristian Villadsen og Hustru Kirstine, født Christiansen. Gift 1909 med Marie Magdalene J. Stampe. Indehaver af Bjerringbro Ligkiste Fabrik.

HANS FREDERIK MADSEN, Snedkermester, er født den 14. Juni 1886 som Søn af Husmand Anders Madsen og Hustru Karen, født Petersen. Gift 1914 m. Catharina Maria Danielsen. Indehaver af Bjerringbro Bygningssnedkeri.

PEDER HOLMRIIS, Fabrikant, er født den 25. Oktober 1893 som Søn af Søren Holmriis og Hustru Marie. Gift 1927 med Else Jensen. Indehaver af Bjerringbro Møbelfabrik.

SVEND PETER MARINUS SVENDSEN, Fabrikant, er født den 23. Juni 1894 i Nøddelund som Søn af fhv. Folketingsmand Søren Svendsen og Hustru Mette, født Christensen. Gift 1916 m. Hulda Gudrun Nielsen. Indehaver af Bjerringbro Maskinfabrik.

VICTOR DOHN, Fabrikant, er født den 15. August 1877 i Aalborg som Søn af Skibstømrer Emil Dohn og Hustru Inger, født Møller. Gift 1900 med Andrea Thomsen. Indehaver af Bjerringbro Trædrejeri og Møbelfabrik.

H. J. F. Thorsen,
Bestyrer.

J. Chr. Thestrup,
Fabrikant.

S. P. M. Svendsen,
Fabrikant.

V. Dohn,
Fabrikant.

Angaaende Sogneraadet henviser vi til Bjerring—Mammen og Hjermind—Lee—Hjørthede Kommuner.

HJERMIND LEE HJORTHEDES KOMMUNES tilstødende Sogne er følgende: Mammen, Bjerring, Bjerringbro, Gulev, Gerning, Skern, Viskum, Vester-Velling, Sdr.-Vinge.

Et af de smukke maleriske Huse fra Hjorthede.

Hjorthede Kirke, der er beliggende i Hjorthede Sogn, bestaar foruden Koret og Skibet af et lille ubetydeligt Vaabenhus. Altertavlen er smukt udskaaet. - Prædikestolen er ganske almindelig. Døbefonten er af Granit.

Lee Kirke, der er beliggende i Lee Sogn, bestaar foruden Koret og Skibet af et lille Vaabenhus,

der ligger mod Nord. Altertavlen saavel som Prædikestolen er ældgammel. Døbefonten er af Granit.

Hjermind Kirke, der er beliggende i Hjermind Sogn, bestaar foruden Koret og Skibet af et ret højt Taarn, der ligger mod Vest. Altertavlen er smukt udskaaet og er skænket af en Bonde i „Kiellinghøl“. Prædikestolen er fra Nutiden. Døbefonten er af Granit.

Tillige findes i Kommunen: Præstegaard, Spare- og Laanekasse, Brugsforeninger, Vandværker, Mejerier, Savværk, Teglværk m. m.

Skolevæsenet i Hjermind Lee Hjorthede Kommune bestaar af følgende Skoler: Hjermind Skole, Lee Skole og Lee Forskole, Hjorthede Skole og Hjorthede Forskole.

NIELS JOHNSEN, Sognefoged, er født den 24. December 1869 som Søn af Gaardejer N. Johnsen og Hustru. Uddannet som Landmand paa Askov Højskole, Sognefoged siden 1916.

MAGDALENE RASMUSSEN, Distriktsjordemoder, er født den 16. Maj 1890. Jordemodereksamen 1922, Sygeplejerske ved Kolding Sygehus og paa Hærens og Flaadens Epidemifdeling i København, privat praktiserende Jordemoder i Brande, ansat som Distriktsjordemoder for Hjermind-Lee-Hjorthede Kommune.

PETRA KATHRINE JESPERSEN, Bestyrerinde, er født den 4. Juni 1898. Gift 1925 med Kristian Jespersen. Ansat som Bestyrerinde af Hjorthede Telefoncentral.

N. Johnsen,
Sognefoged.

M. Rasmussen,
Distriktsjordemoder.

P. K. Jespersen,
Bestyrerinde.

Medlemmer af Hjermind Lee Hjorthede Sogneraad er følgende: Gaardejer Chr. Krogh, Formand, Gaardejer Chr. Olsen, Farvehandler M. Jacobsen, Landpost T. Cramer, Gaardejer A. Mulvad, Købmand C. Christensen, Boelsmand P. Th. Pedersen, Gaardejer M. Jensen, Træhandler L. Jakobsen.

VESTER-VELLING SKERN KOMMUNES tilstødende Sogne er følgende: Hjorthede, Sønder-Vinge, Thorup, Langaa, Ø-Velling, Aalum, Lee, Læsten, Hammershøj, Korning, Ørum, Vislum.

Karmark Mølle.

Vester-Velling Kirke, der er beliggende i Vester-Velling Sogn, bestaar foruden Koret og Skibet af et Taarn, der ligger mod Vest, og et Vaabenhus, der ligger mod Syd. Altertavlen saavel som Prædikestolen er ganske almindelige. Døbefonten, der er af Granit, bærer nogle udhuggede Figurer.

Skern Kirke, der er beliggende i Skern Sogn, bestaar foruden Koret og Skibet af et Vaabenhus, der ligger mod Syd. Kirken skal være indviet til Skt. Nikolaus. Den prægtige Fløjaltertavle bærer en Del udskaarerede Figurer. Prædikestolen er ganske almindelig. Døbefonten er af Granit. I Kirken har forud været Begravelse.

K. K. Hesselberg,
Bestyrer.

I Skern Sogn laa i fordums Tid det bekendte „Skærnæ“ Slot, der var anlagt imellem Moradser og omgivet af stærke Volde og brede Grave. Det nuværende Skerngaard skal være opført af Materialet fra det nedbrudte Skern Slot.

Tillige findes i Kommunen: Præstegaard, Spare- og Laanekasse, Brugsforeninger, Vandværker, Kro, Møller, Mejeri m. m.

Skolevæsenet i Vester-Velling Skern Kommune bestaar af følgende Skoler: Vester-Velling Skole, Terp Skole, Løvskaal Skole, Tindbæk Skole.

KRESTEN KILSGAARD HESSELBERG, Bestyrer, er født den 22. September 1885 som Søn af Jens Hesselberg og Hustru Signe, født Kilsgaard. Gift med Frederikke Rasmussen. Ansat som Bestyrer af Telefoncentralen i Løvskaal.

Medlemmer af Vester-Velling Skern Sogneraad er følgende: Boelsmand M. Møller Madsen, Formand, Boelsmand S. P. Christensen, Boelsmand N. Nielsen, Boelsmand S. P. Sørensen, Tromlefører S. V. Sørensen, Gaardejer J. Jensen, Peder Fonager, Niels Bjerring, Niels Menich Drugso.

ØSTER-VELLING HELSTRUP GRENSTEN KOMMUNES tilstødende Sogne er følgende: Langaa, Vester-Velling, Aalum, Taanum, Hornbæk.

Øster-Velling Kirke, der er beliggende i Øster-Velling Sogn, bestaar foruden Koret og Skibet af et Vaabenhus, der ligger mod Nord. Inventaret er ganske almindeligt.

Helstrup Kirke, der er beliggende i Helstrup Sogn, bestaar foruden Kor, Skib, Taarn af et lille Vaabenhus, der ligger mod Nord. Altertavlen er et Maleri. Prædikestolen er ganske interessant. Døbefonten, der er af Granit, bærer nogle udhuggede Figurer.

Grensten Kirke, der er beliggende i Grensten Sogn, er opført omkring 1885-86 i Stedet for en ældre Kirke. Den bestaar foruden Koret og Skibet af et Taarn, der ligger mod Vest. Altertavlen, der er fra Nutiden, bærer et Maleri. Prædikestolen er ligeledes fra Nutiden. Døbefonten skal være fra den nedbrudte Kirke. Den gamle Kirke bestod foruden Koret og Skibet af et ret højt Taarn, som Søfolk brugte til Vejledning, naar de sejlede ind i Randers Fjord. Muligvis har den ogsaa haft et lidet Vaabenhus.

Tillige findes i Kommunen: Præstegaard, Brugsforeninger, Mejerier, Vandværker, Jernbanestation, Imprægneringsanstalt, Møller m. m.

Skolevæsenet i Øster-Velling Helstrup Grensten Kommuner bestaar af følgende: Øster-Velling Skole, Helstrup Skole, Grensten Skole, Stevnstrup Skole.

Medlemmer af Øster-Velling Helstrup Grensten Sogneraad er følgende: Gaardejer R. Molbo, Formand, Statshusmand H. Nielsen, Gaardejer A. Sørensen, Gaardejer P. Christensen, Gaardejer N. Hjuler, Gaardejer C. Johnsen, Statshusmand A. Pedersen, Banenæstformand N. C. Nielsen, Gaardejer Chr. M. Christensen.

LANGAA TORUP
SØNDER-VINGE
KOMMUNES tilstødende Sogne er følgende: Vester-Velling, Øster-Velling, Helstrup, Vellev, Skern, Hjorthede, Hvorslev.

Langaa Kirke, der er beliggende i Langaa Sogn paa en Skraaning i Byens Nordside, bestaar foruden Koret og Skibet af et Taarn, der ligger mod Vest, samt af et lille Vaa-

Langaa Kirke.

Chr. A. R. Bruun,
Provst.

benhus. Den er opført af hugne Kampesten, dog undtagen Taarnet og Vaabenhuset. Altertavlen er fra Nutiden. Prædikestolen er meget gammel. Døbefonten er af Kalksten.

Torup Kirke, der er beliggende i Torup Sogn, er opført omkring 1905. Inventaret er ganske almindeligt.

Sønder-Vinge Kirke, der er beliggende i Sønder-Vinge Sogn, bestaar foruden Koret og Skibet af en Tilbygning, der ligger mod Nord, og af et lille Vaabenhus, der ligger mod Vest. Prædikestolen saavel som Altertavlen er fra omkring 1760erne. Døbefonten er af Granit.

CHRISTIAN ANTON REINHOLDT BRUUN, Provst, er født den 13. December 1871 som Søn af Fabrikant Christian Bruun og Hustru Henriette, født Schönheider. Gift 1901 med Helga Rigmor Müller. Student fra Viborg 1890, cand. theol. 1896, kaldet som Sognepræst for Langaa, Torup, Sønder-Vinge Menigheder, udnævnt til Provst for Middelsom og Sønderlyng Herreder m. m.

Hovedgaarden Ulstrup ligger i Gudenaadalen, mod Nord er den skærmet af skovklædte Bakker, mod Syd ser man over Aaens blanke Flade det største og vildeste Bakkeparti, der nogen Steds begrænser Aadalen. Man ved ikke, hvornaar Gaarden er opstaaet, af nogle Dokumenter fra omkring Aar 1400 ser man, at den da blev pantsat for Gæld til Hr. Jens Nielsen (Løvenbalk), der senere overtog den og solgte den til Dronning Margrete.

Saa var den i Kronens Eje, til den i 1579 af Frederik den 2. mageskiftedes og gik over til Christen Skeel, Fousingø, der efter senere at have erhvervet sig mere Gods i Middelsom Herred, særlig i Langaa og Vinge, oprette Hovedgaarden Ulstrup.

Fra Christen Skeels Tid stammer den vestlige Del af Slottets Nordfløj, der altsaa er den ældste af det nuværende Ulstrup. Paa Nordsiden staar C.S.M.B.J.S. (Christen Skeel, Margrete Brahe, Jørgen Skeel). Iøvrigt har Christen Skeel næppe opholdt sig meget paa Ulstrup, han boede mest paa Fousingø og undertiden paa Aakjær, som han ogsaa ejede. Senere gik Ulstrup som Arv over til Jørgen Skeel til Sostrup, det nuværende Benzon.

Han tog straks fat paa at bygge, omkring Aar 1615, og hele Slottet med Undtagelse af den før omtalte

Del af Nordfløjen skyldes altsaa ham. Det var Meningen at bygge en lav Portfløj mod Øst og desuden tre høje Fløje omkring en kvadratisk Gaardsplads, og selv om Planen ikke kom helt til Udførelse, den

Hovedgaarden Ulstrup.

Parti af Portfløjen paa Ulstrup.

vestre Fløj blev saaledes aldrig bygget, saa er Slottet dog et udmærket Vidnesbyrd om Bygningsstilen paa Christian d. 4.s Tid. Navnlig gør den lave Portfløj med den smukke Sandstensportal om Porten og de to frem-springende Hjørnetaarne et smukt Indtryk, naar man fra Ladegaarden mod Øst ser over den gamle Voldgrav ind mod Slottet.

Den velbevarede Sandstensportal bestaar af 2 Drabanter, en paa hver Side af Porten, og en Mængde Ornamerter. En Tavle paa Porten har følgende Indskrift: „Psalme 116. Hvorledes skal jeg betale Herren alle hans Welgieruing, som han gjør med mig. Jeg vil paa kalde herrens naffn. Fr. Kirsten Lunge. Jørgen Skeel til Sostrup, ridder Fr. Jylte Brok. Anno 1617“.

Portalen minder meget om den paa Benzozon, saa det er rimeligt at antage, at samme Mand er Mester for dem begge. Jørgen Skeels Søn, Christen Skeel (den Rige), lod Slottet staa ufuldført, hvorimod han byggede Avls-

gaarden mod Øst. En vældig Kørelade og to lavere Staldlænger omslutter en Gaardsplads, der gaar hen til Voldgraven, over hvilken en Bro fører ind til Borggaarden. Senere forfaldt Ulstrup en Del, da Ejerne ikke opholdt sig der. Omkring Aar 1750 blev den restaureret og istandsat, da det var Meningen, at en Greve Christen Skeel skulde bebo den. Dette Ophold blev dog kun af kort Varighed, idet han 1768 blev udnævnt til Gesandt i Rusland. Han viste sig at være en udmærket Diplomat, men døde allerede 1771. Hans Enke kom tilbage til Ulstrup og boede der en længere Aarrække. Fra hendes Tid stammer Haveanlægget med de store Lindealleer, og hun har sikkert været en virksom Dame.

I Haven staar et Mindesmærke over hende. Blytaget paa Vaabenhuset ved Sdr. Vinge Kirke bærer hendes Navn (E. Skeel, født Raben). I Sdr. Vinge Kirke er indmuret en smuk Sten, hun har sat over en tro Tjener: Adam Würgler. 1818 blev Ulstrup solgt ved Auktion, og havde i den følgende Tid mange forskellige Ejere. Af senere Ejere, der har haft den i en længere Aarrække, kan nævnes Grev S. Ahlefeldt Laurvigen, der selv boede der i mange Aar og senere overlod den til sin Søn, Fr. Ahlefeldt Laurvigen, men 1917 blev den solgt, og efter at den havde haft endnu et Par Ejere, blev den 1921 købt af Godsejer Laursen fra Ormstrup, der udstykkede den. Paa dens Jorder, godt 500 Tdr. Land og Eng, blev oprettet 30 Statshusmandsbrug. Senere solgtes Skovene. Tilbage blev saa Gaarden med ca. 150 Tdr. Land, og endelig fuldendtes Sønderlemmelsen saa vidt, at Slottet ogsaa blev udstykket, saa den halve Del hører sammen med Avlsgaarden, og den anden Halvdel solgtes for sig, og dermed er Kredsløbet endt. Af smaa Stykker blev Gaarden i sin Tid samlet til et Hele, der nu atter er stykket ud i endnu mindre Dele, kun det skønne Slot staar endnu som Minde om en svunden Storhedstid, og det skærmes af Fredningsbestemmelser. I Haven staar et Mindesmærke fra en længst forsvunden Tid: en Runesten, den saakaldte „Grøndalssten“. Den er den første Runesten, der er omtalt i den danske Litteratur, idet Ole Worm omtaler den i Monumena Danica. Den skal efter Sagnet

indeholde en Spaadom om Danmarks Fremtid, men efter Professor Wimmers Udtydning staar der kun: „Tord rejste denne Sten efter sine Skippere Tore og Tove“.

I Forbindelse med Herregaarden Ulstrup skal nævnes Hospitalet i Langaa, der er oprettet af Christen Skeel og hans Frue, Birgitte Rosenkrantz. Om Hospitalets Oprettelse skriver Hans de Hofman i sine Samlinger om Stiftelser, Foundationer og Gavebreve følgende om Hospitalet: „Herr Chr. Skeel Jørgensen til Soestrup og Birgitte Rosenkrantz har givet et Hospital i Langaa ved Kirken, som er bygget af Grundmur, og dertil efter Foundation af 24. Juni 1655 skienket 2000 Rdlr. in Specie, af hvilken Capitals Rente Sex Fattige nyder Ophold, foruden dem opholdes Sex andre Fattige af Overskudet, saa at nu 12 Fattige der findes og nyder aarlig i Penge 30 Rdlr. 1 Mk. 10 Sk., Rugmel 31 Tdr. 1 Skp., Malt 30 Tdr. 4 Skpr., Flæsk 22 Lpd. 8 Pd. og et godt Slagt-Hoved, hvilket bedrager sig, naar 1 Td. Rugmel regnes for 2 Rdlr., 1 Td. Byg og Malt 1 Rdlr. 1 Mk., et Lpd. Flæsk 5 Mk., et Slagt-Hoved 8 Rdlr., til sammen 159 Rdlr. 3 Mk. 14 Sk., som langt overgaar Renten af disse 2000 Rdlr. Capitalen er heftet i Ulstrup Hovedgaard“.

Tillige findes i Kommunen: Præstegaard, Mejerier, Spare- og Laanekasse, Hotel, Brugsforeninger, Jernbanestation, Handelsgartnerier, Cementvarefabrik, Trævarefabrik, Savværk, Jernstøberi, Haglfabrik, Vandværk, Badeanstalt, Teknisk Skole, Folkebogsamling m. m.

Skolevæsenet i Langaa, Torup, Sønder-Vinge Kommune bestaar af følgende Skoler: Langaa private Mellem- og Realskole, Langaa Kommuneskole, Torup Skole, Vinge Skole, Rønge Skole.

Langaa Kommuneskole er opført i Aaret 1914. Omkring 1892 blev der oprettet et Andenlærerembede ved Skolen og i 1901 et Lærerindeembede. Skolebygningen er opført af røde Mursten og er en af de skønneste Bygninger i Langaa. Ved Skolen er nu ansat 5 Lærere og 1 Lærerinde.

Langaa private Mellem- og Realskole er oprettet i 1908 af et Aktieselskab, som 1911 solgte den til nuværende Bestyrer, cand. theol. Johannes Moe. Skolen har 4 Mellem-skoleklasser og en Realklasse. Skolen fik i 1912 Eksamensret.

Skolebygningen er en toetages Bygning med 6 Klasseværelser i Stuen, Bestyrerbolig paa 1. Sal, Pedelbolig og Gymnastiksal i Kælderetagen, og Lærer- og Elevværelser i Tagetagen.

Den tekniske Skole

Provsteboligen.

Langaa private Mellem- og Realskole.

lens Leder, og med nuværende Forstander for den jyske Haandværkerskole i Hadsten, Tømrermester A. J. Jensen, som Tegnerlærer.

Borger- og Haandværkerforeningen var og er fremdeles Ejer af Skolen, og det var denne Forening, der i de første tre Aar, indtil Skolen kunde opnaa at faa Stats-tilskud, bar Skolen oppe økonomisk. Skolen ledes af en Bestyrelse paa 3 Medlemmer, der vælges af Borger- og Haandværkerforeningens Generalforsamling, og Bestyrelsens Formand er tillige Skolens Forstander.

I 1917 opnaaede Skolen Statstilskud og har siden da oppebaaret et saadant, ligesom den faar Tilskud fra saavel Amtet som Kommunen. Skolen begyndte sin Virksomhed i et af Klasseværelserne paa Kommuneskolen, og den har fremdeles Lokaler der, men den disponerer nu over 3 Klasseværelser 4 Aftener om Ugen, og disse Lokaler stilles gratis til Raadighed for Skolen af Kommunen.

I 1919 fratraadte Skolebestyrer Moe efter eget Ønske som Formand for Skolens Bestyrelse og i Stedet valgtes Malermester C. P. Rasmussen, som beklædte Formandsposten i 2 Aar. I 1921 valgtes Skolens nuværende Forstander, Snedkermester M. C. Bach, til Formand, og samtidig indvalgtes i Bestyrelsen Maskinfabrikant P. Sørensen og Lærer E. Østergaard, og da Fabrikant P. Sørensen i 1924 rejste fra Byen, indvalgtes hans Broder, Maskinfabrikant A. T. Sørensen, og disse 3 Mænd har siden udgjort Skolens Bestyrelse.

Skolen har nu et Elevantal paa omkring 50, og der undervises i 4 Aftener ugent- i 2 Timer hver Aften i Dansk, Regning, Bogføring, Frihaandstegning, Geometri, Fag- tegning m. m. Haandværkslærlinge kan, efter at have gaaet paa Skolen i 4 Halvaar, og efter at have staaet i Lære i 4 Aar, aflægge Svendep prøve fra Skolen. Foruden Forstanderen virker ved Skolen følgende Lærere: E. Østergaard, Richardt Pedersen, Rich. Bach og K. G. Hollenfer.

MARIUS CHRISTENSEN BACH, Snedkermester, er født d. 13. Juli 1884 som Søn af Tømrer Anders Christensen Bach og Hustru Ane Kirstine, født Sørensen. Gift 1909 med Sørine Kathrine Sørensen. Uddannet ved Faget, nedsat sig som Snedkermester i Langaa, Forstander for teknisk Skole i Langaa.

Langaa Cementvarefabrik er grundlagt i 1905 af Fabrikant H. J. Friis, Herringe, og dens nuværende Ejer, Jens Jensen Friis, som fra Aar 1916 har været Eneinde- haver af Fabrikken.

i Langaa blev paa For- anledning af Langaa Borger- og Haand- værkerforening opret- tet i 1914 - der havde tidligere været gjort Forsøg paa at faa en saadan Skole i Gang, men det var mislyk- ket. Nu derimod blev Skolen oprettet, og den begyndtesin Virk- somhed den 1. Okto- ber 1914 med Real- skolebestyrer, cand. theol. Johs. Moe som Formand for Besty- relsen og som Sko-

J. J. Friis,
Fabrikant.

Fabriken fabrikerede i de første 15 Aar næsten udelukkende Cementtagsten, og beskæftigede i flere Aar en halv Snes Mand. I de senere Aar er Cementtagstenenes Brug i Aftagende, grundet paa stor Importering af udenlandske Tagmaterialer, men samtidig er Fabrikationen af Cementrør og Cementmursten steget betydeligt.

I Aaret 1932 købte J. Friis Langaa Trælasthan, som blev startet i 1912. Nævnte Virksomhed har skiftet Ejer flere Gange, forrige Ejer var Einar Bruun, Søn af Provst Bruun, Langaa.

Cementvarefabriken er en af Jyllands ældste indenfor Branchen og nyder almindelig Anerkendelse i By og Omegn og er bekendt for at levere gode Varer.

JENS JENSEN FRIIS, Fabrikant, er født den 26. Marts 1885 som Søn af Gaardejer Carl Friis og Hustru Kirsten, født Jensen. Gift 1911 med Katrine Fogh. Indehaver af Langaa Cementvarefabrik.

Langaa Handelsgartneri. I Foraaret 1923 købte H. P.

Christensen en Ejendom i Langaa, hvor han lod indrette en Butik og tillige oprettede et Gartneri under

Navn Langaa Handelsgartneri. Gartneriet er siden udvidet ved Køb af Jord, saaledes i 1923 2000 Kvadrat Alen Jord, og i 1933 en større Parcel paa 5000 Kvadrat Alen. I Aarenes Løb er der opført 4

Drivhuse, hvor der dyrkes Tomater, Agurker, Meloner m. m. samt et Mistbænk anlæg paa ca. 75 Vinduer, og hvor der dyrkes Udplantningsplanter m. m. Alle Varer, der er af egen Produktion omsættes i Forretningen, hvis Speciale er Kransebinderi.

HANS PETER CHRISTENSEN, Handelsgartner, er født den 19. Februar 1892 som Søn af Landmand N. Chr. Christensen og Hustru. Gartnerelev paa Lynderupgaard pr. Skals fra 1906—08, Gartnerelev hos Handelsgartner C. J. Brostrøm i Viborg fra 1908—10, derefter Medhjælper hos forskellige Handelsgartnere i Holstebro, Ringkøbing, Esbjerg, Frederikssund, Varde, Stige pr. Odense, Midtsjællands Planteskole i Glumsø samt Gartner paa Hovedgården „Dannevang“ pr. Hald, og hos Godsejer A. Hvass, Tustrup pr. Randers. Indehaver af Langaa Handelsgartneri, i Bestyrelsen for Langaa Grundejerforening, for Langaa Borger- og Haandværkerforening, for Langaa Sygeplejerforening, for Langaa Haveforening og for Langaa og Omegns Lytterforening.

H. P. Christensen,
Handelsgartner.

Langaa Telefoncentral. I Aaret 1902 overtog Træhandler Peder Pedersen Telefoncentralen i Langaa, som blev flyttet fra Urmager Carlsen, som paa Grund af Sygdom ikke kunde paatage sig dette Arbejde. Centralen havde dengang 11 Abonnenter. I 1928 nedlagdes Kabler over hele Byen. Centralen

Parti fra Langaa Handelsgartneri.

har nu omkring 100 Abonnenter. Da Pedersen døde i 1931, efter at have bestyret Telefoncentralen i 29 Aar, blev Centralen overtaget af Enkefru A. Pedersen.

ANE PEDERSEN, Bestyrerinde, er født d. 10. Juli 1875 som Datter af Jens Pedersen og Hustru Maren Margrethe, f. Christoffersen. Gift 1899 med Peder Pedersen (død), ansat som Bestyrerinde ved Langaa Telefoncentral.

Parti fra Langaa.

Langaa Sogns anerkendte Sygekasse er oprettet den 27. Februar 1899 og statsanerkendt den 1. April s. A. Medlemsantallet var ved Oprettelsen 99. Kassens Ydelse til Medlemmerne var det første Aar Lægehjælp, Sygehusophold samt Dagpenge under Sygdom. Fra Kassens Oprettelse til 1. April 1923 fungerede Bestyrelsen som Opkrævere af Kontingentet, der betaltes kvartalsvis, men paa nævnte Tidspunkt antog Kassen en fast Opkræver. Den 1. April 1928 gik Kassen over til Maanedsoptæring af Kontingentet, hvilket viste sig at være særlig fordelagtigt, idet Kontingentet paa denne Maade lettere blev betalt.

Kassen har i Aarenes Løb udvidet Ydelserne til Medlemmerne, og i 1923 vedtoges det at yde Hjælp til Medlemmernes Ophold paa Kuranstalten „Hald“, nemlig 3 Kr. pr. Dag. I 1924 vedtoges det yderligere at yde Halvdelen af Medlemmernes Medicin Forbrug. Den 27. Februar 1924 holdt Kassen 25 Aars Stiftelsesfest, hvortil Kassen havde indbudt Medlemmerne til fælles Kaffebord med Koncert og Bal. Endvidere var

indbudt Kassens 3 Læger: Læge Jeppe Jensen, Langaa, Læge P. Hansen, Ulstrup, Læge Vibe - Nielsen, Laurbjerg.

Medlemsantallet var den 31. December 1934 908 ubemidlede, nydende Medlemmer og 71 Bidragydende. Sygekassens Bestyrelse bestaar af følgende: Smedemester

P. Pedersen, Formand, Murermester H. E. Larsen, Næstformand, Murer Søren

Lægeboligen.

Bak Lassen, Savskærer Laust Pedersen og Værkfører Th. Thomsen.

PETER PETERSEN, Smedemester, er født den 3. Februar 1887 som Søn af Smedemester Niels Petersen og Hustru Johanne Kirstine, født Jensen. Gift 1919 med Anna Marie P. Uddannet ved Faget, nedsat sig som Smedemester i Gl. Langaa, Formand for Langaa Sogns Sygekasse m. m.

Dyrlægeboligen.

Langaa Brugsforening er stiftet 1916.

Medlemsantallet er 155. Omsætningen i Butiksvarer er ca. 120,000 Kr. Formand for Bestyrelsen er J. P. Pedersen.

PETER BORRING-SØRENSEN, Overportør, er født den 3. December 1880 som Søn af Ole Sørensen og Hustru Sofie, født Jensen. Gift 1908 med P. Marie Hansen. Formand for Langaa Torup Sønder Vinge Sogneraad, Medlem af Menighedsraadet.

NIELS PETER THEODOR MYGIND, Postmester, er født den 7. August 1871 som Søn af Postmester Mygind og Hustru Marie Sophie M. Gift 1899 med Laura Cathrine M. Indtraadt i Postvæsenet 1887, Postekspedient 1897, Postkontrolør 1918, ansat som Postmester i Langaa 1921.

PETER FREDERIKSEN, Skovrider, er født den 10. April 1878 som Søn af Proprietær Anders Frederiksen og Hustru Sine, født Johansen. Forstuddannet paa Landbohøjskole i 1904, samt uddannet paa Statens største Skovdistrikt hos kgl. Skovrider Fabricius, derefter hos Skovrider Christensen, Hvidkilde, og hos Skovrider Bergstrøm paa Petersgaard, m. f. Ansat som Forstkandidat og Skovrider paa Herregaarden Ulstrup.

JENS MARIUS LASSEN, Læge, er født den 15. Juli 1892 som Søn af Gaardejer Lassen og Hustru Kathrine, født Thorsted. Gift 1927 med Ellen Fritze Christensen (død). Student fra Aarhus 1912, Kandidat-tjeneste paa forskellige Hospitaler, nedsat sig som praktiserende Læge i Langaa.

ANDERS MIKKELSEN WÜRTZ, Dyrlæge, er født den 20. Februar 1903 som Søn af Præstegaardsforpagter Frederik Würtz og Hustru Karen, født Mouritzen. Gift 1929 med Laura Bruun. Student fra Randers Statsskole 1921, Filosofikum 1922, Dyrlægeeksamen Januar 1928, nedsat sig som praktiserende Dyrlæge i Langaa.

NIELS GJØDESEN, fhv. Politibetjent, D. M., er født den 17. December 1866 som Søn af Gaardejer Gjøde Nielsen og Hustru Mathea, født Rasmussen. Gift 1892 med Petra Frey. Paa Lundby Landbrugs-skole fra 1883—84, paa Bochenheusers Kursus i København fra 1885—86, derefter Præliminæreksamen, paa Livgardens Sergentskole 1888, indtraadte derpaa i Politiets Tjeneste, ansat som Politibetjent i Langaa fra 1899 til 1933, da Gjødese blev pensioneret.

PETER BØDKER JENSEN VAMMEN, Mejeribestyrer, er født den 4. Januar 1881 som Søn af Peter Kristian Jensen Vammen og Hustru Mette Marie, født Petersen. Gift 1908 med Caroline Holm. Uddannet ved Faget, Mejeribestyrer i Dagsvad.

HANS PETER NISSEN, Fabrikant, er født den 16. December 1898 som Søn af Fabrikant Richard Nissen og Hustru Kathrine, født Madsen. Gift 1924 med Rigmor Christensen. Uddannet ved Faget, Indehaver af Richard Nissens Trævarefabrik i Langaa.

FRTZ ADOLF NISSEN, Værkfører, er født den 10. August 1901 som Søn af Fabrikant Richard Nissen og Hustru Kathrine, født Madsen. Gift 1926 med Edith Laursen. Værkfører paa Richard Nissens Trævarefabrik i Langaa, Formand for Langaa Idrætsforening.

Chr. Andersen,
Sognefoged.

P. B. J. Vammen,
Mejeribestyrer.

F. A. Nissen,
Værkfører.

C. Martens,
Fabrikant.

EMIL MARTENS, Installatør, er født den 11. December 1902 som Søn af Fabrikant Carl Martens og Hustru Mariane, født Knudsen Gift 1929 med Lisbeth Vernstrøm. Uddannet ved Faget, Indehaver af C. Martens Installationsforretning i Langaa.

A. T. SØRENSEN, Fabrikant, er født d. 15. Oktober 1886 som Søn af Fabrikant Christen Sørensen og Hustru Nielsine, født Simonsen. Gift 1913 med Kirstine Lund. Uddannet ved Faget, Indehaver af Maskinfabrikken „Record“ i Langaa.

ERIK ERIKSEN, Snedkermester, er født den 9. Juli 1877 som Søn af Gaardejer Søren Eriksen og Hustru Anna Marie, født Christensen. Gift 1903 med Noline Jensen. Uddannet ved Faget, nedsat sig som Snedkermester i Langaa.

AAGE VILHELM CHRISTENSEN, Planteskoleejer, er født den 24. November 1900 som Søn af Skovfoged Jens Christensen og Hustru Elise, født Klüver. Gift 1925 med Dorthea Sørensen. Uddannet ved Faget, Indehaver af Planteskolen „Aagaard“ i Langaa.

JENS JENSEN, Materialist, er født den 11. Februar 1880 som Søn af Chresten Jensen og Hustru Frederikke, født Voetmann. Gift 1914 med Anna Fahnø. Uddannet ved Faget, Indehaver af Langaa Materialhandel.

JENS CARL LUND, Købmand, er født den 15. December 1877 som Søn af Købmand Niels Chr. Lund og Hustru Henriette, født Abildgaard. Gift 1907 med Karen Pedersen. Uddannet ved Faget, Indehaver af Lunds Købmandsforretning i Langaa.

CHRISTIAN MILDAHL, Bagermester, er født den 22. April 1886 som Søn af Paul Mildahl og Hustru Karen, født Villadsen. Gift 1913 med Mary Frandsen. Uddannet ved Faget, Indehaver af Langaa Bageri, i Bestyrelsen for Viborg Amts Landbagerforening m. m.

CHRISTEN CHRISTENSEN, Bagermester, er født den 12. Februar 1880 som Søn af Niels Peter Christensen og Hustru Else, født Petersen. Gift 1903 med Johanne Andersen. Uddannet ved Faget, Indehaver af Langaa Dampbageri.

HANS CHRISTENSEN, Bagermester, er født den 11. Juli 1880 som Søn af Søren Christensen og Hustru Kirstine C. Gift 1913 med Marie Thomsen. Uddannet ved Faget, nedsat sig som Bagermester i Langaa.

A. T. Sørensen,
Fabrikant.

E. Eriksen,
Snedkermester.

J. C. Lund,
Købmand.

Chr. Mildahl,
Bagermester.

CHRISTIAN AAGAARD, Murermester, er født den 9. Oktober 1874 som Søn af Gaardejer Chresten Aagaard og Hustru Maren, født Christensen. Uddannet ved Faget, nedsat sig som Murermester i Langaa.

MAREN CARLSBÆK, Enkefru, er født den 26. December 1859 som Datter af Gaardmand, Sognefoged Anders Larsen og Hustru Kirstine Marie, født Andersen. Gift 1888 med Gaardejer Søren Fisker Carlsbæk (død). Har i en Aarrække været Bestyrerinde for Missionshuset „Bethania“ i Gl. Langaa.

NIELS LAURSEN, Møllebygger og Cyklehandler, er født den 30. Juni 1857 som Søn af Landmand Laust Mortensen og Hustru Kirsten Marie, født Nielsdatter. Gift 1884 med Madsine Vestergaard. Uddannet som Snedker og Møllebygger, nedsat sig som Møllebygger og Cyklehandler i Langaa, i en Periode Medlem af Langaa Torup Sdr.-Vinge Sogneraad, Medstifter af Langaa anerk. Sygekasse m.m.

Chr. Christensen,
Bagermester.

Chr. Aagaard,
Murermester.

M. Carlsbæk,
Enkefru.

Medlemmer af Langaa Torup Sønder-Vinge Sogneraad er følgende: Overportør P. Borring-Sørensen, Formand, Købmand J. Jensen, Uddeler H. Moss, Sognefoged M. Mogensen, Arbejdsmand P. Petersen Thaarup, Arbejdsmand I. M. Jensen, Fabrikant O. Winther, Gaardejer Anton Hansen, Husmand Christiansen.

HOVLBJERG HERRED

HOVLBJERG HERRED omgives af Middelsom og Lysgaard Herreder og grænser iøvrigt til Aarhus og Randers Amter.

Herredets samlede Areal udgør 22,049 ha, og Indbyggerantallet er ca. 9,300.

I Herredet findes følgende Sogne: Sahl-Gulev, Hvorslev-Gerning, Vellev, Vejerslev-Aidt-Thorsø, Hovlbjerg-Granslev, Haurum-Sall og Skjød.

SAHL GULEV KOMMUNES tilstødende Sogne er følgende: Vejerslev, Grønbæk, Højbjerg, Vindum, Bjerring, Gjerning, Hjermind.

M. Christensen,
Sognefoged.

Sahl Kirke, der er beliggende i Sahl Sogn, bestaar foruden Koret og Skibet samt Tilbygningen mod Nord af et lille Vaabehus, der ligger mod Syd. Altertavlen bærer et Maleri. Prædikestolen er ganske almindelig. Døbefonten er af Granit.

Gulev Kirke, der er beliggende i Gulev Sogn, bestaar foruden Apsis, Kor og Skib af et lille Vaabehus, der ligger mod Syd. Altertavlen saavel som Prædikestolen er smukt udskaaede.

Døbefonten, der er af Granit, bærer en Del udhuggede Figurer. I Kirken har forud været aaben Begravelse.

Tillige findes i Kommunen: Præstegaard, Brugsforeninger, Mejerier, Vandværker, Spare- og Laanekasse, Fattiggaard, Møller m. m.

Skolevæsenet i Sahl Gulev Kommune bestaar af følgende Skoler: Sahl Skole, Gulev Skole, Nøddelund Skole.

Medlemmer af Sahl Gulev Sogneraad er: Boelsmand P. Simonsen, Formand, Postbud F. Cramer, Arbejdsmand Peder Mogensen, Gaardejer M. Mortensen, Gaardejer C. Balle, Murer Chr. Mogensen, Gaardejer M. Mikkelsen.

K. Jensen,
Bestyrer.

HVORSLEV GERNING KOMMUNES tilstødende Sogne er følgende: Aidt, Vellev, Vinge, Vejerslev, Gulev, Hjermind, Hjorthede.

Hvorslev Kirke, der er beliggende i Hvorslev Sogn, bestaar foruden Koret og Skibet af et Taarn, der ligger mod Vest. Altertavlen er fra omkring Midten af

det 17. Aarhundrede. Prædikestolen er ældgammel. Døbefonten, der er af Granit, bærer en Del udhuggede Figurer.

Gerning Kirke, der er beliggende i Gerning Sogn, bestaar foruden Apsis, Kor, Skib af et Taarn, der ligger mod Vest, og et Vaabenhus, der ligger mod Syd. Altertavlen er ganske almindelig. Døbefonten, der er af Granit, bærer nogle udhuggede Figurer.

Tillige findes i Kommunen: Præstegaard, Spare- og Laanekasse, Brugsforeninger, Mejerier, Vandværker, Teglværk, Hotel m. m.

Skolevæsenet i Hvorslev Gerning Kommune bestaar af følgende Skoler: Hvorslev Skole, Ulstrup Stationsby Skole, Gerning Skole, Borrissø Skole.

JENS JØRGEN BRETH SØRENSEN, Handelsgartner, er født den 20. Februar 1905 som Søn af Landmand Andreas Bendix Sørensen og Hustru Kirstine S. Gift 1929 med Karola Nielsen. Uddannet ved Faget, bl. a. hos Rasmussens Planteskole i Horsens, Dænfeldt i Odense, Rask Mølle m. fl. Indehaver af Ulstrups Handelsgartneri, der er paa 1 Td. Land med 50 Drivbænksvinduer, Drivhuse m. m., og hvor der drives alt indenfor Faget, Produktionen bliver solgt fra egen Forretning, og de overskydende Varer bliver solgt paa Gartnernes Auktion i Randers.

Medlemmer af Hvorslev Gerning Sogneraad er følgende: Uddeler Chr. Amdisen, Formand, Boelsmand Chr. Mikkelse, Købmand A. Tvede, Arbejdsmand N. P. Nielsen, Gaardejer N. Pedersen, Boelsmand Anders Christensen, Gaardejer Kristen Henriksen, Gaardejer Kristen Nielsen, Arbejdsmand Joh. Johansen.

VELLEV SOGNS tilstødende Sogne er følgende: Hovlbjerg, Tjærbæk, Aidt, Hvorslev, Sønder-Vinge, Torup, Langaa.

Vellev Kirke, der er beliggende i Vellev Sogn, bestaar foruden Koret og Skibet af et Taarn, der ligger mod Vest. Altertavlen, der er et Maleri, er fra Nutiden. Prædikestolen er fra omkring Midten af det 17. Aarhundrede. Døbefonten, der er af Granit, bærer nogle udhuggede Figurer. I Kirken findes tillige nogle interessante Kalkmalerier.

Tillige findes i Sognet: Præstegaard, Teglværk, Spare- og Laanekasse, Brugsforening, Mejeri, et Par Fabriker m. m.

Skolevæsenet i Vellev Sogn bestaar kun af 2 Skoler, nemlig Vellev Skole og Tostrup Skole.

Medlemmer af Vellev Sogneraad er: Husmand J. Nielsen, Formand, Gaardejer Jens Peder Ravn, Gaardejer Peder N. Pedersen, Lærer K. Jørgensen, Rejsesekretær M. Sørensen.

VEJERSLEV AIDT THORSØ KOMMUNES tilstødende Sogne er følgende: Gerning, Gulev, Sahl, Grønbæk, Hvorslev, Vellev, Havrum.

Vejerslev Kirke, der er beliggende i Vejerslev Sogn, bestaar foruden Kor, Skib og Korsarm af et Taarn, der ligger mod Vest. Kirken har i fordums Dage foruden den

Parti fra Thorsø.

er af Granit. Ligeledes findes i Kirken et Epitafium over Sognepræst Anders Andersen.

Thorsø Kirke, der er beliggende i Thorsø Sogn, bestaar foruden Apsis, Kor og Skib af et Taarn, der ligger mod Vest. Altertavlen er udskaaret. Prædikestolen bærer en Del Malerier.

Aidt Kirke, der er beliggende i Aidt Sogn, bestaar foruden Apsis, Kor og Skib af et Vaabehus, der ligger mod Vest. Altertavlen, der bærer et Maleri, er fra 1601. Prædikestolen er fra 1659 og er skænket af Tim Klausen. Døbefonten er af Kalksten.

Tillige findes i Kommunen følgende: Præstegaard, Mejerier, Brugsforeninger, Vandværker, Kro, Hotel, en Del Fabrikker, Jernbanestation m. m.

Skolevæsenet i Vejerslev Aidt Thorsø Kommune bestaar af følgende Skoler: Vejerslev Skole, Borre Skole, Aidt Skole, Thorsø Skole.

HOLGER ØSTERGAARD, Førstelærer, er født den 8. Marts 1882 i Sønderup Sogn som Søn af Gaardejer Jens Poulsen Østergaard og Hustru Karen, født Jakobsen. Gift 1917 med Elna Birkelund. Dimitteret 1905 fra Ranum Seminarium, forskellige Feriekursus, Andenlærer i Karlby 1906, i Vidstrup 1908, ansat som Førstelærer ved Thorsø Skole siden 1913.

PETRINE MARTINE MIKKELSEN, Lærerinde, er født den 5. Juli 1890 i Vellev Sogn som Datter

Thorsø Afholdshotel.

af Gaardejer Jens Mikkelsen og Hustru Ane Margrethe, født Madsen. Dimitteret 1911 fra Vejle Seminarium. Aarskursus fra 1926—27, Lærerinde ved Herskind nordre Skole 1912, ansat som Lærerinde ved Thorsø Forskole siden 1915.

Vejerslev Aidt Thorsø Kommunes Sygekasse er stiftet den 4. Marts 1901 og statsanerkendt 1. Juni samme Aar. Medlemsantallet var ved Stiftelsen 60, men er nu i 1935 oppe paa 1238. Sygekassens første Formand og Kasserer var Lærer Hansen fra Thorsø, der virkede i denne Stilling til sin Død i December 1912. Kassen har derefter haft følgende Formænd, der tillige fungerede som Kasserere: Mejeribestyrer Aagaard, Thorsø, fra 1913—17, Lærer Østergaard, Thorsø, fra 1917—20. Derefter overtog Kassens nuværende Kasserer, Karetmager Christensen, Formands- og Kassererposten. Ved Socialreformens Indførelse udskiltes Tillidsposten, og fra 1. Januar 1934 valgtes Mejeribestyrer Sørensen til Formand, medens Karetmager Christensen fortsatte som Kasserer.

Den til Sygekassen knyttede Begravelseskasse er stiftet d. 1. Januar 1918 med 253 Medlemmer. I 1934 blev Begravelseskassen gjort obligatorisk, og tæller nu 1191 Medlemmer.

MARIUS CHRISTENSEN, Karetmager, er født den 21. December 1884 som Søn af Smed Poul Christensen og Hustru Mette, født Madsen Vestergaard. Gift 1917 med P. Laursen. Uddannet ved Faget, Kasserer for Vejerslev Aidt Thorsø Kommunes Sygekasse.

ALFRED MARIUS FRANDSEN, Sadelmager, er født den 13. Juli 1880 som Søn af Gaardejer H. Frandsen og Hustru, Birgitte, født Madsen. Gift 1910 med Mathilde Oløsen. Uddannet ved Faget.

PETER D. SVEJSTRUP, Hotelvært, er født den 17. Maj 1882 som Søn af Gaardejer P. Petersen Svejstrup og Hustru Kristiane, født Frederiksen. Gift 1911 med Maren Thyboe. Uddannet ved Faget, Indehaver af Thorsø Afholdshotel.

LAURITS RASMUSSEN, Snedkermester, er født den 27. Marts 1876 som Søn af Boelsmand Niels Rasmussen og Hustru Mariane, født Laursen. Gift 1904 med Maren Hansen. Uddannet ved Faget.

ANDREAS M. JENSEN BUCH, Købmand, er født den 21. Oktober 1888 som Søn af Boelsmand Niels Jensen Buch og Hustru Margrethe, født Andreassen. Gift 1915 med Astrid Hildebrandt Mikkelsen. Uddannet ved Faget, Medlem af Bestyrelsen for Borger- og Haandværkerforeningen m. m.

M. Christensen,
Formand.

S. S. Fruelund,
Sognefoged.

P. D. Svejstrup,
Hotelvært.

L. Rasmussen,
Snedkermester.

A. M. J. Buch,
Købmand.

Medlemmer af Vejerslev Aidt Thorsø Sogneraad er følgende: Gaardejer M. Østergaard, Formand, Gaardejer N. C. Nielsen, Landpostbud J. M. Kristensen, Forpagter K. Møller, Gaardejer S. Leth, Rentier Kristen J. Rask, Landpostbud Karl Pedersen, Slagter Laurits A. Nielsen, Smedemester M. Rohde.

HOVLEBJERG GRANSLEV KOMMUNES tilstødende Sogne er følgende: Havrum, Aidt, Vellev, Skød.

Hovlbjerg Kirke, der er beliggende i Hovlbjerg Sogn, bestaar foruden Koret og

Skibet af et imponerende Taarn, der ligger mod Vest. Manderup Parsberg til Hagsholm lod 1599 Kirken restaurere og udvide. Altertavlen, der er fra 1599, er skænket af bemeldte Manderup Parsberg. Prædikestolen er ligesom Altertavlen fra 1599. Døbefonten, der er af Granit, bærer nogle udhuggede Figurer.

Granslev Kirke, der er beliggende i Granslev Sogn, bestaar foruden Koret og Skibet af et Gravkapel, Vaabenhus samt et prægtigt Taarn, der ligger mod Vest. Kirken blev i 1766 af Justitsraad Hans Henrik de Lichtenberg helt ombygget, han lod opføre det nuværende Taarn med Spir, samt lod indrette et Gravkapel for sin Familie. Dette Gravkapel er dog nu tilmuret. Den store smukke Altertavle er fra 1642. Prædikestolen er ganske almindelig. Døbefonten er af Granit.

Bidstrup, der er beliggende i Granslev Sogn, er en ret bekendt Gaard, der allerede nævnes i gamle Dokumenter fra omkring Midten af det 14. Aarhundrede. Den nuværende Hovedbygning, der bestaar af 3 Fløje, er opført 1698 paa Fundamenter af en ældre Gaard.

Tillige findes i Kommunen: Præstegaard, 2 Spare- og Laanekasser, Brugsforeninger, Mejerier, Vandværk, Møller, Forsørgelseshjem, Elektricitetsværk, Jernbanestation, en Del Fabrikker m. m.

Skolevæsenet i Hovbjerg Granslev Kommune bestaar af følgende Skoler: Hovbjerg Skole, Granslev Skole, Bøstrup Skole.

Medlemmer af Hovbjerg Granslev Sogneraad er følgende: Gaardejer R. Nielsen, Formand, Murer Anton Sall, Statshusmand Peter Mikkelsen, Murer K. K. Hansen, Gaardejer S. Rasmussen, Gaardejer J. Erhardt, Gaardejer J. B. Nielsen, Arbejdsmand Niels Bengtsen, Statshusmand Jens Laursen.

HAURUM SALL KOMMUNES tilstødende Sogne er følgende: Thorsø, Aidt, Hovbjerg, Granslev.

Haurum Kirke, der er beliggende i Haurum Sogn paa et Højdedrag, bestaar foruden Koret og Skibet af et Vaabenhus samt et Taarn, der ligger mod Vest. Altertavlen saavel som Prædikestolen er ganske almindelige. Døbefonten, der er af Granit, bærer nogle udhuggede Figurer.

H. P. Christensen,
Forretningsfører.

Sall Kirke, der er beliggende i Sall Sogn, bestaar foruden Koret og Skibet af et Taarn, der ligger mod Vest. Altertavlen er prægtigt udskaaret. Prædikestolen er fra omkring 1850erne.

Tillige findes i Kommunen: Præstegaard, Brugsforeninger, Mejerier, Vandværker, Møller, Spare- og Laanekasse, Fattiggaard, Savskæreri m. m.

Skolevæsenet i Haurum Sall Kommune bestaar af følgende Skoler: Haurum med 2 Skoler, Sall med 2 Skoler.

Medlemmer af Haurum Sall Sogneraad er følgende: Boelsmand H. P. Jespersen, Formand, Forpagter P. Ellemann Høegh, Uddeler J. Andersen, Arbejdsmand J. Chr. Thomsen, Gaardejer Kr. Glargaard, Banearbejder Søren Jacobsen, Gaardejer Jens Mogensén, Gaardejer Kristen N. Kristensen, Mejeribestyrer Sigurd Johansen.

SKJØD SOGNS tilstødende Sogne er følgende: Lyngaa, Haurum, Granslev. — Skjød Kirke, der er beliggende i Skjød Sogn, bestaar foruden Koret og Skibet af et Taarn, der ligger mod Vest. Altertavlen, der bærer et Maleri, er fra Nutiden. Prædikestolen er ældgammel. Døbefonten er af Granit.

Tillige findes i Sognet: Alderdomshjem, Mejeri, Brugsforening, Vandværker, Mølle m. m.

Skolevæsenet i Skjød Sogn bestaar af 2 Skoler, nemlig Skjød Skole og Sølvsten Skole.

Medlemmer af Skjød Sogneraad er følgende: Gaardejer M. Aagaard, Formand, Gaardejer N. P. Pedersen, Gaardejer L. Nielsen, Bendt Bendtsen, Jens A. Jensen.

LYSGAARDS HERRED

LYSGAARDS HERRED omgives af Fjends, Nørlyng, Middelsom og Hovlbjerg Herreder samt Aarhus Amt og Ringkøbing Amt.

Herredets samlede Areal udgør 38,341 ha, og Indbyggerantallet er ca. 16,000.

I Herredet findes følgende Sogne: Vium, Almind, Sjørslev, Høbjerg-Elsborg, Grønbæk, Levring, Hørup, Hinge, Vinderslev, Torning, Lysgaard, Frederiks og Karup.

VIUM SOGNS tilstødende Sogne er følgende: Lysgaard, Almind, Sjørslev, Torning og Frederiks.

Vium Kirke, der er beliggende i Vium Sogn, bestaar foruden af Koret og Skibet af Taarn og et lille Vaabenhus, der ligger mod Syd. Altertavlen bærer et Maleri, der forestiller Nadveren. Prædikestolen, der er ganske enkel, bærer en Del adelige Vaaben. Døbefonten er af Granit.

Tillige findes i Sognet følgende: Præstegaard, Spare- og Laanekasse, Brugsforeninger m. m. — Skolevæsenet i Vium Sogn bestaar kun af 2 Skoler, nemlig Vium Skole og Hvam Skole.

Medlemmer af Vium Sogneraad er følgende: Gaardejer C. Christensen, Formand, Boelsmand Hans Jespersen, Boelsmand Peder Ebbesen, Boelsmand A. Vestergaard, Boelsmand C. Christensen.

ALMIND SOGNS tilstødende Sogne er følgende: Vium, Lysgaard, Dollerup, Asmild og Rind.

Almind Kirke, der er beliggende i Almind Sogn, bestaar foruden af Koret og Skibet af Apsis og Taarn. Altertavlen, der er ret gammel, bærer et Maleri, der forestiller Christus bryder Brødet. Prædikestolen er ganske enkel. Døbefonten er af Granit,

Tillige findes i Sognet følgende: Afholdsrestauration, Mølle, Spare- og Laanekasse, Brugsforening, Vandværk m. m.

Skolevæsenet i Almind Sogn bestaar af 1 Skole, nemlig Almind Skole, der er forholdsvis ny.

Medlemmer af Almind Sogneraad er følgende: Boelsmand J. Johnsen, Formand, Gaardejer Marius Jensen, Gaardejer J. Svendsen, Boelsmand M. Poulsen, N. Chr. Eriksen.

SJØRSLEV SOGNS tilstødende Sogne er følgende: Almind, Vium, Thorning, Hørup, Levring, Elsborg og Vindum.

Sjorslev Kirke, der er beliggende i Sjorslev Sogn, bestaar foruden af Koret og Skibet af Taarn, der ligger mod Vest. Kirken har igennem Tiderne gennemgaaet flere ret store Restaureringer. Prædikestolen og Altertavlen er skænket Kirken af Steen Steensen til Aunsbjerg omkring Slutningen af det 18. Aarhundrede.

Aunsbjerg, der er en meget gammel Gaard, skal i fordums Tid være kaldt Torkestrup, og have ligget lidt vestligere end det nuværende Aunsbjerg. Under den sorte Død 1350 skal Gaarden være lagt øde, men atter blevet opført under Dronning

Aunsbjerg.

Margrethes Regeringstid af Jens Løvenbalk, der 1396 var Landsdommer i Nørrejylland. Efter Traditionen skal ovenstaaende Jens Løvenbalk have kaldt Gaarden Avindsbjerg, fordi han havde saa mange Fjender. Andre mener, at Navnet hidrører fra en langvarig Strid og Trætte mellem 2 Søstre, og endelig en tredie Mening, nemlig, at der skulde have været en langvarig Trætte og Uenighed mellem Jens Jensen Brok, som ejede Clausholm, og Jens Nielsen Løvenbalk af Aunsbjerg, og som ikke vilde ende, før en af dem var slaet ihjel, men nok om dette, sikkert og vist er det, at Gaarden har haft dette Navn ved og efter 1391. Efter den Tid ser man i gamle Dokumenter Navnet nedskrevet paa forskellige Maader, nemlig: Avensber, Avindsberg, Arvendsberg, Avindsbjerg, Affuensbergh og Aunsberg.

Hvorledes Gaarden har set ud fordem, ved vi følgende fra Pontoppidans Atlas af 1768, idet han skriver: Borggaarden bestaar af et anseligt Hus, 3 Etager højt, foruden grundmuret Kældere. Desforuden tvende andre Huse af Mur- og Bindingsværk. Af disse Bygninger staaer nu kun Hovedbygningen, der den Dag i Dag er Hovedbygning, denne har altsaa bestaaet i smaa 400 Aar, idet den er opført af Mogens Gøje omkring 1530erne. Den nuværende Hovedbygning bestaar af to i Vinkel sammenbyggede Fløje, idet der til den gamle Hovedbygning Nordende i 1918 blev føjet en Sidefløj af Grundmur, saadan at det hele danner en Vinkel. Før at den nye Fløj ikke skulde virke uarkitektonisk i Forhold til den gamle Bygning, lod man opføre et rundt Trappetaarn i Vinklen imellem dem. Op til Gaarden fører en pragtfuld Alle. Ligeledes hører der til Gaarden den pragtfulde Park, hvor der findes ikke saa faa sjældne Træer.

Af Gaardens Ejere kan nævnes følgende: Erik Christorphersen, Niels Erik Løvenbalk, Jens Nielsen Løvenbalk, Mogens Jensen Løvenbalk, Peder Eriksen Løvenbalk og Erik Eriksen Løvenbalk, Thore Hvas, der var Enke efter E. Eriksen Løvenbalk. Efter dennes Død arvede Deres Søn Gert og hans Søskende Gaarden. Derefter ejede Predbjørn Podebusk og Rigsraad Niels Clemmetsen Gaarden. Efter N. Clemmetsens Død blev Aunsbjerg et kongeligt Len, og af Lensmænd har der kun været to, nemlig Ejler Bryske og Peder Lykke, idet daværende Kong Frederik den 1. gav Rasmus Clemmetsen, der var Søn af ovennævnte Rigsraad N. Clemmetsen, et Skøde paa en Del af Gaarden. Efter dennes Død overgaar hans Del af Gaarden til Moderen, Birgitte Jensdatter, der sælger Gaarden til Rigsmarsk Mogens Gøje, der var en af Datidens store Mænd, han var gift med den rige Mette Bydelsbach. Efter hans Død i 1544 tilfaldt Aunsbjerg m. m. Sønnen Christopher Gøje, der var gift med Birgitte Bølle. Da de døde barnløse, overgik Gaarden til Helveg Gøjes Dattersøn, Peder Marsvin, der var gift med Mette Brahe, som var Datter af Lensmanden paa Odense Slot. Deres Søn, Jørgen Marsvin, der var gift med Anne Helveg Gyldenstjerne, havde derefter Gaarden, men maatte paa Grund af økonomiske Vanskeligheder sælge Aunsbjerg m. m. til Rigsmarsk Anders Bille, der efter Købet afstod Gaarden til sin Søn, Erik Bille til Løgismose. Hans Enke, Mette Rosenkrantz, solgte 1669 Gaarden til Chr. Ulfeld, der var gift med Sofie Amalie Krag, der efter Chr. Ulfelds Død giftede sig med Grev Otto Rantzau. Hans Søn, Otto Rantzau, fik saa Gaarden, men solgte den allerede i 1732 til Kommerceraad Steen Jørgensen, der havde den til sin Død i 1754. Steen Jørgensen havde dog et Par Aar før sin Død overladt Aunsbjerg til sin Søn, Etatsraad Steen de Steensen, der 1793 solgte Gaarden til Hans Ammitzbøll, der efter 5 Aars Forløb solgte Gaarden til Birkedommer E. Chr. Müller. Derefter skal Gaarden have tilhørt H. Ægidius og S. Schiøtt. I 1802 tilhørte den Generalauditor H. J. Lindahl. I 1853 købte Peter Christopher Neergaard Aunsbjerg og besad denne til sin Død i 1870. Hans Enke havde derefter Gaarden til sin Død i 1907. Deres Sønner havde derefter Gaarden, men har atter afhændet denne.

I Sognet findes tillige følgende: Præstegaard, Brugsforeninger, Spare- og Laanekasse, Andelsmejeri, Savværk, Andelselektricitetsværk, Møller m. m.

Skolevæsenet i Sjørsløv Sogn bestaar af følgende 3 Skoler: Sjørsløv Skole, Demstrup Skole, Duelund Skole.

Sjørsløv Brugsforening er oprettet 1885. Medlemsantallet er ca. 140. Foreningens Uddeler er H. P. Würtz.

Demstrup Brugsforening er oprettet 1894. I 1908 blev der opført en Tilbygning til Bygningen, hvor Brugsforeningen nu har til Huse. Medlemsantallet er ca. 200. Foreningens Uddeler er Chr. L. Schjøller.

HANS PETER WÜRTZ, Uddeler, er født den 5. Oktober 1902 som Søn af Partikulier Johannes Würtz og Hustru Petrine, født Laursen. Gift 1927 med Johanna W. Ansat som Uddeler ved Sjørsløv Brugsforening, i Bestyrelsen for Viborg Amts Gymnastikforening.

CHR. LUDVIG SCHJØLLER, Uddeler, er født den 7. September 1866 i Randers som Søn af Sæbekoger H. Schjøller og Hustru Johanna, født Isgaard. Gift 1891 med Kathrine Nielsen. Ansat som Uddeler ved Demstrup Brugsforening, Revisor i Sjørsløv Sogns Sygekasse siden 1900.

NIELS MARK, Driftsbesyrer, er født den 26. Februar 1884 i Støvring som Søn af Gaardejer Chr. Pedersen og Hustru Nielsine Marie, født Nielsen. Gift 1909 med Inger Marie Pedersen. Uddannet som Maskinarbejder, taget Installationseksamen, Bestyrer for Elektricitetsværket i Halvrømme fra 1911—17, og i Skamby fra 1917-19, ansat som Driftsbestyrer for Demstrup og Omegns Elektricitetsværk siden 1919.

H. P. Würtz,
Uddeler.

Chr. L. Schjøller,
Uddeler.

N. Mark,
Driftsbestyrer.

Medlemmer af Sjørsløv Sogneraad er følgende: Husmand J. Andersen, Formand, Gaardejer S. Jensen, Murer T. Jensen, Husmand S. Brask, Husmand P. Duch, Boelsmand S. Sørensen, Boelsmand A. Danielsen.

HØJBJERG ELSBORG KOMMUNES tilstødende Sogne er følgende: Levring Grøn-
bæk, Sale, Vindum og Sjørsløv.

Højbjerg Kirke, der er beliggende i Højbjerg Sogn, bestaar foruden af Koret og og Skibet af Taarn, Vaabenhus og et Gravkapel, der er opført af Janus Friedenrich til Palstrup. I dette Kapel staar 10 Kister, der rummer Medlemmer af Familien Friedenrich. Altertavlen, der er fra Nutiden, bærer et Maleri, der forestiller Christus. Prædikestolen er ganske almindelig. Døbefonten, der er af Granit, bærer en Del Figurer og Ornamenter. I Kirken hænger en smuk Lysekroner fra omkring 1735, som er

skænket Kirken af Janus Friedenrich til Palstrup, der i det hele taget har gjort ikke saa lidt for Kirkens Udsmykning baade udvendig og indvendig.

Elsborg Kirke, der er beliggende i Elsborg Sogn, bestaar foruden af Koret og Skibet af et lille Taarn, der ligger mod Vest.

Altertavlen, der er et Maleri, er fra Nutiden. Prædikestolen, der er ret gammel, stammer oprindelig fra den nedbrudte Nørresogns Kirke i Viborg. Døbefonten er af Granit.

Højbjerg Mølle omkring 1860erne.

Palstrup, der er beliggende i Højbjerg Sogn, skal forudum have ligget lidt Vest for Kærsgaard, og var da et Lyststed, omgivet af de den Gang mægtige Skove. I det 15. Aarhundrede tilhørte Gaarden Tvilum Kloster. Omkring 1631 opførte Rigsraad Oluf Parsberg, der var Ejer af Palstrup, en Hovedbygning i 2 Etager med Taarn og Spir, hvor det nuværende Palstrup ligger, idet den gamle Gaard forhen var nedbrændt. Af denne Hovedbygning findes intet tilbage, idet det henimod Midten af det 18. Aarhundrede blev helt ombygget. Hr. Oluf Parsberg har ligeledes bekostet Gravene om Hovedbygningen, saavel som de ydre Grave om hele Gaarden. Den nuværende Hovedbygning er opført omkring Midten af det 18. Aarhundrede af Major Janus Friedenrich i 2 Etager af røde Mursten. I de senere Aar har Hovedbygningen gennemgaaet en grundig tiltrængt Restaurering og paa samme Tidspunkt blev de to Sidefløje opført.

Elektricitetsværket „Gudenaacentralen“.

I Kommunen findes tillige følgende: Præstegaard, Brugsforeninger, 2 Spare- og Laanekasser, Møller, Vandværker, Elektricitetsværket „Gudenaacentralen“, Teglværk, Mejerier, m. m.

Skolevæsenet i Højbjerg Elsborg Kommune bestaar af følgende Skoler: Højbjerg Skole, Tange Skole, Elsborg Skole.

I Højberg Sogn ligger Landets største vanddrevne Elektricitetsværk, nemlig Gudenaacentralen, der er et Andelsselskab. Initiativet til Værkets Oprindelse maa skyldes Ingeniør Kr. Thomsen. Paa Dæmningen blev i 1921 opført en Kraftstation. Anlægget kostede ca. 11 Millioner Kroner. Værket ledes af en Driftsbestyrer.

MARTIN ENEVOLDSEN SKOV, Kroejer, er født d. 2. Juni 1869 i Brandstrup som Søn af Gaardejer Andreas Enevoldsen og Hustru Hansine, født Skov. Gift 1898 med Maren Thomsen. Ejer af Højbjerg Kro.

CARL BØDIKER, Uddeler, er født den 19. April 1886 i Faarup Sogn som Søn af Landmand Mogens Nielsen og Hustru Elisabeth, født Nielsen. Gift 1918 med Nicoline Nielsen. Ansat som Uddeler ved Tange Brugsforening.

EJNER THOMSEN, Uddeler, er født den 21. August 1902 som Søn af Købmand Chr. Thomsen og Hustru Mariane, født Petersen. Gift 1927 med Rigmor Caspersen. Ansat som Uddeler ved Tange Centralforening.

LAURITS SØRENSEN, Uddeler, er født den 19. November 1879 som Søn af Husmand Peder Chr. Sørensen og Hustru Kirstine, født Laursen. Gift 1912 med Anna Gravesen. Ansat som Uddeler ved Elsborg Brugsforening.

Medlemmer af Højbjerg Elsborg Sogneraad er følgende: Gaardejer P. K. Laursen, Formand, Tømrer N. Magnussen, Boelsmand A. Christensen, Handskemager S. Sørensen, Boelsmand J. Christensen, Gaardejer M. Christensen, Pudser P. Hartvig.

GRØNBÆK SOGNS tilstødende Sogne er følgende: Højbjerg, Levring, Hinge, Svostrup.

Grønbæk Kirke, der er beliggende i Grønbæk Sogn, er en stor og smuk Bygning, der er opført af hugne Kampesten. Den bestaar foruden af Koret og Skibet af Apsis, Taarn og et Vaabenhuis. Den gamle Alter-

Parti fra Grønbæk med Kirken i Baggrunden.

tavle, der forud fandtes i Kirken, var opsat paa Kirkens Bekostning i Aaret 1604 af Kirkeværgen Rasmus Jessøn i Ans. Prædikestolen er fra omkring Slutningen af det 17. Aarhundrede. Døbefonten er af rødligt Marmor. Kirkens Indre er smykket med ejendommelige Kalkmalerier.

Tillige findes i Sognet følgende: Præstegaard, Brugsforeninger, Hvilehjem, Spare- og Laanekasse, Mejerier, Kro, Mølle, Restauration, Teglværk, Bryggeri, Vandværk m. m.

Skolevæsenet i Grønbæk Sogn bestaar af følgende Skoler: Grønbæk Skole, Iller Skole, Ans Skole, Braarup Skole.

O. Jessen,
Sognepræst.

Ans Mølle.

CHR. NIELSEN KYHNÆB, Førstelærer, er født den 20. December 1888 i Vester-Bølle som Søn af Gaardejer A. Kyhnæb og Hustru Anna Kirstine, født Christensen. Gift 1917 med Maren Paulsen. Dimitteret 1911, ansat som Førstelærer ved Ans Skole, Formand for Menighedsraadet.

Ans Mølle. — Ans Mølle er opført 1852 af Familien Finnerup, i hvis Eje den har været til 1885—86, idet den da blev købt af Møller M. Christensen, der havde den i 22 Aar. I hans Tid brændte Møllen, men den blev atter opført. Derefter har der

været to andre Ejere, hvis Navne man ikke kender. I 1917 overtog nuværende Ejer, J. J. Pedersen, Møllen, der fortsatte med Mølleri og Handel samt oprettede Savskæreri. Ans Mølle er Landets største Vindmølle med sine 2 Alen tykke Mure forneden og 1 Alen oppe ved Hatten, og sine 7 Bjælkelag og 14 Alen til Svikstillingen, hele Højden er ca. 40 Alen, og med et Vingefang paa 38 Alen. Møllen er beliggende midt i Ans By. Selve Byen ligger saare smukt i Gudenaadalen, med sine skov- eller lyngklædte Bakker paa den ene Side og Tange Sø paa den anden Side, som er dæmmet op for Gudenaacentralen, der er Landets største vanddrevne Elektricitetsværk.

JØRGEN JULIUS PEDERSEN, Mølleejer, er født den 30. September 1885 i Hornslet som Søn af Gaardejer Jørgen Pedersen og Hustru Juliane P. Gift 1925 med Karen Rasmussen. Uddannet som Landmand, siden hen ved Mølleri og Handel, Ejer af Ans Mølle.

J. J. Pedersen,
Mølleejer.

Ans Borger- og Haandværkerforening er stiftet i Aaret 1870. I 1908 opløstes Foreningen af forskellige Grunde, men efter Indbydelse af Malermester Andersen, Ans, samledes en Del af Byens Borgere til et Møde paa Good Templar-Logen i Ans for at drøfte Nødvendigheden af at faa oprettet en ny Forening, og efter nogen Diskussion vedtog man at oprette den. Der nedsattes et Udvalg til at udarbejde Love, og paa den stiftende Generalforsamling den 18. Januar 1909 paa Logen vedtoges disse i Udvalgets Affattelse. Den første Bestyrelse kom til at bestaa af følgende: Slagtermester Daniel Kristensen, Manufakturhandler N. C. Madsen, Snedkermester Rasmussen, Mejeribestyrer Fischer og Proprietær A. Finderup, Ansgaard.

Foreningens Formaal er at varetage Borgernes og Haandværkernes Tarv. Foreningens nuværende Formand er Mekaniker A. G. Demstrup, den øvrige Bestyrelse bestaar nu af følgende: Viktualiehandler J. Vestergaard, Næstformand, Manufakturhandler Th. Hansen, Kasserer, Malermester Riberholdt og Kroejer Sigvald Petersen. Borger- og Haandværkerforeningen har igennem Tiderne, den har eksisteret, gjort ikke saa lidt for Byens Udvikling.

Grønbæk Sygekasse er stiftet den 18. Maj og statsanerkendt den 1. September 1898. Medlemsantallet er ca. 964. Til Sygekassen hører en Begravelseskasse, der er oprettet den 20. Juni 1901. Denne blev i 1917 optaget i Genforsikringen „Danmark“. Sygekassens nuværende Formand er Sogneraadformand J. P. Møller Jensen.

JENS PETER MØLLER JENSEN, Sogneraadformand, er født den 22. November 1889 i Grønbæk Sogn som Søn af Boelsmand J. P. Jensen og Hustru Hanne, f. Rasmussen. Gift 1921 med Marie Bilgrav. Uddannet som Tømrer, Formand for Grønbæk Sogneraad siden 1933, Formand for Grønbæk Sygekasse.

KRISTIAN FREDERIK GEORG MAGNUS ANDERSEN, Sognefoged, er født den 28. Januar 1873 i Grønbæk Sogn som Søn af Gaardejer N. Andersen og Hustru Kristiane, født Johansen. Gift 1901 med Juliane Holm. Uddannet ved Landvæsenet, Sognefoged for Grønbæk Sogn siden 1923.

JØRGEN CHRISTENSEN, Dyrlæge, er født d. 12. Januar 1889 som Søn af Gaardejer Jens Christensen og Hustru Mette Kathrine, født Jensen. Gift 1929 med Karla Vamdrup. Dyrlægeeksamen 1911, nedsat sig som praktiserende Dyrlæge i Ans.

J. P. Møller Jensen,
Sogneraadformand.

Kr. F. G. M. Andersen,
Sognefoged.

A. K. Asserby,
Distriktsjordemoder.

HARALD BØRGE JENSEN, Læge, er født d. 12. Oktober 1902 i København som Søn af Ejendomsmand P. Jensen og Hustru Kamilla, født Andersen. Gift 1929 med Poula Hansen. Student 1920, cand. med. 1929, nedsat sig som praktiserende Læge i Ans.

POUL ULRIK HØGDAL, Læge, er født den 3. November 1904 som Søn af Stationsforstander Jens Høgdal og Hustru Josephine, født Dam. Gift 1933 med Edith Kjeldgaard.

AUGUSTA KATHRINE ASSERBY, Distriktsjordemoder, er født den 5. Marts 1898 som Datter af Snedker Jens Peter Poulsen og Hustru Juliane P. Gift 1920 med Jens Asserby. Ansat som Distriktsjordemoder i Ans.

ANNA MARIE KNUDSEN, Bestyrerinde, er født den 12. Oktober 1904 i Gjellerup Sogn som Datter af Gaardejer Jens Lund og Hustru L., født Svendsen. Gift 1927 med Sadelmager Jens Victor Knudsen. Ansat som Bestyrerinde af Ans Telefoncentral.

VIGGO KNUDSEN, Barbermester, er født den 8. August 1906 i Viborg som Søn af Sergent K. V. Knudsen og Hustru Johanne, født Nielsen. Gift 1930 med Minna Willumsen. Uddannet som Barber, nedsat sig som Barbermester i Ans, Medlem af Bestyrelsen for Sygekassen, Expedient for Rutebilstationen, Kasserer for Arbejdernes Radioklub i Ans.

Medlemmer af Grønbæk Sogneraad er følgende: Tømrermester J. P. Møller Jensen, Formand, Gaardejer Anders Klostergaard, Gaardejer A. M. Andersen, Boelsmand Søren Smedegaard, Boelsmand N. Duelund Jensen, Boelsmand A. Døssing, Gaardejer N. Holm Andersen, Tømrermester Niels Kr. Nielsen, Viktualiehandler J. Vestergaard.

LEVRING SOGNS tilstødende Sogne er følgende: Hørup, Hinge, Grønbæk, Højbjerg, Elsborg, Sjørslev.

Levring Kirke, der er beliggende i Levring Sogn, bestaar foruden af Koret og

Levring Kirke.

Sognet følgende: Præstegaard, Efterskole, Vandværk, Jernbanestation, Spare- og Laanekasse, Brugsforening, Mejeri, Møller m. m.

Skolevæsenet i Levring Sogn bestaar af følgende Skoler: Levring Efterskole, Levring Skole, Skovsborg Skole.

BERTEL VILLUMSEN, Førstelærer, er født den 9. Februar 1892 i Grønbæk Sogn som Søn af Husmand Søren Villumsen og Hustru Karoline, født Johansen. Gift 1916 med Anna Kyhnæb. Dimitteret 1914 fra Ranum Seminarium, Andenlærer i Velle fra 1914—17, Enelærer i Thorup, Dronninglund fra 1917—20, ansat som Førstelærer ved Levring Skole siden 1920.

Levring Efterskole er oprettet i Aaret 1923 i den tidligere Højskoles Bygninger, der var opført i 1897. Skolen ligger frit og

Levring Efterskole.

Skibet af Apsis og et Taarn, der ligger mod Vest. Kirken er igennem Tiderne gennemgaaet store Ombygninger og Restaurationer. Altertavlen, der bærer et Maleri, som forestiller Kristus i Emaus, er ligesom Prædikestolen fra Nutiden. Døbefonten er af Granit og bærer en Del Figurer og Ornamenter.

Tillige findes i

B. Villumsen,
Førstelærer.

smukt i Udkanten af Levring ved Landevejen fra Rødkjærsbro til Kjellerup. Undervisningen i Vinterskolen begynder i Regelen d. 3. November og varer til de sidste Dage i Marts med ca. 14 Dages Juleferie. Der modtages kun mandlige Elever. Undervisningen i Sommerskolen begynder i Reglen den 3. Maj og varer til de sidste Dage i August Maaned. Og til denne Sommerskole optages der Piger. Den daglige Un-

dervisning begynder Kl. 8 og varer til 6 Eftermiddag, dog fraregnet Middagspausen, der er fra 12—1¹/₂.

Undervisningens Formaal er at fortsætte den Udvikling og Dygtiggørelse, de Unge har paabegyndt i Hjem og Skole. Undervisningen lægges an paa at fremme Elevernes Selvvirksomhed og Interesse for det daglige Livs Arbejde. Undervisningen omfatter: Læsning, Retskrivning, Sproglære, Regning, Tegning, Sang, Historie, Samfundslære, Litteratur, Geografi, Naturfag, Sundhedslære, Sløjd, Haandarbejde, Gymnastik og Folkedans. Skolens Forstander er J. P. Rasmussen.

J. P. Rasmussen,
Forstander.

JENS PETER RASMUSSEN, Forstander, er født den 13. Juni 1894 som Søn af Gaardejer Th. Rasmussen og Hustru Kirsten Marie, født Jensen. Dimitteret 1915 fra Gedved Seminarium, Forstander for Levring Efterskole siden 1923.

A. BRØNDUM ANDERSEN, Planteskoleejer, er født den 20. Januar 1895 som Søn af Planteskoleejer A. C. Andersen og Hustru Anna, født Brøndum. Gift 1921 med Gudrun Overby. Uddannet ved forskellige Planteskoler, Indehaver af „Hulkjærshus“ Planteskole. Formand for Dansk Planteskoleejer-Forening m. m.

A. Brøndum Andersen,
Planteskoleejer.

K. OVERBY, Uddeler, er født 1903 i Levring Sogn som Søn af Gaardejer Holger Overby til Klausholm og Hustru Anna, født Nielsen. Gift 1931 med Karen Lundberg, ansat som Uddeler ved Levring Brugsforening.

Medlemmer af Levring Sogneraad er følgende: Gaardejer D. Danielsen, Formand, Gaardejer A. Nielsen, Bygmester J. Thommesen, Gaardejer J. Nielsen, Gaardejer S. Thomsen, Gaardejer J. Jørgensen, Boelsmand Karl Jensen.

HØRUP SOGNS tilstødende Sogne er følgende: Levring, Sjørslev, Thorning, Vinderslev, Hinge.

Hørup Kirke, der er beliggende i Hørup Sogn, Lysgaard Herred, er opført 1873-74 og indviet Julen 1874. Den er opført af Granit og tækket med Skifer. Indgangen er

i Taarnet, Korafslutningen mod Øst er uden Apsis. I Nordmuren en tilmuret Dør — Paa begge Sider af Hoveddøren er Søjler og over dem en halvcirkelformet Sten med et Kors, Sokkelen er ca. 0,392 m høj og har Skraakant. Skibet er udvendig 20 m langt 9,4 m bredt og 5 m højt, Koret 6,27 m langt, 7,22 m bredt og 4 m højt. — Fra Sokkelens

Hørup Kirke.

Det indvendige af Hørup Kirke.

Overkant til Taarntagets Underkant 10 m. Taarnets Tag er pyramideformet med 4 Sider. — Paa Taarnets Spids findes et Kors. Kirken har Bjælkeloft. — Taarnrummet er 5,65 m langt og 3,45 m bredt. Her findes Opgang til Pulpitur og Taarn. I Skibet findes paa hver Side 15 Stole med Døre, 5 Siddepladser i hver Stol. I vestre Ende et Pulpitur, hvor Orgelet findes. Orgelet har 6 Stemmer. Det er opsat 1899. Klokkeren er støbt 1913, den vejer 420 kg. Nær Klokkens Underkant læses rundt om: Kalder paa gammel og paa ung, mest dog paa Sjælen træt og tung, syg for den evige Hvile. I Kirkens Skib hænger 2 Lysekroner, og paa Alteret staar der en syv-armet Lysestage. — Prædikestolen har Træskærerarbejde. — Paa Korets Nordmur findes et Krucifiks. — Paa et Fremspring i Koret findes et Mariabillede. Døbefonten er af Granit med et løst Fad af Messing. Paa hver af Korets Ydermure en Lampet. Alterbilledet er et Maleri, en Fremstilling af de kloge Jomfruer.

OLAF EMIL MADSEN, Sognepræst, er født den 16. Oktober 1878 som Søn af Købmand Anders Suddergaard Madsen og Hustru Anne Dorothea, født Poulsen. Gift 1911 med Elisabeth Cecilia Cathrine Clausen. Kaldet som Sognepræst for Hørup og Levring Menigheder. Formand for Skolekommissionen i Levring Sogn.

MARIE KNUDSEN, Organist, er født den 27. Juni 1885 som Datter af afd. Gaardejer Peter Nielsen og Hustru Jensine, født Larsen. Gift 1910 med afdøde Lærer Anders Peter Knudsen. Organisteksamen fra Th. Winthers Seminarium i Silkeborg, ansat som Organist i 16 Aar ved Valgmenigheden i Hørup, ansat som Organist ved Hørup Kirke, hvor Fruen har virket som saadan i 12 Aar.

GUNNAR LUND-SØRENSEN, Valgmenighedspræst, er født den 21. September 1903 som Søn af fhv. Sognepræst Carl Chr. Sørensen og Hustru Ingeborg, født Lund. Gift 1929 med Solweg Nørrelund. Cand. theol 1928, Hjælpepræst ved St. Mortens Kirke i Næstved fra 1928—29, Sognepræst i Voldum-Rud fra 1929—32, kaldet som Valgmenighedspræst for Hørup Sogns Valgmenighed siden 1932.

ANNA MARY BACH, Organist, er født den 4. Februar 1903 som Datter af Gaardejer Niels Bach og Hustru Anna, født Madsen. Organisteksamen fra Th. Winthers Seminarium i Silkeborg, Elev paa Det kgl. danske Musikkonservatorium i København fra 1. Januar 1924 til 31. December 1926, ansat som Organist ved Hørup Sogns Valgmenighed.

O. E. Madsen,
Sognepræst.

M. Knudsen,
Organist.

A. M. Bach,
Organist.

Tillige findes i Sognet følgende: Ting- og Arresthus, Dommerkantor, Sygehus, Apotek, Jernbanestation, Elektricitetsværk, Vandværk, Mejeri, Slagteri, Brugsforening, Banker, Sparekasse, Mølle, en Del Fabriker m. m.

Skolevæsenet i Hørup Sogn bestaar af følgende Skoler: Kjellerup Hovedskole, Kjellerup private Mellem- og Realskole, Almtoft Forskole, Gl. Kjellerup Forskole.

Den offentlige Skole i Hørup Sogn, Kjellerup Kommune. I Begyndelsen af Fyrerne i det 18. Aarhundrede fik Hørup Sogn sin første selvstændige Skole. Før den Tid blev Børnene fra Levring og Hørup undervist af Degnen i Levring, men Tilslutningen til Skolegangen var saa ringe, at der til Tider kun mødte 3—4 Børn. I Aarene før 1740 var man dog naaet til at have en „omvandrende Skoleholder“ i Hørup, men den store Forandring kom med Skoleforordningen af 1739. Godsejer Janus Friedenreich til Palstrup var Hørup Sogns største Lodsejer og fik „for Ungdommens Mageligheds Skyld indrettet et Hus med Skolestue og Tilbehør i Kiellerup som den største By i Sognet“. Sognet havde paa den Tid 23 Gaarde, 1 Boelsted, 1 Mølle og 4 „Gadehuse“, hvoraf de 12 Gaarde og 3 Huse laa i Kjellerup. Ifølge en Indberetning af 1746 holdtes der Sommer- og Vinterskole. I den første gik Børnene i Alderen 4—10 Aar, de undervistes særlig i Stavning og Læsning, og Undervisningstiden var i den lyse Tid mellem 7 Morgen og 7 Aften med Middagspause. I Vinterskolen (fra Mikkelsdag til Paaske) gik de store Børn, og de undervistes fra Kl. 8 Morgen til 8 Aften, først og fremmest i „Chatechismus og Børnelærdom“ men „forlanger nogen av Sognets Ungdom at skrive, lærer Skoleholderen dem det og, men de maa dog dertil ej antages, før de ere 9, 10 og flere Aar, og forud haver faaet tilstrækkelig Begreb om deres Christendom“. En „Specifikation“, forfattet af Skolelæreren i Hørup Sogn i 1772, understreger, at Undervisningen i Kristendomskundskab var Hovedsagen. Skolens „Inventarium“ bestod nemlig af „1 Bibel, 1 Bibelske Kierne, 1 Hübners Bibelske Historie, 6 Nye Testamenter, 6 Pontoppidans Forklaringer, 2 Rambachs Haand-Bøger, 6 Rambachs Spørgsmaal, 6 Lütheri Liden Cathechismi og 6 A. B. C. Bøger, hvoraf en stoer Deel næsten ere opslitte“. Udeblev Børnene fra Skolen, kunde Lodsejeren idømme Forældrene en „Straf av 2 Sk. første Gang og siden mere for hvert Barn daglig, de holdes fra Skole uden bevislig gyldig Aarsag“. Godsejeren, som var Ejer af Hørup Kirke, paabød yderste Sparsommelighed med Kirkelysene, for at Resten af „Lysepengene“ kunde komme Skolerne til Gode; den ene Halvdel blev henlagt til „at lyse for Ungdommen udi de mørke Vinter-Aftener“, og den anden Halvdel skulde henlægges „udi Skole-Cassen til Bøger og anden Fornødenhed for fattige Børn“. „Skolemesteren“ fik 12 Rdl. 2 M. i Løn foruden Naturalier (Bolig, Brændsel, Korn, Fourage og Græsning). Da han fik samme Løn i 1813, forstaar man, at han led Nød, naar hans Skatter var: Areal-Afgift 11 Rdl. 44 Sk. og Ildsteds-Skat 2 Rdl. 80 Sk. og hans Løn i Naturalier „bliver leveret maadelig og i en slet Qvalitæt og en Deel bliver udstaaende hos Yderne fra en Aarsdag til en anden“.

I den første Menneskealder af forrige Aarhundrede led Skolens Undervisning meget paa Grund af Lærerens Svagelighed, saa en Substitut flere Gange maatte holde Skole. Da den endnu ikke raske Lærer tog fat i Skolen igen, blev Skolekommissionen af Direktionen mindet om at paase, at Læreren ikke overtraadte Reglementet af 1814 om „den indbyrdes Undervisningsmetode“, og at Gymnastikundervisningen blev udført tilfredsstillende.

Daarlige Veje, mange Hjems Mangel paa Forstaaelse af Skolens Betydning og

Sogneforstanderskabets Ulyst til at mulktene bidrog til, at der var mange Skoleforsømmelser. Provstens Indberetning for Aaret 1858 viser, at 808 $\frac{0}{100}$ søgte Skolen, 51 $\frac{0}{100}$ forsømte Skolen paa Grund af Sygdom, 61 $\frac{0}{100}$ med anden lovlig Grund og 80 $\frac{0}{100}$ med ulovlig Grund. De tilsvarende Tal for 1933 var 947,47, 4 og 2. Da ingen var idømt Mulkt, truede Skoledirektionen med at idømme Sogneforstanderskabets Formand en Mulkt, og betaltes den ikke, truedes med Udpantning. Det hjalp. — Omtrent paa samme Tid blev ca. 10 $\frac{0}{100}$ af Børnene taget ud af Skolen til Hjemmeundervisning, thi de „Opvakte“ var misfornøjede med Skolens Religionsundervisning. De hjemmeunderviste Børn mødte velforberedte til Eksamen.

Da Børneantallet i Midten af Tresserne var kommet over 100, blev der af Skoleautoriteterne rejst Krav om, at der skulde være een Lærer til. Efter en aarelang Strid mellem Sogneforstanderskabet og Skoledirektionen angaaende Løsningen af dette Spørgsmaal, blev man i Aaret 1869 enige om at bygge en ny Skole i Almtoft By. Børnene fra Almtoft (senere kom Hørup med til dette Skoledistrikt) skulde undervises her, medens Børnene fra den øvrige Del af Sognet vedblev at gaa i Skole i Kjellerup. Begge Skoler havde to Klasser med een Lærer. Yngste Klasse undervistes fire Dage om Sommeren og to om Vinteren; ældste Klasse omvendt. Der undervistes i Religion, Fædrelandshistorie, Geografi, Læsning, Skrivning og Regning. Om Sommeren havde Drengene Gymnastik i Skolegaarden. Til begge Skoler hørte en Jordlod paa ca. 5 Tdr. Land. Læreren i Kjellerup var Kirkesanger, og Læreren i Almtoft var Organist ved Hørup Kirke.

Ved Aarhundredskiftet var Børneantallet i den offentlige Skole 240. Da Interessen for Skolen var stor, skred man til helt at omordne Skolevæsenet i Hørup Sogn; der blev bygget en Centralskole for alle Børn fra 9 Aars Alderen, og der ansattes tre Lærere. De to gamle Skoler blev omdannede til Forskoler med hver sin Forskolelærerinde. Ved alle tre Skoler blev der Hverdagsundervisning, og der blev syv Klassetrin (to ved Forskolerne og fem ved Hovedskolen). Samtidig blev Fagkredsen ved Hovedskolen udvidet, bl. a. fik Drengene om Sommeren Undervisning i Gymnastik i Teknisk Skoles Sal, og de ældste Piger ved Hovedskolen i Haandarbejde (af Forskolelærerinderne; Undervisningen foregik i de to Forskoler).

I 1922 indførtes den nuværende Ordning med købstadmæssigt Skolevæsen. Førstelæreren blev udnævnt til Overlærer, og der ansattes en Lærerinde ved Hovedskolen, mens Forskolerne bibeholdtes som før, dog fik Pigerne i 2. Kl. Undervisning i Haandarbejde om Sommeren. Fagkredsen er nu: Religion, Dansk, Skrivning, Regning, Danmarkshistorie, Verdenshistorie, Sang, Naturhistorie, Naturlære, Gymnastik, (alle Børn ved Hovedskolen faar et varmt Brusebad een Gang om Ugen), Haandarbejde og Tegning. Der undervises i 285 ugentlige Timer. 1. Klasse har 19 Timer og 7. Klasse 32 Timer (Pigerne 34) om Ugen. 1. April 1934 var der 263 Børn ved de tre Skoler, fordelte i 11 Klasser. Kommunens Udgifter til de kommunale Skoler var i 1933—34 Kr. 30,908,19. For samme Aar var Kommunens Tilskud til den private Realskole Kr. 2,160. Endelig yder Kommunen et mindre Tilskud til Teknisk Skole, Handelskolen og en privat Efterskole i Nabsognet, stiller Gymnastiksalen til gratis Afbenyttelse for den private Realskoles Elever og for flere Gymnastikforeninger og giver gratis Lys og Varme samt stiller Lokale til Raadighed for Studiekredse og Aftenskole.

I Specifikationen af 1772 siges følgende om Skolebygningerne: „Skolehuset bestaar af 11ve Fag, hvoraf de trende til Skolestue, de øvrige til Stue, Kjøkken og Brøgerset“. Der er et 10 Fags Udhus „Til Foer, Tørve og Creaturer“. I Skolestuen findes foruden forannævnte Bøger „En Jern-Kakkelovn, et lidet Hænge-Skab, tvende

Kjellerup Kommuneskole.

Borde og fire Skamler“. Skoleholderen har en „Kaalhauge, som holder i Længden 36 Alen og i Bredden 15 Alen“. Den nuværende Skole i Gl. Kjellerup blev bygget i 1851, og Skolen i Almtofte er opført i 1869. Begge Skoler er grundmurede Bygninger og indrettede med en Skolestue og en Lejlighed til Læreren. I Provstens Indberetning til Ministeriet i 1857 er opgivet, at der fandtes 16 Eks. af Hjorts Børneven, 18 Eks. af Birchs Læsebog og 10 Eks. af den landøkonomiske Skoleven, samt et Europas- og et Danmarkskort. Den nuværende Hovedskole i Markedsgade opførtes i 1900—01 og havde 3 Klasseværelser i Stueetagen og tre Lejligheder til Lærerne paa første Sal. I 1921 byggedes en Fløj til med to Klasseværelser og et Lærerværelse, og endelig opførtes i 1922 en særdeles god og udmærket monteret Gymnastiksal med Omlædningsværelser, Redskabsrum og Baderum. Paa Skolen er der kun Embedsbolig for Overlæreren. I Hovedskolen findes et Bibliotek for Børnene, et Haandbibliotek for Lærerne samt et godt Udvalg af Skolemateriale.

Børnene i Hørup Sogn er blevet undervist af følgende Degne i Levring: Søren Jensen (1655—78, Substitut, før den Tid Løbedegne fra Viborg), Jacob Jørgensen (1678—1727), Søren Andersen Endslev (1728—32) og Jacob Henrik Kruse (fra 1732). Skoleholdere i Kjellerup: Niels Nielsen Levring (fra omkring 1740—1771), Niels Riis (1771—1804), Rasmus Nislef (1804—05) og Johannes Georg Müller (1805—40). Lærere i Kjellerup og Kirkesangere ved Hørup Kirke: Laurids Sørensen (1840—78), Frederik Rudolph Bernhard Jacobsen (1878—89, tog sin Afsked paa Grund af Sygdom) og Jens Christian Nørvig (Christensen) (fra 1889, blev 1901 Førstelærer ved Centralskolen, fik 1921 kgl. Udnævnelse som Overlærer og tog sin Afsked 1932). Lærere i Almtoft og Organister ved Hørup Kirke: Johan Jørgen Weber (1869—84), Hans Theodor Jensen (1884—87) og Jens Christian Joackim Mikkelsen Hvorslev (fra

1887, blev 1901 Lærer ved Hovedskolen, tog sin Afsked 1912). Lærere og Lærerinder ved Hovedskolen: Jens Jensen (1901—03, nu Klatrup Skole), Jesper Kristian Pedersen Løth (1904—09, nu Hjørring), Anders Peter Knudsen (fra 1909 til sin Død 1919), Jens Grusgaard Jensen (1912—21, nu Førstelærer i Hvidbjerg), Aksel Jensen (1919—25, nu Overlærer i Gl. Holte), Stavn Dalsgaard-Hansen (1924—31, nu Overlærer i Hylleholt), Victor J. Pedersen (1927—35, nu Silkeborg) og Frk. Anna Rasmussen (1922—30, nu Viby J.). Forskolelærerinder i Gl. Kjellerup: Emma Sørensen Paarup (1901—25) og Ingeborg Prostrup Andersen (1925—30). Forskolelærerinder i Almtoft: Kristiane Eegholm (1901—14), Johanne Kjær (1915—20) og Lilly Mortensen (1920—22).

Knud Lund,
Overlærer.

Lærerpersonalet var 1. Maj 1935 følgende: Overlærer Knud Lund, Lærerne K. B. Kjeldgaard, Sigv. Clausen og J. Hønholt Kristensen, Lærerinde Frk. Agnete Dahl, Timelærer S. Borello Carlsen, Forskolelærerinde Frk. K. Pedersen (Almtoft Forskole) og Lærerinde Frk. Dagmar Andersen (Gl.-Kjellerup Forskole).

KNUD PEDERSEN LUND, Overlærer, er født den 12. April 1886 som Søn af Gaardejer Hans Nissen Lund og Hustru Margrethe Kirstine, født Meier. Gift 1910 med Emilie Jensen. Dimitteret 1908 fra Silkeborg Seminarium, 1912—13 Aarskursus i Matematik, Zoologi, Botanik m. m., flere korte Kursus i Tegning, Tysk og Kemi, virket som Lærer ved Skoler i Hostruphuse, Aarhus og Rudkøbing.

Kjellerup Mellem- og Realskole. Den første Spire til Kjellerup Mellem- og Realskole blev lagt i Aaret 1879 af Privatlærerinde Frk. Thora Binderup. I denne Skole undervistes der selvfølgelig under meget primitive Forhold. I ca. 10 Aar drev Frk. Binderup sin Skole, men i 1888 solgte hun den til Lærer Jensen-Hjortmose, der saa flyttede Skolen op, hvor det nuværende Højskolehjem findes. Kun i et Par Aar holdt J-Hjortmose Stillingen, thi de økonomiske Forhold var vanskelige, og Bestyreren maatte, foruden at have sin Virksomhed paa Skolen, tillige være Lokal-Redaktør af „Kjellerup Avis“. Det var først, da Poul Larsen blev Bestyrer af Skolen, at den kom i Skub. Gennem 10 Aar, indtil 1901, drev P. Larsen Skolen, og Elevantallet var stadig stigende, thi Larsen var en overmaade dygtig Mand, og desuden var der i det Tidsrum til Skolen knyttet gode Lærerkæfter. I 1901 søgte P. Larsen bort fra Skolen, de økonomiske Forhold ved smaa Realskoler var jo aldrig glimrende, og da der blev ham tilbudt et Lærerembede ved Aarhus Skolevæsen, modtog han dette. I 1901 maatte saa Befolkningen tage Affære, og da man stærkt følte Savnet af, at Skolen ikke havde Eksamensret, blev der sat stærke Kræfter i Gang for at faa bygget en ordentlig og tidsvarende Skole, og der startedes et Aktieselskab med Aktier til et Beløb af 25 Kr. pr. Stk. Den nye Bestyrer af Skolen blev cand. mag. Schiøttz-Christensen, der drev Skolen i ca. 6 å 7 Aar. Han efterfulgtes af cand. theol. Asmussen, der forsøgte at føre Skolen videre, men uden Held, thi Elevantallet sank og sank og var i 1910 nede paa 37. I Mellemtiden var Sagfører Vilstrup bleven Formand for Aktieselskabet, der ejede Skolen, og det hører til hans store Fortjeneste, at han fik afdøde Skolebestyrer Hvass knyttet til Skolen. Hvass var i Besiddelse af en stor Intelligens og Energi, han fik hurtigt drevet Elevantallet op, saadan at der i gode Aar var over 150 Elever. I 1918 døde Skolebestyrer Hvass, og hans Enke, Anna Hvass, der selv er Lærerinde, har siden med stor Dygtighed og Held ført Skolen videre.

ANNA HVASS, Skolebestyrerinde, er født den 13. November 1885 som Datter af Carl Hansen og Hustru. Gift 1909 med Skolebestyrer Hvass. Leder af Kjellerup Mellem- og Realskole.

Kjellerup Tekniske Skole er oprettet i Efteraaret 1890 paa Initiativ af Kjellerup Borger- og Haandværkerforening. Før den Tid havde man ikke haft nogen Teknisk Skole i Kjellerup, men omkring 1890erne indsaa Haandværkerne Betydningen af at faa oprettet en Teknisk Skole, og som ovenanført blev den oprettet paa Initiativ af Foreningen, den fik til Huse i Realskolebygningen. Tilslutningen blev dog over al Forventning, saaledes at man allerede i 1895 maatte udvide. De faa Haandværkere, der den Gang var i Byen, var lidt i Tvivl om man skulde opføre en egen Bygning, idet det jo var en stor Risiko, man her løb, men de blev dog enige om at opføre den nuværende Bygning, hvor Teknisk Skole er indrettet. Elevantallet er stadig stigende fra saavel Byen som fra Omegnen. Haandværkerforeningen fik i 1891 Tilladelse til at afholde offentlige Svendepøver, en stor Gunst paa den Tid, da kun, foruden Købstæderne, Odder havde en saadan Tilladelse. Teknisk Skole er en af Byens skønneste Bygninger. Skolen ledes af en Forstander.

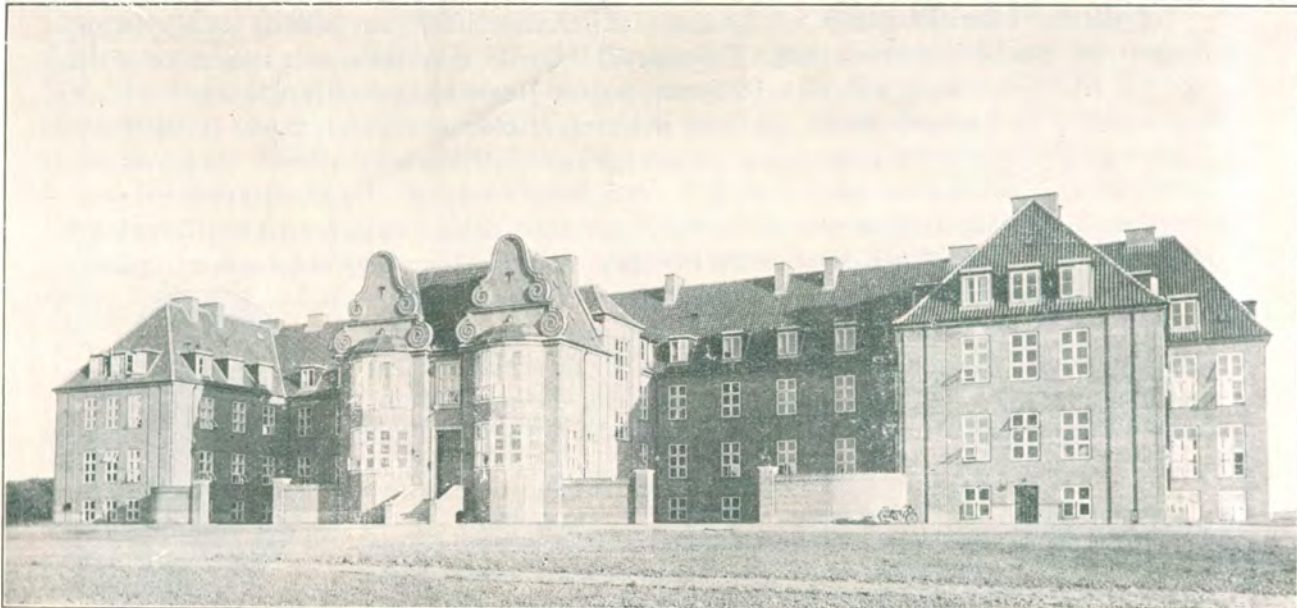
JOHANNES LUND, Snedkermester, er født den 1. August 1871 i Fjaltring som Søn af Sognepræst M. A. S. Lund og Hustru Christiane, født Dinesen. Gift 1901 med Kirstine Christensen. Uddannet som Snedker, nedsat sig som Snedkermester i Kjellerup, virket som Lærer ved Kjellerup Tekniske Skole igennem 27 Aar, Forstander for samme siden 1931.

Johannes Lund,
Forstander.

Amtssygehuset i Kjellerup. I Aaret 1907, nogle Aar før Oprettelsen af Sygehuset i Kjellerup, rejste der sig rundt om i Amtet Stemninger, der gik ud paa, at man burde undlade at foretage Udvidelser af de bestaaende Amts- og By-Sygehuse i Viborg og Skive, og i Stedet opføre mindre Sygehuse paa Pladser, hvor Trangen til saadanne — dels paa Grund af særlig lang Afstand fra de nævnte Sygehuse, dels som Følge af Befolkningstætheden — kunde siges at være til Stede. Disse Bestræbelser mødte i Almindelighed Modstand hos den bevilgende Myndighed, fordi de søgte at bryde den hidtil fulgte Linie. Imidlertid var de mindre Sygehuse ikke nogen ny Opfindelse, thi allerede nogle Aar forud havde man, særlig i Hjørring Amt, men ogsaa i Thisted Amt, oprettet mindre Sygehuse af samme Hensyn, hvormed Bestræbelserne begrundes her i Amtet. Med fuld og stor Interesse gav Udvalget Tanken om Opførelsen af mindre Sygehuse paa centralt beliggende Pladser sin Tilslutning og arbejdede derfor. For det Arbejde, der i disse Egne blev lagt for Oprettelsen af et Sygehus, bøjede Aamtsraadsflertallet sig, og man vedtog i 1913 at opføre et Sygehus i Kjellerup under Ledelse af nu afd. Arkitekt Cristoph Hansen, Vejle.

I dette Sygehus, der blev aabnet den 28. Februar 1914, var det normerede Sengeantal 25; dette blev dog senere udvidet ved Indtagelse af en Loftsgavl, saaledes at Sengepladserne blev 31. Foruden Sygehusets Hovedbygning blev der opført en Træbarak som Epidemisygehus med Plads til 15 Senge. Sygehusets første Læge blev Dr. Ejnar Thomsen, der dog kun virkede fra 1914—15, da han døde den 9. Juni 1915. Hans Efterfølger blev Læge Folmer Teilmann, Vejen, som med Dygtighed og Befolkningens stigende Tillid bragte Sygehuset frem til en anerkendt Stilling. Det vakte derfor i mange Kredse Sorg, da han i 1921, paa Grund af nationale Interesser, alter søgte tilbage til sin gamle Virkekreds i Vejen. I Teilmanns Virketid voksede Sygedagenes Antal fra ca. 3,500 til 13,980. Som hans Efterfølger ansattes fra 1. Januar 1922 Sygehuslæge E. Jessen, Skagen, der efter en 3-aarig Tjeneste ved Sygehuset fratraadte for at overtage en Praksis i Esbjerg. Efter et kortere Tidsrum uden lægelig Ledelse ansatte Aamtsraadet fra 1. April 1925 Sygehuslæge Søren C. Dalsgaard.

Amtssygehuset. Facade mod Nord, med Hovedindgang mod Landevejen.

Aar for Aar steg Patientantallet, og det er ikke at undres paa, at Forholdene efterhaanden som Tiden gik blev ganske uholdbare, og man var af den Grund tvunget til at udvide Sygehuset, men det viste sig imidlertid, at hverken Pladsforholdene eller det gamle Sygehus egnede sig for Udvidelse og Ombygning. Det viste sig tilligemed, at saadan en Ombygning vilde blive dyrere, end hvis man byggede et helt nyt Sygehus, saa det stod klart, at saafremt der overhovedet skulde gøres noget, maatte man skride hertil. Allerede den 28. Juni 1929 forelaa Resultatet, idet Viborg Amtsraad denne Dag enstemmigt vedtog at bygge et nyt Sygehus i Kjellerup i Overensstemmelse med Udvalgets Forslag. Medens Jordarbejderne fremskyndtes og allerede paa-begyndtes den 1. December 1929 for at bøde paa den herskende Arbejdsløshed, foregik Licitationen af Byggearbejdet i Maj 1930, og først nu kom der rigtig Fart i Arbejdet. Sygehusgrunden rummer et Areal af $5\frac{1}{2}$ Td. Land, og det har været nødvendigt at købe og nedrive en Nybygning, der havde sin Plads, hvor Hovedadgangsvejen til Sygehuset støder mod Landevejen; desuden maatte to ældre Huse mod Vest indkøbes, for at Hovedbygningen fuldt ud kunde komme til sin Ret, men her, lige overfor det gamle Sygehus, højt og smukt beliggende, hæver det nye Sygehus sig med stor Ynde. Hertil virker den store, dobbelte Midterfløj, hvori Operationsstuerne findes, med de smukt formede Gavle, der igen forbindes med Sidefløjene ved to Ringmure. Selve Hovedbygningen er opført med Kælder, Stueetage, 1. Sal og Tagetage og har 80 normerede Sengepladser, der er saa rigeligt udstyrede, at der formentlig kan skaffes Plads til ca. 120 Patienter; desuden findes en særlig Fødestue. Baade Stue og 1. Sal, hvis Patientpladser alle vender mod Syd, er hver for sig delt i to Afdelinger og begge i godt Forhold til Operationsstuerne. I Tilslutning til Afdelingerne er der fire Liggehaller, hvoraf de to faar Lys fra Øst og Syd og de andre to fra Syd og Vest; endvidere er i Stueetagens Midte en stor Dagligstue for Patienterne, hvoraf der gennem en aaben Veranda er Adgang til Haven. I Hovedbygningens Sidefløje findes for hver Afdeling Thekøkken, Skyllerum, Bad, W. C. samt Reservetrappe m. v., medens der i Stueetagens Midterfløj er Indgang til Venterum for konsulterende som for besøgende Publikum.

Her er tillige Overlægens Modtagelsesværelse og Undersøgelsesstue sam Bestyrelsesværelse. Kælderetagen er i den Del, som hører under den vestlige Fløj, indrettet til Køkken og Økonomirum, desuden er der i Østfløjen Regnskabskontor, hvortil der er direkte Indgang, medens den øvrige Del af denne er indrettet til medicinsk Badeafdeling, Massagerum samt Lys- og Røntgenafdeling. I Tagetagen findes Funktionærboliger, Systue m. m. I en særskilt Kedelbygning findes: i Stuen Vaskeri og Desinfektionsrum, i Kælderen Kedelrum, Kulrum og Værksted. I en Kapelbygning findes der Kapel og Sektionslokaler. Da Amtet havde vedtaget at opføre det nye Sygehus, solgtes det gamle til Kjellerup Kommune; men da det allerede inden Aarets Udgang viste sig, at der var Trang til flere Funktionærboliger, vedtog Amtet den 21. December 1932 at tilbagekøbe det gamle Sygehus. Formand for Sygehusets Bestyrelse er Amsraadsmedlem, Boghandler David Christensen. Foruden Overlægen findes en Reserve-læge, 1 Oversygeplejerske, 1 Økonoma, 1 Regnskabsfører samt en Del Funktionærer m. fl.

D. Christensen,
Amsraadsmedlem.

S. C. Dalsgaard,
Overlæge.

A. M. Hansen,
Oversygeplejerske.

H. Sørensen,
Regnskabsfører.

ANNA MARIE HANSEN, Oversygeplejerske, er født den 23. Maj 1883 som Datter af Møller Lars Hansen og Hustru Ane H. Uddannet som Sygeplejerske paa Diakonissestiftelsen i København. Ansat som Oversygeplejerske ved Amtssygehuset i Kjellerup.

HULDA SØRENSEN, Regnskabsfører. er født den 12. September 1888 i København som Datter af afd. Styrmand O. Løffsødt og Hustru Marie, født Nielsen. Gift 1910. Præliminæreksamen fra Frk. Zahles Skole. Ansat som Regnskabsfører ved Amtssygehuset i Kjellerup.

JENSINE N. HAURUM, Økonoma, er født den 2. December 1888 som Datter af Landpostbud Anton Haurum og Hustru Ane, født Nielsen. Uddannet ved Sindssygehospitalet ved Aarhus fra 1909—16. Ansat som Økonoma ved Amtssygehuset i Kjellerup.

Kjellerup- Ting- og Arresthus. Efter at der havde været Tingsted for Lysgaard med flere Herreder i Hinge Sogn, paa Gaardene Holgersdal og Dalsgaard ved Kjellerup, hvor endnu den af Ud-længerne, der siges at have rummet Retslokalerne, staar, blev i Halvfjerdserne bygget

Kjellerup Ting- og Arresthus.

et Ting og Arresthus i Hørup over for Kirken. Denne Tinghusbygning, der i Tidens Løb var meget medtaget, kunde naturligvis ikke i Længden tilfredsstille de Krav, man stillede til en Retsbygning, og man drøftede derfor Spørgsmaalet om en ny Retsbygning, og hvor den skulde ligge, Meningerne var stærkt delte. Byens Borgere var stærkt interesserede i at faa Bygningen til Byen, og Resultatet blev da ogsaa, at den kom til at ligge paa den daværende Markedsplads i Kjellerup By, og nu er der sikkert fra alle Sider Enighed om, at bedre, smukkere og mere central Beliggenhed kunde vanskeligt være valgt. Den første Retsdag i den nye Tinghusbygning holdtes den 24. December 1909. Foruden Retslokaler, Forligslokaler samt Politikontor findes Arrestforvarerens Bolig samt Plads til 9 Arrestanter i den af røde Mursten opførte toetages Bygning.

F. Bülow,
fhv. Dommer.

Joh. P. Frederiksen,
Arrestforvarer.

P. Kjeldsen,
Politibetjent.

FRITS BÜLOW, fhv. Dommer, R. af D., er født den 16. Oktober 1863 i Hjortsvang som Søn af Provst A. S. Bülow og Hustru Jacobine, født Gylding. Student fra Horsens 1881, cand. jur. 1887, Juridisk Manduktør 1887—97, Assistent i Justitsministeriet 1891, Fuldmægtig 1899, kst. Birkedommer paa Fano 1898—1900, Borgmester i Skjelskør fra 1905—18, Byfoged samme Sted samt Herredsfoged i Vester-Flakkebjerg Herred fra 1905—19, ansat som Dommer i Lysgaard samt en Del af Hovlbjerg Herred fra 1919—34.

JOHANNES PETER FREDERIKSEN, Arrestforvarer, Sognefoged, er født den 23. August 1876 i Bindslev som Søn af Gaardejer Frederik Johansen og Hustru Maren, født Jensdatter. Gift 1920 med Karen Søndergaard. Ansat som Arrestforvarer i Kjellerup, udnævnt til Sognefoged for Hørup Sogn.

PETER KJELDSSEN, Politibetjent, er født den 17. December 1893 i Viborg som Søn af Landmand Søren Peter Kjeldsen og Hustru Kirsten Marie, født Nielsen. Gift 1918 med Johanne Marie Elisabeth Madsen. Kursus paa Politiskolen i 2 Maaneder, Sergent i Fæstningsartilleriet fra 1917—19, ansat ved det københavnske Politivæsen fra 1919—24, ansat som Landpolitibetjent i Lysgaard samt en Del af Hovlbjerg Herred siden 1924, i Bestyrelsen af Viborg Amts Politiforening.

OLGA JENSEN, Kontorbestyrer, er født den 18. December 1887 i Hørup Sogn som Datter af afd. Politibetjent J. P. Jensen og Hustru Martine Pauline, født Paulsen. Ansat som Bestyrer af Kjellerup Politikontor siden 1920.

Silkeborg-Kjellerup-Rødkjærstro Jernbane er opstaaet ved Sammenslutning af den ældre Strækning Rødkjærstro-Kjellerup og den senere anlagte Strækning Kjellerup-Silkeborg. Strækningen fra Rødkjærstro til Kjellerup, der er anlagt i Aarene 1910—12 i Henhold til Lov af 27. Maj 1908 og Eneretsbevilling af 6. Juni 1910, blev aabnet for almindelig Drift den 23. Juli 1912. Denne Bane, der i Rødkjærstro fik Tilslutning til Statsbanestrækningen Langaa-Struer, var kun 10 km lang, og man imødesaa naturligvis med Spænding Resultatet af dens Drift. Den gik imidlertid over al Forventning godt. Den havde et godt Opland, og dens Endepunkt Kjellerup var en By med driftig Handels- og Haandværkerstand, der forstod, at en Jernbane kunde bidrage til Byens Udvikling og være til Gavn for Egnen i sin Helhed. Allerede før denne Banestrækning var færdigbygget, opstod Tanken om Forlængelse. Der var dog ikke straks Enig-

Kjellerup Jernbanestation.

hed om Retningslinien eller det nye Endepunkt. Efter at Staten havde paabegyndt Anlæg af Banen fra Funder (paa Strækningen Skanderborg-Skjern) over Brande til Bramminge, fandt en Plan om Forlængelse af Rødkjærsbro-Kjellerup Banen til Funder Tilslutning fra en Del Kommuner, medens man fra anden Side havde større Interesse i at faa Banen igennem til Silkeborg. Det blev denne Plan, som Silkeborg Købstad naturligt støttede, der sejrede, og den 25 km lange Bane fra Kjellerup til Silkeborg blev da i Henhold til Jernbaneloven af 20. Marts 1918 og Eneretsbevilling af 13. Marts 1919 bygget i Aarene 1919—24 og aabnet for Drift den 1. August 1924. Ved Aabningen af denne Del af Strækningen opnaaedes i første Række de tilsigtede Goder for By og Land i Banens eget Opland; men der var tillige skabt en god og naturlig Forbindelse mellem Silkeborg og store Dele af det nordlige Jylland, det viste sig ogsaa straks, at Banen blev stærkt benyttet af mange fremmede, der følte sig tiltrukket af Silkeborg med de skønne Skove og Søer. Silkeborg-Kjellerup-Rødkjærsbro Jernbane er i sin fulde Udstrækning anlagt som Privat-Bane og drives som saadan; men Staten ejer over Halvparten af Aktierne. Til Anlægget af Rødkjærsbro-Kjellerup Strækningen har Staten ydet 60 % og til Kjellerup-Silkeborg 50 % af Anlægskapitalen, og med Undtagelse af et privat Tilskud fra Silkeborg Bank, Handels- og Landbrugsbanken i Silkeborg og Spare- og Laanekassen for Silkeborg og Omegn har Viborg Amt og de interesserede Kommuner udredet Resten af Anlægskapitalen, der ialt udgør 4,170,000 Kr. Ved Aabningen af Strækningen Kjellerup-Silkeborg blev de to Baner sammensluttede til et Selskab, og Formanden for Rødkjærsbro-Kjellerup Jernbanes Bestyrelse, Cancelliraad Petersen, Kjellerup, der havde været Rødkjærsbro-Kjellerup Banens Formand siden dens

Joh. Poulsen,
Stationsforstander.

Aabning og Drift og forud Formand for Bevillingshaverne, blev Bestyrelsens Formand og vedblev at være det indtil sin altfor tidlige Død i Sommeren 1925. Derefter valgtes til Formand fhv. Landstingsmand Hans Jensen, Sjørsløv, der imidlertid allerede i 1927 maatte fratræde paa Grund af Sygdom. Siden dette Tidspunkt har Amdsraadsmedlem, Boghandler David Christensen, Kjellerup, der har været Bestyrelsesmedlem siden 1912, været Banebestyrelsens Formand og har som saadan udført et betydeligt Arbejde for de i hans Formandstid opstaaede for Banerne vanskelige Tider, at samle Kommunerne i fælles Interesse om den Institution, som de i sin Tid havde ofret saa store Summer paa. Banen, der oprindelig havde Hjemsted i Kjellerup, har siden 1. April 1930 haft sit Kontor i Silkeborg.

JOHANNES POULSEN, Stationsforstander, er født den 27. August 1898 i Juelsminde som Søn af pens. Togfører Poulsen og Hustru Johanne Jensine, født Jensen. Gift 1928 med Karen Olesen. Trafik-elev ved Statsbanerne 1916 og tjenestegørende i Sorø, Maaløv, Hillerød, Vanløse, Afløser paa sjællandske-falsterske Stationer, Medhjælper ved Trolhede-Kolding-Vejen Jernbane i Gjesten 1920, ved Rød-kjærstro-Kjellerup Jernbane i Kjellerup 1922, Assistent 1925 og Stationsforstander samme Sted 1930.

Interessentskabet „Kjellerup Elektricitetsværk“ stiftedes den 25. Marts 1905. Som første Bestyrelse valgtes Amdsraadsmedlem, Boghandler D. Christensen, Bødker Staack, Læderhandler Christensen, Suedker Katballe, Købmand P. Nielsen, Købmand Bus og Muremester Linde, med D. Christensen som Formand.

Værkets Anlæggelse kostede 40,000 Kr., nemlig Grund og Bygning 8,000 Kr., Maskine og Luftledning 32,000 Kr. Dette sidste Anlæg udførtes af Frichs Efterfølger i Aarhus. Værket begyndte sin Drift med en Sugegasmaskine paa 30 H. K. I 1907 indtraadte Hørup Kommune som Interessent i Værket og Medgarant for et Laan i „Hafnia“ paa 67,000 Kr. Næste Aar blev det nødvendigt at anskaffe en ny Maskine, en Sugegasmaskine paa 40 H. K., der kostede ca. 15,000 Kr. Som Følge af de stadige store Udvidelser maatte Værkets Maskinkraft forøges, og det blev derefter i 1919 besluttet at indkøbe en Dieselmotor paa 100 H. K. af tysk Fabrikat. Samtidig foretoges en Udvidelse af Maskinhallen mod Vest, og den kostede ca. 8,000 Kr. I Begyndelsen af September Maaned 1920 nedbrændte Værket. Det var brandforsikret for 234,000 Kr., og der blev ydet en Erstatning af 126,000 Kr. Værket genopførtes for omtrent 100,000 Kr., og samtidig købtes af Grosserer Jensen, København, for ca. 28,500 Kr., den nuværende Bestyrerbolig. Gang paa Gang havde der været Tale om, at Hørup Kommune eventuelt vilde overtage Værket, men paa en Generalforsamling udtalte man sig stærkt derimod, og Sagen faldt, hvorefter Kommunen udgik som Interessent. I Foraaret 1925 bestilte Værket hos A/S Frichs, Aarhus, en 125 H. K. Dieselmotor, der kostede ca. 55,000 Kr. Værkets Batteri viste sig efterhaanden for lille til at bestride Forbruget om Natten, hvorefter det blev udvidet i Sommeren 1929 til den dobbelte Kapacitet. I 1931 blev der anskaffet en ny Dieselmotor paa 255 H. K. Værket ledes af en Bestyrer, der bor ved Værket i ovennævnte Bestyrerbolig.

V. Krarup Funch,
Apoteker.

Kjellerup Apotek er oprettet ved kgl. Resolution af 25. November 1868 med personligt Privilegium. Den første Bevilling udstedtes den 26. Februar 1869 for cand. pharm. J. A. Viinsted, der havde det til 1876, da Claus Poulsen Warming overtog dette. I 1885 overtog Peter Andreas Koefod Apoteket for 13,000 Kr., han drev det til sin Død. Hans Enke ansøgte da den 27. Februar 1905 om Tilladelse til at fortsætte Apotekets Drift med cand. pharm.

C. C. F. Gundel som Bestyrer. Tilladelsen blev givet, men kun til Aaret 1908. I 1908 solgte Enken Apoteket til P. Chr. N. Friderichsen, der solgte det til nuværende Apoteker V. Krarup Funch.

VIGGO KRARUP FUNCH, Apoteker, er født den 26. Juli 1871 i København som Søn af Amtsforvalter Michael Funch og Hustru Constance, født Krarup. Gift 1905 med Nancy Balle. Indehaver af Kjellerup Apotek.

Kjellerup Brugsforening er oprettet i 1919. Den begyndte sin Virksomhed den 6. Juni i lejede Lokaler i Østergade 9. I 1929 købtes Ejendommen Nørregade 3, og efter en større Omændring af Lokalerne flyttede Foreningen ind i eget Hus i Efteraaret 1929. Ved Starten i 1919 var der indtegnet 38 Medlemmer, hovedsagelig Arbejdere. I Aar 1934

Kjellerup Brugsforening.

har Foreningen ca. 200 Medlemmer og en Omsætning paa ca. 125,000 Kr. Foreningens Stifter og første Formand var Folketingsmand, Redaktør Th. Wittrup, som efter nogle Aars Forløb nedlagde Hvervet og afløstes af Husmand A. Børgesen. Nuværende Formand er Kommunalærer K. B. Kjeldgaard. Fra 1919 til 1933 var Kredsrevisor I. C. Jensen Regnskabsfører. Ved Jensens Bortrejse overtog Formanden Regnskabet. Vægtfabrikant L. Hansen har været Foreningens Kasserer siden Starten. Foreningen har kun haft een Uddeler, nemlig E. Sørensen. Der er i den forløbne Tid omsat Varer for 1,600,000 Kr., og der er tilbagebetalt Medlemmerne ca. 65,000 Kr. i Overskud. Foreningen har Detailhandlerborgerskab. Foreningens Formue udgør ca. 35,000 Kr. Den nuværende Bestyrelse bestaar af Kommunalærer K. B. Kjeldgaard, Vægtfabrikant L. Hansen, Amtsvejmand Fr. Overgaard, Fabriksarbejder M. Svendsen og Husmand J. Chr. Nielsen. Lige over for Kjellerup Brugsforening ligger Brugsforeningernes Fælles-Skotøjslager A. m. b. A., som i 1930 oprettedes ved Samarbejde mellem 15 Brugsforeninger. Lagerets Opgave er at forsyne Brugsforeningernes Medlemmer med Skotøj. Formand for Skotøjslageret er Uddeler E. Sørensen, Kjellerup.

E. SØRENSEN, Uddeler, er født 1895 i Højbjerg som Søn af Boelsmand S. C. Sørensen og Hustru Ane Marie, født Danielsen. Gift 1920 med Anna Schrøder. Uddannet ved Handelen, ansat som Bestyrer af Kjellerup Brugsforening.

Kjellerup Foderstofforening er stiftet den 9. September 1912 og har saaledes virket i 23 Aar. — Som Uddeler blev antaget H. Jensen. Bestyrelsen bestaar af 7 Medlemmer. Formand er Jens Lauritsen, Dalsgaard, Kasserer er L. B. Laursen, Almtoft.

H. Jensen,
Uddeler.

Beslagfabrikken „Hjerm“ i Kjellerup.

Kjellerup den 1. Maj 1925 efter at havde drevet sin Fabrik i Hjerm i 11 Aar og havde opnaaet, at hans Fabrikat var landskendt som Hjerm-Beslag, og derfor har Fabrikant Mikkelsen givet Fabrikken i Kjellerup Navnet „Hjerm“, og Fabrikatet er da fremdeles Hjerm Varer. Nu er Fabrikationen udvidet til at omfatte ikke saa faa andre Varer. Fra gammel Tid er Træskobeslag en betydelig Artikel, og selv om det moderne Gummifodtøj paa mange Omraader har gjort et Indhug paa Træskoens Marked, er Træskobeslag dog stadig en stor Artikel i Fabrikkens Produktion. Fabrikken fremstiller bl. a. en Havefræser, der efter de Anbefalinger, der foreligger fra Fagfolk, er noget enestaaende. En særlig patenteret Bukkemaskine for Bærejern til Tagrender er ogsaa blandt „Hjerm“ Fabrikationen. Bukkemaskinen anbringes i en almindelig Skruestik. Rendejernet rundes og bukkes nøjagtigt i forskellig Falddybde, helt færdige til Brug, ved Hjælp af

Joh. Mikkelsen,
Fabrikant.

to bevægelige Arme. Naar Armen, der runder Jernet, føres tilbage i Begyndelsesstilling, udløses Palen, der fastholder Jernet under Bøjningen. Maskinen kan forme 250 Stkr. Rendejern i Timen. Fabrikken har ogsaa en betydelig Fabrikation af Træartikler, her skal først nævnes de kendte Kontrol-Kasser i Patent - Kjellerupfacon, der er forsynet med

Gartneriet „Solhjem“.

Papirruller til Notering af Udgifter, kontant Salg og Regningsindbetalinger. Dernæst den betydelige Fabrikation i Trillebøre og Vaskemaskiner. Endelig er der Fabrikens sidste Nyhed: Byggeklodserne med Holdere. Fabrikant Mikkelsen har taget Patent for Danmark og Udlandet paa en Hjørneholder af Metal, der, naar den klemmes om Klodserne, gør det muligt for det legende Barn at bygge, saa det byggede staar fast. — Fabrikken beskæftiger omkring 25—30 Mennesker.

JOHANNES JULIUS MIKKELSEN, Fabrikant, er født den 17. April 1888 i Erslev Sogn som Søn af Kr. Mikkelsen og Hustru Maria, født Haach. Gift 1911 med Petrea Nyholm. Indehaver af Fabrikken „Hjerm“ i Kjellerup.

Gartneriet „Solhjem“ er grundlagt i 1909 af nuværende Ejers Fader. I 1921 overtog P. Navntoft Pedersen Gartneriet efter sin Fader. Samme Aar aabnedes et Detailudsalg af egne Produkter m. m. I 1922 blev Forretningen flyttet hen paa sin nuværende Plads paa Hovedgaden. Man begyndte med 2 Drivhuse, men har senere bygget flere. — Gartneriet beskæftiger foruden Ejeren en Medhjælper og en Ekspeditrice.

Kjellerup Borger- og Haandværkerforening er oprettet den 26. November 1887. Den er en Aflægger af den i Aaret 1870 oprettede Kjellerup og Omegns Haandværkerforening. Denne Forening har dog aldrig haft nogen særlig Indflydelse paa Kjellerups Udvikling. Kjellerup Haandværker- og Borgerforenings Formaal er at varetage Borgernes og Byens Interesser m. m. Ligeledes er Teknisk Skole blevet oprettet af Borger- og Haandværkerforeningen. Dens første Formand var Bødkermester Staack.

NIELS PETER KNUDSEN, Dyrslæge, er født den 28. Februar 1882 som Søn af Gaardejer Knud Christian Nielsen og Hustru Birthe Marie, født Petersen. Gift 1906 med Ane Marie Petersen. Dyrslægeeksamen 1906, nedsat sig som praktiserende Dyrslæge i Kjellerup, Medlem af Kjellerup Sogneraad.

NIELS ALLESEN de FINE BUNKEFLOD, Kredslæge, er født d. 28. August 1898 som Søn af Overholdinspektør Tyge Allesen de Fine Bunkeflod og Hustru Alhed Tvede. Gift 1925 med Elisabeth Bonnevie. Kandidat paa Sindssygehospitalet i Nykøbing S., Kandidat paa Viborg Sygehus, Reservelæge ved medicinsk Afdeling samme Sted, nedsat sig som praktiserende Læge i Kjellerup, Huslæge ved Statsungdomshjemmet Bøgildgaard.

KRISTINE KEHLET, Distriktsjordemoder, er født den 8. Oktober 1891 som Datter af Plantør Peter Kehlet og Hustru Karen Marie, født Christensen. Jordmodereksamen 1923, Vikar som Amtets Reservejordemoder 1923, ansat som Distriktsjordemoder i Kjellerup.

SIGRID KROGH, aut. Massøse, er født d. 2. November 1908 som Datter af Fabrikant Georg Krogh og Hustru Marie, født Eriksen. Uddannet paa Theilmanns Institut i København, Volontør paa Bispebjerg Hospital i 2 Maaneder, paa Hald Folkekuranstalt Sommeren 1929, Assistent og Massøse hos Dr. Deichmann, Assistent i 2 Aar i København og i Hellerup samt hos Dr. Olesen igennem 1 Aar, overtog derefter Frk. Jacobsens Praksis i Kjellerup.

N. P. Knudsen,
Dyrslæge.

N. A. de Fine Bunkeflod,
Kredslæge.

K. Kehlet,
Distriktsjordemoder.

S. Krogh,
aut. Massøse.

AAGE WESLEY SIMONSEN, Bibliotekar, er født den 16. December 1907 som Søn af Planteskole-ejer E. Simonsen og Hustru Nielsigne, født Nielsen. Gift 1932 med Karen Kristine Kvorning. Bibliotekar for Kjellerup og Omegns Folkebogsamling.

JENS MARTINUS JENSEN, Fabrikant, er født den 17. Oktober 1881 i Lysgaard som Søn af Smed Martin Jensen og Hustru Marie, født Jensen. Gift 1908 med Kathrine Madsen. Værkfører hos Th. Staged, Viborg, i 4 Aar, rejsende Montør for J. Harwester & Co., Indeh. af Kjellerup Vægt- & Maskinfabrik.

CARL ALBRECHT NIELSEN, Savværksejer, er født den 27. Marts 1877 i Hørup Sogn som Søn af Snedker Chresten Nielsen og Hustru Anna, født Jørgensen. Gift 1929 med Maren Nielsen. Uddannet som Snedker. Indehaver af Kjellerup Savværk og Tømmerhandel.

HARALD MAGNUS NIELSEN, Fabrikant, er født den 26. Marts 1885 som Søn af Snedker Chresten Nielsen og Hustru Anna, født Jørgensen. Gift 1912 med Chrestine Mølgaard. Uddannet som Snedker, Studierejse i Tyskland, Schweiz og Frankrig, Indehaver af Kjellerup Maskinsnedkeri og Listefabrik.

PETER ARNOLD ABILDSKOV, Depotindehaver, er født den 17. August 1889 som Søn af Ølhandler Chresten Abildskov og Hustru Christine, født Andersen. Gift 1921 med Karen Olsen. Indehaver af Carlsberg Øl Depot i Kjellerup.

H. M. Nielsen,
Fabrikant.

P. A. Abildskov,
Depotindehaver.

J. Jensen,
Lægdsmand.

JACOB JENSEN, Lægdsmand, er født den 23. December 1877 i Levring som Søn af Gaardejer Erik Jensen og Hustru Kirstine Marie, født Jacobsen. Gift 1905 med Kirstine Bothilde Jensen. Lægdsmand for Hørup Sogn, fhv. Sognefoged for Hørup Sogn fra 1916—20, fhv. Medlem af Kjellerup Sogneraad.

AXEL JOHANSEN, Opsynsmand, er født den 12. Februar 1905 som Søn af Landmand Jens Johan Johansen og Hustru Marie J. Gift 1930 med Elly Sørensen. Opsynsmand ved det offentlige Slagtehus i Kjellerup.

Medlemmer af Kjellerup Sogneraad er følgende: Boghandler David Christensen, Formand, Slagtermester K. Dyrberg, Redaktør J. P. Jensen, Gaardejer Niels Katballe, Købmand Chr. Mathiasen, Dyrlæge N. P. Knudsen, Maskinarbejder Chr. Christensen, Bødkermester Niels Nielsen og Arkitekt A. P. Nielsen.

HINGE SOGNS tilstødende Sogne er følgende: Vinderslev, Hørup, Levring, Grøn-bæk, Lemming og Serup.

Hinge Kirke, der er beliggende i Hinge Sogn, bestaar foruden af Koret og Skibet af Apsis og et Taarn, der ligger mod Vest. Altertavlen er ligesom Prædikestolen fra omkring Begyndelsen af det 17. Aarhundrede. Døbefonten er af Granit.

Tillige findes i Sognet følgende: Præstegaard, Brugsforening, Spare- og Laanekasse, Mejeri, Jernbanestation, Elektricitetsværk, Mølle m. m.

Skolevæsenet i Hinge Sogn bestaar af 2 Skoler, nemlig: Hinge Skole, der er udvidet med en Forskole, og Fravsing Skole.

Medlemmer af Hinge Sogneraad er følgende: Gaardejer L. Lauritsen, Formand, Boelsmand Jens Østergaard, Gaardejer Marius Petersen, Rentier L. Storgaard og Arbejdsmand Rasmus Pedersen.

VINDERSLEV SOGNS tilstødende Sogne er følgende: Hinge, Hørup, Thorning, Kragelund, Sinding og Serup.

Vinderslev Kirke, der er beliggende i Vinderslev Sogn, er opført af hugne Sten og fordmum tækket med Bly. Om Kirkens Opførelse fortælles, at under Arbejdet kom der en Trætte imellem Mesteren og Svenden, og det gik saa vidt, at Svenden slog Mesteren ihjel. Tillige fortælles der, at Mesteren blev begravet Syd for Kirken, og at der ved hver Ende af Graven blev sat to udhuggede Sten-Kors. Om dette er rigtigt vides ikke, men den Dag

i Dag ser man paa Kirkegaarden 2 lave Sten-Kors, om det er de 2 Sten-Kors, Sagnet fortæller om, er ikke godt at sige. Paa det ene Sten-Kors er der udhugget 1 Klokke, 1 Mand, 1 Murske, 1 Hammer og 1 Tang. Kirken bestaar nu foruden af Koret og Skibet af det høje Taarn. Paa Kirkens Hvælvinger ses herlige Kalkmalerier. Paa Hvælvingen over Koret ses en Dame siddende ved et Bord, og paa dette

Vinderslev Skole.

ses et Spil Kort udlagt; om dette siger Sagnet, at omtalte Dame skal have vundet den Sum, Kirken er opført for. Paa Hvælvingen findes tillige en Del adelige Vaabner. Altertavlen er fra omkring Midten af det 17. Aarhundrede. Prædikestolen er ganske almindelig. Paa Døbefonten, der er ret gammel, findes en Del smukke Ornamentter og et Par udhuggede Figurer.

Grathe Kirke. I Vore, der er en lille By i Vinderslev Sogn, er i 1917 opført en Anneks Kirke til Vinderslev Kirke. Den bestaar foruden af Koret og Skibet af et lille Vaabenhus, der ligger mod Nord.

Vinderslevholm, der oprindelig hed Vinderslevgaard, nævnes allerede i Midten af det 15. Aarhundrede, og tilhørte da Peder Eriksen Løvenbalk. Gaarden har ligeledes været en Ladegaard under Silkeborg Slot. Det nuværende Vinderslevholm er opført i 1 Etage af Munkesten.

Tillige findes i Sagnet følgende: Brugsforeninger, Mejeri, Spare- og Laanekasse, Vandværker, Teglværk, Møller m. m.

A. K. Bondrup Nielsen,
Bestyrerinde.

Skolevæsenet i Vinderslev Sogn bestaar af følgende Skoler:
Vinderslev Skole, Have Skole, Mavsing Skole.

AAGE BREDAHL, Førstelærer, er født den 9. Oktober 1889 som Søn af Dyrslæge Chr. Nielsen og Hustru Anna, født Rasmussen. Gift 1917 med Agnes Lepper. Ansat som Førstelærer ved Vinderslev Skole.

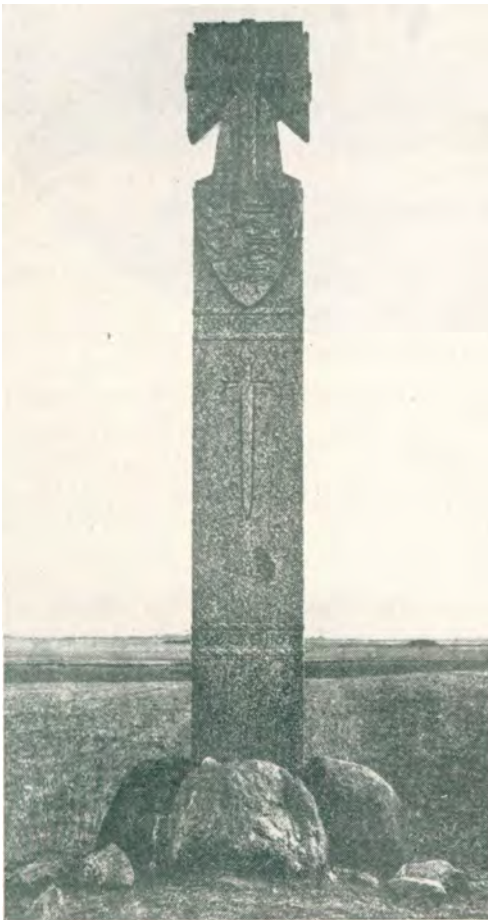
ANE KIRSTINE BONDRUP NIELSEN, Bestyrerinde, er født den 6. Oktober 1876 i Sjørsløv som Datter af Boelsmand Chr. Jensen og Hustru Maren, født Andersen. Gift 1907 med Skomager Bondrup Nielsen. Ansat som Bestyrerinde af Vinderslev Telefoncentral.

Medlemmer af Vinderslev Sogneraad er følgende: Gaardejer M. Mortensen, Formand, Husmand J. Nielsen, Johs. Lauritsen, Gaardejer Aage Hørholk, Gaardejer M. Pedersen, Gaardejer Kr. Pedersen og Gaardejer N. P. Jensen.

THORNING SOGNS tilstødende Sogne er følgende: Vinderslev, Hørup, Sjørsløv, Vium, Frederiks, Karup, Engesvang og Kragelund.

Thorning Kirke, der er beliggende i Thorning Sogn, skal oprindeligt være opført af Sten fra to andre i Sognet nedbrudte Kirker, nemlig Ungstrup og Graa Kirker.

Graa Kirke var det Kapel, Kong Valdemar lod opføre paa det Sted, Kong Svend blev slaat ihjel. Kirken bestaar nu foruden af Koret og Skibet af en Vestforlængelse og et Taarn, der blev opført 1743 af Janus Friedenrich til Palstrup i Stedet for et ældre, der var nedrevet. Paa samme Tid blev Kirken grundigt restaureret af ovennævnte J. Friedenrich. Den gamle Altertavle, der 1701 var blevet opstafferet paa Bekostning af Licentiat Niels Hofmans Enke, Kirsten Trane til Kærsholm, er nu ophængt paa Korets nordre Væg. Den nuværende Altertavle, der er fra 1903, bærer et Maleri, som er skænket af Etatsraadinde Jensen til Dolle-rup Mølle. Prædikestolen er fra omkring det 17. Aarhundrede. Døbefonten er af Granit. Sølvalterkalken, der bærer en Del Ornament, der forestiller Christus Lidelseshistorie, er i 1620 skænket Kirken af Henrik Sandbergs Enke, Fru Kirsten Juul til Kærsholm, hvis Navne og Vaabner ligeledes ses indgraveret. Under Koret findes en nu tilmuret Begravelse, hvor der staar Kister med Lig af Oberstløjtnant Tyge Sandberg til Kærsholm, der døde 1659, og hans Hustru, Fru Karen Juul, der døde 1656, samt Jomfru Helle Sandberg, der døde 1660.

Mindestenen paa Grathe Hede.

Gradehede — Grathehede eller Graahede er en Hedestrækning, der er beliggende i Retningen Nord—Syd i Thorning Sogn. Det var paa denne Hede, Kampen mellem Kong Svend og Kong Valdemar fandt Sted og endte med Svends Nederlag. Svend flygtede, men blev paa Flugten i Nærheden af Mosen overfaldet og dræbt af en Bonde, der kløvede hans Hoved med en Økse. Han blev begravet i Nærheden af Drabsstedet. Kong Valdemar lod paa dette Sted opføre et Kapel af hugne Sten, og dettes Ruiner var endnu synlige i det 18. Aarhundrede, og det laa mellem Gaarden Ravnholt og Graagaard. Her fandt man i 1892 et Skelet af en høj kraftig Mand med et kløvet Hoved. Hvor dette Kapel fordem stod, er der nu rejst en Stenstøtte til Minde om Slaget paa Gradehede.

Statsungdomshjemmet „Bøgildgaard“. — I Foraaret 1825 var en Kreds af Mænd kommet paa den Tanke her i Danmark at ville oprette en Anstalt i Lighed med Fellenbergs paa „Hofwyl“ i Schweiz, hvor der blev lagt særlig Vægt paa Opdragelse ved Landvæsenet. Efter Ordre fra den enevældige Konge, Frederik den Sjette, kom der en ministeriel Skrivelse til Tønder Seminarium om blandt Seminarieeleverne at vælge en ung Mand, der forstod saavel Dansk som Tysk og iøvrigt var skikket til at være Opdrager, til sammen med en Seminarist fra Jonstrup at rejse til Schweiz for at lære den fellenbergske Opdragelsesmetode at kende og senere anvende den i Danmark. Valget faldt paa Sønderjyden Peter Poulsen Schmidt, der modtog Tilbudet om at foretage den tilbudte Studierejse til Schweiz sammen med sin Rejsefælle, Seminarist Møller fra Jonstrup. De fik en god Modtagelse paa „Hofwyl“ af Fellenberg og hans Medarbejder Wehrli, og de blev der i 14 Maaneder fra Juni 1825 til August 1826. Efter en Maanedes Ophold i Schmidts Hjem i Stenderup rejste de til København, hvor de blev vel modtaget af Etatsraad Collin, ligesom de fik Foretræde for Kong Frederik den Sjette, der stillede dem forskellige Spørgsmaal og lovede at sørge for dem. Dette Løfte blev indfriet. Den 27. Oktober 1827 begyndte Schmidt og Møller deres Opdragelsesgerning paa Gaarden Cathrinelyst, en Fæstegaard under Sorø Akademi. Det gik nogenlunde i 3 Aar, dog var Schmidt ikke rigtig tilfreds. Han længtes efter at komme til Jylland og faa Lov til der at oprette et Institut, og talte enkelte Gange med Etatsraad Collin derom.

Med stor Glæde modtog han derfor i Foraaret 1830 et Brev fra sin Velynder, hvori meddeltes, at Kongen havde bifaldet et Forslag om, at Schmidt skulde rejse til Amtmanden i Viborg Amt, hvor der kunde oprettes en fellenbergsk Opdragelsesanstalt. 11 forfaldne Bøndergaarde toges i Øjesyn, og da Schmidt havde set paa Bøgildgaard, der var iblandt de 11, blev han enig med sig selv, at den maatte det være, og Gaarden blev saa købt.

De Bygninger, Schmidt overtog, var gamle og faldefærdige, men da der fandtes anvendelig Ler paa en af Markerne, brændte han selv Sten og opførte ialt 80 Fag Hus i Aarene 1832—35. Det var trange Kaar og slidsomme Aar for Schmidt og hans Hustru. Gaarden var oprindelig indrettet paa og beregnet til at kunne modtage 20-30 Elever, men i Aarenes Løb steg Elevantallet, og man var derfor tvunget til at udvide. Da der ikke syntes Mulighed for at opnaa en Bevilling igennem Regeringen, traadte Københavns Magistrat til og ydede Midler til Opførelsen af en ny Skolebygning samt en Udbygning paa Stuehuset beregnet til Spise- og Dagligstue for Eleverne. Skolen opførtes som en fritliggende Bygning Vest for Stuehuset i Aaret 1877, den blev senere en Tid benyttet til Gymnastik og Husflid og er den ældste af de nu bevarede Bygninger; nu anvendes den til Vaskeri.

Hovedbygningen set fra Gaarden.

Den 27. Oktober 1877 var det 50 Aar siden, Schmidt begyndte sin Virksomhed som Opdrager i Statens Tjeneste. Han blev ved denne Lejlighed udnævnt til Ridder af Dannebrog, og det blev forundt ham at leve og virke i sit Kald endnu i omtrent 8 Aar efter sit Jubilæum. Han oplevede dog den store Glæde, at Tilsynskomiteen bevilgede Midler til en fuldstændig Ombygning af Gaardens faldefærdige Bygninger. Den nye Hovedbygning, der staar den Dag i Dag, paabegyndtes i Aaret 1882 og indviedes den 21. August 1883. Schmidt døde den 18. Marts 1885 og blev begravet paa Thorning Kirkegaard. Aaret efter blev der i Haven midt for Hovedbygningen rejst en smuk Granitstøje, der bærer Indskriften: „Peter Poulsen Schmidt, Dbm., Rd. af D., Forstander for Børglumgaard Institut fra 10. August 1830 til sin Død 18. Marts 1885. - Arbejdet adler Manden. - Med Tak for dit Arbejde i Opdragelsens og Afholdssagens Tjeneste rejste Venner dig dette Minde i Aaret 1886“. Ovenover Indskriften ses gamle Schmidts Portræt indbrændt paa en Porcelænsplade.

Efter Schmidt blev Nikolaj Bojsen antaget som Forstander fra 1. Maj 1886. Der blev opført nye Avlsbygninger i Slutningen af Firserne samt en ny Gymnastikbygning i 1889 med tilbygget Sløjdlokale. Efter N. Bojsens Fratræden som Forstander blev Kommunalærer Carl Møller antaget som Forstander. Han blev bevilget Midler til Opførelsen af en ny Smedie med Bolig for en gift Mester. Smedien blev lagt ca. 200 m fra Gaardens øvrige Bygninger. Af forskellige Grunde søgte Møller sin Afsked som Forstander. Efter Forstander Møllers Fratræden blev tidligere Forstander for Holsteins Minde, cand. theol. Viggo Møllerup, antaget som Forstander. Han blev imidlertid nødsaget til at trække sig ud af Arbejdet, han søgte og fik Embedet som Sognepræst. Tidligere Førstelærer paa Statsopdragelsesanstalten Braaskovgaard, Marius Madsen, udnævntes derefter til Forstander.

Elevantallet steg efterhaanden, og i Forstander Madsens Tid blev Børglumgaard anerkendt som Opdragelsesanstalt for særlig vanskelige Drengene i Alderen fra 14—18 Aar. Der blev bygget et Drivhus i 1914, og Spisestuen blev udvidet, saa den kunde

rumme 70 Personer. Paa Finansloven 1916—17 blev der givet Bevilling paa 44,400 Kr. til Opførelse af en ny Bygning, der skulde rumme 34 Enkelt-Soveværelser, Vaskerum m. m. Byggearbejdet blev paabegyndt 1916 og var færdig i Forsommeren 1917. I November 1920 tog Forstander Madsen sin Afsked, og nuværende Forstander N. P. Olsen ansattes som Forstander.

Anstalten har igennem Aarene gennemgaaet forskellige Udvidelser og Ombygninger. Til Hjemmet hører foruden et ret stort Landbrug et Gartneri m. m.

J. H. Hansen,
Bestyrer.

J. P. Jensen,
Lærer.

N. E. Legind Hansen,
Lærer.

S. Andersen,
Smedemester.

NIELS PEDER OLSEN, Forstander, R. af D., er født den 25. August 1888 som Søn af Parcellist Hans Jørgen Olsen og Hustru Karen, født Hansen. Gift 1915 med Emma Jensen. Lærereksamen fra Vordingborg Seminarium 1909, Aarskursus paa Statens Lærerehøjskole fra 1913—14, flere korte Kursus i Lege og Boldspil, Tegning og Husflid, Formand for Foreningen for Skole- og Ungdomshjem, Medlem af „Børnesagens Fællesraad“.

JØRGEN HENRIK HANSEN, Landbrugsbestyrer, er født den 17. Maj 1878 som Søn af Boelsmand H. P. Madsen og Hustru Ane Kathrine, født Jørgensen. Gift 1922 med Anna Mathilde Jensen. Ansat som Bestyrer af Landbruget paa Statsungdomshjemmet „Bøgildgaard“.

JENS PETER JENSEN, Lærer, er født den 30. Oktober 1882 som Søn af Husmand Hans Jensen og Hustru Maren, født Andersen. Gift 1921 med Anna Olivia Nielsen. Ansat som Lærer ved Statsungdomshjemmet „Bøgildgaard“.

NIELS EINAR LEGIND HANSEN, Lærer, er født den 24. Februar 1889 som Søn af Gartner P. A. Hansen og Hustru Petrea Kristiana, født Legind. Gift 1920 med J. A. Pedersen. Ansat som Lærer ved Statsungdomshjemmet „Bøgildgaard“s Snekerværksted.

SØREN KJÆRSGAARD SØRENSEN, Lærer, er født den 13. December 1884 som Søn af Gaardejer P. Mikkelsen Sørensen og Hustru Maren, født Sejersens Winther. Gift 1930 med Kirstine Olsen. Ansat som Husflidslærer ved Statsungdomshjemmet „Bøgildgaard“.

STEEN ANDERSEN, Smedemester, D. M., er født den 30. Januar 1881 som Søn af Smedemester A. P. Andersen og Hustru Birtha, født Petersen. Gift 1907 med Ane Christoffersen. Ansat som Smedemester ved Statsungdomshjemmet „Bøgildgaard“.

OVE LEGIND HANSEN, Gartner, er født den 22. Marts 1894. Gift 1922 med Olga Andersen. Ansat som Gartner ved Statsungdomshjemmet „Bøgildgaard“.

Tillige findes i Sognet følgende: Præstegaard, Spare- og Laanekasse, Brugsforeninger, Mejerier, Vandværker, Teglværker, Møller, Skovfogedbolig m. m.

Skolevæsenet i Thorning Sogn bestaar af følgende Skoler: Thorning Skole, Skræ Skole, Ungstrup Skole, Vattrup Skole, Knudstrup Skole, Oustrup Skole, Thorning V-Skole, Graaskov Skole, Graamose Skole.

JAKOB FINDERUP JAKOBSEN, Gaardejer, Landbrugskandidat, er født den 18. Marts 1886 i Thorning Sogn som Søn af Gaardejer Peder Jakobsen og Hustru Elisabeth, født Eriksen. Gift 1912 med

Kirstine Christensen. Formand for Statens Svineavlscenres Tilsyn i Viborg og Randers Amter, Næstformand i Kjellerup Landboforening, Medlem af Skolekommissionen.

KRESTEN RASK, Centreejer, er født d. 1. September 1883 i Thorning Sogn som Søn af Gaardejer M. Chr. Rask og Hustru Oline Wilhelmine, født Gottlieb. Gift 1912 med Kristiane Nørskov-Nielsen. Uddannet ved Landvæsenet, Medlem af Repræsentantskabet for Kjellerup Bank.

CHRISTIAN RASK, Gaardejer, Centreejer, er født 1890 i Thorning Sogn som Søn af Gaardejer M. Chr. Rask og Hustru Oline Wilhelmine, født Gottlieb. Gift 1915 med Karla Mette Kristine Jensen. Medlem af Sogneraadet, Kasserer for Thorning Missionshus, Medlem af Menighedsraadet m. m.

PETER FREDERIK MOGENSEN, Mejeribestyrer, er født den 24. Januar 1873 i Grundfør som Søn af Købmand G. Mogensen og Hustru Kristine, født Sørensen. Gift 1897 med A. Selmer. Bestyrer af Mejeriet „Thor“, Medlem af Menighedsraadet, Revisor i Sparekassen m. m.

MARIE MADSEN, Distriktsjordemoder, er født d. 25. Januar 1890 som Datter af Gaardejer N. Jensen og Hustru Johanne, født Jørgensen. Gift 1922 med M. P. Chr. Madsen. Jordemodereksamen fra Rigshospitalet i København, ansat som Distriktsjordemoder i Thorning.

J. Finderup Jakobsen,
Landbrugskandidat.

K. Rask,
Centreejer.

Chr. Rask,
Centreejer.

M. Madsen,
Distriktsjordemoder.

Medlemmer af Thorning Sogneraad er følgende: Gaardejer J. P. Jacobsen, Formand, Gaardejer Chr. Rask, Boelsmand S. Jensen, Husmand Frode Andersen, Landpostbud Jens Madsen, Gaardejer Jakob Johnsen og Gaardejer Erik Eriksen.

LYSGAARD SOGNS tilstødende Sogne er følgende: Vium, Almind, Dollerup og Frederiks.

Lysgaard Kirke, der er beliggende i Lysgaard Sogn, bestaar foruden af Koret og Skibet af et lille Vaabenhus, der ligger mod Syd. Altertavlen bærer et Olietryk og er ligesom Prædikestolen fra omkring Slutningen af det 17. Aarhundrede. Døbefonten er af Granit.

Tillige findes i Sognet følgende: Brugsforening, Spare- og Laanekasse, Vandværker, Mølle m. m.

Skolevæsenet i Lysgaard Sogn bestaar kun af en Skole, nemlig Lysgaard Skole.

I Nærheden af Kirken ligger Lyshøj, der er en Gravhøj, og paa denne er i Aaret 1883 opstillet en Mindesten for St. St. Blicher, der var Præst i Thorning-Lysgaard.

Medlemmer af Lysgaard Sogneraad er følgende: Gaardejer C. Nørgaard, Formand, Husmand J. Lauth, Boelsmand Ebbe Ebbesen, Husmand Johs. Johansen og Bilejer Aksel Andersen.

FREDERIKS SOGNS tilstødende Sogne er følgende: Karup, Thorning, Vium, Lysgaard, Dollerup, Finderup, Daubjerg og Resen.

Frederiks Kirke, der er beliggende i Frederiks Sogn, er en lille Bygning, der er opført omkring Slutningen af det 18. Aarhundrede. Altertavlen, der bærer et Maleri, er ligesom Prædikestolen fra samme Dato, som Kirken er opført. Døbefonten er af Metal.

Tillige findes i Sognet følgende: Præstegaard, Brugsforeninger, Vandværker, Skovfogedbolig, Trævarefabrik, Maskinsnedkeri, Savværk, Mølle, Jernbanestation m. m.

Skolevæsenet i Frederiks Sogn bestaar af følgende Skoler: Frederiks Skole, Havredal Skole og Grønhøj Skole.

Legetøjsfabrikken „Hedeboflid“ i Frederiks. Indenfor den danske Trælegetøjs-Industri indtager Fabrikken „Hedeboflid“ i Frederiks en særlig Stilling, idet den er Danmarks første Legetøjsfabrik, hvor Fabrikation og Husflidsarbejde udnyttes fuldt ud.

Tanken om at starte en saadan Fabrik, der kunde give Beskæftigelse til ledige Hænder i Hjemmene de lange Vinterdage igennem, opstod for en lille Menneskealder siden hos Forfatteren Johannes Bech, for hvem det lykkedes at skabe en saadan Interesse for Sagen indenfor Egnens Beboere, at Fabrikken blev rejst, og Arbejdet kunde tage sin Begyndelse. Der stiftedes et Selskab, Aktieselskabet „Hedeboflid“, og da man var kommet godt i Gang og alt saa allerbedst ud, slog Verdenskrigen det hele i Stykker. Da kom en ung Mand fra Viborg, Karl Pedersen, og købte det hele, og i Løbet af de næste Aar kom der Gang i Fabrikationen. Fra Fabrikkens meget store Lager sendes der hele Dagen igennem Forsendelser af Legetøj ud over Danmark. Over 100 Dessins er i stadig Fabrikation, og ofte kniber det med at effektuere Ordrene saa hurtigt, som de indgaar. Fabrikken beskæftiger gennemgaaende 20 Mennesker foruden en Mængde rundt om i Hjemmene.

K. Pedersen,
Fabrikant.

KARL PEDERSEN, Fabrikant, er født den 1. Juni 1902 som Søn af Tømrer P. Pedersen og Hustru Marie, født Meisner. Gift 1927 med Marie Krestine Kathrine Herold. Indehaver af Legetøjsfabrikken „Hedeboflid“ i Frederiks.

Frederiks Savværk & Maskinsnedkeri blev omkring 1923 købt af Snedkermester J. Chr. J. Borrits og Ole Jørgensen. - Snedkeriet udfører Bygnings-snedkerarbejde, Vinduer og Døre, Lister m. m. samt Raadhushavemøbler og Ligkister. - I Savværket forarbejdes alt Tømmer til Bygningsbrug, samt Pakkasser. End-

Parti af Frederiks Savværk og Maskinsnedkeri.

videre forhandles der alt til Bygningsbrug, saasom Sten, Kalk, Cement, Jern, Pap, Søm, Tjære m. m.

JENS CHRISTIAN JENSEN BORRITS, Snedkermester, er født den 28. December 1885 som Søn af Gaardejer Anders Borrits og Hustru Maren, født Jensen. Gift 1909 med Ane Nielsen Møller. Udlært som Snedker fra Moldrup Maskinsnedkeri i 1905, Snedkerformand for Stendalgaard Skovbrug og Maskinsnedkeri til 1916, Leder af Maskinsnedkeriet, Aktieselskabet Stendalgaard og Frederiks Savværk til 1923, Medindehaver af Frederiks Savværk og Maskinsnedkeri siden da.

Frederiks Central er oprettet omkring 1907. I 1915 overtoges Centralen af Ane Marie Olesen, født Würtz. Telefoncentralen er flyttet adskillige Gange.

J. Chr. J. Borrits,
Snedkermester.

V. West,
Mølle ejer.

A. Thomsen,
Smedemester.

J. J. Damgaard,
Smedemester.

Medlemmer af Frederiks Sogneraad er følgende: Træhandler A. Stordal, Formand, Gaardejer G. Jørgensen, Savværksejer O. Jørgensen, Gaardejer A. P. Brauner, Boelsmand J. Christiansen, Gaardejer Johan Chr. Bitsch og Gaardejer Jacob Jacobsen.

KARUP SOGNS tilstødende Sogne er følgende: Frederiks, Thorning, Kragelund og Resen.

Karup skal efter Sigende have været en Købstad af samme Navn, men det er

Den hellige Kilde i Karup.

meget usandsynligt. Sikkert er det, at der i fordums Tider har været et livligt Røre dèr, idet mange Mennesker valfartede til den hellige undergørende Kilde. Og man maa gaa ud fra, at der maa have været ikke saa faa Herberger til at huse disse Mennesker, der søgte Helbredelse ved Kilden. Ligeledes mener man, at der ogsaa har været holdt Herredage i Karup. Da

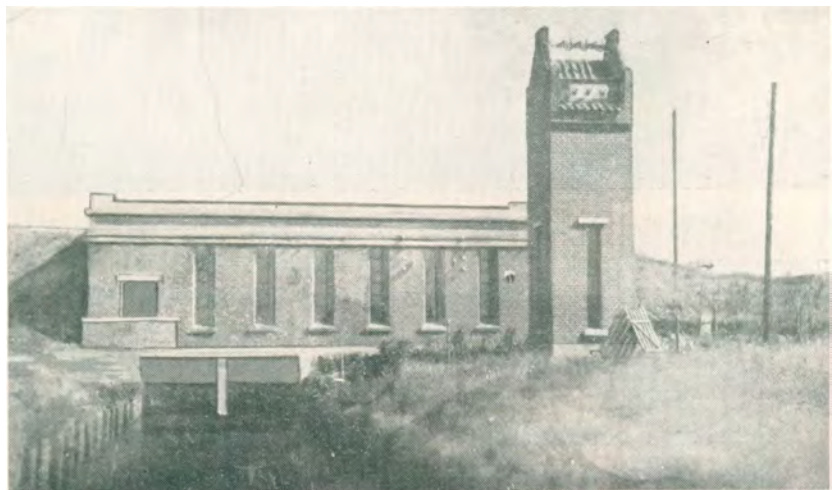
man ingen tilforladelige Beviser har om dette, maa man holde sig til omtalte Gisninger. Det er dog vist, at Karup har haft sin egen Birkeret. Dette Birk blev af Kong Christian den IV afskaffet og lagt ind under Lysgaard Herred. Sognet har i fordums Tid haft store Skove, men disse er i Tidens Løb nu helt forsvundne.

Karup Kirke, der er beliggende i Karup Sogn, er nu kun en Rest af den i katolske Tider berømte Kirke, der var opført til Vor Frues Ære. Oprindelsen til den forud saa store og mægtige Kirkebygning maa søges i, at Karup i Middelalderen var et søgt Pilgrimssted paa Grund af sin helbredende Kilde. Oprindelsen til Kirken skal efter Sagnet være følgende: En blind Mand drømte, at han lod sig lede til Karup og badede sig i en under en Busk udspringende Kilde, derefter skulde han ved Jomfru Marias Paakaldelse faa sit Syn igen, hvilket ogsaa skete. Da dette rygtedes, blev der opsat et Træværk over Kilden, samt blev der opført et Kapel. Da der stadig strømmede ind med store og smaa Almisser, lod man opføre en Kirke til Ære for Vor Frue. Denne Kirke skal efter paalidelige Kilder have haft et stort Skib, Korsarme, tresidet Apsis, Taarn og Vaabehus og være tækket med Bly. Kirkens Indre havde store Hvælvinger. Taarnet og en Del af Kirken var efter Reformationen meget brøstfældig, og Taarnet blev derfor nedtaget af Commerceraad Steen Jørgensen til Aunsbjerg, som ligeledes lod Kirkebygningerne sætte i god Stand. Af denne Kirke findes nu kun et udelt Langhus. I Nutiden er der tilføjet et Vaabehus. Altertavlen er opsat af ovennævnte Commerceraad Steen Jørgensen, der ligeledes lod opstille Prædikestolen, altsaa fra samme Tid som Altertavlen. Den smukke, sølvforgyltde Kalk, der ligeledes findes i Kirken, er skænket 1652 af Kong Frederik den III i Stedet for en ældre fra 1486, der var skænket af en Adelsmand ved Navn Quie og hans Hustru Margrethe. Omtalte Kalk fra 1486 opbevares nu paa Nationalmuseet.

Tillige findes i Sognet følgende: Elektricitetsværk, Tricotagefabrik, Hotel, Kartoffelmelsfabrik, Brugsforening, Mejeri, Jernbanestation, Fiskeri m. m.

Skolevæsenet i Karup Sogn bestaar kun af 2 Skoler, nemlig: Karup Skole og Vallerbæk Skole.

Karup Elektricitetsværk er anlagt i Aaret 1905. N. M. Kristensen lejede Karup gamle Vandmølle fra Kl. 7 Aften til Kl. 5 Morgen af det Konsortium, som den Gang ejede Karup Mølle for i den Tid af Døgnet at benytte Møllen som Drivkraft til et Elektricitetsværk, som skulde forsyne Stationsbyen med Elektricitet. — Lejen var 125 Kroner aarlig og 10 % af Indkomsten for Lys. Den øvrige Tid var Møllen forpagtet

Karup Elektricitetsværk.

ud til en Møller, som da brugte den til at male Korn for de omliggende Landboer. Paa den Maade gik det saa i 12 Aar, men i den Tid var Stationsbyen vokset, saa Møllen ikke paa nær kunde levere Elektricitet nok til Byen. — I de første Krigsaar var en Del Tørvemoser opkøbt af et Konsortium, som lavede en Del Ælletørv, hvor de brugte Petroleumsmotorer som Drivkraft. Men det varede ikke længe, før de ingen Petroleum kunde faa, og de byggede saa et Elektricitetsværk ved Karup Aa, hvor et gammelt Stemmeværk, som brugtes til Engvanding, blev købt af Beboerne, og her blev saa anlagt et Elektricitetsværk paa 100 Hestes Kraft, og nu benyttede de Elektromotorer i Stedet for Petroleumsmotorer til at drive Tørveværkerne. Det nye Elektricitetsværk leverede Strøm til 6 Tørveværker. Elektricitetsværket ved den gamle Vandmølle blev saa nedlagt, og Byen fik nu Lys og Kraft fra Karup Aaes Elektricitetsværk. Den gamle Vandmølle ligger ved Aarevads Aa, et Sideløb til Karup Aa. Det nye Elektricitetsværk var oprindeligt et Jævnstrømsværk, men Salling Højspændingsværk køber nu den Strøm, som Karup By ikke kan bruge, og derfor blev det omforandret til Højspændings-Elektricitetsværk. Det Konsortium, som nu ejer Karup Elektricitetsværk, har til Formand Direktør Pedersen, Kornkompagniet, Aarhus.

FOLMER PETER FRANDSEN, Bestyrer, er født den 8. August 1894 som Søn af Gaardejer Johannes Frandsen og Hustru Maren F. Gift 1924 med Adriana Kooij. Eksamen fra Aarhus Elektroteknikum. Ansat som Bestyrer af Karup Elektricitetsværk.

F. P. Frandsen,
Bestyrer.

N. M. Kristensen Tricotagefabrik.

nogle af de derværende Tricotagefabrikker. Han fik da Lyst til selv at opføre en saadan Fabrik, og den blev saa opført i Karup ved Siden af hans Hjem. Fabrikken laver hovedsagelig Bomulds- og Kunstsilke-Undertøj til Herrer, Damer og Børn.

Ejeren begyndte med 2 Rundvæve og 4 Symaskiner. Nu er der 10 Rundvæve og 12 Symaskiner.

Fabrikken beskæftiger 10 Mennesker Aaret rundt.

NIELS MARIUS KRISTENSEN, Fabrikant, er født den 8. April 1875 som Søn af Gaardejer Niels Christensen og Hustru Ane Kirstine, født Villadsen. Gift 1909 med Inger Kirstine Drejergaard. Uddannet som Urmager, uddannet som Elektriker hos Professor Poul la Cour paa Askov 1904, Indehaver af N. M.

Urmager N. M. Kristensens Tricotagefabrik i Karup blev anlagt af dets nuværende Ejer N. M. Kristensen. Det blev taget i Brug første Gang den 9. Juni 1922. — Ejeren arbejdede som elektrisk Installatør fra 1905—21 og var da ogsaa blandt andet beskæftiget som saadan i Ikast Stationsby, hvor han installerede elektrisk Lys og Kraft paa

N. M. Kristensen,
Fabrikant.

Kristensens Tricotagefabrik i Karup, Medlem af Karup Sogneraad fra 1913-25, kommunal Revisor 1925, Vurderingsmand til Ejendomsskyld for Karup Sogn 1922, Vurderingsmand for Grundejer-Kreditforeningen i Herning 1923.

Karup Kartoffelmelsfabrik, der er et Andelsselskab, er oprettet i 1934. Selskabets Formaal er efter Erhvervelse af Koncession til Fremstilling af Kartoffelmel og dermed beslægtede Produkter ved Salg at opnaa det bedst mulige Udbytte for Kartoffelavlerne. Den til Anlæg af Fabrik nødvendige Kapital tilvebragtes for saa vidt angaar 2 Trediedele ved Laan af Staten mod 1. Prioritet i Fabrikens samlede Anlæg med tilhørende Maskineri og Materiale, medens 1 Trediedel samt den nødvendige Driftskapital tilvebragtes ved andre Laan. Den i Fabrikken og Fabrikens Anlæg, derunder Maskiner, bundne Kapital amortiseres i Løbet af 10 Aar med 10 % hvert Aar, med mindre anden Bestemmelse træffes af Handelsministeriet. Af hvert Aars Overskud, efter at der er foretaget Amortisation, tilbageholdes 25 % til en Driftsfond. Den ethvert Medlem tilkommende Andel i Driftsfonden bestemmes ved det af ham leverede Antal Tdr. Kartoffler à 17 % Stivelsesindhold. - Andelen beregnes kun med fulde Kroner. Naar der i 5 Aar er sket Indbetaling til Driftsfonden, kan Generalforsamlingen med simpel Majoritet vedtage, at Henlæggelse til Driftsfond skal ophøre, eller at Henlæggelse skal ske med en mindre Part end 25 % af Overskuddet. Medlemmernes Andel i Driftsfonden forrentes hvert Medlem med 4 % p. a.

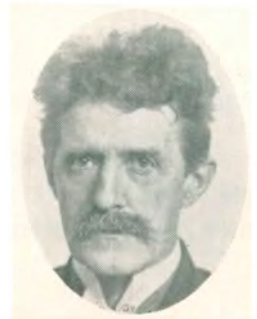

Karup Kartoffelmelsfabrik.

Kartoffelleveringen til Fabrikken sker efter de af Bestyrelsen affattede Regler. Kun friske, ufrosne og sygdomsfri Kartoffler afregnes til den fulde Pris. Frosne og beskadigede Kartoffler, der ikke afvises, afregnes efter den Værdi, Driftslederen ansætter. De leverede Kartoffler skal være renharpede. Ved Ankomsten til Fabrikken tages af Fabrikken en Renhedsprøve, der er bindende for Leverandøren, og den udfundne Vægtedel af Jord, Sten og andet Snavs fradrages i Vægten.

Kartoflerne afregnes efter Stivelsesindhold efter Fabrikens Analyser (Reimanns Vægt) til en Mindstepris i Aaret 1933 af Kr. 3 pr. 100 kg med et Indhold af 17 % Stivelse, med forholdsmæssig Tillæg eller Afdrag efter Indhold og iøvrigt til af Handelsministeriet godkendte Priser.

Selskabet betaler Fragten af Kartofflerne leveret paa Fabrikken

A. Th. Andreasen,
Direktør.

Karup Aa efter Maleri af Märtens.

har store smukke Lokaler og har Plads til 15 liggende Gæster. Hotellet er det Sted, hvor man søger hen, hvad enten man har vandret i Heden eller tilbragt nogle Timer ved og fisket i den af Jeppe Aakjær saa smukt besungne Karup Aa. Paa Hotellets Spisekort staar altid Laxørred og den blaa Forel. Dets Ejer er Chr. Ch. Schmidt.

med en Pris pr. 100 kg, efter en af Bestyrelsen for hvert Aar fastsat Skala. Efter Kartofflernes Levering paa Fabrikken foretages Renhedsprøve og Analyse, og skal da den for Aaret bestemte Forskudsbetaling ved Check eller Giro tilstilles Leverandøren inden 14 Dage efter Leveringen. Selskabets Direktør er A.Th. Andreassen.

Karup Hotel, der er opført omkring 1907, ligger som Centrum mellem Silkeborg, Skive, Viborg og Herning. Hotellet

Chr. Ch. Schmidt,
Hotelejer.

CHRISTIAN CHARLES SCHMIDT, Hotelejer, er født den 1. Januar 1881 i Fredericia som Søn af Vognmand Jes Chrestensen Schmidt og Hustru Inger Marie, født Samsø. Gift 1907 med Karen Marie Brøndum. Indehaver af Karup Hotel.

NIELS PHILBERT, Gaardejer, Sogneraadformand, er født den 10. Januar 1881 i Karup Sogn som Søn af Gaardejer Fr. Philbert og Hustru Elisabeth, født Jensen. Gift 1907 med Johanne Petersen. Uddannet ved Landvæsenet, Næstformand i Menighedsraadet, Formand for Karup Sogneraad.

N. Philbert,
Sogneraadformand.

ANDERS PETER M. HENRIKSEN, Fiskemester, er født den 23. Februar 1904 som Søn af Andreas Henriksen og Hustru. Gift 1931 med Edel Andersen. Ansat som Fiskemester ved Karup Fiskeri.

Medlemmer af Karup Sogneraad er følgende: Gaardejer Niels Philbert, Formand, Mejeribestyrer P. Sjørsløv, Uddeler Th. Pedersen, Husmand Fr. Pedersen og Smedemester Kr. Kristensen.

HIDS HERRED

HIDS HERRED omgives af Lysgaard Herred og grænser iøvrigt til Aarhus og Ringkøbing Amter.

Herredets samlede Areal udgør 25,835 ha, og Indbyggerantallet er ca. 10,000.

I Herredet findes følgende Sogne: Serup, Lemming, Svostrup, Gødvad-Balle, Sejling-Sinding, Kragelund, Funder og Engesvang.

SERUP SOGNS tilstødende Sogne er følgende: Lemming, Sejling, Balle, Sinding, Vinderslev og Hinge.

Serup Kirke, der er beliggende i Serup Sogn, bestaar foruden af Koret og Skibet af et Taarn, der ligger mod Vest. I Vestgavlen findes den pragtfulde Portal, der bæres af 6 Søjler. Altertavlen bærer et Maleri. Prædikestolen er ganske almindelig. Døbefonten er af Granit. Paa Alterbordet findes et Par gamle Alterstager.

Tillige findes i Sognet: Præstegaard, Spare- og Laanekasse, Brugsforening, Mejeri, Vandværk, Elektricitetsværk, Møller m. m.

Skolevæsenet i Serup Sogn bestaar kun af 2 Skoler, nemlig: Serup Skole og Resdal Skole.

Medlemmer af Serup Sogneraad er følgende: Gaardejer Jacob Fritz, Formand, Muremester Peter Lysdal, Boelsmand M. Søndergaard, Gaardejer Søren Sørensen, Gaardejer Marius Bak, Gaardejer Kr. Nielsen og Husmand Johs. Andersen.

LEMMING SOGNS tilstødende Sogne er følgende: Serup, Sejling, Gødvad, Svostrup og Hinge.

Lemming Kirke, der er beliggende i Lemming Sogn, bestaar foruden af Koret og Skibet af et Taarn, der ligger mod Vest. Altertavlen er smukt udskåret. Prædikestolen er ganske almindelig. Døbefonten er af Granit.

Tillige findes i Sognet: Brugsforening, Mejeri, Vandværk, Elektricitetsværk, Jernbanestation, Mølle, Hotel, Spare- og Laanekasse m. m.

M. J. Rasmussen,
Sognefoged.

Skolevæsenet i Lemming Sogn bestaar kun af 2 Skoler, nemlig: Lemming Skole og Nisset Skole.

MICHAEL JULIUS RASMUSSEN, Sognefoged, er født den 12. April 1870 som Søn af Gaardejer Mourits Rasmussen og Hustru Johanne Marie, født Larsen. Gift 1897 med Ane Kathrine Pedersen. Uddannet som Lærer samt ved Landbruget, Sognefoged siden 1911, Medlem af Sogneraadet i 16 Aar, Formand for Elstrup Andelsmejeri i 12 Aar, Medlem af Bestyrelsen for Silkeborg-Rødkjærsbro Jernbane i 6 Aar, Ejer af „Halvgaard“ i Lemming fra 1897—1927.

Chr. Bondrup,
Mølle ejer.

Medlemmer af Lemming Sogneraad er følgende: Boelsmand J. P. Jensen, Formand, Gaardejer J. Andersen, Husmand J. Nielsen, Tømrer Jens Jensen og Boelsmand Anton Vyriz.

SVOSTRUP SOGNS tilstødende Sogne er følgende: Grønbæk, Hinge, Lemming og Gødvad.

Svostrup Kirke, der er beliggende i Svostrup Sogn, bestaar foruden af Koret og Skibet af et Taarn, der ligger mod Vest. Altertavlen, der er fra Nutiden, bærer et Maleri. Prædikestolen er ganske interessant. Døbefonten er af Granit.

I Svostrup Sogn ved Alling Sø laa i fordums Dage et Kloster af samme Navn som Søen. Hvornaar det er opført eller hvilken Orden det hørte under vides ikke,

Allingskovgaard.

men at det har eksisteret 1268 ses af et da udgivet Dokument fra samme Tid. Hvornaar det er nedrevet vides heller ikke. I det hele taget kender man ikke ret meget til dette Klosters Historie.

Den nuværende Allinggaard, der for- dum skal have været en Ladegaard under ovennævnte Alling Kloster, er opført omkring 1920.

Allingskovgaard, der i sin Tid hørte under Allinggaard, blev i 1820 udskilt fra denne. Dens nuværende Hovedbygning bestaar af 3 Fløje og er opført i Midten af det forrige Aarhundrede.

Tillige findes i Sognet: Spare- og Laanekasse, Brugsforeninger, Vandværker, Møller, Mejerier, Maskinsnedkeri m. m.

Skolevæsenet i Svostrup Sogn bestaar af følgende Skoler: Grauballe Skole med Forskole, Asmildgaarde Skole med Forskole.

Grauballe Maskinsnedkeri og Tømmerforretning er grundlagt i 1877 af Tømrermester J. P. Laursen, der afstod Forretningen til sin Søn, Marius Laursen, i 1913. I 1919 blev der installeret nye Maskiner. I 1930 blev der oprettet et Savværk. Virksomheden beskæftiger 4 à 5 Mand.

M. Laursen,
Snedkermester.

A. J. Andersen,
Møllejejer.

MARIUS LAURSEN, Tømrer- og Snedkermester, er født den 3. August 1886 som Søn af Tømrmester Jens P. Laursen og Hustru Mette Kirstine, født Kristensen. Gift 1913 med Hansine Hansen. Uddannet ved Faget, Indehaver af Grauballe Maskinsnedkeri og Tømmerforretning, Medlem af Sogneraadet fra 1921–29, Medlem af Skolekommissionen, Medlem af Menighedsraadet, i Bestyrelsen for Svostrup Sogns Sparekasse, kommunal Revisor m. m.

ALFRED PETERSEN, Hotelejer, er født den 14. December 1900 som Søn af Boelsmand Chr. Petersen og Hustru Laura P. Gift 1932 med Agnete Thøgersen. Uddannet ved Faget, Indehaver af Grauballe Afholdshotel.

Medlemmer af Svostrup Sogneraad er følgende: Gaardejer S. D. Kristensen, Formand, Husmand P. K. Nielsen, Gaardejer Søren Laursen, Gaardejer Anker Kristensen, Landpostbud Chr. Christiansen, Gaardejer Søren Hjort og Husmand Hans Nielsen.

GØDVAD BALLE KOMMUNES tilstødende Sogne er følgende: Sejling, Lemming, Svostrup, Serup, Sinding, Kragelund og Funder.

Gødvad Kirke, der er beliggende i Gødvad Sogn, bestaar foruden af Koret og Skibet af et Taarn, der ligger mod Vest, og et Vaabenhus, der ligger mod Syd. Altertavlen bærer et Maleri. Prædikestolen er fra omkring Begyndelsen af det 17. Aarhundrede. Døbefonten, der er af Granit, bærer nogle udhuggede Figurer.

Balle Central.

Balle Kirke, der er beliggende i Balle Sogn, bestaar foruden af Koret og Skibet af et lille Klokketaarn samt et Vaabenhus, der ligger mod Syd. Altertavlen saavel som Prædikestolen er ganske almindelige. Døbefonten er af Granit. Tillige findes en smuk Lysekrone med Aarstallet 1766.

I Kommunen findes tillige: Præstegaard, Elektricitetsværk, Vandværker, Brugsforeninger, Jernbanestation, Kro, en Del Fabrikker m. m.

Skolevæsenet i Gødvad Balle Kommune bestaar af følgende Skoler: Gødvad Skole, Nørreskov Skole, Balle Kirkeby Skole, Hunningdal Skole, Øster-Bording Skole, Alderslyst Skole.

MORTEN KRISTIAN MORTENSEN, Bestyrer, er født den 15. Januar 1883 som Søn af Mogens Kristian Mortensen og Hustru Ane Marie, født Jensen. Gift 1915 med Kirstine Mortensen. Uddannet som Murer, ansat som Bestyrer af Balle Central, ansat som Graver ved Balle Kirke siden 1930.

M. Kr. Mortensen,
Bestyrer.

Medlemmer af Balle Sogneraad er: Maler Viggo Lund, Formand, Murer A. Vestergaard, Købmand Th. Skou, Ingeniør Svend Frederiksen, Teglværksarbejder Jac. Ørum, Gaardejer Povl Bak, Gaardejer Th. Jørgensen, Lagerekspedient J. P. Jensen og Skræddermester C. Madsen.

Medlemmer af Gødvad Sogneraad er: Gaardejer Th. Thomsen, Formand, Boelsmand K. Olsen, Gaardejer S. Skov, Gaardejer Viggo Andersen og Montør C. Karker.

Sejling Sinding Kommunes tilstødende Sogne er følgende: Balle, Gødvad, Lemming, Serup, Kragelund og Vinderslev.

Sejling Kirke, der er beliggende i Sejling Sogn, bestaar foruden Koret og Skibet af et Taarn, der ligger mod Vest. — Altertavlen saavel som Prædikestolen er saare almindelige. Døbefonten er af Granit.

Sinding Kirke, der er beliggende i Sinding Sogn, bestaar foruden af Koret og Skibet af et Taarn, der ligger mod Vest, og et lille Vaabenhus, der ligger mod Syd. Altertavlen saavel som Prædikestolen er her ligesom i Sejling Kirke ganske almindelige. Døbefonten er af Granit.

I Kommunen findes tillige: Præstegaard, Brugsforeninger, Spare- og Laanekasse, Vandværker, Mejerier, Teglværk, Jernbanestation m. m.

Skolevæsenet i Sejling Sinding Kommune bestaar kun af 2 Skoler, nemlig: Sejling Skole og Sinding Skole.

Medlemmer af Sejling Sinding Sogneraad er: Gaardejer E. Nielsen, Formand, Gaardejer Karl Munk, Boelsmand L. Sørensen, Gaardejer A. P. Andersen, Boelsmand L. P. Nørskov Hansen, Gaardejer Georg Mikkelsen og Boelsmand Johan Mikkelsen.

Kragelund Sogns tilstødende Sogne er følgende: Funder, Balle, Sinding, Vinderslev, Thorning og Engesvang.

Kragelund Kirke, der er beliggende i Kragelund Sogn, bestaar foruden Koret og Skibet af et Taarn, der ligger mod Vest, og et Vaabenhus, der ligger mod Syd. Altertavlen er fra Nutiden. Prædikestolen er fra omkring Midten af det 17. Aarhundrede. Døbefonten er af Granit. Tillige findes et Par smukke Alterstager m. m.

I Sognet findes tillige: Præstegaard, Vandværk, Fattiggaard, Brugsforeninger, Kro m. m.

Skolevæsenet i Kragelund Sogn bestaar af følgende Skoler: Kragelund Skole med Forskole, Stenholt Skole, Over-Frederiksdal Skole med Forskole.

Kragelund Brugsforening er oprettet i 1875. I Historisk Samfunds Aarsskrift fra 1875 staar der efter Lærer Aaboes Dagbogsoptegnelser fra samme Aar følgende: at der ovennævnte Aar var oprettet en Brugsforening i Kragelund, men som dog synes

at faa for ringe Fremgang. Denne Spaadom syntes at skulle gaa i Opfyldelse, idet Foreningen trods det, at den havde faaet en Filial i Frederiksdal, sygnede hen, og Virksomheden indstilledes efter nogle faa Aars Forløb. Saa var det, at nogle Mænd tog fat paany, og den 18. Februar 1907 oprettedes den Forening, hvoraf de allerfleste Beboere nu er Medlemmer.

Foreningens første Formænd har været følgende: Jens Vinderslev, Sognefoged J. Jensen, Smed Martin Jensen, Jens Dragon, Forpagter Chr. Rasmussen og Sognefoged, Murermester K. Kristensen. -- I Smed Jensen Tid fik Foreningen Skøde paa Ejendommen, hvor den havde boet til Leje. I 1915 blev der tilbygget et større Hus, hvori der nu er Pakhus. I 1930 udvidedes Butikken, da denne viste sig at være altfor lille til den store Omsætning, der nu var naaet. Foreningens Uddeler er F. Eriksen.

K. Kristensen,
Sognefoged.

J. Jensen,
Gaardejer.

A. J. Hansen,
Distriktsjordemoder.

A. J. Frank,
Bestyrer.

KRISTEN KRISTENSEN, Murermester, Sognefoged, er født den 16. Juni 1890 som Søn af Murer Jens Christensen og Hustru Jensine Marie, født Sørensen. Gift 1919 med Anine Martine Sørensen Holm. Uddannet ved Faget, udnævnt til Sognefoged d. 1. Januar 1934, Formand for Kragelund Brugsforening, Formand for Menighedsraadet, Tillidsmand for Husmandsbrandkassen 1919 m.m.

JENS JENSEN, Gaardejer, D. M., er født den 30. Juli 1865 som Søn af Gaardejer Ole Chr. Jensen og Hustru Andriette, født Sørensen. Uddannet ved Landvæsenet, Sognefoged fra 1902—31, Medlem af Sogneraadet fra 1904—28.

ANNA JENSINE HANSEN, Distriktsjordemoder, er født d. 29. Juni 1892 som Datter af Boelsmand H. Hansen og Hustru Anna, født Jensen. Jordemodereksamen 1921, Reservejordemoder paa Aarhus Fødselsanstalt fra 1921—22, ansat som Distriktsjordemoder i Kragelund 1927.

ANTON JENSEN FRANK, Bestyrer, er født den 23. Maj 1868 som Søn af Jens Chr. Sørensen og Hustru. Gift 1892 med Petrea Petersen. Ansat som Bestyrer af Kragelund Telefoncentral.

Medlemmer af Kragelund Sogneraad er følgende: Forpagter Chr. Vinderslev, Formand, Uddeler Fr. Eriksen, Husmand R. Mørgensen, Boelsmand A. Fisker, Boelsmand A. Jensen, Boelsmand Jørgen Bøjlesen og Boelsmand Knud H. Jensen.

FUNDER SOGNS tilstødende Sogne er: Balle og Engesvang.

Funder Kirke, der er beliggende i Funder Sogn, bestaar foruden af Koret og Skibet af et Vaabenhus, der ligger mod Syd. Den har tunge Granitportaler, paa Sydportalens Tympanon ses Tvillingløver og en Runeindskrift. — Kirken har smukke, lave, hvide Hvælvinger. Under Pulpituret har været Begravelse for Sejlgaards Ejere. Altertavlen er fra 1654. Den bærer omkring Nadverbilledet Lindenovernes, Høgernes og Rosenkrantzernes Vaaben. Prædikestolen er fra omkring samme Tid som Altertavlen. Døbefonten er af Granit.

I Sognet ligger Sejlgaard, der oprindeligt var en af Gaardene under Silkeborg Slot. Den har hyppigt skiftet Ejer. — Hovedbygningen er af Bindingsværk. — Den er formentlig sammen med de to Sidebygninger opført 1723.

M. C. Christensens Vogn- og Karosserifabrik.

M. C. Christensens Vogn- og Karosserifabrik i Funder er oprettet i 1904 af Karetmager M. C. Christensen, der den 24. Juni 1918 afstod Fabrikken til sin Søn, M. C. Christensen, der er nuværende Indehaver.

Dens Specialitet er Karosserier til Forretningsvogne og Lastvogne samt Luksushestevogne og Mælkevogne paa Gummi. Fabrikken, der er i stærk Fremdrift, beskæftiger ca. 15 Mand.

MAGNUS CHRISTIAN CHRISTENSEN, Fabrikant, er født den 24. April 1892 som Søn af Karetmager M. C. Christensen og Hustru Dorthea Helene C. Gift 1919 med Gudrun C. Uddannet som Karetmager, Indehaver af M. C. Christensens Vogn- og Karosserifabrik.

Medlemmer af Funder Sogneraad er følgende: Gaardejer C. P. Christensen, Formand, Lærer H. Poulsen, N. Fisker, A. Overgaard, Peter Rask Nielsen, Carl Nielsen Petersen og Carl Petersen.

M. C. Christensen,
Fabrikant.

ENGESVANG SOGNS tilstødende Sogne er følgende: Funder, Kragelund, Karup og Thorning.

Engesvang Kirke, der er beliggende i Engesvang Sogn, bestaar foruden af Koret og Skibet af et Taarn, der ligger mod Vest. Alterbilledet og Prædikestolen er fra Nutiden. Døbefonten er af Cement.

Tillige findes i Sognet: Præstegaard, Elektricitetsværk, Mejerier, Brugsforeninger, Tricotagefabrik, Afholdshotel, Vandværker, Jernbanestationer, Møller, Tørvefabrikker, Museum m. m.

Skolevæsenet i Engesvang Sogn bestaar af følgende Skoler: Engesvang Kirkeby Skole, Skygge Skole, Paarup Skole og Julianehede Skole.

Museet „Klosterlund“ i Engesvang er grundlagt af to Mænd, nemlig: Proprietær M. Anchersen og nu afd. Skatteopkræver Søren Holdgaard. - Holdgaard, der imellem Opkrævningerne arbejdede hos Proprietær Anchersen, der ejede en Del af Klosterlund Mose, viste altid stor Interesse, naar han fandt Sten af forarbejdet Form i Tørv-

Parti fra Museet „Klosterlund“.

ven, og da Anchersen, der var Nabo og tillige Arbejdsgiver, ogsaa fik Interesse for det samme, har de to Mænd i Fællesskab grundlagt en Samling og udforsket en Række betydelige Fund, det har gjort Engesvang ret kendt.

Da Holdgaard døde, besluttede Anchersen at virkeliggøre deres Plan, nemlig at faa grundlagt et Museum. Der blev da opført et Hus af Bindingsværk til dette Brug, og her installerede man de Ting, Holdgaard og Anchersen i Tidens Løb havde fremdraget af Mosen. Museet er kun en Begyndelse til Anchersens Plan, idet det er hans Mening, at foruden de 4^{1/2} Tdr. Land, der hører under Museet, at lade 50 Tdr. Land af sin Jord, der indbefatter Hede og Smaaskov, frede til en Oldtidsmindepark. I Mosen er der gjort ikke saa faa interessante Fund, nemlig: En 10 Meter lang udhulet Træstamme, der har været brugt som Baad, flere Bopladser, der har været omgivet af Vand, til Beskyttelse mod vilde Dyr og Kryb. Endvidere er der i Mosen fundet en Fiskeruse af sammensnoede Pilekviste og Ris samt paa Skraaningene en Dyrefælde, hvori Dyrene blev dreven ind og slaet ned med Sten og dræbt.

I det hele er Mosen heromkring rige paa Oldtidsminder fra et Folk fra Stenaldertiden, der hovedsagelig levede af Jagt og Fiskeri.

MARTIN ANCHERSEN, Proprietær, er født den 10. November 1877 som Søn af Jens Nicolai Anchersen og Hustru Jensine A. Gift 1902 med Karoline A. Uddannet ved Landvæsenet, Medstifter af Museet „Klosterlund“ i Engesvang.

M. Anchersen,
Proprietær.

Engesvang Afholdshjem er opført i 1907 af N. P. Møller fra Engesvang. Bygningerne ligger tæt op ad Viborg-Vejle Landevej lige Syd for Engesvang Bane. Der er foruden Restauration og Privat-Lejlighed 3 Gæsteværelser og en stor Sal.

CHRISTIAN CHRISTENSEN, Hotelejer, er født den 5. Juli 1907 som Søn af Anders P. Christensen og Hustru Annette, født Sørensen. Gift 1933 med Emilie Jensen. Uddannet ved Faget, Indehaver af Engesvang Afholdshjem.

MADS DAHL, Fabrikant, er født den 24. December 1871 som Søn af Gaardejer S. Chr. Dahl og Hustru Kirsten Marie, født Jensen. Gift 1899 med Kirsten Marie Christensen. Uddannet ved Faget. Indehaver af Tricotagefabrikken i Engesvang, udnævnt som Sognefoged for Engesvang Sogn.

Chr. Christensen,
Hotelejer.

OLE PETER CHRISTENSEN, Sadelmagemester, er født den 21. Juli 1879, som Søn af Anders Chr. Christensen og Hustru Mette Kathrine, født Knudsen. Gift 1929 med Jørgine Moeslund. Uddannet ved Faget, nedsat sig som Sadelmagemester i Engesvang.

OSKAR EMIL JENSEN VESTER, Træhandler, er født 1903 som Søn af Maler Chr. Vester og Hustru Martine V. Gift 1930 med Elisabeth Dahl. Uddannet som Møbelpolstrer, nedsat sig som Træhandler og Møbelpolstrer i Engesvang.

E. V. Christensen,
Bestyrer.

Medlemmer af Engesvang Sogneraad er følgende: Jens Carl Jensen, Formand, Arbejdsmand Lund Kidemose, Marinus Sejten, Peter Henriksen, Gaardejer J. Johansen, Arbejdsmand E. Christensen, Chr. P. Kidmose.

FJENDS HERRED

FJENDS HERRED omgives af Hindborg, Lysgaard og Nørlyng Herreder og grænser iøvrigt til Ringkøbing Amt og Limfjorden.

Herredets samlede Areal udgør 43,592 ha, og Indbyggerantallet er ca. 12,000.

I Herredet findes følgende Sogne: Højslev-Dommerby-Lundø, Ørslevkloster, Ørum, Taarup-Kvols-Nørre-Borris, Kobberup-Feldingbjerg-Gammelstrup, Daugbjerg-Mønsted-Smollerup, Vridsted-Fly og Vrove-Resen.

HØJSLEV-DOMMERBY-LUNDØ KOMMUNES tilstødende Sogne er følgende: Ørslevkloster, Kobberup, Ørum og Fly.

Højslev Kirke er en Granitkirke fra ca. 1200 med senere tilbygget Apsis, med et ca. 1450 udbygget Kapel samt med et Taarn fra samme Tid. I Vaabehuset er indmuret en Ligsten fra romansk Tid af Granit med indhugget Processionskors samt Omskriften paa Latin: „Jeg er, hvad du bliver; hvad du er, har jeg engang været; bed for mig“ (afbildet i Løffler: Ligsten).

I Taarnet er ophængt en saakaldt „Træsten“. Den har ligget i Skibets Midtergang og er derfor stærkt afslidt; dog skelnes Omridset af en Præsteskikkelse med Hue og Armene bøjet frem foran Brystet, den ene Haand vel holdende en Alterkalk, den anden velsignende derover. Sikkert over Sognets sidste katolske Præst, Ib Jensen. Træstenen i Koret er lagt over hans Søn, hvis Indskrift paa den lyder saaledes: „Her ligger begravet hæderlig Mand Her Severin Ibsøn, som var Sognepræst i denne Kald efter sin salige Fader, og tjente de begge de salige og velbyrdige Kaaser henved 100 Aar, og døde han Anno 1585, og var hans Alder 92 Aar. Og hans salige Hustru Gjertrud Tøgersdatter. Hun døde Anno 1583, 26. Februar, og var hendes Alder 66 Aar, og gav Gud dennem Børn til Høbe 5 Sønner og 8 Døtre. Gud give dem med alle Guds Børn en glædelig Opstandelse. Anno 1591“.

Højslev Kirke.

I Kapellet staar en smuk Ligsten af Sandsten med 16 Slægtsvaaben i Rammen og Indskrift: „Herunder ligger begravet ærlig og velbyrdig Mand Bjørn Kaas til Staarupgaard, Kongelig Majestæts tro Mand og Raad, Høvedsmand paa Bygholm, som hensov i Herren 26. Marts 1581, med hans kære Hustru, ærlig og velbyrdig Frue Christence Nielsdatter til Beraholm, som døde . . . Gud give dem begge en glædelig Opstandelse“. Hustruen døde paa sin Gaard Beraholm ved Ystad i Skaane 1601. Hun har skænket Kirkens Prædikestol, den bærer 4 Slægtsvaaben samt Indskrift: „Lod Kristens Nielsdatter gjøre denne Stol Gud til Ære og ærlig Bjørn Kaas til Ihukommelse. 1585“. Desuden to Stolestader fra 1571.

Bjørn Kaas blev bisat i Gravkælderens under Kapellet 1581 og hans ældste Søn, Niels Kaas, 1597. Efter ham gik Staarupgaard over til Sidelinien af Slægten.

Hvis ikke Hans Juul og Hustru var bisat i det vestlige Kapel i Viborg Domkirkes nordre Sideskib, vilde man gaa ud fra, at det er deres Kister, der nu staar i Gravkælderens ved Højslev Kirke, da de i Kapellet ophængte Malmvaabenskjolde med Juulernes Lilje har siddet derpaa. Sandsynligvis har de rummet Resterne af Broderen, Ove Juul, der faldt ved Kolding 1644, og hans Enke, som vides at have levet sine sidste Aar paa Staarupgaard. Hans Juul døde som en forarmet Mand i Viborg. Datteren Sophie blev gift med Henrik Friis, og dette Ægteskab har bekostet Altertavlens Ramme 1690. Den er et smukt Træskærerarbejde i Renæssancestil, men Bundstykket viser, at den foruden har gjort Tjeneste som Epitafium. De hviler med en lille Søn i læderbetrukne Kister under Koret.

Paa Korvæggen er ophængt Kisteplade over Sognepræst Aksel Frandsen Bruns Hustru, død 1682, og hans Brodersøn(?) Jakob Frandsen Brun, der døde som hans Eftermand i Embedet 1691. Kisterne har maaske staaet under Taarnrummet.

Henrik Friis's Ridefoged, Hans Rasmussen, købte efter sin Husbonds Død 1717 Baadsgaard i Højslev Sogn og giftede sig med sin medtjenende Dorthea Rasmusdatter. Allerede Aaret efter blev hun med sin dødfødte Datter sat ned under Midtergangen i Højslev Kirke.

I Taarnet er indsat en Plade, som med Timeglas og Dødningeben erindrings om hendes kortvarige Lykke. Hans Rasmussen giftede sig anden Gang med en Dame over Bondestanden, Johanne Wilrich, fra Vivild Sogn, blev Herredsfoged og en fremtrædende Mand paa Egnen, ligesom han jo nu som Proprietær var Monsieur. Hans Søn, Frederich Wilrich, blev gift med Provst Barthlings Datter og selv Svigerfaderens Eftermand i Embedet, og Sønnen Henrik Wilrich fulgte efter ham. Saaledes var Højslev Præsteembede i samme Familie gennem 3 Slægtled og i næsten 100 Aar fra 1709 til 1803. Navnet Wilrich lever endnu paa Stedet. — Det nuværende Alterbillede i Højslev Kirke, „Jesus i Getsemane“, er malet af A. Dorph 1872. Kopier af dette findes i flere Kirker.

M. Brandt,
Provst.

MICHAEL BRANDT, Provst, er født den 23. Juni 1880 som Søn af Lærer og Kirkesanger K. R. Brandt og Hustru Bendine, født Nielsen. Gift 1917 med A. Marie Mathiessen. Cand. theol., kaldet som Sognepræst for Højslev-Dommerby-Lundø Menigheder, udnævnt som Provst for Fjends Herred, Formand for Viborg Amts Kreds af Danmarks Præsteforening, fast Formand for Tiendeaflysningskommissionen for Viborg Stift m. m.

Dommerby Kirke er senromansk med en lille Murstens-Apsis, men uden Taarn. Altertavlen er en af de trefløjede Renæssancetavler fra Frederik den Andens Tid. — Billedet fra 1858 af en Skivemaler er taget bort, og de ældste Billeder, Nadveren i Midtfeltet, Moses og Aron paa Fløjene, er rensede paa Nationalmuseets Foranstaltning. Et Relikvigemme af Granit er udtaget af Stenalteret. Laag og Indhold er forsvundet.

Lundø Kirke, der forud var indviet til Sct. Clemens Ære, er en liden, ubetydelig Kirkebygning, der foruden Koret og Skibet bestaar af et Vaabenhus, der ligger mod Nord. — Kirkens eneste Seværdighed er Altertavlen, der er malet af Dronning Louise i 1886 efter to Lundøboeres Opfordring. Men i Nationalmuseet findes fra Lundø Kirke et værdifuldt Processionskrucifiks, en Lavatoriefod af Malm samt to Figurer fra en Altertavle fra ca. 1400 og tre andre fra ca. 1500.

I Lundø By har staaet et Bindingsværkshus, der var opført af Hans Rasmussen paa Baadsgaard, da han købte den tilhørende Ejendom „Krabbebolet“ for to Hustruers tilhørende Steder i Vivild. Døroverliggeren er til endnu og bærer Indskriften: „Denne Bygning er bekostet af Hans Rasmussen og Johanne Hansdatter. Gud bevare den til Forraadnelse. 1722“. Huset kaldtes siden „Præstegaarden“, fordi den blev i Familien Wilrichs Besiddelse, og Præsterne tog derind paa deres Annexrejser. 4 Malerier, nemlig af Hans Rasmussen og Johanne Wilrich samt Henrik Wilrich og Hustru, hang lige til Aarhundredskiftet 1900 i Storstuen i „Præstegaarden“ og fulgte alle med Øjnene, hvor de end var i Stuen. De besiddes nu sammen med den omtalte Døroverligger af Familien Burchardt, hvis Stamfader, Anders Burchardt, Vinhandler i Viborg, i 1784 blev gift med Elsebeth Wilrich. Da hun siden længe blev Enke, flyttede hun til „Krabbebolet“, der blev Tilflugtssted for Barthling-Wilrich-Familiens Damer, naar de blev Enker og gamle. Selv blev hun som den sidste af denne baaret op paa Lundø Kirkegaard 1817. Der skal have været Rigdom paa Sølvstøjt i „Præstegaarden“, nemlig er da de to smaa Sølvlysestager paa Alteret i Lundø Kirke den sidste Rest af Rigdommen.

Staarupgaard, der er beliggende i Højslev Sogn, er en gammel Herregaard, der er opført i 1550-erne af Rigets Raad Bjørn Kaas, og som nu bestaar af en Hovedbygning, der er 2 Etager høj. Fordum skal Hovedbygningen havde haft to Taarne, hvornaar de er nedbrudt vides ikke. Af Ejere kan nævnes Lange Ibsøn Saltense, der var gift

Højslev Stationsby Skole.

med Fru Ide Juul, deres Datter Edel Saltense og dennes Mand Jens Nielssøn Kaas, Sønnen Niels Kaas, der var Landsdommer, Rigsraad Bjørn Kaas, Niels Kaas, Hans Juul, Henrik Friis, Baronesse Holck, Oberstløjtnant Berregaard, Kammerherre Frederik Berregaard, Hans Henrik Jørgensen, Major Hans von Moldrup, Greve I. D. Trampe, Chr. Kondrup, Chr. Friis m. fl. Gaarden blev i Begyndelsen af det 20. Aarhundrede stærkt udparcelleret.

Tillige findes i Sognet følgende: Præstegaard, Brugsforeninger, Afholdshotel, Kro, Mejerier, Vandværker, Jernbanestation, Maskinsnedkeri, Alderdomshjem, Savværk, Møbefabrik, Cementvarefabrik, Møller m. m.

Skolevæsenet i Højslev-Dommerby-Lundø Kommune bestaar af følgende Skoler: Højslev Kirkeby Skole, Højslev Kirkeby Forskole, Staarup Skole, Vinkel Skole, Højslev Stationsby Skole, Dommerby Skole, Dommerby Forskole og Lundø Skole.

Højslev Stationsby Skole er opført i 1908. Skolen er 4-klasset. Elevantallet er 115.

De gamles Hjem i Højslev.

JOHANNES O. H. S. JACOBSEN, Førstelærer, er født d. 3. August 1873 som Søn af Gaardejer N. P. Jacobsen og Hustru Margrethe, født Hansen. Gift 1899 med Kathrine Møller. Dimitteret 1894 fra Gedved Seminarium, Lærer ved forskellige Skoler, ansat som Førstelærer ved Højslev Stationsby Skole siden 1908.

De gamles Hjem i Højslev er opført i 1928 af Højslev-Dommerby-Lundø Sogneraad under Ledelse af Arkitekt Toft Han-

sen, Skive. — Hjemmet har Plads til 16 ældre Mennesker, og i Øjeblikket er der 12. Hjemmet ledes af Søstre Frederikke og Johanne Clasen, der til Assistance har en Husassistent. Hjemmet er opført af røde Mursten og omgivet af en stor, smuk og velholdt Have.

F. Clasen,
Bestyrerinde.

FREDERIKKE CLASEN, Bestyrerinde, er født den 18. Januar 1872 i Bække som Datter af Gaardejer Joachim Clasen og Hustru Ane Caroline Wilhelmine C. Uddannet ved almindelig Sygepleje, ansat som Bestyrerinde ved De gamles Hjem i Højslev siden 1928.

JOHANNE CLASEN, Bestyrerinde, er født d. 4. Juni 1879 som Datter af Gaardejer Joachim Clasen og Hustru Ane Caroline Wilhelmine C. Uddannet ved almindelig Sygepleje, ansat som Bestyrerinde ved De gamles Hjem i Højslev siden 1928.

Joh. Clasen,
Bestyrerinde.

Højslev Afholdshotel, der er beliggende i Højslev Stationsby ca. 6 km fra Skive, tæt ved Limfjorden og i smukke Omgivelser, blev i 1910 oprettet som Afholdshotel og ejedes da af nuværende Indehavers Moder, Enkefru Dorthea Jensen, der tillige med sin Mand i mange Aar drev Højslev Kro.

Til Afholdshotellet hører en stor smuk Have. Hotellets Indre er hyggeligt og smukt. — Afholdshotellet Indehaver er Enkefru Petrea Laursen.

PETREA MARIE LAURSEN, Enkefru, er født den 22. Juni 1875 i Højslev som Datter af Kroejer Chr. Jensen og Hustru Dorthea, født Paulsen. Gift 1897 med Laurits Laursen (død). Indehaver af Højslev Afholdshotel.

P. M. Laursen,
Enkefru.

Højslev Kro er opført i 1906 i Stedet for den da gamle nedbrændte Højslev Kro. Den nuværende Kro er en stor imponerende Bygning, der rummer ikke saa faa store og luftige Værelser m. m. Kroen ejes af P. Chr. Andersen.

PEDER CHRISTIAN ANDERSEN, Kroejer, er født 9. Juli 1874 som Søn af Husmand Anders Chr. Andersen og Hustru Ane Johanne, f. Nielsdatter. Gift 1914 m. Mette Marie Jensen. Indeh. af Højslev Kro.

Højslev Afholdshotel.

Interessentskabet Højslev St. Vandværk er oprettet paa Initiativ af nu afd. Fabrikant Chr. Sørensen, Højslev Teglværk, d. 6. December 1905 paa en Generalforsamling.

Dens første Bestyrelse bestod af følgende:

Fabrikant Christian Sørensen, Vognmand Peter Rosenvinge samt Dyrlæge Chr. Petersen.

Højslev Kro før Branden.

Arbejdet ved Anlægget blev efter Licitation overdraget til Smedemester og Entreprenør K. Kristiansen, Højslev Kirkeby. I de første Aar var Vandværket forfulgt af Uheld, men i 1911 bosatte en Søn af Entreprenøren, den nu over hele Jylland kendte og ansete Entreprenør Chr. Kristiansen, sig ved Højslev St., hvor han begyndte sin Entreprenørvirksomhed. Denne Mand blev indtil sin Død, den 25. September 1934, de stadig skiftende Bestyrelser en god teknisk Raadgiver, og paa hans anbefaling besluttede Generalforsamlingen den 4. Februar 1931 at modernisere Anlægget og overgaa til elektrisk Drift.

Vandværket har nu 2 Boringer, der tilsammen har en Ydeevne af ca. 7000 Liter Vand i Timen, 2 Hydroforer, der arbejder med 2,2 Atmosfærers Tryk, samt automatisk Igangsætning og Standsning. Værket har nu 54 Interessenter foruden det forsyner De danske Statsbaner og de kommunale Institutioner.

Den nuværende Bestyrelse bestaar af: Købmand C. Mathiasen, Formand, Chr. Simonsen, Kasserer, Tømrermester Niels Sørensen, Smedemester Chr. Laursen og Uddeler Aage Kirk.

Værkets Pasning udføres af Tømrermester Niels Sørensen, der med Undtagelse af en 2-aarig Periode har siddet i Selskabets Bestyrelse, hvoraf det meste af Tiden som Formand.

C. Th. Mathiasen,
Formand.

CARL THEODOR MATHIASEN, Bestyrer, er født den 25. Oktober 1887 som Søn af Mathias Nielsen og Hustru Marie Christine, født Andersen. Gift 1916 med Emilie Pedersen. Begyndte Forretning i Højslev St. 1916, Bestyrer af A/S Konkurrenten i Højslev, Formand for Interessentskabet Højslev St. Vandværk m. m.

Højslev Foderstofforretnings Pakhus.

Højslev Foderstofforretning er oprettet 1898 (samtidig med Jydsk Andels Foderstofforretning) med Udlevering fra Banevogne til Aaret 1900, da Pakhuset blev opført. — Foreningens første Formand var Gaardejer Kresten Kjær (Skovmølle). Dens næste Formand blev Gaardejer Niels Jakobsen (Søby), som funge-

rede som saadan fra 1900—21. Fra 1921—31 var Gaardejer Hans Vestergaard (Hald) Formand. Fra 1931—32 var Gaardejer Johan Vrous (Bøstrup) Formand og i 1932 valgtes Foreningens nuværende Formand, Gaardejer Kristian Fruergaard (Lund). Forenin-

gen har i den forløbne Tid haft ialt 3 Uddelere med den nuværende, som antoges den 15. Juli 1919. Den største Omsætning i Penge var Aar 1924 med 1,098,500 Kr. for 3,350,000 kg, og den største i kg var Aar 1931 med 5,322,000 kg til 645,000 Kr. — Aarsomsætningen i 1934 var 3,362,200 kg til 451,022 Kr.

STEFFEN PEDERSEN, Uddeler, er født d. 25. April 1892 som Søn af Gaardmand Niels Petersen og Hustru Larsine, født Petersen. Gift 1916 med Petrine Caroline Fruergaard. Uddannet ved Faget, ansat som Uddeler ved Højslev Foderstofforretning siden 1919.

K. Fruergaard,
Formand.

S. Pedersen,
Uddeler.

Højslev Møbelfabrik blev fra 1912—21 drevet som Tømmer- og Snedkerforretning af Tømrermester L. Nørgaard, hos hvem nuværende Ejer arbejdede som Værkfører, nemlig fra 1917—21. I Aaret 1921 købte Fabrikant A. Petersen Forretningen og driver den nu som Møbelfabrik. Dens Speciale er Spisestuer.

Som delvis Drivkraft bruges en fritstaaende Jern-Vindmotor, der er den højeste i Fjends Herred.

ANDREAS PETERSEN, Fabrikant, er født d. 21. Juni 1888 i Skive Landsogn som Søn af Hans Peter Petersen og Hustru Ane Kristine, født Andreasen. Gift 1916 med Ane Marie Nielsen. Uddannet ved Faget, Værkfører hos Tømrermester L. Nørgaard, Højslev, fra 1917—21, Indehaver af Højslev Møbelfabrik siden 1921, Medlem af Repræsentantskabet for Skive Discontobank, Medlem af Højslev Borger- og Haandværkerforening m. m.

A. Petersen,
Fabrikant.

Højslev Borger- og Haandværkerforening er stiftet paa en Generalforsamling paa Højslev Kro den 24. Oktober 1924. Dens Formaal er at varetage og fremme Medlemmernes, Haandværkerstandens og Byens Interesser paa bedste Maade, derunder foranlediget afholdt Foredrag, Oplæsning, Andespil, Udflugter og selskabelige Sammenkomster m. m.

Fjends Herreds Købmandsforening er stiftet i 1930. At der har været Trang for Organisation paa denne Egn, ser man bedst af den store Tilslutning. Foreningen naaede allerede i Løbet af det første Par Aar et Medlemsantal af 70. Foreningens Arbejde tager hovedsagelig Sigte paa Forbedring af Handelens Kaar, og hermed Højnelse af Standen, samt at lægge Købmandens Lod i Vægtskaaalen overfor Regering og Rigsdag naar Love, der berører Butikshandelen, forberedes. Denne samlede Optræden overfor Lovgivningsmagten har især i de sidste Krigsaar — da saa meget er væltet over paa Handel og Haandværk — været i højeste Grad paakrævet. Foreningen arbejder tillige paa, at al Handel i dette Land skal foregaa under lige Vilkaar, saaledes at Købmands- og Brugsforeningshandel skattemæssig set behandles ens. Det bør være saaledes i vort Land, at vil man nyde Samfundets Goder, da maa man ogsaa tage Del i Byrderne. Det er Foreningens Haab, at den i Samarbejde med Hovedorganisationen maa naa frem til, at den nuværende Undtagelsestilstand for Cooperativ Handel fremtidig maa ophøre. Foreningens nuværende Bestyrelse er følgende: Købmand M. Madsen, Formand, Købmand Chr. Thougard (Sparkjær), Næstformand, Købmand P. Vaisbæk (Stoholm), Kasserer, Købmand Folmer Hansen (Hald), Købmand Chr. Nygaard (Viborg Vestermark).

Parti fra Højslev Møbelfabrik.

P. Vistesen,
Bestyrer.

Dommerby Telefoncentral er oprettet og taget i Brug den 18. Februar 1918 med et Antal af 24 Abonnenter, men er nu i Kriseaarene gaaet ned til det halve. Centralens Bestyrer er P. Vistesen.

PETER VISTESEN, Bestyrer, er født den 3. December 1867 i Furager, Gammelstrup Sogn, som Søn af afd. Landmand Jens Chr. Vistesen og Hustru Mette Kathrine, født Petersen. Gift 1895 med Sørine K. Sørensen. Ansat som Bestyrer af Dommerby Telefoncentral.

NIELS CHRISTENSEN, Gaardejer, er født den 27. Juli 1887 som Søn af Gaardejer Jens Christensen og Hustru Mette Marie, født Nielsen. Gift 1916 med Katrine Laursen. Uddannet ved Landvæsenet, nedsat sig som Gaardejer i Dommerby, Formand for Højslev-Dommerby-Lundø Sogneraad, Kasserer for Højslev Mejeri, Medlem af Menighedsraadet m. m.

VAGN VESTERGAARD MORTENSEN, Læge, er født den 3. Oktober 1895 som Søn af Skoleinspektør M. Mortensen og Hustru Ane Marie, født Vestergaard. Gift 1923 med Kristence Marie Andersen. Kandidat Sommeren 1923, Hospitalsuddannelse paa Odense Amts- og By-Sygehus, nedsat sig som praktiserende Læge i Højslev.

JOHANNE ELISABETH LENDAL, Distriktsjordemoder, er født den 6. Oktober 1891 som Datter af Vognmand Niels Hansen og Hustru Ane, født Christensen. Gift 1917 med Skorstensfejermester Thorvald Johs. Lendal. Jordemodereksamen den 25. September 1915, Jordemoder i Sæby i Holbæk Amt fra 1916—22, Jordemoder i Ebeltoft fra 1922—23, ansat som Distriktsjordemoder i Højslev Kirkeby siden 1923.

N. Christensen,
Sogneraadsformand.

CARL CHRESTEN PETERSEN, Dyrslæge, er født d. 21. Juli 1872 som Søn af Husejer C. Petersen og Hustru Sofie, født Henriksen. Gift 1899 med Anne Helene Brøndum. Dyrslægeeksamen 1897, nedsat sig som Dyrslæge i Højslev 1899, Medlem af den danske Dyrslægeforenings faste Voldgiftsret.

A/S Konkurrenten.

SEN-KRISTENSEN, Møllejejer, er født den 20. Januar 1899 som Søn af Hans Peter Kristensen og Hustru Andrea, født Asbæk. Gift 1920 med Emilie Henriette Petersen. Uddannet som Landmand, Ejer af Dommerby Møllegaard.

ANDREAS CHRISTENSEN TRÆRUP, Købmand, er født den 19. Februar 1869 som Søn af Gaardmand Mads Christensen Trærup og Hustru Maren, født Sørensdatter. Gift 2. Gang med Thora Vestergaard. Uddannet ved Handelen, nedsat sig som Købmand i Højslev Kirkeby, har i Aarenes Løb haft forskellige Tillidshverv, bl. a. 10 Aar som Formand for Højslev-Dommerby-Lundø Sogneraad m. m.

MAGNUS NØRGAARD, Købmand, er født den 23. December 1899 som Søn af Landmand Søren Chr. Sørensen og Hustru Petrine, født Nørgaard. — Gift 1931 med Margrethe Nielsen. Uddannet ved Handelen, nedsat sig som Købmand i Dommerby.

AAGE KIRK, Uddeler, er født d. 8. December 1904 som Søn af Karetmager Søren Kirk og Hustru Sørine, født Sørensen. Gift 1929 med Kirsten Sørensen. Uddannet ved Handelen, ansat som Bestyrer af Brugsforeningen Alfa.

CHR. CHRISTIANSEN, Entreprenør, er født den 4. Maj 1881 som Søn af Smed Kresten Kristiansen og Hustru Else, født Pedersen. Gift 1911 med Edel Jørgensen. Uddannet ved Faget, nedsat sig som Entreprenør i Højslev.

K. H.-Kristensen,
Møllejejer.

Chr. Christiansen,
Entreprenør.

LARS PETER JENSEN, Bestyrer, er født den 3. Marts 1879 som Søn af Husmand Jens Chr. Jensen og Hustru Johanne Marie J. Gift 1903 med Johanne Jacobsen. Ansat som Bestyrer af Telefoncentralen i Højslev St.

ANE GJEDDEBÆK, Bestyrerinde, er født d. 11. April 1871 som Datter af Murermester Jens Peter Pedersen og Hustru Ane Johanne, født Josephsdatter. Gift 1916 med Tømrer Christian N. Gjeddebæk. Ansat som Bestyrerinde af Telefoncentralen i Højslev Kirkeby.

Medlemmer af Højslev-Dommerby-Lundø Sogneraad er følgende: Gaardejer Niels Christensen, Formand, Gaardejer Peder Frederiksen, Gaardejer Hans Tranberg, Gaardejer Jens Jensen, Gaardejer Jens Nielsen, Karetmager S. Kirk, Banearbejder Laurids Nielsen, Teglværksarbejder Viggo Christensen og Teglværksarbejder Kristian Korsbakke.

ØRSLEVKLOSTER SOGNS tilstødende Sogne er følgende: Ørum, Højslev og Lundø.

Ørslevkloster Kirke, der er beliggende i Ørslevkloster Sogn, var fordum den fjerde og nordre Fløj af Klosteret af samme Navn. Den bestaar foruden af Apsis, Kor og Skib af et ret højt Taarn, der ligger mod Vest, samt af et Vaabenhus og et Kapel, der begge ligger mod Nord. Altertavlen og Prædikestolen, der er prægtigt udskaarne, er skænket Kirken 1736 af Oberstløjtnant Berregaards Enke, Fru Marie Lasson. Døbefonten er af Granit, og over denne hænger en smukt udskaaret Himmel, der ligeledes er skænket af ovennævnte Fru Marie Lasson. Kapellet, der som nævnt ligger paa Korets nordre Side, er indrettet som Begravelse for Familien Berregaard. Omkring 1835 styrtede Kapellets Hvælving ned, hvorved de deri staaende Marmorsarkofager blev en Del ødelagte.

Ørslev Kloster, der er beliggende i Ørslevkloster Sogn, var oprindelig et Nonnekloster og nævnes som saadan allerede 1275. Til hvilken Orden det har hørt, ved man ikke med Bestemthed, men nogle mener, det er stiftet til Ære for St. Ursula og hendes Jomfruer, andre mener, det har tilhørt Franciskaner-Ordenen. Dette Kloster havde baade sin Priorinde og Prior, der begge styrede Klosterets Interesser. — 1472 nævnes Søster Ingeborg Mogensdatter som Priorisse for Klosteret.

Ved Reformationen 1536 tilfaldt det Kronen. — 1537 gav Kong Christian den 3. Ørslev Kloster i Forlening til Henrik Rantzau. 1538 fik Mester Mogens Kaas Brev paa Klosteret, imod at han aarlig gav Kongen „40 Rinske Gylden og tjene Riget med 2 gode Karle, Heste, Glavind og Harnisk eller 2 gode Karle til Skibs, samt besørge Jomfruerne med nødvendig Underholdning“. 1542 fik Jens Rodfeld Brev paa, at han maatte indløse Ørslev Kloster fra Mogens Kaas. Omkring 1549 havde Oluf Munk, som

Udsigt fra Virksund mod Ulbjerg Klint.

var Lensmand paa Skivehus, Ørslev Kloster i Forlening. Kong Frederik den 2. pantsatte derefter 1566 Klosteret til Hans Berrekovs Enke, Fru Mette Oxe, for 8000 Jochims Daler. Derefter fik Hennike van Hagen 1568 Ørslev Kloster i Forlening. Derpaa havde Fru Anna Lykke, der var Enke efter Otto Krumpen, Klosteret i Forlening. 1584 mageskiftede Kong Frederik den 2. det til Hans Lindenow, hvis Efterkommere ejede det i en lang Tid. Siden hen har det stadig skiftet Ejere, men ingen af dets senere Ejere synes at kunne føle sig hjemme her.

Den nuværende Hovedbygning bestaar af 3 Fløje, der sammen med Kirken danner en retvinklet Gaard. — I Østfløjen, der er Hovedfløjen, findes ganske smukke Loftsmalerier, der ifølge „Danske Atlas“ er bekostet af Oberstløjtnant Berregaards Enke og Søn, Fr. Berregaard. — Under hele Sydfløjen og under de nordlige Dele af de to andre Fløje findes hvælvede Kældere, der menes at stamme fra det 18. Aarhundrede.

Tillige findes i Sognet: Afholdshotel, Brugsforeninger, Vandværker, Præstegaard, Andelsmejeri, Maskinfabrik m. m.

Skolevæsenet i Ørslevkloster Sogn bestaar af følgende Skoler: Lund Skole, Lund Forskole, Hald Skole og Hald Forskole.

Lund Telefoncentral er oprettet i November 1904 med 3 Abonnenter, og dens daværende Bestyrer var Anders Andersen. I September 1911 overtog nuværende Bestyrer, Georg Ulberg, Centralen, og da var der 14 Abonnenter. — G. Ulbergs Hustru har passet Centralen siden dens Oprettelse. Abonnementsantallet er nu 56.

GEORG MATHINUS ULBERG, Bestyrer, er født den 17. August 1855 som Søn af Landmand Marius Ulberg og Hustru Mathilde U. Gift 1909 med Mette Marie Andersen. Ansat som Bestyrer af Lund Telefoncentral.

G. M. Ulberg,
Bestyrer.

Hald Gymnastikforening er stiftet den 20. Januar 1930, idet den da blev skilt fra Idrætsforeningen. Grunden dertil maa søges deri, at Gymnasterne mente, at de blev forurettet af Fodboldspillerne, idet de mente, at disse brugte for mange Penge, saaledes at der ikke blev noget til Vedligeholdelsen af Redskaberne. — Foreningens

Gymnastikholdet Vinteren 1933.

første Formand var E. Rasmussen, og nuværende er Hans Holst. Medlemsantallet bestaar af 60 aktive og ca. 100 passive. Igenem flere Aar har M. Poulsen (Lund) og Smedem. Jens Hougaard (Hald) været Foreningens Ledere.

CHRISTIAN NIELSEN, Møllejer, er født d. 4. Febr. 1867 som Søn af Murerm. J. Chr. Nielsen og Hustru Inger, født Andersen. Gift 1892 med Mette Pedersen. Uddannet som Møllebygger, Indeh. af Hald Mølle.

Chr. Nielsen,
Møllejejer.

J. Haugaard,
Smedemester.

A. M. Andersen,
Smedemester.

Chr. N. Mejlhede,
Slagtermester.

JENS HAUGAARD, Smedemester, er født den 17. Juli 1896 som Søn af P. Haugaard og Hustru Mette, født Nielsen. Gift 1925 med Kristine Fruergaard. Uddannet ved Faget. Nedsat sig som Smedemester i Hald.

CHRISTIAN MEJLHEDE, Slagtermester, er født den 16. Marts 1884 som Søn af Slagter N. P. Nielsen Mejlhede og Hustru Kirstine, født Jensen. Gift 1910 med Jensine Offersen. Uddannet ved Faget. Nedsat sig som Slagtermester i Hald.

MARINUS FREDERIK ULBERG, Landmand, er født den 4. Juli 1911 som Søn af Centralbestyrer Georg Ulberg og Hustru Mette Marie, født Andersen. Har i en Periode været Formand for Hald Gymnastikforening.

J. P. S. J. Forsberg,
Hotelejer.

K. K. Nielsen,
Bagermester.

M. Fr. Ulberg,
Landmand.

Medlemmer af Ørslevkloster Sogneraad er følgende: Uddeler E. Andersen, Formand, Gaardejer J. Andersen, Gaardejer Johan Vroue, Murer F. Jensen, Gaardejer Martin Hansen, K. Laigaard, Gaardejer Fr. Thomsen.

TAARUP—KVOLS—NØRRE-BORRIS KOMMUNES tilstødende Sogne er følgende: Romlund, Gammelstrup, Feldingbjerg, Ørum.

Taarup Kirke, der er beliggende i Taarup Sogn paa et Højedrag, bestaar foruden det udelte Langhus af Apsis, Taarn, Vaabenhus og et Kapel. Efter Pontoppidans Oplysning i Danske Atlas skal Taarnet have haft 5 Spir, „de fire skal med Flid være nedtagne, det 5te blev 1742 af Lynild nedslaget“. Paa Altertavlen, der er meget smukt udskaaret, findes 4 adelige Vaabner, nemlig af Juulerne, Friiserne og Kaaserne samt Aarstallet 1682. Prædikestolen er ligeledes et smukt Stykke Arbejde. Døbefonten er af Granit. Under Kapellet, der forud var Begravelse for Ejerne af Taarupgaard, hviler Ligene af følgende: Tønne Juul og hans Hustru Anne Cathrine Friis, Ulrich

Parti fra Hjarbæk.

dikestolen er fra Tiden omkring 1410—70. Døbefonten, der er af Granit, bærer nogle indhuggede Figurer.

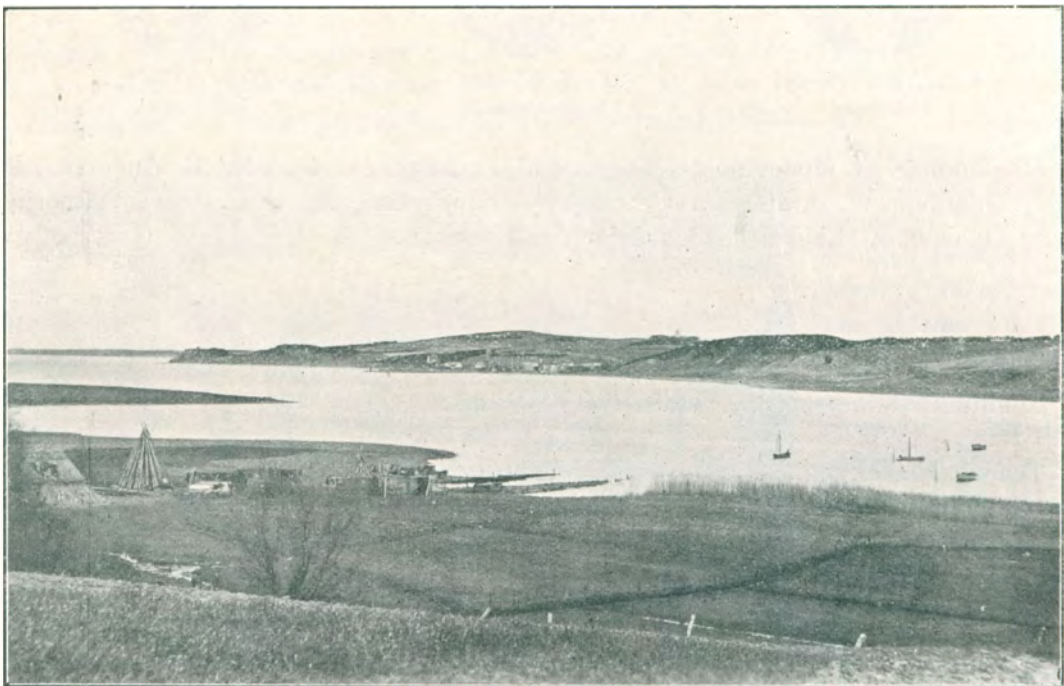
Sparkær Kirke, der er beliggende i Nørre-Borris Sogn, er opført i Aarene 1905—06 i Stedet for den ældre Nørre-Borris Kirke, der blev nedrevet 1905. Kirken bestaar af Apsis, Kor og Skib. Altertavlen, Prædikestolen og Døbefonten stammer fra den nedrevne Nørre-Borris Kirke.

Taarupgaard, der forudm var en ret stor Herregaard, bestaar nu af en Hovedbygning, der er opført i Slutningen af det 16tende Aarhundrede, samt af 2 Sidebygninger, der er opført senere.

Af Ejere kan nævnes: Den bekendte Niels Kaas, der var Kong Frederik den 2.s

Sehested, Fru Barbara Juul, Fru Helvig Krabbe. I selve Kapellet findes opsat et prægtigt Epitafium af Marmor og Sandsten over ovennævnte Tønne Juul (død 1684) og hans Hustru A. C. Friis (død 1698).

Kvols Kirke, der er beliggende i Kvols Sogn, bestaar foruden Koret og Skibet af et Taarn, der ligger mod Vest, samt af et Vaabenhuis, der er beliggende mod Nord. Altertavlen er fra Nutiden, medens Præ-

Udsigt over Hjarbæk Fjord fra Kvols.

Kansler (død 1594), G. Kaas, der var gift med Fru Ermegaard Gyldenstjerne, Iver Juul til Villestrup, gift med Ingeborg Parsberg. Deres Søn, Tønne Juul, havde derefter Gaarden, han var gift med Kansler Christian Friis Datter, nemlig Anne Cathrine Friis. Da de ingen Børn havde, testamenterede de Gaard og Gods til Oprettelse af en Stiftelse for trængende ugifte Damer, og Stiftelsen kom til at bære Navnet den „Taarupgaardske Stiftelse“. Ved kongelig Resolution 1806 blev Gaarden bortsolgt mod Substitution af en Fideikommiskapital.

Tillige findes i Kommunen følgende: Præstegaard, Brugsforeninger, Hospital, Møller, Mejerier, Vandværker, Elektricitetsværk, Jernbanestation, Maskinværksted, Hotel m. m.

Skolevæsenet i Taarup-Kvols-Nørre-Borris Kommune bestaar af følgende Skoler: Borup Skole, Kvols Skole, Sparkær Skole, Sparkær Forskole.

Kvols Hospital, der er beliggende i Kvols Sogn, er oprettet 1698 af Tønne Juuls Enke Fru Anne Cathrine Friis. Den oprindelige Bygning, der som ovennævnt er opført 1698, er igennem Tiderne gennemgaaet ret store Ombygninger, saadan at den nu træder frem i en anden Skikkelse end forhen. Hospitalet har Plads til 5 Personer.

Medlemmer af Taarup-Kvols-Nørre-Borris Sogneraad er følgende: J. C. Christensen, Formand, L. Laugesen, V. Meldgaard, N. Nielsen, V. Jensen, Chr. Thejls, J. Simonsen, R. Rasmussen, N. Chr. Jeppesen.

ØRUM SOGNS tilstødende Sogne er flg.: Ørslevkloster, Højslev, Kobberup, Feldingbjerg, Taarup.

Ørum Kirke, der er beliggende i Ørum Sogn, bestaar foruden Koret og Skibet af et Taarn, der ligger mod Vest samt af et Vaabenhus, der er beliggende mod Syd. Altertavlen og Prædikestolen er smukt udskaarede. Døbefonten er af Granit.

Sdr. Ørum Smedie.

Gaarden Strandet, der er beliggende i Ørum Sogn ved den gamle Landevej mellem Skive og Viborg, nævnes allerede 1493, da den tilhørte Palle Juel. Siden hen har den tilhørt Sehestederne, Friiserne m.fl. Den nuværende Hovedbygning er fra 1798 og bestaar foruden Hovedbygningen af 2 smaa uanseelige Sidefløje.

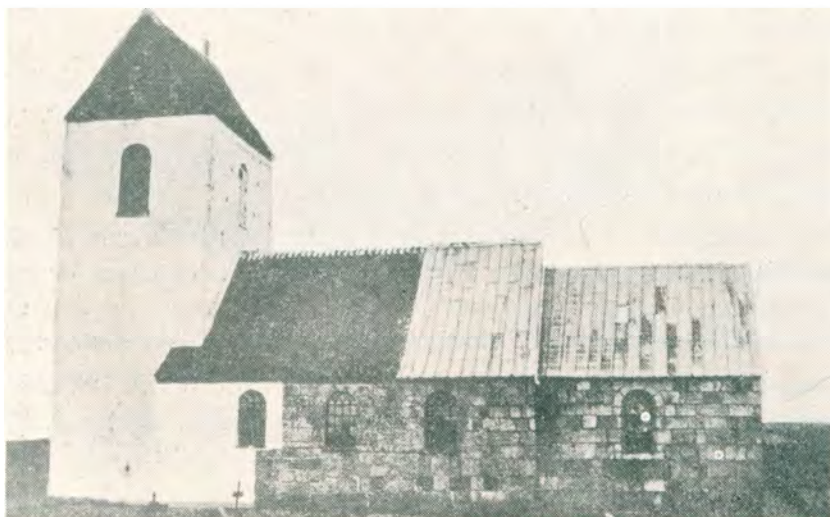
Tillige findes i Sognet: Spare- og Laanekasse, Brugsforening, Mølle, Vandværk m. m.

Skolevæsenet i Ørum Sogn bestaar kun af en Skole, nemlig Sønder-Ørum Skole.

I. Bertelsen,
Sogneraadsformand.

Medlemmer af Ørum Sogneraad er følgende: Smedemester Iver Bertelsen, Formand, Gaardejer Th. Jensen, Boelsmand Viggo Simonsen, Gaardejer Kr. Vestergaard, Gaardejer Jens P. Jensen.

Feldingbjerg Kirke.

gens Billede, hvor man saa ham stride med Dragen, men dette Billede er nu forsvunden. Kirken bestaar foruden Apsis, Kor og Skib af et Vaabehus samt af det høje Taarn, der er beliggende mod Vest, der forud blev brugt som Sømærke. Altertavlen og Prædikestolen er fra 1701. Døbefonten, der er af Granit, bærer nogle udhuggede Figurer.

Feldingbjerg Kirke, der er beliggende i Feldingbjerg Sogn, bestaar foruden Koret og Skibet af et Taarn, der ligger mod Vest, samt af et Vaabehus, der er beliggende mod Nord. Altertavlen og Prædikestolen er ganske almindelige. Døbefonten er af Granit.

Gammelstrup Kirke, der er beliggende i Gammelstrup Sogn, bestaar foruden Koret og Skibet af et lille Vaabehus, der ligger mod Nord. Altertavlen er fra Nutiden. Prædikestolen er fra omkring 1607—08. Døbefonten er af Granit. Under Koret har forud været Begravelse.

J. Larsen,
Etatsraad.

Tillige findes i Kommunen: Præstegaard, Apotek, Afholdshjem, Kro, Brugsforeninger, Teglværker, Vandmøller, Møller, Elektricitetværk, Cementstøberi, Mejeri, Jernbanestation m. m.

Skolevæsenet i Kopperup-Feldingbjerg-Gammelstrup Kommune bestaar af følgende Skoler: Søby Skole, Tastum Skole, Røgind Skole, Troelstrup Skole, Gammelstrup Skole.

A/S Søvang. Hvor Søvangs udgrøftede Arealer nu breder sig grønne og frodige, var for Aartusinder siden Limfjordens inderste Fjordarm, hvis Bund var udstrakte Østersbanker, fulde af

de herligste store Østers, hvis Skaller endnu ved Gravning findes i tykke Lag.

Ved Landets Hævning blev denne Fjordarm afskaaret fra Forbindelsen med Fjorden, og deraf opstod den flade Indsø „Tastum Sø“.

Efter Landetabet ved Krigen i 1864 salte Dalgas Ord: „Hvad udad tabes skal indad vindes“ bl. a. Fart i flere store Udtørningsforetagender, og saaledes opstod ogsaa Tanken om at udtørre „Tastum Sø“.

„Tastum Sø“, som ejedes af de omboende Lodsejere, var beliggende ved Viborg—Skive Landevej, 5 km fra Skive, 33 km fra Viborg, med Højslev Station ved sin nordlige Ende.

Søen havde Afløb til Skive Fjord og gav kun ringe Indtægt ved lidt Fiskeri; om Vinteren stangedes der Aal fra Isen. Søen laa i 1868 i en temmelig gold, øde og træløs Egn omgivet af store Lyngheder og bratte Skrænter, mod Sydvest af et Areal med Flyvesand. Den havde med sit graaplumrede Vand, uden væsentlig Vegetation paa Bredderne, et trist Udseende.

Aaret 1867—68 erhvervede Kaptain Jagd fra Egebæksande og Kaptain Nimb af

{ Indkørsel til Søvang.

Avlsbygningerne paa Søvang.

Parti fra Søvang.

København, hver for sig, hos en Del af Lodsejerne disses Rettigheder til Søen. I April 1868 overdrog de begge igen disse Rettigheder til Overauditor Skrike, dog for Kaptajn Nimbs Vedkommende med Forbehold af Tilbagekøb af saavel sine som Kaptajn Jagds Rettigheder inden 1. Maj 1869 for et nærmere fastsat Beløb.

Ved Landvæsenskommissions-Kendelse af 29. August 1868 blev Retten til Søens Udtørring meddelt Kaptajn Nimb, der derefter af Overauditor Skrike tilbagekøbte de af Lodsejerne erhvervede Rettigheder.

I Efteraaret 1868 afsluttede forhenværende Digeinspektør i Sønderjylland, Kammerraad Grove sammen med Entreprenør Jørgen Larsen af København Kontrakt med Kaptajn Nimb om at sænke Søens Vandspejl 7 Fod ved Gravning af en Kanal til Skive Fjord, 8 Fod 2" under Søens Overflade, med Rørledninger under Jernbanen og Landkanaler omkring hele Arealet; herfor skulde de have 550 Tdr. Land af det herved tørlagte Areal.

Arbejdet paabegyndtes i Januar 1869 og udførtes af Entreprenør Jørgen Larsen, under stedlig Ledelse af Sønnen, den senere Etatsraad Jørgen Larsen, Gaardbogaard, og skred saa godt frem, at det var fuldført til Foraaret 1870. Derefter blev der anskaffet en 40 Hestes Dampmaskine som Drivkraft for 2 18" Centrifugalpumper, der i 1870—72 udpumpede Vandet, samtidig blev Kanal- og Grøftegravningen samt Besaaing med Græsfrø udført.

I Løbet af 1870—72 købte Entreprenør Jørgen Larsen de andre Parthavere ud, saaledes at han i 1872 stod som Enejer. Ligeledes havde han købt den tilstødende Søby Møllegaard med tilliggende 230 Td. Land og Søby Vandmølle. Det viste sig nemlig uheldigt, at man ikke raadede over Reguleringen af Vandet fra Møllen, der kunde slippes ud paa meget generende Tidspunkter og derved overfylde Landkanalerne og foraarsage Brud paa Digerne.

Parti fra Søvang.

Ved en den 23. August 1872 dateret Indbydelse opfordrede Entreprenør Jørgen Larsen, der som det fremgaar af foranstaaende Beskrivelse af Udtørringen, var Ene-ejer af den udtørrede Sø, til Tegning af Aktier i et Selskab, der skulde overtage og drive Ejendommene, bestaaende af den tørlagte Sø, Søby Møllegaard og Vandmølle, samt forskellige under Arbejde værende Bygninger med Vindmølle, Besætning, Avl og Redskaber.

Det Areal, der skulde overdrages det nydannede Aktieselskab, udgjorde 1592 Td. Land. Ved Tørlæggelsen af Søen var fremkommet 1000 Td. Land Dyndjord med et Dyndlag af indtil 8 Alen, hvilket Dynd efter Professor Stein foretagne Analyser maatte antages at være af udmærket Beskaffenhed.

Den 18. September 1872 stiftedes A/S „Søvang“ med en Kapital af 1.100.000 Kr., hvoraf 400.000 Kr. tilvejebragtes ved Prioritetslaan og 700.000 Kr. ved Aktier, og den 24. September 1872 konstituerede Bestyrelsen sig med Borgmester Gammeltoft som Formand, Tømrermester Kayser som Viceformand, samt d’Hr. Direktør Wolfhagen, Grosserer Jørgen Jensen, Jacob Færch og Overretsprokurator Jacobsen.

Ved Dannelsen af Aktieselskabet var Størstedelen af Arealerne tilsaaet og lagt ud til Græs, der gav en meget kraftig Vegetation, men tilbage var endnu store Arbejder at udføre, navnlig vedrørende Udgrøftning, Kanal- og Vejanlæg, hvilket allerede faa Aar efter Selskabets Start nødvendiggjorde en Forøgelse af Prioritetsgælden paa 150,000 Kr.

Der gik flere Aar, inden Arealerne blev saaledes, at de kunde befærdes, Høet maatte bæres ind til Vejene, og kun Stude blev anvendt som Trækkekraft, senere gik man ogsaa over til Anvendelse af Heste, der blev udstyrede med Dyndsko. Efterhaanden som Arealerne blev mere udtørrede, gik man over til Afgræsning af disse, der var saaledes Aar, der blev modtaget 14—1500 Græskreaturer samt en Del Faar.

Pumpestationen, der er Hjertet i Bedriften, var først anlagt i den nordre Ende af Arealet, men blev i 1880 flyttet ud i østre Side af det udtørrede Areal, og bestod da af en Dampmaskine med tilkoblet hollandsk Vandsnegl paa 4 Fod i Diameter, og en stor hollandsk Vindmølle, der trak 2 mindre Vandsnegle.

Da Selskabet i de forløbne Aar havde arbejdet under meget trange Kaar, forblev dette Anlæg uændret til 1906, hvorefter det blev moderniseret. Der blev nedlagt ny Kedel for overhedet Damp, og større Cylindre paa Dampmaskinen, saa at den ogsaa kunde trække en af de mindre Snegle samtidig, hvorefter den brøstholdne Vindmølle blev nedbrudt. Dette Anlæg var i Brug til 1911, hvorefter Dampmaskinen blev sat ud som Reserve, og en 60 H. K. Oliemotor blev indlagt. I 1914 blev der anlagt en mindre

Græsgang paa Søvang.

Hjælpestation i den sydlige Ende af Arealet, hvor der yderligere var blevet tørlagt ca. 100 Td. Land. Samtidig blev der ved Pumpestationen installeret elektrisk Anlæg til Drivkraft af Gaardens Maskiner.

Efter at disse Forbedringer ved Afvandingen var foretaget, lykkedes det efterhaanden at sænke Vandspejlet ca. 1 Fod, hvorved det blev muligt derefter at dræne store Dele af Arealerne. I 1927 blev Dampmaskinen ombyttet med en 40 H. K. Dieselmotor.

Driftsplanen for Ejendommen har det igennem de mange Aar ofte været nødvendig at omlægge, dog har Korn- og Frøavl været et fast Led i Driften. Derimod er der sket store Forandringer med Hensyn til Græssalget fra de udstrakte Græsarealer, der, indtil Hedeselskabets Arbejde med Afvanding, Aaregulering og Mergeltransport tog Fart og satte Frugt i Form af større Afgrøder, blev solgt ved aarlige tilbagevendende Auktioner, nu fuldstændig er ophørte. Disse Afgrøder maa nu bjerges til Hø og senere sælges. Græssalget var i mange Aar af stor Betydning for den omliggende Egns Opkomst, ja selv helt nede fra de magre Kolonier (saakaldte Tyskebyer), der ligger flere Mil borte, hentedes Hø fra Søvang.

Indtil 1894 blev Ejendommen drevet kvægløs, derefter blev der paa Annexgaard den Søndergaard, som blev opført i den sydlige Ende af Arealet i Aarene 1889—94, indsat 100 Stk. jyske Køer, men efter at der i 1907 blev importeret 100 Stk. Jerseykvæg og indsat i en nyopført Stald paa Søvang, blev den jyske Besætning afhændet i 1911-12. I 1916 solgtes Søby Møllegaard med et Tilliggende af 257 Td. Land. Af Søens Arealer er der i Aarenes Løb afhændet ca. 380 Td. Land beliggende i Yderkanterne af Arealet. Det nuværende Søvang har et Jordtilliggende paa ca. 920 Td. Land omkredset og gemmenskaaret af Kanaler af 30 km Længde og Grøfter paa ca. 75 km.

A. Bang,
Formand,

Besætningen bestaar af 235 Stkr. tuberkulosefri Jerseykvæg, 77 Heste, Plage og Føl, 135 Svin og 45 Moderfaar. Gaarden drives med 15 Spand Heste, 3 Traktorer og dertil hørende Maskiner og Redskaber.

Inden den nuværende Ledelse nævnes, bør afdøde Etatsraad Jørgen Larsen, Gaardbogaard, mindes, som den, der med stor Interesse og Indsigt har været med igennem alle Aarene lige fra selve Udtørringens Paabegyndelse til hans Død 1933.

I. M. Christensen,
Direktør.

Nuværende Bestyrelse er: Overretssagfører Axel Bang fra 1888 og Formand fra 1894 til Dato, Kontorchef Trap fra 1896, Godsejer Petersen fra 1916, Overretssagfører Erik Salomon fra 1916. Som Inspektør er ansat M. Christensen fra 1905, og udnævnt som Direktør 1933. Som Bogholder er ansat Prokurist A. Ribers, der har været ved Selskabet siden 1917.

AXEL BANG, Overretssagfører, K², D. M., N.O.N.3., er født d. 14. Juni 1857 i København som Søn af Buntmager A. C. Bang og Hustru, født Petersen. Gift med Ingeborg Grauer. Student 1875, cand. jur 1880, juridisk Manuduktør 1880—85, Overretssagfører 1883, offentlige Sager fra 1909, Næstformand i Den danske Sagførerforenings Hovedbestyrelse til Foreningen ophævedes 1919, Næstformand for Sagførerraadet til 1924, Formand for Landsforeningen af større Sparekasser i Danmark, Medstifter af Grundejernes Hypotekforening, Direktør til 1918, Formand i Bestyrelsen for Akts. „Søvang“ m. m.

INGVARD MARINUS CHRISTENSEN, Direktør, er født den 14. Juni 1878 som Søn af Kroejer Niels Christensen og Hustru Kristiane, født Thomsen-Roed. Gift 1905 med Thyra Margrethe Hansen. Uddannet ved Landvæsenet, ansat som Inspektør ved Akts. „Søvang“ fra 1905-33, udnævnt som Direktør for samme 1933.

Skalmstrup Mølle, der er ældgamel, nævnes allerede 1660 som en Bondegaard, der tilhørte Iver Kaas.

Omkring 1660—61 overdrog bemeldte Iver Kaas Møllegaarden til sin

Parti fra Skalmstrup Mølle.

Parti fra Skalmstrup Mølle.

Datter Ingeborg, der var gift med Mikkjel Jensen Ravn. — Senere har den hørt under Staarupgaard, nemlig som Forpagtergaard. I 1870 ejedes den af en Ole Møller, der solgte den til Chr. Østergaard. Under sidstnævnte brændte Møllen, men han lod den opføre paany. Samtidig blev ligeledes et nyt Stuehus opført, og dette er trods Alderen paa Højde med vor Tid.

Omkring 1878 solgte Østergaard Gaarden til P. Jakobsen, der solgte en Mark fra Gaarden paa ca. 18 Tdr. Land, dette Stykke blev senere bebygget.

I Slutningen af Firserne blev Gaarden solgt til Hedeselskabet, som her lod oprette en Planteskole og lod Stuehuset restaurere. I 1892 lod Hedeselskabet en ny Avlsgaard opføre. Gaarden blev tillige benyttet som Skovriderbolig. I 1925 blev Vandmøllen forpagtet ud til Gregers Gregersen, der i 1928 købte Gaarden. Gregersen overdrog dog i 1931 Gaarden til sin Svigersøn, P. Rasmussen, og beholdt selv Vandmøllen.

GREGERS GREGERSEN, Møllejer, er født den 18. Januar 1866 som Søn af Gaardmand Chresten Gregersen og Hustru Kirsten Marie, født Kristensen. — Gift 1893 med Mathilde Margrethe Boysen. Uddannet som Landmand, Indehaver af Skalmstrup Mølle.

G. Gregersen,
Møllejer.

Stoholm Apotek, der er beliggende i Fellingbjerg Sogn, er oprettet d. 12. Oktober 1914 ved kgl. Resolution. Den første Bevilling blev udstedt den 19. December 1914 til Apoteker A. Tønnesen, der aabnede Apoteket for Publikum den 27. November 1915 i en af ham opført Ejendom. — Apoteker Tønnesen var Indehaver af Apoteket til han i 1922 blev Apoteker

C. Bardram,
Apoteker.

Stoholm Apotek.

i Taastrup, derefter var Apoteker Alexis Kircheimer Indehaver til han i 1931 overtog Struer Apotek. Den nuværende Indehaver, C. Bardram, overtog Apoteket den 1. September 1931.

Apoteket har Haandkøbsudsalg ved Højslev St., Sparkjær St. i Knudby og Kjeldberg og har tillige Leverancen til den distribuerende Læge ved Højslev St.

CHARLES BARDRAM, Apoteker, er født den 19. Juni 1876 i Vejle som Søn af Købmand N. P. Pedersen og Hustru Antoinette Sofie, født Bardram. Gift 1914 med cand. pharm. Astrid Kristensen, Datter af Forfatter Evald Tang Christensen. Discipel paa Hobro Apotek fra September 1892 til Medhjælpereksamen 1896, derefter Medhjælper paa Nibe Apotek til 1903, Kandidateksamen 1904, derefter konditioneret dels paa Apotekerne i København og Provinsen, var i en Aarrække Medlem af Bestyrelsen for Dansk Farmaceut Hjørings-Horsens-Vejle Kreds dels som Formand og Næstformand, og i Bestyrelsen for Farmaceutisk Rejseforening. —

Stoholm og Omegns Brugsforening er oprettet den 26. Maj 1897. Medlemsantallet er ca. 200. Omsætningen er paa ca. 160,000 Kroner aarligt. — Bestyrelsen bestaar af følgende: Gaardejer N. M. Nielsen (Gammelstrup), Formand og

Stoholm Apotek set fra Haven.

Stoholm og Omegns Brugsforening.

22. Maj 1896 som Søn af Boelsmand Iver Jens Christiansen og Hustru Maren, født Nielsen. Gift 1926 med Jenny Sinding. Ansat som Uddeler ved Stoholm og Omegns Brugsforening siden d. 15. Oktober 1926.

Regnskabsfører siden 1921, Gaardejer Chr. Kjærgaard (Lundgaard), Gaardejer A. Jensen Vad (Smollerup), Gaardejer N. P. Østergaard (Feldingbjerg), Gaardejer N. O. Nielsen (Troelstrup) Marinus Christiansen (Iglso), Arbejdsmand Chr. Rasmussen (Stoholm). — Foreningens Uddeler er Iver Christiansen.

IVER CHRISTIANSEN, Uddeler, er født d.

I. Christiansen,
Uddeler.

Pipers Teglværk, der er beliggende i Gamlestrup Sogn ved Lundgaard, 2 km Øst for Stoholm St., er anlagt 1915 af Teglværksejer C. Piper, Viborg, der fremdeles er Ejer af Teglværket. Der produceres røde Maskinsten, haandstrøgne Sten, Hvælvingssten og Tagsten af meget god Kvalitet. Produktionen er ca. 1½ Mill. Sten aarlig.

Værkets Bestyrer er Carl Madsen.

CARL MADSEN, Bestyrer, er født den 4. November 1876 som Søn af Otto Madsen og Hustru Oline Kristine,

født Nielsen. Gift 1901 med Mathilde Andersen. Uddannet ved forskellige Teglværker, ansat som Bestyrer af Pipers Teglværk siden 1. April 1923.

C. Madsen,
Teglværksbestyrer.

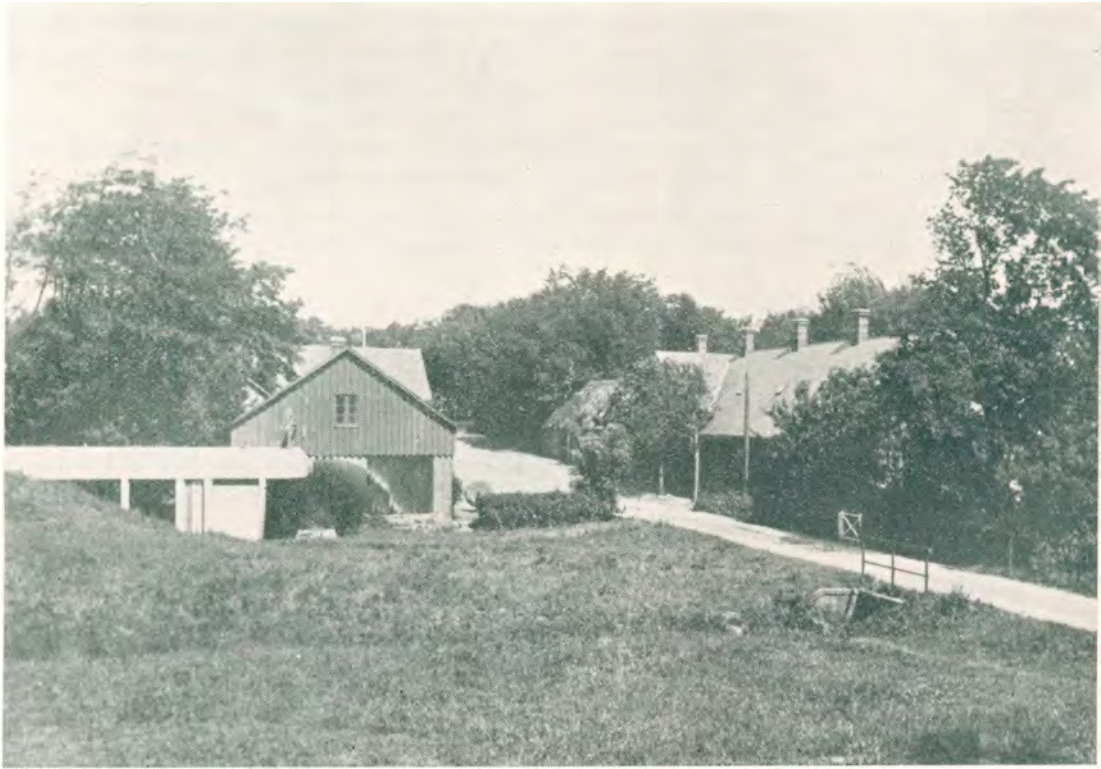
Lundgaard Teglværk pr. Stoholm er anlagt i Aaret 1919. Teglværket ejes af Fru K. Sørensen, Højslev Teglværker. — Produktionen ligger paa omkring 2,000,000 Stkr. Mursten, Tagsten og Drænrør. Værkets Bestyrer er Theill Sørensen.

THEILL SØRENSEN, Bestyrer, er født d. 12. September 1907 som Søn af Fabrikant Chr. Sørensen og Hustru Louise Kathrine, født Hansen. Gift 1933 med Karen Margrethe Vogelius Ansat som Bestyrer af Lundgaard Teglværk.

ALFRED PETER STÆHR, Stationsforstander, er født den 13. December 1879 som Søn af R. P. H. Stæhr og Hustru B. K., født Rasmussen. Gift 1910 med Margrethe Rasmine Pico. Ansat som Stationsforstander i Stoholm.

NIELS MARTINUS HANSEN, Missionær, er født den 8. Maj 1887 som Søn af Gaardejer Jens Peter Hansen og Hustru Karoline Marie, født Sørensen. Gift 1924 med Ane Marie Haldrup. Uddannet paa Folkehøjskolen i Rønde, Missionær i Stoholm.

JOHAN BITTMANN, Læge, er født den 5. Marts 1899 som Søn af Missionær i Indien Johan Bittmann og Hustru Helene, født Sodermann. Gift med Augusta Holeuffer. Student 1917 fra Østersøgades Gymnasium, Kandidat 1924, praktiserende Læge i Nibe, nedsat sig som praktiserende Læge i Stoholm, er tillige Jernbanelæge.

Skalmstrup Mølle.

JOH. WAALER, Dyrlæge, er født d. 4. Maj 1888 i Stavanger som Søn af Oberstløjtnant T. Waaler og Hustru Karen Signe Margrethe, født Helliesen. Gift 1. Gang med Ellen Trap (død 1919), 2. Gang med Olga Maria Madum. Studentereksamen 1906 fra Stavanger, Dyrlægeeksamen 1911, nedsat sig som praktiserende Dyrlæge i Stoholm.

KRISTIAN L. FOLDAGER, Teglværksejer, er født den 16. Marts 1883 som Søn af Teglværksejer Mads Chr. L. Foldager og Hustru Christine, født Bach. Gift 1910 med Marie Christensen. Indehaver af Stoholm Teglværk.

HOLGER PEDERSEN, Kroejer, er født den 8. Januar 1906 som Søn af Landmand Anders Jensen Pedersen og Hustru Kristine, født Rasmussen. Gift 1931 med Elna Sørensen. — Indehaver af Stoholm Gæstgivergaard.

CHR. NIELSEN, Mølleeejer, er født d. 23. December 1873 som Søn af Jens Erik Nielsen og Hustru Dorthea Marie, født Sørensen. Gift 1899 med Kirsten Madsen. Indehaver af Stoholm Mølle, Formand for Kobberup-Feldingbjerg-Gammelstrup Sogneraad.

N. M. Hansen,
Missionær.

Joh. Waaler,
Dyrlæge.

P. K. Kristensen,
Bagermester.

C. G. Andersen,
Bestyrer.

PETER KRISTIAN KRISTENSEN, Bagermester, er født den 9. November 1886 som Søn af Bagermester Niels Peter Kristensen og Hustru Else Marie, født Pedersen. Gift 1919 med Nicoline Kristine Petersen. Uddannet ved Faget, nedsat sig som Bagermester i Stoholm.

SØREN JENSEN BØVLING, Tømrermester, er født den 15. Oktober 1880 som Søn af Landmand Niels Bøvling og Hustru Karen, født Sørensen. Gift 1907 med Kirsten Jensen. Nedsat sig som Tømrermester i Stoholm, Formand for Stoholm Borger- og Haandværkerforening m. m.

LAUST STAUNSBJERG, Uddeler, er født d. 21. Maj 1879 som Søn af Landpost Jacob Staunbjerg og Hustru Mette Marie, født Nielsen. Gift 1922 med Anna Jensen. Ansat som Uddeler ved Stoholm Lokalforening.

CHRISTIAN GEORG ANDERSEN, Bestyrer, er født den 7. Juni 1892. Gift 1919 med Mette Marie Bøvling. Uddannet ved Faget, ansat som Bestyrer af Stoholm Elektricitetsværk.

PETER BRØNDUM CHRISTENSEN, Bestyrer, er født den 16. August 1897 som Søn af Niels B. Christensen og Hustru Boline, født Markussen. Gift 1927 med Marie Østergaard. Uddannet ved Faget, ansat som Bestyrer af Korsvang Mejeri.

VIGGO ROHDE PETERSEN, Bestyrer, er født den 25. December 1900 som Søn af Gartner Jens Petersen og Hustru Kirstine, født Thomsen. Gift 1927 med Dagny Andersen. Uddannet ved Faget, ansat som Bestyrer af Stoholm Andelsmejeri.

Medlemmer af Kobberup-Feldingbjerg-Gammelstrup Sogneraad er følgende: Møller Chr. Nielsen, Formand, Karetmager P. K. Bach, Gaardejer Anton Christensen, Landpostbud J. Finderup, Husmand H. Svoldgaard, Arbejdsmand Jens Madsen, Julius Mikelsen, Gaardejer M. Pringsgaard og Gaardejer N. L. Sørensen.

DAUGBJERG-MØNSTED-SMOLLERUP KOMMUNES tilstødende Sogne er følgende: Vrove, Resen, Frederiks, Finderup, Gammelstrup, Nørre-Borris, Ravnstrup, Feldingbjerg og Fly.

Kalkgruber ved Mønsted.

Daugbjerg Kirke, der er beliggende i Daugbjerg Sogn, bestaar foruden Koret og Skibet af et Taarn, der ligger mod Vest, samt af et Vaabehus, der er beliggende mod Nord. Altertavlen og Prædikestolen er ganske almindelige. Døbefonten er af Granit.

Mønsted Kirke, der er beliggende i Mønsted Sogn, bestaar foruden Koret og Skibet af et Taarn, der ligger mod Vest, samt af et Vaabehus, der er beliggende mod Syd. Altertavlen er fra omkring det 17. Aarhundrede. Prædikestolen er ganske almindelig. Døbefonten er af Granit.

Smollerup Kirke, der er beliggende i Smollerup Sogn, bestaar foruden Koret og Skibet af et Taarn, der ligger mod Vest, samt af et Vaabehus, der ligger mod Syd. Altertavlen og Prædikestolen er i Renæssancestil. Døbefonten er af Granit.

I Kommunen findes tillige: Præstegaard, A/S De jyske Kalkværker, Brugsforeninger, Kro, Vandværker, Møller, Elektricitetsværk, Mejerier, Fattiggaard m. m.

Skolevæsenet i Daugbjerg-Mønsted-Smollerup Kommune bestaar af følgende Skoler: Daugbjerg Skole, Knudsgaarde Skole, Mønsted Skole, Rosgaarde Skole, Laanum Skole.

Mønsted, den fra Middelalderen saa kendte By, er ligesom Daugbjerg en gammel Kalkbrænderby, hvis Kalk altid har været berømt. Det forlyder endog, at der er benyttet Mønsted Kalk til Ribe Domkirke og Gottorp Slot. Gruberne ved ovennævnte Byer er nogle af de største og betydeligste her i Landet. Her forekommer Blegekridt i mægtige Lag, og her er fra ældgammel Tid af Egnens Folk brudt Kalk i underjordiske Gange dybt ind under „Bjergenes“ Ryg. — Nu om Stunder benytter man mere Brydning i store og aabne Grave. Men overalt har den ejendommelige Industri, som gennem lange Tider har været udfoldet her, sat sit Præg paa Landskabet.

Gamle og nye Kalkgrave i Slugten ved Daugbjerg.

Selve Kalkværket er nok et Besøg værd; alene at se Arbejdet i de underjordiske Gange er overordentligt lærerigt og interessant. Værket, der nu drives i fuldt moderne Stil, ejes af Aktieselskabet De jydsk Kalkværker, der overtog det ca. 1890, efter at et Interessentselskab havde drevet det en halv Snes Aar.

Medlemmer af Daugbjerg-Mønsted-Smollerup Sogneraad er følgende: Købmand Vestergaard Jeppesen, Formand, Gaardejer Visti Hansen, Husmand M. C. Johannesen, Tømrer Andreas Koustrup, Husmand Jens Kr. Hansen, Gaardejer Jakob Rosborg, Husmand Kr. Bøvling, Gaardejer Fr. Jensen og Tømrer Kresten Kristensen.

VRIDSTED-FLY KOMMUNES tilstødende Sogne er følgende: Vrove, Resen, Smollerup, Feldingbjerg, Kobberup og Dommerby.

Vridsted Kirke, der er beliggende i Vridsted Sogn, skal efter Sigende have heddet Skt. Ebbes. Kirken bestaar foruden Koret og Skibet af et Taarn, der ligger mod Vest, samt af et Vaabenhus, der er beliggende mod Syd. Kirken har forud haft to Udbygninger, en mod Nord og en mod Syd, men disse er forlængst nedbrudte. Altertavlen er fra Nutiden. Prædikestolen er ganske almindelig. Døbefonten er af Granit.

Fly Kirke, der er beliggende i Fly Sogn, bestaar foruden Kor, Skib og Taarn af en Tilbygning, der ligger mod Syd, samt af et lille Vaabenhus, der ligger mod Syd. Altertavlen og Prædikestolen er smukt udskaarne. Døbefonten er af Granit. I Taarnrummet var forud Begravelse for Assessor Friis' Familie.

Iglsø Kirke, der er beliggende i Fly Sogn, er opført i 1895 som en Korskirke. Kirken er Anneks til Fly Kirke.

I Kommunen findes tillige: Præstegaard, Brugsforeninger, Spare- og Laanekasse, Mejeri, Vandværker, Møller, Kro m. m.

Skolevæsenet i Vridsted-Fly Kommune bestaar af følgende Skoler: Vridsted Skole, Fly Skole og Iglsø Skole.

Medlemmer af Vridsted-Fly Sogneraad er følgende: Gaardejer Ole Daugbjerg, Formand, Husmand S. Vistisen, Gaardejer J. Sørensen, Forpagter Jens Pedersen, Uddeler Marius Laursen, Gaardejer Ths. Tinggaard og Gaardejer Thorv. Kjær.

VROVE-RESEN KOMMUNES tilstødende Sogne er følgende: Vridsted, Fly, Smollerup og Daugbjerg.

Vrove Kirke, der er beliggende i Vrove Sogn, bestaar foruden Apsis, Kor og Skib af et Taarn, der ligger mod Vest, og af et Vaabenhus, der er beliggende mod Nord. Fordum har Kirken haft en Tilbygning mod Syd. Altertavlen, der er smukt udskaaret, bærer et Maleri. Prædikestolen er fra 1609, med er stafferet 1710. Stolestaderne og Panelet m. m. er fra 1703—05. Døbefonten er af Granit.

Resen Kirke, der er beliggende i Resen Sogn, bestaar foruden Koret og Skibet af et Taarn, der ligger mod Vest. Inventaret er ganske almindelig.

Tillige findes i Kommunen:

Præstegaard, Brugsforeninger, Vandværker, Fattiggård, Elektricitetsværk, Mejeri, Møller, Kro m. m.

Sjørup Kro.

Skolevæsenet i Vrove-Resen Kommune bestaar af følgende Skoler: Vrove Skole, Vester-Børsting Skole, Sjørup Skole, Resen Skole, Resen Privatskole og Høgild Skole.

K. N. M. Therkelsen,
Fiskeriejer.

P. Laursen,
Kroejer.

L. Laursen,
Frue.

Parti fra Høgild Fiskeri.

Høgild Fiskeri, der er beliggende i Resen Sogn, er anlagt omkring 1908—10. Omkring 1914 og indtil 1924 var Fiskeriet sat ud af Drift. - I 1924 overtog nuværende Ejer, N. Therkelsen, Fiskeriet i Forpagtning, og i 1931 købte Therkelsen det. - Fiskeriets aarlige Produktion er ca. 7000 kg.

K. N. M. THERKELSEN, Fiskeriejer, er født den 7. Maj 1899 som Søn

af Gaardejer Anton Therkelsen og Hustru Kirsten, født Olsen. Gift 1931 med Dagmar Henriette Andersen. Uddannet som Fiskemester paa Stampens Fiskeri i Brande fra 1920-21, Indehaver af Høgild Fiskeri.

PEDER LAURSEN, Kroejer, er født den 15. November 1888 i Sir pr. Holstebro som Søn af Gaardejer Peder Laursen og Hustru Sine, født Pedersen. Gift 1918 med Larsine L. Uddannet som Landmand. Indehaver af Sjørup Kro.

Medlemmer af Vrove-Resen Sogneraad er følgende: Gaardejer Peder Iglso, Formand, Gaardejer J. Klausen, Gaardejer P. Ravnholt, Gaardejer Vilhelm Kristensen, David Meldgaard, Husmand Ejner Sigaard, Boelsmand Kristian Kristensen.

HINDBORG HERRED

HINDBORG HERRED omgives af Nørre, Harre og Rødding Herreder og grænser iøvrigt til Ringkøbing Amt.

Herredets samlede Areal udgør 11025 ha, og Indbyggerantallet er ca. 5,900.

I Herredet findes følgende Sogne: Skive Landsogn-Resen, Hem-Hindborg-Dølby, Oddense-Otting, Brøndum-Hvidbjerg og Volling.

SKIVE LANDSOGN-RESEN KOMMUNE omgives af følgende Sogne: Dølby, Hem, Fly, Dommerby og Lyby.

Resen Kirke, der er beliggende i Resen Sogn, bestaar foruden af Langskibet, der gaar ud i et med Koret, af Skib og et Taarn, der ligger mod Vest, samt et Vaabenhushus, der ligger mod Syd. Omkring 1590erne lod Fru Magdalena Banner Kirken helt ombygge, saadan at den traadte frem i en hel ny Skikkelse. Altertavlen og Prædikestolen er fra omkring Midten af det 18. Aarhundrede. Døbefonten er af Granit og stammer ligeledes fra Midten af det 18. Aarhundrede.

Skivehus, der er beliggende i Skive Landsogn tæt ved Skive Aa, var i fordums Dage et kongeligt Slot, der hørte under Kronen. Gaarden har ligesom andre gamle Slotte været omgivet af Volde og Grave samt stærkt befæstet. Bl. a. vides det, at baade Kong Christoffer af Bayern og Kong Hans har boet her, naar de gæstede disse Egne. — Og her var det ligeledes, at Kong Christoffer af Bayern gav Skive By sine Købstads Privilegier.

1661 blev Skivehus med mere Gods af Kong Frederik den 3. overdraget til Rigets Admiral Hr. Ove Gjeddes Arvinger i Stedet for deres Arvegods i Skaane. Sønnen, Kancelliraad Christian Gjedde, solgte siden Skivehus til Oberst Verner Parsberg til Eskær, der var gift med Fru Christiane Rantzau. Efter Verner Parsbergs Død købte hans Hustru, Fru Chr. Barb. Rantzau, Skivehus tillige med Astrup og Eskær af Sønnen, Ritmester Joh. Parsberg. Og da hun siden hen giftede sig med Gehejmeraad Claus Reventlow fulgte disse Gaarde med i Giftermaalet. Claus Reventlow solgte dog

siden Skivehus for 12000 Rdlr. til Kammerherre og Amtmand Baron Werner Rosenkrantz til Villestrup og Krabbesholm. Siden den Tid har Gaarden ved Salg og Køb tit skiftet Ejere.

Hvorledes det gamle Slot i fordums Tid har set ud, vides ikke med Sikkerhed. Den nuværende Hovedbygning er opført omkring Aar 1900, men Sidefløjen og den sydlige Fløj er gamle Bindingsværksbygninger, hvor tykke Kampestensmure i Kælderen fortæller om Aarhundredes Bestaaen.

Slottet tjente forud som Bolig for Lensmændene over Skivehus Len, og af disse skal vi her nævne følgende: Hr. Ludvig Albertsøn 1328, Jacob Nielsøn 1375, Johan Skarpenberg 1406, Niels Eriksøn 1439, Oluf Lunge 1442, Thomas Iverssøn 1515, Hr. Niels Høg, Hr. Stygge Krumpen 1531, Jeppe Friis, Henrik Rantzau 1583, Oluf Munk 1539—49, Iver Krabbe til Øslevgaard 1549—60, Jacob Skeel 1562, Gregers Holgersen Ulfstand 1577, Henrik Below til Spøttrup 1584, Erik Lykke til Eskær 1592, Jørgen Friis 1596, Jacob Høg til Trudsholm 1597—1602, Mogens Sehested til Holmgaard 1633, Ebbe Ulfeld til Urup 1648—52, Erik Krag til Bramminge 1655, Mogens Arnfeld 1660.

Tillige findes i Kommunen følgende: Brugsforeninger, Højskole, Sanatorium (om disse se under Skive By), Elektricitetsværk, Møller m. m.

Skolevæsenet i Skive Landsogn-Resen Kommune bestaar af følgende Skoler: Egeris Skole, Lund Skole og Skivehus Skole.

Medlemmer af Skive Landsogn-Resen Sogneraad er følgende: Gaardejer E. Haaugaard, Formand, Gaardejer Salkrist Nielsen, Brødkusk Jørgen Jørgensen, Bestyrer Otto Nielsen, Gaardejer Peder Goul, Gaardejer Kr. Dirken, Gaardejer Severin Jeppesen.

HEM-HINDBORG-DØLBY KOMMUNES tilstødende Sogne er følgende: Brøndum, Hvidbjerg, Skive Landsogn, Oddense, Lyby, Resen, Otting.

Hem Kirke, der er beliggende i Hem Sogn, bestaar foruden Koret og Skibet af det prægtige Taarn, der ligger mod Vest, samt Vaabehuset, der ligger mod Syd. Prædikestolen og Altertavlen er ganske almindelige. Døbefonten er af Granit. Taarnrummet, som forud blev benyttet som Begravelse for de forskellige Præster, der var ansat ved Kirken, blev omkring Midten af det 18. Aarhundrede indrettet som Gravkapel for Generalmajor Jens de Paulsens Familie.

Dølby Kirke, der er beliggende i Dølby Sogn, bestaar foruden Koret og Skibet af et ret stort Taarn, der ligger mod Vest, samt af et Vaabehus, der ligger mod Syd. Kirkebygningerne er i 1750 ombygget og sat i god Stand af Kammerherre, Amtmand Baron Verner Rosenkrantz til Krabbesholm. Altertavlen bærer et Maleri. Prædikestolen er smukt udført. Døbefonten er af Granit.

Hindborg Kirke, der er beliggende i Hindborg Sogn, bestaar foruden Koret og Skibet af et Vaabehus, der ligger mod Syd, samt af et Taarn, der ligger mod Vest. Inventaret er fra Nutiden dog med Undtagelse af Døbefonten, der er af Granit.

I Kommunen findes tillige følgende: Præstegaard, Elektricitetsværk, Mejerier, Brugsforeninger, Møller, Jernbanestation m. m.

Skolevæsenet i Hem-Hindborg-Dølby Kommune består af følgende Skoler: Hem Skole, Vester Dølby Skole og Hindborg Skole.

H. Chr. Thorsen,
Bestyrer.

Hem Elektricitetsværk er anlagt i 1918. Værket blev startet med 1 Stk. 30 HK Dieselmotor som Drivkraft, men stigende Forbrug nødvendiggjorde i 1923 Anskaffelse af endnu 1 Stk. 30 HK Dieselmotor, og i Sommeren 1935 staar Værket for en Udvidelse med 1 Stk. 60 HK Motor eller eventuelt Tilslutning til Salling-Fjends Herreders Højspændingsværk. Formand for Værket er Murermester Søren Andersen, og dets Bestyrer er H. Chr. Thorsen.

HOLGER CHR. THORSEN, Bestyrer, er født den 22. Juli 1903 som Søn af Elektricitetsværksbestyrer Niels Thorsen og Hustru Gertrud Kirstine T. Gift 1928 med Esther Sørensen. Udlært som Maskinarbejder 1922 hos T. B. Thrige. Ansat som Bestyrer af Hem Elektricitetsværk siden 1927.

Medlemmer af Hem-Hindborg-Dølby Kommunes Sogneraad er: Gaardejer K. Kristensen, Formand, Gaardejer Th. Nielsen, Gaardejer S. Damgaard, Boelsmand J. Gundersen, Gaardejer N. Østergaard, Baneformand Anders Jørgensen, Gaardejer Jacob Østergaard.

ODDENSE-OTTING KOMMUNES tilstødende Sogne er følgende: Hindborg, Dølby, Lyby, Hjerk, Krejbjerg, Brøndum og Balling.

Oddense Kirke, der er beliggende i Oddense Sogn, består foruden Koret og Skibet af et Taarn, der ligger mod Vest, samt af et Vaabehus, der ligger mod Nord. Foruden nævnte Vaabehus skal Kirken have haft et til, thi Pontoppidan skriver i Danske Atlas 1768, at der er „tvende Vaabenhuse“. Dette Vaabehus maa formodentlig have ligget mod Syd. Kirkens Indre har smukke Hvælvinger, der er smykket med gamle Kalkmalerier. Altertavlen, der er fra 1602, bærer nogle nu ganske udviskede Vaabner. Prædikestolen er ganske almindelig. Døbefonten er af Granit.

Otting Kirke, der er beliggende i Otting Sogn, er en ret lille Kirke, der består af Kor og Skib samt et Taarn, der ligger mod Vest, og et Vaabehus, der er beliggende mod Syd. Inventaret er ganske almindeligt.

Tillige findes i Kommunen følgende: Præstegaard, Mejeri, Brugsforening, Møller m. m.

Skolevæsenet i Oddense-Otting Kommune består kun af en Skole, nemlig: Oddense Skole.

Medlemmer af Oddense-Otting Sogneraad er følgende: Gaardejer Søren S. Dath, Formand, Murermester S. J. Sørensen, Gaardejer Jesper Tranberg, Gaardejer J. K. Jensen, Arbejdsmand Marinus Brøns, Vognmand J. Jensen og Gaardejer J. Kristiansen.

BRØNDUM HVIDBJERG KOMMUNES tilstødende Sogne er følgende: Hem, Hindborg, Otting, Balling og Haasum.

Brøndum Kirke, der er beliggende i Brøndum Sogn, består foruden Koret og Skibet af et Taarn, der ligger mod Vest, samt af et Vaabehus, der er beliggende

mod Syd. — Kirken var omkring 1740erne ganske brøstfældig, og Christen Linde til Kærgaardsholm lod derfor 1747 Kirken restaurere.

Altertavlen er fra omkring 1616. Prædikestolen er vistnok fra samme Tid som Altertavlen. — Døbefonten er af Granit.

Hvidbjerg Mølle.

Hvidbjerg Kirke, der er beliggende i Hvidbjerg Sogn, bestaar foruden Koret og Skibet af et Taarn, der ligger mod Vest, samt af et Vaabenhus, der ligger mod Syd. Altertavlen og Prædikestolen er fra 1750 og er skænket af Christen Linde til Kærgaardsholm. Døbefonten, der er af Granit, bærer en Del Ornamentter.

Tillige findes i Kommunen følgende: Præstegaard, Jernbanestation, Brugsforeninger, Møller m. m.

A. Jensen,
Møllejer.

Skolevæsenet i Brøndum-Hvidbjerg Kommune bestaar af følgende Skoler: Grove Skole, Rettrup Skole og Hvidbjerg Skole.

Medlemmer af Brøndum-Hvidbjerg Sogneraad er følgende: Gaardejer N. M. Espersen, Formand, Gaardejer L. Goue, Gaardejer J. Dahl, Arbejdsmand Ejler Madsen, Smedemester M. Ramsdal, Gaardejer Ing. Møller og Boelsmand Søren J. Sørensen.

K. Stilling,
Smedemester.

VOLLING SOGNS tilstødende Sogne er følgende: Balling, Brøndum, Haasum og Ramsing.

Volling Kirke, der er beliggende i Volling Sogn, bestaar foruden Skib, Kor og Apsis af et Taarn, der ligger mod Vest, samt af et Vaabenhus, der er beliggende mod Nord. Altertavlen og Prædikestolen, der er ældgamle, er 1753 stafferet af Christen Linde til Kærgaardsholm. Døbefonten er af Granit.

Skolevæsenet i Volling Sogn bestaar kun af en Skole, nemlig Volling Skole.

Medlemmer af Balling-Volling Sogneraad er følgende: Gaardejer S. Svenningsen, Formand, Boelsmand P. Jakobsen, Gaardejer P. Pedersen, Smed P. Dahl, Boelsmand N. Rohde, Maler L. P. Nielsen, N. Pedersen.

RØDDING HERRED

RØDDING HERRED omgives af Hindborg og Harre Herreder og grænser iøvrigt til Limfjorden og Ringkøbing Amt.

Herredets samlede Areal udgør 13,641 ha, og Indbyggerantallet er ca. 6,100.

I Herredet findes følgende Sogne: Rødding, Krejbjerg, Balling, Haasum-Ramsing, Lem-Vejby og Lihme.

RØDDING SOGNS tilstødende Sogne er følgende: Krejbjerg, Balling, Ramsing, Vejby og Lihme.

Rødding Kirke, der er beliggende i Rødding Sogn, bestaar foruden Koret og Skibet af en Korsarm, der ligger mod Syd, samt af et Taarn, der er beliggende mod Vest, og af et Vaabenhus, der ligger mod Nord. Altertavlen, der er ældgammel, bærer et Maleri fra Nutiden. Prædikestolen, mener man, er skænket 1594—95 af Henrik Below og hans Hustru, Elisabeth Skram, hvis Navne ses derpaa. Tillige har bemeldte H. Below og Fru E. Skram skænket de smukke Alterstager. Døbefonten er af Granit.

Spøttrup, der er beliggende i Rødding Sogn, er en af Danmarks mest interessante Herregaardsbygninger, der trods sin forfaldne Tilstand er et imponerende Skue, der minder om svundne Tidens Bygningsarkitektur. Hvornaar Gaarden egentlig er opført vides ikke, men man mener, at Viborg-Bispen Jørgen Friis er dens Bygherre. Oprindeligt har Gaarden været omgivet af en

Dobbelt-Grav med mellemliggende Vold, og af disse findes nu kun enkelte Rester tilbage. Man mener ligeledes, at Borgen har rejst sig lige op ad den inderste Gravs Vand. Den skal 1534 være afbrændt af Skipper Clement, men selve Spøttrups Kærne har dog overlevet dette Angreb og staar endnu barsk og utilnærmelig.

Borgens Hovedbygning, der er opført af Munkesten af 3 Alen tykke Mure, bestaar af 3 sammenbyggede Fløje med et rundt Hjørnetaarn og forenede med en Spærremur, hvori Porttaarnet er indbygget, saaledes at Borggaarden er lukket. Fløjene har oprindeligt haft et hvælvet Jordstokværk, hvis Hvælvinger endnu delvis er bevarede. Derover er et meget højt Hovedstokværk med 3 Meter høje rundbuede Vinduer, og over dette Stokværk fandtes et lavt Forsvarsstok-

Rødding Mølle.

Parti af Bryggeriet „Dalhuset“.

værk med Skydeskaar. At Borgen har kunnet rumme en talrig Besætning, kan man bl. a. slutte af den Omstændighed, at alene Vægtergangen har været forsynet med 9 „Hemmeligheder“ eller Latriner.

En af de første og paalidelige Data i Borgens Historie er 1404, i hvilket Aar den blev skødet til Viborg Bispedømme, der her holdt en Official eller Føged. Efter Reformationen hjemfaldt Spøttrup med det øvrige Gods, der hørte under Bispestolen, til Kronen. I 1559 fik Otte Krumpen af Kongen Forlening paa Gaarden, og i 1569 fik Jacob Rostrup af Frederik den II. Brev paa, at maatte indløse Kronens Gaard Spøttrup fra Fru Anne Lykke, der var Hr. Otte Krumpens Efterleverske. Omkring 1570 blev Grev Günther af Barby, der havde tjent Frederik d. II. som Krigsøverst, ja, tilsidst som Marschal, arvelig forlenet med Spøttrup. Efter hans Død arvede hans Forlovede,

Rødding Elektricitetsværk.

der var Datter af Hr. Iver Krabbe, Gaarden; hun giftede sig dog senere med Benedikt von Ahlefeld. Aar 1579 fik Henrik Below af Frederik den II. Forlening paa Spøttup; han var gift med Elisabeth Skram. Efter hans Død i 1606 overtog Sønnen, Claus Below og hans Hustru, Karen Lange, Gaarden. Han besad Gaarden til sin Død i 1620, og dermed gik Spøttrup over til Sønnen, Henrik Below, der var gift med Pernille Qvitzov. Henrik Belows Broder, Frederik Below, havde efter Broderens Død overtaget Spøttrup, men havde dog kun ringe Glæde af Gaarden, idet han døde 1648. 1661 og 1665 skriver Oberst Mogens Kruse sig til Spøttrup, i sidstnævnte Aar blev han ruineret og maatte derfor pantsætte Gaarden til nogle Personer i Kiel, af hvilke Axel Kohlblatt udløste de andre og solgte i 1702 Spøttrup Gaard og Gods til Axel Rosenkrantz. Efter dennes Død i 1724 tilfaldt den Sønnen, Gehejmeraad og Justitiarius i Højesteret Hr. Mogens Rosenkrantz. Af efterfølgende Ejere skal her kun nævnes enkelte: Mathias Richter, Peder Nissen, Niels Breinholt, Forpagter Balle. Sidst ejedes Gaarden af Vallø Stift, der solgte den i 1903 til den nuværende Ejer.

Tillige findes i Sognet: Præstegaard, Elektricitetsværk, Spare- og Laanekasse, Møller, Teglværker, Bryggeri, Jernbanestation, Brugsforening, Vandværk m. m.

J. P. R. Jensen,
Brygger.

Skolevæsenet i Rødding Sogn bestaar af tre Skoler, nemlig: Rødding med to og Ejstrup med en Skole.

RARMUS FALKENBERG, Bestyrer, er født den 20. Maj 1888 som Søn af Landmand H. Falkenberg og Hustru Kirsten. født Koch. Gift 1917 med Gudrun Lustrup. Uddannet som Elektriker. Ansat som Bestyrer af Rødding Elektricitetsværk.

R. Falkenberg,
Bestyrer.

Medlemmer af Rødding Sogneraad er følgende: Gudik Gudiksen, Formand, Boelsmand S. Madsen, J. A. M. Jensen, Anders Thusgaard, Poul Kristensen, Togfører Mortensen og Arbejdsmand Chr. Nygaard Jensen.

KREJBJERG SOGNS tilstødende Sogne er følgende: Rødding, Balling, Otting og Oddense.

Krejbjerg Kirke, der er beliggende i Krejbjerg Sogn, bestaar foruden Koret og Skibet af en Korsarm, der ligger mod Syd, og af et Taarn, der er beliggende mod Vest, samt af et Vaabenhus, der ligger mod Nord. Den smukke Altertavle er skænket 1753 af Assessor Jens de Hofmann til Kaas. Døbefonten er af Granit.

Tillige findes i Sognet: Andelsmejeri, Brugsforening, Vandværk, Mølle, Fattighus m. m.

Skolevæsenet i Krejbjerg Sogn bestaar af 2 Skoler, nemlig: Krejbjerg Skole og Neder-Ginderup Skole.

Medlemmer af Krejbjerg Sogneraad er følgende: Smedemester N. Larsen, Formand, Arbejdsmand Chr. Ludvigsen, Gaardejer Kr. Mikkelsen Dahlgaard, Gaardejer Vald. Knudsen og Husmand Andr. Sørensen.

BALLING SOGNS tilstødende Sogne er følgende: Volling, Brøndum, Otting, Krejbjerg, Rødding og Ramsing.

Balling Kirke, der er beliggende i Balling Sogn, bestaar foruden Koret og Skibet af en Korsarm, der er beliggende mod Syd, samt af et Vaabenhus, der ligeledes ligger mod Syd. Korsarmen blev forudm benyttet som Gravkapel.

Altertavlen, der er ganske almindelig, bærer et Maleri fra Nutiden. Døbefonten er af Granit.

Balling Mølle.

Tillige findes i Sognet: Præstegaard, Apotek, Sparekasse, Politistation, Andelsmejeri, Afholdshotel, Bryggeri, Cementstøberi, Fattighus, Vandværker, Møller m. m.

Skolevæsenet i Balling Sogn bestaar af 2 Skoler, nemlig: Gust Skole og Gust Forskole.

FREDERIK LUDVIG KNUDSEN, Apoteker, er født d. 19. Oktober 1869 som Søn af D. J. Knudsen og Hustru A., født Sørensen. Gift 1917 med L. A. Boye. Indehaver af Balling Apotek.

JOSVA TRUELSEN, Læge, er født den 21. November 1870 som Søn af Gaardejer, Friskolelærer Chr. P. Truelsen og Hustru Karen, født Jensen. Gift 1899 med Laura Nielsen., Student 1891, Embedseksamen 1898, nedsat sig som praktiserende Læge i Balling.

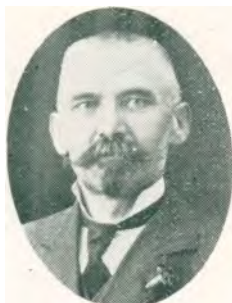
JOHANNES ANDERSEN, Læge, er født d. 4. Juni 1902 som Søn af Provst Andersen og Hustru K., født Hansen. Gift 1933 med Stella From. Student 1921, Embedseksamen 1931, nedsat sig som praktiserende Læge i Balling.

PETER HENRIKSEN, Politibetjent, er født d. 21. December 1869 som Søn af Gaardejer H. Jensen og Hustru Elisabeth, født Jensen. Gift 1891 med Maren Møller. Ansat som Politibetjent i Balling.

NIELS NIELSEN LYNGGAARD, Murermester, er født den 23. Januar 1890 som Søn af Niels Lynggaard og Hustru Mette L. Gift 1915 med Rigmor Jacobsen. Uddannet ved Faget, nedsat sig som Murermester i Balling.

F. L. Knudsen,
Apoteker.

J. Truelsen,
Læge.

P. Henriksen,
Politibetjent.

N. N. Lynggaard,
Murermester.

Medlemmer af Balling Sogneraad er følgende: Gaardejer S. Svenningsen, Formand, Boelsmand P. Jacobsen, Gaardejer P. Pedersen, Smed P. Dahl, Boelsmand N. Rohde, Maler L. P. Nielsen og N. Pedersen.

HAASUM-RAMSING KOMMUNES tilstødende Sogne er følgende: Brøndum, Volling, Balling Rødding, Vejby, Lem samt Ginding Herred.

Haasum Kirke — der er beliggende i Haasum Sogn — bestaar foruden Koret og Skibet af et Taarn, der ligger mod Vest, samt af et Vaabenhus, der er beliggende mod Syd. Inventaret er fra Nutiden dog med Undtagelse af Døbefonten.

Parti fra Haasum By.

Ramsing Kirke, der er beliggende i Ramsing Sogn, bestaar foruden Koret og Skibet af et Taarn, der ligger mod Vest, samt af et Vaabenhus, der er beliggende mod Syd. — Paa Altertavlen staar Oluf von Lassens Vaaben samt Aarstallet 1717. Prædikestolen er ganske almindelig. Døbefonten er af Granit.

I Kommunen findes Kærgaardsholm og Bustrup, der begge er gamle Gaarde, og som allerede nævnes i Begyndelsen af det 15. Aarhundrede.

Ramsing Mølle.

Kærgaardsholm er oprindelig opstaaet af det gamle Vellumgaard, der blev nedrevet af Gregers Ulfstand, der i Stedet for denne lod opføre en anden Gaard, som han lod kalde Kærgaardsholm.

I Begyndelsen af det 18. Aarhundrede lod Niels Linde opføre en ny Hovedbygning, idet den gamle Hovedbygning var ganske brøstfældig. I Firserne blev denne Hoved-

bygning nedrevet, og paa en Parcel, der var udstykket fra Hovedgaarden, blev det nuværende Kærgaardsholm opført.

Bustrup, der i Begyndelsen af det 15. Aarhundrede tilhørte Familien Krabbe, bestaar nu af en 3-fløjet Hovedbygning, der er opført omkring Begyndelsen af det 18. Aarhundrede i Stedet for en ældre, nedreven Hovedbygning, der var opført af den bekendte Tyge Krabbe.

Tillige findes i Kommunen: Præstegaard, Hospital, Brugsforeninger, Mejerier, Vandværker, Møller, Kro, Jernbanestation m. m.

Skolevæsenet i Haasum-Ramsing Kommune bestaar af følgende Skoler: Haasum Skole, Haasum Forskole, Ramsing Skole.

Hospitalet, der er beliggende i Haasum By i Nærheden af Skolen, er oprettet i 1757 af Justitsraad Hvass de Lindenpalm og hans Hustru Maren Loss.

Ramsing Brugsforening er oprettet i 1880. Der blev afholdt et Møde om Brugsforeningssagen for Beboerne fra Vejby, Haasum, Ramsing og Rettrup, og det besluttedes at begynde Virksomheden. Til at begynde med var Foreningen organiseret som et Aktieselskab, og der var udstedt Aktier lydende paa følgende Beløb: Kr. 1,25, Kr. 2,50, Kr. 5,00, Kr. 10,00 og Kr. 20,00. Muligvis har disse Takster været beregnet for henholdsvis Indsiddere, Husmænd, mindre Gaardmænd og større Gaardmænd. Ifølge det gamle Næringsbevis paa Detail- og Brændevinshandel fik Foreningen Navn af „Ramsing-Haasum-Vejby-Ejstrup By og Volling med flere Sognes Forbrugsforening med Ret til Handel i Købmand Søren Bertelsens Ejendom i Ramsing“. Omtalte Købmand Bertelsen havde i en Aarrække drevet Forretning med sit Gaardbrug, og han overlod nu Brugsforeningen Lokaler i sin Gaard. I 1884 solgte bemeldte Købmand Bertelsen sin Gaard, men følte sig stadig knyttet til Brugsforeningen og lod opføre et Hus, hvor Brugsforeningen da fik til Huse. Bertelsen overlod senere sin Ejendom mod, at Brugsforeningen overtog et Kreditforeningslaan paa 5000 Kr. I 1919 blev det paa Grund af den forventede Aabning af Skive-Vestsalling Jernbane og de deraf følgende ændrede Trafikforhold besluttet at flytte Brugsforeningen hen i Nærheden af den nye Station. Planen blev da ogsaa senere udført. Foreningens første Formand var Lærer K. Primdahl, og Uddeler var O. Ballund. Nuværende Uddeler er J. Sinding.

JENS SINDING, Uddeler, er født den 22. Oktober 1891 som Søn af Boelsmand Niels Sinding og Hustru Mette, født Jensen. Gift 1913 med Agnes Johansen. Uddannet ved Handelen, ansat som Bestyrer af Ramsing Brugsforening.

Medlemmer af Haasum-Ramsing Sogneraad er følgende: Gaardejer Th. Thomsen, Formand, Gaardejer Elias Olesen, Gaardejer Peder K. Nørgaard, Gaardejer Julius Dalgaard, Gaardejer Karl Larsen, Gaardejer Peder K. Godsk og Husmand Alf. Ejsing.

LEM-VEJBY KOMMUNES tilstødende Sogne er følgende: Ramsing, Lihme, Rødding.

Lem Kirke, der er beliggende i Lem Sogn, skal ifølge en Indskrift, som findes paa et af Stolestaderne, være opført af Tyge Krabbe 1588 efter en Brand, der skyldtes en uforsigtig Karl, der skød efter Duer paa Taget. Ovennævnte Inskription lyder saaledes: „Der mand Guds Aar mon skrive, et tusind fem hunder otte og firsindstive,

lod Erlig og Velbyrdig Mand Tyge Krabbe paa min Sand denne Kirke opbygge paa nye, med Tømmer, Stien, Kalk oc Blye, som ganske var afbrend, uden denne Muur som stod igien“.

Kirken bestaar foruden Skib, Kor og Apsis, af et Taarn, der ligger mod Vest, samt af en Korsarm og et Vaabehus, der begge ligger mod Syd. Altertavlen og Prædikestolen er fra omkring Midten af det 19. Aarhundrede. Døbefonten er af Granit.

I Korsarmen, der forud blev benyttet som Gravkapel, stod indtil for ca. 80 Aar siden en Del Kister, som bl. a. indeholdt Resterne af ovennævnte Tyge Krabbe og hans Hustru, Ingeborg Juul, og Oluf von Lassen med sine 2 Hustruer, Elisabeth Friis og Magdalena Jacobina Worm.

Vejby Kirke, der er beliggende i Vejby Sogn, bestaar foruden Koret og Skibet af et Taarn, der ligger mod Vest, samt af et Vaabehus, der ligger mod Nord. Inventaret er ganske almindelig.

Tillige findes i Kommunen: Præstegaard, Brugsforeninger, Cementstøberi, Afholdshotel, Spare- og Laanekasse, Mejeri, Jernbanestation, Møller, Vandværk, Teglværk, Fattighus m. m.

Skolevæsenet i Lem-Vejby Kommune bestaar af følgende Skoler: Nørre-Lem Skole, Opperby Skole, Opperby Forskole, Vejby Skole og Vejby Forskole.

K. M. Sørensen,
Distriktsjordemoder.

Aa. Chr. S. Petersen,
Fabrikant.

K. Krejberg,
Smedemester.

KAREN MARGRETHE SØRENSEN, Distriktsjordemoder, er født den 1. Oktober 1900 i Skive som Datter af Tømrermester Arthur Linde og Hustru Andrea, født Christensen, Gift 1930 med Chauffør Peder Sørensen, Mellemskoleeksamen 1914 fra Skive Mellemskole, Realeksamen 1915 fra Skive Realskole. Jordemodereksamen 1926. Praktiserende Jordemoder i Skive til Juli 1928. Ansat som Distriktsjordemoder i Lem siden 1928.

AAGE CHR. S. PETERSEN, Fabrikant, er født den 22. Juni 1898 i Holstebro som Søn af Snedker F. Petersen og Hustru Agate, født Nielsen. Gift 1928 med Helga Noe. Uddannet ved Faget. Indehaver af Lem Møbelmagasin.

CARL KREIBERG, Smedemester, er født den 14. August 1865 som Søn af Smedemester Kresten Krestensen og Hustru Krestine, født Jensdatter. Gift 1888 med Nielsine Katrine Frederiksen. Uddannet ved Faget. Har drevet Smede- og Maskinforretning i Lem i 48 Aar. Medstifter og Medlem af Bestyrelsen af: Lihme—Skive Automobilruten, Lem Borger- og Haandværkerforening, Lem Vandværk, Skive og Omegns Smedemesterforening, Æresmedlem af sidstnævnte Forening.

Medlemmer af Lem-Vejby Sogneraad er følgende: Gaardejer Chr. Madsen, Formand, Maler S. C. Svenningsen, Arbejdsmand P. C. Vester, Gaardejer Magnus Nielsen, Murer Peder Christiansen, Mekaniker Knud Aggerholm, Boelsmand Laust M. Laursen.

LIHME SOGNS tilstødende Sogne er følgende: Rødding, Vejby og Lem.

Lihme Kirke, der er en af Nørrejylland's ældste Kirker, er opført i Begyndelsen af det 12. Aarhundrede. Den er indviet til Skt. Vencentius, og blev Aar 1176 af Biskop Niels underlagt Viborg Domkapitel. Kirken bestaar foruden Skib, Kor og Apsis af et Taarn, der ligger mod Vest, samt af et Vaabenhus, der er beliggende mod Syd; dette Vaabenhus var fordum indrettet som Begravelse for Etatsraad, Landsdommer Christoffer Bartholin til Kaas' Familie. Altertavlen og Prædikestolen er begge smukt udskaarne. Døbefonten, der er af Granit, bærer en Del udhuggede Figurer.

Kaas, der er beliggende i Lihme Sogn, er som bekendt Stamsæde for Slægten af samme Navn. Den er en af de ældste Herregaarde her i Landet og nævnes allerede paa Erik Menveds Tid 1320 som tilhørende Jens Nielsen Kaas. Gaarden blev under Skipper Clement afbrændt.

Den nuværende smukke, dominerende Hovedbygning er opført 1635 af Rigets Raad Niels Krag til Trudsholm, dog med Undtagelse af Indgangspartiet med Renaissancegavlen, der er tilbygget af Assessor Jens de Hofmann i det 18. Aarhundrede.

Foruden bemeldte Jens Nielsen Kaas har Gaarden været ejet af følgende: Jens Kaas 1416, Thomas Jenssøn 1472, Christen Hvas 1483, Jens Hvas, Christen Hvas 1563, Inger Gundesdatter, Jens Hvas, Chr. Hvas, Niels Krag, Sønnen M. Krag, Etatsraad, Landsdommer Christoffer Bartholin 1691, Konferensraad Bartholin, som 1745 solgte Gaarden for 12200 Rdlr. til Assessor Jens de Hofmann, Math. P. Wandborg, Erhardt Colding, H. A. Colding, C. C. Kallerup, der i 1905 solgte Gaarden til et Konsortium, S. Nielsen og J. Andersen, Arkivar Henrik E. Kaas, som i 1918 solgte den til et Konsortium, som samme Aar afhændede den til Kammerherre Ove Kaas, der solgte Gaarden i 1924. Siden den Tid har Gaarden ved Handel ret hyppigt skiftet Ejere.

Tillige findes i Sognet: Brugsforening, Mejeri, Møller, Vandværk m. m.

Skolevæsenet i Lihme Sogn bestaar af følgende Skoler: Lihme Skole, Lihme Forskole, Aalbæk Skole.

Medlemmer af Lihme Sogneraad er følgende: Gaardejer Peder Chr. J. Pedersen, Formand. Husmand B. Sørensen, Gaardejer I. A. Ladefoged, Manufakturhandler Søren Overgaard, Gaardejer Kresten Andersen, Husmand Hans Jensen og Lærer R. N. H. Guldbjerg.

NØRRE HERRED

NØRRE HERRED omgives af Harre og Hindborg Herreder og grænser iøvrigt til Limfjorden.

Herredets samlede Areal udgør 14,251 ha, og Indbyggerantallet er ca. 6,300.

I Herredet findes følgende Sogne: Jebjerg-Lyby, Grinderslev-Grønning, Thise, Junget-Thorum, Selde og Rybjerg.

JEBJERG-LYBY KOMMUNES tilstødende Sogne er følgende: Grønning, Grinderslev, Rybjerg, Roslev, Hjerk, Resen, Dølby og Oddense.

Jebjerg Kirke, der er beliggende i Jebjerg Sogn, bestaar foruden Skib, Kor og Apsis af et Taarn, der ligger mod Vest, samt af et Vaabenhus, der er beliggende mod Nord. - Kirken blev i 1924 fuldstændig ombygget, hvorved den fik sin nuværende Skikkelse. Ligeledes blev ogsaa Altartavlen og Prædikestolen m. m. restaureret. Døbefonten er af Granit.

Jebjerg Kirke.

Lyby Kirke, der er beliggende i Lyby Sogn, er ældgammel, ja, man mener, den stammer fra Absalons-tiden. Kirken er især bekendt fra det store

Kirkemøde, som her blev holdt den 2. Februar 1375, hvor Adelen og de fornemste Indbyggere i hele Salling gav Møde for at drøfte de Landeplager, der i den senere Tid havde hjemsøgt Landet (især Gejstligheden). Og for at afvende disse Plager forbandt de tilstedeværende sig til at holde „Guds Kirke og Kirkens Personer ved deres Ret og Frihed“, idet man mente, at det sikkert vilde afhjælpe de besværlige Tider.

Den nuværende Kirkebygning bestaar foruden Koret og Skibet af et Taarn, der er beliggende mod Vest, og af et Vaabenhus, der ligger Syd. Fordum har Kirken ogsaa haft Apsis, men denne blev paa Grund af Brøstfældighed nedrevet for et Par Generationer siden.

Altartavlen og Prædikestolen, der er smukt udskaarne, er fra Renaissancetiden. Døbefonten, der er af Granit, bærer en Del udhuggede Figurer. De smukke Alterstager, der er af Malm, er skænket 1725 af Johan Parsberg.

ALFRED JOHANNES HANSEN, Sognepræst, er født den 3. Oktober 1904 som Søn af Inspektør Rasmus Hansen og Hustru Poulina Hedevig, født Poulsen.

Jebjerg Brugsforening.

Gift 1931 med Ellen Juul-Nyholm. Cand.theol. 1928. Kaldet som Sognepræst for Jebjerg-Lyby Menigheder. Formand for Jebjerg-Lyby Skolekommission.

Tillige findes i Kommunen:

Præstegaard, Brugsforeninger, Cementvarefabrik, Spare- og Laanekasse, Elektricitetsværk, Vandværker, Afholdshotel, Jernbanestation, Fattighus, Kro m. m.

Parti fra Jebjerg Cementstøberi.

Skolevæsenet i Jebjerg-Lyby Kommune bestaar af følgende Skoler: Jebjerg Skole, Vester-Lyby Skole, Vester-Lyby Forskole.

Jebjerg Brugsforening, der er beliggende i den indre By lige overfor Mejeriet, er oprettet i Efteraaret 1897. Gennem Aarene, den har bestaaet, er der foretaget ret store Ombygninger og Udvidelser. Den aarlige Omsætning er nu paa mellem 2 og 300,000 Kr. Foreningen har et Reservefond paa 60,000 Kr. I de 38 Aar, Brugsforeningen har bestaaet, har der været 3 Uddelere; den nuværende er A. Kristensen, der har været der i 15 Aar.

Jebjerg Cementstøberi er oprindelig grundlagt i Nørre-Thise, men i Aaret 1923 overtog nuværende Ejer, sin Broder Frederik Hangaards Cementstøberi i Jebjerg, hvor han lod opføre nye Bygninger, og nu driver Fabrikken med et Par Mand til Hjælp.

A. Kristensen,
Uddeler.

ANTON KRISTENSEN, Uddeler, er født den 10. Juni 1884. Gift 1910 med Karen K. Uddannet ved forskellige Brugsforeninger. Ansat som Uddeler ved Jebjerg Brugsforening.

VALDEMAR JENSEN HANGAARD, Fabrikant, er født den 20. April 1886 som Søn af Gaardejer Jens Nielsen Hangaard og Hustru Kirstine, født Svenningsen. Gift 1922 med Mathilde Andersen. Indehaver af Jebjerg Cementstøberi.

V. J. Hangaard,
Fabrikant.

Medlemmer af Jebjerg-Lyby Sogneraad er følgende: Kr. Mikkelsen, Formand, Gaardejer J. Kudsk, Gaardejer A. Nielsen, Skrædermester K. P. Nedergaard, Alfred Bjerger, Jens Kr. Jensen, Kr. Østergaard.

GRINDERSLEV-GRØNNING KOMMUNES tilstødende Sogne er følgende: Jebjerg, Rydbjerg, Torum, Junged, Thise og Lyby.

Grinderslev Kirke, der var indviet til Sct. Peders Ære, og forud udgjorde den fjerde Fløj af Grinderslev Kloster, blev 1176 underlagt Viborg Domkirke, hvor den

forblev en Tid efter Reformationen. — Klosterkirken er opført af røde Munkesten og bestaar foruden Skib, Kor, Apsis, Taarn og Sideskib af et lille Sakristi, der ligger mod Nord, og af et Vaabenhus, der er beliggende mod Syd. Den er efter Landsbyforhold en ret stor Kirke. Omkring Firserne blev Kirkebygningerne underkastet en haardt tiltrængt Hovedreparation, ved hvilken Lejlighed nogle Kalkmalerier blev fremdraget og afdækket. — Den smukke Altertavle og Prædikestol er begge skænket af Erik Lykke til Grinderslev Kloster, hvis Vaaben findes derpaa. 1730 skænkede Mette Taugaard en smuk Lysekrone, som findes ophængt i Kirken.

Fordum har der været flere Begravelser i Kirken, men disse er forlængst nedlagte. Paa Korvæggen findes en Ligsten over Niels Juel til Astrup, død 1575, og hans Hustru Margrete Sandberg, død 1581, og en anden Ligsten over Bertel Kaas til Nørgaard samt en tredie Sten, som findes i Taarnrummet, over Hans Lykke til Havnø, død 1555, og hans Hustru Johanne Nielsdatter Rotfeld, død 1577. — Tillige findes et smukt Epitafium af Sandsten, der er opsat i 1591, over Befalingsmanden paa Gulland Erik Lykke til Eskjær og hans Hustru Dorothea Krabbe og deres Børn.

Grønning Kirke, der er opført af Augustinermunkene i Grinderslev Kloster, bestaar foruden Skib, Kor og Apsis af et Taarn, der ligger mod Vest, samt af et Vaabenhus, der er beliggende mod Syd. Inventaret er ganske almindeligt.

Grinderslev Kloster, der er Sallings eneste Kloster, nævnes i gamle Dokumenter saasom Grindescløf, Grynnesløf, Grænæsløfv og Grindeslef. Hvornaar Klosteret, der

Den nu nedlagte Breum Mølle.

er indviet til St. Peders Ære, er oprettet vides ikke med Bestemthed, men man mener, det er stiftet omkring Midten af det 12. Aarhundrede, idet Biskop Niels i Viborg 1176 stiftede et Broderskab imellem Domkirken i Viborg og „Sancti Petri Kirke udi Grindersløfv“. Klosteret maa altsaa ud fra nævnte være stiftet før 1176.

Ligeledes ved man, at Brødrene hørte til Augustinerordenen. Efter Pontoppidans Atlas skal de første Munke være kommet fra Vor Frue Kloster i Viborg, som ogsaa hørte under Augustinerordenen. Af Priorer, som har styret Klosterets Anliggender, kender man følgende: Ingvar 1219 og 1221, Hans Hanssøn 1375, Hr. Peder 1427, Michel Juul 1469, Peder Michelsøn 1477 og Christen Jenssøn 1521. 1531 forlenede Viborgbispens Jørgen Friis Klosteret til Hans Pogwisch, som samme Aar af Kong Frederik den 1. fik Stadfæstelse paa ovennævnte.

Ved Reformationen i 1536 tilfaldt Klosteret Kronen, der senere pantsatte

det til Niels Lang. 1542 pantsatte Kong Christian den 3. Klosteret for 1000 „Joa-chimsthaler“ til Niels Kieldsøn Juul til Astrup, dog maatte han forpligte sig til at holde Klosterbygningerne i god Stand, samt skulde han, dersom der endnu var nogle Præster i Klosteret give „dennem deres tilbørlige Underholdning efter gammel Sædvane“. Om-

Parti af Breum Bryghus.

kring 1581 solgte Kronen det til Christoffer Lykke, hvis Slægt ejede den indtil Aaret 1750. Senere er Klosteret vandret fra Haand til Haand, indtil det i 1927 blev købt af Proprietær H. T. Møller.

Hvorledes Klosteret fordem har set ud, ja, det ved man ikke med Nøjagtighed, men man mener, at det foruden Grinderslev Kirke, der i sin Tid udgjorde en Del af Klosteret, har bestaaet af 3 Fløje, der nu alle, dog med Undtagelse af Kirken, forlængst er nedrevne. Paa Fundamenterne af dette gamle Kloster blev saa i Stedet for opført en ny Hovedbygning, der senere paa Grund af Brøstfældighed blev nedrevet omkring 1880erne, og til Erstatning opførtes omkring 1887 den nuværende trefløjede Hovedbygning.

Astrup, der ligeledes er beliggende i Grinderslev Sogn, er en gammel Herregaard, der har været beboet af Familien Juel baade før og efter Reformationen. Den nuværende Hovedbygning bestaar af en af Axel Rosenkrantz Lasson (der var daværende Ejer af Gaarden) i 1773 opført Midterfløj og en i 1786 opført Pavillon i to Etager.

Parti af Grønning Cementstøberi.

Eskær, der er beliggende i Grinderslev Sogn, omgivet af de brede Voldgrave, nævnes første Gang 1328 som tilhørende Jacob Nielsen Gyldenstjerne. Senere har den tilhørt Slægterne Lykke og Parsberg m. fl. Den nuværende skønne trefløjede Hovedbygning er opført paa Fundamenterne af en ældre Hovedbygning i 1761 af daværende

Ejer Justitsraad Mads Hastrup. Til Eskær hører en Skov, der strækker sig fra Gaarden ned mod Stranden og er et yndet Fest- og Udflugtssted om Sommeren.

M. N. Stisen,
Distriktsjordemoder.

Tillige findes i Kommunen: Præstegaard, Spare- og Laanekasse, Brugsforeninger, Fattiggaard og Alderdomshjem, Cementstøberi, Andelsmejeri, Ølbryggeri, Afholdshjem, Vandværker, Møller m. m.

Skolevæsenet i Grinderslev-Grønning Kommune bestaar af følgende Skoler: Grinderslev Skole, Breum Skole, Mogenstrup Skole, Mogenstrup Forskole, Grønning Skole.

MARGRETHE NIELSDATTER STISEN, Distriktsjordemoder, er født den 16. Maj 1872 som Datter af Boelsmand Jacob Christensen og Hustru Else, født Jensdatter. Gift 1909 med Boelsmand Erik Stisen. Sygeplejerelev paa Odder Sygehus fra 1894-96. Jordemodereksamen 1897 fra det gamle Frøderiks Hospital. Ansat som Distriktsjordemoder i Grinderslev Sogn m. m., med Bopæl i Breum.

RASMUS MOESGAARD, Fabrikant, er født den 7. Oktober 1890 som Søn af Jørgen Moesgaard og Hustru Kirstine, født Thomsen. Gift 1923 med Helene Christensen. Uddannet som Murer og Cementstøber. Medindehaver af Anders Jacobsens Cementstøberi.

SØREN CHR. SØRENSEN, Brygger, er født den 10. Maj 1894 som Søn af J. P. Sørensen og Hustru K., født Hansen. Gift 1918 med Karen Jensen. Uddannet ved Faget, Indehaver af Breum Ølbryggeri.

JOHAN ANDERSEN, Smedemester, er født den 16. Juli 1875. Gift 1917 med Kirstine A. Uddannet ved Faget. Indehaver af Breum Hammerværk, Medlem af Grinderslev-Grønning Sogneraad i to Perioder, i Bestyrelsen for Jyllands sammenvirkende Smedemesterforening i ca. 12 Aar, Næstformand i den lokale Smedemesterforening.

J. Møgelvang,
Købmand.

Chr. Jacobsen,
Snedkermester.

P. Andersen,
Smedemester.

J. Andersen,
Smedemester.

Medlemmer af Grinderslev-Grønning Sogneraad er følgende: Gaardejer Marinus Espersen, Formand, Gaardejer Laur. Kristensen, Husmand Jens Kristensen, Lærer Mortensen, Maler Anton Nielsen, Gaardejer Jens Foged, Slagter Thorv. Knudsen, Gaardejer Anders Sørensen, Gaardejer Esper Kristensen, Landpostbud Jens Pedersen, Gaardejer Jens Kvist.

JUNGET-THORUM KOMMUNES tilstødende Sogne er: Selde, Tise, Grinderslev, Aasted, Tøndering og Rybjerg.

Junget Kirke, der er beliggende i Junget Sogn, bestaar foruden Koret og Skibet af et Taarn, der er beliggende mod Vest, og af et Vaabenhus, der ligger mod Syd. Den smukke Altertavle bærer et Maleri fra Nutiden. Prædikestolen er skænket af Albert Skeel til Jungedgaard. Døbefonten er af Granit.

I Gettrup By, der er beliggende i Junget Sogn, skal forud have staaet en Kirke, som Kong Christian den Tredie 1552 befalede, at den skulde nedbrydes, og Menigheden søge Junget Kirke.

Thorum Kirke, der er beliggende i Thorum Sogn, bestaar foruden Kor, Skib og Korsarm af et Taarn, der er beliggende mod Vest, samt af et Vaabenhus, der ligger mod Syd. Inventaret er ganske almindeligt, dog med Undtagelse af Døbefonten, der er ganske interessant med sine mærkelige indhuggede Figurer.

Jungedgaard, der er beliggende i Junget Sogn, smukt omgivet af de brede Grave, nævnes omkring 1490erne som tilhørende Albert Skeel, der tillige var Ejer af Hegnet, og i hvis Familie den var i flere Generationer. Den nuværende Hovedbygning, der bestaar af tre Fløje, er opført i Aarene mellem 1548-50 af Landsdommer Herman Skeel.

Tillige findes i Kommunen: Præstegaard, Brugsforeninger, Spare- og Laanekasse, Møller, Vandværk m. m.

Skolevæsenet i Junget-Thorum Kommune bestaar af følgende Skoler: Junget Skole, Gettrup Skole, Thorum-Kirkeby Skole og Thorum-Kirkeby Forskole.

Medlemmer af Junget-Thorum Sogneraad er følgende: Gaardejer K. Riis, Formand, Gaardejer A. Iversen, Gaardejer I. M. Iversen, Poul Rasmussen, Anders Trier Petersen, Marinus Nielsen og Peter Saustrup.

TISE SOGNS tilstødende Sogne er Grinderslev og Junget.

Tise Kirke, der er beliggende i Tise Sogn, bestaar foruden Koret og Skibet af et Taarn, der ligger mod Vest, samt af et Vaabenhus mod Syd og et Sakristi, der ligger paa Nordsiden af Skibet. — Inventaret er ganske almindeligt.

P. B. Jørgensen,
Smedemester.

Tillige findes i Sognet: Præstegaard, Spare- og Laanekasse, Andelsmejeri, Færgefart, Mølle, Vandværk, Brugsforening m. m.

Skolevæsenet i Tise Sogn bestaar kun af een Skole, nemlig: Sønder-Tise Skole.

PETER BØRGE JØRGENSEN, Smedemester, er født den 29. Januar 1908 som Søn af Overportør N. P. Jørgensen og Hustru Marie, født Jensen. Gift 1933 med Edith Guldbjerg. Uddannet ved Faget, nedsat sig som Smedemester i Tise.

Medlemmer af Tise Sogneraad er følgende: Gaardejer S. Madsen, Formand, Landmand K. Knudsen, Gaardejer J. Jensen, Mejeribestyrer K. Bach og Maskinmester O. R. Poulsen.

SELDE SOGNS tilstødende Sogne er følgende: Aasted, Thorum og Junget.

Selde Kirke, der er beliggende i Selde Sogn, bestaar foruden Koret og Skibet af to Korsarme, den ene beliggende mod Syd og den anden mod Nord samt af et Taarn,

der ligger mod Vest, og af et Vaabenhuis, der er beliggende mod Syd. Altertavlen og Prædikestolen er fra Nutiden. Den gamle Prædikestol, der i sin Tid fandtes i Kirken, var 1655 skænket af Jørgen Rosenkrantz til Keldgaard. Døbefonten, der er af Granit, bærer en utydet Runeindskrift. Fordum har i Kirken været Begravelse for flere adelige Familier, men disse er dog forlængst nedlagte.

Keldgaard, der i sin Tid var en ret stor Gaard med Grave og Volde, bestaar nu af en lille trefløjet Hovedbygning med to Taarne mellem Fløjene. — Gaarden har fordum hørt under Viborg Bispestol, men ved Reformationen 1536 tilfaldt den med det øvrige Gods, der hørte under Bispestolen, Kronen. — Omkring 1558 mageskiftede Kong Christian den 3. Keldgaard til Jørgen Høg for en Gaard i Ooppelstrup. Senere har den tilhørt Slægten Juel, Due, Stjernholm m. fl. Omkring ca. 1800 blev Bøndergodset frasolgt.

Tillige findes i Sognet: Præstegaard, Spare- og Laanekasse, Bank, Afholdshotel, Andelsmejeri, Brugsforening, Elektricitetsværk, Teglværk, Vandværk, Mølle, Udskeibningssted m. m.

Skolevæsenet i Selde Sogn bestaar af to Skoler, nemlig: Selde Skole og Selde Forskole.

Selde Brugsforening er oprettet den 4. April 1925 og begyndte Handelen i Maj Maaned samme Aar. — Man lejede den af Købmand Magnus Jensen, Selde, drevne Købmandshandel, som laa midt i Byen, og drev Forretning der til den 1. April 1932, da man lejede de nuværende Lokaler af Købmand Lars Hedegaard, Selde.

Foreningen er i stadig Fremgang, og Omsætningen er siden 1931 steget ca. 40,000 Kr. — Dens første Bestyrelse bestod af følgende: Lærer K. M. Kristensen, Gaardejer M. Christensen, Gaardejer Jac. Daasbjerg, Gaardejer P. Vessel og Gaardejer N. Chr. Bundgaard, Selde. Til Formand valgtes Lærer K. M. Kristensen, der i 1930 afløstes af den nuværende Formand, Mejeribestyrer Johs. Sørensen. Den 1. April 1935 købte Foreningen de lejede Lokaler for en Sum af 31,000 Kr.

Nuværende Bestyrelse er: Mejeribestyrer Johs. Sørensen, Gaardejer Jac. Daasbjerg, Gaardejer N. Chr. Bundgaard, Gaardejer Elias Damgaard og Vognmand E. Espersen. Foreningens nuværende Uddeler er J. Lindum.

Selde Brugsforening.

JACOB LINDUM, Uddeler, er født d. 12. August 1893 som Søn af Husmand Niels P. Lindum og Hustru Margrethe, født Pedersen. Mejerist paa Mejeriet „Nordsalling“ i 15 Aar, lært Handelen ved forskellige Købmænd, ansat som Uddeler ved Selde Brugsforening siden den 15. Juni 1931.

J. Lindum,
Uddeler.

DAGMAR DØHLIE, Distriktsjordemoder, er født den 27. Maj 1889 som Datter af Skomagemester Lars Poulsen og Hustru Christiane Eleonora, født Jensen. Jordemoder-eksamen den 20. September 1920, Reservejordemoder paa den jyske Fødselsanstalt i Aarhus fra den 1. Januar 1926 til den 31. Oktober 1928, ansat som Distriktsjordemoder i Selde.

Medlemmer af Selde-Aasted Sogneraad er følgende: Gaardejer K. Nielsen, Formand, Gaardejer A. Povlsen, Andr. Bejlum, Jens Kr. Kolding, Magnus Bach, Mikael Meyer, Anders K. Jepsen.

D. Døhlie,
Distriktsjordemoder.

RYBJERG SOGNS tilstødende Sogne er følgende: Roslev, Jebjerg, Grinderslev, Thorum og Tøndering.

Rybjerg Kirke, der er beliggende i Rybjerg Sogn, bestaar foruden Skib, Kor og Apsis af et Taarn, der ligger mod Vest, og af et Vaabenhus mod Nord samt af en Korsarm, der er beliggende mod Syd, opført 1752 af Justitsraad Mads Hastrup til Eskær, som Begravelse for sig og sin Familie. Inventaret er ganske almindelig.

Rybjerg Kirke.

Tillige findes i Sognet: Brugsforening, Spare- og Laanekasse, Fattiggaard, Vandværk, Mølle m. m.

Skolevæsenet i Rybjerg Sogn bestaar kun af een Skole, nemlig: Kirkeby Skole.

Medlemmer af Rybjerg Sogneraad er følgende: Gaardejer H. Børsting, Formand, Gaardejer Kr. Kristensen, Gaardejer J. Møller, Gaardejer Kristian Nielsen, Uddeler Jens Kr. Jensen, Gaardejer Anders Skippe og Gaardejer Jens Tværbæk.

HARRE HERRED

HARRE HERRED omgives af Nørre, Rødding og Hindborg Herreder og grænser iøvrigt til Limfjorden. Til Herredet hører Øen Fuur.

Herredets samlede Areal udgør 12,768 ha, og Indbyggerantallet er ca. 7,200.

I Herredet findes følgende Sogne: Aasted, Durup-Tøndering, Roslev, Hjerk-Harre, Nautrup, Sæby, Vile og Fuur.

AASTED SOGNS tilstødende Sogne er følgende: Selde, Torum, Tøndering, Durup, Nautrup, Sæby.

Aasted Kirke, der er beliggende i Aasted Sogn, bestaar foruden Kor, Skib og Korsarm af et Taarn, der ligger mod Vest, samt af et Vaabenhus, der er beliggende mod Nord. Den store Fløjaltertavle er smukt udskaaret. Prædikestolen har Fru Magdalene Banner ladet opsætte 1589. Døbefonten er af Granit.

Østergaard, der er beliggende i Aasted Sogn, er en gammel Herregaard, der er opført omkring 1516 af Lukas Krabbe i Stedet for en ældre, han nedbrød samme Aar. Af en Inskription, der før fandtes paa en af Bjælkerne i den store Sal, ser man ligeledes Aarstallet, og af hvem Gaarden er opført: „Anno Domini 1516 den eneste Tirsdag før Midfaste lod Lukas Krabbe den første Steen ligge til denne Grundvold“. Hovedbygningen, der er opført af Munkesten, bestaar af fire sammenbyggede Fløje.

Skolevæsenet i Aasted Sogn bestaar kun af en Skole, nemlig Aasted Skole.

Medlemmer af Selde-Aasted Sogneraad er følgende: Gaardejer K. Nielsen, Formand, Gaardejer A. Povlsen, Andr. Bejlum, Jens Kr. Kolding, Magnus Bach, Mikael Meyer og Anders K. Jepsen.

DURUP—TØNDERING KOMMUNES tilstødende Sogne er følgende: Aasted, Nautrup, Harre, Roslev, Torum og Rybjerg.

Durup Kirke, der er beliggende i Durup Sogn, bestaar foruden Koret og Skibet af et Taarn, der ligger mod Vest, samt af et Vaabenhus, der er beliggende mod Nord. Ved en Restaurering af Kirken i 1931 blev Muren, der hidtil havde skilt Taarnrummet fra Skibet, nedbrudt, og Kirken har derved vundet ikke saa lidt Plads. Ved Restaureringen i 1931 blev den gamle Maling paa Prædikestolen afdækket, og paa samme Tidspunkt blev der opsat en ny Altertavle. Tillige blev en Tavle opsat, hvorpaa findes Navnene paa de Præster, der har virket ved Kirken siden 1425. Døbefonten er af Granit.

Tøndering Kirke, der er beliggende i Tøndering Sogn, bestaar foruden Kor, Skib og Apsis af et Taarn, der ligger mod Vest, samt af et Vaabenhus, der er beliggende mod Syd. Inventaret er ganske almindeligt. I Koret ligger en Ligsten over Anders Skeel til Hegnet og hans to Hustruer, nemlig Fru Karen Flemming og Fru B. Rosenkrantz.

Hvorledes Durup Sogn (Durup-gaarde, Duruplund, Vilholm, Mølkær Huse, Toustrup) har set ud i den gamle Landsby-Fællesskabstid, ved man ikke med Bestemthed, idet der saavidt man ved ikke findes skriftlige Dokumenter, der kan give Oplysninger om ovennævnte. De Oplysninger, vi her bringer, er bygget paa Udtalelser fra ældre nulevende Folk.

Før Jernbanen i 1884 blev anlagt gennem Salling, betegnes Stedet som Toustrup By, Durup Sogn, Harre Herred. Af den nuværende Stationsby var der dengang kun et eneste Hus „Peder Svenskes“, Huset er endnu bevaret og ligger skraas overfor Mejeriet.

Vejforholdene var heller ikke den Gang helt de samme som nu. Bysted-Tøndering Vejen har sikkert altid eksisteret omtrent i samme Skikkelse, som den nu er i. Derimod er Toustrup Vejen først udvidet omtrent 1834, men den har sikkert altid eksisteret som Samfærdselsvej mellem Toustrup og Skive. Nord om Stedet, hvor Niels P. Nielsens Gaard ligger, er der endnu Rester af den gamle Hulvej, der var den direkte og den Gang almindeligst brugte gamle Samfærdselsvej mellem Salling-sund og Hvalpsund. Fra Toustrup gik Vejen mod Vest op over Niels P. Nielsens Mark forbi „Vejhøje“, hvor der for ikke saa lang Tid siden har været tre Høje, de to er nu sløjfet, men den sidste og største er bevaret — og videre gennem Naurup Hede til Sallingsund. Fra Toustrup By førte Vejen mod Øst omkring Tøndering Hede til Hvalpsund. Foruden de her nævnte Samfærdselsveje gik der desuden et Utaal af Kørsels- eller Markveje ud over Byens Jorder. Alle samlede de sig som et Net om den gamle Ringby, der laa nede i Lavningen.

De Toustrup Gaarde har fra gammel Tid været samlet i en Ringby, der laa i Lavningen ved Stedet, hvor Ejendommen tilhørende Th. Thøgesen og Niels Baunsgaard nu ligger. Sydligst laa Vadgaard, paa samme Sted som Niels Baunsgaards Ejendom nu ligger. Gaarden har formodentlig faaet Navnet Vadgaard, fordi den laa nærmest Vadestedet. Omtrent ud for Gaarden begyndte en Færdselsvej til Bjerre Mølle. Navnet er senere gaaet tabt, men Gaarden er identisk med den, der nu ejes af Marinus Kristensen.

Næst i Ringen længere mod Sydvest laa Tvillingsgaard. Navnet Tvillingsgaard har den faaet, fordi Gaarden saavel som Bygningerne var delt mellem to Ejere. Den ene har sikkert været noget krads, for Efterslægten kender ikke andet Navn til ham end „Den slemme“. Gaarden er som alle andre udflyttet og ejes af Niels P. Nielsen.

Den næste Gaard i Ringen — mod Nordvest — vides der ikke noget om, men

Altartavlen i Durup Kirke før Restaureringen i 1931.

Prædikestolen i Durup Kirke efter Restaureringen i 1931.

de. Udflytningen var sket forinden Købet. Derimod begyndte der nu en livlig Udstykning, idet alle Gaardene oprindelig havde været paa 6 Td. Hartkorn.

Fra Jens Primdahls Gaard er udstykket Marinus Dalstrups og Th. Thøgesens Ejendomme. Fra Vadgaard er solgt Hede i Toustrup samt Ejendommen tilhørende Oscar Gravgaard og Engen tilhørende Durup Tømmerhandel. Om Visti Hansens Gaard og Tvillingsgaard vides intet. Til Haugaard hørte Ejendommene tilhørende Josef Haugaard, Niels Erhardtsen og Karl Møller. Derimod er Alfred Plejdrups Gaard ny, idet dens Mark er opdyrket Hedejord. Muligvis har denne Jord tilhørt Gammelby, en By, der for flere Hundrede Aar siden laa paa Skellet mellem Harre og Toustrup. Efter Overleveringen skal alle Indbyggerne være døde under en Pest (den sorte Død), der raserede Byen. Byen stod da uddød, Bygningerne faldt sammen, og Lyngen groede ind over dens Marker. I Byens Ruiner har Rakkerne haft Tilhold, og gamle Folk fortæller, at deres Bedstefædre i deres unge Dage, naar de pløjede, kunde støde paa Hesteknogler. — Hestekød var af den Tids Befolkning erklæret for uspiseligt.

Som andre Steder har ogsaa Markerne i Toustrup haft Navne, f. Eks. Matis Ager, Kolde Ager Syd for Vadgaard. — Slagkær Øst for Banelinien, Frøsang ved Ejendommen, der nu tilhører Jens Olesen. Fra Midten af Aarhundredet stammer denne Byvise:

Ajs Haugaard sier saa nejle,
Søren Fjandbo synger saa dejli,
Ajs te Kren Ajsens er altid glaa,
Ma' Hummelbo er altid forlaa.

den har sikkert været identisk med den, der efter Udflytningen kaldes Søndergaard, der nu ejes af Marinus Ringgaard. En Udstykning fra Søndergaard maa ifølge Hartkornstallet være den nu tilhørende Niels Østergaard.

Ligeledes kendes der heller ikke noget Navn til den næste Gaard, der nu er udflyttet og tilhører V. Hansen, den beboedes den Gang af Anders Haugaard.

Hvor Th. Thøgesens Ejendom nu ligger, laa dengang Jens Primdahls nuværende Gaard.

Næste og sidste Gaard i Kredsen maa antagelig have været Haugaard, der nu tilhører Sv. Svenningsen. Det har ikke været muligt at oplyse, hvor den nordligste Gaard i Toustrup, der nu tilhører Jens Kristensen, har ligget, men Matrikelnummeret synes at tyde paa, at den har hørt med til Ringbyen.

I 1840 købtes Gaarden Toustrup fra Hegnet for 200 Daler pr. Td. Hartkorn. Dog var Gaardene tilhørende Jens Primdahl og Visti Hansen frikøbt paa et tidligere Tidspunkt, da de havde været hoveripligtige til Kjeldgaard, Sel-

I 1884 blev saa Jernbanen anlagt gennem Salling, og hermed begyndte den nuværende Durup Bys Historie.

Angaaende Tøndering Bys Historie henviser vi til Skivebogen fra 1933-34, hvori Byens Historie er udførligt behandlet af pens. Lærer Krogh, Lyby.

Tillige findes i Kommunen: Elektricitetsværk, Andelsmejeri, Brugsforeninger, Vandværker, Møller, Sparekasse, Gæstgivergaard, Cementstøberi, Jernbanestation, Tømmerhandel, Sukkervarefabrik m. m.

Skolevæsenet i Durup-Tøndering Kommune bestaar af følgende Skoler: Durup Skole, Durup Forskole og Tøndering Skole.

Durup Andelsmejeri er stiftet paa et offentligt Møde 1893 paa Durup Gæstgivergaard, hvor der blev nedsat et Udvalg, der skulde arbejde for Fremme af Sagen. Udvalgets Medlemmer bestod af følgende: Jens Mortensen (der var Mejeriets første Formand), G. Espersen, Mikkell Strandgaard, Frederik Kristensen, Knud Jensen, Ejskær, Jens Torp og Jacob Sørensen (Fjandbo).

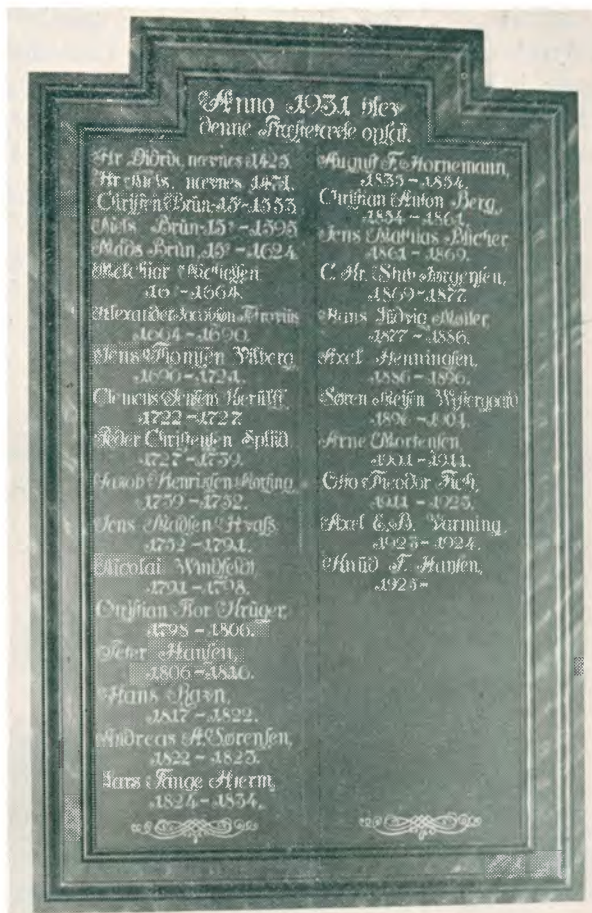
Forhandlingsprotokollen viser, hvorledes Arbejdet skred frem: til Tider gik det lidt trælsomt og besværligt, men endelig den 10. Oktober samme Aar meddeles det, at der afholdtes Generalforsamling paa Durup Gæstgivergaard, hvor det meddeltes Andelshaverne, at Mejeriet var færdig samt, at det havde kostet ca. 18,000 Kr., hvad der ganske vist var mere, end man havde beregnet, men ved Haandsoprækning gav Forsamlingen sit Bifald til Kende.

Mejeriets aarlige Produktionsmængde er ca. 13 Millioner Pund Mælk. Det første Aar, efter at Mejeriet blev stiftet, var der 5 Mælkeruter, nu er der 23. Dette er et stærkt Bevis paa, at Mælkeproduktionen er gaaet frem siden den Gang.

Durup Elektricitetsværk er oprettet i Aaret 1906. Maskinkraften bestaar i Dag af en 30 H. K. Dieselmotor og en 20 H. K. Sugegasmotor. Værkets Bestyrer er Chr. Christensen.

Durup tekniske Skole. Den 5. April 1904 stiftedes Durup Borger- og Haandværkerforening. Den første Bestyrelse kom til at bestaa af Bager L. H. Bloch, Formand, Smed P. Mortensen, Næstformand, Købmand H. P. Jensen, Kasserer, Snedker Chr. Nielsen og Maler Dyhrberg.

Paa Borgermødet den 2. Juli blev det vedtaget at begynde med en Teknisk Skole

Tavle over Præsterne i Durup Kirke.

til Efteraaret, og Tirsdag den 22. November 1904 begyndte Teknisk Skole med Maler Dyhrberg som Lærer i Tegning og Skolelærer P. Petersen i Dansk og Regning. Der var 10 Elever til Tegning, hvoraf de 4 nu er Haandværksmestre i Durup, nemlig: Smedemester M. Mortensen, Bagermester M. Th. Linderoth, Malermester J. Grove og Tømrer J. Justesen, som nu er Lærer i Teknisk Skole.

I Efteraaret 1908 blev Konstruktør Kibigaard fra Nykøbing Lærer i Tegning i Stedet for Dyhrberg. Den 10. November 1911 blev Tømrer Just Justesen Lærer i Tegning, hvilket han har været siden. Som Lærer i Dansk, Regning, Bogføring og Engelsk har i Aarenes Løb været følgende: Lærer P. Petersen, C. Sjørrup, Bundgaard Jensen, Charl. H. Petersen og Primdahl.

Elevantallet er i Aar 25. Skolen har haft Tegninger udstillet i Nyborg, København og Prag.

Medlemmer af Durup-Tøndering Sogneraad er følgende: Gaardejer Jens Kolding, Formand, Gaardejer Laust Sørensen, Fabrikant Viggo Bach, Bagermester M. T. Linderoth, Gaardejer Kresten Svansø, Gaardejer Kr. Kristiansen og Gaardejer Jakob Jensen.

ROSLEV SOGNS tilstødende Sogne er følgende: Rybjerg, Jebjerg, Hjerk-Harre og Durup-Tøndering.

Roslev Kirke, der er beliggende i Roslev Sogn, menes at være opført af Augustinermunkenene i Grinderslev Kloster. Den bestaar foruden Skib, Kor og Apsis af et Taarn, der ligger mod Vest, og af et Vaabenhus, der er beliggende mod Nord. Inventaret er ganske almindelig.

Tillige findes: Præstegaard, Apotek, Destruktionsanstalt, Andelselektricitetsværk, Hotel, Jernbanestation, Cementfabrik, Bryggeri, Møller, Vandværk, Brugsforening, Andelsmejeri m. m.

Skolevæsenet i Roslev Sogn bestaar kun af to Skoler, nemlig: Roslev Skole og Roslev Realskole.

Parti fra Roslev.

Roslev Apotek. Efter forskellige Forhandlinger mellem de omkringliggende Landkommuner og Ministeriet blev ved kgl. Resolution af 4. Juni 1885 oprettet et selvstændigt Apotek i Roslev. Apoteket skulde være aabnet inden et Aar fra Bevillingens Dato. Privilegiet blev opslaaet ledigt den 12. Juni 1885, og

den første Bevilling blev udstedt den 15. Oktober s. A. for cand. pharm. Carl Caspar Conrad Hassing.

Ovennævnte Hassing købte en gammel Grusgrav paa Bakken udfor Moesgaards Have og byggede her ud mod Amtsvejen den nuværende Apoteksbygning, der blev aabnet i September 1886. Efter Apoteker Hassings Død i 1908 blev Privilegiet opslaaet ledigt, og den 1. April 1909 fik Laurits Christensen Bevilling til at drive Apoteket. Han begyndte straks med at forbedre den nu noget gammeldags Apoteksbygning. Saaledes indrettede han den store tidssvarende Apotekskælder m. m. Christensen frasagde sig Privilegiet 1. Maj 1925, men døde kort efter. Den 2. Juni 1925 fik cand. pharm. Peter Ferdinand Sandberg Bevilling til at drive Apoteket.

Destruktionsanstalten „Trolldstrøm“, som blev oprettet og tog sin Begyndelse i 1927, er den eneste af sin Art i Salling og Fjends Herred, hvor den har til Op-gave af købe og fær-digbehandle selvdøde og tilskadekomne Kreaturer, Heste og Svin, som er ubrugelig til Menneskeføde, og af disse Raavarer, hvorunder tillige kommer Affald og Blod

Destruktionsanstalten „Trolldstrøm“.

fra Egnens Slagtere at omdanne disse til Kød-Benmel samt Fedt til teknisk Brug, derunder Sæbe, hvortil det anses for bedre end rene Plantestoffer og derfor næsten altid vil være sælgelige. Det vigtigste Moment i denne Omdannelse er selvsagt Dampen, og der er da ogsaa taget i Brug en Højtryks-Dampkedel i Forbindelse med to Kogekedler, hvortil hører Fedtudskiller og Fedtraffinerkedel samt Gødningslager, som ved Lavtryk koger den i Dyrene værende Gødning for derved at undgaa tilstedeværende Smittefare. Desuden findes en roterende Tørretromle med Dampkappe til Behandling af det kogte Kød og Ben, som for det meste afsættes til Egnens Købmænd og Brugsforeninger, som lader dette indgaa i deres Hønsefoderblandinger og Svinefoder.

Det udviser herunder ogsaa, at „Trolldstrøm“s Tilblivelse tilskyldes dets Indehaver, Bernhard Jensen, som i 1926 tilkøbte sig ca. 4 Tdr. Land af Gaardejer og Sognefoged Niels Pedersen, Roslev. Det var det yderste af Gaardens Marker og tillige det yderste af Roslev Sogns Jorder mod Syd, der var Lynghede Jord, og som dette Aar skulde give den første Afrøde, og dog maatte Bernhard Jensen udrede 3,200 Kr. for samme Stykke Hede. — Det kan tilføjes, at Ejeren med fuldstændig egne Hænder gav sig i Gang med Opførelsen af selve Anstalten, ogsaa hvad angaar Tilvirkningen af baade Sten og Træværk og dettes Sammensætning.

For ca. 2 Aar siden er der yderligere kommet et selvstændigt Beboelseshus og en stor Have, der er i fin Kultur, hvad jo nærmest den stærke Gødning har gjort sit til. I et samlet Hele kan man godt uden Overdrivelse sige, at Heden er forvandlet,

og Forvandlingen bestaar i, at der hvor før kun Ræv og Hare regerede, der hører man nu hele Dagen de elektrisk drevne Skiver og Hjul summe og Spilddampens Hvæsen i Travlheden, medens Bilen „Trolldstrøm“ efter telefonisk Besked den hele lange Dag farter rundt i Gaarde og Hussteder for at hjemføre de mange daglige Dødsfald i Besætningerne.

Til Slut skal nævnes Tilblivelsen af Navnet paa Institutionen. Efter ældre Menneskers Udsagn har der Syd for Anstalten løbet en Vandstrøm, der saa længe kan huskes er bleven kaldt „Trolldstrøm“, og samme Folk vil altid kunne berette om mange sære Oplevelser dernede omkring.

BERNHARD JENSEN, Fabrikant, er født den 3. Marts 1891 som Søn af Snedker J. Jensen Just og Hustru Bodil Marie J. Gift 1915 med Ane Jensen. Indehaver af Destruktionsanstalten „Trolldstrøm“, Næstformand i Skivekredsens Retsforbund.

B. Jensen,
Fabrikant.

MADS KAAGAARD NIELSEN, Fabrikant, er født den 24. Maj 1870 som Søn af Husmand Søren Nielsen og Hustru Inger, født Kaagaard Jensen. Gift 1899 med Dorthea Berthelsen. Indehaver af Mine-
ralvandsfabriken i Roslev.

Roslev Elektricitetsværk.

NIELS NIELSEN, Fabrikant, er født den 29. Juni 1875 som Søn af L. Chr. Nielsen og Hustru Kirsten, født Andersen. Gift 1911 med Dagmar Larsen. Indehaver af Cementfabriken.

PEDER KNUDSEN, Købmand, er født den 17. Juli 1861 som Søn af Gaardejer Knudsen og Hustru Johanne, født Petersdatter. Gift 1889 med Herta Bøgild. Uddannet ved Faget, Indehaver af Roslev Købmands- og Foderstofforretning.

NIELS VILLADSEN, Bestyrer, er født den 14. Oktober 1881 som Søn af Husmand Villads P. Andersen og Hustru Karen, født Jensen. Gift 1907 med Kirstine Eiskjær. Uddannet ved Maskinfaget, ansat som Bestyrer ved Roslev Elektricitetsværk.

Medlemmer af Roslev Sogneraad er følgende: Dyrlæge A. Mikkelsen, Formand, Statshusmand A. Kr. Jensen, Postbud M. Nielsen, Skræder M. Sørensen, Malermester Arne Stengaard, Skræder J. J. Johansen og Gaardejer Esper Espersen.

HJERK—HARRE KOMMUNES tilstødende Sogne er følgende: Roslev, Jebjerg, Lyby, Oddense, Krejbjerg, Tøndering, Durup, Nautrup og Vile.

Hjerk Kirke, der er beliggende i Hjerk Sogn, bestaar foruden Koret og Skibet af et Taarn, der ligger mod Vest, samt af et Vaabenhus, der er beliggende mod Syd. Altertavlen bærer et Maleri. Prædikestolen er ganske almindelig. Døbefonten er af Granit.

Harre Kirke, der er beliggende i Harre Sogn, bestaar foruden Koret og Skibet af et Taarn, der ligger mod Vest, samt af et Vaabenhus, der er beliggende mod Nord. Altertavlen bærer et Maleri, der forestiller den korsfæstede. Prædikestolen er fra Begyndelsen af det 17. Aarhundrede. Døbefonten er af Granit. Under Kirkens Gulv har forud været Begravelse.

Tillige findes i Kommunen: Præstegaard, Brugsforeninger, Fattighus, Møller, Vandværker m. m.

Skolevæsenet i Hjerk—Harre Kommune bestaar kun af 2 Skoler, nemlig Over-Hjerk Skole og Harre Skole.

Medlemmer af Hjerk-Harre Sogneraad er følgende: Gaardejer P. H. Knudsen, Formand, Gaardejer Niels Nielsen, Gaardejer Ingvard Jensen, Gaardejer Jens Bjerregaard, Gaardejer Niels C. Dalstrup, Gaardejer Niels P. Primdahl og Boelsmand Jens Mortensen.

NAUTRUP—SÆBY—VILE KOMMUNES tilstødende Sogne er følgende: Harre, Durup og Aasted.

Glyngøre, der er beliggende i Nautrup Sogn, blev i 1920 udskilt fra Sognet og blev da et selvstændigt Sogn.

Nautrup Sogn er Hovedsognet i det gamle tre Sogne Pastorat, Nautrup-Sæby-Vile. I Aaret 1919 byggedes i Glyngøre Stationsby, som hørte til Nautrup Sogn, en ny Kirke, og i 1920 udskiltes Glyngøre-Sæby som selvstændigt Pastorat. Sognet bestaar nu af Byerne: Nautrup, Glynge og Bysted. Det strækker sig fra Syd (Skive-Glyngøre Landevej) til lidt Nord for Banelinien Skive-Glyngøre og gaar mod Øst lige til Durup Stationsby. Mod Sydøst findes Dalstrup Vandmølle, og dette Sted er af stor Naturskønhed. Mod Vest naar Sognet (før Glyngøre Sogns Udskillelse til Sallingsund) til ca. 1 km fra den Del af Limfjorden, der kaldes Sallingsund. Den østlige Del af Sognets Jordareal, som er ca. 800 ha, er ret frugtbar, hvorimod den vestlige Del, ca. 600 ha, er sandet Jord, hvoraf en Del ligger i Hede og Plantager. Her findes smukke, lyngklædte Slugter og Skrænter (Nautrup Kær, Hulkær), men den største Del af den flade Hede er i de senere Aar bleven til god Agermark. Der er ingen videre bymæssig Bebyggelse. Sognets Befolkning, der udgør 500 Indbyggere, er væsentlig Landmænd, og der findes i Sognet 39 Gaarde, 41 Smaaejendomme og 22 Huse uden Jord. Før Glyngøre udskiltes, var en stor Del af Beboerne Fiskere. Den største Gaard er Nautrupgaard, der ligger smukt ved Dalstrup Aa.

I Sognet findes af Haandværkere: 2 Tømrere, 1 Vejmand, 1 Smed, derforuden 2 Købmandsforretninger. Af større Bygninger foruden Kirken kan nævnes: Missionshuset (1915), Forsamlingshuset (1918) samt Nautrup Skole med to Skolestuer med Bolig for Førstelærer og Andenlærer. I den ene af Skolestuerne findes Sognets Bibliotek og Læsestue. Præstegaarden, der tidligere har været Vest for Kirken, opførtes paa sin nuværende Plads i 1879, efter at den gamle Præstegaard var nedbrændt.

Nautrup Kirke, der er beliggende i Nautrup Sogn, er en anseelig Bygning, hvoraf Skibet og Koret stammer fra det 12. Aarhundrede. Det er en Kvaderstenskirke i romansk Stil. I 1931 blev der, efter at Tømrermester Holmegaard, Vejle, havde skænket

6000 Kr. til et Taarn (Kirken var tidligere kullet), og Beboerne havde skaffet 5000 Kr. ved at udleje Sognets samlede Jagt, bygget et Klokketaarn til Kirken, og der blev samtidig udført betydelige Reparationer under Ledelse af Arkitekt Vig-Nielsen, Viborg, Murerarbejdet udførtes af Murer Sørensen, Durup. Taarnet og et nyt Vaabenhus blev bygget af kløvet Granit med ujævn Flade. Ved Ombygningen fremkom en gammel Tympanon (Overligger) med Hagekors (Soltegn), alle Vinduerne blev fornyet og omgivet af Granitsten. Inde i Kirken blev Orgelet rykket tilbage til Taarnrummet. Ved Restaureringen af Kirken indvendig viste det sig, at Væggen i Skibet havde haft Kalkmalerier (fra ca. 1700); de kunde dog ikke bevares. Prædikestolen og Altertavlen er smukt udskaaret Arbejde fra Sen-Renaissancen. Desværre er de oprindelige stærke Farver overmalet. I Prædikestolens Felter skal der findes Billeder af de fire Kardinaldyder. I Alterets Midtfelt fandtes i sin Tid et Maleri forestillende Korsfæstelsen, men det er forsvundet, og nu staar der en Gipsafstøbning af Thorvaldsens Kristus. De to Alterlysestager er fra 1649, og 1931 gav Sognets Ungdom Kirken en syvarmet Lysestage, og Trikotagehandlerske Sørine Dalgaard, Durup, skænkede et Tæppe til Pladsen foran Alteret. Paa Skibets nordlige Langside findes et Epitafium over Præsten Basballe.

Vile Kirke, der er beliggende i Vile Sogn, er opført i samme Stil som Nautrup Kirke. Den bestaar foruden Koret og Skibet af et Taarn samt af et Vaabenhus, der ligger mod Syd. Inventaret er fra Nutiden, dog med Undtagelse af Døbefonten, der er af Granit.

Sæby Kirke, der er beliggende i Sæby Sogn, bestaar foruden Koret og Skibet af et Vaabenhus fra Nutiden. Den smukke, udskaarne Altertavle bærer et Maleri. Prædikestolen er ganske almindelig. Døbefonten er af Granit.

Glyngøre Kirke, der er Anneks til Sæby Kirke, er opført i Aaret 1919. Den bestaar foruden Koret og Skibet af et Taarn, hvorigennem Indgangen er. Den smukke Altertavle er skænket af Stiftamtmand H. Grøn, og Døbefonten, der af Granit, er skænket af Fru Villefrance.

H. Hansen,
Sognepræst.

THORVALD ALFRED HANSEN, Sognepræst, er født den 24. Maj 1898 som Søn af Gaardejer Anders Hansen og Hustru Karen Marie, født Pedersen. Gift 1924 med Amalie Elisabeth Povlsen. Præliminæreksamen 1915, Student 1918, cand. theol. 1924, kaldet som Sognepræst for Nautrup-Vile Menigheder, Medlem af Skolekommissionen.

Tillige findes i Kommunen foruden nævnte: Elektricitetsværk, Brugsforeninger, Afholdshoteller, Skibsbyggeri, Kro, Fyr, Motorfabrik, Gartneri, Møller, Vandværker og Havn m. m.

Skolevæsenet i Nautrup-Sæby-Vile Kommune bestaar af følgende Skoler: Nautrup Skole, Glyngøre Skole, Glyngøre Forskole, Vile Skole og Grynnerup Skole.

Sallingsund Kro eller „Pinen Kro“ har ifølge gamle Dokumenter allerede eksisteret i flere Hundrede Aar. Kroen er den gamle Færgekro, og her var Færgeriet, før det blev henlagt til Glyngøre. Man kan endnu se nogle Murhager eller Kroge i Muren, som blev brugt til at hænge et sort Skilt op paa, naar Færgen skulde ankomme. Færgen laa altid paa Nordsiden. I 1880 tilhørte Kroen Josef Kristensen, hvis Fader

var en af de Havboer, som blev husvilde, da Havet brød ind ved Thyborøn, hvorfor han ogsaa til daglig blev kaldt Josef Havbo. Josef Kristensen solgte Kroen i 1933.

AXEL SØRENSEN, Købmand, er født den 25. Juli 1894 paa Mors som Søn af Tømrer Th. Sørensen og Hustru. Gift 1922 med Kroeejer Josef Kristensens Datter. Tjente paa Højris hos Kammerherre Steensen-Leth fra 1910—15, tjent som Kusk og Rideknægt hos Lensbaron Zytphen-Adeler til Dragsholm og Baroniet Adellersborg i 2 Aar, nedsat sig som Købmand i Sallingsund 1927.

J. P. Jørgensen,
Fiskeeksportør.

JØRGEN PETER JØRGENSEN, Fiskeeksportør, er født den 13. November 1875 som Søn af Husmand Lars Jørgensen og Hustru Petrine J. Gift 1905 med Marie J. Uddannet paa Mellerup og Aagaard Højskoler, nedsat sig som Fiskeeksportør i Glyngøre, hvor Hr. Jørgensen exporterer Limfjordsfisk, særlig Aal, til Udlandet, Medlem af Glyngøre-Sæby Menighedsraad.

J. M. Østergaard,
Fisker.

MARTIN J. ØSTERGAARD, Fisker, er født den 13. Februar 1883 som Søn af Murer Jens M. Østergaard og Hustru Mette J. Ø. Gift 1906 med Petra Ø. Uddannet som Murer, Medlem af Sogneraadet fra 1917—29, Medlem af Menighedsraadet i 2 Perioder, Sognefoged og Lægdsmand 1920, Toldopsynsmand fra 1. Oktober 1928.

JENS PETER QVIST, pens. Depotarbejder, er født d. 28. November 1857 som Søn af Tømrer Kristen Andersen Qvist og Hustru Ane Marie Q. Gift 1886 med Margrethe Q. Pens. Depotarbejder fra D.S.B.

Medlemmer af Nautrup-Sæby-Vile Sogneraad er følgende: Fiskeeksportør A. M. Priess, Formand, Gaardejer M. Holmgaard, Vogmand J. J. Dahlgaard, P. Smedegaard, J. Chr. Dahlgaard, John Johnsen, Anton Trærup, Niels Gjørup og Anders Andersen.

FUUR skrives i gamle Dokumenter Phur, Phuur, Fuur og Fur. Øen har fordum tilhørt Viborg Domkapitel baade før og efter Reformationen. At Øen har været bevookset med store Skove viser de mange Levninger og Stumper Træ, som findes overalt i Moserne, og paa visse Steder Mængder af Nød-Skaller.

Man mener, at der har boet Adel paa Øen, thi i Dokumenter nævnes 1319 Hr. Michel Agisøn og 1365 en Hr. Ridder Johannes Michelsøn og flere andre. Men hvad de der har ejet eller beboet, ved man ikke med Bestemthed, dog skal der efter gammel Beretning have ligget 2 eller 3 Herresæder paa Øen, og dette kan sikkert passe, idet der den Dag i Dag findes enkelte Rester af Volde m. m. paa Fuur. Ligeledes ser man af nedennævnte, at der har boet Adel paa Øen, idet Pontoppidan i Danske Atlas skriver, „at 1731 er af daværende Ejer af Fuur, Anders Kierulf til Sødal, anlagt en Skole paa Hvirp Gods for Sognets Ungdom, til hvis Vedligeholdelse saavel som til de Fattiges Underhold bemeldte Kierulfs Enke, Fru Margareta Dorothea Bræe, 1739 har gjort en anseelig Stiftelse, som er fastsat i Furlandets Ejendom“.

Naar man rejser gennem Salling og skal besøge Fuur, og man er kommen til Færgestedet (Brohovedet), ligger Øen lige foran, og man ser straks, at det er med Rette, at Øen kaldes for „Limfjordens Perle“, som den ligger der og viser sit smilende Ansigt, med sine smukke Højdedrag mod Nord og sit lave Landskab mod Syd. Til den fastsatte Færgetid (hvis man ikke har bestilt ekstra Færge) kommer Færgen, der er en fuldtud moderne Færge, der kan tage 3 Biler og 50 Personer om Bord.

Og man sætter saa Kursen mod Øen. Ikke 5 Minutters Gang fra Færgestedet befinder vi os paa rigtig god og fed Jord. Smukt ligger den gamle, hvide Kirke paa Bakken ud mod Fjorden og den smukke Præstebolig ved Siden af.

Parti fra Fuur Nordstrand.

Naturligvis skal man op i Bakkerne og se den navnkundige Rødsten, man læser om i Blichers Novelle og i Kruses Bog om Fuur. Man lejer en Bil eller cykler, eller om man er en dygtig Fodgænger, gaar man den 5—6 Kilometer lange Tur.

Naar man kommer op paa Højdedragene, maa man stadig standse og beundre Udsigten og det stadig skiftende Landskab. Nu er man kommet op til Generalstabsmærket paa Stendalshøje, som de tre Høje hedder, der ligger ved Siden af den paa Kortet angivne „Lille Jenses Høj“, der nu er dyrket, og som er Øens højeste Punkt. Herfra har man en vid Udsigt, mod Vest til Mors og Thy, mod Nord til Hannæs og til Livø, der af Staten benyttes til Internering, mod Øst til Himmerland og endelig mod Syd til den nærmeste Nabo, nemlig Salling. Og naar man ser alt dette, maa man undres over, at saa megen Skønhed er samlet paa denne Ø.

Man gaar nu mod Nord om til Rødstenen, der ligger ind i en Bakke, men man bliver skuffet af Synet og siger: „Ikke andet“. Bakken er i Aarenes Løb groet nedad, og Engen ved Siden af er groet op om Stenen. Man maa da tage medbragte livlige Fantasi op og tænke sig tilbage paa den Tid, Blicher skildrer i sin Novelle, da Rødstensmanden skjulte de unge elskende, saalænge den grumme Herremand var paa Øen, eller til Valdemar Atterdags Tid, da den gamle Bjergmand reddede Trællens Liv ved at sige ham, hvad Valdemar Atterdag havde tænkt paa, og ved at sende den Hilsen til Kongen, at det ikke skulde blive ham, men hans Datter, der skulde forene de tre nordiske Riger. Naar man er kommet tilbage til Virkeligheden, føler man sig nu træt og støvet og gaar derfor med Stien mod Vest, og 5 Minutter efter svaler sig i Limfjordens friske salte Vand lige ud for en stor rød Sten, der kaldes „den røde Sten“. Et gammelt Sagn siger, at hele Øen hviler paa Rødsten. Længere mod Øst ligger de to Gaarde, Nørre-Lundegaard og Gammelgaard. Og til den ene af disse hører

Udsigt over Debel By.

de mærkelige og smukke Slugter, der kaldes Langstedhuller. Mod Vest efter Gammelgaard til findes den store Hule, man siger, den er gravet af svenske Krigsfanger under Krigen med Sverrig, men det er mere sandsynligt, at der for mange Aar siden her er søgt efter Brunkul. Mod Nord og Vest er nogle smukke og mærkelige Skrænter, der vilde give en Geolog noget at tænke paa.

Fuur er en halv Mil bred og en Mil lang og har 16—1700 Indbyggere. Øen har baade Læge og Præst, to Skoler med 5 Klasser i hver og 2 Lærere og 1 Lærerinde i hver, et Mejeri, der leverer noget af det fineste Eksportsmør, som udføres her fra Landet.

Fuurboerne lever hovedsagelig af Landbrug. For Aar tilbage drev de fleste Fiskeri sammen med Landbruget, men da det blev daarligt lønnet, hørte det op af sig selv. Landbruget drives mest som Husmandsbrug, thi rigtig store Gaarde er der ingen af. Fuurboerne er gennemgaaende velhavende, og her kan med rette Digterens Ord bruges „faa har for meget, men færre for lidt“. Fuurboerne ejer Jydernes bekendte Sindelag, men ogsaa i rigeligt Maal, Lune. Dialekten ligner ikke nogen anden.

Der er paa Øen store Molerlejer, baade paa Knudshoved, der delvis ejes af Englændere, og Færke, der ejes af Danskere, samt to private Smaaaværker. Det er mange Penge, der hvert Aar kommer til Fuur for Moler.

Noget Foreningsliv findes ikke paa Fuur, men der er K. F. U. M. og K., da Øen er stærkt missionspræget.

Øen har daglig Forbindelse med Skive med en Rutebil fra Fuur, to fra Selde og to Gange med Postbil til Roslev, to Gange ugentlig til Nykøbing M. med Parketbaad og en Gang om Ugen til Aalborg. Færgeren gaar hveranden Time, saa man er ikke mere isoleret, fordi man bor paa Fuur.

Parti fra Langstedhuller.

Fuur har gennem Aarene været besøgt af mange udmærkede Kunstnere, hvoraf nævnes skal: Hans Smidth, hvis bedste Malerier er Motiver, der er hentet fra Øen.

Fuur Kirke ligger paa Øens sydøstlige Side paa en Bakkeskraaning tæt ved Vandet, saa at der fra Kirkegaarden er en pragtfuld Udsigt over Limfjorden til Salling og Himmerland.

Kirkens gamle Navn er Sct. Mortens Kirke, og den hørte indtil Reformationen under Viborg Domkapitel; senere har Patronatsrellen været paa skiftende Hænder, indtil Kirken i 1913 overgik fra Hartkornsejerne til Selveje. Kirkegaarden er indhegnet af et gammelt Stendige; mod Øst og Vest er der ret nye murede Indgange, hvorimod den nordlige Indgangsportal med fladbuget Dør og Port er meget gammel og smuk, den er opført af Munkesten og Kamp

og tækket med Munketegl. Kirkens ældste Del, opført omkring Midten af det 12. Aarhundrede, bestaar af Apsis, Kor og Hovedparten af Skibet. Senere er Skibet udvidet mod Vest, Taarn og Vaabenhuis (mod Nord) tilbygget og Hvælv indbygget i Koret. Materialet er i den ældste Del dels Rødsten, en Art Sandsten, som findes paa Øen, dels groft tilhugget Kamp, i Vestudvidelsen glat tilhugget Kamp og i Taarn og Vaabenhuis Munkesten over 1-3 m høj Kamp. Apsis er delvis fornyet i forrige Aarhundrede, i det indre er der et Halvkuppelhvælv. Apsiden er — antagelig samtidig med Indbygningen af Hvælvet i Koret — ved en Munkestensmur blevet adskilt fra Koret for at anvendes som Sakristi. — I Koret, som nu faar Lys fra Syd, skimter man romanske Nordvinduer, som er blevet tilmurede, da Hvælvet muredes. Paa Hvælvets Østside er der fremdraget Kalkmalerier: Engle med Skriftbaand, hvorpaa der læses: „Esaja 6 V. 3 Hellig, Hellig, Hellig er den Herre Sebaoth Apoc. 4“. Desuden findes paa Korets Østvæg og i Korbuen moderne Kalkmalerier.

Skibet er meget langt, men smalt, dets Nordmur staar uforandret med to gamle Vinduer, det vestlige delvis dækket af Vaabenhustaget, medens Sydsiden er ombygget i 1892, hvorved Vinduerne ændredes. Skibet har Bjælkeloft, og mange af Bjælkerne er ligesom Tagkonstruktionen af meget gammelt Egetømmer.

Taarnet, som bestaar af 5 Stokværk, har oprindeligt været lavere; iudvendig, og mod Nord tillige udvendig, ser man tilmurede Glamhuller eet Stokværk under de nuværende. En Del af Taarnet er i nyere Tid blevet skalmuret. Taarngavlene vender

Parti fra Fuur Nordstrand.

mod Nord og Syd. — Nederste Stokværk, som er overhvælvet og ved en bred, men ret lav Rundbue er forbundet med Skibet, blev ca. 1695 indrettet til en aaben Begravelse, der dog forlængst er nedlagt. Indgangen til Taarnet er i andet Stokværk, hvortil en udvendig Trappe fører op. Klokkestokværket har fire tvillingsdelte, rundbuede Glasmuller. Paa Taarnets Vestside sidder der i Ydermuren et Mandshoved af Granit, om hvilket Sagnet siger, at det indmuredes til Minde om en Mand, der ved Taarnets Opførelse styrtede ned derfra og slog sig ihjel. Kirken staar hvidkalket med Undtagelse af Skibets Sydside og den nederste Del af Taarn og Vaabenhus. Der er Blytag paa hele Kirken.

Altertavlen (et Korsfæstelsesmaleri) er opsat i 1860erne som en ringe Erstatning for en ældre Altertavle — Synsprotokollen siger et Krucifiks, som desværre siden er bortsolgt, uden at det vides hvorhen. — I Skibet

Fyret paa Fuur.

Udsigt over Debel.

hænger to Tavler med Apostelfigurer, som maa formodes at have været Fløje af en senmiddelalderlig Altertavle. Alle Figurene er nu overmalet, men har derunder Farvestafferinger.

Kalken og Disken bærer Inskriptionen: Fuur Kirke tilhørende 1742, i Oblatæsken Inskriptionen: N. A. — A. B. 1768 (Sognepræst paa Fuur Niels Arrøe, død 1768, og Hustru Apelone Bisgaard), Sygekalk og Disk med Inskription: D. Hect. Gotfr. Masius. F. F. 1694 (Hector Gotfred Masius, theologisk Professor og Hofprædikant, død 1709).

Fuur Kirke.

De to Alterstager hviler paa groft udformede Dyreskikkelser (Løver). Fonten, der bestaar af to Dele, er af Granit. Paa den firkantede Fod er indhugget Drager og et Træ, og paa Kummen Dyreskikkelser, hvoraf de to holder om smaa Mennesker, desuden et Træ, en Symbolisering af Kampen mod de onde Magter. Til Døbefonten, som er fra Kirkens ældste

Tid, er senere skænket et Daabsfad med Fremstilling af Mariæ Bebudelse. — Prædikestolen er fra ca. 1600 og restaureret af Nationalmuseet i 1900. Dens Plads er nu i Kirkeskibets sydøstlige Hjørne; men af dens Indretning fremgaar det, at dens oprindelige Plads har været foran Korbuens øverste Del. Selve Prædikestolen bestaar af fem Felter: De fire Evangelister med Korsfæstelsen i Midten, i stafferet Træskærerarbejde, mellem Felterne er Hjørnefigurer, der forestiller Kærlighed (med Barnet), Uskyld (med Lammet), Retfærdighed (med Sværd og Vægt) og Haab (med Anker). Paa hver Side heraf er der to Yderfelter med Malerier: 1. Guds Arm drager et Forhæng bort, saa Præst og Prædikestol ses (Guds Ord i Højsædet), 2. Solen og et flakkende Lys (vi kan intet uden Guds Lys), 3. En Mand, som fisker, og to Hakker (pas din jordiske Gerning), 4. Guds Arm udstrakt for at vande et Træ (Gud giver Vækst). Foruden latinske Overskrifter er der følgende Underskrifter: 1. Natten er forbigangen, 2. Dagen er kommen nær, hed Rom. 13, 3. Gør dit Embede redelig, 2. Tim 4., 4. Gud gifver Vexten, 1. Cor. 3; under de fem Midtfelter: „Det Ord som — Jeg taledede, det — Skal Dømme — Hannem paa den — yderste Dag, Joh. 12. 48.

Tidligere har der over Prædikestolen været en Himmel, hvoraf Rester findes paa Kirkeloftet.

Kirkens Stolestader er nye, dog med Undtagelse af to Gavle, hvor der paa den ene staar Aarstallet 1645 og paa den anden Bogstaverne K. H. D. A. (Karen Henriksdatter Arctander, gift med Præsterne paa Fuur, Jens Christensen Ørum, død 1657, og Christen Nielsen, død 1667). — Over Indgangsdøren hænger et Maleri af Jesus Nedtagelse af Korset. Vest for Indgangen er en Præstetavle.

Tillige findes i Kirken et Par smukke Lysekroner, den ene er fra Nutiden, og den anden, der bærer 2×7 Arme, er skænket 1703 af „hans kongl. May.ts. Hof Murer-Mester Hans Ollufsen samt hans kære Hustru Bodel Andersdaatter, som var født paa Fuurland og døbt og christnet i Fuur Kirke“. — I Sakristiet hænger en Mindetavle over Mag. Peder Schive, Rektor i Kalundborg, 1673 Sognepræst paa Fuur og død 1695. Denne lod indrette den forannævnte aabne Begravelse i Taarnrummet.

Paa Kirkegaardsdiget er nylig fundet et Brudstykke af en Gravsten, antagelig over Præsten Niels Arrøe. Desuden findes paa Kirkegaarden Gravminder over Sognepræst Bechmanns Hustru Juliane, født Bønnelycke, død 1839, og over Sognepræst A. C. Hansen, død 1883.

Kirken har kun een Klokke, der er omstøbt flere Gange, sidst i 1879. I Forbindelse hermed skal det dog tilføjes, at der i Jyderup Kirke findes en Klokke, hvis Indskrift oplyser, at den er støbt i København 1597 til Brug for Menigheden paa Øen Fuur. Meddelt af Sognepræst Haugaard, Kerte.

JENS ANKER JEPPESEN, Sognepræst, er født den 16. November 1901 som Søn af Murermester Lars Møller Jeppesen og Hustru Petra, født Graabøch. Gift 1927 med Ninna Mølgaard Andersen. Student 1920, cand. theol. 1923, ord. Medhjælper ved Vissenbjerg Menighed 1926, r. Kp. ved Sct. Hans Landsogns Menighed, Odense, 1927, kaldet som Sognepræst for Fuur Menighed 1929.

Fuur Moler Kompagni ejer ca. 300 Tdr. Land af Øen. Til Værket hører en stor Udskebningsbro, der er opført af Cement. Den anløbes aarlig af ca. 50 Skibe, der overvejende er hollandske Motorskibe, der sejler Moleret til Colchester i England, hvor Moleret bliver forarbejdet paa et stort elektrisk Teglværk.

Færke Molerkompagni, der ogsaa har Hovedsæde i København, ligger paa Østkysten af Øen, og er oprettet i 1928. — Desforuden findes der et Par mindre Molerværker, der eksporterer tørret og formalet Moler til Isolation over hele Danmark.

Fuur Molerværk.

Afholds- og Gæstehjemmet „Fuur Færggaard“ er en af de gamle privilegerede Færgetroer, der i gamle Dage blev oprettet og opholdt paa begge Sider af alle Overfartssteder for de rejsendes Skyld. Hvor lang Tid, Fuur Færggaard har været Færgetro, vides ikke.

Den første Kromand og Færgemand, der vides Navn paa, hed Jens Skyt. Han var Færgemand i 1802.

Færgegaarden ligger lige ved Overfartsstedet og er altsaa det første Hus, der passerer paa Fuur. Den blev i 1908 købt af et Aktieselskab af daværende Kromand, S. P. Wadskjær. Spiritusbevillingen blev da nedlagt, og Færgefarten blev overtaget af Kommunen, der satte en Motorfærg i Gang. Overfarten var før foregaaet med Robaad. Aktieselskabets første Formand var Øens daværende Sognepræst, A. T. Nyborg. Den har siden da været drevet som Afholds- og Gæstehjem.

Mange er de Turister, der i Aarenes Løb har holdt Ferie paa Fuur og boet paa „Gæstehjemmet“, som det nu i daglig Tale kaldes. Fra alle Egne af Landet, ja, selv fra Sverrig og Tyskland er der kommet Turister, og de har alle befundet sig godt paa den gamle Færgetro. Den rummer 8 Værelser, som plejer at være optaget hver Sommer. Mange Foreninger og Selskaber, baade ad Sø- og Landevejen, har nydt Gæstehjemmets Kaffe, som er berømt, ja, selv Danmarks Konge har ikke gaaet Døren forbi.

Gæstehjemmet har i Aarenes Løb stadig skiftet Bestyrere og Forpagtere. Nuværende Forpagter er Th. Thøgersen, der har drevet det i de sidste 8 Aar.

THØGER EJNAR THØGERSEN, Forpagter, er født den 22. December 1894 som Søn af Gaardejer Christen Thøgersen og Hustru Maren, født Skivesen. Gift 1927 med Marie Poulsen. Forpagter af Fuur Gæstehjem, Medlem af Menighedsraadet samt Kirkeværge for Fuur Kirke.

Debel Brugsforening er oprettet d. 1. Maj 1917 med ca. 60 Medlemmer.

Omsætningen er 250,000 Kr. — Foreningens Bygninger er nyopført i 1926, 1928 og 1933 og er da ogsaa tidssvarende. Medlemsantallet er nu steget til 195. Bestyrelsen bestaar af følgende: Kr. Jensen, Formand, Paul Nielsen, Regnskabsfører, Jens Færch, A. Andersen, Kr. Dahlsgaard, Mikkil Danielsen og Th. M. Thomsen. — Foreningens Uddeler er S. B. Brun.

Debel Brugsforening.

SIGURD BERNHARD BRUN, Uddeler, er født den 4. December 1897 som Søn af Rentier Kresten Brun og Hustru Johanne Marie B. Gift 1923 med Eleonora B. Ansat som Uddeler ved Debel Brugsforening siden 1. April 1923.

S. B. Brun,
Uddeler.

H. Kruse Poulsen Bro,
Købmand.

A. K. Lauridsen,
Distriktsjordemoder.

HENRIK KRUSE POULSEN BRO, Købmand, er født den 24. December 1882 som Søn af Anton Poulsen Bro og Hustru Klara Kirstine, født Kruse. Gift 1918 med Magda Mikkelsen. Nedsat sig som Købmand paa Fuur, Medlem af Fuur Sogneraad, i Bestyrelsen for Handelsforeningen „Morsø og Fuur Landkøbmænd“, i Hovedbestyrelsen for Landsforeningen „Frie Erhvervs Værn“, i Bestyrelsen for „Centralorganisationen af Købmandsforeninger i Jylland“, i Bestyrelsen for Margarinefabriken „Dania“, Skive, i Bestyrelsen for Midtjydske Teglværkers Salgskontor, Medlem af Amdsudvalget for Landboakkorder i Viborg Amt.

ANNA KRISTINE LAURIDSEN, Distriktsjordemoder, er født den 4. April 1867 som Datter af Rasmus Bendtzen og Hustru. Gift 1895. Jordemodereksamen 1897, ansat som Distriktsjordemoder paa Fuur.

Medlemmer af Fuur Sogneraad er følgende: Gaardejer J. Hauge, Formand, Fisker J. Villadsen, Gaardejer J. Christensen, Gaardejer Th. N. Thomsen, Købmand H. Kruse Poulsen Bro, Gaardejer M. Andersen og Gaardejer S. Jeppesen.

REGISTER

Under Viborg Købstad findes følgende Afsnit:

	Side		Side
Viborg Bys Historie.....	5	Viborg Postetat.....	96
Borgmester og Byraad.....	29	Viborg Toldetat.....	97
Viborg Domkirke.....	29	De danske Statsbaner i Viborg.....	101
Sortebrødre- eller Søndre Sogns Kirke.....	46	Skive—Vestsalling, Mariager—Faarup og Vi- borg—Faarup Jernbaner.....	103
Viborg Katedralskole.....	51	Det danske Hedeselskab.....	103
Viborg Hospital.....	56	Hedebruget.....	109
Viborg Realskole (Plenges Skole).....	58	Falcks Redningskorps.....	113
Landsarkivet for Nørrejylland i Viborg.....	60	Soldaterhjemmet „Dannevirke“ i Viborg....	113
Viborg kommunale Skolevæsen.....	62	K. F. U. M.s Soldaterhjem i Viborg.....	115
Teknisk Skole.....	63	K. F. U. M. i Viborg.....	115
Viborg Handelsskole.....	65	K. F. U. K. i Viborg.....	116
Vestre Landsret i Viborg.....	66	Frøken Lomholts Børnehave i Viborg.....	117
Viborg Raadhus.....	66	Frelsens Hær.....	118
Gamle Huse og Gaarde.....	68	Viborg Haandværker- og Borgerforening....	120
Viborg Domkirkes Orgelværker.....	73	Viborg Skydeselskab.....	122
Viborg som Garnisonsby.....	75	Arbejdernes Fællesorganisation i Viborg....	123
Amts- og Bysygehuset i Viborg.....	78	Gæstgiver- og Beværterforeningen for Viborg og Omegn.....	124
Statens Sindssygehospital i Viborg.....	82	Viborg Bagermesterforening.....	125
Garnisonssygehuset i Viborg.....	85	Viborg sammenvirkende Idrætsklubber.....	125
Kliniken for Øre-, Næse- og Halssygdomme i Viborg.....	86	Viborg Fodsporsforening.....	125
Viborg kiropraktiske Klinik.....	88	Viborg Atletklub.....	127
Haandværkssvendenes Sygekasse.....	88	Viborg Roklub.....	128
Dansk Arbejderforenings Sygekasse i Viborg	92	Viborg Brugsforening.....	129
Viborg Kommunes Alderdomshjem.....	93	Arbejdernes Fællesbageri.....	129
Den kommunale Arbejdsanstalt i Viborg....	94	Bryggeriet „Odin“ i Viborg.....	129
Viborg Vandværk.....	94	Viborg Andelsmejeri.....	130
Viborg Gasværk.....	95	Private Personer.....	131
Viborg Elektricitetsværk.....	96		

Under Skive Købstad findes følgende Afsnit:

	Side		Side
Skive Bys Historie.....	134	Frelsens Hær i Skive.....	167
Borgmester og Byraad.....	148	Skive Borger- og Haandværkerforening.....	168
Skive Kirke.....	148	Skive nye Borger- og Haandværkerforening .	170
Skive Raadhus.....	150	Selskabet „De danske Forsvarsbrødre“ for Skive	171
Skive kommunale Skolevæsen.....	152	Brugsforeningen for Skive og Omegn.....	173
Viborg Amts- og Skive Bys Sygehus.....	153	Handels- og Kontormedhjælper-Foreningen for Skive.....	173
Krabbesholm Sanatorium.....	157	Arbejdernes Fællesorganisation i Skive....	174
Skive Bys Vand-, Gas- og Elektricitetsværk .	160	Kooperativt Samvirke i Skive.....	176
Skive Alderdomshjem.....	160	Tømrernes Andelsselskab i Skive.....	176
Sabroes Børnehjem.....	161	Den kooperative Barberstue.....	176
Krabbesholm Haandværkerskole.....	161	Private Personer.....	177
Krabbesholm Højskole.....	163	Landinspektører i Skive gennem 100 Aar ...	178
Skive Brandvæsen.....	166		

SOGNEFORTEGNELSE :

	Side		Side
Aalum	235	Højbjerg	285
Aasted	374	Højslev	326
Ajdt	278	Hørup	291
Almind	283	Jebjerg	366
Asmild	216	Junget	370
Balle	321	Karup	314
Balling	361	Klejtrup	191
Bigum	228	Kobberup	340
Bjerring	252	Kvorning	233
Bjerringbro	253	Kragelund	322
Brøndum	356	Krejbjerg	360
Daugbjerg	350	Kvols	337
Dollerup	219	Lastrup	206
Dommerby	326	Langaa	267
Durup	374	Le	265
Dølby	355	Lem	363
Elsborg	285	Lemming	319
Engesvang	324	Levring	289
Feldingbjerg	340	Lihme	365
Finderup	219	Lindum	228
Fiskebæk	227	Lundø	326
Fjelse	192	Lyby	366
Fly	352	Lynderup	203
Frederiks	313	Lysgaard	312
Funder	323	Læsten	234
Fuur	383	Løvel	228
Gammelstrup	340	Mammen	252
Gedsted	192	Mønsted	350
Gerning	277	Nautrup	381
Granslev	280	Nørbæk	234
Grensten	267	Nørre-Borris	337
Grinderslev	367	Nørre-Vinge	229
Grønbæk	287	Oddense	356
Grønning	367	Otting	356
Gulev	277	Pederstrup	228
Gødvad	321	Ramsing	362
Haasum	362	Ravnstrup	219
Hammershøj	233	Resen	354
Harre	380	Resen	352
Havrum	281	Rind	239
Helstrup	267	Romlund	227
Hem	355	Roslev	378
Hersum	201	Roum	204
Hindborg	355	Rydbjerg	373
Hinge	306	Rødding	228
Hjermind	265	Rødding	358
Hjerk	380	Sal	277
Hjorthede	265	Sahl	281
Hornbæk	235	Sejling	322
Hvorslev	277	Selde	371
Hovbjerg	280	Serup	319
Hvam	202	Simsted	202
Hvidbjerg	356	Sinding	322
Hvilsom	202	Sjørslev	283

	Side		Side
Skals	206	Vejerslev	278
Skern	266	Vejrum	231
Skive Landsogn	354	Vellev	278
Skød	282	Vester-Bølle	179
Smollerup	350	Vester-Bjerregrav	201
Svostrup	320	Vester-Velling	366
Sønderbæk	234	Viborg Graabrødre Landdistrikt	216
Sønder-Vinge	267	Vile	381
Sæby	381	Vindum	241
Taarup	337	Vinderslev	307
Taanum	235	Vinkel	238
Tapdrup	216	Vium	282
Testrup	192	Viskum	231
Thorning	308	Volling	357
Tise	371	Vorning	233
Tjele	229	Vorde	227
Torum	370	Vridsted	352
Torup	267	Vrove	352
Tostrup	204	Ørum	231
Torsø	278	Ørum	339
Tøndering	374	Ørslevkloster	335
Ulbjerg	203	Øster-Bjerregrav	235
Vammen	228	Øster-Bølle	180
Vejby	363	Øster-Velling	267

RETTELSER :

Side 132. Kirkebetjent Møller, Viborg, er født 29. Januar 1869
og ikke som opgivet 9. Januar 1866.

Side 156. Oldfrue Johanne Kloch, Skive, er Datter af Købmand
Hans Bulle Kloch og ikke som angivet af Jens Kloch.

Under Højbjerg Sogn er glemt anført:

M. E. Skov, Kroejer.

M. E. SKOV, Kroejer, forpagtede 1904 Højbjerg Mølle Kro,
som han købte 1. Maj 1912.